

קרבן נתנאל

חלק א'

חדושים ורזים

על

חמשה חמשי תורה

לפי פרד"ס

מאת המחבר הרב הגאון המקובל סבא דמשפטים

רבי נתנאל משה חבובא זצוק"ל

הדיין המצויין ראב"ד מקודש

בק"ק דמשק (סוריה)

הוצא לאור ע"י בנו של המחבר

ר' אליהו חבובא נ"י

פ ת ח ד ב ר

ת פ ל ת ה ו ד י ה

חסדי ה' אזכיר, תהלות ה' על כל אשר גמלני, ואשר ברוב רחמיו ושפע חסדיו חמל עלי וסייעני וזיכני להוציא לאור הדפוס חלק מחבוריו הרבים והנפלאים של עט"ר וצ"ת, מורי ורבי אבא מרי, הגאון המקובל, סבא דמשפטים, פאר דורו והדרו, גברא רבה ויקירא, בקי בהלכה ובהויות אביי ורבא

כמחר"ר נתנאל משה חבובא זצוק"ל

ראב"ד מקודש בק"ק של העיר דמשק (סוריה).

חבור זה שלפנינו נקרא: „**קרבן נתנאל**” ע"ש המחבר מר אבי ע"ה, ותוכנו חדושים וראים נחמדים על חמשה חומשי תורה, לפי פ'ר"ד'ס'.

*

ועתה אשא כפי אליך ה' בוראי ויוצרי ואומר:

י שתבח היוצר ויתברך העוזר

אשר עזרני להוציא לפועל את המשימה הקדושה הזאת למען שמו יתברך. אוֹדך ה' אלהי בכל לבי ומאודי על כל החסד אשר עשית עמדי.

ואני תפלתי לך ה' עת רצון אלהים ברוב חסדך ענני באמת ישעך ותן לי בריאות ויכולת להדפיס את יתר החבורים, וביניהם תשובות על שאלות וחקירות של רבנים גאונים, דרושים מיוחדים ונחמדים על הימים הנוראים ומועדים וזמנים.

ואני תחינה שתפלתי זאת תתקבל ברצון לפני כסא כבודך. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי.

תולדות חיי המחבר ז"ל ומפעליו

ואלה תולדות חיי מר אבי זצוק"ל, כפי ששמעתי מפיו ומפי רבנים אחרים.

מר אבי ע"ה נולד בדמשק בשנת תקצ"ט (1839) ונדרש למעלה בתשיעי לחדש שבט לפנות ערב שנת תרע"ז (1917), יום הסתלקותו של הקדוש, החסיד האדיר, אבי הקבלה שר שלום שרעבי זצוק"ל וזיע"א.

בהיות מר אבי ע"ה בן שנה אחת נתייתם מאביו הרב החסיד כב' מע' רבי משה **חבובא** זצ"ל, נצר משפחת רבנים ותיקה מדורי דורות בדמשק. סבו, אבי אמו, החכם החסיד מ"ע הרב **יצחק הכהן מסלתון טראב** זצ"ל. לקח אותו לביתו וחי עם בניו. סבא זה היה יהודי אמיד, מצאצאי משפחת רבנים מפורסמת בדמשק.

הסבא רבי יצחק אהב מאד את הנכד ודאג להכניס אותו לבתי אולפנא הטובים ביותר. הוא רצה לגדלו על ברכי התורה, במטרה להכינו לכהונת רב בישראל.

הנכד נתנאל היה ילד פקח, חרוץ ומחונן, במדות טובות. מספרים שהסבא, מרוב אהבה לנכדו, לא נתן לו ללכת רגלי ל"חדר", אלא היה מרכיבו על כתפיו ומסיעו הלוך ושוב.

הילד נתנאל היה תלמיד מצליח בלמודיו, ובהגיעו לגיל 8 התחיל ללמוד תלמוד בישיבה גדולה מפי רבנים גדולי תורה. הסבא, מרוב שמחתו הזמין חיט שיתפור לנכדו גלימא של רבנים וקרא לו: **חכם שאאדה חבובא הקטן**.

ואמנם בהגיע מר אבי לגיל 17 הצטיין בלמודיו בישיבה הגדולה ומועצת הרבנים הגדולה בדמשק החליטה להעניק לו את התאר „חכם" (רב) בתור פרס על הצטיינותו בלימודיו ומסירותו לתורה.

בהיותו בן 19 שנה השיא אותו סבו לאמי הרבנית הצדקת ע"ה מרת לאה נ"ע. היא היתה בתו של סבי החסיד העניו, הרב **נסים סוקרי** זצ"ל, שהיה מפורסם בדמשק בשם „אבי האמנים והבריתות", כי בכל יום עם עלות השחר היה פותח בעצמו את בית-הכנסת מנשה הידוע בגדלו בדמשק אשר המה כל יום ממתפללים. רבי נסים הצטרף לתפילת המנין הראשון, אך נשאר בבית הכנסת עד גמר תפילת כל המנינים, כדי לענות אחריהם אמן. כך היה עושה גם בתפילת מנחה ומעריב.

זקני רבי נסים היה גם ידוע בדמשק בכך, שהיה משתתף בכל ברית מילה שנערכה בעיר, זה היה סדור קבוע בינו ובין כל מוהלי דמשק. זוכר אני את הדרת הקודש אשר היתה נסוכה על פניו של רבי נסים. ובזקנו הלבן היורד על פי מדותיו היה דומה לאלהו הנביא זיע"א.

וכשאני נזכר בבית־הכנסת מנשה, ניצבת לפני התמונה הקדושה, מרהיבת העין, אשר ראיתי בהיותי ילד, כיצד אבי ע"ה היה מופיע ביום א' דראש השנה עם שחר בבית־הכנסת הזה, המלא מפה אל פה אנשים ונשים ובנוכחותם של רבנים מובהקים ודורש לפני תפלת שחרית את דרשתו המסורתית על התשובה.

בדמשק חיו אז שני שותפים, גבירים גדולים, שהיו ידועים כחובבי תורה ולומדיה והיו מחזיקים בידי תלמידי חכמים, והם: סניור דוד חלפון עטיה ע"ה ומר שחאדה סקאל ע"ה. שני הגבירים הללו החליטו בשנת תרל"א (1879) לנסוע להלולא דרבי מאיר זיע"א בטבריה ולהלולא דרבי שמעון בריחאי זיע"א במירון וקבעו ביניהם שכל אחד מהם יקח על חשבונו חכם אחד ללוותו בכל ימי נסיעתו. הסניור דוד בחר באבי, ע"ה ומר שחאדה בחר ברבי מסלתון ע"ה. אחרי שהיו בהלולות ביקרו גם בטבריה ובצפת ובילו בהן ימים אחדים. משם נסעו לחברון. אחרי שביקרו בעיר נכנסו לרבה הראשי של חברון, גאון הקבלה בזמנו, הרב הגדול, מעוז ומגדול, מע"כ הרב אליהו מני זצוק"ל.

האורחים התישבו ופתחו לפני כבוד הרב בדברי תורה. כב' הרב אליהו שאל שאלות, התעניין במצב הקהלה היהודית בדמשק והתפעל מיחס ההוקרה של שני השותפים אל תלמידי־חכמים. תוך כדי שיחה פנה הסניור דוד עטיה אל אבי ואמר לו: תשמיע לכב' הרב את מה שלמדת אצלנו בזמן האחרון בישיבה. מר אבי עשה כדברו, והרב הקשיב לו ברוב ענין. כשגמרו את השיחה וקמו ללכת פנה כב' הרב מני אל סניור עטיה ואמר לו: אני גוזר על הרב נתנאל הצעיר לשבת אצלי שנה, כדי שישלים את ידיעותיו הטובות. אותך אני מבקש לדאג לכלכלת משפחתו ואני אדאג לכלכלתו וארשה לו לבקר בביתו פעם בחדשיים. הסניור ענה, שבקשת הרב תתמלא בחיבה במאה אחוז.

אחר כך פנה הרב אל האורחים ואמר: שמחתי מאד לשמוע שאתם מחזיקים בידי תלמידי חכמים. האלהים יחזק את ידיכם, ואני אברך אתכם בברכת התורה: יצו ה' את הברכה בכל מעשי ידיכם ויהי רצון שההצלחה תלוה אתכם בכל ימי חייכם, ואני מאחל לכם שבניכם יהיו כמותכם.

אחרי מספר שנים בא כבוד הגאון הרב אליהו מני לבקור בדמשק. עם בואו נפגש עם מר אבי ואמר לו: רצוני שנקבע כל יום שתי שעות ללימוד תורה יחד במשך כל זמן שהותי בדמשק, ומר אבי ביצע את הדבר בשמחה גדולה.

אבי ע"ה זכה לדלות ממעיני התורה אצל הרבנים המובהקים, כגון: הרב המופלג, המקובל האלהי כמ"ע רבי אליהו מני זיע"א, הרב המובהק ומאיר כברק, כמ"ע רבי יעקב פרץ זצ"ל, הרב המובהק רבי שלמה סוקרי זצ"ל, הגאון והמקובל האלהי, כמ"ע הרב המובהק רבי אהרן יעקב ז"ל, והרב הגאון רבי מאיר משען ז"ל ואחרים.

בין הכתובים הרבים של עט"ר מר אבי ע"ה מצאתי הסכמה חתומה בידי מו"ר ועט"ר הרב הגאון המפורסם הראשון לציון (ישא ברכה) רבי יעקב שאול אליאשר זצוק"ל המעידה לזכותו של אבא ע"ה שההלכה כמותו, בשאלה רצינית ממדרגה ראשונה שהיתה בדמשק שרויה במחלוקת ימים רבים בין מר אבי ע"ה ובין רבנים אחרים ע"ה. השאלה הועברה לירושלים לפסוק ההלכה. אחרי עיון רב בשאלה יצא פסה"ד לזכותו של אבא ע"ה שההלכה כמותו.

בשנת 1880 נסע מר אבי ע"ה לעיר חלב (ארם צובא) בשליחות לטובת הקהלה בדמשק. תוך ימי שהותו בעיר זו קיבל טלגרמה מועד הקהלה בדמשק, שבחרו בו בתור ראב"ד ושעליו לחזור מיד. כמוכן שאבי קבל את הכהונה הרמה, אבל לא בשמחה ובתום לב, כי כל שאיפתו היתה לעלות לציון. כל ימיו היה אומר לנו, שהוא מוכן לותר על כהונתו ולעלות לציון.

במשך תקופת כהונתו ולפניה, נשא ונתן בהלכה ובפוסקים עם גדולים בתורה, גאונים ורבנים מובהקים כגון מ"ע הרב הגאון הדיין המצויין החריף הידוע לשם ולתהלה הרב יצחק אבואלעאפיה זצוק"ל עם עמיתו, השני לו בבה"ד, המוכתר בשני כתרים כתר כהונה וכתר חכמה בתורה, מ"ע הרב הגדול המובהק רבי עזרא הכהן מסלתון טראב זצ"ל, וכב' הרב הגדול הבקי בסדור גיטין ולוח השנה מ"ע החכם השלם והכולל הרב משה פרץ זצ"ל ומ"ע הרב הגדול רבי יעקב בן נאעם והרב הגדול התלמודי רבי רפאל מערבי זצ"ל ואחרים.

בשלהי שנת 1903 הודיע לנו מר אבא על החלטתו הסופית לעלות לירושלים ודרש מאתנו לשמור עליה בסוד עד הנסיעה. אולם עוף השמים הוליך את הקול ומשלחת אחרי משלחת באו לבקשו בשם כל העדה לשנות את תכניתו, אך הוא עמד על דעתו. בהתחלת שנת 1904 זכיתי לסדר לו את הנסיעה לירושלים והוא עלה לציון לשמחתו הרבה שלא היה לה כל גבול.

חדשים אחדים גר מר אבי בירושלים אצל אחותי שרה תמ"א שתחי' בשכונת נחלת ציון הקרובה לשכונת אהל משה. בשכונה זאת הכיר מר אבי את הרב החסיד, הגאון בנגלה ונסתר, כבוד מע' הרב שלום הדאיה זצ"ל וקנה ממנו 5 סדורי הקבלה, שהופיעו אז בפעם הראשונה בדפוס. הרבה פעמים היה אבא ע"ה יורד לעיר העתיקה והיה מתפלל בבית הכנסת, "בית-אל" עם הרב מסעוד זצ"ל המפורסם בקבלה ועם הרבנים הגדולים, הרב אברהם גאגין והרב יצחק גאגין, צאצאי הגאון הרב אג"ן זיע"א.

משכונת נחלת ציון העתיק מר אבי את דירתו לשכונת "רחובות" (,"הבוכרים"), שם סדר את התפילות בקבלה בבית-הכנסת, "חסד-אל". בשכונה זאת הכיר את הרבנים הגדולים: כב' מע' גאון הקבלה רבי שאול דוויק הכהן זצוק"ל, כב' הרב הגדול רבי שאול קצין זצ"ל, מע' הרב יום טוב ידיד זצ"ל, מע' הרב הגאון אברהם עדס זצ"ל, כב' הרב הגדול אברהם סאלם וכב' הרב אליהו מערבי

ה

פתח דבר

ז"ל ואחרים. רבנים אלה היו באים לסרוגין אליו הביתה בכל ליל ששי לעיין יחד בספר הרב.

ביום הסתלקותו נגזזו בהר הזיתים, מקום קבורתם של הגאונים והצדיקים מנוחתו כבוד. הוא יעתיר בעד בניו ובנותיו וצאצאיהם ובעד כל קהל ישראל אמן ואמן.

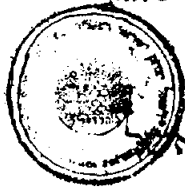
ואלה ששדלו אותי להדפיס את החבור הזה יעמדו על הברכה : אחותי מרת שרה תמ"א ובניה יוסף, רפאל ונתן ומשפחותיהם שיחיו, בני נתנאל ורעיתו מרת דיאנה שיחיו, בנותי לאה ובעלה ובנם, בתי עליזה ובעלה, בת אחותי לאה ובניה ובעלה חבר בה"ד הרבני בחיפה כב' הרב עזרא הדאיה שליט"א ומשפחותיהם, בני אחי המנוח החסיד רבי יעקב ז"ל, יהושע וציון ומשפחותיהם, בת אחי לוי ומשפחתה, בני אחי המנוח ר' נסים ז"ל ומשפחותיהם, בני אחי המנוח מאיר ומשפחותיהם. לכולם אני מאחל שירוו רוב נחת ואושר בחייהם, אמן ואמן.

מאת בן המחבר, הצעיר אליהו חבובא

להלן הרישא והסיפא מתוך הסכמת הרב הגאון הראשון לציון
רבי יעקב שאל אלישר (י"ש"א ברכה) וצוק"ל

מדת גדולה. יפה בזה עסקו רב עסק גדול עסק. כלפינו ד' לזר. ור"ל יסודי יפה ויחלוק

ואלה שמות ימי חודש
 ירח

וזה הסכמת ע"ר הגאון המפורסם מופת דורנו. ר"א
ישראל ברכה מאת ה' נ' .

75

[illegible][illegible]

۱۰۰

קרבן נתנאל

חידושים על התורה לפי פרד"ס

פרשת בראשית

בראשית ברא את השמים וכו' יובן במה שכתבו ז"ל דבתחילה עלה במחשבה לברוא העולם במדת הדין ראה שאין העולם מתקיים שיתף מדה"ר, הה"ד ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. וזה אומרו בראשית ברא אלהים, דהיינו במדה"ד, והארץ היתה תוהו ובוהו לפי שאין העולם מתקיים, לכן התקון ורוח אלהים מרחפת ע"פ המים, דהיינו החסדים ובשיתוף וכאמור, ובוהו פי' כו' הכ' לעולם ה' דברך נצב בשמים דקשה ביטל מה שגזר, לזה תי' ואמר דוקא לעולם ה' רוצה לומר לעוה"ז השפל ה' שהוא רחמים אבל דברך נצב בשמים, היינו דברך שהוא מדה"ד נצב בשמים כי אין שם בשמים כי אם מדה"ד וק"ל.

בראשית כתב ה' מוה"ר חיד"א ז"ל בנחל קדומים משם רבינו אפרים ז"ל וז"ל אותיות שארית שנ' שארית יש' וכו' עכ"ל. ולדידי יאמר על דרך זה באופן אחר בהק' משו"ל אין העולם מתקיים אלא בזכות הענוים שנ' תולה ארץ על בלימה וכתוב מתחת זרועות עולם. נמצא שהענוים הם סיבה לבריאת העולם שהם יסודות העולם, ואי לאו הכי לא היה נברא יען לא יתקיים העולם בלי יסודות, וזה כוונת רז"ל אלה תולדות השמים והארץ בהבראם באברהם שהיה עניו, וז"א בראשית אותיות בשארית כמ"ש ה' אפרים והם הענוים וכמשו"ל לשאר עמו למי שמשים עצמו כשיריים עי"ש, ועל ידי הענוה ברא את השמים ואת הארץ דאי לאו הכי לא היה קיום יען הם יסודות העולם וכמ"ש ז"ל מתחת זרועות עולם, עכ"ד הרב ז"ל.

איתא במד' וז"ל ויקרא אלהים לאור יום אלו מעשיהן של צדיקים ולחושך קרא לילה אלו מעשיהן של רשעים ואיני יודע באיזה מהם חפץ כשהוא אומר, וירא אלהים את האור כ"ט הוי אומר שמעשיהן ש"צ חפץ ע"כ, והמאמר תמוה ופרשו המפרשים בהקדם מה שכתב הרב בתי כהונה ז"ל בסוג הבני אדם הצדיקים דאיכא מנייהו כי מיום צאתו לאויר העולם מהשמים זכו לו קדושתו מרחם, ולא הלך בעצת רשעים, ולא הטא ימין ושמאל, כ"א ביראת ה' כל היום ורוח ה' נוססה בו ואינו מתאוה לעשות רע כ"א צדקה וחסד, ויש כת אחרת קופה של שרצים ונפשם איוותה רק רע כל היום ויצרם מתגבר עליהם במאד מאד ואינם חוטאים וכופים יצרם, ונסתפק הרב הנז' דאיזה מהם שכרו עדיף דיש בזה מה שאין בזה כי הכת הראשונה משוכחת מצד נפשו אך אינו ראוי כל כך לשכר כי טבעו עזרו, לא כן הכת האחרת שיצרו תוקפו וכופהו על כל אלו שכופים טבעם ראויים לשכר יותר אמנם הם קרובים להפסד כי יש פחד עליהם שמא יחטאו, א"כ זהו כונת המאמר הנז' איני יודע באיזה מהם חפץ אם במעשיהם של רשעים רוצה לומר כלפי הנפש שמתאוה לעשות רע וכופה טבעו אמר כן, או במעשיהן ש"צ, רז"ל במי שנפשו איוותה לעשות טוב ואינו מתאוה רע ויעש טוב ומדכתיב וירא אלהים את האור כ"ט הוי אומר יותר חפץ במי שמוגו טוב, וק"ל.

מדרש תמוה וז"ל כשראו מלאכי השרת ב' המאורות אמרו מה אנוש כי תזכרנו ע"כ, יובן כי לפי האמת הוקשה לו למה נבראו ב' מאורות והיה מספיק באחד מהם, אלא ודאי שידעו שהם מכחישים זא"ז ולא יעבדו עבודה זרה וכדמצינו באברהם אע"ה שבתחילה עבד את השמש ובלילה בבא השמש וירח עמד זבולה חשב שהיא העיקר ויהי בבקר השמש יצא על הארץ אז הבין שיש עליהם משגית וכמשו"ל, ובוהו פי' המפ' כונת הכתוב ממזרת שמש עד מבואו מהלל שם ה' והרי הוא כמבואר, באופן דמה שברא הקב"ה ב' המאורות הוא כדי שלא יעבדום, א"כ נמצינו למדים שהן האדם הוא בריה מגונה וקרוב להתפתות לעבוד ע"ז לז"א מה אנוש כי תזכרנו, וזה כונת הכתוב כי אראה שמך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת מה אנוש כי תזכרנו וק"ל מפ' ז"ל.

ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כותנות עור וילבישם, וא"ת והרי שנינו פרק מציאת האשה והביאו הטור י"ד סי' רנ"א וצריך שיקדים האשה לאיש בין להאכילה ובין לכסותה מפני שבושתה מרובה ע"כ, ואם כן איך הקב"ה עשה היפך הדין ח"ו שהקדים לאדם תחילה ואח"כ חוה, ונראה שלזה תירץ הפסוק שאח"כ באומרו ויאמר הן האדם היה כאחד ממנו ורוצה לומר כי למה לאדם תחילה ואמר משום דהיה כאחד ממנו והיגו לומר דזיל בתר טעמא למה לאשה תחילה, משום שבושה היגו שבושתה מרובה מהבני אדם, וכאן לא שייך האי טעמא שהרי יחידים היו שאין להם ממי להתביש וק"ל ה' נח"ק ו"ל משם השמועה.

ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי, יל"ד מה ר"ל זאת הפעם, אמנם יובן עפ"י מאי דאיתא במדרש על פסוק עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תסוככני, אמר ר' אבהו טובה גדולה עשה הקב"ה עם האשה שלא התחיל יצירת הולד בגידים ועצמות, שאלו כן היה מבקע כרסה ויוצא, לכן אמר איוב הכי עור ובשר וכו' ואח"כ ובעצמות וגידים וכו' ולפ"ז גבי חוה שלא שייך זה התחיל תחילת בריאתה מהעצמות והיגו דקאמר אדה"ר זאת הפעם עצם מעצמי וכו' ור"ל היגו בפעם הזאת דוקא היה כסדר הזה בתחילה עצם ואח"כ בשר אבל אח"כ יהיה סדר הבריאה בהפך בשר תחילה ואח"כ עצמות וק"ל, עדות ביאוסף.

א"נ באופן אחר עפ"י מאי דאיתא בגדה דל"א ג' שותפין יש באדם הקב"ה ואביו ואמו, אביו מזריע הלובר שממנו עצמות וגידים וכו' ואמו מזרעת האודם שממנו עור ובשר וכו' והקב"ה נותן בו רוח נשמה וקלסתר פנים וכו' הגה אצל חוה לא היה אלא ב' שותפים הקב"ה ואדה"ר וא"כ היה בהכרח שיכואו מאדם עצמות ובשר אבל בפעם אחרת לא יבא ממנו מהאיש אלא עצמות וגידים לבד, וא"כ ז"ש זאת הפעם, דוקא עצם מעצמי ובשר וכו' ר"ל דשניהם כאחד ממני, אבל מכאן ואילך לא יהיה נוצר ממני אלא עצמות לבד וק"ל ה' הגו'.

סמיכות לעיני כל יש' בראשית וכו' יובן בהק' מ"ש ז"ל פסיעה גסה נוטלת אחד מת"ק ממאור עיניו של אדם, מאי תקנתיה ליהדריה בקדושא דבי שמי, והיגו בקידוש של ליל שבת דע"י שמביט בכוס חזור מאור עיניו לבריאותו, ואיתא בתקונים בראשית ירא שבת ר"ל עפ"י דרכינו יראה בכוס של שבת. וז"א לעיני כל יש' ר"ל, תיקון לעיניהם של ישראל שיחזור מאור העין לבריאותו, התקון הוא בראשית ירא שבת ר"ל שיראה בעיניו כוס יין של קדוש של שבת וק"ל מפ' ז"ל.

א"נ באופן אחר בהק' חקירת מר"ן ז"ל להמגיד שלאיוה תכלית היתה בריאת האדם בעוה"ז כי לפי האמת הנשמה נחצבת מתחת כסא הכבוד, וכיון שהיתה נהנית מזיו השכי' ומלחם אביה תאכל א"כ לאיוה צורך ביאתה בעוה"ז, והלואי שתהיה יציאה כביאה ואפ' אם תרצה לומר שהאדם יצליח ויעשה מצות ומע"ט והרוע תשוב אל האלהים אשר נתנה נקיה וברה סוף דבר תחזור למקומה הראשון תחת כסא הכבוד ית', א"כ על מה וע"מ כל הטורח הזה, והשיב לו המגיד דאה"נ דקודם ביאתה לעוה"ז היתה גיוונת בתסוד ומאן דאכיל דלאו דיליה בהיל לאסתכולי באפיה עכ"ד. נמצא כי לפי החקירה, למה ברא הקב"ה עוה"ז דאם אין אדם בעוה"ז א"כ לאיוה צורך בראו וזה פשוט, וע"ז תי' המגיד למר"ן ז"ל וכאמור, א"כ ז"א לעיני כל יש' ר"ל כדי שיראו כל יש' עין בעין יושבים ונהנים מזיו השכי' ולא יהיו כמאן דאכיל דלאו דיליה וכו' משו"ה ברא אלהים את השמים ואת הארץ וכל יושבי תבל וק"ל. ויומתק עוד דידוע שהנשמה קרויה שמים והגוף ארץ כשז"ל ע"פ יקרא אל השמים מעל זו הנשמה ואל הארץ לדין עמו זה הגוף וז"א לעיני כל יש' כדי שעין בעין יראו השכי' כנו', משו"ה בראשית ברא אלהים את השמים שהיא הנשמה ואת הארץ שהוא הגוף וק"ל.

א"נ באו"א סמ"י לעיני כל ישראל בראשית ברא אלהים עפ"י מ"ש ז"ל שהיה רצון הקב"ה שיעתיקו התורה בע' לשון כדי שידעו גם האומות לקרותה, עוד נקדים לפרש על

פי זה פסוקים הנאמרים בס' יהושע וכן תוארם בס' ח' ושם נאמר ויכתוב יהושע על האבנים את משנה תורת משה אשר כתב לפני בני ישראל וכו' ואחרי כן קרא את כל דברי התורה וכו' לא היה דבר מכל אשר ציוה משה אשר לא קרא יהושע נגד כל קהל ישראל והנשים והטף והגר ההולך בקרבם ויהי כשמוע כל המלכים אשר בעבר הירדן וכו' ויתקבצו יחדיו להלחם עם יהושע ועם יש' פה אחד ע"כ, וקשה מאד מ"ש ואחרי כן קרא יהושע וכו' כי למה היה צריך לחזור ולקראתו בע"פ אחר שכבר כתבו על האבנים, ולא עוד אלא שדייק לנו הפסוק לכתוב לא היה דבר מכל אשר ציוה משה אשר לא קרא יהושע והוא תימה דמהיכא תיתי לומר שהשמיט איזה דבר ? גם כבר נאמר ואחרי כן קרא את כל דברי התורה, ועוד קשה מ"ש נגד כל קהל יש' והנשים והטף והגר ההולך בקרבם למה פרט את אלו והרי הם בכלל יש' שנזכר ברישא, ולא עוד אלא שדייק באומרו והגר ההולך בקרבם לאפוקי ממאן קאתי, ועוד תמיהה גדולה מה שכתוב ויהי כשמוע כל המלכים וכו' ויתקבצו וכו' מה שמועה שמעו שבאו למלחמה עליהם ? והאיך נמשכה מלחמה זו מענין דלעיל ? גם לא פורש מה סליק בהו, ומה העונש באותה מלחמה. כי מיד מפרש שם מעשה הגבעונים ולא נזכר שום דבר מאותו הקיבוץ הלא דבר הוא, והנה בפרקי ר"א נראה שהרגיש בקושיה זו, כי איתא שם בג' מקומות נתקבצו כל האומות על הקב"ה אחת בימי אברהם דכתיב ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים מלמד שחלקו על ה' אחד ועל אחד היה אברהם. ושנית בימי יהושע דכתי' ויתקבצו יחדיו להלחם עם יהושע ועם ישראל פה אחד, ג' בימי גוג ומוגג נועדו יחד על ה' ועל משיחו ע"ש לשון המדרש, א"כ לפי"ז לא היתה שם מלחמת חרבות רק ויכוח בענין האמונה שבאו לחלוק על אחדותו של הקב"ה, אבל הדבר תימה כי מה ראו על ככה ללחום באותו פרק על ה' ולמה נתעוררו אז דוקא לבא לידי כך ? אמנם לפרש הענין נקדים את הידוע מדברי רז"ל שתלמי המלך ביקש מן ע' זקנים שיעתיקו לו התורה והסכימו דעתן כאחד ששינו לו בקצת מקומות שיש שם פתחון פה למינים לומר ח"ו שתי רשויות יש, כגון במקום בראשית ברא אלהים כתבו לו אלהים ברא בראשית, וכן אעשה אדם במקום נעשה אדם וכן כל כיוצא בזה מקום שיש לטעות בזה. נראה בכאן ג"כ כשבא יהושע להעתיק התורה על האבנים כדי שיקראו אותה כל האומות הוצרך לשנות להם כל המקומות הנז"ל כדי שלא ימצאו מקום לטעות וכמו ששנו הזקנים לתלמי המלך, כל מקום שיטעו בו המינים ואפשר שז"ש שם ויכתוב יהושע את משנה התורה וכו' והקשו המפ' דלמה לא כתב יהושע כל התורה כולה על אותן האבנים כי לא מצינו בשום מקום שהקפידה התורה לכתוב דוקא משנה תורה, אבל לדבריו יובן מה שכתוב משנה התורה הינו שנוי התורה והוא על דרך מ"ש ז"ל משנה התורה כתב הראוי להשתנות הרי דלשון משנ' התו' מורה על שנוי וכן כאן רז"ל שכתב יהושע כל התורה כולה בשינוי קצת מטעם הנז' כדי שלא ימצאו מקום לחלוק על אחדותו של הקב"ה, ולזה אמר ואחרי כן קרא יהושע את כל התורה וכו' רוצה לומר אעפ"י שכבר כתב כל התורה על האבנים מכל מקום כיון דשם הועתקה בקצת שנויים הוצרך לקרותה עוד נגד כל ישראל בנוסח האמיתי כפי שנתנה בסיני כדי שלא יטעו במ"ש לומר דהאמת הוא נוסחה זו, לכך הוכרח לאומרה בעל פה שלא בשנוי וז"ש לא היה דבר מכל אשר ציוה משה אשר לא קרא יהושע פי' שעכשיו קראה שלא בשנוי כלל אלא אמרה בנוסח שציוה משה את התורה לישראל ולאפוקי על האבנים שנכתב שם לאומות העולם בשנוי וכו"ל, אבל כשקראה לישראל בע"פ לא שינה כלל כי הקריאה הזאת היתה לישראל והכתיבה לצורך או"ה וז"ש לא היה דבר אשר לא קרא יהושע נגד כל ישראל והנשים והטף והגר ההולך בקרבם כלו' אעפ"י דלאו"ה אמרה בשנוי לא מנע קריאה זו האמתית אפי' מן הגרים אעפ"י שהגרים באו מהאומות מ"מ כיון דעכשיו נתגלגלו והולך בקרב ישראל נידון אותו הגר כישראל וקרא יהושע גם לפני את התורה בנוסח האמיתי כמו שקרא לישראל, אמנם אחר כך אפשר שנודע הדבר לאו"ה אותו הנוסח שקרא יהושע לעיני ישראל בלי שנוי אשר משם יש ללמוד מינות ולכך ויהי כשמוע כל המלכים וכו' ויתקבצו יחדיו להלחם עם יהושע ויש' פה אחד, וצדקו בזה מאוד מ"ש בפר"א הנ"ל שבאו לחלוק על ה' אחד, והינו לדרכנו דלאחר ששמעו נוסח התורה כפי שקרא לפני ישראל כגון בראשית ברא אלהים, נעשה אדם, ע"כ באו לחלוק על אחדותו של הקב"ה מטעם שאמרו שח"ו

שתי רשויות יש ומתורכתם אנו באים מטעם הנז' והשתא אתי שפיר שנמשכה מלחמה זו וויכוח זה מן מעשה הקודם ממה שקרא יהושע את התורה בע"פ כאשר ציוה משה ומסרה ליהושע ולא חש על מקומות שפתרו בה המינים שעל כן החזיקו הם בטענה זו לחלוק על ה' אחד זה נראה בביאור פסוקים אלו, כלל העולה שאין מגלים גוסס התורה לאו"ה כי לא ניתנה בגוסס זה כ"א לישראל דוקא אבל אם נעתיק אותה לאו"ה צריכים לשנות באופן שלא יפקרו ללמוד ממנה איזה מינות, א"כ זו היא סמיכות התו' ונעוץ סופה בתחילתה כמ"ש לעני כל יש' בראשית ברא אלהים ר"ל דלפני בני ישראל נאמרה בזה"ל בראשית ברא אלהים נעשה אדם וכו' וכן כולם אבל לאו"ה צריכין לשנות בהרבה מקומות ממנה וכאמור עכ"ד זר"ב בשנוי בפרשה זו.

ועפ"ז יובן סמיכות התורה ויובן גם כן מה שפרש"י על פסוק לכל היד החזקה אשר עשה משה, פי' רש"י לכל היד החזקה שקבל את התורה בלוחות בידיו וכו' לעיני כל ישראל שנשאו לבו לשבור הלוחות יע"ש. וקשה כי מה שייך הכא בפסוק קבלת התורה ושבירת הלוחות? והרי כמה פשטי מדרשים היותר קרובים לפשוטו והניחם? אלא דאפשר לפרש כך והוא דאיתא במדרש תנחומא א"ר יצחק לא היה צריך להתחיל התורה אלא מהחדש הזה לכם שהיא המצוה הראשונה שנצטוו בה ישראל ומה טעם פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו וכו' וכן כתב רש"י ז"ל יע"ש. וכתב ה' שתי ידות ז"ל וז"ל וכדי להבינו על בורין צריך אני למודעי שהתורה היא בסוד עיגול דהינו נעוץ סופה בתחילתה בהדין עיזקא כמ"ש הוזה"ק בראשית ד' כט' ע"ב יע"ש. א"כ איפו נכון הדבר להבין בתחילה סמיכות התורה בתחילתה ובוזה יובן המאמר הנ"ל, ולזה צריך להקדים מאמר ירושלמי ממס' שקלים וז"ל ר"ש בר נחמני אמר הלוחות היו ארכן ששה טפחים ורחבן ו"ט והיה משה תופס בטפחים והקב"ה בטפחים וטפחים ריוח באמצע וכיון שישראל עשו אותו מעשה בקש הקב"ה לחטפן מידו של משה וגברה ידו של משה וחטפן ממנו וכו' עכ"ל, להודיע לבני האדם כי המאמר הנפלא הזה שרוב דברי המאמר אינם כפשוטן וכדי להבין נקדים מאשר הבינותי בספרי כתבי קדש של הרב רבינו אפרים פנדירי ז"ל תלמיד האר"י ז"ל אשר הוא מצא כתוב בכתבי קדש ידי ה' טבואל הקדמון וז"ל בקיצור ותוכן דבריו בזה מ"ש ז"ל הלוחות היו ארכן ורחבן ו' טפחים הטעם הוא רצה הקב"ה לזכות את ישראל להרבות להם תורה ומצות להיות להם תורת ה' תורה תמימה בלי שום חסרון כלל על כן ביקש ליתן להם גם אותה תורה שיחדש לעתיד לבא בתוספת גילוי אור התורה ממה שיש לנו עתה והוא ספר ששי של תורה, וההפרש שיש בין תורה זאת שיש לנו עתה בעה"ז לתורה העתידה הוא זה והוא כי זאת התורה היא בסוד שם ב"ן ותורה העתידה תהיה בסוד מ"ה וצירוף שתייהם יחד שם מ"ה ב"ן עולים טפח כמנין צ"ז, וזה סוד טפחים שבהן שיערו חכמים בכל מקום וזהו ענין טפחים שהיו בלוחות, ומה שהיו הלוחות דוקא ו' טפחים ולא ה' או ז', הוא סוד נפלא, והוא זה וראוי לכל בר ישראל שידע הדבר, והענין הוא אמונה אומן שרצה הקב"ה ליתן תורה לישראל בסדרים ששה כמו ו' סדרי משנה, ולא ה' חומשי תורה כמו שהם עתה, וז"ט ו' טפחים שהיו הלוחות ואותו ספר ששי היה ראוי להיות בתחילת התורה, וכל ספר וספר היה ראוי להיות טפח א' אורך וטפח א' רוחב, ואותו ספר הוא"ו שאמרנו, והוא הראשון הוא מתחיל באל"ף, יען שהוא תורה דאצילות לכן מתחיל באל"ף לרמז זה שהוא מעולם האצילות ולא בסוד ב"ת שהיא תורת בריאה שיש בה צירופים הרבה וכל שכן תורת יצירה שהיא כולה שמות של מלאכים ותורת עשיה היא מצות ה' ודרך מעשה, וזה מה שיש לנו היום. ועלה ברצונו ית' שהיה חפץ לזכות את ישראל בכל התורה כולה אפילו בתורת האצילות ומה שלא נתן להם לישראל תורת אצילות, והינו הספר הששי הנזכר הינו משום דמשמים הביט ה' וראה את כל בני האדם ושיהיו רשעים בעולם וירצו לגדל שמם ולהשתמש בתשמישי קדושה בשמות הקדש להפעיל פעולות בעולם ולהציל את עצמם מעונשו ית' כגון דור המבול ודור הפלגה וסדום וערב רב אשר היו בהם קוסמים ומכשפים, משום הכי העלים מהם אותו ס' הששי דהינו תורת אצילות שהיא בסוד שם מ"ה כמ"ש וימנע מרשעים אורם על כן לא נתן להם תורת אצילות, ולא זכו לס' ששי זה, אלא יחידי סגולה חד בדרא או ב' בדרא כמו רשב"י ע"ה ור"א ור' חייא וכו' אלו הצדיקים

זכו ובזה פי' ה' שתי ידות כונת המד' בתורתו של ר' מאיר כתוב עור באלף וקשה וכי לר' מאיר היה לו תורה אחרת אלא שזכה לאותו ספר ששי והוא תורת האצילות, (ולע"ד י"ל שאלו הצדיקים הגו' כגון רשב"י וכו' וכנו' לא זכו כ"א לקצת ממנו מס' הששי הגו' דאלת"ה יהיו דברי הרב סתרי אהדדי כי לעיל כתב הרב ז"ל כי התור' הגו' שהיא תורת אצילות עתידה להיות ושלעתיד לבא יהיו זוכים בה ישראל לא עתה, וכיצד כתב אח"כ שיחיד סגולה זכו בה? אלא בהכרח לומר כי מה שזכו עתה הצדיקים הגו' הוא דוקא בפשט סודות התורה אמנם לעת"ל יזכו יש' בסוד הסוד) או י"ל כי לעתיד יזכו כל ישראל בזה ודו"ק ועתה זכו יחיד סגולה).

והנה כיון שלא זכו ישראל לאותה תורה שהיא ספר הששי והוא בתחילת התורה, לכן היו הלוחות ב' טפחים ביד הקב"ה וב' טפחים ביד משה וטפחיים ריוח ביניהם, לרמוז זה שהקב"ה לא רצה ליתן להם ב' טפחים מה שהיו בידי דהינו שני ספרים והם תורת אצילות ותורת בריאה, אמנם רוצה ליתן להם ד' טפחים דהינו ד' ספרים שהם מס' שמות ואילך ולא הקודם דהינו ספר בראשית וכ"ש ספרו והוא הראשון, והחזיק הקב"ה טפחיים בידי כדי שלא ליתן להם אותם ב' טפחים, ואלו היה כן לא היה ראש התורה מתחיל מבראשית, אלא ממצוה ראשונה שנצטוו ישראל והיא מהחדש הזה לכם, ואז לא היה לישראל אלא ד' ספרים שמות ויקרא במדבר דברים ולא יותר וכשגברה ידו של משה על ידו של הקב"ה ח"ו נשתברו אלו ב' טפחים שביד הקב"ה וחטף משה טפח אחד מידו של הקב"ה דהינו ס' בראשית ולא נשאר ביד הקב"ה אלא טפח אחד דהינו ס' ראשון שמתחיל באל"ף וטפח ב' שהוא ספר בראשית נשאר ביד משה, ובזה נעשו ה' חומשי תורה ולא ר' ספרים מטעם הג"ל שהקב"ה גזר אור תורה של אותו ספר מכללות ישראל ולא נתגלה אלא ליחיד סגולה כנו' וזה כונת המדר' מ"ש ר' יהושע רבה ואהיה אצלו אמון, אמון מכוסה אמון מוצנע עכ"ל ז"ל. כלל העולה מההקדמה הגו' שבתחילה עלה ברצונו ית' ליתן לישראל ר' ספרים ולא ה' חומשי תור' ע"כ היו הלוחות ארכן ורחבן ר' על ר' ולא ה' על ה' טפחים ובעבור הרשעים שנתהוו בעולם כגון דור המבול והפלגה וכו' בשבילם הקב"ה מגע אור אותו הספר, ולא זו בלבד אלא שרצה לגנוז גם ס' בראשית וכנו"ל ולכן היו ב' טפחים ביד הקב"ה לרמוז זה הינו שלא רצה ליתן לישראל תורת האצילות גם תורת בריאה והוא ס' בראשית, אמנם גברה ידו של משה על ידו של הקב"ה כב"י וחטף אותו ספר מיד הקב"ה כענין צדיק מושל ביראת אלהים ואז נעשו ה' חומשי תורה וכל זה בהשתדלות נמרץ ותוקף גבורת ידו של מרע"ה משא"כ אלו לא היה משה חוטף כנו' היה חסר מישראל גם ספר בראשית עד ספר שמות, דהינו עד החודש הזה לכם שהרי היא המצוה הראשונה שנצטוו ישראל כמו שבארנו לעיל. ועפ"י יובן סמיכות התורה ויובן גם כן מה שפרש"י על פסוק לכל היד החזקה אשר עשה משה פי' רש"י לכל היד החזקה שקבל את התורה בלוחות בידי וכו' לעיני כל ישראל שנשאו לבו לשבור הלוחות יע"ש, וקשה כי מה שייך הכא בפסוק זה קבלת התורה ושבירת הלוחות והרי כמה פשטי מדרשים היותר קרובים לפשוטו והניחם רש"י ז"ל ופי' זה הפירוש, אמנם עפ"י מה שכתבתי אתי שפיר והינו שגם רש"י ז"ל הרגיש בקושיתנו בסמיכות התורה ותירץ כפירושו, וכך הוא שיעור פירושו ולכל היד החזקה אשר עשה משה פירוש שהחזיקו ידי משה בשעת קבלת הלוחות בידי דייקא דהינו שנשא לבו של משה לשבר אותן הב' טפחים של הלוחות מה שהיה ביד הקב"ה לשנים וחטף טפח אחד מהם ואותו טפח היה ס' בראשית כנו' ובזה זכו ישראל להיות להם ג"כ ס' בראשית ומי פעל ועשה כל זה משה לעיני כל ישראל ובזה יובן סמיכות התורה דנעוץ סופה בתחילתה וכך שיעור"ה לכל היד החזק אשר עשה משה הינו שהחזיק משה ידו על יד הקב"ה ח"ו ושבר אותם ב' טפחים מן הלוחות מה שהיו בידי של הקב"ה וחטף טפח אחד מהם ונעשה בידי ה' טפחים ועי"ז זכו גם לס' בראשית וכל זה עשה משה לעיני כל ישראל והינו שזכו לספר בראשית ברא אלוהים שכל ישראל זכו גם לס' בראשית ולא נגזר מהם כמו ס' ראשון שהוא תורת האצילות, ולכך מנהג ישראל תורה הוא שבשמיני עצרת עושים שמחת תורה ומיד כשגמרו התורה מתחילים תכף בס' בראשית בלי הפסק בנתיים לרמוז לענין זה ולכך אנו עושים שמחה גדולה על זכיית ספר בראשית ודבר בעתו מ"ט והכל עולה בקנה אחד לרמוז לענין זה שעל ידי משה זכינו לתורת ספר בראשית ולא זולתו.

יבזה נבא לביאור המדרש תנחומא אשר התחלנו בו, והוא ארי"צ לא צריך להתחיל התורה אלא מהחודש הזה לכם וכו' ובתחילה יש לדקדק במאמר זה מפני מה דיבר ר' יצחק בלשון שלילה, לא היה צריך להתחיל וכו' וכך היה לו לומר צריך להתחיל את התורה מהחדש הזה לכם, ב' מה שסיים ואמר ומה טעם פתח בבראשית נראה ככפל דבריו כי היינו קושיה ראשונה, אבל הענין הוא עפ"י מ"ש א"ש, וזהו עצם כוונת ר' יצחק דקשה לר"י מפני מה מתחילה התורה בבית שהיא תורת בריאה ולא באלף שהוא ספר ראשון תורה דאצילות, וצריך אתה לומר שאינו מתחיל באלף מפני שגנו הקב"ה אור תורת אצילות כנו' מפני הרשעים כמס"ה וימנע מרשעים אורם ולכוונה זו החזיק הקב"ה טפחיים בידו בשעת נתינת הלוחות למשה לרמוז שלא ליתן לו אלא ד' ספרים שמות ויקרא וכו' ולא יותר מהם, אמנם תורת אצילות בריאה עלה לפניו ית' להחזיק לעצמו אלא שגברה ידו של משה כנו', ולפי"ז תחילת התורה אינה לפנינו מתחילתה ויש חסרון ספר אחד ואם כן לפי זה קשה לא היה צריך גם להתחיל התורה אלא מהחדש הזה לכם ולזה אמר בלשון שלילה לא היה צריך להתחיל וכו' רוצה לומר בשלמא אם היתה התורה מתחלת מתחילתה בקצה הראשון דהינו באלף לא היה לר"י להרגיש בקושיה שהיה צריך להתחיל מהחודש וכו' מפני שהיא כמעט אמצע התורה ויותר ניתא לן שנתן לנו התורה מתחילתה ולא מאמצעה, משא"כ עתה שביארנו כי התורה שנתן לנו אינה היא לפנינו מקצה הראשון מתחילה דאם כן היה צריך להתחיל באלף ולא בבית ומאחר שהוא מתחיל בבית זה אינו קצה הראשון, ואם כן מאחר שאינה לפנינו מתחילתה א"כ היה ראוי להתחיל התורה מהחדש הזה ולא מבראשית, דגם פה לא היה צריך להתחיל אלא במצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ועוד מה טעם פתח בבראשית הינו לומר דזיל בתר טעמא טעמא מאי לא התחיל התורה בקצה הראשון שהוא ספר ראשון הנז' מפני שאותו ספר כולו שמו של הקב"ה ואין העולם כדאי לאותו ספר מפני הרשעים שלא ישתמשו בתשמיש קדושתו ית' לכן מנע מרשעים אורו ית' אור תורת אצילות לזה קשה כי גם ספר בראשית לא היה לו לפתוח והיה ראוי למנוע מהם מטעם הזה עצמו. וכמ"ש במקום אחד דמן ב"ת דבראשית עד ב"ת וכוהו יוצא שם מ"ב וכו' נברא העה"ז א"כ גם בזה לא היה צריך להתחיל והיה ראוי למנוע מהם גם הספר הזה כמו שלא גילה תורת אצילות וזהו קושיה רי"צ, ועפ"י אפ"ל שכך הוא התירוץ מה שתיירץ המד' אלא כח מעשיו הגיד לעמו ירצה כח מעשיו של משה אשר גבר ידו על יד הקב"ה כב"י וחטף ממנו אותו טפח שהוא ס' בראשית הגיד לעמו ישראל והתחיל בספר בראשית כדי לתת להם נחלת גויים ודו"ק עכ"ד הרב בס' שתי ידות ז"ל ראש ס"ז יע"ש.

עוד פרוש סמיכות התורה ונעוץ סופה בתחילתה מה' ספר החיים וז"ל בהקדים מ"ש הרב ז"ל בראשית הם אותיות ברא תיש שנברא האיל של יצחק מששת ימי בראשית וז"ל דלמה נברא האיל של יצחק הלא היה ראוי שישחט יצחק כדי שיבוטל כלל ישראל בעון העגל כמ"ש ה' מג"ע ז"ל.

אם לא שנאמר כמ"ש בעל פלח הרמון ז"ל שישראל לא חטאו בעגל. דקודם הזמן יצאו ממצרים ולא היה להם ליטול הרכוש גדול שלא השלימו הזמן וזהו שטען מרע"ה מרוב כסף וזהב עשו את העגל, יע"ש.

עו"ן מ"ש המפ' ז"ל, דלמה שלח הקב"ה למרע"ה אצל פרעה בשליחותו ולא בא הקב"ה בעצמו כדכתיב אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה, אלא משום שהיה קודם הזמן וקי"ל שתוך זמן ההלואה אינו יכול המלוה לבא אל הלואה אלא צריך שישלח שליח ב"ד כמס"ה בחוץ תעמוד.

וזה נראה כוונת הסמיכות לכל האותות והמופתים אשר עשה משה הינו שמשה הוציאם ממצרים ותקשה למה היה ע"י משה ולא ע"י הקב"ה בעצמו כמו שהבטיח לאבינו יעקב אנכי ארד וכו', אם לא שנאמר שהיה קודם הזמן ולכן אינו יכול הקב"ה בעצמו להוציאם וכו', לכן עשה האותות ע"י מרע"ה, וא"כ כפי"ז שהיה קודם הזמן לא חטאו בעגל וכו' ולכן בראשית ברא אותיות בראשית ברא תיש שהוא אילו של יצחק, ואין לומר שישחט יצחק כדי שיבוטל כלל ישראל בעון העגל מכיון שאין ביד ישראל עון אשר חטא בעשית העגל עכ"ל הרב שה"ח ז"ל.

עוד פ"י הוא ז"ל בהק' מ"ש ילקוט דוד ז"ל הטעם שהתחילה התורה בבית בראשית לפי שבס' קהלת המשיל התור' לשמש והשמש הולך ג' רוחות לכך התחילה בבית שיש בה ג' רוחות, ומשור"ה נמי ניתנה ע"י משה שפני משה כפני חמה. עו"ן מ"ש רש"י ז"ל לכל וכו' היד החזקה שקיבל התורה בשתי ידיו, והשתא א"ש הסמיכות והיד החזקה הינו שקיבל התורה, וכ"ת מפ"מ זכה משה לקבל תורה? לזה מתרץ ברמזו בראשית שהתחיל התורה בבית ולמה בבית מפני שהבית יש לה ג' רוחות והתורה נמשלה לשמש והשמש הולך ג' רוחות א"כ בדין הוא שתנתן ע"י מרע"ה כיון שפני משה כפני חמה ע"כ ת"ד.

איתא במסרה ארבעה המן, המן העץ, המן הסלע, המן הגרן, המן היקב ושמעתי פרושה ומטו בה משם הגאון בן הרב בעל תיו"ט בהקדים מה שכתבו המפרשים בענין חטא אדה"ר במה שכתבו ז"ל שחטאו היה שסחטה ענבים ונתנה לו עוד נקדים מ"ש המקובלים כי מרע"ה, היתה נשמתו תלויה בקנה של אדה"ר שלא נהנה מעץ הדעת אמנם כתבו ז"ל משם חכמי הרפואה שהקנה הן אמת שאינו נהנה מן האכילה אבל בשתיה בהכנסת המשקה לושט יתנה מעט, היינו שגם הקנה יתנה מעט בהכנס המשקה דרך הושט, עוד נקדים שיש מרו"ל שאמרו שעץ הדעת מין חטה היה, ואם כן אם נאמר שעץ הדעת מין חטה היה מרע"ה לא היה מהראוי שיגזר עליו מיתה יען שנשמתו היתה תלויה בקנה של אדה"ר שלא יגיע לו הנאה מהאכילה, ואם כן מוכרחים אנו לאמר, שמה שנגזר עליו מיתה הוא מעון הכאת הסלע, וכמש"ה יען לא האמנתם בי להקדישני וכו' ואם כן גזרת המיתה על מרע"ה היא תלויה במחלוקת רז"ל במין העץ שאכל ממנו אדה"ר שאם נאמר מין משקה היה דהינו שסחטה ענבים ונתנה לו ראוי שיגזר עליו מיתה אף אם הוא תלוי בקנה של אדה"ר יען שהקנה יש לו הנאה מהמשקה שיכנס דרך הושט, אבל אם נאמר שמן העץ הדעת שאכל ממנו אדה"ר מין חטה היה מוכרחים אנו לאמר שמה שנגזר מיתה על מרע"ה הוא מחמת הכאת הסלע, אם כן זה פירוש המסרה המן העץ המן הסלע והינו ששאל על גזרת המיתה על מרע"ה אם היא מעון עץ הדעת או מחמת שהכה הסלע וז"ש המן העץ המן הסלע ומתוך המן הגורן המן היקב והינו כשתדע מין העץ שאכל ממנו אדה"ר אם הוא מין חטה או מין היין שהוא מין משקה וזש"א המן הגורן המן היקב וכנ"ה ודו"ק. והבן כי קצרתי עד כאן. כתב הרב נאווה תהילה במזמור י"ח שיש מדרש תמוה הובא בס' נחלת יעקב אשכנזי פ' זו וז"ל ר"ע אומר ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה כולה, בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם עכ"ל ודקד' ה' ג"ת הנו' וז"ל כי מלבד שדברי בן עזאי אינם מובנים, עוד יל"ד כי במאי פליגי ר"ע ובן עזאי? כדי להבין נפרש קרא אחר האמור במזמור הנו' וז"ל האל תמים דרכו אמרת ה' צרופה, והוא בהק' מה שחקרו הראשונים דהנה התורה אינה גותנת שלימות בפרטותיה כי אם בכללותה כי היא תרי"ג מצות רמח' מ"ע כנגד רמ"ח אבריו של אדם ושס"ה ל"ת כנגד שס"ה גידים שבאדם כגודע, וא"כ איך אפשר לאדם בישראל לקנות שלימות לגפשו להיות זוכה לקיים תרי"ג מצות, ותירצו כי ע"י שיהיה בין ישראל אהבה ואחדות אז כל אחד מישראל יש לו חלק במצות שעושה חבירו ובכללות כל יש' תתקיים התורה עכ"ת, וז"ש האל תמים דרכו היא התורה שנקראת דרך שני' והורת להם את הדרך וז"ש האל תמים דרכו ר"ל התורה צריך שתהיה בשלימות כל מצות התור' ולא יחסר אפי' מצוה אחת וכ"ת דזה מן הנמנע לז"א אמרת ה' צרופה ר"ל בצירוף כל ישראל תתקיים התורה ע"י האהבה והאחות שיהיה ביניהם, ובוה יובן המדרש הנו' רק נקדים עוד מה שתירצו המפרשים עוד לחקירה הנו' דע"י שעוסק האדם בתורה בדיני אותה מצוה או נחשב לו כאלו קיים אותה מצוה בפועל וכמשו"ל כל הקורא בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת וכו', והנה מאי דנפקא מינה בין שני התירוצים הנו' הוא כי לתירוצ' הא' הוא עדיין קשה כי הן אמת שהאהבה והאחדות היא עיקר גדול לקיום התורה והמצות וכמש"ל, מ"מ אין זה מעלה ארוכה רק בזמן בהמ"ק קיים ואז ע"י צירוף כל יש' בכללותם תתקיים התורה כולה אבל ב"ז שאין בהמ"ק קיים הדרא קושיה לדוכתא שהרי יש הרבה מצות התלויות בארץ שאין כל ישראל יכולים לקיימם אך לפי תירוצ' השני הנה נכון. א"כ זהו שאמר המד' רע"א ואהבת ל"כ זה כלל גדול בתורה דע"י האהבה והאחדות תתקיים מצות התורה בצירוף כל יש' וכנז"ל, האמנם הא נחא בז' שבהמ"ק קיים אבל ב"ז שאין בהמ"ק קיים אכתי קשה וכנז', ומש"ה ה' עזאי

גד מסברת ר"ע ובחר דרך אחרת וז"ש ז"ס תולדות אדם, ובהק' עוד שדרשו במד' ע"ז הפסוק הוא על התורה וא"כ ז"ש נ' עזאי זה ספר על התורה לרמוז שיעסוק בתורה בדיני אותה מצוה ונחשב לו כאלו קיים אותה המצוה, וק"ל עכ"ל ז"ל.

יש לאלוה מלין בענין זה דקין ואפרש מה שכתוב בתר הכי ויקח לו למך ב' נשים עיין פי' רש"י דהיה טעות מה שהרג אך הרב חומת אנך באות י"ח הביא מלקוטי גאוני קדמאי דלמך לא רצו להתחתן עמו מבני שת כי היה למך מקין כי קין וזרעו היו רצחנים וגולנים והיה למך גבור ושר והלך בחזקה ליקח ב' נשים עדה וצלה שהיו נשואות לאב ולבן והאב פצע ללמך וקם עליו והרגו והבן בא לעזור לאביו עשה בלמך חבורה וקם למך והרגו ואמר להם למך דעו כי כל מי שישא אתכם אהרגנו דעו שהרגתי איש לפצעי וילד לחבורתי שעשו לי, ולפי שהיו ללמך שונאים למד לבניו לזיין כלי מלחמה וכו' על כן תודו לדברי שאתם נשי וגהיה בשלום עכ"ל, עפי"ז יבא על נכון במה שכיון באומרו בסוף דבריו אחרי אומרו כי איש הרגתי לפצעי וכו' כי שבעתים יוקם קין ולמך שבעים ושבעה והוא בההיא דק"ל אין הרוצח יכול לישא אשת הנרצח ומעין זה וכו', והכא טעותו של למך היתה שבא בטענה לנשיו שלא היו רוצות להנשא לו כיון דהרג בעליהם אסור לו ליקח את נשיהם, ואיך יודווגו לו, ולכך בא למך לומר להן שמענה קולי להיות נשי למך ותתמצו במה דהאזינה אמרתי, דאני לא באתי להרוג אותם מתחתי כדי ליקח אתכם, אלא כי איש הרגתי לפצעי האב שעשה בי פצע, והילד שהרגתי היה בשביל חבורתי שעשה בי חבורה, ואם לא היו עושים לי פצע וחבורה לא הייתי הורג אותם כי הבא להורגך השכם להורגו ואין זה בסוג לא ישא הרוצח אשת הנרצח, ואתם דעו ראייה לזה, כי שבעתים יוקם קין בטענה דויקם קין על הבל דהיה תחת הבל שכרסו תחתיו ובראות קין זה קים הבא להרגך ויקם קין ועוד שנשא תאומתו שהיתה מותרת לו יען לא כיון להורגו בידים כ"א שראה שרוצה להרוג הבל לקין קם עליו והרגו ולקח את תאומתו ולא מיחה בו הקב"ה דאין זה בכלל דין דלא ישא הרוצח אשת הנרצח הכא נמי אתיא במכש" דהוא ברור יותר שהפצע והחבורה נראית בעין מה שלא היה הבל לקין כ"א דכרסו תחתיו וא"כ בדין אוכל אני לישא אתכם לנשים וליכא שום בית מיחוש בדבר וק"ל.

וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, פ' הרב נסים יצחק אלגרונאטי עמ"ש גורי האר"י ז"ל דיכיון האדם במילוי מאותיות יצר דהוא יו"ד צד"י רי"ש והם סופי תיבות שם שד"י ובוזה יועיל להנצל מיצה"ר, וזהו הרמז וירא ה' כי רבת רעת האדם בארץ וכו' הינו לומר כי עד היכן הגיעה דעתם דבהיות לפניהם התיקון לכיון במילוי יצר לא היו נותנים לבם לשם שד"י כ"א כפשטו יצר הרע וזהו וכל יצר מחשבות לבו דהוא ר"ת מלוי לא היו חושבים לכיון במלוי דס"ת דיצר אלא רק רע רק דהוא מיעוט לבד ברע ממנו ולא בטוב היוצא ממנו הוא שם שד"י זת"ד והרב מוה"ר בס' חומ"א בישעי' סי' כו' בפ' יצר סמוך תצור שלום כתב אפשר לרמוז במ"ש המקר' המילוי יצר ס"ת שד"י ואותיות שניות הוא אות יו"ד במילוי והמכוין בזה שומר הברית ומבטל הרהורים רעים של היצה"ר וז"ש יצר סמוך מה שהוא סמוך ליצר דהינו מילוי דהוא שד"י יו"ד ותיבת סמוך היא אותיות כמוס תצור שלום זה שומר היסוד מהיצר ובא וראה נפלאות תמים דעים כי היצר המחטיא הנה כנגדו המילוי של שם זה היצר מצילו וגם רמוז בתיבת סמוך ס"מ דהוא היצה"ר הנה אצלו כ"ו שם המיוחד להגין עכ"ל, והוא תבלין לקרא אשר לפנינו דמשתעי על יצה"ר של רוח זנונים ומחשבות רעות והרהור זמה דהתיקון הוא לכיון במילוי היצה"ר היר"ד ושד"י כאמור וק"ל אב"א.

בראשית ברא אלהים וכו' יובן עפ"י משל מלך אדיר מקום כבודו באתר דשמיא קושטא היו לו ששה בנים ורצה לשלחם מן הארץ למלכות נאמסא ליריד הנעשה בליפסיק כדי שיהנו מיגיעם וליתן להם שכר טוב בעמלם דוקא לכל אחד כפי הראוי לו וקרא אותם ואמ"ל קומו סעו אל היריד והריני כמוהיר את הדרך אשר תלכו בה ואת המעשה אשר תעשו ואשר לא תעשו ופרש להם הכל באר היטב אמ"ל להיות הדרך רחוקה ושכחה מצויה אעשה זאת לכם שבמקום שתלכו שם תמצאו איגרת הכל בכתב מפורש רק השמרו לכם שלא תסורו מן הדבר אשר אגיד לכם ימין ושמאל ודעו נא שבמקום שתלכו שם תמצאו ביד איש עתי הזהובים שאני נותן

לכם אשר בהם תקנו מהיריד אבנים טובות ומרגליות וסגולות מלכים אבל לא אודיע אתכם מספר הזהובים רק מה שיתן לכם תקחו, וככלות הזהובים, הרצים יצאו דחופים בדבר המלך להביא אתכם אל היכל המלך במרוצה קל כנשר, ובכן לכו לשלום וילכו להם. ויהי כבואם אל היריד הבן הא' לא פנה אל רהבים ושטי כזב רק קדמאה שלים פנה אל איגרות המלך לקיים את דברי האגרת הדק היטב. אך הבן הב' לא כן כ"א היה לוקח הזהובים ומוציא אותם בזנות ומיני מזונות ושבע תועבות, והבן הג' אחז בזה וגם מזה, מחצית הזהובים הוציא על זונות ומזונות ובחציתם קנה אבנים טובות ומרגליות, והבן הד' התחיל להוציא הזהובים בדברים רעים אח"כ כשהרגיש כי לא טוב עשה גדל צערו על אשר המרה את פי אביו וחזר להשתדל ברוב עוז ותעצומות לקנות תכסיסי מלכות עד שברוב השתדלותו עשה והצליח וקנה דברים שמרויח בהם קרוב להבן הא' ואפשר יותר ממנו, והבן הה' קנה עם הזהובים דברים גסים כגון חביות וכלי אבנים וכלי הרס וכהנה אפ' דברים שאינם עוברים בעיר המלוכה באופן שכאשר היה דבר המלך נחוץ שיש בו למקום הראשון הוכרח להניח הכל שם ביריד ולחזור בפתי גפש בחוסר כל, ובן הששי ג"כ מתמת התרשלותו מלקראת איגרות המלך שכח תלמודו שלימדו אביו והיה לוקח זכוכית וכהנה דברים דקים בחושבו שהם דברים טובים ומרגליות וככלות הזהובים אשר קצב המלך לכל אחד פתאום בא אידן וסריסי המלך הבהילום וביאום אל היכל המלך לאתר דשמיה קושטא לקבל כ"א דינו כאשר יושב עליו ממלך המשפט כפי אשר פעל ועשה ע"כ המשל, הנמשל הוא שממ"ה הקב"ה שולח האדם אל עוה"ז שיהנה מיגיעו והן קדם מגיד דבריו דברי התורה קודם צאתו מרחם אמו וגם במכתב עליו לאמר את הדרך אשר ילך בה וזהובים הם ימי חלדו אשר בהם יקנה תורה ומצוות ומע"ט הנחמדים ואין אדם יודע קיצו ומידת ימיו מה היא, והנה הבן הא' הוא רמז לצ"ג, הבן הב' רמז לרשע גמור הג' רמז לבנוני, הבן הרביעי רמז לבעל תשובה שיש שמגיע קרוב לצדיק גמור ויש יותר מהמה, הבן הה' רמז למי שמכלה ימיו לאסוף הון עתק ועליות מרווחים וכדומה כי לא יקח הכל ועוב לאחרים חילו, והבן הו' רמז לע"ה אשר בחשכה יתהלך וחושב לעשות מצוה ועושה עברה כי יש דרך ישר וכו' וככלות ימיו של כל אחד, פתאום יבא אדו פרוח יפרח אל בית המלך ליתן דין וחשבון לפני ה' הנותן לאיש כדרכו וכו' וז"א בראשית כי תרגום בן ברא ר"ל ששה מיני בנים יש וכפי הראוי לכל אחד מהם ברא אלהים ר"ל דין אמת את השמים שהיא הנשמה ואת הארץ שהיא הגוף, הרב אלף המגן ז"ל.

וירא אלהים את האור כי טוב, לעד"ן והוא כי את האור, הם אותיות תורה ושני אלפין שהם ב' רמז על התורה בכת' ותורה שבע"פ שהם תורה אחת ולזה בא הרמז בב' אלפין לומר כי שניהם הם קשורים בקשר אחד שזו בלי זו לא יתכן בעולם, לאפוקי דעת המינים האפיקורוסים הכופרים ומכחישים בתורה שבעל פה ואומרים כי ח"ו אינה מן השמים והכל יפצה פיהם ימשי"ו ותאלמנה שפתי שקר, אשר בזה פ"י הרב בינה לעתים ז"ל כוונת הכתוב במשלי אוזן שומעת ועין רואה ה' עשה גם שניהם והוא כי תורה שבכתב הוא דבר הנראה לעין ותורה שבע"פ הוא לשמוע לאוזן לזה אמרו אוזן שומעת שהיא תורה שבע"פ ועין רואה היא תורה שבכתב ה' עשה גם שניהם, ועיין עוד בפ' פסוק זה בספר סיפוי החיים ד' סה' ע"ג שיש ב' פרושים ודפח"ת. במדרש וז"ל וחשך על פני תהום אלו מעשיהם של רשעים ויאמר אלהים יהי אור אלו מעשיהם של צדיקים ואיני יודע באיזה מהם חפץ כשהוא אומר וירא אלהים את האור כי טוב והנה חפץ במעשה צדיקים ואינו חפץ במעשה הרשעים, והוא תמוה. וכל המפרשים האריכו בזה וגם ראיתי שפרשו המפרשים בכוונת המדרש בהקדים מ"ש הר' אליהו הכהן ז"ל ע"פ לך מנגד לאיש כסיל ובל ידעת שפתי דעת, והוא כי אם יושב האדם במקום שאין ממנו ללמוד איזוהי דרך ישרה, או שמתביש לילך אצל ת"ח כדי לשאול ממנו על כל דבר הבא לידי אדם הוא מצוה או עבירה, ומה יעשה אותו הבן ולא יחטא ילך אצל אדם רשע ויעשה הפך מעשיו וזוהי הדרך ישרה וזהו כונת הכתוב לך מנגד לאיש כסיל ר"ל תעשה הפך מעשה הכסיל בשביל ידעת שפתי דעת עכ"ד ז"ל.

ועל פי זה נראה לע"ד כונת הכתוב בקהלת וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך די"ל מה חידש לנו שלמדנו דבר שאפ' תינוקות של בית רבן יודעים

אותו ועוד דאין אומרים זה יותר טוב מזה אלא כשהם בסוג א' לא כשהם ב' הפכים, אמנם על פי האמור אתי שפיר ועוד נקדים מ"ש המפרשים על מ"ש רז"ל אין האור ניכר אלא מתוך החושך כי ארבע גוונים יש בעין ואינה ניכרת הראות אלא מן השחור שבעין וזהו אין האור ניכר אלא מתוך החושך ר"ל מן השחור שבעין ודו"ק נמצא שכשם שהאדם לומד דרכי התורה והמצוות מן התורה ומן החכמים כך יכול ללמוד מן הרשעים בעשותו הפך מעשיהם, וז"ש שלמה המלך ע"ה וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות עצמו וזה דומה ממש כיתרון האור שהוא מן החושך ר"ל השחור שבעין כך יכול ללמוד מן הרשעים ודו"ק.

אמנם הדרך הישר והטוב הוא ללמוד מן התורה דרכי התורה והמצוות ולא יצטרך לעמוד אצל הרשעים לראות מעשיהם ולעשות הפך מעשיהם מכמה טעמים שנבאר וזהו כונת המד' וחושך על פני תהום אלו מעשיהם של רשעים ויאמר אלהים יהי אור אלו מעשיהם של צדיקים ואיני יודע באיזה מהם חפץ אם במעשה הרשעים מאחר שיוצא מהם תועלת שלומד האדם מהם לעשות הפך מעשיהם, או כמעשה הצדיקים כשהוא אומר וירא אלהים את האור כי טוב מכאן מודעה שחפץ במעשה הצדיקים ודו"ק.

והטעם שיותר יפה ללמוד מן התורה ומן החכמים מפני שכשהוא לומד מן הרשע ועושה הפך מעשיו, על כל פנים אינו יכול לעשות המצוה בטעמיה ובדקדוקיה, אבל כשלומד מן התורה או מן החכמים בודאי עושה את המצוה על מתכונתה ובזמן הראוי לכל מצוה ומצוה, ועוד כי אם ילך האדם אחרי הרשעים לעשות הפך מעשיהם על כל פנים גם פעם ושתים ושלש יעשה הפך מעשיהם, חשינן שמה ח"ו יערב אל לבו ויהא נגרר אחריהם ויעשה כמעשיהם ממש.

וישבות ביום ה' כ' ה' אפרים ז"ל וישבות אותיות ותשבי גימטריא התשובה לרמוז שבזכות התשובה והשבת ישראל נגאלין שיבא תשבי עם משיח ע"כ, ונקדים מה שכתב הרב ארץ החיים מז' צ"ב מז' שיר ליום השבת וכו' איתא בגמ' מלך שמחל ע"כ אין כבודו מחול ומקשה בגמרא והא כתיב וה' הולך לפניו יומם ומתרחץ שאני הקב"ה דכ"ע דיליה ובמדרש שאלו איך הקב"ה מוריד גשמים בשבת ומתרחץ דכולי עלמא דיליה היא א"כ מהשבת נודע דכ"ע דיליה היא ומוריד גשמים ויכול למחול ע"כ ולקבל שבים ולכך אמרו במדרש שאמר אדה"ר כך היא כוחה של תשובה ולא הייתי יודע פתח ואמר מזמור שיר ליום השבת, וזה שרמז ר' אפרים וישבות גמ' תשובה דמהשבת שמוריד גשמים מטעם דכ"ע דיליה היא, נראה שיכול למחול לקבל שבים וק"ל. הרב חומת אנך ז"ל במד' לא חטא אדם עד שהראתה אותו חוה דם נדה ויל"ד מה ענין זל"ז יובן במה שכתבו ז"ל סחטה ענבים וכו' ואיתא בחולין לא יביא בכורים משקה שנ' מפרי האדמה פרי אתה מביא ולא משקה, וא"כ גם כאן נאמר מפרי העץ וכו' א"כ המשקה מותר, אכן על זה תלוי אם אזלינן בתר השתא או בתר מעקרא, והנה הרב מ"א ז"ל הביא בענין המשקה שיש אוסרים מפני שהוא דם, והוא התיר דבתר השתא אזלינן והוא כמו דם נעכר ונעשה חלב והחלב מותר דאזלינן בתר השתא, וכן התם היין שיבא מתוך אוכל ונעשה משקה דמותר דבתר השתא אזלינן, וז"ש לא חטא אדם אף שסחטה ענבים וכו' עד שהראתה לו דם נעכר וראה שדם נעכר ונעשה חלב ואעפ"י כן החלב מותר הרי דאזלינן בתר השתא, הרב ארץ חמדה ז"ל.

האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל אז"ל אכלתי ואוכל פירשו המפרשים בהקדים משז"ל דיש באדם רמ"ח אברים כנגד רמ"ח מצוות עשה ושס"ה גידין כנגד שס"ה מל"ת והנה אדה"ר שנצטוה שתי מצוות יתרות, אחת עשה והשניה לא תעשה, והם מכל עץ הגן אכול תאכל וזהו עשה, ומעץ הדעת לא תאכל היא ל"ת, א"כ מוכרחים אנו לומר שבאדה"ר היה בו תוספת אבר אחד וגיד אחד דאי לאו הכי אינו חייב לקיים מצוות אלו וא"כ כשלקח הקב"ה אחת מצלעותיו שהוא אבר יותר בו וגם לקח הגיד המחברו וברא מהם חוה א"כ נעשה אדה"ר כשאר אדם ואינו חייב לקיים הב' מצוות שנצטוה עליהם וא"כ זה ממש תשובתו שהשיב האשה אשר נתת וכו' היא היתה עמדי אחת מצלעותי וא"כ השתא שנפרדה ממני נחסר ממני אבר וגיד ואם כן נחסרו ממני שתי מצוות אלו, והם מכל עץ הגן אכול וכו' ומפרי העץ הדעת לא תאכל, לכך היא נתנה לי מן העץ ואוכל, ואכלתי ואוכל ואיני חייב בזה כלום וק"ל שמעתי ומטו בה משם הרב מאיר בוקעי יצ"ו.

פרשת נח

וילד נח שלשה בנים את שם את חם ואת יפת, יל"ד במש"ה את שם וכו' למה הזכיר ג' אתים כי הול"ל כמו שאמר הפסוק לקמן ואלה תולדות בני נח שם חם ויפת, ועוד למה הוסיף ואו ביפת ואמר ואת יפת, אך יובן במה שכתב הקדוש בשער הפסוקים בסוד הפסוק כי יוסף הוא בחינת יסוד הכלול גם כן בבחינת נ"ה וכל בחינה מהם היא בחינת שם ב"ן ולהכי יוסף גימטריא ג' ב"ן. גם כל בחינה מהם היא בחינת ואו, א"כ בין שלשתם הם גימטריא י"ח. גם אם תצרף הג' ווין ביחד יהיו בצורת שין. א"כ הו' שיי"ח וגם נח הנקרא איש צדיק הוא כלול מכל הבחינות הנז' ולהכי כתיב וילד נח ג' בנים הוא סוד אל ג' ב"ן הנז' שהם נה"י ומשום כך ג"כ הוליד ג' בנים ממש והם שם חם ויפת והם ר"ת שיי"ח וזת"ד בקיצור גמרץ יעש"ב. א"כ לפי דבריו אפ"ל דשם הוא רמז לנצח, וחם להוד, ויפת הוא רמז ליסוד, בסוד ויהי יוסף יפ"ת וכו' ומשום דעיקר הואו היא בקו האמצעי שהוא היסוד, לכן רמז הואו ביפת שהוא בחי' יסוד, גם משו"ה כתב שלושה את, לרמזו כי מלבד שהוליד ג' בנים גופניים גם ע"י צדקתו הוליד ג' ב"ן הנז' להכי כתיב את בכל אחד לרמזו אל הנז' ודו"ק. גם אפ"ל שזהו סוד הפסוק ותשלך את הילד תחת אחד השיחים הינו שיש לו יניקה מבחינה אחת מהשי"ח הנז' והינו שכל בחינה אחת מנהג"י הנז', נפרטת לנה"י, ויש לה שיי"ח וישמעאל היה לו ממנו בחינה אחת מנה"י והיא בחינתו.

סמך ונח מצא חן בעיני ה' אלה תולדות נח וילד נח ג' בנים את שם את חם ואת יפת, נראה בהקדים מה שכתוב במדרש רבה בראשית פ' כו' א"ר יודן מה טעם כל בני דורו מולידים למאתים שנה ולמאה שנה ונח הוליד לתק' שנה אלא אמר הקב"ה אם רשעים הם, אין רצוני שיאבדו במים משום כבוד אביהם, ואם צדיקים הם אין רצוני שאטריח עליו שיעשה תיבות הרבה משו"ה כבש הקב"ה את מעינו ולא הוליד אלא לתק' שנה ע"כ, נראה מדברי רז"ל שמה שהוליד נח דוקא, אלו השלשה האמורים בפרשה ולא יותר הוא לטובת צדקתו של נח שלא תגיע לו רעה, ממה נפשך אם יצאו בניו רשעים יאבד זרעו של צדיק בחייו, ואם צדיקים הם יטרח הרבה בעשית תיבות ורע לצדיק וכ"כ רש"י ז"ל בפ' בראשית יע"ש וזהו כונת הסמיכות ונח מצא חן בעיני ה' כלומר שמכל אנשי דורו לא מצאו חן לפני ה' אלא הוא הצדיק, משו"ה היה הסיבה אלה תולדות נח דוקא הגי' תלת האמורים בפ' שם חם ויפת ולא עוד, ואם לא היה כובש מעינו בודאי שהיה לו כמה בנים ויהיה לו רעה ממה נפשך וכנז' אלא שצדקתו גרמה לו זהו הנראה כפי דברי רז"ל. או יאמר פרוש אחר סמיכות דקראי בהק' מ"ש הוזה"ק בפ' נח וז"ל, ר' אלעזר פתח ואמר כל זמן דחיבי עלמא אסגיא, זכאה דאשתכח ביניהו הוא אתפס בקדמייתא דכתיב וממקדשי תחלו, ותנינן א"ת ממקדשי אלא ממקדשי נח איך שזיב ליה קב"ה בין כל איגון חיבייא, אלא בגין דיפקון מיניה תולדות דהוא צדיק כדקא יאות, ותו דאתרי בהו כל יומא ויומא ולא קבלו מניה וקיים בנפשיה קרא דכתיב ואתה כי הזהרת רשע וכו' וכתיב ואתה את נפשך הצלת, כי כן כל מאן דאזהיר לחייבא אע"ג דלא קביל מיניה הוא שזיב ליה לגרמיה וכו' הרי לך ב' טעמים שלא נתפס נח בעד אנשי דורו עוד שם בזוהר דהינו טעמא שלא הגין זכותו על אנשי דורו שלא יאבדו הם בזכותו אמ"ר יוסי בדור הזה בא שבתא וכו' אבל לא יכיל לאגנא על בני דורו בגין דלא אשתכחו עשרה בעלמא כד"א אם אמצא שם עשרה, אופי הכא לא אשתכחו עשרה אלא הוא וג' בניו ונשיהם ולא הו' עשרה ע"כ. נראה דכל אלו הטעמים להצלת נח שלא נתפס על אנשי דורו, עוד טעם אחר שלא הגין זכותו על אנשי דורו שלא יאבדו הם ג"כ בזכותו כולם נרמזו בפסוקים, וז"א ונח מצא חן בעיני ה' דהוה זכאה, ואם תאמר אם כן דהוא צדיק איך שזיב ליה קב"ה והא הקדמה מוסכמת היא בכל זמן שיש רשעים בעולם הצדיק נתפס בתחילה כדכתיב וממקדשי תחלו א"כ איך נח ניצול, ומתרץ בראשונה אלה תולדות נח כלו' משום שיצאו ממנו תולדות העולם שיהיו צדיקים כיון דהוא הוה צדיק כדקא יאות, זהו טעם הראשון שאמרו בזוה"ק. עוד טעם שני איש צדיק תמים וכיון שהיה מוכיחם לא נענש בעבורם וקיים בנפשיה קרא ואתה את נפשך הצלת. וז"א צדיק היה בדורותיו כלו' עם דורותיו היה צדיק ג"כ שהיה מוכיחם ומראה צדקתו בפניהם ולא היו

מקבלים ממנו ואדרבה היו מבזים אותו ולא היו מקבלים צדקתו, וז"ש את האלהים התהלך נח כל' צדקתו ותמימותו לא היתה נאה ומקובלת ומרוצה אלא את האלהים אבל בני דורו היו מבזים אותו כשהיה מוכיחם, אע"ג שהוא היה צדיק תמים גם בדורותיו שהיה מוכיחם, הם לא קבלו ממנו ולא היה בעיניהם צדיק אלא דוקא את האלהים התהלך נח, ולאפוקי בני אדם שלא היה בעיניהם צדיק כי היו מבזים אותו, ומ"ש ויולד נח שלשה בנים הוא לרמוז מ"ש בזה"ק עוד טעם אחר שלא הגין זכותו על אנשי דורו שלא יאבדו כיון שהיה צדיק תמים ואמרו שם טעמא משום שלא היו שם עשרה צדיקים בדור, וז"א ויולד נח ג' בנים כלומר כי לא היו לו עוד בנים שישלימו למנין יו"ד צדיקים שיתלה הקב"ה בזכותם, והיינו שכפי האמת נח צדיק תמים היה בדורותיו, כל' בין בדורו ובין בדורו של משה היה צדיק וז"א בדורותיו ולא אמר בדורו כמ"ש לקמן כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה, וכאן אמר בדורותיו אלא הוא לרמוז שהיה צדיק בין בדור הזה ובין בדור אחר וכנ"ל וכ"ת א"כ למה לא נצלו אנשי דורו בזכותו? לכן אמר ויולד נח ג' בנים כל' כי לא היו לו עוד בנים להשלים העשרה שיתלה הקב"ה בזכותם וז"ל הרב הרי בשמים בפרשה זו.

צוהר תעשה לתבה ואל אמה תכלנה מלמעלה ופתח התבה בצדה תשים תחתיים שניים ושלישים תעשה ויש לדקדק בהאי קרא, הא' כיון שעל התבה הוא מדבר לעיל מהאי קרא א"כ הול"ל צוהר תעשה לה. גם מה הכוונה ואל אמה תכלנה מלמעלה, גם מהו בצדה תשים הלא היא היתה מוקפת כדור ובדבר כדורי לא יתואר בו צדדין, גם מהי הכוונה תחתיים שניים ושלישים תעשה, אם הכוונה תבה ע"ג תבה כבית הבנויה על גבי בית א"כ היה צריך פתח ע"כ תבה ותבה להאיר להם, עוד דקדוק ה' במה נחלקים רז"ל ד"א חלון וי"א אבן טובה מאיר להם.

אמנם יראה לפרש בהק' מ"ש ז"ל והעתיקם רש"י ז"ל בפרשה זו וז"ל עשה לך תבת וכו' הרבה ריח והצלה לפניו ולמה הטריחו בבנין זה, אלא כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה ק"כ שנה ושואלים אותו מה זאת לך, והוא אומר להם עתיד הקב"ה להבאי מבול לעולם אולי ישובו ע"כ.

נמצא שעשית התבה מה שאמר לו הקב"ה לבח שיעשנה, הוא רמז לתשובה ולהורות להם דרכי התשובה, עו"ן דתרגום תשובה תיבותא וזהו רמז דקאמר קרא תבה היינו תיבותא והיא התשובה א"כ גם בדרך עשייתה הורה להם דרכי התשובה, עו"נ מ"ש ז"ל בגמרא דטעמא דתליוה לכרעא דהא, משום בעלי תשובה כדי לסייעם מן השמים כי מפתח הרחב שלמטה לא מטתייעה מילתא.

עוד ידוע מ"ש ז"ל מרגלית טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אע"ה וכשמת תלאה בגלגל חמה, ופי' המפרשים כי אברהם אע"ה היה מודיע לעולם אחדותו ית' שהוא יחיד בעולמו והוא פועל הטוב והרע וכשמת לא נמצא אדם כמוהו לעשות מלאכתו על כן תלאה בגלגל חמה, הכוונה שהשם יתברך נתן חכמה באדם לידע זה שהוא ית' הוא פועל הטוב והרע, ודבר זה נלמד מגלגל חמה שהחמה היא אחת ממשמשי מעלה והיא בעצמה עושה שתי פעולות שמיבשת הלח מלחלחת היבש כידוע, מכ"ש הוא ית"ש וזש"ה וידעת היום והשבות אל לבבך וכו', נמצא כי מרגלית היא רמז לתשובה כי זהו מעשה של אברהם אע"ה שהיה מודיע לאומות אחדותו ית"ש כדי שישבו לעבודת ה' ית' ושלא לעע"ז וזו היא המרגלית שהיתה תלויה בצואר אברהם א"כ מרגלית היא רמז לתשובה. עוד ידוע מ"ש ז"ל דסתם אמה היא בת ה' טפחים, א"כ האמה היא רמז להא, עו"ן מ"ש רבינו מוהרמ"א ז"ל בפירוש הני קראי אשרי תמימי דרך וכו' אשרי נוצרי עדותיו וכו' אף לא פעלו עולה וכו', דהכוונה ג' מדרגות יש בבעלי תשובה, הא' מי שלומד ועושה, מדרג' ב' למטה מזו והיא מי שעושה ואינו לומד, מדרג' ג' למטה עוד והיא שאינו לומד ואינו רודף אחר המצות, אבל שומר מצות ביתר שאת שלא לעבור על שום מצוות לא תעשה אבל הולך בדרכי ה' להיות חונן ומרחם על הבריות ומבקר חולים וגומל חסד עם הבריות, ועל זה אמר דהע"ה שכל אלו הג' מדרגות טובים אלא שהם זה למעלה מזה והם כי למעלה הראשונה שהוא לומד ועושה אמר עליו אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה', ולמדרג' הב' העושה ואינו לומד גם הוא נאמר עליו אשרי, שאמר עליו אשרי נוצרי עדותיו, אבל המדרג' הג' שאינו לומד ואינו רודף אחר המצות

אבל שומר עצמו שלא לעבור על אחת ממצות ה' אשר לא תעשנה והולך בדרכי ה' וכנז' זה לא אמר עליו אשרי כי אם דוקא אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו יע"ש בדב"ק בס"ה רוממות אל יע"ש.

מעשה יובנו הגי קראי הלו דכיון שרצה הקב"ה לזכות העולם על ידי נח דהיינו שיוכלו להתקיים אחר שחטאו שהורה להם דרכי התשובה ע"י נח בצורת התבה שעשה בצורת הא שהיא אמה בת ה' טפחים, וז"ש הקב"ה לנח צוהר תעשה לתבה היינו שרצונו שתכיר לעולם ותודיע להם שאם חטא אדם יש לו תקנה בתשובה, וז"ש צוהר תעשה שתכיר לעולם וכסה לתבה היינו התיבותא שהיא התשובה הרמוז באות הא כמ"ש ז"ל וז"ש ואל אמה תכלנה מלמעלה שהוא רמז לאות הא וכנז', ומ"ש ופתח התבה בצדה היינו אות הא תשים היינו לעשות בצדה פתח קטן להיות לו לעזר מלמעלה ופירש לו בדרך רמז לעשות הא כמו ח' ואח"כ יפתח לה פתח קטן בצדה ותהיה צורת הא, כי מפתח הגדול שלמטה לא תסתייעא מילתא כמ"ש בש"ס ולפ"י שאמרנו דהאי קרא הוא רומז אל התשובה מתישב יפה מ"ש ז"ל בפירוש מילת צוהר דחד אמר חלון וח"א אבן טובה דמר אמר חדא ומא"ח ולא פליגי דכולם מדברים על התשובה, כי למ"ד חלון הוא החלון של הא עצמה מקום תליית כרעה של ההא כמ"ש ז"ל, ולמ"ד אבן טובה היא התשובה ג"כ שהיתה תלויה בצואר אברהם שהיה מחזיר את האומות בתשובה כמ"ש ותחילה היתה רמוזה התשובה בתיבת נח כי נח היה איש צדיק תמים בדורותיו ללמדם דרכי התשובה ואח"כ נתלית בצואר אברהם, ואחר אברהם בגלגל חמה, וז"ש הכתוב תחתים שניים ושלישים תעשה היינו לרמוז אל ג' הדרגות שפי' הרב מוהרמ"ה בדרכי התשובה הרמוזים בהגי קראי אשרי תמימי דרך וכו' אשרי גוצרי עדותיו וכו' אף לא פעלו עולה וכו' וכנז"ל כי התשובה תועיל בג' מדרגות הנו"ל והם זו למעלה מזו וכנז' וז"ש תחתים שניים ושלישים תעשה היינו לאות הא שהיא התשובה ע"כ דברי קודש הרב מלל לאברהם אנקאוה ז"ל בפרשה זו בתוס' גופך.

הנה עפ"י דרכו בהק' שרמוזו האי קרא על התשובה יש לפרש לענ"ד גם כן קרא דלעיל מיניה וכ"ת עשה לך תבת עצי גופר קנים תעשה את התבה וכו' (עד ול' אמה קומתה) והוא בהק' מ"ש המקובלים כי יש תשובה תתאה והיא רמוזה בהא אחרונה שבשם והיא התשובה שמיראת העונש והיא רמוזה במלכות ויש תשובה עילאה והיא רמוזה באות הא ראשונה שבשם הו"ה והיא הבינה, וידוע שהבינה היא אהי"ה המתמלאת בג' מלואים ביודין בההיך באלפין והם גימטריא תנ"ה וגמטריא חותם נ"ה וז"ש עשה לך תבת שהיא התשובה שכן תרגום תשובה תיבותא שתהיה תשובה ע"י מאהבה מצד הבינה שהיא אהי"ה דמתמלאת בג' מלואים שהם גמטריא תנ"ה ולא תשו' תתאה שהיא מיראת העונש מצד הא תתאה שבשם וז"ש עשה לך תבת עצי גופר ושני תבות אלו עצי גופר היינו גופר בלא ואו אלא גפר כמ"ש בתורה עם הכולל השתי תבות יעלו בגמטריא עם הכולל תנ"ה שהוא רמז על הבינה שהיא אהי"ה בג' המלואים וכנז'.

וז"ש עוד קנים תעשה את התבה לרמוז עוד אל הנו' היינו לאות הא שבשם, כי אות הא ג"כ מתמלא ביו"ד בא' בה' וכשמתמלאת ביו"ד תצרפנה עם המלוי יעלה לחשבון ק' כי חמשת יו"ד יעלו ק' ויו"ד ה' יעלו ק' הרי ק', וזהו ק' של קנים וכשמתמלאת בהא יעלו ק' דוקא היינו שתצרף חמשה פעמים כ"ה וחמשה פעמים ה' כ"ה הרי ק' של קנים, וכשמתמלא הא תעלה למנין יו"ד כי חמשה פעמים א' ה' ופעם ה' הרי יו"ד והיא רמז לחיריק של קוף של קנים כי כל חיריק מוליד יו"ד והנשאר מתבת קנים ים' הוא רמז לחמשים שערי בינה, וגם הקן הוא רמז אל הבינה דידוע ממ"ש הרב ז"ל במצות שלוח הקן יע"ש.

וז"ש עוד לאח"י בקרא דלקמן ואל אמה תכלינה מלמעלה הוא לרמוז עוד אל הנו"ל והוא כי בתחילה יעשה כן דאדם שמתעורר אל התשובה בתחילה מתעורר אל תשובה תתאה שהיא מיראת העונש הרמוז אל הא אחרונה שבשם, שהיא המלכות ואח"כ יתעלה אל תשובה עילאה וז"ש ואל אמה היינו אל אימא והוא שיגמור בתשובה אל תשו' עילאה וז"ש ואל אמה תכלינה שהיא מלמעלה ודו"ק.

ומ"ש הכתוב וכפרת אותה מבית ומחוץ בכפר אפ"ל בהקדם מ"ש הרב הק' האר"י ז"ל על מ"ש ז"ל בגמרא כל האוכל ושותה בתשיעי כאלו התענה ט' ויו"ד וזה תוכן דבריו בקצור כי

ביוה"כ אנתנו מקבלים שפע מבחינה זאת שהיא הבינה. אמנם ביוה"כ אנתנו מקבלים שפע ממנה בחינה אכילה ושתייה רוחנית ע"י ה' תפילות וע"י ה' ענויים מפנימיותה ובעיה"כ אנתנו מקבלים שפע ממנה בחינת אכילה ושתייה ממש גופנית מחיצוניותה, וא"כ שתי הבחינות הם תלויים זב"ז לכן אז"ל כל האוכל ושותה בט' כאלו התענה וכו' יען כי שתי הבחינות תלויים זב"ז וכנז' וז"ש וכפרת אותה מבית ומחוץ היינו שתקבל שפע, וכפרת אותה מבית ומחוץ היינו חיצו' ופני', בכופר אותיות בכפור כי חולם של כף של כופר מוליד ואו ויהיו אותיות בכפור.

ומ"ש ז"ל מרגלית טובה היתה תלויה בגרונו של אברהם ור"ל שהיה מחזיר את האומות בתשו' ולהאמין ביתודו ית' וכמ"ש המפ' עכ"ז יל"ד דמה רוצה לומר היתה תלויה בצוארו היינו בגרון. אבל יובן לע"ד בהקדם מ"ש בזה"ק על פסוק ואברהם זקן בא בימים היינו שהגיע לבחינת אריך, וידוע מ"ש הרב ז"ל כי בחי' אריך הבינה שלו ירדה בגרון ע"ש ואם כן אברהם אבינו עליו השלום שהוא בחינת אריך ג"כ הבינה שלו היא בגרון לכן רמזו ז"ל ואמרו מרגלית טובה היתה תלויה בגרונו לרמזו אל בחי' הבינה שלו שירדה בגרון ובה היה מחזיר את העם בתשובה כי התשובה היא בבינה וכנז"ל ואם שגיתי אתי תלין משוגתי. ומצורף לזה נבין כונת הששה סדרים בתורה המתחילים באות א' והם אלה תולדות נח. אם בחוקתי. אלה פקודי. אלה מסעי. אלה דברים. אתם נצבים. ועיין לה' בני יששכר שדרש אותם בכמה פנים. והנה ידידנו מע' הרב משה פרץ יצ"ו פ' בהק' מאמרנו הנז' שאמרנו ששתי שנים ומחצה נחלקו ב"ש וב"ה אי נח לו שנברא או ב"ל של"ן וגמרו ב"ל של"ן ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו. ועיין מ"ש משם החיד"א ז"ל בראש דוד מה שפרש במאמר זה, עו"ן מה שפירשו ז"ל בכונת מאמר זה שאמר נמנו וגמרו וכו' היינו שמפרש המאמר גופיה טעם שהסכימו שנ"ל של"ן ואמרו שנמנו וכו' היינו שמנו מצות התורה מ"ע ומצות ל"ת ומצאו שהלאוין הם יותר יען שמצות עשה הם רמ"ח ומל"ת הם שס"ה א"כ ביאת האדם לעוה"ז הוא קרוב לחטא ולהפסד יותר ומוזה גמרו אומר והסכימו כולם שנח לו של"ן. ומ"ש אח"כ ומעשיו שנברא יפשפש במעשיו, היינו שאם חטא יחזור בתשו' מאהבה ועי"כ זדונות נעשות כזכיות, ובוזה יהיו אדרבא מצות עשה מרובים יותר ממצות ל"ת. א"כ בזה יבא על נכון וז"ש אלה תולדות היינו בתולדות הבנ"א שבאו לעוה"ז יש ב' סברות והם נח נח נח של"ן ונח לו שנברא וההכרעה בין שתי הסברות הוא נח לו של"ן יען שביאת האדם בעוה"ז קרוב להפסד ולחטא יותר ממה שיעשה טוב כי יצר סמוך מסיתו הסת כפול ע"כ תראה שהצדיקים ובני עליה המה מועטים כי בכמה דורות שיבואו לעולם עד שיהיה צדיק אחד וז"ש איש צדיק תמים היה בדורות' היינו שהלא תראה שצדיק אחד שלם היה בדורותיו והוא רחוק המציאות וא"כ מהראוי הוא שנ"ל של"ן וז"ש את האלהים התהלך כלומר שישאר שם למעלה את האלהים וזהו נח היינו נח לו של"ן וכמ"ש כ"ז משם החיד"א ז"ל כנ"ז. ועיקר הטעם הוא שהאדם קרוב להפסד ולחטא יותר מהשכר הוא משום שמנין מצות ל"ת הם מרובים ממצות עשה וכדאמרן. וא"כ ז"ש אם בחוקתי אלה פקודי ר"ל דטעם מה שאמרתי שנח לו של"ן היינו מטעם אם בחוקתי הם רמז למצות עשה. אלה פקודי הם רמז למצות ל"ת ור"ל שתמנה החוקים הם המצוות עשה הרמזו באם בחוקתי. ותמנה הל"ת הרמזו באלה פקודי ותמצא שהמצות ל"ת הם מרובים וא"כ מהראוי היה שלא יבא האדם לזה העולם. אבל עכשיו שבא ונסע מעולם העליון לעולם הזה יפשפש במעשיו שאם חטא יחזור בתשו' שלימה וז"ש אלה מסעי היינו לר' שעכשיו שנסע ובא לעוה"ז יפשפש במעשיו שאם חטא יחזור בתשו' וז"ש אלה הדברים היינו רמז לתשו' שנאמר בה קחו עמכם דברים ובוזה אתם נצבים היינו שתהיו קימים בעוה"ז ודו"ק.

ואני העבד אפש' לפרש בס"ד והוא בהק' שעיקר תולדותיהם של צדיקים מצות ומע"ט והטעם כי מלבד שתולדות הרוחניים והם מצות ומע"ט הם עדיפי מתולדות הבנים הגשמיים יען שתולדות הרוחניים הם מצות ונוטל עליהם שכר משא"כ בתולדות הגשמיים עוד בה כי תולדות הרוחניים הם מצות עשה ול"ת הם קימים לעולם כי ע"י קיומו האדם המצות עושה בשמים מעליותיו ומעשיו קימים לעולם. משא"כ תולדות הבנים הגשמיים הם כלים ונפסדים. וא"כ ז"ש אלה תולדות נח איש צדיק וכמ"ש ז"ל בזה שעיקר תולדותיהם ש"צ מצות ומע"ט ומה

הם המצות לקיים והם מ"ע ול"ת וז"ש אם בחוקתי, אלה פקודי היינו רמז שיקיים עשה ול"ת הרמוזים באם בחוקתי ואלה פקודי, ובפרט אם יהיה עמהם אלה הדברים והם דברי תורה אז ודאי זה הוא עיקר התולדות שבעולם. וכ"ת ומה הפרש יש בין שני התולדות ואמרנו שעיקר התולדות הם מצות ומע"ט יען שהם קיימים לעו"ל וז"ש אתם נצבים ר"ל שמצות קיימים לעולם.

צוהר תעשה לתבה וכו' תחתים שניים ושלישים תעשה, פי' הרב נועם אלימלך בדרך רמז ואמר צוהר תעשה וכו' היינו רמז לצדיק שע"י מעשיו הטובים מאיר לעולם כצוהר, תחתים וכו' רמז לשלשה מיני בני אדם צדיקים גמורים, בנויים רשעים תחתים רמז לרשעים, וזהו שכתוב רש"י ז"ל תחתים לזבל היינו שהם עוסקים בעבירות הדומות לזבל. שניים למדור המה הבנויים העוסקים במדור העוה"ז ותענוגים הגשמיים אעפ"י שאין עושים עברות. שלשים העליונים הם הצדיקים הגמורים ההולכים תמיד בעולמות העליונים והצדיק הגמור הוא צריך לתקן את כולם במעשיו הקדושים ולכן כתוב אצל השלישים תעשה פי' שאתה הצדיק תעשה ותתקנם. גם רמז אל האדם אחד עצמו תחתים שניים שלישים תעשה היינו שבנערותו הוא עוסק בדברים שפלים ומאוסים ואמצע שניו הוא עוסק בעניני העוה"ז א"כ צריך לתקן הכל עכ"פ בשלישים המה סוף שניו לבל יאסוף עם חטאים נפשו וז"ש ושלישים תעשה היינו בסוף ימיו יתקן הכל ודו"ק.

א"נ באו"א צוהר תעשה לתיבה ואל אמה תכלנה מלמעלה פי' הרב נועם אלימלך בהקדים לפרש הגמרא כל המתפלל ואומר ויכלו נעשה שותף להקב"ה שני' ויכלו אל תקרי ויכלו אלא ויכלו, וגראה לפ' דהנה הצדיק הוא מבטל הדינים ע"י שמעלה אותם לשורשם שם הם נמתקים, וזהו כל המתפלל ואומר ויכלו ר"ל הצדיק שהוא מתפלל ואומר לכלות הדינים שיהיו בטלין ה"ז נעשה שותף להקב"ה יען שהקב"ה גוזר והוא מבטל שני' ויכלו א"ת ויכלו אלא ויכלו רוצה לומר שהגזרות והדינים בטלין ע"י שהצדיק מעלה אותם השמים למעלה אל הקדושה, וזהו ואל אמה תכלינה וכו' דהיינו שתעשה צוהר לתבה ר"ל שתאיר תפלתך כאבן טובה לבטל הדינים והגזרות מעל ישראל. וע"י מה שתוכל לבטל הדינים ואמר הכתוב ואל אמה ר"ל לשון אם כי רחמים העליונים נקראים אם המרחפת על הבנים ומרחפת עליהם והיינו ואל אמה ר"ל לאם העליונה שם תכלנה את הדינים בהעלותם למעלה.

אלה תולדות נח פירש הרב קול רינה וישועה ז"ל בהקדים מ"ש באבות כל שרחה הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו שכך ארז"ל צאו וראו מה הבריות אומרות עליו משמע שכשהבריות אומרים עליו שהוא טוב ודאי שהוא טוב ורוח המג"ה וזה פירושו אלה תולד' נח שרחה הבריות נח"ה ודאי שרחה המג"ה והוא איש צדיק ולכך רוח המג"ה.

איתא בילקוט קהלת וז"ל ושבת אני את המתים, אלו דור המבול מן החיים אלו סדומים ועמלקים וטוב משניהם וכו' אלו דורות שעלו במחשבה להבראות ולא בראם עוד, אחר שהשחיתו דור המבול את דרכם עכ"ל. והוא תמוה מאוד ופי' ה' זר"ב בהקדים לפרש המשך הכתוב הנאמרים בסוף סדר בראשית ויאמר ה' לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם וכו' וגם אח"כ אשר יבואו בני האלהים אל בנות האדם המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם, ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה כי נחתמתי כי עשיתים וגם מצא חן בעיני ה' אלה תולדות נח את האלהים התהלך נח. וכדי להבין כ"ז נקדים איזה הקדמות ממדרשי הזהר, והוא מ"ש בזהר בראשית שהערב רב הם דור המבול גופם שדחה אותם נח ולא התפלל עליהם. ומשה רבינו ע"ה נכשל בהם במה שקרבם יע"ש. שנית איתא בתקונים שהקב"ה שתל את מרע"ה בנת ולא הצליח ובאותה פעם נקרא איש צדיק וכשנסתלקה ממנו נשמת משה נקרא איש אדמה יע"ש. עוד נקדים מ"ש ז"ל משה מן התורה מגין שנאמר בשגם זה משה, עו"ן מ"ש בזהר ע"פ ויצו ה' אלקים על האדם וז"ל שהערב רב יש להם חמשה שמות, עמלקים גבורים נפילים רפאים ענקים יע"ש. עו"ן מ"ש ה' מוהר"ם אלשי"ך ז"ל כי כשאומר הכתוב לשון בריאה הוא נופל על המחשבה היינו שעלה במחשבת ה' לברוא את הדבר ההוא. ולשון עשיה על המעשה. עו"ן מ"ש ז"ל שתתקע"ד דורות היו צריכים להבראות ולא נבראו מפני דור המבול, ועפ"י יתבארו הכתובים הנזכרים והיינו כי כשראה

הקב"ה ששתל את מרע"ה באותו הדור כדי להעלות ולתקן אותו הדור שהם הע"ר ולא הועיל כלום, לכך אמר לא ידון רוחי באדם ר"ל אותן רוחות שעדיין הם למעלה מזה האלף דור שעלה במחשבותי לא יהיו נדונים לעת עתה באדם. בשגם הוא בשר ר"ל מאחר שאפילו משה שנרמז במלת בשגם לא אצלח בזה הדור המצוי עתה וכנ"ל. ולא מבעיא שלא הועיל משה באותו הדור אלא וגם אח"כ ר"ל מופלג והיינו בדור המדבר וז"ש אשר יבואו בני האלהים הינו דור המדבר שעליהם נאמר אני אמרתי אלהים אתם ומ"ש אל בנות האדם הינו דור המדבר שעשו את העגל כדי להתיר להם העריות. וז"ש המה הגבורים ר"ל המה הע"ר שנקראו גבורים כמ"ש"ל שהוא אחד מה שמות שיש להם וכנ"ל, וז"ש אנשי השם ר"ל שאז יחזרו לעבוד ע"ז וע"ד שאמרו ונעשה לנו שם היינו לעבוד ע"ז וכמ"ש ז"ל כדי להתיר להם העריות כמו שעשו בדור הזה וכמ"ש"ה ותשחת הארץ אין שחת אלא ע"ז ואח"כ באו אל בנות האדם, או אפשר שזה הדור חטאו בונות ואח"כ המה הגבורים עבדו ע"ז ואולי שזה שאמר משה אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו וכו' היינו שאמר מרע"ה כבר לשעבר חטא העם הזה חטאה גדולה של עריות שנקראת גדולה כמ"ש"ל ועכשיו הוסיפו לחטא בע"ז ויעשו להם אלהי זהב הם הע"ר אלו הם שחטאו בדור המבול בחטא עריות ועכשיו בדור המדבר חטאו בע"ז, מעתה אם תשא חטאתם מוטב ואם לאו הרי עדיין ראויים הם לעונש הראשון שנעשה בהם בדור המבול והיינו במיחוי המים כמ"ש ויאמר ה' אמתה את האדם ולכך מחני נא עמהם מחני דיקא רמז למיחוי ע"י מים כי אני גרמתי זאת בהוציאי אותם ממצרים מה שהיה נח נשמר מזה ולא התפלל עליהם בשביל שידע שאין בהם תקוה וכנ"ל.

וזוהו אפשר מ"ש כאן וירא ה' כי רבה רעת האדם וכו' וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ ר"ל נתחרט על אותן שכבר נעשו וכבר נבראו מאלף דור שעלו במחשבתו וז"ש ויתעצב אל לבו היינו מחשבתו ר"ל שדאג על אותן תתקע"ד דורות שעדיין בלבו לבראם. ולכך ויאמר ה' אמתה את האדם אשר בראתי ר"ל אמתה במי המבול אותן התתקע"ד הדורות אשר עלו במחשבותי וז"ש אשר בראתי דיקא וכבר אמרנו שבריאיה שיכת במחשבת הקב"ה על דרך בראשית ברא וכמבואר בדברי הרב מוהרמ"א ז"ל ונתן טעם למה אמתה אותם ולא אוציאם מכח לפועל לבראם וז"ש כי נחמתי כי עשיתם ר"ל כי אפי' אלו שעשיתם ויצאו כבר לעולם הרי אני נחמתי עליהם וכמ"ש וינחם ה' כי עשה את האדם וכנ"ל וא"כ איך אוסיף עליהם כיון שעל הראשונים אני מצטער. ונח ר"ל, גם נח שהיה אז עיבור משה לא הצליח באותו פרק והיה ראוי להענש עמהם אבל אלה תולדות נח ור"ל שניצול בזכות תולדותיו העתידים, לפי שאז יתקנו ע"י משה. דאז את האלהים התהלך נח ר"ל שיתעלה אז למדרגת אלהים שנקרא משה אז איש האלהים. וכמ"ש בנחמה בפסוק ומשה עלה אל האלהים ר"ל שעלה למדרגת אלהים יעיי"ש וז"ש משה ואתה אמרת ידעתיך בשם וגם מצאת חן וכו' יעיי"ש באופן שהיוצא מזה כי דור המבול ודור סדום ועמלקים והע"ר כולם הם משורש אחד אלא שהאחד גרוע יותר מחברו. וא"כ זה שאמר המדרש הנ"ל ושבה אני המתים אלו דור המבול מן החיים אלו דור סדום ועמלקים כי דור סדום ועמלק הם. עכ"ל.

הבי"ד ה' החסיד מוה"רי אלגזי ז"ל בס"ה שמע יעקב ז"ל בסדר זה ז"ל כי דור המבול עם היות שעדיין לא נתמלאת סאתם לגמרי מכל מקום היות וכבר החלו לעשות ונשתרשו בענין החטא נדונו על שם סופם כי כן משפטו ית' יביא במשפט על העתיד כענין שאמרו מה"ש רבש"ע מי שעתיד להמית בניך בצמא אתה מעלה לו באר ? אמ"ל בשעה זו זכאי אמר להם איני דן את האדם אלא באשר הוא שם, שנראה מזה שאקדומי פרענותא לא מקדימנן. והשיבו כי יש הפרש בין כשהתחיל לעשות העבירה ובין כשלא התחיל לעשות העבירה, כי כשהחזיק האדם ברעה והחל לעשות רשע נדון ע"ש סופו ואחריתו עדי אובד, וזה ענין בן סור"מ שכבר החל לעשות ברעה. אמנם כשלא התחיל עדין לא יהיה נדון על מה שיהיה באחרונה. וזה ענין ישמעאל. א"כ ז"א ותשחת הארץ לפני האלקים וירא אלהים את הארץ והנה נשתתה כי השחית כל בשר א"ד על הארץ והוא כי האלהים בשמים אשר עיניו יחזו וצופה ומביט ע"ס כל

הדורות באה השחתת הארץ מה שעתידיה לעשות לפניו והענישם ע"ש סופם. וכ"ת כי לא כן דרכו כי אינו מעניש ע"ש העתיד, לז"א וירא את הארץ והנה נשחתה היינו כי לא ראה אותם דעתידים להשחית באחרונה אלא שראה נשחתה כי כבר החלו לעשות כי השחית כל בשר וזש"ה קץ כל בשר בא לפני היינו כי סוף כל האדם בא לפני ואני דן אותם ע"ש סופם כי כבר החלו לעשות ומלאה הארץ חמס והנני משחיתם מעתה ומעכשיו. ועפ"י פ' ה' מוהרי"א ז"ל הנו' כוונת מאמרם ז"ל במד' בעבור סופה ואין רשע, וצדיק יסוד עולם. בעבור סופה ואין רשע, זה דור המבול, וצדיק יסוד עולם זה נח, ולכא' יפלא מה בא ללמדנו, אמנם יראה דהם דרשו בעבור סופה לשון סוף ע"ד שדרשו את ובה בסופה ובא הכתוב להגיד לנו כי עם היות שדור המבול עדיין לא נתמלא סאתם לגמרי מ"מ נדונו ע"ש סופם וזה להיותם רשעים והיינו שכבר התחילו בעבירה. וז"א בעבור סופה ואין רשע והיינו כי כאשר על פניו ית' יחליף סוף הדבר כקדמותו משו"ה ואין רשע כיון שכבר הוא רשע ונשתרש בחטא נדון ע"ש סופו כדור המבול. אמנם צדיק יסוד עולם זה נח דאף שעתידי הוא לחטוא עכ"ז צדיק היה באותה שעה כי עדין לא התחיל בעבירה. ע"כ ת"ד ז"ל יעיש"ב.

וראיתי לו להרב ז"ל הנו' דברים תמוהים במ"ש ז"ל זה נח דאף שעתידי לחטוא בזנות כמוהם בבנותיו עכ"ז צדיק היה באותה שעה וכו', ולדידי אני העני חושב שדבר זה מהתמיהין כי היכן מצאנו ראינו שנת נלכד בזנות עם בנותיו, ותו כי מפשט הכתובים נראה כי לא היה לו בנות כלל, ואם נאמר שהרב מצא איזה מדרש מרז"ל שכתבו כן שנת נלכד עם בנותיו עכ"ז היה לו ז"ל לציין היכן מצא חידוש זה, ולי העבד דבריו כעת צ"ע עד שנמצא מרז"ל אם כתבו כן.

מאמר חדש בדורותיו סיפר הקב"ה בשבחו ואעפ"י כן לא נחשב לכלום לגבי רחב"ד עכ"ל. והוא תמוה ויובן ע"פ דאיתא בילקוט בראשית ע"פ ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו מפני מה לא נאמר שמו פ' דמטעמא דיהיב על שמו לאמר זה ינחמנו, משמע שהיה שמו מנחם. ועיין בבראשית רבא סו"פ בראשית שהיה מזהיר לאביו שלא יקראנו בשמו שלא יעשו לו כשפים אנשי דור המבול ויהרגוהו כשידעו שמו ע"כ ובודאי שמחמת צדקותיו נתיירא נח כי מפני שמוכחים יעשו לו כשפים, א"כ למאן דמפרש לדורותיו לשבח שהיה צ"ג א"כ ק' היאך נתיירא מכשפים כי הלא אמרו בש"ס דחולין בעובדא דר"ח ב"ד שלא נתיירא מכשפים ואמר אין עוד מלבדו כתיב אלא ודאי בהכרח לומר שלא היה צ"ג כר"ח ב"ד, וא"כ ז"ש סיפר הקב"ה בשבחו ואעפ"י כן לא נחשב לכלום לגבי רחב"ד דשאני רחב"ד דגפיש זכותיה מצדיק גמור ולהכי לא נתיירא מהכשפים ואלו נח נתיירא מהכשפים וק"ל מפ' ז"ל.

תמים היה בדורותיו קשה דהול"ל בדורו מאי בדורותיו, ואיתא במדרש אלו היה בדורו של אברהם או בדורו של משה לא היה נחשב כלום. וקשה היכן רמוז אברהם משה, וי"ל כי מנח ועד אברהם יר"ד דורות ומן אברהם עד משה ו' דורות הרי י"ז דורות וז"ש בדורותיו בדורות י"ז וק"ל.

צרה תעשה לתיבה וכו' י"ל בדרך רמז דהצדיקים מהפכים מדה"ד למדה"ר ועושים מתיבת צרה לרצה ומתמתקים החסדים והיינו אותיות צהר ר"ל שיאיר ה' פניו לישראל בחסדים מעולים, וז"ש צהר תעשה לתיבה הינו אותיות רצה תהפך אותם לצרה ומקודם צריך להפך אותיות צרה לרצה. וא"ת ע"י מה אוכל להפך זה? לז"א ואל אמה תכלנה מלמעלה רז"ל ע"י התשובה הנקראת אימא עילאה וזהו ואל אמה תכ"מ שתכסוף לתשובה עילאה כי אות הא ואלף שבסוף מילת אמה ממוצא אחד הם באחע"ה וז"ש לע"ד לפי"ד הרב ז"ל ופתח התיבה וכו' הינו האלף שהיא פתח התיבה היינו תיבת אמה בצידה וכו' היינו בסוף תיבת אמה תעשה אלף חילוף אות הא' ויהיה מתבת אמה אימא ודו"ק.

והרב ז"ל פ' ופתח התבה וכו' היינו דה' עולם הבינה, הרומזת לתשובה היא הנקראת גם כן הא הראשונה שבשם הויה ב"ה, ואיתא בגמרא דשבת למה תלוי כרעיה דהא כי הבא לשוב ליעול בהאי דהינו בפתח הצר שלמעלה, וזהו פתח התיבה רז"ל אות הא' בצידה תשים שילך בפתח הצר שלמעלה ולא בפתח הגדול שלמטה, כי על פתח הגדול הנו' אמרו בגמ' הבא

ליטמא פותחין לו אלא ליעול בתשובה בפתח הקטן ועי"ן תוכל לעשות מצרה לרצה ומרצה לצרה עכ"ד ה' מב"ש ז"ל.

מסורה מלות ביום הזה נזכרו שש פעמים והם: ביום הזה נבקעו וכו', ביום הזה באו מדבר סיני, כאשר עשה ביום הזה, כי ביום הזה יכפר עליכם, יעכרך ה' ביום הזה, לא יומת איש ביום הזה. פי' ה' יריעות שלמה הנד"מ בהקדים מ"ש ז"ל והביאו רש"י בפ' ואתחנן בפ' אתה הראת לדעת וכו' כשנתן להם לישראל את התורה פתח להם ז' רקיעים וכשם שקרע את השמים העליונים כך קרע ז' ארצות תחתונים וראו שהוא יחידי, לכך נאמר אתה הראת לדעת וכו', ער"ן מאי דאיתא במ"ד וזאת הברכה אמר משה לפני הקב"ה דבר אחד אני מבקש ממך לפני מותי שיבקעו כל השערים שבשמים ויראו שאין זולתך מנין שנ' וידעת היום והשבות וכו'. ער"ן משו"ל כשקבלו יש' את התורה אמר הקב"ה למלאך המות לא יהיה לך עוד על ישראל שום ממשלה שנאמר חרות על הלוחות חרות ממה"מ. ובז"ו כונת המסורה כשקבלו ישראל את התורה ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו. ואמתי היה זה? לז"א ביום הזה באו מדבר סיני היינו בשעת מת"ת כאשר עשה ביום הזה שנבקעו וכו' כן עשה מרע"ה וביקש מה' לפני מותו כנז' ועי" קבלת התורה פסקה זוהמתן וזהו כי ביום הזה יכפר עליכם. וגם אמר הקב"ה למלאך המות שלא יהיה לו עוד שליטה על ישראל וזהו יעכרך ה' ביום היינו שלא יומת איש מישראל וזהו לא יומת איש ביום הזה. ואמר מלה"מ לפני הקב"ה למה נבראתי? והשיבו על כך יש לך שליטה על האומות ולא על ישראל שנעשו חורין ממך דכתיב חרות וכו' חירות ממלה"מ וק"ל. פני דוד.

נחמתי כי עשיתים ונח מצא חן בעיני ה'. אלה תולדות נח וכו' יובן הסמיכות בהק' משו"ל דדור המבול חטאו בגזל ובזנות, עוד אז"ל בפ"ק דע"ז תמים וכו' בדרכיו ופרש"י ז"ל שהיה עניו ושפל רוח, וגם פרש"י ז"ל שם צדיק במעשיו בלא חמס, ער"ן משו"ל דנח לא היה כדאי לינצל, ובוזה יובן נחמתי כי עשיתים ועי" מקשר ונח מצא חן בתמיהא ור"ל וכי משוא פנים יש בדבר ח"ו? ויהי כמשיב אלה תולדות נח ור"ל ולא אחרים והיינו שהיה נזהר מהונות ועוד צדיק שמור מהחמס כמ"ש רש"י ז"ל ונמצא שהוא נצול מעונות הדור ובאשר אין צדיק בארץ וכו' שאי אפשר שלא יחטא לז"א תמים היה ור"ל עניו כמ"ש רש"י ז"ל ועי" הענוה כאלו הקריב כל הקרבנות ונתכפרו חטאיו וחייה, מהנז' משם מרן הק' זלה"ה.

איש צדיק תמים היה בדורותיו שמעתי משם מרן הק' זלה"ה שפירש כי השומר אות ברית קדש נקרא צדיק והנשמר מע"ז נקרא תמים דכתיב לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש וסמך ליה תמים תהיה וכו'. והנה נח נמצא בשני דורות דור המבול שהיו שטופים בזמה ובדור הפלגה שהיו עע"ז כידוע מחשבון שנותיו, והוא נשמר משני עונות הנז', ומעתה מתישב מה שאמ"ל הקב"ה אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה כי עדין לא היה דור הפלגה כדי שיקרא תמים ודור המבול חטאו בזנות והוא נשמר לכך קראו צדיק לבה, אמנם כשבא דור הפלגה וחטאו בע"ז והוא נשמר נקרא גם תמים, ולכך אמר הפ' כאן צדיק היה בדורותיו שניים וגאים הדברים למי שאמר וק"ל שמע יעקב.

תמים היה בדורותיו אמרו במד' כל מי שנאמר בו היה, היה זן ומפרנס כד"א ואתה קח לך מכל מאכל וכו' ולהבין השלמת הפסוק את האלהים וכו' נקדים משו"ל במשנה מי שהלך למד"ה ועמד אחר ופירנס את אשתו הנית מעותיו על קרן הצבי ע"כ וכתב מהרשד"ם ז"ל בחלק אבן העזר סי' לה' דהיינו דוקא שלא בפניו אבל אם הוא בפניו חייב וכן בכל חוב לכ"ע גוטל מה שהוציא ע"כ והנה הקב"ה כתיב ביה נותן לחם לכל בשר, וא"כ יכול לומר לבח שאין לו שכר של כלום במה שזן את אחרים בתיבה כדין המפרנס את אשתו חבירו שהלך למד"ה לז"א תמים היה שזן ופרנס את אחרים וכ"ת שאין לו שכר לז"א את האלהים התהלך נח ר"ל מאחר שהקב"ה נמצא בכל מקום כי מלא כל הארץ וכו' כמי שפרנס בפניו דמי וחייב כביכול לכ"ע וק"ל.

ויחל נח איש האדמה ויטע כרם, מדרש נתחלל ונעשה תולין למה ויטע כרם כי לא היה לו ליטע דבר של תקלה, אמר רב חיא בר אבא, בו ביום נטע בו ביום שתה בו ביום

נתבזה, והוא פלא מה רצה המדרש בזה? בהקדים עוד מאמרם ז"ל במד' ויברך אלהים את יום ה' כתיב ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה, יתבאר הענין עפ"י משל אחד היה הולך בדרך פגע בצדיק אחד אשר היה יודע בו את אשר יברך מבו' אמ"ל ר' ברכני, אמ"ל יה"ר שהעסק הראשון שתתחיל לעסוק בביתך יהי מבורך ומוצלח, אמר בלבו מה אעשה עסק ראשון גמר אימר בלבו אלך לביתי ואקח צרור כספי למנותו ובהם תחול הברכה שברכני הרב ויהי בבואו לביתו אמר לאשתו מהרי ותני לי צרור הכסף והיא אשר לא ידעה מה ברצונו נחשב בעיניה למשתגע ולא נתנה לו ויגער בה שוב, התחילה לקללו ויוסף גם הוא לאררה עד כי הריב שבניהם גדל והצליח וירבה המדון ויעצם למאוד בעבור כי הוא היה העסק הראשון בבואו לביתו. הנמשל כי הלא ידענו שכל שופע ימי השבוע וברכתם מושפע ובא מברכת יום השבת כי הוא מקור הברכות וכמבו' בזה"ק כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא דשביעא תליין וכו' בגין דיתברך פתוריה כל שתא יומין וכו' והוא כי כל המעשים שהאדם עוסק בהם בשבת מושפע בהם הברכה ועי"כ יהיו מבורכים גם בימי החול. והוא חמדת ימים אותו קראת כל' כל הימים חומדים ומשתוקקים אליו כי ממנו יבורכו. והוא ויברך אלהים את יום ה' וכו' כל' חלק לו מקור הברכות ומעין השפע אשר ממנו ינקו ששת הימים ע"כ חובה עלינו שיהיה יום השבת כלול בכל הטוב לשמים ביראת ה' כל היום ולעגנו באכילה ושתייה ועי"כ תושפע בהם ברכת ה' בכל ימי החול באופן שכל מה שנעשה ביום השבת תחול הברכה בו ימי החול אם לטוב ואם להפך ח"ו, וז"ש ז"ל ברכת ה' תעשיר זה השבת כל' השבת הוא מקור הברכה לכל המעשים אם לטוב ואם להפך ח"ו, ולכן יזהר האדם שלא יוסיף עצב עמה כי בזה יהיה גורם ח"ו לעורר דרך עצב על כל ימי השבוע.

וכן על דרך זה היה ג"כ ענין מטע נח כי אחר המבול היתה תגבורת מידת הרחמים והחסד מאת הש"י על העולם לבנותו כמקדם ולכוננו על מלואו כמ"ש לא אוסיף לקלל עוד את האדמה וכו' ולכן היה הדין נותן כי העסק הראשון שיתחיל האדם לעסוק בו מה שהוא מתיקון העולם יהיה מבורך ומוצלח בהפלגה רבה ועצומה, ונח לא עשה כן וירא ראשית לו לנטוע כרם ועסק במטע כרם תחילה ובאה הברכה בעסק זה, וז"ש ז"ל ויחל נח נתחיל ונעשה חולין כל' ע"י שהתחיל במטע בראשית עסקיו נעשה חולין וז"ש ויטע כרם למה נטע כרם לא היה לו ליטע דבר אחר של תקנה והיה מוצלח.

ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ חמס יובן בהק' מ"ש בגמ' פ"ד דמציעא שאדם אחד היה מביא קופה של תרמוסים והיו אנשי דור המבול כל אחד היה לוקח פחות משהו פרוטה, וכתב הרב זר"ב ז"ל דלדין בני נח לא הועילו בתקנתם דק"ל ו' נח נהרג על פחות מש"פ, אך הם רצו להעמיד דבריהם כדין ישראל, גם נקדים משז"ל שהיו חוטאים בנערה המאורסה ונתן טעם היפ"ת ז"ל דב"נ אינם חייבים על נערה המאורסה ע"כ ונמצא דהם תפסו החבל בתרי ראשין דלגבי נערה המאורסה דלישראל אסירא הם דנו דינם כב"נ ולגבי פחות מש"פ דלב"נ אסירא דנו דינם כישראל וכן לא יעשה, דאו יהודי, או ארמאי, וז"א (וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל וכו') ותשחת הארץ לפני האלהים ר"ל בזנות נערה המאורסה וכ"ת שהם סברי שדינם כב"נ שהותרה להם א"כ למה ותמלא הארץ חמס בגזל פחות מש"פ כדין ישראל וממ"נ הם חייבים וק"ל ה' הנז'.

ובזה יובן מאמרם ז"ל בכונת הפסוק החמס קם למטה רשע וכו' ולפי שהיו שטופים בזמה נמחו מן העולם ע"כ, ולכאורה קשה דפתח בחמס וסיים בזנות ולפי האמור מובן דתחילה אמר החמס קם ר"ל שהיו גוזלים פחות מש"פ כדין ישראל שמותר להם, ואם לא היו חוטאים בנערה המאורסה כדי"ש היו פטורים, אבל לפי שהיו שטופים בזמה בנערה המאורסה כדין ב"נ שמותרת להם לכך נמחו בממ"נ וכאמור וק"ל. ה' זר"ב ז"ל.

אלה תולדות נח פ' תחידא בהקדים מה שכתב הרב כלי יקר על פסוק שלש מאות אמה אורך התבה חמשים אמה רחבה ושלישים אמה קומתה וז"ל פרט לנו הכתוב ורחבה וקומתה, מחמת שני דברים. האחד להודיע גודל הנס שהתחזק המועט את המרובה. כי היו שם בריות

גדולות, פילים וראמים. השני הוא להודיע לנו שעיקר התחלת מי המבול היתה בעבור הזנות כמ"ש ויראו בני האלהים את בנות האדם וכו' וכמשו"ל ברותחין קלקלו וכו'. וטעמו של דבר לפי שע"י הזנות חללו קדושת השם של יה' המתווך בין איש ואשה ובהסתלק מהם יה' והיינו יוד מאיש וה' מאשה נשארו אש ואש וכמו שאמר הכתוב אש היא עד אבדון תאכל וז"ל ברותחין קלקלו וברותחין גדונו כי הם הציתו את האש בעצמם. נמצא שפגמו בשם יה'. וכן מצינו מספר חמש עשרה בפרשה זאת, בכמה מקומות שנ' טו' אמה מלמעלה גברו המים, וכן תגבורת המים חמשים וק' יום דהיינו טו' עשירות, וכן מספר אורך ורחב וקומה של התבה מורה ג"כ על מספר טו' כי ש' אמה על רוחב ג' נמצא בכל שטח של אמה אחת ט"ו אלפים אמה. ול' אמה קומתה והיו בה שלשה מדורים הרי יוד' אמות לכל מדור ומדור כי היו בה תחתיים שניים ושלישים כולם שוין נמצא ק' אלפים אמה לכל מדור ומדור. נמצא ט"ו אלפים אמה שבכל שטח, כנגד ט"ו אמה שגברו המים מעל ההרים. וק' אלפים אלו שבכל מדור כנגד תגבורת המים ק' יום והוא ט"ו עשירות, וכל מספר ט"ו אלו מורה שאעפ"י שנחתם דינם על הגזל, מ"מ עיקר ההתחלה היתה בעבור הזנות וחילול שם של יה' העולה ט"ו. וכן מצינו בהזקיה שנענש מתחילה על שלא עסק בפריה ורביה כי אמ"ל הנביא צו לביתך כי מת הוא ולא יחיה ודרשו רז"ל, כי מת הוא בעוה"ז ולא יחיה לעוה"ב. ויל"ד, מה חורי האף הגדול הזה שבעון ביטול פריה ורביה יהיה נענש בזה ובבא אלא לפי שנאמר כי ב"ה ה' צור עולמים ומוזה למדו שהעוה"ז נברא בה' והעוה"ב נברא ביו"ד ועי"ד שלא עסק בפור' גרם לשם של יה' שיסתלק מן האיש והאשה והו"ל כאילו החריב הב' עולמות אשר מציאותם תלויה בשם של יה', ע"כ דינו להיות נטרד מב' עולמים. וכן דור המבול נטרד מהעוה"ז ומהעוה"ב כדאיתא בגמרא דור המבול אין להם חלק לעוה"ב, וכשחזר בתשובה וקבל עליו לעסוק בפריה ורביה נאמר הנני יוסף על ימך ט"ו שנה כנגד שם של יה' ובא בר"ת הנני יוסף כי היה לו לומר הנני מוסיף אלא שבא בר"ת שם של יה'.

וכתב החיד"א ז"ל וז"ל ולפי"ד אפשר לרמוז כי הגאה פוגם בשם יה' כמספר גאווה כמ"ש האר"י ז"ל ואמרו בפ"ק דסוטה כאלו בא על כל העריות ואמרו דאינו קם בתח"ה, ולפי האמור מצינו טוב טעם דע"י הגאווה פוגם בשם יה' ולכן הו"ל כאלו בא על העריות דגם הוא פוגם בשם י"ה כאמור ומשו"ה מאבד העוה"ז כאשר אמרו שם שנטרד מעוה"ז וגם מהעוה"ב אין לו תח"ה מוהטעם שפגם בשם יה' כעובר ובא על העריות וביה' ה' צור עולמים שברא העוה"ז והעוה"ב והוא שפגם בשם יה' נאבד משני עולמים אם לא שב בתשובה.

וזה הכונה אלה תולדות נח נח איש צדיק שהיה נשמר מעריות בתואר שם צדיק הרומז ליסוד תמים שהיה עניו ושפל רוח כמ"ש פ"ק דע"ז תמים בדרכיו ופרש"י שהיה עניו ושפ"ר וא"כ בזה היה מרכבה לשכינה בעונה וכי היכי דהגאה פוגם בשם יה' נראה דהעניו מאיר בו שם יה' דמרובה מידה טובה, וגם שהיה צדיק והוא ואשתו זכו להיות שם יה' בניהם ובזה זכה לעוה"ז ולעוה"ב, וז"ה תמים הי"ה תיבת היה שם רמז דהיה מרכבה לשכינה, שהיה אות ה' אחרונה והיא אות ה' ראשונה מתיבת היה, ואח"ז יה' שזכה שהיה שם יה' בניהם וז"ה תיבת הי"ה.

באו"א יש לרמוז בהקדים הא דכתבו ז"ל ע"פ הוא ישופך ראש וכו' ר"ל אם אדם בתח"י ימיו נלכד ביד יצה"ר או הוחזק בו כל ימיו אפילו בעת זקנתו ואם אדם השתדל בקטנותו ולא נלכד ביד היצה"ר או אפילו בעת זקנתו לא יכול לו עכ"ד. ואפי' שזו שרמוז אלה תולדות נח נח היינו אם אלה תולדות דהיינו בילדותו הוא נח לשמים ולא חטא אז נח ג"כ כל ימיו איש צדיק תמים וכו' התהלך נח כל ימיו בניחות לשמים ולא ילכד ביד יצה"ר. ה' קול יעקב וישאר אך נח יל"ד מה מיעט במלת אך והרי היה הוא ואנשי ביתו. ויובן עפ"י מאי דאיתא דאם הצדיק לא התפלל על אנשי דורו נעקר ממנו תואר שם צדיק ונח קודם המבול היה נקרא צדיק, וכיון שלא התפלל לא נקרא עוד צדיק וז"ב הכתוב וישאר אך נח.

לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעוריו ולא אוסיף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי, הקשה הרב ביל"ע ד"ג דקרא זה סותר למ"ש קודם גזרת המבול וירא ה' כי רבת רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום ויאמר ה'

אמחה את האדם הרי שעל היצה"ר הסכים למחות הכל ואיך אומר הכא להפך שלא לקלל ולהכרית מסבה כי יצר לב האדם רע ושם ישב הרב. והוא במה שהקדים מ"ש רז"ל והנה טוב מאוד זה יצה"ר ופי' הרמב"ן כי ביצה"ר יש רע לפתות לאדם לדרך רעה, אכן הטוב שימשך ממנו הוא יותר ויותר מהרע שעושה והיא כיון שצריך לקיום העולם, בין לשכר טוב ע"י שכובש אותו האדם. באופן שיצא הפסדו בשכרו וכוונתו ית' בבריאתו ליצה"ר דאף אם יזיק הנה חלק הרע הוא מועט, אך על הרוב הוא חלק טוב ביתר שאת הטוב הנמשכים ממנו ולכך נק' טוב מאד שלא נטה כלל אלא לצד הטוב כאשר כונתו יתברך טו"ר וטוב רובו, וכאשר היה להפך מכונת בריאתו וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ, רב הרע על הטוב וכל יצר מחשבות לבו כל היצר היה רק רע דהיינו רע לבד בלי טוב, ולכך יצאה הגזרה אמחה את האדם וכו' כיון דאין זו כונת הבריאה, ואולם בצאת נח מהתיבה דתקן המעוות במה שהשכיל להטיב לראותו בצואתו של הקב"ה שצוהו להביא לתבה יותר מן הטהורים וטהור הוא העיקר ולקח מהם להקריב קרבן ועלה ריח ניחוח לה' לפיכך אמר מכאן ואילך לא אוסיף לקלל עוד את האדמה לסיבת האדם תכלית הבריאה בעבורו והנה עתה חזרה עטרה ליושנה כבריאת היצר כבראשונה טוב מאד שהטוב שבו הוא מאודי ועודף על הרע שאינו אלא במיעוטו, וזהו כי יצר לב האדם רע מנעוריו רצה בהרע שבו הוא כמו שהיה מזמן נעוריו מתחלת בריאתו על האופן שיצרתיו שהיה בו קצת רע לגבי כמה וכמה טוב מאד ונמשך ממנו, וא"כ לא אוסיף להכות את כל חי כאשר עשיתי דלא תהיה ההכאה לכל חי על האופן שעשיתי כליה לכלם דהיה רוב רע אלא יהיה ההפסד לפי מה שעשו המיעוט רע שרוב רעה לא תהיה עוד זת"ד. ועפ"י יובן לע"ד מאמרם ז"ל שאמרו אין סוף לאשה טובה, והוא דבשבת אשת חיל העיר הכתוב גמלתהו טוב ולא רע כל ימי חייה דאין האשה כמו היצה"ר שהוא נקרא טוב מצד דרובו טוב ומיעוטו רע, אלא גמלתהו טוב ולא רע כלל וא"כ לאשה כזאת יאמר עליה אין סוף לאשה טובה כיון שלא יגורר רע וק"ל.

שופך דם האדם באדם דמו ישפך פי' מזה"ר סי' אלף תר"ט במ"ש רז"ל דסוף מטיפין יטופון דאף שתראה רוצחים מתים על מטתם סוף בגלגול אחר הם נהרגים דהבל שהרג קין וסוף סוף נתגלגל קין במצרי והבל במשה והרג משה שהוא הבל למצרי שהוא קין וזהו אומרו שופך דם האדם באדם אעפ"י שתראהו מת על מיטתו כדרך כל הארץ דע באמת דבאדם עצמו שהוא הנרצח דמו ישפך באופן דמתגלגלים ובאים לעולם והורג הנרצח את הרוצח עכ"ד ושפתים יוצק צדק וזה יהיה כונת דוד הע"ה במזמור ג"ט ומאנשי דמים הושיעני כי הנה ארבו לנפשי לא פשעי ולא חטאתי והוא ידידע אומרים ז"ל דקשה צער הגלגול ותינת הרוצח דהוא חטא ועון בידו והא גרמה ליה לבא בגלגול אך הנרצח מה חטאו לבא בגלגול כדי להיות רוצח וקמי שמיא גליא דאיהו נמי הנרצח צריך לאותו דבר לתקן איזה מחשבה דחשב להרוג, או דעשה הלבנת פנים כאלו שו"ד וכמו הוצאת שו"ל וכיוצא דהו"ל כשו"ד, והשתא דוד המלך כיון בדברים האלה, ומאנשי דמים הושיעני דמלבד ההריגה עצמה אני חושב כי הנה ארבו לנפשי לנפשי דיקא לבא בגלגול, גורו עלי עוים מה עז וקשה הגלגול ואם הייתי אני הרוצח אני גרמתי לעצמי אך בהיותי נרצח בלא פשעי ולא חטאתי איך אבא בגלגול וא"כ אליך ה' אתפלל בהושיעני ואל תביאני לידי מדה זו והיא תפילה על שנים, עלי ועל הרוצח שלא יחטא בלא תרצח ולא יצטרך לבא בגלגול לא אני ולא אותו וק"ל.

אלה תולדות נח נח בהק' מ"ש ז"ל על פסוק שמעו ותחי נפשכם וז"ל הרמ"ח אברים שבאדם ע"י האוזן כולם חיים מנין שבי' שמעו ותחי וכו'. יובן עפ"י מ"ש מוהר"ח ז"ל בס' ע"ח שבחי' השמיעה מהאזן היא בחי' נשמה ע"ש. וידוע כי האדם אשר הוא זוכה לבחי' נשמה שוב אינו חוטא ועליו נאמר לא תאונה אליך רעה כי נשמה היא למעלה מטבע העולם, אך הנפש והרוח המה בבחי' יודעי טו"ר, וכאשר המה בגוף והרוח והנפש נגררים אחר הנשמה ונעשו בבחינת כסא לה לא יוכלו החיצונים והרע לשלוט בהם. וזה שאמר הכתוב נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה כל' שהנשמה היא לעם עליה שהם למעלה מטבע העולם אבל ורוח והיינו מי שאינו זוכה כ"א דוקא לרוח זה להולכים בה והיינו בטבע העולם וקרוב לחטא.

ו"ש שמעו ותחי נפשכם דהינו גם הנפש ואז כל הגוף מתרפא. והנה נח גמטריא און הכולל וזש"ה אלה תולדות נח נח כל' זה תולדת שמיעת האוון, והינו הנשמה שגורם להיות נח לעילא נח לתתא ונעשה ע"ז איש צדיק תמים בדורותיו והינו הרוח והנפש שנקראו דורותיו כתוב דור הולך ודור בא כל' שמתהפכים וגם הם מתהפכים ע"י הנשמה. הרב במ"ח.

את האלהים התהלך נח בהקדים מ"ש הרב מוהרם אלשיך ז"ל בפסוק אם יהיה אלהים עמדי הינו אפי' מדת הדין תסכים וכו' ומשו"ה לא אמר צדיק תמים בדור הזה ע"ש וז"ש הכתוב נח איש צדיק תמים היה כל' שהיה תמים ושלם בצדקתו כן בעת הרחמים כן בעת הדין ואף את האלהים התהלך נח וכו'. מהרב הגו'. כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה לשון לפני עפ"י מה שאמרנו בגמ' שאמרה מו"ה שראוי להעניש אף לצדיקים שלא מיהו ברשעים וכו' ומשו"ה כאן נאמר ויאמר ה' וכו' בדור הזה שאינם מקבלים תוכחת. משם ישועות יעקב אשכנזי. את האלהים התהלך נח פרש"י ז"ל ובאברהם הוא אומר התהלכתי לפניו נח היה צריך סעד וכו' וכתב עוד דתבת התהלך משמעה לעבר ולהבא וכו'. וכתב הרב המה"ק ז"ל דצריך להבין למה גבי נח נקט התהלך דמשמע עבר ועתיד ובאברהם הוא אומר התהלכתי וכו' ופי' עפ"י מ"ש במצ"י וכו' והמלאכים נקראו אלהים כדכתיב כי אלהים ראינו ונראה שרמו הכתוב גבי נח ואברהם מה יהיה הפרש ביניהם במעלתם אחר הסתלקם מהעו"ז וכו'. והחיד"א ז"ל פ' עפ"י טענת מי הקדימני וכו' ופ' מוהר"א מגרמיוזא נח איש צדיק סו"ת חשך וכו'. ובאו"א פ' עפ"י האר"י כי מי שבא בגלגול יקרא בן וכו' גם כתבו גורי האר"י, דנח נתגלגל ביוסף וביוסף ובמשה וז"ש ונח מצא חן אלה תולדות נח נח איש צדיק זה יוסף תמים זה היה מרע"ה בדורותיו, שני דורות אחרים וכו'.

באו"א מ"ש הרב הגו' בפ"ד משם מר"ן וכו'. את האלהים התהלך נח ה' הגו' בחומ"א וכו' שהיה מקיים שויתי ה' לנגדי תמיד וכו'. יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם ויהי כנען עבד למו למה אמר וישכון באהלי שם הגו' ויהיה באהלי שם, וי"ל עפ"י מ"ש ז"ל בפ"ק דברכות אמר אב"י מריש הוה גריסנא בגו ביתאי ומצלינא בבי כנישתא כיון דשמענא להא דאמר עולא מיום שחרב בהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד לא מצלינא אלא היכא דגרסנא ע"כ ופסקו הרי"ף ז"ל בהלכו' ופי' רבינו יונה ז"ל וז"ל פירשו רבותינו הצרפתים ז"ל שאפי' בלא עשרה היו מתפללים היכא דגרסי שיותר רצוי הוא שיתפלל יחידי במקום שיש בו קביעות התורה מלהתפלל בבהכ"נ בציבור כדאמרינן אוהב ה' שעריה המצוינים בהלכה יותר מבהכ"כ ובה"מ ע"כ והרמב"ם ז"ל פ"י שבועשרה היו מתפללין וקמ"ל חידוש דאע"ג שיש שם בהכ"נ דרוב עם הדרת מלך מ"מ יותר טוב להתפלל במקום תורה ובעשרה בלבד ואמר מורי הרב גר"ו שאפי' לדעת הרמב"ם אין צריך עשרה אלא דוקא למי שדרו לילך מביתו ללמוד במקום אחר דכיון שמתבטל מלמודו בעת שהולך ללמוד יש לו להתבטל ג"כ להליכת לבהכ"נ להתפלל בעשרה אבל מי שלומד בביתו כל היום במקום קבוע ותורתו אומנתו אין לו לילך לבהכ"נ בשביל עשרה וטוב לו להתפלל ביחיד מלהתבטל מלימודו ע"כ ואמרינן בפ' ג' שאכלו מעשה בר' אליעזר שבא לבהכ"נ ולא מצא שם יו"ד ושחרר עבדו והשלימו ליו"ד ע"כ ובזו"ו כמין חומר יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם והינו שמרוב הטובה שיעשה ה' ליפת יעשה לו תקנה שישכון באהלי שם שיקבע דירתו ושכונתו באהלי שם שישכון וידור שם בבהמ"ד של שם (כשיהיה זה אז ויהי כנען עבד למו שלא יצטרך לשחרר עבדו להשלימו לעשרה בבכה"נ אפי' לדעת הרמב"ם ז"ל אין צריך להתפלל ביו"ד כיון שקבע דירתו בבהמ"ד וק"ל.

באו"א יובן בהק' מאי דגרסינן פרק כיצד מ"ב ת"ר ואספת דגניך מה ת"ל לפי שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפיד יכול דברים ככתבן ת"ל ואספת דגניך דברי ר' שמואל ר"ש אומר אפשר אדם זורע בשעת זריעה וחורש וכו' תורה מה תהא עליה אלא בזמן שעושים רש"מ מלאכתן נעשית ע"י אחרים שני ועמדו זרים ורעו צאנכם וכו' וז"א יפת אלהים ליפת בעושר ונכסים וגם ישכון באהלי שם שהם בתי מדרשות שיקבע שם דירתו יומם ולילה להגות

בתורה וא"ת א"כ מלאכתו מתי נעשית לז"א ויהי כנען עבד למו שמלאכתו נעשית ע"י אחרים כמ"ש רשב"י וק"ל.

ונח מצא חן וכו' אלה תולדות נח נח אפשר שרמזו לנו שטעם שנצול נח משום שנכפלו בו אותיות גאולה והענין הוא עפ"י מ"ש ז"ל במד' ילקוט פ' לך לך והוא מפרקי ר' אליעזר היה אומר חמש אותיות נכפלו והם אותיות כמנפ"ץ וכולן לשון גאולה כפ' כפ' שנגאל אברהם אע"ה מאור כשדים שנ' לך לך מארצך מם מם בו נגאל יצחק אע"ה מיד פלשתים שנ' לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד נון נון, בו נגאל יעקב אע"ה מיד עשיו שנ' הצילני נא מיד אחי וכו', פה פה, בו נגאלו אבותינו ממצרים שנ' פקוד פקדתי אתכם וכו' צדי צדי, בו עתיד הקב"ה לגאול את ישראל בסוף הימים שהיא סוף מלכות רביעית שנ' איש צמח שמו ומתחתיו יצמח, וכולן נמסרו לאברהם ומסרם ליצחק ויצחק ליעקב ויעקב ליוסף ויוסף לאחיו שאמר להם פקוד יפקוד אלהים אתכם, וכשבאו משה ואהרן אל זקני ישראל ועשו אותות לעיניהם הלכו זקני ישראל אל סרח בת אשר ואמרו לה בא אדם אחד ועשה אותות לעינינו כך וכך, אמרה להם אין באותות הללו ממש, אמרו לה והלא פקוד פקדתי אמר לנו, אמרה להם הוא האיש שיגאל את ישראל כי כך שמעתי מאבא פקוד פקדתי מיד ויאמן העם וכו' ע"כ א"כ מצינו שמאותיות הכפולים באה הגאולה וז"א ונח מצא חן ותדע שהטעם הוא משום שנקרא נח נח שנכפלו בו שתי גונון וז"א אלה תולדות ר"ל מה שנצולו תולדותיו הוא משום נח נח כאמור וזה שאמר הכתוב מכנ"ף הארץ ר"ל מ,כ,נ,פ, וזמירות שמענו ר"ל גאולות נעשו על ידם וא"ת יש לציין צ' צדי הרומזת לגאולה העתידה, לז"א צבי לצדיק שהוא צמח יצמח זהו סוד כמוס הנמסר לאברהם, וז"א רוי לי רוי לי, והטעם שנשאר בסוד, משום כי בגד בוגדים בגדו וז"א אוי לי כי בגד בוגדים וכו' ובזה נזכה לסוד הגאולה אמן וק"ל.

ויזכור אלהים את נח וכו' ויעבר אלהים רוח על הארץ וישכו המים פרש"י ז"ל וישכו כמו וחמת המלך שככה לשון הנחת חימה ע"כ. וצריך לדעת מה החמה שהיתה למים על דור המבול ומי הכניסה למים בתגר זה יותר משאר שמשי מרום ונק' מ"ש ח' האמת ז"ל שלרשעת האדם יחשב שהארץ גולה וחמסה מקום המים, כי כשאין האדם שלם וצדיק למה תהיה הארץ על המים הפך טבעה ולכך הביא עליהם מבול שיחזיר הטבע וכו' וז"א כי מלאה הארץ חמס רוי"ל שלרוב רשעתם נחשב שהארץ חמסה למים ולכך הנני משחיתם את הארץ שיעלו המים למקומם על פני הארץ כטבעם, אבל כשראו המים את נח הצדיק ובגיו שככה חמחם שבסבת צדיקים ראוי שיהיו המים למטה והארץ למעלה וז"א ויזכור אלהים את נח ויעבר אליהם רוח וכו' וישוכו המים שכשראתה את נח שככה חמתה וז"א וישוכו המים וק"ל.

ונח מצא חן בעיני ה' י"ל דמה הלשון אומרת מצא חן וכו' אך יובן בדרך פנימי והוא בהקדים את הידוע כי כל דבר יש לו שורש מלמעלה וכדי להמשיך בחינת העינים מלמעלה צריך להמשיך בחינת העינים משם מ"ה והינו כי שם מ"ה ברבעו עולה ק"ל גמטריא לעין ומשם נמשך הראיה לעיני האדם וגם משם נמשך לו בחינת יראה כי אותיות יראה וראיה הם שוים ומשם גם ימשך לו יראת שמים וגם עי"ז היצה"ר לא יוכל לפתותו להראות לו הפך האמת כי בכח שם מ"ה נמשך עינים ורואה והולך ואור האדם באין חושך ומאיר האמת. **ובזה ירמוז** ויהי כאשר ראה יעקב את רחל ויגל את האבן מעל פי הבאר ורו"ל כי אף שראה יעקב את רחל עכ"ז נדחה היצה"ר ולא יוכל לפתותו וז"ש ויגל את האבן מעל פי הבאר כידוע שיצה"ר נקרא אבן כי כיון שהמים בחינת העין והיראה שמעלה על עצמו אז אינו יכול יצה"ר לפתותו. וזה שאמר הכתוב הגה עין ה' אל יראיו, ורו"ל כי היראים מה' ועדין אין להם בחי' ראיה שלמעלה עדין הם צריכים להמשיך בחי' עין ה', ומשם זה שהוא ריבוע מה' והוא גמ' ק"ל משם הוא מושגת מהשם ית' בכל עניניו. עוד נקדים מה שכתב האר"י ז"ל בתי' ותתננו היום לחן כי ענין החן ומציאותו הוא מן ריבוע שם מה' הגז' אשר הוא בחי' העין כי המלוי שלו הוא בגמ' חן כי ידוע כי ריבוע הויה פשוט עולה ע"ב וריבוע מ"ה עולה ק"ל נמצא כי הפשוט עולה ע"ב והמילוי ח"ן כי ע"ב וח"ן עולה ק"ל נמצא כי פנימיות העין הוא

מציאות החן. וז"ש הכתוב ונח מצא חן בעיני ה' ורו"ל שמצד מעשיו הטובים הגיע לשורש מדת החן שהמשיך משם מדת חן על עצמו וביאר הפסוק היכן מידת החן ואמר היכן היא מציאות שורש החן ואמר שהוא בעיני ה' וכאמור ושוב מצאתי כעין זה בלקו' תורה.

גם ידוע כי לימוד התורה לשמה הוא משם מ"ה הנז' ולכן אמר הכתוב שהתורה היא איילת אהבים ויעלת חן כי העוסק בתורה לשמה ששם הוא בחי' עין נמצא ממשיך משם ג"כ בחי' הח"ן ולזה אמר איילת אהבים ויעלת חן כי אהבים ג"כ בגמ' ח"ן ה' ערבי נחל בס"ד זה בקיצור נמרץ מה שיוכל להעתיק להמון העם. וכדי לסיים בכי טוב נפרש אלו הכתובים ופרשם הרב אור פני משה, ז"ל דרך רמז וכת' וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים מע"פ האדמה, ולא מצאה היונה מנוח לכך רגלה ותשב אליו אל התבה כי מים ע"פ כל הארץ וישלח ידו ויקחה ויבא אותה אליו אל התבה, ויחל עוד שבעת ימים אחרים ויוסף שלח את היונה מן התבה, ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלי זית טרף בפיה וידע נח כי קלו המים מעל הארץ, ויחל עוד ז' ימים אחרים וישלח את היונה ולא יספה שוב אליו עוד. בהק' משו"ל כי טעם חרבן הבית משום שלא ויתר הקב"ה על בטול תורה וזה רמז הכתוב וישלח הש"י את היונה אלו ישראל מאתו דיקא הינו לומר כי השכינה לא זוה וכו' כמשו"ל רק ישראל שהלכו בגולה והט' לראות הקלו המים רו"ל הוא בשביל שראה הש"י הקלו המים היא התורה שזוללו בה ולא אבו ללמוד והא של הקלו רמז על ה' חומשי תורה ונקודה בח"פ לרמזו שחטפו עצמם וברחו מפתח בית המד' ומפרש הכתוב מה שאמרתי וישלח את היונה מהיכן שלחם לז"א מע"פ האדמה היא ארץ ישראל כמ"ש למען ירבו ימו"מ בניכם על האדמה, ומדוקדק מלת מעל כמשו"ל ארץ ישראל גבוהה מכל הארצות וז"א מע"פ האדמה, עוד סיפר הכתוב הגם ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה בגלות בבל, אפי"ה שמה נפשה בכפה ולא התפללה על צרתה רק ותשוב לשון תשובה והינו שהתפללה רק אליו בצום ותפילה. לא עבירה שמר לה מאוד, רק אל התיבה רו"ל בשביל התבה זה ביהמ"ק וזה רמז התבה בגמ' בית וז"א כי מים ע"פ כל הארץ הינו לומר כי אעפ"י שמים כנוי לצרות ע"פ כ"ה לא התפללה רק על חרבן בהמ"ק לכך וישלח ידו ית' ויקחה ע"י עזרא ויבא אותה אליו אל התבה שנבנה ביהמ"ק שני, אבל ויחל עוד ז' ימים אחרים הינו לו' ויחל לשון חולין כלו' כאשר אח"ז ויחל שעשו ישראל חולין שבעת ימים השבעת ימי בראשית אשר נבראו לתורה ולתעודה ועשו אותם אחרים רו"ל לא אל התכלית אשר נבראו לכך ויוסף שלח את היונה אלו ישראל מן התבה זה ביהמ"ק שנחרב הבית עוד אמר הכתוב ותבא אליו היונה לעת ערב בגלות המר הנמשל לערב שבאה אליו בתפלות ובתחנונים והנה עלה זית טרף בפיה רו"ל שאומרת בפיה שהגלות מר כזית ומתגבר והולך וזה מה שפרש"י יהיו מזונתי וכו' רו"ל בזמן שבהמ"ק קיים או אנחנו מקבלים השפעה מהשי"ת לבדו והאו"ה נזונין מתמצית משא"כ עתה בהפך בעו"ה דוק ברש"י וכ"ת מה טעם אורך הגלות ומפרש הכתוב ואפי' שישראל צועקים ואינם נענים הטעם הוא משום וידע נח הוא רמז לקב"ה שהוא שם ב"ן ומולך בו"ק העולם מעלה ומטה וד' רוחות והם גמ' ג"ח ורו"ל שהשי"ת יודע ורואה כי קלו המים זו תורה מעל הארץ וכו' שאין לומדים תורה בתמידות לכך בן דוד לא בא עדיין כמשו"ל אין הדבר תלוי אלא בתשובה ועסק התורה ועי"ז ויחל עוד ז' ימים אחרים רו"ל ישראל ע"י שאין לומדים בתורה אין עם הארץ חסיד לכך עושים המים ז' ימ"ב חולין מחמת שאין לומדים תורה הק' בהתמדה, וא"ת א"כ איפה יתיאשו מלהגאל ח"ו לז"א כמשו"ל שיעמיד להם מלך קשה כהמן עד שיחזירם למוטב וז"א וישלח לשון גרוי כמש"ה וישלח בעם את וכו' ויבא זמן וישלח את היונה אלו יש' שמעמיד להם מלך כהמן אשר יגרה בהם לכך נאמר סתם ולא כאשר אמר למעלה ודו"ק, אז ולא יספה לשון פסיקה רו"ל לא תפסוק כנ"י הנמשלת ליונה לשוב אליו ית' רק תמיד תשוב אליו אז יבא גואל צדק במהרה בימינו וזה מרומז עוד כמ"ש עוד תשב באוהלים כימי מועד, דו"ק היטב.

פרשת לך לך

ויאמר ה' אל אברם לך לך וכי' פ' הרב מוהרמ"א הני קראי בדרך רמז וז"ל יאמר כי בשלחו ית' את הנפש הזאת אל העולם השפל להליכה בחומר לבל יקשה בעיניה, אומר ה' אברהם היא הנפש כאשר כנו אותה במד' הנעלם ואומ"ל ה' לך לך להנאתך ולטובתך מארצך העליונה וממולדתך הן הנפשות שהיו אתך רעיותיך, והינו משורשך ומבית אביך ית' אל הארץ הגוף אשר אראך, ואל תחושי לדבר ולומר אויה לי כי אתגרש מהסתפח בנחלת ה' ובמלכו של עולם ולדובקה בו ית' להתלבש מחרש מחרשי האדמה, כי הלא ע"י כן ואעשך לגוי גדול, כי תוליד בנים גדולים וטובים חיל רב ועצום הלא המה פרקליטין חיל רב ועצום מלאכים קדושים אשר תקנה במצותיך כנודע, ועוד שנית כי אינו דומה אורך טרם התלבש באדם לאורך אחר שובך מן האדמה כי או יאיר אורך שבעתים כי יברכך ה' וזהו ואברכך, וגם ואגדלה שמך כי יהללך בשערים בישיבה ש"מ ובישיבה של מטה, אך שמע בקולי איעצך והיה ברכה לאחרים כי מלבד שתכשיר את עצמך, כ"א תזכה את הרבים והיה אתה לעם ברכה, וכי תאמרי בלבבך איך אעשה ושאר שבעסה מעכב על ידי ומנעני מעשות את הטוב ויקריבני לידי חטאות ואשמות אין מספר, אל תשיתי לב ע"י, כי הלא כאשר תעשי כאשר צויתך אני אקרבך לידי זכויות, כי הנה אברכה מברכיך הם היצה"ט ושרפי קודש אשר בראת במעשיך הטובים אשר כל מצוה מהם גוררת מצוה אברך אותם שירבו מאד כי אקרבך לידי זכויות רבות, ואת היצה"ר הוא מקללך אאור ואתיש כוחו, וע"י כן ונברכו בך יושפעו בזכותך כל משפחות האדמה ותהיה כמזכה את כלם כי אז אין קצה לזכותך אשר אלו נשארת על השמים תמיד היתה ריק מכל האושר והטובה בזאת. אז ע"י הדברים האלה הנאמרים באמת יורדת היא למטה לארץ, וזהו וילך אברם כאשר דבר אליו ה' שבאה הנשמה לעוה"ז, אבל וילך אתו לוט הוא היצה"ר לפתח חטאת רובץ, אך הלך אתו כעני כי יעטוף לפני מלך ושרים כן היצה"ר מתחלה הוא כהלך וז"א לוט כמד"א לוטה בשמלה, ולא עוד אלא שגם היצה"ר אתי בעזרו לעבוד את ה' כמד"א בכל לבבך בשני יצריך וע"י כן ואברהם בצאתו מחרן הוא חרון אף העוה"ז יצא בסלוקו מלווה בלוית חן ה' שגם הם ה' חומשי תורה והשבעים שנה אשר חי בעוה"ז כולם מקרו חיים והולכים ומתקרבים להעיד כל אחד על המצות אשר נעשו בו כאמור בספר הזוהר על ויקרבו ימי ישראל, ויקרבו ימי דוד, וזהו בן ה' שנים בן לה' חומשי תורה וגם היו אתו שבעים שנה בצאתו מחרן הוא העוה"ז שנקרא חרון, ועכ"ז מי יבטח בעצמו ינוח ויעמוד לגורלו לקץ הימין והינו שלא יבא עוד בגלגול, כי דע כי גם אחר כל הדרך הטוב וצאתו בלוית חן מן העולם לא יבצר ממנו שיבא לזה העולם שתיים שלש פעמים, כמד"א פעמים שלש עם גבר, וז"א ויקח אברם את שרי אשתו הוא חומר המתיתס אליו כאשר שלוקח אותו פעם ב' בעוה"ז ואת לוט בן אחיו הוא היצה"ר אחר שנעשה אליו קרוב כבן אחיו מהפעם הראשונה, ואת כל רכושם זכויות אשר רכשו יחד הנו' בראשונה ואת הנפש אשר עשו הינו אשר החזירו בתשובה זכות כולם יוצאים לעזור לו אל הכשרון ללכת ארצה כנען ליכנע בעוה"ז לגמור שירי טהרה בפעם ב' וזהו ללכת ארצה כנען. ועוד ג' וילכו ארצה כנען כמד"א פעמים שלש עם גבר, והנה כל זה הוא ההגון במעשיו, אך אם ויעבור אברם בארץ, והינו הנפש והגוף שעבר עברות עד מקום שכם שהגיעו אשמותיו עד גדר היותו שוקע בהם עד שכמו, מאי תקנתיה הלא הוא כי יבא עד אלון מורה, הוא בית המדרש כמד"א אם פגע בך מגוול זה משכחו לבית המדרש אם אבן הוא גמות וזהו והכנעני אז בארץ והינו ע"י בית המדרש הכנעני הוא היצה"ר נכנע לארץ כי לארץ נכנע. ולא בלבד יועיל לו השתקעו בבית המדרש לטהרו מטמאתו כ"א גם וירא אליו ה' כי יתראה אליו ה' ית' דהיינו יופיעו עליו חכמה ובינה מרוח קודשו, עוד שנית כי יאמר לו לורעך אתן את הארץ הזאת של בית המד' כי יובטח שלא תמוש תורה מזרעו. זולת מה שיבנה שם מזבח כי שם זובח את יצרו וטיהרו וקדשו לעבוד את ה' גם הוא ואז ע"י כן כאשר ויעתק משם ההרה שהוא לקברות יובל כאשר ויעתק מן העולם אז תלך נשמתו מקדם לבית אל כי הוא הולך קדמת בית אל בית

המד' של מעלה ויט שם אהלו צל וחופה ממעשיו הטובים, והנה בית אל מים הוא מפאת השכינה שנקראת ים כי היא במערב שעזרתו מצד אחד, והעי הוא תל מעשיו הטובים מקדם וע"כ ויבן שם בביה"מ ש"מ מזבח להקריב נפשו ע"י השר מיכאל ולא בלבד בשם השכינה כ"א גם ויקרא בשם ה' הגדול ומאז ויסע אברם הלוח עולה ומשיג הנגבה מקום האורה הגדולה כי על כן מנורה בדרום.

או"א מה שפרש החיד"א בנח"ק עפ"י מאי דאמרו במס' אבות הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה וכו' ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וכו' דרך רמז ומוסר ויאמר ה' התורה בשם ה' אומרת אל אברהם שהוא הנשמה לך לך מארצך התפרש מחומר גופך הארצי ורמז בלך לך שצריך לשית עצות בנפשו ע"ד שדרשו ז"ל וילך איש מבית לוי בעצת בתו, גם כאן רמז יתיעץ להפרד מארצו הוא החומר, והטענות שיתיעץ בהם לפרוש מהם וממולדתך בויו והינו לומר בכללות כי תראה כי אתה והקודמים לך, מאין אתם שבאתם מטפה סרוחה וזהו וממולדתך שתראה מולדתך אתה והקודמים לך מהיכן באתם וזה מ"ש התנא מאין באת מטפה סרוחה, ומבית אביך רמז חלוקת ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה היא הקבר עד"ש שיחרב ביתך שהוא הקבר, ואמרו ומבית אביך רמז כי היא מלתא פסיקתא אין נקי וזהו שאמר ומבית אביך פ' מקבר אביך שהוא גזרת הבורא. אל הארץ אשר אראך רמז חלוקה ג' ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מ"ה הקב"ה, וז"ש אל הארץ לג"ע העליון אשר אראך שם שיראה אותו כי שם ואעשך לגוי גדול כי כל המצות שאתה מקיים נבראים מלאכים וז"ש ואעשך לגוי גדול שיפרך וחילך כתות מלאכים הנעשים מתורתך ומצותיך, וכמ"ש הראשונים ע"פ ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל שיש להם מלאכים מרוב המצות שקימו. ואברך ברכות שמים בעדן גן אלהים ועוד אוסיף ואגדלה שמך לעלות במעלות עליונות יותר עליונות, החיד"א בנח"ק.

ואברכה מברכך ומקללך אאור כי יל"ד דלמה שנה הכתוב כי כמו דכתיב ואברכה מברכך היל"ל ואאור מקללך, והרב כלי יקר פירש דמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ומחש"ר אין הקב"ה מצרפה למעשה ולכן אמר ואברכה ברישא לרמוז דקודם שיברכך יתברכו אבל בקללה המחשבה אינה מצרפת ולכן כתיב אאור אחר מקללך עכ"ד ומאחר דאמרו ז"ל דהא דאין מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, זה רק בישראל אבל בגוים אפי' מחש"ר מצרפה למעשה כמ"ש בפ"ק דקדושין, לכן יראה לפרש באופן זה כי הגה לשון ארירה יותר מקללה ולז"א ואברכה קודם שיברכך על המחשבה כמו שפרש הרב ז"ל ומקללך אני מצרף המחשבה והמעשה ולכן אאור דארירה יותר מקללה ויעגשו על המחשבה והדיבור שהוא המעשה בארירה חמורה, וכו' ע"ש. ועט"ר אבא מארי זלה"ה פ' לישב השנוי מאי דשינה הכתוב במ"ש פ"ק דמועד קטן דרשב"י שדריה לר"א בריה קמי דר' יונתן בן עסמי ור' יהודה בן גרים דלברכהו ואמל"ו דתזרע ולא תחצד, והינו כי אמרו שם רבי יונתן בן עסמי ור' בן גרים תנו פרשת גדרים כי רשב"י אפטר מיניה באורתא בצפרא אתו וקא מפטרי מיניה אמ' להו ולא אפטרנו מינאי באורתא אמ"ל למדתנו רבינו תלמיד שנפטר מרבו ולן באותה העיר צריך שיפטר המנו פעם אחרת דכתיב וכו' אמר ליה לבריה בני אדם הללו אנשים של צורה הם זיל לגביהו ולברכיך זול לגביהו אמרו ליה מאי בעית הכא אמר להו דאמר לי אבא זיל גביהו דליברכיך אמל"ו יהא רעוא דתזרע ולא תחצד תעייל ולא תפיק תפיק ולא תעייל ליחריב ביתך וליתבי אושפוך לבלבל פתורך ולא תחזי לשתא חדתא, כי אתא לגבי אבובא אמ"ל לא מבעיא דברוכי לא בירכן אלא צערם צערו לי אמ"ל מאי אמרו לך אמ"ל הכי והכי אמרו אמ"ל הנך כללהו ברכתא נינהו, דתזרע ולא תחצד תוליד בנין ולא ימותו, תעייל ולא תפיק תעיל כלתא ולא לימותו בנך וליסקון לבי נשייהו תפיק ולא תעייל תפיק בנתך ולא לימותו גבריהו ולא ליהדרן ליותך, ליחרוב ביתך וליתוב אשפיזן דהאי עלמא אושפיזא והוא עלמא ביתא דכתיב קרבם בתימו לעולם אל תקרי קרבם אלא קברם, לבלבל פתורך בבני ובבנתא ולא תחזי שתא חדתא הינו דלא תמות איתתך ולא תנסב אחרת יע"ש. והיה נראה מדבריהם קללה

ואביו אמר לו דכלהו ברכתא נינהו ומפרש להו כדאמרן ומוזה מוכח דהכל הולך אחר הכונה ורבנן הגו' כונו בדבריהם לברכה ובטוב רצונם וכונתם היא העולה וזאת הברכה ומשם נלמד כי איש יברך והלשון נראה טוב אך בקרבן ישים אורבו וכונתו בדברים ההם לקללה קללה תחשב, לכן אמר ה' ואברכה מברכך ומקללך כלו' זמנין דמשכחת כי אחד יאמר לך דברי קללה וכונתו היא לברכה עצומה ובתר כונתו ויושר לבו הטהור אזלינן לזה ג"כ דין הוא שיתברך וזהו ואברכה מברכך וגם ומקלל' ע"ד האמור כי ברוך יהיה כי אני בוחן לב ויודע שכונתו לטובה. וכן בהפך וזהו ומברכך ומקללך אאור שגם למברך וכונתו לקללה אאור ומשו"ה ומברכך ומקללך איש איש כפי ענינו. החיד"א ז"ל בס' פני"ד ס"ו.

ויאמר ה' אל אברהם וכו' יש לרמוז בתוה"ק שנרמזו בה שיעור הימים אשר היתה אמירת הש"י בעולם דהינו התגלות הנבואה עד שגרמו העונות שנסתם כל חזון, והנה ספר הקדוש הרוקח ז"ל קחשיב משנולד יצחק עד סוף מלאכי אלף ות"ה שנים. והנה כתוב אצלי על פסוק אתה צוית פקודיך, אתה במנין אלף ת"ה בחשבון האלף לאלף והנה אברהם לא קחשיב, להיות בו עדיין זוהמת ישמעאל לא היה בו מראה הנבואה בשלימות והגם שביצחק ג"כ היתה זוהמת עשיו, עכ"ז כיון שנימול לח' נתמעטה הזוהמה והא ראי' שמעשו עצמו יצא גוף קדוש וכלי מוכשר לנבואה והוא עובדיה שהיה גר אדמוני כנ"ל. והנה כ"ז הוא לדעת הרוקח דקחשיב התחלת הנבואה מיצחק אע"ה אמנם אפשר לחשוב שלימות הנבואה ג"כ מאברהם מעת שפרשה ממנו זוהמת ישמעאל והינו מעת שנתעברה הגר שהיה אברהם בן פ"ה שנים והוכן לו פה' לנבואה וכפ"ז יעלה מספר ימי הנבואה יותר על חשבון סברת הרוקח ט"ו שנים שהרי כשנולד יצחק היה אברהם בן ק' שנים ואם תחשוב מכן פ"ה שנים הוכן לאברהם פ"ה לנבואה ופרשה ממנו זוהמת ישמעאל וכנו' א"כ יעלו מספר ימי הנבואה אלף ות"ך שנים וח"ש הקב"ה לאברהם אל תירא כי אתך אנכי אלף ות"ך והנה זה נרמז ג"כ בהאי קרא ויאמר ה' אל אברהם רו"ל האמירה מהש"י רו"ל הנבואה היתה בעולם כפי חשבון חבור האותיות שם הוי"ה עם אברהם כזה והינו שתצרך אותיות שם הוי"ה עם אברהם כזה: י"פ א' עשרה ה"פ ב' עשרה, ו"פ ר' אלף ומאתים, ה"פ מ' מאתים, סך הכל יעלו מספר אלף ות"ך ונרמז זה בראש יחוסינו הוא אבינו הקדוש אחד היה אברהם ה' אגרא דכלה מז'.

במד' ואעשך לגוי גדול ז"ש אלהי אברהם ואברכך ז"ש אלהי יצחק ואגדלה שמך ז"ש אלהי יעקב יכול יהיו חותמין בכולם ת"ל והיה ברכה בך חותמין ולא בהם, ומקשים הלא יותר טוב לאברהם שיהיו חותמין בכולם ויזכה גם בנו ובן בנו לחתימה ויהיו כמותו כי בכל אדם מתקנא חוץ מבנו, וזה רצונו של כל אדם שיגדל כסאו של בנו מכסאו ומתחילה בשרהו שיזכו כולם שיהיו אומרים אלהי יצחק וכו' ואח"ז לצערו בא.

אמנם הענין שאלו השלשה אבות הם כנגד אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ ג' קנים חג"ת והעיקר החסד והוא ענין כוס של ברכה שצריך ג' נגד ג' אבות ואוחזו בב' ידיו שהם הו"ג וגוף שהוא ת"ו אח"כ נשאר בימין שהיא ימין ה' רוממה עושה חיל, ואעפ"י שהקב"ה מנהיג עולמו בג' מידות חג"ת עכ"ז חסד הוא העיקר והכל הולך אחר החתימה ותהיה החתימה באברהם שהוא חסד לפי מדתו לא ח"ו שיצחק ויעקב אע"ה אינם ראויים לחתימה כי הלא יעא"ה הוא בחיר שבאבות אלא הכל הולך אחר השורש. או יאמר לפי שג' אבות תקנו ג' עמודים שהעולם עומד עליהם והם אברהם ג"ת יצחק עבודה יעקב תורה ובזמן הגלות חסרים תורה ועבו' אבל ג"ת הוא לעולם משו"ה חותמין באברהם שהוא עמוד ג"ת שהוא קיים לעו' ות"ש יכול יהיו חותמין בכולם שלכולם יהיה להם קיום לעו' עמידה נצחית לז"א והיה ברכה בך חותמין רו"ל להודיע שעמוד של אברהם הוא לעולם. גם אמרו אין דור שאין בו כאברהם שנאמר ואברהם היו יהיה לך חותמים בו ולא בכולם כי הוא קים בכל דור ודור.

או יאמר בהק' משז"ל עפ"י תשורי מראש אמנה זה אברהם ראש למאמינים מראש שניר זה יצחק וחרמון זה יעקב ולפי שאברהם הוא הראש יומא קדמא דכליל תרין ימיני והוא כלול מכולם לכך אומרים מגן אברהם הינו מיכאל גבריאל נוריאל ג' מלאכים שהם

המרכבה מיכאל נגד אברהם גבריאל נגד יצחק נוראל נגד יעקב וכולם נכללים באברהם וז"ש ג' אנשים נצבים עליו רז"ל על אברהם כי הוא כלול מכולם.

וז"ש דהע"ה בתהלים ותתן לי מגן ישעך רז"ל על ג' מלאכים אלו וכולם נכללים באברהם וז"ש וימין תסעדני כי הוא העיקר שהוא כלול מכל, לכן בעל המד' פתח בג' ומ"ש יכול יהיו חותמין בכולם רז"ל בפרט כמו שהתחיל ת"ל והיה ברכה רז"ל בכ נכללין שלשתן ולא בכולן בפרט שאין בכלל אלא במה שבפרט, גם נרמז בכאן נגד מ"ש ו"ל בפ' הפועלים שאליו ו"ל מקים לכל אחד מן האבות ביחיד ולא ביחד שאלו היה מקימם ביחד היה משיח בא בלא זמנו, ולכן על ג' גלויות הראשו' אמר בפרט ונגד גלות האחרון צריכים לכוללם יחד מגן אברהם וז"ש בכ חותמין רז"ל שנכללין שלשתן יחד בכ ודו"ק ה' מג"ע סו'.

במד"ר ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך וממולדתך ואומר לך אני פוטר מכיבוד או"א ואין אני פוטר אחרים עכ"ל והוא תמוה דמה נשתנה אברם מאחרים ואי משום דתרת אביו היה רשע ואי ביו"ד סי' רמ' אם אביו רשע אין חייב בכבודו אי הכי מאי שנא אברהם מאחר אפי' בשאר בני אדם גמי דינא הכי ואי תרת עשה תשובה הדרא קושיא לדוכתא למה פטרו דמאי שנה אברהם מאחר אמנם פי' רז"ל בהק' במאי דאיתא בפ"ב דמציעא המציל מן הארי ומן הדוב ומזוטו של ים הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשים מהם ולפיכך אברהם שהפקירוהו אביו ואמו לשריפה ובודאי נתיאשו ממנו ובא ה' והצילו דהוה ליה כמציל מזוטו של ים וזכה ה' בחלק השותפים שיש להם בו חלק ופטרו מכבודם וזה אומר לך אני פוטר מכיבוד או"א לא בשביל שתרת רשע היה דאפי' רשע הוא חייב לכבדו יען ששלשתם שותפים בו אלא היינו הכא משום דנתיאשו ולכן לך אני פוטר ולא לאחרים ודו"ק.

ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך אל הארץ אשר אראך וא' ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה וגו' יובן בהק' מ"ש לב הארי"ה וז"ל דהנותן מתנה מרובה לחבירו לא קנה דלא סמכא דעתיה והיאך אברהם קנה את הארץ והיא מתנה מרובה ותי' כיון דנפיק מיניה רבים הוי כנותן מתנה לרבים דהוי גבי כל חד וחד מתנה מועטת וכה"ג אדם חשוב קנה מתנה מרובה דלערך חשיבותו יחשב לו הרב למעט והשתא ז"א לך לך מארצך לקנות את הארץ במתנה וכ"ת דהויא מתנה מרובה וקי"ל דלא קני לז"א ואעשך לגוי גדול שיצאו ממך רבים ולגבי כל חד וחד הויא מתנה מועטת ועוד ואברכך שמך במזון ואגדלה שמך שאודיע טבעך בעולם דהוי אדם חשוב ולערך חשיבותו תחשב לו כמתנה מועטת וקנה ודו"ק.

מדד' פליאה כשצוה הקב"ה על המילה אמר לו מול את עצמך אמ"ל איך אפשר אמ"ל אני אסייעך נטל אברהם סכין ואחז בערלתו ורצה לחתוך והיה מתירא שהיה זקן מה עשה הקב"ה אחז עמו שנאמר וזכרות עמו הברית לו לא נאמר אלא עמו עכ"ל, וכשמו כן הוא אמנם פי' רז"ל בהק' מאי דקי"ל לדינא דמילה שאינה בזמנה אינה דוחה את השבת ויה"כ דינו כשבת ועוד נק' מ"ש רז"ל דאברהם אע"ה גימול ביוה"כ ועוד נק' מ"ש רז"ל במס' שבת אחד שעשה מלאכה בשבת חייב ב' שעשאוה פטורים והשתא יבוא הכל על נכון כשצוה הקב"ה לאברהם על המילה אמ"ל מול את עצמך ביוה"כ אמ"ל היאך אפשר כיון שהיא דחוייה ויה"כ דינו כשבת אמ"ל אני אסייעך ומלאכה שעשאוה ב' פטורים וז"א מתירא שהוא זקן ר"ל שהמילה הזאת אינה בזמנה בן ח' ימים אלא דחוייה ודו"ק.

איתא במסרה ויעבר אברם בארץ ויעבור ה' על פניו ויעבור והנה איננו ע"כ יובן בהק' מ"ש במס' יומא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו והשתא ז"א ויעבור אברם בארץ שעשה עצמו כארץ והעביר על מדותיו לכן ויעבור ה' על פניו הכונה דמהל לו על כל פשעיו וא"ת היאך ה' עובר על מה שגזר והוי נראה כשנוי ולזה בא לתרץ שהשנוי אינו בהקב"ה אלא באדם שהוא משתנה ויעבור והנה איננו אבל בהקב"ה לא שייך שינוי לכן כל מי שמעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו ודו"ק.

הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את וגו' אמרי נא אחותי את וגו' פי' במ"ש בס' דרוש שמואל ו"ל כי אברהם אע"ה ידע שלא תתעבר שרה ולא בא עליה עד שנתבשר

שיהיה לו זרע ונתעברה מביאה הראשונה וג' והשתא יבא הכתוב על נכון כי כיון שאע"ה לא היה נוהג עמה מנהגי אישות לא היה מביט בה וזה שאמר הכתוב הנה נא על ידי מעשה שהיתה בדרך עתה ידעתי כי אשה יפת מראה את מה שלא ידעתי מקודם לכן אמרי נא אחותי את כי את עמי כאחות שאיני מתקרב אליך וזהו כונת אחותי את ודו"ק.

ויהי כאשר הקריב לבא מצרימה ויאמר אברם אל שרי אשתו הנה נא ידעתי כי אשת יפת מראה את והיה כי יראו אותך המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו אותי ואותך יחיו אמרי נא וכו'. יש לישב פסוקים אלו ע"ד שכתב מוהר"ם אלשי"ך ז"ל בפסוקים דלעיל ע"ד רמז על הנשמה בבואה בעוה"ז ואפשר לומר שהפסוקים אלו הם דברי הנשמה עם הגוף בתו"א איש ואשה וא"כ אומר הגוף לנשמה כאשר הקריב לבא מצרימה דהיינו כאשר קרב למות שנכנס בין המיצרים הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את מצד עצמך שכל חפצך לא היה אלא להרבות מצות ומעשים טובים ואם כן והיה כי יראו אותך המצרים אין והיה אלא לשון שמחה יש לך שמחה כאשר יראו אותך המצרים דהיינו הממונים ע"כ דרכי בני אדם שמחה רבה יהיה לך אבל אני מתירא מאד ויראה ורעד יבא בי יאמרו אשתו זאת והרגו אותי ואותך יחיו לא היה לו לומר אלא והרגו אותי ולא לך, אבל הוא לרמוז שיתנו לך חיים נצחיים לך ולא לי לכן אחלה פניך כי זה חסדך אשר תעשה עמדי אמרי נא אחותי את אינו מן הראוי כיון שבעשותך המצות והמעשים טובים היה בהצטרפות שנינו והיינו אחים בעוה"ז בכל דבר טוב אשר עשית גם נא אחלה פניך שתאמרי אחותי את למען ייטב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך ויתנו גם לי שכר כמוד שכמו שבעשותנו המצות היינו אחים בהם, כן נהיה עתה ויהי כבא אברם מצרימה דהיינו אותן הצרות אשר הנשמה עוברת בהן או בחיבוט הקבר או מנהר דינור או בעוברת דרך גהינם ויראו המצרים את האשה כי יפה היא מאד ויראו אותה שרי פרעה רמז למלך מלכי המלכים הקב"ה ויהללו אותה ותוקח האשה לביתו של הקב"ה להתענג מזיו שכינתו ולהושיבה תחת כסא כבודו ולאברהם הטיב בעבורה כאן רמז לנו דגם לגוף יש לו שכר טוב על עשית הנשמה המצות בעוה"ז כיון שגם הגוף סייע לנשמה דאם לא היה הגוף הנשמה לא יכלה לעשות שום דבר וק"ל ודו"ק.

עוד טעם אחר, ואברכה מברכך קודם לפי שאינו דומה המוריק מכלי מלא וגדול למוריק מכלי חסר כן לא דמי מי שמתברך מאדם שהוא מבורך בתחילה לאדם שמתברך ממי שלא נתברך, כי כן הראה בברכת הכהנים כה תברכו את בני"ש אמור להם הינו שהש"ץ אומר תחילה אל הכהן יברכך ה' הינו שהש"ץ מוריד על הכהן שפע דרך הציגורות כדי שיהיה הכהן כלי מלא ברכת ה' ואח"כ יוריק הכהן מכלי מלא על ישראל כי אז חלה הברכה ביותר כשהשפיע נמצא בו הברכה בתחילה כי איך יברך מי שאינו מבורך בתחילה, ע"כ אמר הכתוב ואברכה מברכך הינו שקודם שיברכך אני אברכו תחילה כדי שיהיה כלי מלא ברכת ה' ויוריק עליך הברכה מן כלי מלא וגדוש, אבל בקללה לא שייך דבר זה כלל לכך נאמר ומקללך אאור אח"כ ולא קודם ומה שנאמר מברכך לשון רבים ומקללך לשון יחיד הורה כי רבים יברכוהו אבל בקללה הינו המקללים לא יהיו רבים אלא יחידים מוקצים ופחותים כנמרוד וחביריו שבטלה דעתם אצל כל אדם ודו"ק מפ'.

כי אשה יפת מראה את והיה כי יראו אותך המצרים, קשה דהול"ל בקיצור והיה אם יראו המצרים ויתכן עפ"ש הרב אהלי יהודה אמדו ס' מקץ משם רבינו הארי זיע"א בפיר"ש הפסוק הנמצא כזה אם אלק ונבקשנו הנמצא כמוהו דהכוונה דכשהאדם מביא דבר כנגד דבר מיד מכיר ההפרש שביניהם שכל אם נגדו אפי' שיחשוב שהם שוים מאחר שאין לפניו שניהם, ולפי האמת אינם בשווה. וז"ש פרעה אם גלך ולא נשים זה כנגדו אלא גלך ונבקש אחד כמותו לא אמצא אעפ"י שאינו לפנינו וזהו האיש סתם, ע"כ, וע"ז אמר הכא כל כך יפת מראה את שוהיה כי יראו אותך לבדך מבלי שום יפיפיה אחרת בצדך עכ"ז יבחינו ויעשו הפרש דאיך אשה יפה כמותך יפה כמותך.

והרגו אותי מאמר תמוה והרגו אותי ואותך יחיו מכאן דשוחטין לחולה בשבת ופי' בס' שיח יצחק דרשן עפ"ש הר"ן בהא דשוחטין לחולה בשבת דהק' דלמה התירו לעשות אב מלאכה ע"י ישר' יותר נקל שיקנו לו מנבלה וטרפה ותיבנו"ט דבכל כזית שאוכל עובר בלאו אך שחיטה היא באחד ואיגו שונה בעבירה לעשות עוד וזה בעצמו איתיה לחקירה על המצרים דאית חשש שיהרגו אותו בשביל להנצל מאיסור בעולת בעל הרי ההריגה עצמה לא נופל מאיסור גלוי עריות דג' דיהרג ואל יעבור במשקל אחד ש"ד עם ג"ע ומאי אולמיה האי מהאי והתי' לזה מדאמרן דבג"ע בכל ביאה וביאה חייב אך ש"ד פעם אחד ולא ישנה לו א"כ זה הוא כונת המאמר; ואמרו אשתו זאת ואיכא איסור אשת איש והרגו אותי להנצל ואם תקשי מאי אולמיה דג"ע טפי מש"ד הרי שוו בשיעוריהו אינו אלא דבאסור ג"ע על כל ביאה וביאה חייב משא"כ הריגה הוא פעם א' א"כ מכאן מוכח שפיר דשוחטין לחולה בשבת ואין נותנין נו"ט כיון שבכל כזית עובר על לאו משא"כ שחיטה שהיא פעם אחת בלבד עכ"ד וק"ל.

ולאברם הטיב בעבורה פרש"י הטיב פרעה בעבורה ואפשר לפרש פסוקים אלו עפ"י מ"ש אבא מורי ורבי ז"ל בתשו' לחו"מ במי שנתן מתנה לשמעון בחשבו שהוא ראובן ונתנה סתם אם זכה בה אחר שנתן והגביה המתנה והניחה בחיקו והביא שם מ"ש הרב שפת הים על צורף שיצא מהחנות ונשאר שם אדם אורח ובא גוי א' להביא לו להרויח אדעתא דהוא בעל החנות והרויח האורח הנמצא שם בטעות שחשב הגוי דהוא בעל החנות, דהביא מהפוסקים דחשב המוכר שזה ראובן והוא שמעון ומסרו לו דחייב להחזיר לראובן ושם מוה"ר עשה פשרה. עוד כתב שם דגדול כח המוחזק יע"ש, א"כ נימא דזה יהיה כונת הכתובים דאברהם למד לשרה לומר אמרי נא אחותי את למען יטב לי בעבורך ופרש"י שיתנו לי מתנות וזה שמע פרעה ולאברם הטיב בעבורה אדעתא דהוא אחיה ואינה אשתו וכשאתגלי מלתא למפרע דאינה אחותו כ"א אשתו היא מתנה בטעות דחשב שהיא אחותו והינו דהוא אח ויצא בעל הו"ל בטעות מראובן לשמעון, אשר הן חליפות למו וצריכה רבה אם זוכה במתנות באומדנא דאדעתא דהיא אשתו לא נתן אך כיון דלא פירש שיחותיו בנתינתו המתנות על כי הוא בחזקת אחיה ואם הוא בעלה דלא היה נותן לו כלום הרי מהסתם היא והעלים הכתוב שם פרעה דל"א ולאברם הטיב פרעה לרמוז דבסתם נתן לו ולא על שלקחה פרעה בתוך ביתו וחשב לקחתה לו לאשה ובכה"ג דהיה בסתם וכבר תפס ויהי לו צאן ובקר וכו' דזכה בהם אברהם מי יוציאם מידו דגדול כח המוחזק, ועוד זאת היתה בזה, וינגע ה' את פר' נגעים גדו' ואת ביתו ע"ד שרי אשת אברם ופרש"י בקשה לתשמיש, וא"כ האומדנה של פרעה דאדעתא שהוא אחיה ולא בעלה נתן ולא כלום זה דאומר אברם לוא יהי דאדעתא דאני אחיה נתת מאי אהני לך אם אחיה או בעלה אין הפרש לגבי דידך כיון דאין אתה יכול ליקרב אליה וכשראה פרעה זה בא בתלונות על אברם מה זאת עשית לי שלקחת מתנות, יכול על מגן למה לא הגדת לי למה אמרת אחותי היא דאדעתא ואקח אותה לי לאשה הוא מה שנתתי לך המתנות ולהיות דזכה בהן ומלכותא לא הדירה וכסיפא ליה למהדר וליקח המתנות בטענה דאדעתא דהכי לא נתתי אלא וישלחו אותו ואת אשתו וא"כ אשל"ו ויעל אברם ממצ' הוא ואשתו וכאשל"ו כפל קרא וכל אשר לו דכך צויה המלך לעבדיו שלא יקחו ממנו המתנות שהיו בטעות ושלא יתפסו ממנו בעד המתנות מנכסים אחרים שהי"ל אלא כל אשר לו בין מה שהביא מדיליה ובין מה שלקח מהמתנות הכל כל אשר לכל לקח בידו ועי"ז נעשה ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב הרב אב"א. **אמנם** הרב אבר"א פירש בהק' קושיה אחת דלפי מה שפ' יטיב לו דיתנו לו מתנות ואני לא אקבל ועי"ז וחיתה נפשי דשונא מתנות יהיה איך קיבל מפרעה דקאמר ולאברם הטיב בעבורה ויהי לו צאן ובקר ועי"ז שם דרך הרב הגו' שלפי האמת לא קיבל כלום אלא דהוא כמש"ל שהביא בס' בן סירה על עצם שהיה בגרון האריה ובא לו עוף שיש לו חוטם ארוך ומשך העצם לחוץ ושאל העוף שכרו והשיב לו האריה די לך הטובה שלא בלעתיה, מי שמע כזאת שעוף שכמותך יכנס בפי האריה ויצא בשלום? כן המצרים רעים היו מעותדים ליקח כל ממונו וכל רכושו ואנו רואים דיצא בשלום ולא לקחו ממנו כלום ולו"א

ולאברם הטיב בעבורה ולא תחשוב שנתן לו דבר בעין אלא ויהי לו צאן ובקר מה שפרעה הטיב לו הוא שהשאיר לו מה שהיה אצלו דגם בעודו בתוך מצרים היה לו צו"ב ולא לקחו ממנו כלום והיא הטיבותא את"ד. וקרא דכתב הכי מסייע לפירושו דאמר ויצו עליו פרעה וישלחו אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו ויעל אברם ממצרים הוא ואשתו וכל אשר לו דלא נחסר לו מאומה מחוט ועד שרוך נעל יען דבר המלך נחוץ דהוא אמר ויהי הוא צוה שלא יגעו בכל אשר לו הרב אב"א

ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה וכו' ויהי רעב בארץ וירד אברם מצר' וכו' וינגע ה' את פרעה, רבינו מוהרמ"א ז"ל דקדק בהני קראי טובא חדא דאיך אחר כמה הבטחות שהבטיח לו ה' ואעשך לגוי גדול וכו' שם באר"ש ואפי"ה בראותו שהיה רעב בארץ וירד אברם מצרימה ואדרבא היה לו לישב שם ולבטוח בה' עם כל הנותרים שם שגשארו באר"ש והיו נוזנים וכ"ש הוא. עוד תמיהה ב' איך גבר צדיק כאברהם ילמד את אשתו לדבר שקר שהיא אחותו ולא אשתו אדרבא היה לו לחוש שמא יקחו אותה כיון שלדעתם פנויה היא ואיך יכניסם בדבר זה לעבור על מצות ה' לא תנאף שהיא א' מו' מצות ב"ב, וגם הוא עובר על לאו דלפני עור לא תתן מכשול. עוד ג' למה בחר במצרים יותר משאר מקומות חו"ל. ופי' הוא ז"ל כי הכל היה מאת ה' לאברהם לבלתי ידח ממנו נידח דכיון דגלוי וידוע לפניו ית' שישאל עתידין לגלות למצרים מכמה טעמים שאמרו וא' מהם מפני שמצרים היא מקור הטומאה ושם יצטרפו ויתלבנו ישראל כצרוף הזהב בתוך כור כדי שיהיו ישראל ראויים לקבל התורה על כן הוכרחו אברהם ושרה לרדת למצרים ושיעבור עליהם יסורין כאשר יעברו על הבנים ובזכותם אותו רועם הקדושה אשר הם מגיחים שם הוא הוא הגורם יציאתם משם בכבוד גדול הא לאו"ה כמעט היו נטמעים בשער הן' ולא יהיה להם תקומ' ח"ו, הלא תראה שד' מדות שהי' לאברהם ושרה שם במצרים כלם עברו על ישראל, המדה הא' כי שרה שמרה עצמה מן הערוה על כן זכו בנות י"ש שהיו גדורים מן הערוה במצרים וכמ"ש ז"ל בזכות נשים צדקניות יצאו י"ש ממצרים ובזכות יוסף שגדר עצמו מן הערוה זכו להיות כל הזכרים שבישראל גדורים מן הערוה וזהו שדרשו ז"ל גן נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום ר"ל בין הנקבות הנקראות גן בין הזכרים גל היו נעולים וחתומים, ובשכר זה יצאו ישראל ממצרים, המדה הב' שאברהם ירד למצרים מפני הרעב גם שבטי ישראל ירדו שם מפני הרעב, המדה הג' אברהם חשש לומר אשתו שמה יהרגוהו ולה יחיו על כן נגזר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון, גם וינגע ה' את פרעה ואח"כ שלחם לאברהם ושרה, גם ישראל שלחם פרעה ע"י יו"ד מכות ואחריו כתיב עוד נגע אחד אביא על פרעה וכו' אח"כ ישלח אתכם וכו', המדה הד' אברהם יצא ממצרים ללכת לארץ כנען ואברם כבד מאד במקנה בכסף וכוהב על כן בצאת י"ש ממצרים יצאו ברכוש גדול עכ"ד הרב ז"ל.

ויעבור אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה והכנעני או בארץ פי' הרב הנו' ע"ד מ"ש ז"ל אם פגע בך האי מנוול וכו' וז"ש אם בבא האדם בארץ היא העה"ו ונתלכלך בחטא עד שכמו יבא עד אלון מורה שהוא ביה"כ ובהמ"ד ושם ישמע תמיד ד"ת ומיד חלף והלך לו היצה"ר עד גדר שיאמר עליו או בארץ ר"ל אתמול היה בארץ אבל היום הזה הלך מן הארץ עכ"ד ז"ל.

ובדרך אגב נביא מה שפי' המפ' את המאמר הנו' אם פגע בך האי מנוול זה משכחו לביהמ"ד דיש לעמוד דמה פי' מנוול ותו דאמאי קאמר משכחו וכו' הול"ל יעסוק בתורה, וגם נבין מ"ש ז"ל, כי אין יצה"ר מצוי אלא מתוך אכילה ושתיה, ויובן בדרך דרש בהק' מ"ש ז"ל בישיבה הלך אחר החכמה ובמסיבה הלך אחר הזקנה וידוע כי היצה"ר יקרא מלך זקן והיצה"ט ילך חכם וא"כ באכילה ושתיה שהיא המסיבה הולכים אחר הזקנה כשיראה שהלכנו אחר הזקנה הוא טוען שהוא ג"כ זקן וילכו אחר עצתו לכן משכחו לביהמ"ד ששם הולכים אחר החכמה ומשם ראיה שגלך אחר עצת היצה"ט שהוא חכם, ומה שקראהו מנוול שכן סמאל עם הכו' גמ' מנוול ודו"ק.

וישובו ויבואו אל עין משפט היא קדש ויכו את כל שדי העמלקי וגם את האמורי היושב בחצצון תמר, אפ"ל דעל ישראל רומז, הינו וישובו כאשר ישובו ישראל בחשוכה אז נאמר ואשיבה שופטיך כבראשונה וז"ש ויבואו אל עין משפט ואז יהיה עלוי לשכינה שיבא לה הארה מחכמה סוד קדש וז"ש היא קדש ואז ויכו את כל שדה העמלקי שימח' זכר עמלק וגם את האמרי היושב בחצצון גמ' עמלק, ומ"ש תמר כל' כל הנמצא מצד עמלק מר לי מר. החיד"א ז"ל בחומת אנך יע"ש.

ויאמר הגר שפחת שרי אי מזה באת ואנא תלכי ? ותאמר מפני שרי גברתי אנכי בורחת, פי' ה' בינה לעתים ז"ל ה"ד ה' אב"א וצין עליו דרוש מד' דק"ט ע"א בהקדמה שהמציא כי יותר טוב מהחפשות הוא (היות) שישתעבד למי שראוי לכך היות לו אידון גדול כזה היא החירות האמתית והחפשות הגמורה ור"ל שיותר טוב לאדם שישתעבד לפני שר או מלך מלהיות חפשי כי בעבדות כזו אדרבא הוא החירות האמתית והחפשות, ועז"א המלאך להגר, דמתמיה איך עלה על לבך לצאת משיעבוד שרה אחר שזכית להיות שפחה לאשה מעולה ויקרת הערך הלא תשכילי אי מזה באת מעיקרא כשנכנסת לביתה אחר היותך בבית אביך בת מלך עצור, ועכ"ז באת משם להסתופף בצל קורת אדונים כאלו כי בחר בכך אביך מוטב שתהי' שפחה בבית זה ולא גבירה בבית אחר, א"כ מעתה אנה תלכי לאיזה מקום תוכלי ללכת שיהיה לך מעלה יותר מכאן ואדרבא אם תלכי יהיה ערכך נחות וגבוה יותר מהיות שפחה לשרה, אז השיבה מפני שרי גברתי אנכי בורחת, ר"ל שהשיבה שגם אנכי יודעת זאת שלא אוכל להשיג מעלה יותר מהשתעבד לשרה ואיני בורחת מהשתעבד לה להיות לה שפחה ואמה אבל מה שאני בורחת הוא מפניה ר"ל מהפנים של זעם שלה וחרון אפה עלי שהן עוד היום אני אומרת שהיא גברתי ואנכי שפחתה ולא אצא חפשי מעבוד לה, רק מפני חרונה וזעמה הבא פתאום לא אוכל שאת ואני מקימת בעצמי חבי כמעט רגע עד יעבור זעם לכך אני בורחת לפי"ש עד שיעברו פנים של זעם עכ"ד.

איתא בפי' חלק בענין מלחמת המלכים עם אברהם אע"ה וז"ל אמ"ל שם רבה לאליעזר עבד אברהם כי אתו עליכו מלכי מזרח ומערב היכי עבדיתו אמ"ל הוה שדינן עפרא והוה חרבי עלי ויהו גירי ע"כ ומוהרי"ט בדרישותיו הקשה מזה על דברי ר' נחושה שאמר במד"ר שהמלכים היו משליכים חרבות והוה עפרא גירי והוה גילי ודייק לה הכי מדכתיב יתן כעפר חרבו ולא כתיב יתן עפר חרבו דקשה היאך דריש ר' נחושה הפך ממה שהגיד אליעזר דאיהו מעשה חזא, ותירץ הר"י ז"ל שגם רנח"ו לא יכחיש דברי אליעזר אלא דר' נחושה היה מוסיף בה, שלאחר שהיו המלכים שדו חרבי וגירי והוה עפרא וגילי וכדייק קרא יתן כעפר חרבו היה חוזר אברהם אבינו ועבדיו ושדו הנהו גילי ועפרא מהנהו ההפוכים והיו חוזרים לבריאתם ונעשים עוד חרבי וגירי והורגים המלכים. עפ"ז יש לפרש ולהטעים הפסוקים שדרש ר"א בן הורקנוס בב"ה וז"ל חרב פתחו רשעים זה אמרפל וחבריו, להפיל עני ואביון זה לוט לטבח ישרי דרך זה אברהם חרבם תבא בלבם ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם ע"כ. ואיכא למידק מה הלשון חרב פתחו הרשעים והול"ל חרב חגרו או הוריקו, ועוד מה רוצה לומר חרבם תבא בלבם אלא שהדבר מבואר עפ"י האמור דלא תימא כמובן לכאורה מדברי שם רבה דאמל"ו אליעזר הוה שדינן עפרא וגילי והוה חרבא וגירי דמשמ' שאברהם אע"ה התחיל בהם להכותם, לא כן הוא אלא חרב פתחו הרשעים שהם התחילו והוה שדו חרבי וגירי וז"ש חרב פתחו רשעים וכו' הינו שהם פתחו תחילה ומאי דשני בלשניה דגבי לוט אמר להפיל עני ואביון ולגבי אברהם אמר לטבח גם זה יובן עפ"י מ"ש שם במד"ר ויבואו אל עין משפט הם לא באו אלא להזדווג לגלגול עינו של עולם, כל' שכל כוונתם במלחמה זו שבאו על סדום ושבו את לוט לא היתה אלא כדי שיבא אברהם להצילו ויהרגוהו לאברהם אבל בלא"ה לא היו שובים את לוט, וזה מ"ש המד' חרב פתחו רשעים וכו' והפתיחה היתה להפיל את לוט וכונתם כדי שמוזה יבואו לטבות ישר זה אברהם, ואמר חרבם תבא בלבם הם דברי מוהרי"ט ממש דלבתר דחרב פתחו רשעים וכו' והוה גילי ועפרא חזר עוד להיות כבדיתו וחרבם חזרה כאשר היתה

והיא עצמה תבא בלבם ע"י אברהם אע"ה שהיה זורק אותו עפר עליהם וחוזר להיות חרבה כבראשונה לבא בלבם, הרב ברוך יצחק ז"ל.

א"נ מאי דשני בלישניה דגבי לוט אמר להפיל עני ואביון ולגבי אברהם לטבות וכו' יובן לע"ד בהק' מ"ש האר"י ז"ל על פסוק ויקחו את לוט ואת רכושו בן אחי אברם כי היל"ל ויקחו את לוט בן אחי אברם ואת רכושו כי לא הרכוש בן אחי אברם, אלא שבאו לגזול ולהפיל נשמת רבא כי בן ר"ת רכושו בן אחי הם רבא, כי בא לחטוף זו הנשמה הקדושה ולהפילה תוך סט"א ומש"ה רדף אחריהם אברם אע"ה וקעקע כל חברה של הסט"א, להציל נפש רבא עיין בדברי תחיד"א ז"ל בספריו הקדושים שהביא הקדמה זו בכמה מקומות. וא"כ ז"ש להפיל עני ואביון שתי מלות אלו עני ואביון גמט' רבא עם שני כוללים משו"ה אמר להפיל כי אין כונתם עם לוט עצמו להורגו כ"א כונתם להפיל גם נשמת רבא הרמז בב' מלות עני ואביון וק"ל. גם עפ"י אפש' לו' לע"ד זה שדרשו במד"ר על פסוק ויבואו אל עין משפט הם לא באו ע"מ להזדווג אלא לגלגל עין ש"ע הינו נשמת רבא לחוטפה אל הקלי' ולהזדווג עמה ליקח אותה לחלקם כי נשמת רבא עתידה להאיר עיני העולם בהלכות ודו"ק. ומלכי צדק מ"ש הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון וכו' ויתן לו מעשר מכל. פירשו המפ' בהק' מה שנשאל ה' חות יאיר ז"ל על אחד שדרכו להפריש מעשר כספים ושלח סחורה לעיר אחרת דרך ים ויבשה וביבשה יצאו שוללים ושללו אותה והוצרך לשכור אנשים כדי שיחזירו אותה גם בים נפלה והוצרך לשכור אנשים כדי להוציא אותה מהים ונשאל הרב הגו' אם אח"כ מכר אותה והרויח אם אח"כ חייב להפריש מעשר דוקא מהרויח או מהקרן כיון שגם הקרן היא כמעט ריוח ופנים חדשות באו לכאן והשיב הרב הגו' באורך שיש ב' מעשרות מעשר כספים ומעשר קרקע ומעשר כספים אינו חייב כ"א שנה ראשונה מהקרן כי אם אתה אומר שבכל שנה חייב להפריש מהקרן ומהרויח בשנים מעטות כלה קרנה, משו"ה אינו צריך להפריש כ"א מהרויח דוקא וזה הטעם כי הקרן היא בעין ולפיכך אינו צריך להפריש כ"א מהרויח אבל מעשר קרקע הוא צריך להפריש גם מהקרן כדכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה וכו' וזה הטעם כי הקרן היא כלה ונפסדת ופנים חדשות באו לכאן א"כ חייב להפריש מעשר גם מהקרן. א"ב ה"נ בענין הסחורה אע"פ שהוציא הוצאות להחזירה עכ"ז חייב להפריש גם מהקרן כיון שהיא ירדה לים והלכה ועתה חזרה ופנים חדשות באו לכאן, עוד נקדים משו"ל שאאע"ה כשזירק את תניכיו נתן להם שכרם וא"כ כדי שלא יעלה על דעת אברהם אע"ה שקודם שיוציא המעשר ירים מהרכוש כנגד מה שהוציא שכר האנשים שהלכו איתו כדין מעשר כספים משו"ה מלכי צדק הוציא לחם ויין להורות לו שצריך להוציא מעשר גם מהקרן כדין מעשר קרקע כיון שהיו בסכנה גדולה ועי"ז באו לכאן, משו"ה ויתן לו מעשר מכל ודו"ק.

אם מחוט ועד שרוך, איתא בגמ' בסוטה ד"ז בשכר שאמר אברהם מחוט ועד ש"נ זכו בניו לציצית ולרצועה של תפילין שנ' וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ופירש"י בשכר אם מחוט שברח מן הגזל, יובן עמ"ש הרב סבא יקרא כמהר"ר ז"ל בס' אפוד בד בדרוש ב' לשה"ג שנתן טעם על מ"ש התלמוד בשבת דמ"ט באחד שהפקיד אצל מעוטף בתפילין ופירש הרב קב הישר פ' כ"א המעשה דלא הפקיד אלא במי שהיה מעוטף בטו"ת והינו דאיתא בתקונים תקון ע' אנפין אוכמין במצוה דאיהו תפלה של יד ותפילין של ראש אינון שונאי בצע ע"כ, וביון שסגולת הנחת טו"ת אינון שונאי בצע לכך הפקיד בידו ועיין בקונט' אברהם את ידו ח"א דרוש ט' לשה"ג וא"כ זהו שדרש רבא בשכר שאמר אברהם אם מחוט ועד ש"נ שברח מן הגזל כפירוש"י, וזהו שכרו שזכו בניו לב' מצות צו"ת שעל ידם אינון שונאי בצע וק"ל.

וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואח"כ יצאו ברכוש גדול יש לדקדק מאי ואח"כ היה די לומר ויצאו בר"ג ורז"ל דרשו שרמו לביזת הים, שתהיה יותר מבזת מצרים ומהר"ר עיני העבד בד"ר ע"כ פ"י הכא לומר להם שאל תחושו שזה יהיה גזילה בידכם ובדבר הגזל אינו רואה סי' ברכה ואבד העושר ההוא שעושה עושר ולא במשפט שהמבחן לזה שאח"כ שיקחו יראו הצלחה, ויצו ה' אתם את הברכה ברכושם כי יעשה להם רכוש גדול וזה אות ומופת

שאנו גול מה שרואים שהיתה הרוחה גדולה, אח"כ כי תרבה להם כמה שהם לוקחים ממצרים שיהיה רכוש גדול ות"ד הפח"ח.

דן אנכי ואח"כ יצאו ברכוש גדול, פי' הרב הסה"מ ס' בראשית ד"ח רע"א דהפגם של אדה"ר היה בא"י של אדנ"י ובא"י של אנכ"י וא' ויו"ד הם רחמים נשארו דן דהוא דין וכן ולתקון זה היתה גלות מצרים וזה סוד דן מאדני ומאנכי נשאר כן, והיטו אומרו אנכי ואחרי כן. (לפי המדרש שמשורש נחש הוא קין יצא צפע הוא המן ועי"כ הוא שף כנחש כדאיתא בילקוט בראשית, וזהו שיסוד הפיטון בפ' זכור תכלית ע' נתלה על תמשים ר"ל שקין חטא והברית אי' מן אנכי ונשאר כן בגמ' ע' ויצא ממנו תכליתו הוא המן שנתלה על עץ גבוה ו' עכ"ל דפח"ח, ואין דברי הפיטון יוצאין מידי פשוטן ושארם שכל ממשלת המן היתה ע' יום ונתנו טעמים ע"ז על מה שהיה ע' יום ולא פחות ולא יותר ולזה כיון הפיטון לו' תכלית ע' נתלה על חמשים ומה שחבר הרב אסה"מ ענין המן כזה כבר ראיתי להרב שומר אמונים בפסוק זה וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי שהוא גימ' זה המן בן המדתא האגגי ועין בס' מל"ח בדרוש ד' לשבת זכור דק"ז ע"ג וק"ל.

כי אמרה הגם הלום ראיתי אחרי רואי על כן קרא לבאר באר לחי רואי הנה בין קדש ובין ברד ופי' הרב אור יקרות שבס' לוית חן בהקדים מאי דקשה מאי בעי קרא שנתן ס' היכן היה אך הענין הוא דאשכחן ביחזקאל דכתיב היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי, ופירש"י היה מקודם, ואיתא בגיטין ושהמביא גט ממד"ה צריך שיאמר בפ"ג ובפ"ג רשב"ג אף המביא מן הריקים והחגר ופירש"י כתרגמו קדש וברד דאינו מא"י כ"א מחו"ל, וא"כ הכי פי' הוצרכתי לומר הגם חלום ראיתי אחרי רואי דכבר ראיתי בא"י תחי' לשכ"י וע"י שכבר ראיתי כבר הינו באר הות לי שגם פה הנה בין קדש ובין ברד שהוא תו"ל זכיתי לראות השראת שכ"י ונאה לקרותו באר לחי רואי שראיתי בחו"ל מכח שראיתי בא"י ות"ד, והיה יכול לומר טעם השני שאמר ביחזקאל בדאמר על גהר שכשהוא על המים הוא מקום טהרה ושורה בחו"ל ואת"ש דהבא גמי רכוותא, ותקרא באר לחי רואי שמכח שנמצא פה באר המים וע"ג המים יוכל לבא מלאך השם להתנבא והוא משני צדדים שכבר ראיתי בא"י ובשגם הוא על באר המים והוא דומיא ליחזקאל ודו"ק אב"א.

כי אמרה הגם הלום ראיתי אחרי רואי פי' רש"י בד"ה הגם הלום ושראתה ד' מלאכים זה אחר זה ולא חרדה ע"כ, ויתכן לרמוז שלכך בא ד' מלות של ראיה: אל רואי, ראיתי, אחרי רואי, לחי רואי נגד ושראתה ד' מלאכים ובאותיות אמרה רמוז גמי ארבעה מלאכים ראתה הגר וק"ל מהנז'.

אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי ביני ובינך פי' הרב פני יוסף עמ"ש ליקוטי נפתלי בפ' המאמר שאברהם היה ירא למול את עצמו מה עשה הקב"ה אזו בידו שג' וזכרת עמו הברית והוא על פי מ"ש בשבת שנים שעשו מלאכה זה יכול וזה יכול פטורים ואותו יום היה יוה"כ ומילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת ויוה"כ לכך היה אברהם מתירא ומצא הקב"ה תקון וזכרות עמו שעשו בין שניהם המילה ות"ד ושדי דרשו שאמר לעולמו די ולא גמרו כדי שילמד האדם שאפי' יש בידו חפץ ומרגלית ישליך מידו בשבת וינפש וא"כ ז"ש אני אל שדי שאמרתי לעולמי די על כי בא שבת עכ"ז התהלך לפני והיה תמים למול אותך ולא תחוש איך ידחה שבת שבתון דהרי ואתנה בריתי ביני ובינך ובין שנינו אנו עושים המילה וא"כ לדבר מצוה פטור ומותר ות"ד דפח"ח מאב"א.

אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברהם אל תירא אברהם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד ויאמר אברהם מה תתן לי ואנכי הולך עירי ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר ע"כ ופרש"י ו"ל ידוע, ופי' ה' אשד"ה בד' טו' ע"ד בהק' מ"ש ה' מוהר"י ו' גמ"ל וו"ל כי ידוע מ"ש המפרשים ו"ל שמה תועלת לנשמה היותה ברום המעלות לבא בזה העולם ועל הרוב כי יחטא ואשם, ותרצו שעד עתה אכיל דלאו דיליה ובהיל לאסתכולי באפיה שאוכלת על צד החסד משא"כ עתה שאוכל מצד הדין שכר מצותיו ע"כ, וכתב הרב

שעם כל זה עדיין הוא על צד החסד שאילולא הקב"ה עוזרו לא היה יכול לכפות היצה"ר לעשות שום דבר וכמ"ש המ' ז"ל על פס' צופה רשע פסוק לצדיק ומבקש להמיתו ה' לא יעזבנו בידו ואעפ"י כן לא ירשע' בהשפטו לומר לו אילו לא עזרתך לא עשית מאומה רק מעלה עליו כאילו מעצמו עשאה בלי שום סיוע אלוה ממעל וגמול ידיו ישיב לו כאילו הוא מעשה ידיו ממש עכ"ד יע"ש.

ובזה יובן הכתוב ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ותיבת כמעשהו תפלה מבלי מלח כי היה לו לומר לאיש מעשהו ועם האמור יובן והוא לך ה' חסד דהיינו שעושה עמנו חסד גדול והוא כי אתה תשלם לאיש על מצותיו כאלו הוא עצמו עשאה וכאילו לא היה שם סיוע ממעל וק"ל.

ובזה יובן הך קרא אחר הדברים האלה וכו' הכונה כי אברהם אחר שנצח כל המלכים ראה והבין בדעתו כי הכל היה סיוע מהאל ית"ש דאלמלא שהקב"ה עוזרו לרדוף אחר המלכים ולהציל את לוט ואין לך מצוה גדולה מזו כי המציל נפש אחת מישי' וכו' א"כ הוא לא היה עושה שום דבר ולזה היה מתיירא מאחר שכל ביאת האדם בזה העולם הוא כדי שלא לאכול על צד החסד והוא רואה שאעפ"י כן עדיין החסד במקומו עומד מאחר שהוא ית' המציל. ולזה ה' בחכמה יסד ארש' והכי אמר מר אל תירא אברהם אנכי מגן לך וכו' ר"ל אף שאנכי מגן לך ובלעדי לא היית עושה שום דבר אפי"ה שכרך הרבה מאד ומעלה אני עליך כאילו אתה עשיתם, ולזה אז נתחכם אברהם ואמר ה"א מה תתן לי ר"ל בזכותי לבדי מבלתי שיסייעוני מן השמים שכפי דבריך ואנכי הולך ערירי שסוף סוף הוא מצד החסד ומצד הגמול של מצות אין לנו שום דבר שאלמלא הקב"ה עוזרו כאמור ברם שאלתי היא ושתתן שכרי בזכותי בלי שום סיוע ונתן טעם לזה שיזכה בזכות עצמו יען ושבן משק ביתי הוא דמשק אליעזר ואמרו ז"ל שדולה ומשקה מתורת רבו לאחרים ומזכה את הרבים, וידוע שכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו וכיון שכן כל מצוה שהוא עושה לא שייך לומר אלמלא הקב"ה עוזרו שהוא אף אם ישלוט בו היצה"ר להתגרות בו לעולם זהו שבחו ונהפוך הוא לשלוט הוא ביצרו כשאר צדיקים שנלחמים עם יצרם ומנצחים שיצדם מסור בידם מצד היות בהם המדה הזאת היותם מזכים את הרבים וא"כ הם נוטלים שכרם מן הדין ולא על צד החסד כאמור ...

א"נ פי' הגי קראי על פי מ"ש הרב מוהרש"א ז"ל פ"ק דקדושין שאמרו שם ור"י ס"ל ששכר מצות בהאי עלמא ליכא והקשה הרב ושהרי מצינו כמה יעודים בתורה שאי אפשר לפרעם כ"א בעה"ז, וזתירץ שס"ל לר"י ושבזכות הרבים ומעשיהם הטובים מביאים להם כל הברכות והטובות שנוכרו בתורה גם בעה"ז וגם בהפך בחטא הרבים, אבל ר"י לא אמר כן אלא ביחיד אף שמרבה בזכויות אין שכרו רק לעוה"ב ע"כ. עו"ן מ"ש בגמ' דתענית אמר ר"י מטר בשביל יחיד שני יפתח ה' לך את אוצרו הטוב וכו' פרנסה בשביל רבים שני הגני ממטיר לכם לחם מן השמים, והקשו מדתניא ג' פרנסים טובים עמדו לישי' וג' מתנות טובות נתנו על ידם מן בזכות משה וכו' אלמא אשכחן פרנסה בשביל יחיד ותירצו שאני משה כיון דנפיש זכותיה כרבים דמי, עו"ן מ"ש הרב סם חיי כונת הפסו' במ"ש ה' לאברהם לך לך ופרש"י ז"ל להנאתך ולטובתך וא"ת שכר מצות בהאי עלמא ליכא לז"א ואעשך לגוי גדול שיהיה לו דין רבים יע"ש, עו"ן מ"ש ז"ל אנכי מגן לך אנכי מגן לכל העולם בזכותך, ובזה יובנו הגי קראי שהיה אברהם אע"ה דואג על מ"ש לו ית' לך לך להנאתך ולטובתך והיה קשה בעיני אברהם שהוא דבר שלא אפשר יען ביחיד ושכר מצות בהאי עלמא ליכא ולא על קבלת שכרו כמו ופרש"י כי אם על דבריו ית' היה קשה לו שאיך יתכן שיהיה לו שכר בעה"ז ? ועל זה אמל"ץ הוא ית' אל תירא אברהם כי מה שקשה לך על דברי משום שאתה יחיד אין זו קושיא יען אנכי מגן לך כל העולם בזכותך נמצא דנפיש זכותך כמ"ש שאני משה דנפיש זכותי כרבים דמי ובזה שכרך הרבה מאד שיש לך שכר אף בעה"ז וק"ל.

א"נ באור"א מ"ש אע"ה ה"א מה תתן לי והוא שכבר כתבנו, ששכר מצות בהאי עלמא ליכא כמ"ש ז"ל היום לעשותם וכו' וידוע מ"ש הראשונים ז"ל הטעם ששכר מצות בהע"ל הוא

משום שמא יחמיץ ויהא תוהא על הראשונות לפיכך שכר כל אדם צפון עד לאחר מותו, א"כ לפי"ז המזכה את הרבים, שאין חטא בא על ידו, כדי שלא יהא הוא בגיהנם ותלמידיו בג"ע כמ"ש ז"ל. לכן בדין הוא שיטול שכרו גם בעה"ז דמידי הוא טעמא משום הן בקדושו לא יאמין וזה שאני דנכון לבו בטוח שלא יבא לידי חטא.

עוד נראה בהקדים את הידוע מה שכתבו ז"ל על דמשק אליעזר שדולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, והנה כאן הבטיח לו הקב"ה שכרך הרבה מאד והינו שמשלם לו שכרו על מה שהוא עושה אף בעה"ז לו"א ויאמר אברם ה"א מ"ת לי שכיון ששכר מצות בזה"ע ליבא א"כ מן הדין הוא ואנכי הולך עירירי בלי שום קבלת שכר מצות בהאי עלמא, ברם חזר ואמר ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר שדולה ומשקה מתורתי לאחרים וכיון שכן הוי מזכה את הרבים ויש לי שכר מצות אף בעה"ז.

ועם האמור פ"י הרב שא"י פ' עקב כונת הפסוק באומרו ואברהם היו יהיה לגוי גדול ואמר היו יהיה בכפלים לו' שיש לו בעה"ז ובעה"ב ונתן טעם כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וכו' שכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו ולכך יש לו שכר אף בעה"ז יע"ש.

במה אדע כי אירשנה, והדקדוק ידוע כי כיצד פה קדוש יאמר כן כיון שהקב"ה הוא האומר לזרעך נתתי את הארץ הזאת, ותו מ"ש לו הקב"ה ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וכו' כי מה יהיה אות ומופת יותר מזה שירשו בניו את הארץ? ופ"י ה' אשהנ"ח בהק' מה שפ"י ה' מוהר"ח ז"ל פסקת הגדה שאמר שם וז"ל היא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד עמד עלינו וכו' אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו וכו' והק' שאינו דבר והופכו ושכיון שאמר שלא אחד בלבד עמד עלינו וכו' הל"ל אלא הרבה קמים עלינו, או בתחילה הול"ל שלא בדור אחד עומדים עלינו אלא שבכל דור ודור. ונראה במ"ש פ"ח דפסחים א"ר אושעיא מ"ד צדקות פרונו ביש' צדק' עשה הקב"ה עם יש' שפזרן בין האומות והיינו שאמר ההוא מינא לר' חנינא אנן מעליגן מנייכו דכתיב בכו כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום, ואלו אנן יתובי איתבתון גבן, כמה שני ולא עבדינן לכו מידי, אמל"ו רצונך שיטפל לך תלמיד אחד נטפל עמו ר' אושעיא ואמ"ל משום דלא ידעיתו היכי תעבדו תכלינהו לכלהו ליתנהו גבייכו תכלו מאי דאיכא גבייכו קרו לכו מלכותא קטיעתא אמל"ה גפא דרומי בהא סלקינן ובהא נחתין ע"כ. וז"ש היא שעמדה לאבותינו כל' הקיום וההעמדה שיש לנו בגלות החל הזה אינו אלא שלא אחד בלבד עמד עלינו אלא אנו מפוזרים בין האומות ולכן אין שולטים בגופינו כי היכי דלא ליהוי מלכותא קטיעתא כמ"ש ז"ל, ומ"ש אלא שבכל דור ודור הכונה שאף שהם בעצמם יודעים חבר זה שאינם יכולים לעשות כליה, מן הטעם האמור, עכ"ז עומדים ועושים מעמד על זה אולי ימצאו פתח כמ"ש בהא סלקינן וכו' והקב"ה מצילנו מידם ודו"ק.

ועם מה שאמרו בגמר' הנז' נראה שזו היא כונת אברהם ששאל במה אדע כי אירשנה כמ"ש הרב גזר הקדש ז"ל שכונתו לומר מאחר שידע אברהם שעתידיהם להיות בניו תחת ד' מלכיות כמ"ש ז"ל והנה אימה חשיכה גדולה וכו' אמר במה אדע כי ירשו בני ארי"ש בגאולה העתידה ולא יכלו בגלות, ולכן אמל"ו אות ומופת ידוע תדע ידוע ושאני מפוזר בד' מלכיות ותדע שאני מכנסן ולא יכלו בגולה, והאות והמופת לזה כי גר יהיה זרעך בארץ ל"ל שהיא ארמ"צ ועתידיהם לישב תחת יד מלך אחד פרעה מלך מצר' ואחרי כן יצאו משם וזו הוראה ופתח תקוה חזקה לגאולה העתידה שהם מפוזרים בין הרבה מלכיות שבודאי הקב"ה יצילם ולא יעשה בהם כליה משום דקרו להו מלכותא קטיעתא דהשתא יקחו מוסר מגלות מצרים שהיו תחת יד צר אחד הוא פרעה והיה יכול לעשות ח"ו כליה ואעפ"י כן הוא ית' גאלם כ"ש כשהיו מפוזרים בד' רוחות תחת יד מלכים רבים עכ"ד ז"ל.

ויאמר ה' אלהים במה אדע כי אירשנה ואמל"ו קחה לי עגלה משולשת ואח"כ הראה לו ענין הגלויות. ויל"ד דהיכי קאמר במה אדע וכו' כיון שהוא ית' אמר ויהי והוא האומר לתת לך את הארץ הזאת וכו' ותו מה קשר יש עם מה שאמל"ו אח"כ קחה לי עגלה

משולשת, ואח"כ הראה לו ענין הגלויות כמ"ש אח"כ והנה אימה חשכה גדולה וכו' ופי' החיד"א ז"ל בס"ה בס"ד ב"ד ל"ד ע"ג וזת"ד בקיצור בהקדים מאמר ילקוט סוף יחזקאל רבי ברכיה בשם רשב"ן כתיב בנות ירושלים, ישראל נמשלו כנקבה מה נקבה זו נוטלת עישור מבית אביה כך תפסו יש' ארץ ז' עממין שהיא עישור של ע' אומות ולפי שירשו בנקבה אמרו שירה כנקבה שני' השירה הזאת אבל לעת"ל שהם יורשים כזכר דכתיב מפאת קדימה עד פאת ים לפיכך לעת"ל אומרים שירה בלשון זכר דכתיב שירו לה' שיר חדש, א"ר מימון בשם ריב"ל למה נמשלו יש' לנקבה? מה נקבה זו טוענת ופורקת, וחזרת וטוענת ופורקת ושוב אינה טוענת כך ישראל נגאלו ונשתעבדו וכו' ולבסוף יגאלם הקב"ה ואינם משתעבדים עוד לעולם. ויל"ד דבמאי פליגי הני אמוראי, דמר מדמה כני"ש לנקבה לענין עישור נכסי ומר מדמי להו' לענין פריקה וטעינה. עו"ן מה שהביא הרב פלוגתא שכין הר"ן ז"ל ובין הרמב"ם ז"ל שלדעת הר"ן ז"ל כי הבת נוטלת עש"ן אף מהמטלטלין ולהרמב"ם ז"ל אינה נוטלת כ"א ממקרקעי, ובוה מדוקדק לשון המאמר שאמר נוטלת מבית אביה בא לרמוז כסברת הר"ן הנו' דנוטלת עישור כל נכסים בין קרקע ובין מטלטלי וז"ש נוטלת עישור מבית אביה, לומר מכל שבבית אביה אף ממטלטלי ומ"ש כך תפסו יש' ארץ ז' עממין ששוה מתוך חשיבותא בעישור כל נכסי ע' אומות ומ"ש תפסו יש' לומר דאפי' שמכרו האחין מוציאין מלקוחות כ"ש מהאחים עצמם שהחזיקו בקרקעות ה"ג האומות שהחזיקו באר"ש שודאי שמוציאין מידם, ולהכי דייק לומר תפסו ישראל. עו"ן מאי דקי"ל בדין הבת דהן אמת שיש לה ליטול עש"ן אמנם אם ראו האחין לסלקה בזווי או בחדא ארעא יכולים לסלקה, וא"כ היא שעמדה לאברהם אע"ה העמיק שאלה במה אדע כי אירשנה? כי הן אמת שסבר שכני"ש נוטלת ארץ ז' עממין מדין עש"ן וכמ"ש המד' ילקוט רב' בשם ריב"ל, עכ"ז כיון דקי"ל בדין דאחין מצו לסלקה בזווי או בארעא חדא, לזה שאל במה אדע כי אירשנה ודייקא לארץ הזו, הלא קי"ל לפום דינא מצו גוים לסלוקי בזווי או בחדא ארעא כטוב בעיניהם ומה מופת כי אירשנה לזו, לכך היה דבר ה' אליו קחה לי עגלה משולשת וציווהו על הקרבנות, הענין הוא במ"ש ה' זר"ב שטעם מתנת אי"ש לאברהם הוא שאברהם אע"ה הוא כהן ונוטל מעשר מע' אומות ארץ ז' עממין והן אמת שהמעשר הוא הלוי עכ"ז יען כי בו בפרק לא היו לויים הכהן זוכה גם במעשר וזה רמז לו ה' באותה שעה על הקרבנות. וכמ"ש לו קחה לי עגלה וכו' לומר לא כמו שסברת שטעם מתנת הארץ מדין עש"ן ומשו"ה מסתפקת כי אין מופת חותך לרשת את הארץ, דילמא מסלקי בזווי או בארץ אחרת ושכך הוא הדין בעש"ן, אין זאת כי לא כן אנכי עמדי רק מתנת ארץ ז' עממין שהוא מעשר ע' אומות הוא מטעם שאתה כהן ואתה נוטל ארץ ז' עממין מדין מעשר שהיא מעשר מע' אומות והא ראייה ראה הפקדתיך היום הוה על הקרבנות קחה לי עגלה משולשת וכו' דזהו אות על כהונתך. ודין המעשר ליטלו מן המשובת ונקרא ראשית ולכן אי"ש ארץ צבי משופרי שופרי דמושבך בארעא ולא מצו לסלוקי בזווי או בארץ אחרת שהמעשר משעה שהופרש קנה הלוי או הכהן כי בו בפרק לא היו לויים והכהן זוכה גם במעשר וכדאמרן, ותו שצריך שיהיה מהמסבחר ומינה כי זאת הארץ לך ולזרעך היא ולא להם ומשום שיש לטעון על זה שאם אמרת בשלמא ארץ ז' עממין בעשור נכסי לכך נקראו ישראל בת בדעת רשב"ן כמ"ש במאמר הנו', והשתא שאמרת שאי"ש מדין מעשר תקשי למה נקראו ישראל בת, לז"א ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וכו' והראה לו הגלויות והענין דמ"ש במאמר הנו' דר' סימון משם ריב"ל אמר מה נקבה זו טוענת ופורקת וכו' וכונתו דפליג על רשב"ן דארץ ז"ע לא נתנה משום דחשיבי כבת ונוטלת עישור נכסי, דר' סימון וריב"ל לא שמע שמיע להו' אלא דכב יכול קראם בנים הנמצא כזה גבר בגברין כבת יהיה אלא ודאי הכל כהלכת גוברין ונמצא דמה שדמה אותם לבת לפרט זה שטוענת ופורקת וכו', ושוב אינה טוענת וכך ישראל הלכו שבי לפני צר כמה זמני ועד אחרון גואלנו ה' צבאות ותהיה גאולת עולם ששוב אינה טוענת והוא הדבר אשר אחר הקרבנות שהראה לאברהם אע"ה הראה לו הגלויות להורות דאינם כדין בת רק הוא מעשר לכהן הלא אב אחד היה אברהם ואח"ז הראהו גלויות לומר לענין זה נמשלו לבת דטוענת ופורקת ושוב אינה טוענת ע"כ ת"ד הרב ז"ל.

ובא"א אפשר לפחש הפסוק הנז' ויאמר ה'א במה אדע וכו' פי' הר' ברכ"ט ז"ל ח"ל יתכן לו' כי אדע הוא מל' יסורין כמו ויודעם בהם את אנשי סוכות והוא ע"ד גאמז"ל במס' ברכות ג' מתנות טובות נתן הקב"ה ליש' וכולם לא נתנם אלא ע"י יסורין וחד מניהו הוא אי"ש, וע"כ אמר אברהם במה אדע ר"ל מה הם היסורין שאקבל כדי שאירש את הארץ אמר לו הקב"ה קחה לי עגלה וכו' שדרשו ז"ל על ד' מלכויות ורמזו לו שיתסר בשעבוד מלכויות כפי מה שבחר הוא עצמו ונתן לו הי"ת הברירה בין שעבוד מלכויות וגיהנם. ואמר הי"ת קחה לי ע"ד עמו אנכי בצרה ע"כ אמר קחה לי ואמר ויבחר אותם בתוך רמז למ"ש ז"ל במס' שבת שיצחק חשב עם הקב"ה פלגא יומי ופלגא לילי וז"ש ויבחר אותם בתוך רמז יצחק שהיה ממוצע ובתוך ממש בין האבות ביתר וחילק העונות לכמה חלקים שעשה חשבון עמו ית' כנ"ל ועשה זה כדי שישאל יהיה להם קיום ולא ישועו כשסע הגדי וז"ש ואת הצפור לא בחר ר"ל ישראל שנמשלו לצפור לא יבותרו וישברו ודו"ק.

מסרה אדני אלהים שמונה ד' בתורה וד' בתהלים והם א' ויאמר אברהם אדוני אלהים מה תתן לי אדני אלהים במה אידע כי אירשנה, אדני אלהים אתה החלות להראות א"ע. א"א אל תשחת עמך ונחלתך, שתי בה' אלהים מחסי אל יבושו בי קוין אדני אלהים, אבא בגבורות אדני אלהים, כי אתה תקותי אדני אלהים, פ' ה' יריעות שלמה בהקדים מ"ש מוהרמ"א ז"ל ע"פ ויאמר ה' אל אברהם לך לך שהוא רמז על הנשמה הנקראת אברהם כנוצר בזוה"ק והוא כי בבא הנשמה לעוה"ז לבל יקשה בעיניה אומר לה הקב"ה לך לך להנאתך ולטובתך הא מסרתי לך ק' מפתחן דברכאן דכל יומא לאשלמא דרגין עלאין, מארצך דא גן עדן, וממולדתך דא גופא דאתקרי אילנא דחיי, ומבית אביך דא שכינתא, אל הארץ אשר אראך, דא האי עלמא להתלבש בגוף, אז משיבה הנשמה אליו ית' אדני אלהים אויה לי אהה עלי כי אתגרש מהסתפת בנחלת ה', ומה הנאה יש לי ברדתי אל העולם השפל? וזה כונת המס' ויאמר אברהם ה' אלהים מה תתן לי? ר"ל שהנשמה אומרת להקב"ה ומה הנאה יש לי ברדתי אל העולם הזה? וזהו מה תתן לי ר"ל מה הנאה יש לי בעה"ז? טוב לי להשאר שם אצלך, משיב הקב"ה בתי אל תחוש כי אנכי אברכך בן ברכות אלו ואעשך לגוי גדול הינו, כי תוליד בנים ובני בנים גדולים וטובים המה פרקליטין גדולים ע"י מצוותיה, ואברכך ואגדלה שמך ויהללו מעשיך בשערים בישיבה ש"מ ובישיבה ש"ט, אז משיבה הנשמה ואומרת אד' אלהים במה אדע כי אירשנה רצ"ל באיזה דרך והמצאה ותחבולה אעשה לירש חיים נצחיים לעוה"ב? אז מראין לה שכון ש"צ ועונשם של רשעים ומשביעים אותה שלא תלך אלא בדרך הטובה וזהו והיה ברכה שתלך בדרך שתתברך בו לעולם. אומרת הנשמה אד' אלהים אתה החילות להראות את עבדך את גדלך זה מעשה הצדיקים ושכרם ואת ירך החזקה להעניש את הרשעים ועתה מפתחת אני מיצה"ר שהוא לפתח חטאת רובץ שלא יחטיאני, לכן בבקשה ממך, אד' אלהים, אל תשחת עמך ונחלתך, הנשמה לך והגוף פעולתך, שתצילני שלא ילכדני ברשתו, אול"ה הקב"ה בתי אל תפחד כי ואברכה מברכך הוא יצה"ט ושרפי קודש הנבראים ע"י מעשיך הטובים והמה ימליצו טוב בעדיך ועי"ז ומקללך שהוא היצה"ר אאור ואתיש את כחו, ונברכו בך רמז יושפעו בזכותך כל משפחות האדמה ותהיי כמזכה את כולם ותזכי להנות בזרוע דמאן דאכיל דלאו דיליה בהיל לא"ב. או' הנשמה טוב שתי בה' אלהים מחסי שתעזרני מיצה"ר ובוזה אל יבושו בי קוין א"י אלהים הינו שלא יהיו הצדיקים בושים משמועתי ובעת פטירתי בטחה אני שיש לי תקוה ואחרית טובה הואיל ואהיה זריזה לעבודת ה' ית' ואטול שכרי משלם, וזהו אבא בגבור' א"ד אלהים שהוא תגבורת היצה"ר אזכיר צדקתך לבדך אשר לא עזבתני בידו להחטיאני כמו שהבטחתי וזהו כי אתה תקותי א"ד מבטחי מנעורי קודם בואי לזה העולם ושם אמרת לי והנה אנכי עמך ושמרתך ואגד' שמך עכ"ד ה' יריעות שלמה ז"ל.

ויאמר אדני במה אדע כי אירשנה? ויאמר לאברהם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ת"ש ואח"כ יצאו ברכ"ג ואתה תבא אל אבותיך בשלום תקבר בשיבה טובה, ביום ההוא כרת ה' ברית את אברהם לזרעך נתתי את הארץ הזאת, והוא כי

יל"ד כי יתפלא האדם על אבינו אברהם ראש המאמינים בה' כי איך אמר במה אדע וכו' ובמה היה מסופק ופי' ה' יושב אהלים ז"ל בהק' מ"ש מוהר"ש פרימו ז"ל כי חקר הרב ז"ל בענין הרכוש שלקחו ממצרים כי מה טעם יש בו הלא בהורמנא דמלכא וגזרתו שישעבדו בהם, אמנם הוא היה אומר בהק' מ"ש במד' כי המצרים במצרים חבלו בהם וע"י השעבוד עשו אותם בעלי מומין ומהם סומים ומהם חגרים, וכבר ידוע מאי דקי"ל בדין החובל בעבד עברי שלו חייב בד' דברים נזק צער וכו' ולכך נתחייבו ברכוש לשלם להם הד' דברים הנז', אמנם החובל בעבד כנעני שלו פטור מכלום, א"כ ממה שלקחו הרכוש במצרים משמ' דדין ישראל יש להם, אמנם במקום אחר צידד הרב מוהר"ש הנז' ז"ל וכתב כי כיון שישראל במצרים לא קבלו את התורה דינם כעבד כנעני שיוצא לחרות בשן ועין ומשו"ה יצאו קודם זמנם עכ"ל עו"ן מה שפסק מרן הש"ע שאין הגוי יורש את אביו ד"ת, גם אינו פורע חוב אביו. עו"ן את הידוע מ"ש הרב בעי"מ דאין תשובה מועילה לגוי, ובזה א"ש ונכון, כי זו היא בעצמה מה שנסתפק אברהם אע"ה ואמר במה אדע וכו' והוא כי קודם מת"ת דין ב"נ יש להם והרי הם כגוי והגוי אינו יורש את אביו מד"ת, וא"כ ז"ש במה אדע כי אירשנה והינו אורישנה לבני וכדפרש הרמב"ן ז"ל ומה שנסתפק הוא כיון דהלכה רווחת דאין גוי יורש את אביו מד"ת א"כ הגם שאני זכיתי בה, מ"מ הרי בני לא יזכו מצדי כי אין גוי יורש את אביו א"כ במה אדע כי אורישנה להם, כי שמא הלכתא כמוהרש"פ ז"ל שצדד והעלה דישאל קודם מ"ת יש להם דין עבד כנעני וכגוים הם והו' הספק שנסתפק אבינו אברהם ואמר במה אדע כי אורישנה וכנז', ולזה בא הקב"ה והוכיח לו בראיות עצומות וברורות מג' ראיות שדין ישראל יש להם והינו שאמר לו ידוע תדע שדין עבד עברי יש להם שהרי אני גוזר כי גר יהיה זרעך וכו' והינו לשלם השט"ח שעליך שאמרת במה אדע וכיון שהם פורעים השט"ח בעבורך א"כ מזה מוכח כי דין ישראל יש להם שאם דין ב"נ יש להם הא קי"ל דאינו פורע חוב אביו וכיון שהם פורעים החוב שלך א"כ שפיר ממילא שאתה מוריש נכסיך לבניך כי דין ישראל יש להם, ועוד אני מגלה לך ראייה אחרת כי ע"י ועבדום וענז אותם ת"ש אח"כ יצאו ברכו"ג בשביל שהיו בעלי מומין כדין החובל בעבד עברי שחייב בד' דברים. א"כ מוכח בבירור שדין ישראל יש להם, וא"כ שפיר אתה מוריש נכסיך לבניך כי הם יש' גמורים ועוד ראייה ואתה תבא אל אבותיך בשלום שאני מבשרך שיעשה ישמעאל תשובה ואם דין עבד כנעני יש להם הרי קי"ל שאין תשובה מועילה לבני נח ואין שלום אמר ה' לרשעים, אלא ודאי מוכח הני תלתא דהוו חזקה שדין ישראל יש להם ושפיר אתה מורישם מכוון, ואי עד הג' לא בא ועדין לא נתקררה דעתך הרי לך כריתת ברית שהיא שבועה כי לזרעך נתתי את הארץ כי מעיקרא אני גותנה לך הוא לזרעך, וא"כ אינם צריכים לירש מכוון ודו"ק ע"כ ת"ד ה' יו"א כנז'.

עוד פירשו המפ' פסוקים אלו דרך רמז ומסר ויאמר מלך סדום אל אברם תן לי הנפש והרכוש קח לך, ויאמר אברם אל מלך סדום הרמותי ידי אל ה' עליון קונה שמים וארץ אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך ולא תאמר וכו' בלעדי רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים אשר הלמו אתי וענר אשכול וממרא הם יקחו חלקם, אחר הדברים היה דבר ה' אל אברם אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד. והוא כי ר"ת מלך סדום הם מ"ס עם אל הוא שם פלוני שהוא סמאל והינו היצה"ר אומר אל הצדיק שהוא מכונה בשם אברם ואומר לו תן לי הנפש והינו בסוד הנפש והחוטאת והרכוש והיינו שהיצה"ר נותן לצדיק שוחד חמדת העוה"ז וז"ל והרכוש קח לך, וע"ז נשבע הצדיק ואומר ויאמר אברם אל מלך סדום שהוא פלוני הרמותי ידי אל ה' והינו שנשבע הצדיק אל היצה"ר שאינו נהנה מהעו' הזה כלום כי כל העולם היא של הקב"ה כי לה' הארץ ומלואה והוא הנותן טוב בעה"ז למי שירצה והינו כי הצדיק יש לו הבטחה בה' כי גם אם לא יתפתה מהיצה"ר אם הקב"ה גוזר עליו עושר הוא הנותן לו העושר בלא אמצעות פתוי היצה"ר וז"ל ואם אקח מכל אשר לך וכל זה כדי שלא תאמר אני העשרתי את אברם והינו על ידי פתויך אני העשרתי את אברם, וכ"ת א"כ יאמר היצה"ר א"כ למי אני יכול לפתות? וע"ז אומר הצדיק בלעדי והינו שתלך לפתות אחרים שיתפתו עמך ופתויך יועיל רק אשר

אכלו הנערים, והינו המנוערים מתורה ומצות הם יאכלו השוחד הזה, אבל חלק האנשים אשר הלכו אתי והם הצדיקים ואנשים שכמותי והם ענר ר"ת עושים רצון נפשם לעבוד את ה' ואין מוסרים נפשם ביד הסט"א, גם אשכול זה הצדיק, איש שהכל בו גם ממרא ר"ת ממלאים רצון אביהם ושבשמים הם יקחו חלקם מה' בעה"ז ובעה"ב בלי אמצעות היצה"ר. נראה אחר כל הוכחות הזה הצדיק עם היצה"ר ונלחם עמו אזי אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברהם והוא הצדיק ואמ"ל, אחר שנלחמת עם היצה"ר כל המלחמה הזאת אל תירא אברהם כי מאחר שאתה עשית כל מה שמוטל עליך לעשות אל תירא אברהם אנכי מגן לך ואני מצילך מיד היצה"ר ואל תאמר כיון שאני עורך א"כ אין לך שכר ע"ז וכמו שלעת"ל כשהקב"ה שוחטו ליצה"ר לפני הצדיקים הם בוכים ואומרים שאלמלא עזרת ה' אין אנו יכולים על היצה"ר כידוע, ע"ז אמר שכרך הרבה מאד ודו"ק מפרשים.

פרשת וירא

סמיכות הפסוק בעצם היום הזה נמול אברהם וכו' וירא אליו ה', פ"י ע"ז הרב אנג"ל ז"ל בהקדים המדרש מזבח אדמה תעשה לי וכו' בכל המקום וכו' אמר הקב"ה ומה מי שזובח עולה או שלמים אני נגלה לברכו אברהם שזבח את עצמו עאכ"ו אמר ר' אחא בא וראה שנתן הקב"ה כח לאברהם שביום שמל את עצמו מל לכל ביתו והיה הדם מנטף עד שהעמיד אברהם מן הערלות גבעה ונהר של דם יוצא מביתו, אמר הקב"ה למה"ש, בואו ונבקר את החולה ע"כ, זה אומרו בעצם וכו' נמולו אתו לפיכך זכה אברהם שנראה אליו הקב"ה פנים בפנים כדי לבקרו לפי שהיה חולה ע"כ, ומה שפרש"י לבקר את החולה פ"י הגו' במ"ש בנדרים אמר ר"י כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה. עוד כל המבקר את החולה מתפלל עליו שיחיה, עוד אמרו בברכות כל המבקש רחמים על חברו א"צ להזכיר שמו שנ' אל נא רפא נא לה ע"כ, ובוזה יבואר דרש"י נתקשה בפסוק שאמר וירא אליו ה' למה לא הזכיר שמו לו"א לבקר את החולה ר"ל שנראה עכשיו לו כדי לבקרו ורצה להורות לבאי עולם שאם בא לבקר את החולה העיקר הוא שיתפלל עליו ולא יזכיר שמו לפיכך לא הזכיר שמו להורות זה, ומה שפרש"י ביקש לעמוד אמ"ל שב ואתה סימן לבניך, פ"י הגו' עפ"י הדין דק"ל דמי שהוא אבל או חולה לא יעמוד לפני שום אדם אפילו גדול ממנו ואם עמד אין אומרים לו שב דמשמע שב באבלותו או בחליו וזהו כונת רש"י ביקש לעמוד אמ"ל ה' שב וכ"ת איך אמ"ל שב והרי היה חולה ואין אומרים לו שב לזה תירץ לבניך סימן, רוצה לומר מה שאמר לו שב, להורות סימן לבניו שהדיינים יושבים והקב"ה נצב עמהם. ומ"ש רש"י לבקר את החולה אר"ח יום ג' למילתו, פירשו המפרשים שהכונה היא במ"ש עד יעקב לא היה תולשא, מעתה ז"ש לבקר את החולה, וקשה הרי לא היה תולי בעולם? ע"ז תירץ אר"ח יום ג' וכו' שהחולי הגו' הוא יום ג' למילתו. והרב שדה הארץ ז"ל פירש כדאיתא בברכות האי מאן דחליש יומא קמא לא לימא דלא ליתרע מזליה למחר לימא כי הא דרבא יומא קמא אמר טרוקו גלי, למחר אמר פוקו והכריזו רבה חלש, והנה בקושיה זו נתקשה ר"ח כי הפסוק אמר וירא אליו ה' והוא יושב פתח האוהל הרי דרך החולה לסגור הדלת ואיך אברהם יושב בפתח האוהל ע"ז מתרץ יום ג' למילתו וליכא למיחש כנז. והרב שדה הארץ ז"ל פ"י כונת הסמיכות בהק' מ"ש במד' והביאו רש"י פ' לך לך ע"פ ויפול אברהם על פניו ממורא השכינה שעד שלא מל לא הי"ל כח לעמוד אמנם כיון שמל היה בו כח לעמוד ולא היה גופל וז"ש בעצם היום הזה נמול אברהם ומיד וירא אליו ה' והוא יושב דייקא לא גופל כיון שכבר מל היה בו כח לעמוד ע"כ.

סמיכות הפסוק נמולו אתו וירא אליו ה' באלוני, לרמוז שאחר המילה רמו לו ה' שלא ירא על על היסורין שסובל בשביל תרח אביו, כי יתגלגל באיוב והוא עצמו יסבול יסורין, וזה רמו אחר שנימול, וירא אליו ה' באלוני ר"ת איוב והוא אותיות אביו, רמו לו שאביו יתגלגל באיוב, ע"ז היה ממרא לה' בע"ז, ולפי מ"ש הרב זר"ב ח"ג ריש פ' לך לך שהרוח של תרח

היה באיוב. יש לרמוז כי תיבת וירא גמטריא ברוח כאילו אמר ברוח אביו איוב, ושם כתב הרב הגו' מרז"ל שאחר העקידה היה מתירא אברהם על היסודין וחשש שמא יבא לו רוח אביו, ואמל"ו ה' שלא יהיה לו עוד יסורין כי איוב יסבלם שהוא רוח תרח יע"ש באורך החיד"א בס' פני דוד. **באלוני ממרא** למה באלוני ממרא? רז"ל אמרו הוא שנתן לו עצה על המילה, וקשה כי במה היה מסופק אברהם אע"ה שבקש עצה? אלא שנתן לו עצה, שיברך על המילה, ולא למול, כי יש מחלוקת בנוסח הברכה, כי ענר אמ"ל, ר"ת ענר ענוי נפש רע, אשכול אמל"ו אין שוה כלום למילה אבל ממרא אמרל"ו מהר מלא רצון אביר, גם בזהר הק' אמרו דממרא אמר לאאע"ה זכור כשהצילך מאור כשדים ומהרעב ומהמלכים וממצרים ולכן נגלה ה' לאאע"ה בהיותו אצל ממרא ע"ש ואפ' לרמוז זה בשמו, ממרא, ר"ת מצרים, מלכים, רעב, אש, הרב הגו'.

כעת חיה ולשרה בן אפש' במ"ש בלק' תורה לגורי האר"י זצ"ל ששרה גלגול חוה כי היה צריך לקרותה חיה והחטא גרם שנקראת חוה כי פגמה בד' אותיות של שם הוי"ה ב"ה ושרה תקנה ולכן נקראת שרי ביו"ד עכ"ה. ובילקו"ח מובא משם הוזהר שיצחק גלגול חוה לתקן, וז"ש כעת חיה פירוש כעת הזאת חיה כל' נתקנה חוה וראויה להקרא חיה והנשאר לתקן ולשרה בן הוא יצחק ישלים תקון חוה ושם כתב בסגנון אחר ה' הגו' עכ"ה. **וירא אליו ה' באלוני ממרא?** רז"ל אמרו הוא שנתן לו עצה על המילה והרב עה"ג הביאו הרב מוהר"ח פלאגי ז"ל בס' תרופת חיים ס"ז שפרש הכי בהק' דקדוק אחד כי ממרא נתן לו שכרו שנגלה עליו בחלקו ואברהם עצמו שקיים המצוה לא מצינו שנתן לו הקב"ה שכרו, וא"כ ז"ש וירא אליו וכו' והוא שנתן לו עצה וכו' וע"ז מקשה הקרא גופיה והוא דהינו אברהם גופיה מה שכרו? ע"ז תירוץ יושב פתח וכו' ורז"ל שאמר לו הקב"ה שב ואתה סימן לבניך וכו'.

מהרי"ג סאים קמח וכו' שמעתי פירושו דרך רמז משם הרב מג"ע כי ג' תפילות שמ"ע הן מתקבלות על ידי ג' מלאכים סנדלפנ"ן אכתריאל מטיוד' וא"כ ז"א שאומר אברהם שהוא הגשמה אל הגוף שהוא שרה מהרי שלש רז"ל שלש תפילות המתקבלים ע"י ג' מלאכים שר"ת שלהם סא"ם, וכו' ואם לאו קמח ר"ת קובעת מר חצץ, והם ג' קלפות גם ר"ת סלת ס"מ לילית תנין. **וירא אליו ה' באלוני ממרא**, הראה לו ד' מלכיות, אדום, יון, בבל ומד, והן הן מבי"א גואל לבני בניהם למען שמו, וז"ש וירא אליו ה' באלוני ממרא ר"ת מביא למפרע, ולפי שב' מצות מבטלות את הגלויות והם צדקה ומשפט שני' שמרו משפט ועשו צדקה וכו' וז"כ הכתוב מתן בסתר יכפה אף ר"ת מביא ד' גלויות הגו' כופה אותן המתן צדקה, וגם ז"כ מלך במשפט יעמיד ארץ ר"ת מבי"א המשפט מבטל הגלויות, ואלו השנים עשה אברהם, צדקה עם האורחים, ומשפט הראה לו הקב"ה אתה סימן לבניך שהוא עומד והם יושבים וזהו שהקב"ה משבח לאברהם בענין סדום כי ידעתי אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וכו' לעשות צדקה ומשפט והם מבטלים הגלויות הגו' ה' מג"ע.

וירא אליו וכו' והוא יושב וכו' שמעתי באופן אחר בהקדים מ"ש הוזה"ק, שקודם המילה היה ה' נראה אליו אמנם והוא נופל, כדכתיב ויפול ע"פ וכו' כי כן הוא ככל הנביאים, אבל עתה אחר המילה נתראה אליו ה' והוא בכותו בהרגש אנושי וז"ש וירא אליו ה' באלוני וכו' משום שנתן לו עצה על המילה, ע"ז מקשה שפיר הכתוב, והוא הינו אברהם מה שכרו? עז"א והוא יושב הינו שנתגלית אליו הנבואה והוא יושב לאפוקי קודם המילה היה נופל במראה הנבואה ודו"ק. **ויקח** חמאה וחלב ובן הבקר, שהוא בשר ר"ת חב"ו ח"ל בלע ויקיאנו זה השם לתקן עון פגם הברית, לרמוז שאברהם תיקן דמעת העשוקים וזה חלב בשר וחמאה לרמוז השם הגו' וגם זה, כעת חיה ולשרה בן ר"ת חב"ו שהוא סוד השם הגו' ה' הגו' מה' שא"י ז"ל בס"ז, מאמר רז"ל בזה הסדר והוא עומד עליהם הכא אתה אומר והוא עומד עליהם, ולהלן הוא אומר נצבים עלי, אלא עד שלא יצאו ידיהם נצבים עליו, כיון שיצאו ידיהם והוא עומד עליהם הינו אימתו מוטלת עליהם וכו' והוא משולל ההבנה, כי לאיזה ענין אחר

שהאכילן נפל עליהם אימתה ופחד ממנו ? ועוד מאמר אחר קשה להולמו יותר אמרו ז"ל א"ר אחא וסעדו לבבכם אין כתיב כאן אלא וסעדו לבכם הדא אמרא אין יצה"ר שולט במלאכים, כי ע"כ עברתם על עבדכם אמ"ר יהושע מיום שברא הקב"ה את עולמו הייתם מזומנים לבא אצלי ע"כ, והוא פלא ושהן אמת שאין יצה"ר שולט במלאכים מדלא קאמר אברהם לבבכם מ"מ יגדל התימה מאי שיאטיה דיצה"ר הכא שאמר אברהם בעת ובעונה ההיא בואו אחי באו ריעי אל ביתי שאין בכם יצה"ר והוא משולל ההבנה, אמנם יובן הכל בהק' את הידוע מ"ש ז"ל ס' יתרו ז"ל כי בשעה שבקשו מה"ש לפגוע במרע"ה עשה בו הקב"ה קלסתר פניו של משה דומה לאברהם אע"ה אמ"ל הקב"ה אין אתם מתבישים ממנו לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו הוי לקחת מתנות באדם ע"כ, ופשטן של דברים לומר דהשתא אברהם עשה עמכם חסד אף שלא הייתם צריכים לחסד, א"כ אינו דין שאתם תעשו עם בניו הצריכים אל ההסד ואל הרחמים ע"י התור, א"כ מזה גלמד דעיקר סעודה זו שעשה אברהם למלאכים הוא משום דעיניו למרחוק יביטו לסוף הימים שיזכו בניו לתורה על ידי סעודה זאת עו"ן מ"ש ז"ל בפרק אמר ר' עקיבא שנצח מרע"ה למלאכים במת"ת כי בא מחמת טענה לאמר מה כתיב בה לא תרצח לא תנאף כלום יצה"ר יש ביניכם וכו', עו"ן מ"ש ז"ל כי כך היה התנאי מששת ימי בראשית, אם ישראל, מקבלים את התורה מוטב ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו, א"כ היוצא מהנז' כי אף אם לא יאכלו המלאכים אצל אברהם מוכרח שתנתן תורה לישראל, א"כ בזה יבואו המאמרים הנז' כמין חומר וז"ל והוא עומד עליהם וכו' הכא אתה אומר והוא עומד עליהם ולהלן הוא אומר נצבים עליו אלא עד שלא יצאו ידיהם נצבים עליו כיון שיצאו ידיהם והוא עומד עליהם הינו שאימתו מוטלת עליהם ע"כ, הינו כי ע"י אכילה זו עתיד לבא חיובם שתנתן תורה ליש' כי כל מגמת פניו של אאע"ה להאכילן סעודה זו כדי שיזכו בניו לתורה וכו', ומשו"ה אחר שאכלו המלאכים אצלו היתה אימתו מוטלת עליהם וכו' ומ"ש עוד במאמר השני אמ"ר אחא וסעדו לבבכם אין כתיב כאן אלא וסעדו לבכם הדא אמרא אין יצה"ר שולט במלאכים, כע"כ עברתם על עבדכם אמ"ר יהושע מיום שברא הקב"ה את העולם הייתם מזומנים לבא אצלי ע"כ, הינו לומר כי כשבא אברהם להזמין למלאכים, פייסם כי לא יסרבו בדבר וימנעו מלאכול אצלו יען כי ממנה תוצאות שתלך התורה מהם ותנתן לארץ, על זה בא אאע"ה לפייסם כי בלאו"ה התורה לא תכון להם כיון שאין יצה"ר בהם. ועל כן רמז להם בדבריו ואמר וסעדו לבכם ולא לבבכם לרמזו שאין יצה"ר שולט בכם לרמז כי בלא זה אתם מנוצחים ועומדים כיון שאין יצה"ר בכם א"כ מזה מוכח שראוי שתנתן תורה לישראל.

ועוד רמז להם הכרח שני לומר שאף אם לא יאכלו אצלו בהכרח שתנתן תורה לישראל ולא להם יען כי כן התנה הקב"ה מששת ימי בראשית אם מקבלים ישראל את התורה וכו' ואם לאו אני מחזיר העולם לתוהו וז"ש כע"כ עברתם על עבדכם אמ"ר יהושע מיום שברא הקב"ה את העולם אתם מזומנים לבא אצלי הינו לומר כי כיון שכן התנה הקב"ה עם מעשה בראשית אם ישראל מקבלים את התורה וכו' א"כ זה אומרו מיום שברא הקב"ה את עולמו אתם מזומנים לבא אצלי הינו כי ע"י סעודה זאת תתקיים התורה ביד ישראל וע"י כן העולם יהיה עומד, ע"כ ת"ד ה' ז"ל.

אשר בזה יתיישב מאמרן ז"ל בכפל הכתוב שאמר וירא והנה ג' אנשים וכו' וירא וירץ וכו' מהוא וירא אלא שר"ל וירא בשכינה וראה במלאכים מה רז"ל, עוד נדקדק יותר באומרו הכתוב וירץ לקראתם מפתח האהל שלא היה צ"ל אלא וירץ לקראתם ומהו מפתח האהל, אמנם יראה שנפל מחלוקת דאית דאמרי שמה"ש עדיפי מצדיקים ואית סברא אחרת והיא סברת רז"ל שגדולים צדיקים יותר ממה"ש ואף שמה"ש נבראו בשני ואדה"ר ביום ו' מ"מ במחשבה קדמו לבריאת העולם, וכן אמרו בב"ר שזאת היתה טענתם של מה"ש במת"ת לומר תנה הודך על השמים לפי שקדמו בבריאה, והשיבם הוא ית' ישראל כבר ועלו במחשבה תחילה וגדולים צדיקים ממה"ש, והנה אאע"ה היה מסתפק אם יזכו בניו לתורה יען דצדיקים עדיפי ממה"ש או יטלוה מה"ש דעדיפי ולא יועיל כי יפגע במ לבא אצלו לסעוד ובוהו היה מסופק איזה מהם עדיף, אכן כשראה בשכינה והינו אשר חכמים הגידו שאל"ו הקב"ה לאברהם שב ואני אעמוד והינו דהחמיר

בכבוד הצדיק יותר מכבודו וכ"ש שגדול כוחו של צדיקים יותר ממה"ש ושאינ להם ישיבה למעלה וכל צבא המרום עומדים עליו, וכאן היה בהפך שאברהם אע"ה יושב והשכינה עומדת אז הכיר וידע דבחר מחשבה אזלינן וצדיקים קדמו במחשבה ובודאי להם ליש' יאתה התורה להם ולא למה"ש וזהו כונת רז"ל שאמרו שראה בשכינה וראה במלאכים לומר כי קודם היה מסופק אם מלאכים עדיפי ולא יזכו יש' בתורה או יש' עדיפי אכן כשראה בשכינה שעדיפי כבוד אברהם ח"ו יותר מכבודו שאמל"ו שב א"כ מזה מוכח שמכ"ש שגדולים צדיקים יותר ממה"ש, א"כ מזה מוכח בודאי דיש' יקבלו את התורה משו"ה וירץ לקראתם להזמין לבא אצלו שיסעודו אצלו כדי שיקבלו יש' את התורה וכנז' ומ"שוירץ לקראתם מפתח האהל וכבר דקדקנו כי מה ר"ל מפתח האהל כי היה די לומר וירץ לקראתם מהו מפתח האהל, אלא לומר שמפתח האהל ג"כ הבין וידע שצדיקים עדיפי ממה"ש והינו כי מלבד מהשכינה הבין שצדיקים עדיפי ממה"ש עוד בה ג"כ שמפתח האהל הבין שצדיקים עדיפי ממה"ש והוא מענין הנאמר לו במאמר פתח האהל שאז"ל שאמל"ו הקב"ה אלמלא אתה לא בראתי שמים וארץ שנאמר בהם וימתחם כאהל לשבת, ולז"א וירץ לקראתם מפתח האהל מסיבת היותו הוא פתח וזהו שהיה במחשבה תחילה בבריאת העולם שנמשלה כאהל וכיון שקדמו יש' במחשבה ע"כ בודאי נתן תורה לישראל משו"ה רץ לקראת המלאכים להזמין לסעוד אצלו כדי שבוז תנתן תורה לישראל כיון דמפתח האהל שהיה העולם שנדמת לאהל וכנז' נמי מוכח שצדיקים עדיפי ממה"ש, משו"ה רץ לקראת המלאכים להזמין לסעוד אצלו כדי שבוז יקבלו יש' את התורה כיון שקדמו במחשבה על כן נתן התורה ליש', ומה שהוצרך לרוץ לקדם אותה אומה יש' שכתוב בה אפרים עגלה מלומד' לרוץ וכמ"ש הכתוב ואל הבקר רץ אברהם שיש' זריזים במצות, עכ"ד ה' שא"י ז"ל בג"ז. והוא יושב פתח האהל כחום היום שמעתי ממורם ע"ה ע"ז מאמר רבתינו ז"ל מרגלית היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו וכשמת תלאה בגלגל חמה וכמו שפירש בעל העקידה שהכוונה כי אברהם היה מפרסם באלהות כמו הגלגל חמה וז"ש כחום היום ר"ל כמו שהחמה מפרסמת בחמימותה סיבובה שיש אלהים בארץ כן ג"כ פרסם אברהם אלהותו וז"ש כחום היום ע"כ ואפשר שזהו כוונת הכתוב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים שיש לדקדק למה בתחלה הקדים שמים לארץ ובסוף הקדים ארץ לשמים אמנם יובן ע"ד מאמר רבתינו ז"ל שמים וארץ בהבראם באברהם בראם, והנה קודם אברהם היו השמים יותר חשובים מן הארץ יען כי הארץ לא היתה מפורסמת אלהותו, ואלו בשמים פרסמה ותמה אלהותו ית' ע"כ קודם שנקרא מלת בהבראם הקדים שמים לארץ אמנם כאשר זרח מאור הגדול אברהם אבינו, אז נתעלה הארץ יותר מהשמים יען כי פרסום החמה היא על דרך הרמז ואינו בפירוש אמנם אברהם קרא בשם אל עולם ע"כ אחר שנקרא בהבראם מלה שפרושה באברהם ע"ד מדרש רז"ל מקדים הארץ לשמים וק"ל ה' ברב"ט.

מדרש רבה בזה הסדר אברהם יושב על פתחו של גהינם ואינו מניח אדם מהול לירד שם ואותם שחטאו יותר מדאי מה הוא עושה להם מעביר הערלה מעל גבי תינוקות שמתו עד שלא נמולו ונותן עליהם, שנאמר' שלה ידיו בשלומיו חלל בריתו ואפשר כי זהו כונת רז"ל באמרם מאוסו הערלה שנתגנו בה הרשעים ר"ל שלעתיד מגנים את הרשעים במה שמעבירים הערלה מעל התינוקות שמתו עד שלא נמולו, כי לולי זה לא היו יורדין לגהינם, וזהו ג"כ כונת רז"ל עתידים הרשעים להיות מושכים בערלתם, מפני שיעביר השי"ת הערלה ע"ג התינוקות עליהם כמדובר, וכעין זה שמעתי מר"ח הגדול בדורו ר' איצק חזון על מאמר המקובלים כי נפש הרשעים גמורים נוגלגל השי"ת אל תוך נפל טמון שימות עד שלא ימול וע"כ יהיה משוך הערל בערלתו ואמר עזי הג"ל על מדרש רז"ל ושהראה הקב"ה לאדם הראשון דור דור ודורשי, וראה בדוד שראוי להיות נפל ונתן לו שבעין שנים משנותיו, שיש לדקדק במ"ש ראה בדוד שהיה ראוי להיות נפל למה אמר לשון ראוי ולא אמר סתם ראה בדוד שיהיה נפל אלא לפי שאדם הראשון פגם בבריתו לפי ששימש עם רוחין ושדין וע"כ היה ראוי שיגולגל בנפש נפל טמון, והנה דוד היה גלגול אדם הראשון באמרו אדם דוד משיח ועל כן היה ראוי דוד להיות הנפל מפני שהוא גלגול מאדם ויפה דברי רז"ל אדם הראשון משוך בערלתו היה ע"י שהיה ראוי להתגלגל אל נפש

נפל טמון כדי שימשך ערלתו, אך אחר כך עשה תשובה ונתכפר לו העון שפגם בבריתו, וא"כ שוב לא היה ראוי להתגלגל בנפל טמון ולא יהיה אחר כך דוד נפל, וא"כ בחנם נתן לו ע' שנה.

יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ וכו' פי' מוהרמ"א ז"ל וז"ל יל"ד למה לא אמר אקח נא כ"א יוקח ע"י שליח, ומה גם לפי מ"ש ז"ל כי כאשר עשה כן שילם לו אלהים כי המים שאמר ע"י שליח ניתן לבניו ע"י משה והלחם שהיה על ידו שאמר ואקחה וכו' גם ה' נתן להם על ידו שג' הנני ממטיר לכם לחם וא"כ אפוא על אברהם יפלא למה גם מימיו לא נתן ע"י עצמו כי לא יבצר ממנו הפרש העושה מצוה על ידו לעושה ע"י שלוחו, וגם אמרו תחת העץ ולמה לא באהל ועוד אמרו אחר תעבורו כאלו מצוה על העברתם וכן לא יעשה, וגם אומרו כע"כ עברתם על עבדכם וכי היאמר בעה"ב לאורח שלאכול מלחמו בא, וגם האורח אם יאמר לבעה"ב כן תעשה כאשר דברת והאכילני כי ע"כ אמרו בבראשית רבה שאמרו לו כדין תעבד לבר דברך דיתי לך.

אמנם יאמר הגה אונ"ל כי חשש אברהם פן יהיו ערבים העובדים לאבק רגליהם שע"כ ציוה לרחוץ רגליהם, על כן להיות שגם זה בכלל ספקותיו, לכן שירות הנעשה עודם בע"ז שאבקם על רגליהם לא רצה עשותו ע"י עצמו, אך מה שהוא אחר הטהרם מע"ז נעשה על ידו, ולהתכת הכתובים יאמר כי הגה אחת מד' סיבות ימנעו אורחים מהתארח אצל בעה"ב, א' לבלתי הטריח לבעה"ב בשירותם ב' על טורח בני הבית לפנות כלים ומטלטלי הבית ממקום, למקום, ג' לבלתי הפסידו ממון, ד' להיות נחפזים ללכת לדרכם, ע"כ על הא' אמר יוקח נא ע"י שליח כלו' כי הרבה שליחים יש לי לשרת כי רק בעיקר אכילתכם אעשה בעצמי בפת לחם, ועל הב' אמר והשענו תחת העץ שאין שום דבר לפנות, ועל הג' אמר ואקחה פת לחם שאין בזה הוצאה רבה, ועל הד' אמר אחר תעבורו שהוא סמוך ומה שלא אמרתי רק דבר מועט הוא כי עז כן עברתם ולא לבזבז הרבה רק לזכותני במצוה, ויאמרו אל תהיה אומר מעט ותעשה הרבה כדרך צדיקים כמון, פן נהיה לטורח רק תעשה מועט כאשר דברת ולא הרבה כאשר בלבבך עכ"ד ז"ל.

יוקח נא מעט מים וכו' יל"ד דלמה אמר יוקח נא מעט מים שהם מרובים ובזול בכל מקום, ועוד מ"ט שאמר נא לשון בקשה? אכן יובן במ"ש המפ' ז"ל על פסוק מים קרים על נפש עייפה ושמועה טובה מארץ מרחק, ויל"ד שמהו הדמיון זל"ז? אמנם הכוונה ושמ' שהוא בא מן הדרך והוא צמא וחם לו אל ישתה מים רבים אלא מעט מעט בנחת שאם ישתה הרבה בב"א יזיק לגופו וימות ב"מ, כמו כן מי שמבשר לחברו בשורה ובפרט אם היא טובה צריך לבשרו בנחת דאם יבשרו במתרה אפשר שימות כמ"ש ז"ל במס' כתובות פ"ו וז"ש כמו שמים קרים על נפש עייפה שהוא צריך לשתות מעט מעט ואפי' שיש לו תאוה לשתות הרבה, כן שמועה טובה מארץ מרחק שצריך להגידה בזה אחר זה ולא שימות המתבשר, והכא נמי א"א ע"ה בראותו שהם עייפים וצמאים כי באותו היום יצאה חמה מנרתקה כידוע ממאמרם ז"ל לכן פחד עליהם שלא ישתו הרבה ויזוקו לכן אמ"ל יוקח נא מעט דייקא שלא יזיק להם רוב השתיה. ומ"ש נא לשון בקשה כי כיון שהם מתאווים הרבה לשתיה מצמאם בודאי לא ישמעו לו אם לא שיאמר להם בלשון בקשה ומ"ש ורחצו רגליכם הוא אפי' במים רבים כי אינם נוזקים ברחיצה אם הם מים רבים ומה שלא הזכיר הכתוב הרחיצה במים? משום שדבר פשוט הוא ושהרחיצה היא במים, וא"כ מ"ש הכתוב יוקח נא מעט מים הם לשתיה ומ"ש ורחצו הוא במים רבים ומשו"ה אמר ורחצו רגליכם שאלו היו המים לרחיצה הול"ל יוקח נא מ"מ לרחוץ וכו' ומשאמר ורחצו רגליכם משמע שהוא דיבור אחר בפ"ע אפילו במים רבים, ה' טוב טעם ז"ל. ובאו"א נלע"ד אם מעט הוא כי מ"ש יוקח נא מעט מים בהק' את הידוע מ"ש ז"ל כי סבור שהם ערבים וכו' וא"כ בא לרמוז להם שכמה גדול כחה של תורה שאפי' אם האדם יוקח וילמד מעט ממנה יכולה היא שתגן ולהצילו מן העבירה, וז"ש יוקח נא מעט מים ואין מים אלא תורה וכו' ורחצו רגליכם ורו"ל שבזה המעט רחצו הזכו מעון שבידכם מה שמשתחוים לאבק רגליכם שבזה המעט של תורה אתם תהיו, נקיים מאותו עון שלא תשובו לאותו עון כלל שבזה תשברו כח היצה"ר של ע"ז שבידכם ודו"ק.

ויקח בן בקר רך וטוב, פרש"י ז"ל ג' פרים כדי להאכילם ג' לשונות בחרדל, פי' הגאון כמוה"ר

מעגדיל ז"ל בס' ביאור מכבדי ה' שדרש שג' לשונות הללו לא לאכילה היו כפשוטו אלא שהראה להם ג' שינויי פרושים במלה זו בחרדל והוא כי מידת א"א וצ"ה שהיה מגייר גיורים ועשה משפט וצדקה שהאכיל מעדנים לאורחים ואח"כ היה אומר להם שישלמו לו דמי אכילתם ובהיותם במדבר היה הכל ביוקר, אמנם אם התגייירו ויפנו עצמם להכיר גדולת הבורא היה מוותר להם על דמי האכילה והיה מכבדם ביותר וכל כוונת אברהם היתה להרבות ולקדש שם ית' בעולם וישמעו ליצה"ט לעה"ת וגם להכניע היצה"ר המסית והמדיח עולה ומשטין יורד וכו' והיצה"ט נק' דל כי אין בידו עוה"ז רק עוה"ב ע"ד והיה עקב תשמעון ע"כ הוא דל בעוה"ז, והיצה"ר נקרא עשיר בכל מה שמסית לאדם להרע יש לו הנאה בעוה"ז הנאה גופנית. ולכן היה רומז לאורחים בג' פרושים באותיות בחרדל חדא את הנו', בחר דל רז"ל שיבחר האדם ביצה"ט שהוא דל ונקרא דל ולהרחיק היצה"ר הנק' עשיר וידע האדם שאבד העושר ההוא בענין רע, ב' הינו רמז ב' בחרדל אותיות חדל רב כי היצה"ר נק' רב שהוא לפתח חטאת רובץ ולז"א חדל ממנו והיצה"ט נקרא צעיר בחור ויקיים מש"ה ורב יעבוד צעיר, רמז ג' בחרדל אותיות חרד לב שתמיד יהיה האדם חרד לב מאימת ה' כי רחמנא ליבא בעי והו' ג' לשונות בחרדל. עוד כתב הרב ז"ל הנו' רמז בחרדל בג' לשונות הינו בג' ענינים אחרים כי אז"ל ג' דברים במשהו בחרדל, והם א' נידה מטמאה אפי' אם רואה משהו טיפה בחרדל, ב' חמץ במשהו בסוד חמץ מצה שההפרש ביניהם בין חית לה"א והוא טיפה בחרדל, ג' הע"ז ג"כ דאפי' אבק של ע"ז בחרדל אסור, עוין שבערב פסח היה בשורת המלאכים, א"כ אברהם היה מרמז לאורחים כל שלשתן יחד, ואמ"ל רחצו רגליכם מאבק של ע"ז דסבר שהם ערבים כדפרש"י ז"ל, ואמ"ל רחצו רגליכם מע"ז, ועשי עוגות זו מצות שיתרחקו מהחמץ, ולחם לא הביא שפירסה אשתו נידה ובנות ישראל החמירו על עצמם אפי' רואות טיפת דם בחרדל יושבות עליו ז' נקיים, וכל כוונתו היתה לעבו' ית' לקרבם לטובה, ע"כ תו"ד ז"ל.

ואברהם ושרה זקנים באים בימים חדל להיות לשרה אורח כנשים, יובן במ"ש ז"ל ר"מ אזל לממילא וראה אותם כולם שחורי הראש, רז"ל שמתים בחורים אמ"ל מבית עלי אתם דכתי' בהו וכל מרבית ביתו ימותו אנשים, אמל"ו ר' התפלל עלינו אמ"ל לכו טפלו בצדקה ואתם זוכים לזקנה שנא' עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא וכן היה, וידוע שאשה עינה צרה באורחים ובצדקות לז"א ואברהם ושרה זקנים וכו' וכ"ת בשלמא אברהם ניחא דהיה אוהב צדקות אבל שרה כיון דדרך גשים להיות עיניהם צרה מהיכן זכתה לזקנה, לז"א חדל להיות לשרה אורח כנשים רז"ל שלא היה לה מידת הנשים שענין צרה, אלא שהיתה נוטה לצד אברהם בותרנות ולכן זכתה גם היא לזקנה מפ' ז"ל.

ואדני זקן פ' הרב בנדי אהרן ז"ל וז"ל שמעתי ממוה"ר משה שפירא בשם מוה"ר אשכנזי ז"ל עמ"ש ז"ל שבק"ס נראה כבחור, ובסיני נראה כזקן, והטעם שק"ס שהוא נגד הטבע משא"כ בסיני, וכאן כשנגלה לאברהם כדי לרפאו שהוא דרך טבע ודאי שהוא נראה כזקן, ולכן כששלח מלאכו לבשר את שרה שהוא שינוי הטבע הבת צ' שנה תלד לכן תמנה שרה ואמרה אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדני זקן שהוא הקב"ה נראה לי כזקן, והשיבה הקב"ה למה זה צחקת שרה ואני זקנתי היפלא מה' דבר כי אעפ"י שנראתי כזקן ברפוי אברהם בבשורת שרה אינו פלא אצלי ליהפך כבחור ברגע אחד, ע"כ.

ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן וכו' ותכחש שרה לאמר לא צחקתי וכו' ויל"ד היתכן ששרה הצדקת תשחק על דבר ה', ועוד איך כחשה אח"כ לאמר לא צחקתי, אך הנה ידוע משו"ל כי כל מי שעושים לו גם מנכין לו מזכותיו, ולברר הענין יש בזה ג' אופנים למשל מלך העמ"ד חוקים במדינתו בהנהגת המדינה, ויכתוב כחוק הזה אשר לשר פלוני יתנו שכר קצוב מאה זהובים לחודש, לשר פלוני אלף זהובים לחודש ולאיש חיל הדיוט זהוב לחודש והנה אחד מאנשי החיל מצא חן בעיני המלך ויבקש לתת לו שכר סך אלף זהובים לחודש יש בזה ג' אופנים או שעושהו לשר אלף וממילא שכרו ישולם סך אלף זהובים, או שמראה למנהיגי המדינה כי על פי המעשים ורב החיל אשר הראה האיש הזה

מגיע לו גם אלף, והנה בענין הראשון אינו מתנגד להנהגת המדינה כי אחרי היותו שר אלף ממילא מגיע לו שכר אלף זהובים וא"כ אין צריך להראות כי משלם לו כזה חלף פעולותיו ויכול הוא עדיין לחזור ולקבל שכר מעשיו הטובים כמתת יד נדבת המלך הטובה עליו, אבל באופן השני כיון שישנה בזה הנהגת המדינה ממילא צריך להראות כי זה חלף מעשיו הטובים וממילא מנכין לו מזכויותיו והינו שלא יתן לו המלך עוד לא כלום, והנה שני אלה הענינים נמצאו בנס כי הקב"ה העמיד הנהגת העולם לפי הטבע ומי שע"פ המערכה צריך להיות עקר או עני וכדומה והקב"ה רוצה ליתן לו בנים או עושר, יש דרך אחד, שהקב"ה עושה אותו בריה חדשה עד שגם המזל והנהגת הטבע מסכימים ממילא שיהיו לו בנים ובזה אין מנכין לו מזכויותיו, ודרך שניה ושהוא נשאר כמו שהיה רק שהקב"ה משדד הטבע ובזה צריך לגלות זכויותיו וממילא מנכין לו מזכויותיו, ועל דרך זה פירשתי מה שאמרו במדרש ואעשך לגוי גדול א"ר ברכיה אתנך אשימך אין כתיב כאן אלא ואעשך שאני עושה אותך בריה חדשה אתה פרה ורבה, ר' אבהו אמר הבט שמים אין כתיב כאן אלא הבט השמים וכו' הריני מוסיף הא' על שמך ואתה פרה ורבה. אבל יש דרך שלישית שהמלך נותן לו שכרו מאוצר המלך ובזה אף אם לא יעשנו לשר אלף יכול ליתן לו כמו שירצה ומי ימחה ביד המלך וגם אין צריך לנכות מזכויותיו, וכן במתנת ה' כל אלה הענינים הנ"ל הוא אם נותן על ידי מלאך אבל אם נותן הקב"ה בעצמו מאוצרותיו אין מנכין לו מזכויותיו וגם אין צריך לעשותו בריה חדשה, ובזה נראה לפרש הפסוקים הנ"ל ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי וכו' כי איך שרה תצחק על דבר ה', ועוד איך כחשה אח"כ לאמר לא צחקתי אך כבר אמרנו ששרה חזרה לנערותה ופרסה נדה רק אברהם נשאר במעמדו זקן כמו שהיה, וא"כ אחר שהחזרה שרה לנערותה ממילא אצלה היה בדרך הטבע שתוליד, רק אצל אברהם היה למעלה מהטבע וע"ז צחקה כי לא ינכה מזכויותיה משא"כ לאברהם וזה צחוק של שמחה וז"ש אחרי בלותי היתה לי עדנה שראיתי נדה אבל אדוני זקן וינכו לו מזכויותיו, והקב"ה ששינה מפני דרכי שלום אמר למה זה צחקה שרה האף אמנם היאומן ע"פ הטבע שאלד ואני זקנתי וא"כ יהיה לי נס שלא כטבע והשיב הקב"ה שזה דוקא אם יהיה ע"פ הנהגת המזלות אבל היפלא מה' דבר למועד אשוב ר"ל כי שרה צחקה על חילוק זה מפני שתחלה אמר המלאך למועד אשוב שהוא על ידי מלאך והוא על ידי הנהגת העולם וגדולה היא יותר אם החזירה לנערותה, אבל אני אומר כי למועד אשוב אני בעצמי וכיון שהוא על ידי המלך בעצמו בזה אין מנכין לו מזכויותיו כנ"ל וממילא ע"ז האופן ותכחש שרה לאמר לא צחקתי שאדרבה כי יראה עתה ששמעה שיהיה מאוצר המלך יראה ושהיא גרועה מאברהם שהוא על ידי הקב"ה בעצמו טוב יותר אם הוא ושלם ע"פ הטבע ושבח מראה אהבתו שגם כשהוא כאחד מאנשי החיל נותן לו מתנה כאלו הוא שר גדול וחשוב ועל זה אמר וה' פקד את שרה כאשר אמר כי הפקידה היתה ע"י וה' בו' לרמז שהוא ובית דינו ויעש ה' לשרה כאשר דבר בדברו קשות עמה שאז אמר למועד אשוב אני בעצמי. ע"פ הדברים האלה יובנו פסוקי חנה ותתפלל חנה על ה' כי חנה היתה עקרה ולפקידה יש בזה אלו הג' דרכים הנ"ל והנה אמרו לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי שאין מלאכי שרת נזקקין לו ומקשה והיכי אמר כשנכנס לבקר החולה המקום יפקדך לשלום שאני חולה ושכינה עמו, וא"כ מצאנו שפעמים התפלה מתקבלת ע"י מלאכי השרת ופעמים ע"י הקב"ה בעצמו ה' ארץ חמדה ד' יו"ד.

בגמרא דפסחים אמרו רז"ל שלעתיד יעשה הקב"ה סעודה לצדיקים וכו' עד אומרים לו לדוד טול אתה וברך אומר להם אני אברך ולי נאה לברך שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא, יתכן על פי מאי דאיתא בזהר פ' שלח לך וגם בכונת האר"י ז"ל דף מ"ה שאברהם ושרה שכל פעם שנזקקו יחד, משכו נשמה מאוצר הכבוד מלמעלה ולא היה להם גוף לשכון בו כי לא הולידו אברהם ושרה ילדים, ועל כן גזו אז כל אותן הנשמות לאוצר המיוחד והן הנשמות הבאות לגרים מיד שמתגיירים כקטן שנולד דמי ונותנין לו נשמה חדשה מאותן הנשמות, והנה כאן במ"ש השי"ת על שרה מלכי עמים ממנה יהיו, תרגם כי מלכין דשליטין על עממיא ודרשו רז"ל בילקוט על דוד ושלמה שמלכו בעמים, אבל כפשוטו יהיה

פירושו מלכי עמים מלכים שבאו מעם אחר והם דוד ושלמה שבאו מבית המואבים, ואפשר שלוח כיונו רז"ל על פסוק איה ושרה אשתך ששאלו עליה כדי לשגר לה כוס של ברכה, כיון שדוד מגרים קאתי הוצרך להתלות בשרה דוקא שמשכה נפש נקבה לגיורת, ואז יש לדוד היתר לבא בקהל מטעם עמונית, אבל אלו היה תולה באברהם א"כ היה צריך זכר עמוני להתגיר ושיתלשל ממנו דוד וזרעו, ואז היה דוד אסור לבא בקהל, ועל כן כיון שכאן היו שלשה מלאכים וא' מהם היה להציל את לוט ובדאי טעם הצלת לוט לאו משום צדקתו היה אך משום שישתלשל ממנו דוד וגזעו, ועל כן רצה המלאך להורות באותו מעמד היתר דוד לבא בקהל וז"ש לשגר לה כוס של ברכה כלומר דוד שיברך לע"ל הוא צריך לתלות דוקא בשרה שמשכה נפש גיורת והיו היתר מכת עמוני ולא עמונית, וז"ש לשגר לה כוס של ברכה דוקא לה ולא לו ועל כן אמר דוד כוס ישועות אשא, ויתבאר איה שרה אשתך וכן אבל ושרה אשתך יולדת לך בן שבוה הורה דוד היתרו לבא בקהל מכת היותו משתלשל על ידי שרה בנפש גיורת נקבה ומטעם עמוני ולא עמונית? ואפשר לרמז בזה מאי דאיתא בזוהר כוס בגימט' אלהים ואלהים יש לו שלשה מלות הי, הוה, והא, ועל כן אמרו כוס של ברכה בשלשה בתלת אבן וכו'. עוד יש לומר כי כוס של ברכה בגימט' אברהם יצחק ויעקב או יעקב מלא בוי"ו ומלת בראכה בא' כי קמץ מביא אלף או יהיה החשבון עם הכולל ודו"ק, או יהיה סוד כוס ישועות אשא אליאב, שמה אביגדב, שלשת בני ישי הבכורים שהעבירם לפני שמואל ככתוב בסימן ט"ז ומאס בהם השי"ת למלוך על ישראל, ואף שהיו דוגמת שלשה אבות ותקנו שלש אותיות ראשונות דשם וא"כ גם היו ראויין לגדולה אך זכיתי אני משום דשם ה' אקרא על דרך מאמר רז"ל בברכות, תשעה שישבו בבית הכנסת ובא אחד והשלים לעשרה נוטל שכר כולם וכן אני תקנתי אות אחרונה דשם כנודע בהא' אחרונה דשם הוא מרמו על מלכות מדתו של דוד מלכא ועל כן כיון שגמרתי כל התיקון בקרא על שמי ועל כן נאמר דוד מלא בוי"ו שהוא שם הוי"ה כי הא' ראשונה דשם הוא צירופם יוד שלפניה והא' אחרונה בשם הוא ד' בצירוף ו' שלפניה וא"כ וי"ו יו"ד שבדוד היא רמו על שני ההין ואחר כך וי"ו יו"ד בפשוטו והיו שם הוי"ה וי"ו ובשם ה' אקרא, או יהיה סוד כוס ישועות אשא אדם שת אנוש והנה נודע כי חמש מעלות זו על זו נפש רח חיה נשמה יחידה ואדם הראשון היה במעלת חיה כמ"ש ויהי האדם לנפש חיה, ושת במעלת נשמה, בסוד בנשמת שדי תבינם הוא ר"ת שת, ואנוש היה במעלת רוח, בסוד אכן רוח הוא באנוש, וכן בתהלים סימן ק"ג אנוש כחציר ימיו וגומר כי רוח עברה בו ואיננו והאבות כולם תיקנו מה שפגם אדם וחיה ומשה תיקן שת בנשמה כמה שרמזו ב"ת משה, משה שת הבל ויהושע תיקן אנוש בסוד רוח, יהושע איש אשר רוח בו, ובזה יתורץ למה נתן יעקב הכוס מיד למשה ודילג את עמרם ולוי זקניו שהיו צדיקים גדולים וראשי ישיבות במצרים וכן למה דילג יהושע עד דוד והלא היו כמה וכמה צדיקים בין יהושע לדוד? אמנם הוצרכו לילך בזה על סדר התיקון דחיה ונשמה ורוח ונפש כי התיקון נפש שהוא קשה התיקון מפני שכוחות הטומאה מאחזין בה יותר וע"כ אמר דוד: כוס ישועות אשא ר"ת אדם שח אנוש, ר"ל אף האבות ומשה ויהושע תיקנו אלו השלש, מ"מ זכיתי אני כיון שאני תיקנתי מעלה אחרונה מה שאחר אנוש דהיינו נפש למטה מרוח ומה כתיב אחר אנוש או הוחל לקרוא בשם ה' ועל כן גם אנכי ובשם ה' אקרא ע"כ, ודו"ק, וק"ל ברכת טוב.

ולע"ד אני הצעיר כדי לסיים בכי טוב נפרש פסוק כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דיבר עליו וכו' והוא בהקדים מ"ש הכתוב בפ' לך וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכ"ג כי יל"ד, דמאי וגם את וכו' כי ידוע גם הוא לרבות ומה בא לרבות הכא? אמנם פרשו כי בא לרבות גם שאר גלויות וז"א ואחרי כן שידוע שאחרי הוא מופלג א"כ גם אברהם ע"ה התנבא על שאר גלויות ג"כ וידוע כי גדולה צדקה שמקרבת הגאולה שב' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וכו' וא"כ ז"א ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט וע"כ כן למען גמ' קץ כי עי"ז יהיה קץ הגאולה וז"ש ג"כ למען הביא ה' על אברהם וכו' היינו אשר דיבר לו בברית בין הבתרים שנתנבא גם על גאולה העתידה יה"ר שיבב"א כ"ר.

ומ"ש למען ב' פעמים הוא למען הא' והינו הקץ הוא על קץ גאולת מצרים ולמען הב' הוא על קץ הגאולה העתידה כי על שתיהן צוה אברהם אע"ה לבניו, ודו"ק.

הנה נא הואלתי לדבר אל אדוני ואנכי עפר ואפר, פ' הרב מוהרה"פ ז"ל בס"ה תנופת חיים וז"ל יובן בהק' מ"ש בפ"ק דע"ז ד"י ע"ב בעובדא דקטיעא ב"ש דאמ"ל מימר שפיר קאמרת מיהו מאן דוכי למלכא שדו ליה לקומרא חלילא ופרש"י ז"ל חפירה מלאה עפר, ובערוך פירש מלאה אפר יע"ש, ונראה שזהו דוקא למלך. בשר ודם מטעם שמגיע לו צער ובושת וכמ"ש רש"י ז"ל משא"כ בהקב"ה מלבד שאינו מצטער אלא אדרבא הוא שמח וכמ"ש בפרק ע"פ דקי"ט למנצח למי שנוצחים אותו ושמח וכו' יע"ש, וא"כ ז"ש אברהם הנה הואלתי לדבר אל אדני דיבור קשה נא עתה בלבד לאדון עולם כי ההכרח לא יגונה להצלת בריותיו וניחא ליה, ואם לאו דלא ניחא ליה ח"ו הרי אני קבלתי עלי את הדין יהיה מה שיהיה עפר כפרש"י ז"ל ואפר כפ"י הערוך במי שמנצח למלכא הכל רצוי ומקובל עלי כדי להצילם.

איתא במדרש המכסה אני מאברהם עירובי חצרות גליתי לו ולא אגלה דינם של אנשי סדום ע"כ ופירשו אותו רז"ל בהק' עפ"י מאי דתנינן במסכת עירובין בכל מערבין חוץ מן המים ומן המלח ונתן טעם בירושלמי לפי ששני דברים אלו הם קללה, במים גידון המבול, ובמלח גידונה סדום, והשתא ז"א עירובי חצרות גליתי לו וכיון שכן צריך להודיעו דינו של סדום שהוא במלח כדי שלא יערב בו כדאמרו בירושלמי ודו"ק. יוקח נא מעט מים וכו' יובן בהק' מ"ש הרב מהר"י אלפנדרי ז"ל על מ"ש רז"ל כל המעלים עיניו מן הצדקה כאלו עובד ע"ז כי הנה בע"ז טוענים אוה"ש אם אינו חפץ בע"ז למה אינו מבטלה? ויש לתרץ לזאת הטענה מן הצדקה שרצונו של הקב"ה לרחם על העניים ואם אוהב את העניים למה אינו מפרנסם? אלא ודאי שמעשה ידי אדם ועדיף ולעולם אוהב את העניים, אבל מה שאינו מפרנסם הוא כדי לזכות אותנו שמעשה ידי אדם עדיף, ובשביל זה אינו מבטל הע"ז אעפ"י שאינו חפץ בה משום דמעשה ידי אדם עדיף, ולכן מי שמעלים עיניו מן הצדקה מטעם שאם אוהב את העניים למה אינו מפרנסם ומעשה שמים עדיף כאלו עובד ע"ז, ושב"ע"ז יטעון ג"כ כך, אם אינו חפץ בע"ז למה אינו מבטלה, והשתא ז"א יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם מטיטוף ע"ז שש"ז אסורא, וכי תשאלו אם אינו חפץ בע"ז למה אינו מבטלה, טענה זו מגן שו"א ולית בה ממשות כלל דהרי ואקחה פת לחם וסעדו לבכם, ולמה אני מפרנס את העניים דג"כ ככה נאמר אם אוהב אותם למה אינו מפרנסם, אלא ודאי מעשה ידי אדם עדיף וטענה זו דאם אינו חפץ בע"ז היא בטלה, ולכן אני אומר יוקח נא מעט וכו' ודו"ק.

איתא במדרש ויזכור אלהים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה וכו' מלמד שהיה מלוה בריבית ע"כ והוא תמוה ופ"י אותו הרב פרי עץ חיים בדרשותיו משמיה דגברא רבא רב תנא פ"ל בהק' מ"ש התוס' במתים שהיתה יחזקאל הנביא שאמר המית אותם מיד והטעם שאין עושה נס למלוה ברבית א"כ הכא זהו בעצמו שהרגיש בעל המאמר ויזכור אלהים את אברהם וכו' שלמה לא הציל את לוט בזכות עצמו ורק הצילו בזכות אברהם? לזה בא לתרץ מלמד שהיה מלוה ברבית ואין הקב"ה עושה נס למלוי ברבית ודו"ק.

איתא במדרש וה' פקד את שרה באמירה אמר לה ע"כ. והוא תמוה, אמנם פ"י ה' יקהל שלמה ז"ל בהקדים מה שכתבו המפרשים ז"ל שלפעמים משמע שהבטחה טובה נשתנית ע"י מעשה ולפעמים אינה משתנית אפי' ע"י חטא וההפרש כתב הרא"ם ז"ל בין מחשבה לדיבור, מחשבה שחשב הקב"ה על האדם לעשות לו איזה טובה אם עשה מעשה משתנית, אבל אם אמר הקב"ה לעשות לאדם איזה טובה אינה חוזרת אפי' ע"י מעשה ושכל דיבור ודיבור וכו' והשתא ז"א באמירה אמר לה ולכן לא חזר בו כשצחק שרה ודו"ק. ובאור"א פ"י ה' מצא חיים ז"ל כונת הקרא דכתיב לעיל יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ וכו' והוא עומד עליהם תחת העץ וכו' וזה לשונו, שיש לדקדק מאי השענו ולא אמר ותשבו וכו' וכן יש לדקדק בפסוק שאחריו שאמר והוא עומד עליהם מהו עומד עליהם וכי כך הוא דרך ארץ לעמוד עליהם וכבר אמרו רז"ל אימתו מוטלת עליהם, ודבריהם צריכין באור. ונראה

שיכון במ"ש הגמ' במס' קידושין דל"נ ע"ב וז"ל טמא יושב תחת האילן וטהור עומד טמא. טמא עומד תחת האילן וטהור יושב טהור, ואם ישב הטמא נטמא הטהור, וכן באבן המנוגעת וכו' וזהו כונת הפסוק שאמר: והשענו ולא אמר ותשבו בשביל שהוא סובר ערביים הם וחזקתם טמאים וטמא שיושב תחת האילן וטהור עומד נטמא הטהור ולכן אמ"ל והשענו ולא תשבו שלא אטמא אני, וזהו שאמר עומד עליהם אימתו מוטלת עליהם שלא ישבו ויטמא הוא ודו"ק.

ותאמר שרה צחוק עשה לי אלהים כל השומע יצחק לי. פירש הרב אדמת יהודה בס' צמח דוד באג"ר שיטה, וירש"י פירש שנקרא יצחק על שם יו"ד נסיונות, שהיו"ד הראשונה היא העקידה והי' שנות שרה והי' שמונת ימי המילה והי' שנות אברהם וא"כ אמרה צחוק עשה לי אלהים אותיות צח"ק ראייתי בעיני שהגעתי לצי' שנה וראיתי לי צחוק שנימול לח' ולאברהם בן מאה שנה אבל חסר ממני לראות השלמת היו"ד נסיונות ושהיא העקידה, להשלים אות יו"ד דיצחק שהרי מתה בעקידה, וכפירוש רש"י, וכמעט שלא נשחט ופרחה נשמתה ומתה ולא ידעה אם נתקיים הנסיון ולא ראתה פני יצחק בשובו מבאר שבע, ולזה אמרה כל השומע יצחק לי ישמעו ונשלם יצחק ות"ד. והרב דרוש שמואל פי' היו"ד יו"ד הדברות במת"ת וזה הכוונה צחק עשה לי בזמני השומע יצחק לי להשלים היו"ד אחר זה במת"ת וזה אינו בימי ובשנותי, ועוד הוסיף לומר שם הרב דרוש שמואל עמ"ש במדרש דבעגל שברתם נעשה הזהרו בנשמע משל וכו' נמצא לא נוכל לומר שנקרא יצחק על שם יו"ד הדברות נעשה שהרי בטלו בעגל רק אדעתא דנשמע כי קבלו לעשות, וי"ש צחק עשה, אלו הג' עשה לי אלהים שהיו בהם עשיה, אך באות יו"ד של יצחק שהיא על יו"ד הדברות, כל השומע בשביל ונשמע לבד בלתי נעשה יושלם יצחק לי שהיו"ד איננה שוה לאותיות צחק שהם הנעשה אך זו היא בנשמע לבד. ות"ד, דפח"ח, ופי' לרבי' מזהרמ"א ז"ל שדרך בדרך זו.

ותאמר מי מלל לאברהם וכו' יובן על פי מה שאמרו במציעא שבשעה שגמל אברהם את יצחק עשה סעודה וזימן לאנשים וגם שרה זימנה לנשים ולא הביאו מניקותיהם ונעשה נס ונפתחו להן דדים בשני מעינות והניקה את כולם וזהו הניקה בנים לשון רבים ועדין היו מרננים לומר אם שרה הבת צ' שנה תלד אברהם בן ק' שנה יוליד מיד נהפך קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק וז"ש ותאמר שרה מי מלל לאברהם רז"ל מי היה זה שידבר וירגן על אברהם שיאמר הלבן ק"ש יולד ושעל שרה לא היה רגון שהניקה בנים שרה, אבל מה עשה הקב"ה כי ילדתי בן רז"ל אחר שילדתי היה לזקוניו זיו אקונין שלו דומה לאברהם ובזה ניצולו מכל החששות, וקא מפרש ואזיל דמתי היה זה כשוידגל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול וק"ל ה' לשו"ע בלקוטי רבי'.

גרש האמה ג' גרש: א' גרש האמה וכו', ב' גרש לך, ג' כלה גרש יגרש. יתכן לפרש עלפי ריב"ה בפרוש המסרה והיא והנה לא שמעת עד כה. כה אמר ה' בחצות הלילה, הינו שכה בא"ת ב"ש לך וב"פ לך עולה ר"ם שלקו במצרים מ' ועל הים ר'. והיו ושרמוזו לו שלא תשמע עוד שתלקה כמנין כ"ה רז"ל שעולים ר"מ וי"ש לך תכה ופתי יערים כמנין לך לך עכ"ל. עוין מ"ש הרמב"ן בס' לך ושהטאה שרה בעוני שעשתה להגר, וגם אברהם שהניחה לעשות כן ושמע ה' אל עוניה ונתן לה שיהא פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני עינוי ע"כ. והר' אדון עוזנו בס' תוכ"ח ח"ב ס' וארא הוסיף חידוש, שכשהיו המיודעות באות לשאול בשלומה של שרה היתה אומרת להם שישאלו בשלומה של הגר שהיא ג"כ ראויה לכבוד בשביל שנשא את אברהם וכשהיו באות לשאול בשלומה היתה הגר מספרת להם לה"ר על שרה שאין סתרה כגלויה ע"כ, ועוד שהוכיח סופה גרש את האמה הזאת ואת בנה שהיה משחק או ג"ע או ע"ז שמזה נתפרסם שהדין עם שרה ועכ"ז גרם גלות מצרים וזו כונת המסרה לומר: גרש האמה הזאת ואת בנה עכ"ז גרש גלות ואת הגר ד' מאות שנה ואתגלגל שע"י סיבה זו גרש לך ע"י לך שהוא ר"מ מכות ועי"ז כלה גרש יגרש ממצרים והנה לא שמעת עד כה, או נאמר דמשחק היינו מרשב לצים כדרשת רז"ל ואמר שהסבה דגרש האמה הזאת ואת בנה היינו משום גרש לך ושהיה משחק ויצא מדון שהיו רבים עם יצחק ומהו הטעם כלה גרש יגרש

שהיו גוי מקרב גוי שלא יהיו נכנסים בן שיערי טומאה וכשם שהפריד ישמעאל מיצחק שלא ילמד ממנו כך הפריד ישראל מתוככי מצרים, וההפרש שביניהם שיצחק היה מאריה הכיתא והלך ישמעאל, ומצרים הם אדוני הארץ וישראל לגור בארץ ומי נדחה מפני מי? וק"ל.

ותרא שרה את בן הגר המצרית וכו' ותאמר לאברהם גרש את בן האמה הזאת כי לא יירש וכו' וירע הדבר וכו' ויאמר אלהים לאברהם אל ירע וכו' עד סופו שלא להאריך בדקדוקים נאמר בהקדים מאי דאיתא במסכת בתרא הכותב נכסיו לאחרים והניח לבניו מה שעשו עשוי אבל אין רוח חכמים נוחה המיגו רשב"ג אומר אם לא היו בניו נוהגים כשורה זכור לטוב ואמרו בגמ' לעולם לא תהוי בעבורי אחסנתא אפי' מברא בישא לברא טבא וכו' ש מברא טבא לברא בישא ומה הטעם? נראה דאיתא בגמ', ממון מסור חד אמר אסור לאבדו ביד, וח"א מותר לאבדו ביד מ"ד אסור לאבדו דילמא הו"ל זרעא מעלייא ומקיים ביה יכין רשע וצדיק ילבש, ובזה היו חולקים אברהם ושרה ותרא שרה את בן הגר המצרית משחק כמשו"ל ע"ז ג"ע ש"ד א"כ גרשהו שאינו דין שירש עם יצחק דאפי' למ"ד אין רוח חכמים נוחה הימנו מודה דכשאינו נוהג כשורה וכו' והרי זו אינו נוהג, וירע הדבר מאד בעיני אברהם שהוא ס"ל דהוי בעבורי אחסנתא אפי' וכו' דילמא נפיק מיניה זרעא מעלייא וזה הוא על אודות בנו ר"ל על אודות בנו של ישמעאל שיצא ממנו ויאמר אלהים לאברהם אל ירע בעיניך בשביל זרעו, כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה ועצתה, כפי מה שאמרו ו"ל מכאן ושהיה אברהם טפל לשרה בבניאות, פירוש דויל בתר טעמא, דילמא נפיק מיניה וכו' הרי שרה ברוח הקודש אמרה וגלוי וידוע לפני דלא נפיק מיניה כלל עד סוף כל הדורות וביצחק יקרא לך דוקא זרע ולא בישמעאל, משום כך שמע בקולה, ודו"ק ה' ל"ע בילקוטי רבי.

איתא במדר' כשראתה שרה שמשעה לא נכנס לארץ מיד אמרה גרש את האמה הזאת ואת בנה והוא תמוה אמנם פי' אותו המפר' בהק' מ"ש המפר' ו"ל דשעבוד מלכיות הוא כדי להשלים ת' שנה של גלות מצרים ואיתא עוד כי ישראל נתחייבו בגלות מצרים כדי לפרוע חוב אברהם אע"ה שאמר במה אדע והורישם א"י, וקי"ל יתומים שירשו מאביהם חייבים לפרוע חובותיה, עוד אמרו טעם שלא נכנס משה לא"י שאם היה עובר לא היו גולים ישראל מעל אדמתם ובאמת הגלות מוכרח להשלים הת' שנה והשתא ז"א כשראתה שרה שמשעה לא נכנס לארץ והטעם משום שצריך לגלות עוד כדי להשלים חוקם של הת' שנה הוקשה לה כיון דיצחק יורש וישמעאל יורש בא"י עם יצחק א"כ שניהם חייבים לפרוע חוב אברהם ויצחק כבר פרע חובו ברד"ו שנה א"כ למה צריכים בניה לגלות עוד, אלא ודאי ישמעאל אינו יורש וכיון שאינו יורש אינו פורע בחוב ולכן אמרה לו גרש האמה הזאת וכו' ודו"ק.

ועתה השבעה לי באלהים הנה אם וכו' ויאמר אברהם אנכי אשבע, פי' הרב דת ודין סוף פרשת קרח וז"ל וקשה מהו אומרו אנכי אשבע ומה רז"ל בזה ופי' בהק' מ"ש מר"ן ו"ל ביו"ד סי' רל"ו ששנים שנשבעו לעשות דבר אחד ועבר אחד על השבועה השני פטור וא"צ התרה, ומה כתבו הפוס' ו"ל שאם ישראל וגוי נשבעו יחד לעשות איזה דבר כיון שהגוי ליתיה בשבועה ושדאי אינו מקיים שבועתו א"כ גם הישראל מעכשיו פטור, ובזה יבואר שאבימלך רצה שישבעו שניהם יחד לעשות קשר אמיץ שלא יזיקו זא"ז כדין שנים שנשבעו זל"ז, ואברהם לא רצה לגנוב דעתו להיות נשבע עמו יען שהיה גוי וא"א ע"ה פטור משבועתו לגמרי, לכן אמל"ו אנכי אשבע רז"ל אנכי לבדי אשבע שאם אני נשבע עמך פטור אני וכו"ל ודו"ק.

א"נ באו"א פי' הרב העקדה ו"ל שאבימלך היה לו עבודה זרה חקוקה על בשרו ואמר לאברהם השבעה באלהים הנה, דיקא, הינו בע"ז זאת החקוקה עלי, ואברהם השיב לו שה"ו שאינו נשבע בע"ז כ"א באנכי ה"א וז"א אנכי אשבע במי שאמר אנכי ה"א, וז"ש אבימלך וגם אנכי לא שמעתי ומוכן, ודו"ק.

ויאמר אבימלך לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה וגם אתה לא הגדת לי וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום, פי' הרב מזהרמ"א ו"ל בהקדים מה שדקדק הרב ו"ל בהני תרי וגם וגם כי אין להם הבנה לכאן, אפש' שהיו במעמד שלשתן יחד אבימלך ופיכול

שר צבאו וא"א ע"ה, עו"ן שמן הראוי הוא שכל מה שיתחדש במדינות המלך צריך המשנה לחדיעו למלך כנוהג שבעולם והכא והוכיח אברהם את אבימלך על אודות באר המים אשר גזלו עבדיו לזה התנצל אבימלך לאברהם באומרו לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה והפך פניו מיד אבימלך לפיכך שר צבאו ואמל"ו וגם אתה לא הגדת לי שמן הראוי היה להודיעני כנוהג, ואז השיבו פיכול וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום ע"כ ד"ק וש"י.

איתא במסרה ויטע אשל בבאר שבע ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם פ"י אותה ה' ויקרא יצחק בהק' מ"ש רו"ל גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכינה וכ"ש עם רבנן ותלמידהון שאמרו ז"ל שהנהגה מסעודה שהת"ח ושרוי בתוכה כאלו נהנה מזיו השכינה והביאו ראיה מקרא דלאכל לחם עם חותן משה ועו"ן דר"ת אשל אכילה שתייה לוייה והשתא ז"א ויטע אשל אכילה שתייה לוייה מי שהוא עושה כך זוכה לג"ע וזהו ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם. ובאור"א פירש המסרה הנז' הרב ויקרא יצחק ז"ל בהק' מ"ש רו"ל שהמחזיק ביד ת"ח זוכה שמלמדין אותו תורה בעוה"ב ויושב ולומד עם ת"ח שהיה מחזיק בידו בעוה"ז וגם אמרו שאם נותן מעות דוקא איתיה בחזרה אמנם אם מאכילו ומשקהו ליתיה בחזרה והשותפות קימת והוא אומרו שהרגיל ויטע אשל אכילה שתייה לוייה ג"כ ולא כנותן מעות אלא אם מאכילו ומשקהו זוכה שלומד תורה בעוה"ב ויושב עמו בג"ע העליון וזהו ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם, ודו"ק.

וירע הדבר מאוד בעיני אברהם על אודות בנו והדקדוק מבואר שלמה נקט בעיני הי"ל לומר וירע הדבר מאד לאברהם אמנם ראיתי במפרשים שפרשו אותה עפ"י השמועה בהק' מ"ש רו"ל בפ"ק דמגילה על פסוק ויהי כי זקן יצחק ותכהינה עיניו מראות משום שנסתכל בעשו הרשע כי כל המסתכל בדמות אדם רשע עיניו כהות וז"ש וירע הדבר מאד בעיני אברהם בעיני דייקא שנצטער על עיניו שמה יכהו על אודות בנו ישמעאל שהיה מצחק לע"ז, כי אי אפשר שלא להסתכל בבנו ועי"ז עיניו כהות ודו"ק.

ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם אחר מאי פ"י ה' ברב"א ז"ל בהק' מ"ש בגמר' בעובדא דר' בנאה דאמ' להם חבוטו קברא דאבוכון ובנו לא רצה לחובטו ונתברר שמי שלא חבטו הוא בנו, וידוע שליציני הדור היו אומרים: מאבימלך נתעברה שרה ולפיכך אמר ויהי אחר הדברים האלה הינו שהם דברי ליציני הדור כדי להוציא חשד זה האלהים נסה את אברהם כדי שיעקוד את יצחק ע"מ לשוחטו ואלו לא היה יצחק בנו אלא מאבימלך היה חובטו לאברהם וק"ל. ועפ"י מ"ש משם ה' קרבן שבת ז"ל וזת"ד כי ממה שמצאנו ראינו שצוה הקב"ה להקריב את יצחק בזה בא להורות ולגלות לכל העולם שלא מאבימלך נתעברה שרה שא"כ היה ח"ו ממזר ופסול להקריב, ובה אפ"ל כונת הכתוב ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם והינו כי אחר הדברים של ליציני הדור שהיו אומרים שמאבימלך נתעברה שרה וכדי להוציא זה הלעג האלהים נסה את אברהם, וצוהו לעקוד את יצחק כדי להקריבו לפניו להורות לעולם שאינו ממזר שאלו היה כן, היה פסול להקריבה לכן כדי להוציא זה ציוה להקריבו ודו"ק.

ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים וכו' ויאמר אל תשלח ירך אל הנער כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני ויל"ד כי אמאי הכא אמר ממני ואלו לקמן אמר הכתוב ויאמר בי נשבעתי נאם ה' כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך ולא אמר ממני, והחיד"א ז"ל בס"ה דברים אחדים פ"י משם מוהרש"פ ז"ל בהקדים כי אברהם אע"ה הפליא לעשות העקידה בכוונה ויראה וקדושה נפלאה ולכן גם המלאך הנעשה בעת ההיא מאותה המצוה נברא שלם בתכלית השלימות, לז"א ויקרא אליו מלאך ה' שהוא המלאך עצמו שנברא ממצות העקידה והוא אמר עתה ידעתי כי נבראתי שלם ידעתי כי ירא אלהים אתה ונעשית המצוה בשלימות שלא חשכת את בנך את יחידך וא"ת מהיכן ידעתי זה, לז"א ממני רו"ל מעצמי שאני רואה עצמי שלם, משם ידעתי כי ירא אלהים אתה, ולכן

כשדבר ה' אליו ואמר בי נשבעתי וכו' לא אמר ממני כדהכא דלא שייך שם לומר ממני יען כי שם היה דברי ה' ודו"ק יע"ש"ב דרוש ב' די"ג ע"ב.

ויקח את ב' נעריו ויקח אתו ויקח וילך אל המקום וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה, פי' עט"ר מוה"ר החסיד מ" שפטעל בספר אה"ל ואות הברית עמ"ש רש"י סדר לך לך בפסוק אחרי הפרד לוט מעמו וכל זמן ושהרשע עמו הדיבור פורש ממנו והרי בקחתו ב' נעריו עמו שהיו רשעים וזהו הסיבה שגרמה וירא את המקום שהוא הקב"ה המקום ב"ה רחוק ממנו דון בדעתו כמו שאירע עם לוט כן עם אלו שני נעריו ולכן תכף אמר שבו לכם פה עם הדומה לחמור ואני והנער נלכה עד כה ולא אתם, יען רואה אנכי שמרחוק ה' נראה לי בסיבתכם זת"ד, דפח"ח. ובספרי הדרשנים מצאנו שדרשו וירא את המקום מרחוק ממש להפך מזה לאידך גיסא כמו שיראה הרואה אלא שש' פנים לתורה, וק"ל. ויקח את שני נעריו אתו, יל"ד כי למה הכא באברהם כתוב שני נעריו ובלע"ם כתוב שני נעריו עמו, אלא לרמז שלגבי אברהם המרכבה הקדושה היתה עמו והיא שא"ן שור נשר ארי אדם והם ר"ת הכתוב הגז' את שני נעריו אתו, אבל בלע"ם לקח ג' קלי' נחש שרף עקרב וזהו הכתוב בעמוס על בלע בן בעור, עברתו שמורה נצח ר"ת שרף עקרב נחש ה' מג"ע.

ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעולה ויאמר אברהם אלהים יראה לו השה לעולה בני, וקשה דכפל לשון למה לי שכבר נאמר ויאמר יצחק אל אברהם אביו למה נאמר תו ויאמר אבי הכי הול"ל ויאמר יצחק אל אברהם אביו הנה האש והעצים ואיה השה וכו' ועוד מה השיב לו הנני בני וכי עד עכשיו לא היינו יודעים שהוא בנו, ועוד מה השיב לו אברהם אלהים יראה לו לעולה בני, למה ליה למימר עוד הפעם בני? ונראה לתרץ בדרך זו, כי לכאורה נראה שבענין זה של העקידה ישנה קושיה גדולה ועצומה על מה שאמר הקב"ה לאברהם קח נא את בנך את יחידך וכו' והלא בזה תתחזק טענת ליצני הדור שאמרו מאבימלך נתעברה שרה ויצחק לא היה בנו של אברהם אם ישמעו שאברהם יקריב את יצחק ע"ג המזבח פשיטא שיאמרו מאבימלך נתעברה ולא מאברהם, כי כבר אמר הכתוב כרחם אב על בנים שהאב מרחם על בנו מלעשות לו איזה רעה ומכ"ש שאין לב האב יכול להרוג את בנו בידיים, וא"כ איך צוה לו הקב"ה כן לשחוט את בנו ע"ג המזבח אשר בזה יהיה דבר פשוט אצל ליצני הדור שמאבימלך נתעברה שרה שאין אפשר הדבר שלא ירחם האב על בנו? וא"כ הנה ליה לנסותו בנסיון אחר ולא בזה שישחוט את בנו הנולד לו, שיוולד מזה ריעותא גדולה וכנו', אמנם נראה לתרץ קושיא זו עפ"י מ"ש במדרש רבה פרשת וישב דטעם שלא רצה יוסף לשכב עם אשת אדוניו הוא שאמר אלהינו הוא רגיל להיות בורר לקרבן מאוהבי בית אבא לעולה כמ"ש הכתוב לאברהם קח נא את בנך וכו' וא"כ פן ואולי יצוה הקב"ה ג"כ עלי להקריב אותי אם אטמא עם אשת אדוני אהיה פסול לקרבן לכך לא רצה לשכב עמה, וא"כ קל וחומר הוא השתא מי שנטמא עם אשה אחרת פסול להקרבה מכ"ש הנולד מאיש אחר שהוא ממזר שודאי שהוא פסול לקרבן, א"כ אדרבא מכח זה שראינו שצוה הקב"ה להקריב את יצחק, בזה בא להורות ולגלות לכל העולם שלא מאבימלך נתעברה, שא"כ היה ח"ו ממזר ופסול לקרבן. א"כ מעתה יתורצו הפסוקים הנז' כי יצחק בעת שראה שאביו יוצא לשחוט היה ח"ו נכנס לו ספק בעצמו אם הוא בן אברהם או ח"ו מאבימלך, שאמר בלבו איך יעלה על הדעת שאב ישחוט את בנו? אלא ודאי שאמת הוא ח"ו מה שאמרו מאבימלך נתעברה שרה, לזה אמר הכתוב ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ר"ל שיצחק בא בלשון שאלה לומר הודיעני אם אתה אבי או לא ח"ו ר"ל שאם אתה אבי איך יעלה על הדעת לשחוטני אלא ודאי מאבימלך ח"ו נתעברה, ולכן כתיב ויאמר ויאמר כפול ויאמר יצחק אל אביו ויאמר אבי ר"ל אבי אתה או לא? והשיב לו אברהם הנני בני, ר"ל שזה אמת שאתה בני ולא מאבימלך, על זה הקשה יצחק ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה וכו' ר"ל דבלא זה הייתי אומר שאני אהיה לעולה ואתה בעצמך

תקריב אותי יען שח"ו שאין אתה אבי, אבל עכשיו שאמרת הנני בני א"כ האב מרחם על בנו א"כ איה השה לעולה? ועכשיו שאתה רוצה להקריב אותי יאמר האומר שמאבימלך נתעברה אמי, לזה השיב לו אברהם אלהים יראה לו לעולה בני רח"ל מכת זה ושאלהים יראה לו לעולה שצוה לי להקריב אותך לו לעולה לו דייקא זה יורה שאתה בני ולא מאבימלך משום דא"כ אין אתה ראוי להקריב מכת שאתה באת מפיסול אלא ודאי מכת זה יהיה מוכח שאתה בני וק"ל ועכ"ד ה' קרבן שבת.

במדרש בשעה שאמר הקב"ה לאברהם אל תשלח ידך אל הנער וכו' אמר לפניו רבש"ע עכשיו אברר שיחותי, תחילה אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע ואח"כ אמרת לי קח נא וכו' והעלתו שם לעולה ועתה אתה אומר לי אל תשלח וכו' אמר לו הקב"ה לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה, כלום אמרתי לך אלא והעלתו שם לעולה אסקתיה אחתיה ע"כ, ולכאורה קשה טובא דמהיכא היה לו לאברהם אבינו להבין משאמר והעלתו שם לעולה ושאר שהעלתו שיורידו מבלי שיקריבוהו לעולה והלא פשטו הוא שיקריבו קרבן עולה ואם היה עושה כן שיעלתו בלא שחיטה כל העולם היו טוענים עליו שלא קיים מצות ה' ח"ו, אלא שהענין יובן עפ"י מ"ש בנבחים עולה שעלתה חיה ע"ג המזבח תרד, וא"כ נאמר שהכא בכוונה מכוונת אמל"ו קח נא את בנך והעלתו וכו' ור"ל שיעלתו על המזבח חי ודעתו של הקב"ה שמוה יבין אברהם שלא ישחטנו שכבר ידע אברהם משנה זו דעולה שעלתה חיה תרד, וז"ל אשר לא צויתי ולא עלתה על לבי וזה יצחק שכשרצה אברהם לשוחטו ממש אמל"ו אל תשלח וכו' כלום אמרתי לך אלא והעלתו אסקתיה אחתיה שהדברים כפשטן שממה שאמרתי והעלתו שם לעולה הדבר מוכיח מעצמו שהורידו אמרתי ולא לשוחטו שמשנה שלימה היא עולה וכו' תרד וא"כ בכח מאמר והעליתו אסקתיה יובן מתוכו אחתיה.

ומצאתי למהרח"א ע"פ ויעקוד את יצחק בנו וז"ל הקשה מוהר"ר זקני ז"ל שמשנה שלימה שנינו עולה שעלתה חיה לראש המזבח תרד, ותיירץ מוהר"א שמאחר שהטעם הוא שמה תרביץ גללים, זה הטעם לא שייך גבי יצחק, א"נ מפני שהשטן רצה להטיל בו מום ולפוסלו משו"ה רימהו אברהם אע"ה שיחשוב שעדיין לא הגיע זמן שחיטה וניחא ליה למעבד איסורא זוטא וכו' ע"כ, ועפ"י תירוצי ה' יש לפרש מש"ה ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו, והקשה רש"י ז"ל כי מה היה חסר המקרא אלו לא היה כתיב תחת בנו, אלא כך בקש רחמים א"א ע"ה שיהא חשוב זה וכו', אמנם עפ"י תירוצי מוהר"א א"ש הרינו שידע אברהם שפיר הא שעולה שעלתה חיה לראש המזבח תרד ושאני יצחק שעשאו כך מפני השטן, אבל כשבא אח"כ להקריב את האיל במקום בנו לא העלהו לראש המזבח כמו שעשה ביצחק אלא ששחטו למטה כדינו, וז"ל ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו כלומר שהעלהו ושחטו תחת בנו למטה מן המזבח והעלה שם בנו, והוא פ"י מ"ש תחת בנו ללמדנו הדין שכך צריך שיעלהו למטה וידע שפיר אע"ה דין המשנה ושאני יצחק שהי' מוכרח להעלותו לראש המזבח וכנו' אבל האיל שלא היה צריך לכך העלהו למטה תחת בנו, ודו"ק, ה' ברך יצחק ז"ל.

איתא במדר' אחד היה אברהם וירש את הארץ, אמרו ישראל באותו הדור לפני הקב"ה רבש"ע ומה אברהם שלא הקריב אלא בן אחד ירש את הארץ, אנו שמקריבין את בנינו לאלהים רבים אינו דין שניירש את הארץ עכ"ל. וכל המפרשים הקשו שמה הקל וחומר של התהו הזה, אמנם פ"י אותו ה' הנז"ל בהקדים מה שאמרו המפרשים ז"ל שכונת דור המבול שהיו משתחווים לע"ז, היתה לטובה, והיותו והעבד ניכר מרבו שהיו סוברים שהע"ז הם עבדים לקב"ה ואומרים ומה לעבדים אנחנו עושים כל הכבוד הזה, כל שכן אם יבא רבו שעושים לו כבוד גדול מזה כמה וכמה פעמים, ולפי"ז היו משתחווים לע"ז להיות ניכר הקב"ה, זאת היתה כוננתם של דור המבול, ונראה שזו היא כוננתם של ישראל שבאותו הדור שאמרו ומה אברהם שלא הקריב אלא בן אחד וכוננתם לומר שאינו ניכר כבודו מאוד שהמכבד לרב אינו ניכר כבודו מאוד, אלא המכבד לעבד מאד, מגדולת העבד, ניכר כבוד רבו; ולפי"ז עשו הק"ו הזאת ומה אברהם שלא הקריב אלא בן אחד ואינו ניכר כבודו אפי"ה ירש את הארץ, אנו שמקריבים את

בנינו לאלהים רבים והאלהים רבים הם עבדים ואנו מכבדים אותם כל כך, א"כ אינו דין שנירש את הארץ? כלומר שאנו עושים לך כבוד יותר מאברהם, וד"ק.

פרשת חיי שרה

לפרש כונת הסמיכות ובתואל ילד את רבקה וכו' ויחיו חיי שרה, עלינו להצטע מה קשר יש ביניהם, אמנם בהקדים מ"ש הרב ש"ך ז"ל ריש פרשה זו וז"ל למה נסמכה פרשת העקידה למיתת שרה לומר לך שע"י בשורת העקידה שבא השטן ובשרה מתה, ויל"ד שאדרבה היה לה לשמוח שמחה גדולה שנתקרב בנה ובחר בו ה', בפרט ששרה אין הצעה קלה כשאר נשים שהרי אמרו שהיה אברהם טפל לה בנביאות א"כ היה לה לשמוח? כי אפילו הגוים שמקריבים בניהם לע"ז בשמחה ובשירים בתוף ובכינור מקריבים אותם לע"ז שני' כי גם את בניהם ישרפו באש וכו', אלא סוד הענין הוא ששרה היא חוה ונתקנה ולזה נקראת שרי רז"ל שמחל לה הקב"ה מעשיה כמו שרי ליה מריה, (ועיין בפ' וירא מ"ש משם המקובלים כי נקרא שמה שרי ע"ש שתקנה חוה כי חוה היה צריך לקראתה חיה אלא שפגמה בארבע אותיות בשם הק' ונקראת חוה עכשיו היא נקראת חיה וז"ש כעת חיה ולשרה בן יע"ש), וכשראתה השטן פרחתה נשמחת, שמא בא להסיתה ולא תוכל לו ולעמוד כנגדו ותגרום מיתה לה ולדורות ח"ו והיא מיתת עוה"ב כי בראשונה גרמה מיתת עוה"ז, ומרוב הפחד שנרשם בה כשראתה אותו מתה ולמ"ד הפילה עצמה ומתה הינו שאמל"ו לשטן אין לך יכולת אלא על הגוף ולא על הנשמה, הילך הגוף ופרחתה נשמחת וחזרה למלאות חסרונה ברבקה עכ"ל, וכתב ה' משיח ה' הרי לך בהדיא כי רבקה היא גלגול שרה שבאה למלאות חסרונה של שרה וכן מדוקדק בדברי חז"ל ורש"י, כי רבקה זו שרה גבי וינחם יצחק אחרי אמו. ובוה פ"ה הנו' כונת המסרה ויביאה יצחק האהלה שרה אמו ואידך ויביאה אל האדם וכו' שהכונה בזה לרמוז אל דברי ה' ז"ל הש"ך ששרה היא גלגול חוה ולפי שלא הספיקה ליתקן מכל וכל חזרה והשלימה חסרונה ברבקה, וזהו כונת הסמיכות ויביאה יצחק האהלה שרה אמו דהינו שרבקה היתה נראת בעיני יצחק כאלו שרה אמו קימת וא"ת מה ענין שרה לכאן לז"א ויביאה אל האדם רז"ל שרה זו חוה שהביאה ה' אל האדם ובאה לתקן את אשר עותה בגלגול הראשון ולפי שלא הספיקה באה למלאות חסרונה ברבקה ולכך שפיר אמר קרא ויביאה יצחק האהלה שרה אמו, דהרי היא רבקה שרה ממש היתה שנתגלגלה ברבקה וק"ל.

ובזה פ' הנו' כונת הסמיכות ובתואל ילד את רבקה דהינו שנתבשר אברהם על בת זוגו של יצחק, וכונת הכתוב הוא כמ"ש הש"ך שמסיבת צער העקידה מתה ונתגלגלה להיות ברבקה ולפי שבל נחשוב כי אין משפחת רבקה דומה, לזה הוצרך הכתוב להפסיק בדבור ותלד גם היא את טבח ואת גחם וכו' דהינו ח' בני גבירות וד' בני השפחות כמ"ש ז"ל ואח"כ חזר לענין ראשון ואמר ויהיו חיי שרה כלומר שחיי רבקה היו חיי שרה ממש ושראוייה היתה לחיות יותר, ולפי שמתה קודם זמנה לכן באה להשלים חסרונה ברבקה ונמצא שחיי רבקה היו חיי שרה ממש, כאלו עדיין שרה בחיים אף כי לעיני כל ישראל נראה כי קכו' שני חיי שרה, מ"מ אינו כן כי יותר היה לה לחיות אלא שהשטן קטרג להמיתה קודם זמנה ולעולם חזרה אח"ך למלאות חסרונה ברבקה ובוה ניהא דקאמר ויהיו ולא אמר ותחי שרה דהכונה לרמוז אל האמור שחיי רבקה היו חיי שרה, ובוה יבואר למה חזר הכתוב לומר שני חיי שרה באחרונה ורז"ל דרשו כולן שוין לטובה, מ"מ לפי"ה ניהא דמ"ש תחילה ויהיו חיי שרה הינו לומר שחיי רבקה היו חיי שרה שהי"ל לחיות יותר וחזרה למלאות חסרונה ברבקה ומ"ש שני חיי שרה רז"ל על שנותיה של שרה ממש שחיתה שרה.

איתא בגמ' דזבחים דמ"ב בני אחתיה דר"ט הוו יתבי קמיה דר"ט פתח ואמר ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה יוחני אמל"ה קטורה כתיב קרי עליהו בני קטורה, והרב הנו' דריש נוטריקון יהי כמו שיעויין שם בדבריו אבל בגמרא ובעין יעקב הגירסא יוחני יע"ש בכל

הדפוסים. והנלע"ד לפרש בהקדים מ"ש האר"י ז"ל כי ז"א נאצל בור"ק וע"י תפילותינו יהיה שלם בג"ר ובאים לו מוחין שלמים וגם יהיה שלם ברמ"ח אברים כמ"ש בכונת ק"ש והנו"ק שבה ש"ך דינים נותן לה הז"א ה' חסדים וחי' ברכן אחר שיושלם בג"ר וכנו' וכמו שידוע כ"ז לבאים בסוד ה' וז"א ויוסף רור"ל ו' יוסף רור"ל הז"א שהוא רמוז בואו של שם והוא בעל ו"ק עתה אחר סדר התפילה וק"ש נתוסף ונעשה אברהם שלם ברמ"ח אברים גמ' אברהם ויקח אשה שהיא המלכות הינו שנזדווג עמה ומה שהיה מקודם קטורה גמ' ש"ך שהיתה כלולה מש"ך דינים עתה נתן לה החסדים וחי' ברכן ומה היתה מקודם דין עתה נעשת שם אדנות שלם וז"ש ושמה יוחני גמ' אדני ע"ה וחי' ברכן, אמנם בני אחתיה שלא הבינו דבריו העומדים ברומם של עולם קרי עליהו בני קטורה ואם שגיתי אתי תלין משוגתי.

כי נר מצוה ותורה אור, ויל"ד כי למה כינה המצוה לנר והתורה לאור ודקדוק זה כבר עמדו בו המפ' ופי' כל המפרשים כל אחד כדרכו, אמנם אפי' לפרש לע"ד בהק' מ"ש רבינו הק' הארי ז"ל כי מצות שהם במעשה כעין ציצית ותפ' וכיוצא הם וברכותיהם בחצוניות העולמות אמנם מצות התלויות בדיבור כגון ספירת העומר וקידוש וכיוצא הם וברכותיהם הם בפנימי' העולמות ובפרט עסק התורה עצמה בפנימיות כידוע, עו"ן כי נר הוא הכלי שמדליקין בו הנר כידוע מרז"ל וכמ"ש כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת, א"כ הנר הוא הכלי והחצוניות והאור הוא הפנימיות וא"כ ז"ש שלמה הע"ה במשליו ומה מתוק המשל שהמשיל המצוה ורור"ל מצוה שהיא במעשה המשיל אותה לנר שהוא הכלי בחצוניות אמנם התורה רור"ל מצות שהם בדיבור והם כמו למוד תורה בעלמא ובפרט עסק התורה עצמו המשיל אותה לאור שהוא הפנימי ודו"ק.

ומ"ש הכתוב עוד ודרך חיים תוכחות מוסר כי יל"ד דלמה כתב קרא ודרך, יובן עם מ"ש הרב מוהרש"ש זיע"א ועיקר שורשו מדברי האר"י ז"ל בהקדמתו הנוראה בד' קיא' ע"א וז"ל נמצא כפי כל הנו"ל כי הנרגח"י דז"א אינם נמשכים ובאים לו אלא מלובשים תוך כל צלמי המוחין שכל הפרצו' שלמעלה ממנו וכו' כי אפי' בחי' נפש דעיבור דז"א אינה נמשכת ובאה לז"א אלא מלובשת תוך מוחין דא"א תוך מוחין דא"א מלובשין תוך מוחין דישסו"ת ואז תתלבש בז"א. ואעפ"י שהרב לא הזכיר כ"א עד בחינת אריך אנפין כבר נודע כי בחי' א"א ומוזכר בדברי הרב ז"ל היא בחי' א"ק שהוא א"א בכולל דור"ק עכ"ד ז"ל. והנה נראה כי גם האדם התחתון כשממשיך לבנו בחי' נפש וכו' אינה נמשכת ובאה לו אלא מלובשים תוך כל צלמי המוחין שלמעלה ממנו וע"י חטאו הוא פוגם ח"ו באלה הלבושים ועיין להרב הנז' בד' פ"ח יע"ש, וא"כ זש"ה ודרך חיים רור"ל כי יסתכל ויראה האדם לדרך חיים דרך (נר"ן) לבושי גר"ן שלו שהם חיים שלו, שהם באים מלובשים תוך כל צלמי המוחין שלמעלה ממנו וכנו', ומה יקח מוסר שלא יחטא ושלא יפגום במלבושי נשמה שלו שהיא באה מלובשת תוך כל צלמים שלמעלה ממנו וז"ש ודרך חיים דרך דיקא מזה יקח תוכחות מוסר, ודו"ק.

ויהיו חיי שרה דרשו במד' הה"ד יודע ה' ימי תמימים כשם שהם תמימים כך שנותיהם תמימים בת ק' כבת כ' ע"כ ע"כ, ופי' ה' ארץ החיים במזמור לו' במאמר הזה עפ"י מה שכתב הזוהר כל מקום שנא' ימי מורה על הנשמה הגבוהה כמו ואבר זקן באהם בימים ויקרבו ימי ישראל וגו' ויקרבו ימי דוד וכד' לזה, וא"כ קשה למה נאמר בשרה שני ולא ימי, לז"א יודע ה' ימי תמימים וכו' שבימים תמימים שלמים הם ונחלתם לעולם תהיה, משא"כ שרה שעד צ' שנים היתה עקרה ולכן אמר שני ולי ימי כי כל החיות שלה לא נחשבה אלא כמנין ויהיו חיי שרה לו' שנה עכ"ד רש"י, והמאמר הלזה יודע ה' ימי תמימים גם מה שפירש"י שני חיי שרה כולם שוים לטובה, יתישב שפיר עמ"ש הר' זר"ב ז"ל ח"ב על מ"ש רש"י, שיש נספה בלא משפט כדי ליתנם בשנותיה דיצחק שרה לגנאי כי ההיא דמרים מגדלה שערה, דיש נספי בלא משפט כדי ליתנם בשנותיה דיצחק דהוא פדיון ליצחק לכך אמר ויהיו חיי שרה וכו' שני חיי שרה שאלו הן כל ימי חייה ולא פחתו לה זה"ד, וא"כ אתי שפיר המאמר ויהיו חיי שרה הה"ד יודע ה' ימי תמימים וכו' שכן שנותיהם

תמימים ולא נחסר מהם, וזה גם כן כיון רש"י, כולן שוים לטובה בולן דיקא שהשלימה כלם לטובה לאפוקי דלא היה לגנאי וברור, מזהר"א פאלגי' בס' אברהם אנכי.

ויהיו חיי שרה וכו' איתא במאמרי רז"ל אמר אדם הראשון אני מתרגם ולא קורא ע"כ, ופתרונו פירשו רבני אשכנזי ז"ל כמשו"ל שכל הצדיקים תובעים מאדה"ר שגרם מיתה לעולם ואדה"ר משיב להם הרי שלמה בחכמתו בקהלת סי' ז' אמר כי אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ולא אני הגורם מיתה לעולם כ"א החטא של כל אחד אלא שלזה שאמר אדה"ר להציל עצמו יש לו סתירה ממדרש שהרי רש"י בפסוק זה שלכך נכתב שנה בכל כלל וכלל לו' לך שכל אחד נדרש לעצמו מה בת כ' לא חטאה אף בת מאה לא חטאה והרי משכחת שרה, וכמו שרה כמה וכמה שהם נקיים מכל עון ואשמה ומה יענה להם אדה"ר אלא דזה תינת אם אתה עושה עיקר לדרשה זו שנכתב שנה בכל כלל וכלל, אמנם לתרגום שלא תרגם כ"א אחת שנה בלבד הו"א דלא סבר לה דשרה לא חטאה כלל, אלא כסתם צדיק כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא לזה בהאי קרא גופיה דויהיו חיי שרה באו רבותינו לו' דאמר אדה"ר אם קראו שנה שנה בקרא לא תעשו זה עיקר כדי לדרוש מה בת כ' אף בת ק' דהרי אנא מתרגם ולא קורא כלו' אני עושה עיקר לתרגום שנקט שנה אחת ולא הקריאה דכתיב בכל אחת שנה שנה וזו תירץ דבריהם ואפשר שכנגד זה בא איוב בסי' ט"ז לומר על לא חמס בכפי ותפילתי זכה כי שנות מספר יאתיו וכל מגמתו על צדקו נפשו מאלהים וא"ת אמר קהלת כי אין צדיק וכו' והו' ברובא אך לא כיון שלמה באנשים שהם נקיים וצדיקים והא ראייה שנות מספר יאתיו דבחיי שרה כתיב שנה שנה בכל כלל וכלל.

ויהיו חיי שרה, ידוע מחסד הבורא להטיב לגבראים ולא ידח ממנו נדח אף הנפש החוטאת אם ישוב אל ה' ירחמנה ועד יום מותו מחכה לו ואם אז לא ישוב יצטרך לבוא בגלגולים כמו שהאריכו בזה כל ספרי מוסר ומוכרח לסבול ענויים קשים ומרים כדי שתתוקן נשמתו ואפשר לפרש בזה דברי ר' מאיר שאמר כדוהה מסיים ספרא דאיוב היה אומר סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה והכל למיתה הם עומדים אשרי מי שגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב, והנה לכאורה כל העובר על אלה הדברים משתומם על שלמה שאמר סוף אדם למות זה בסדר כדי להזכיר את האדם לתשובה, אבל מה מודיע מסוף בהמה לשחיטה מאי ג"מ, ועוד למה חזר ואמר והכל למיתה הם עומדים, שעוד שאמר אשרי מי שנפטר בשם טוב למה לא אמר שמת בשם טוב, והנראה ע"פ מה שכתב הרמ"א על משנת כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא ואמר אח"כ ואלו שאין להם חלק לעולם הבא ואמר כך בקיצור לשונו אף אלו שאין להם חלק לעוה"ב היינו תכף אחר פטירתם רק שצריך מקודם להתגלגל בגלגולים קשים ומרים בדומם ואח"כ בצומח ואח"כ בחי ואח"כ בחי המדבר, ומ"מ בא הסוף שיגיע לעולם הבא ואמרו חז"ל אלמלא הויידעי בני אנשא צערא דגלגולה היו מלחכין פומיהון בגו עפרא והו' בכיין יומם ולילה על עונותיהם למהר לתקן את נפשם עודם בחיים שלא יצטרך לבא בגלגול אחר פטירתו, ולסבול ענויים הקשים האלה רחמנא ליצלן וז"ש ר' מאיר סוף אדם למות צריך שיהיה כמו סוף בהמה לשחיטה ר"ל כמו שהבהמה יש לה סוף בשחיטה שאינה צריכה לבא בגלגול אבל לא כן באדם כי הכל למיתה הם עומדים רוצה לומר אחרי זה שמת כבר, עדיין עומד למיתה פעם אחרת ע"י גלגול, וזה שמסיים אשרי מי שגדל בשם טוב ונפטר דייקא בשם טוב ר"ל שנפטר מזה העולם שלא יצטרך לבא עוד פעם אחרת ואפשר שזה היה מאמר איוב שאמר ערום יצאתי מבטן אמי וערום אשוב שמה אשר לכאורה אין לו שחר מאי אשוב שמה ואמרים האנשים כי האדמה נקראת אם כל חי ע"ד הכל בא מן העפר ושב אל העפר אבל קשה לדבריהם הלא כששב אל העפר לא הולך ערום כי הוא מלוכש בבגדי מתים אבל לדברינו א"ש והכי פרושו ערום יצאתי מבטן אמי וכו' וערום כשאני ערום מן המצות אשוב שמה אל בטן אמי ממש ר"ל יצטרך לשוב בגלגול אל בטן האם. ונחזור לעניננו לפרש הפסוק שהתחלנו ויהיו חיי שרה הנה כבר נתנו לנו רשות בספר הזהר לפרש מקראי קודש ע"ד רמז מוסר כאשר פירש הזהר פרשת לך לך ויאמר ה' אל אברהם דא היא נשמתא קדישא נמצינו למידין שאברהם נקרא הנשמה ושרה היא הגוף

שהוא בעולם הזה לשר על הנשמה, להשתעבד בה בנשמתא קדישא לכל צרכי הגוף והנה ידוע שתענוגי הגוף המה ענוי הנפש כשהגוף מתענג בתענוגי עולם הזה בזה הוא מצער הנשמה כמו שאתו"ל סקבא דשתא ריגלא רו"ל הגרוע שבכל ימות השנה המה הרגלים כשאדם הולך בטל ואוכל ושותה ואינו עושה מתגברים רתיחת הדמים בגאוה וישמן ישורון ויבעט באלוה עושהו סך כל הימים האסורים בתענית דהיינו מועדים ושבחות ור"ח וחנוכה ופורים ט"ו באב ל"ג לעומר המה מאה ועשרים, דוק ותשכח ובשנת העיבור מוסיף עליהם עוד ז' ימים, ומצינו שהימים שחוטאים בהם נחשבים יום לשנה כמשה יום לשנה תשאו את עונותיכם, וזש"ה ויהיו חיי שרה הוא הגוף כל ימיו הימי שמחה אשר לו שאסורים בתענית קכ"ז שנה רו"ל מאה ועשרים יום ועוד ז' שנים רו"ל ז' ימים משנת העיבור כולם שוים לטובת הגוף ועי"ז ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון רו"ל שהגוף בעודו בתקפו ובגבורתו בחיבור הד' יסודות כאשר כתבו בעלי הטבע שמיתה הטבעית היא בפירוד הד' יסודות, אבל יש מיתה אחרת ושמית אף בחיבור הד' יסודות, כי רשעים בחייהם קרויים מתים בארץ כנען רו"ל מפני שהגוף הלך כל ימיו בארץ כנען, הוא נוטרקון כנור געים עם גבל, ויבא אברהם היא הנשמה, לספוד לשרה, הוא הגוף ולבכותה, ובאזיה זמן מתעוררת הנשמה בחו' אלול מרומז בר"ת אברהם לספוד לשרה ולבכותה ר"ת אלול רו"ל בתר' אלול שאז השלוחים יוצאים לתקנת המועדים אשר כונתם להזיק גזקי נפשות מכל השנה כולה, ללכת אחרי שרירות לבם מכף רגל ועד ראש רו"ל מכף רגל הוא חג הסוכות ועד ר"ה פצע וחבורה, וכשיגיע ר"ח אלול הוא שלושים יום לפני יום הדין הוא ראש השנה אשר כל בני עולם עוברים לפניו בבני מרון, ומי לא יפקד ביום הזה חזר כל יצור לפניו בא לשלם לאיש כמעשהו, ואז מכריזין ברקיע ומוזהירין על התשובה במ"ש בעל מג"ע ויהי לתשובת השנה לעת צאת המלאכים כתיב, ומלאכים קרי שמלאכי מעלה מכריזין על התשובה וגם מלכי רבנן ג"כ בימים האלה דורשין ברבים ומוכיחין בדברי מוסר כדי לעורר לבות בני האדם שיתקנו מעשיהם, ומי האיש הירא מעבירות שבידו ילך וישוב אל ה' בכל לבו ועד אשר לא ישובו כסאות למשפט ואז מתעוררת נפש האדם לבכות לשרה זו הגוף, ונכתב ולבכותה בכף קטנה כאלו נכתב ולבתה כלומר שהנשמה מעוררת לתשובה מפני שהיא נקראת בתה במ"ש בזהר וכי ימכר איש דא הוא הקב"ה ה"ד ה' איש מלחמה, את בתו דא היא נשמתא קדישא, לאמה שהיא כמו אמה לגוף להשתעבד בה כל צרכי הגוף, אמר הקב"ה: עמי בני ישראל במטותא מניכו לא תצא כצאת העבדים, כד מטי שעתא למיפק מנכון לא תצא כצאת העבדים מלוכלכת בעבירות ונכתבת הכף קטנה לומר שבוכה על שהיה לה כף קטנה במקום שהיה צריך להיות כף גדולה ע"ד כפה פרשה לעני ואלו היה לו כף גדולה ליתן לעניים במדה גדולה אשר מקיים וחטאך בצדקה פרוק, אבל הוא קמץ את חפנו וידבר אל בני חת לאמר ר"ל עורו נא והתעוררו נא בתשובה ותפלה וצדקה שהם צום קול ממון שהמה בגמטריא חת כל' עכ"פ יעוררו בחודש הזה בתשובה ותפלה וצדקה לאמר הוא ראשי תיבות לאל מלא רחמים כמ"ש המקובלים ואמר דיבור שהוא קשה שראשי תיבות דבר דין בלא רחמים אמירה לשון רכה ואמר גר ותושב אנכי ועמכם כמו שפירש רש"י אם תרצה הריני גר ואם לאו הריני תושב כלומר שהנשמה אומרת לגוף אם תרצה לתקן מעשיך בעוד לאל ידך לעשות תשובה, ומעט כל ימי היותך על אדמתך אזי תהיה גר בעולם הזה ולא תצטרך לשוב בגלגול ואם לאו אהיה מוכרח לשוב בגלגולים ולהיות תושב בעולם הזה, לכן אחלה פניכם אחי ורעי תנו לי אחוזת קבר ועמכם ר"ל קבר אחד שלא נצטרך לחזור בגלגול להקבר בקברות הרבה; מיד ששומע הגוף הדבר הזה ויאמר אל אברהם דא היא נשמתא, נשיא אלהים אתה בתוכנו ר"ל שממליך הגוף את הנשמה לעשות ככל אשר יצום עליו בתשובה ותענית וסיגופים ויאמר לה במבחר קבריני קבור את מתך ר"ל בכל אשר תרצה ומצוה עלי אשמע לקולך כדי לקבור את מתך זו היא הרשעה ונתקן מעשינו בעוד שלא ידינו לעשות עד שלא החשיך השמש ונצומה ונבקש מאלהינו על זאת להחזירנו בתשובה שלימה לפניו לפשוט ידו פשוטה לקבל שבים להיותנו תמיד מהעובדים את ה' בכל לבבם ובכל נפשם ולא נלך עוד אחר שרירות לבנו ונזכה לאור באור החיים בעת שמעולם הזה יוציאנו מיד וישקול אברהם לעפרון

פרעון חובותיו ויתקן מעשיו כדי שיזכה לארבע מאות שקל כסף הא היא ארבע מאות עלמין הכסופים אשר עין לא ראתה אלהים יעשה למחכה לו אכ"ר ודו"ק: ויצא לבן החוצה אל העין. יובן בהק' מ"ש רז"ל כל הפוסע פסיעה גסה נוטל אחד מתמש מאות ממאור עיניו של אדם א"כ ז"א ויצא לבן ופסע פסיעה גסה אפי' שתצא עינו החוצה בשביל ממון, ודו"ק.

ויהיו חיי שרה וכו' ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון בארץ כנען. ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה, ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל בני חת לאמר, גר ותושב אנכי עמכם תנו לי אחוזת קבר עמכם ואקברה מתי מלפני, ויענו בני חת את אברהם לאמר לו, שמענו אדני נשיא אלהים אתה בתוכנו במבחר קברינו קבר את מתך איש ממנו את קברו לא יכלה ממך מקבר מתך, ויקם אברהם וישתחו לעם הארץ לבני חת, וידבר אתם לאמר אם יש את נפשיכם לקבר את מתי מלפני שמעוני וגעו לי בעפרון בן צחר ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו אשר בקצה שדהו בכסף מלא יתננה לי בתוככם לאחוזת קבר ועפרון יושב בתוך בני חת ויען עפרון החתי את אברהם באזני בני חת לכל באי שער עירו לאמר: אפשר לרמזו בהני קראי ותמת שרה רמז לגוף הנקרא שרה כידוע מהזוה"ק ששרה זו הגוף ואברהם זו הנשמה והיינו ותמת שרה דהינו שהרשיע שרשעים בחייהם קרוים מתים וסיבת מיתתה היא בקרית ארבע כמו שכתב רבינו מהרש"ו ז"ל בשערי קדושה וז"ל ודע כי כל המידות הרעות משרשות בארבע המינים כנגד ארבע היסודות ארמ"ע עד שכתב ונמצא כי אבות כל המידות הרעות הם ד' הגאווה והשיחה בטלה ותאות התענוגים והעצבון אם כן מיתת זה הגוף הוא ישגרה לו וקרא לו מקרה בלתי טהור ד' אבות גזיקין אלו הנז' וזה שאמר בקרית ארבע היא חברון בארץ כנען שנתחבר בארבע כוחות של יצה"ר כמ"ש מהרש"ו ז"ל שם שנקראו ארץ כנען ויבא אברהם זה הנשמה לספוד לשרה זה הגוף שנתעורר לשוב בתשובה ויקם אברהם קימה היתה לו שרוצה לשוב בתשו' וז"ש מעל פני מתו וידבר אל בני חת לאמר אלו ת"ח ואומר להם גר ותושב אנכי עמכם היינו לומר שעכשיו אני גר שמרוחק אני מעבודת ה' ועכשיו אני רוצה להיות תושב עמכם לעבוד עבודת ה' וזה על ידי שתתנו לי אחוזת קבר עמכם ולקבור מתי מלפני היינו שאכניע היצה"ר ואמתינו כמו שאתם מכניעים אותו ויענו בני חת את אברהם לאמר לו וכו' איש ממנו את קברו לא יכלה ממך מקבור מתך הננו לומר שכולנו אנחנו מזומנים ומוכנים להחזירך בתשו' ויקם אברהם וישתחו לעם הארץ לבני חת היינו לומר עם הארץ אלו גדולים שבדור כמו"ש הכתוב ואם יעלימו עם הארץ וכו' ואלו בני חת הם התלמידי חכמים וידבר אתם לאמר וכו' שמעוני ופגעו לי בעפרון בן צחר היינו לומר עפרון בן צחר שם רמז על הקב"ה שעפרון הוא לשון פרעון שפורע מהאדם ומענישו על עונותיו וגם פורע לו שכר מצות שעושה בן צחר היינו שמלבד עונותיהם של ישראל כמו צמר צחר ויתן לי את מערת המכפלה וכו' הוא רמז למה שכתבו המקובלים שתשו' היא בחינת בינה וכיון שבעל תשו' הוא מושפע ממידת בינה אם כן הוא הבעל תשו' קאי במדרגת צדיק שהוא יסוד וכמו שכתב בזה"ק בכמה מקומות שבמעשה שעושה הוא מזדוג עם השכינה כביכול והכא נמי הבעל תשו' הוא קאי בהאי דרגא כיון שהוא מושפע מבחי' בינה גם ידוע מה שכתב רבינו מוהרש"ש זיע"א כי בחי' חכמה הם או"א עילאין ובחי' בינה הם ישו"ת גם ידוע כי בחי' או"א עילאין הם משפיעין לזו"ן הגדולים ובחי' בינה ישו"ת משפיעים לזו"ן הקטנים שהם יעקב ורחל והם שני יסודות דמ"ה וכן שהם זו"ן הגדולים הנז' ואם כן ז"ש ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו היינו לומר כיון שהוא נעשה בעל תשו' והוא מושפע מהבינה שהיא ישו"ת שהם משפיעים דזו"ן הקטנים והבעל תשו' הוא קאי בבחי' הזאת שהיא מדת יעקב ואם כן כביכול הוא מזדוג עם המלכות הנקראת רחל הקטנה שהיא מלכות דב"ן וידוע ששם ב"ן הוא נקרא מערת המכפלה וז"ש הבעל תשו' ויתן לי את מערת המכפלה הוא שם ב"ן רמז לרחל הקטנה הנז' אשר בקצה שדהו שהיא מלכות דב"ן דגדולה אשר היא נקראת שדה הקל תפוחין קדישין בכסף מלא היינו לומר שמלת כסף מלאה גמט' כפרה שבוה יהיה לי כפרה גמורה וק"ל. ויען עפרון החתי את אברהם וכו' לא אדני שמעני השדה נתתי לך יל"ד אמרו לא אדני כי הול"ל אדוני שמעני, ורז"ל דרשו לא אדוני שמעני לא תקנה אותה בדמים אלא במתנה, והדבר

קשה למ"ש רז"ל עפרן חסר וא"ו שנתן עיניו בממון ושהיה צר עין ולאיש אשר אלה לו איך יאמר לתת אותה במתנה, ונראה שיובן במ"ש רז"ל שהמליכו לאברהם מלך עליהם וז"א נשיא אלהים אתה בתוכנו עוד אז"ל ועפרן ישב בתוך בני חת ישב כתיב אותו היום מינוהו שוטר עליהם מפני כבודו של אברהם יע"ש.

והנה אמרינו בפ"ק דברכות על מ"ש חנה בתפלתה, ותאמר לא אדוני אשה קשת רוח אנכי אמרו שם ותאמר לא אדוני לא אדון אתה בדבר הזה ולא רוח"ק שורה עליך יע"ש נמצא כשיאמר לא אדוני כל' לא אדון אתה, עז"ל מ"ש בסנהדרין דב"ן ע"ב למה ת"ח דומה לפני ע"ה בתחילה דומה לקיתון של זהב סיפר עמו דומה לקיתון של כסף נהנה ממנו דומה לקיתון של חרס כיון שנשבר שוב אין לו תקנה ע"כ, ובוה נבא להבין כונת הכתוב שהנה עפרון ביום שמעו את דברי בני חת שמינו את אברהם למלך עליהם באמרו אליו נשיא אלהים אתה בתוכנו נכנס בו רוח קנאה וקנא את עצמו כי הנה אותו היום מינוהו שוטר עליהם מפני כבודו של אברהם, על כן מה עשה חשב מחשבות לבלתי תלך ממנו השדה והמערה אשר בו בחינם אין כסף על כן מה עשה הכי אמר ויען עפרון את אברהם באזני בני חת לכל באי שער עירו לאמר ואיכא למדק למה הודיע לנו הכתוב שהיה זה הדיבור במעמד בני חת ובכל באי שער עירו, אלא שכונתו היתה להרע כדי להוריד את אברהם ממדרגתו ע"י מתנה זו והיא באמור לו לא אדוני שמעני כל' דעל האמת אתה גדול מכולנו ומלך אתה עלינו אבל בדבר אחד עושה אני ומוציא אותך ממדרגתך ולא אדוני אתה וא"ת באיזה דבר לז"א שמעני השדה נתתי לך במתנה וכיון שאתה נהנה ממני הרי אתה נעשה כקיתון של חרס ולא אדוני אתה עוד בדבר הזה שעתידי אני לעשות לך שאתה נהנה ממני ואז הבין אבינו אברהם והכי אמר מה לך אם אתה לו שמעני נתתי כסף השדה קח ממני ואיני צריך לקחת ממך בחינם אין כסף וק"ל.

עוד להמתיק הענין במילת נתתי כי היה לו לאברהם לומר אתן כסף השדה קח ממני ותו במה שאמר אברהם באזני עם הארץ לאמר אך אם אתה לו שמעני נתתי כסף השדה וכו' כאלו מדבר עמו דבר נסתר שצריך להבין ועז"א לו שמעני הלואי שתבין מה שאני אומר נתתי וכו' ויש לנו לדעת כי מהו הדבר הנסתר שצריך להבין, אמנם עפ"י מה שכתבתי א"ש, והוא כי כבר רמז לו עפרון לאברהם שאם תתן שדה זו במתנה לא אדוני כל' במה שאתה נהנה ממני לא אדון אתה כי כיון שנהנה ממני נעשה כקיתון של חרס ואפ"ל שעל זה רמז לו אברהם אע"ה באומרו נתתי כסף השדה וכו' והוא בהק' מ"ש בקידושין נתנה היא ואמר הוא בההיא הנאה שקבלתי ממך מתנה תהי מקודשת לי אם הוא אדם חשוב ה"ז מקודשת, וכן פסקו הפוסקים, ומעתה ודאי כי באמור נשיא אלהים אתה כי אין אדם חשוב כמוהו, הנה כי כן בקבלת אברהם את המתנה מאת עפרון אדרבה עפרון נהנה מאברהם ולא אברהם מעפרון ואמטו להכי אף אם יקבל אברהם מעפרון עדין בכבודו עומד, זאת זה אמר להשיבו אל מ"ש לו: לא אדוני וכו' כי ע"י מה שאתה נהנה ממני לא אדון אתה לזה השיב לו שבדבר זה אני נותן ולא אתה, לו חכמת השכלת זאת וז"א אך אם אתה לו שמעני כי במה שאני מקבל במתנה נתתי כסף השדה לא שאני לוקח, ועם כל זה איני חפץ קח ממני, ודו"ק ע"כ ת"ד ה' בן אברהם בס"ו יע"ש.

בגמ' דזבחים דס"ב בני אחתיה דר"ט הו' יתבי קמיה דר"ט פתח ואמר ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה יחני אמ"ל קטורה כתיב קרי עליה בני קטורה, פ"י הרב מא"ש ז"ל שהנה איתא במדרש נעלם שכל פרישה זו מרמזת על הנשמה ועל הגוף הנשמה נקראת אברהם וכו' בזה"ק שבתחילה גותנים לאדם נפש זכה יתיר גותנים לו נשמה וכו' עד שזוכה ע"י מעשיו הק' לכל החמשה חלקים נרנח"י וידוע שכל חלק כלול מיו"ד קדושות ולזה מרמז הכ' ואברהם זקן בא בימים וה' בירך א"א בכל וכבר אמרנו שבא בימים מרמז שבא ונתדבק באורות עליונים וה' בירך וכו' ר"ל שזכה יתיר עד שנתנו לו כל ה' חלקי הנשמה אשר לא כל אדם זוכה לזה וכל אחד מה' חלקים כלול מיו"ד גימט' כל ח"ש סה' בירך א"א בכל. ובזו"ו כונת הגמ' הנז' ויוסף אברהם ר"ל שהוסיף בקדושה ויקח אשה ושמה יחני ר"ת יחידה חיה נשמה יתירה ר"ל שזכה יתיר עד שנתנו

לו נשמה יחידה היה שאין איש אחר זוכה לזה והם לא הבינו דבריו ואמ"ל בני קטורה כתיב ע"כ קרי עליהו בני קטורה כפירש"י שאין יודעים לדבר בהלכה עכ"ל ז"ל.

ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון, בילקוט מסיק שהיו למקום זה ד' שמות ואלו הן אשכול ממרא קרית ארבע חברון, פי' הרב כלי יקר ז"ל טעם לד' שמות אלו לפי שמקום זה הוקצה לקבורה ע"כ נק' בד' שמות המורים על ד' דרכים שהמיתה מצויה בהם כי יש מיתה שהאדם מת בחטאו כמ"ש כי בחטאו מת. ויש מיתה בעון אחרים והיא כמו הבנים שנתפסים בעון אביהם וצדיקים הנתפסים בעון הדור, ויש אשר בלי עון ירוצון מן העולם מצד המיתה הטבעית ופירוד ד' יסודות כי זה דבר טבעי שכל מורכב סופו להפרד, ויש מיתה נשיקה כמו הצדיקים שמתים בנשיקה והוא לשון חיבור, ועניינה כאשר תעלה מחשבתה ונשמתה ותדבק למעלה בשכל הפועל כיון שעלה שוב לא ירד כי תשאר נשמתו מחוברת שמה, וכנגדם באו ד' שמות אלו כנגד ד' מיתות ממרא כנגד המת בחטאו והוא מלשון ממרים הייתם עם ה' ומלשון זקן ממרא, אשכול כנגד המת בעון אחרים בנים שכולים ממנו כי הקובר בניו קרוי שכול דכתיב למה אשכול גם שניכם יום אחד, ע"כ קראו למקום ההוא נחל אשכול על אודות האשכול אשר כרתו מן העולם בעונו של זה, קרית ארבע ע"ש המיתה הטבעית פירוד ד' יסודות כי האדם עיר קטנה וקרית ארבע, חברון ע"ש חיבור ומיתה נשיקה, והנה מיתה שרה לא היתה מצד שני מינים הראשונים שיש בהם צד עון אלא מצד ב' המינים אשר בלי עון ירוצון וז"ש ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון לא הזכיר כ"א ב' שמות אלו לפי שמיתתה היתה טבעית דהיינו ע"י פירוד ד' יסודות ובנשיקה וחיבור כאמור עכ"ל הרב כלי יקר ז"ל.

וה' ברך את אברהם בכל, כתב הרב מוהרימ"ט ז"ל בס"ה צפנת פענח בסדר זה שמלה זו כוללת כמה מעלות טובות כל מה שהפה יכול לדבר וכל מה שהאזן יכולה לשמוע, וכמ"ש ז"ל שלשה הטעמים הקב"ה מעין עזה"ב שלא שלט בהם יצרם ושלא שלט בהם מלאך המות שהכונה שכולם לא חסרו שום טובה ושליומות הטובות כל מה שצריך ומה ששייך בין בעוה"ז ובין בעוה"ב, אשר בזה יובן מאמרם ז"ל שבת היתה לאברהם ובכל שמה והינו שנחלקו תחילה ר"מ ור' יהודה שר' מאיר אומר בכל שלא היה לו בת ור"י אומר שהיה לו בת ואחרים אומרים בת היתה לו ובכל שמה, ויל"ד שמה הוסיפו אחרים דבמאי פליגי הני תנאי ר"מ ור"י, ותו לפי מ"ש ז"ל מאן אחרים ר"מ כמ"ש ז"ל שבסוף ימיו אחר מעשה שהפכו את שמו אחרים א"כ נמצא שר"מ סתר דבריו תוך כדי דבור, אמנם יובן במה שאמרנו כי מאחר שבמילת בכל ראוי לדרוש בה כל מין טובה שאפשר לומר בחוק האנושי כמ"ש"ל אלא שצרת הבת היתה היות בה שני הפכים, אחת שחסרונה שליומות כענין שאמרו אי אפשר לעולם בלא זכר ונקבה אשריו מי שכניו זכרים ואוי לאבי הנקבות. שנית שמצאנו ראינו הפך זה שמחוייב האדם לכך להיות לו בת כמ"ש ז"ל לא יבטל אדם מפריה ורביה אא"כ היו לו בנים בה"א זכר ונקבה שני זכר ונקבה בראם, ובזה נחלקו הדעות ר"מ ור"י שר"מ סבר בכל שלא היה לו בת שהעדרה היא שלמות הטובה, אעפ"י שמחוייב בה אין הטובה מצד עצמה אלא לשוב העולם ואפשר לעולם שיתקים ע"י אחרים, ור"י סבר כיון דמצות הבורא ית' שיהיה לו זכר ונקבה הגם שהיה בה חסרון בהדי כבשי דרחמנא למה לן לפיכך אמר שהשליומות היא שהיתה לו בת, אחרים באו הכריעו הכרעה שלישית מאן אחרים ר"מ וכנ"ל והינו שהוא עצמו בא להכריע בדעתו ולומר כי מאחר שמצוה היא מאת המקום שיהיה לו בת צריך להכניסה בכלל הברכה, אבל כל מיני השלמות היו מצויים בהם ואף זה ניתן לידרש במלת בכל והינו שנקבצו ובאו לה כל מיני השליומות א"כ מילת בכל נדרשת לשני ענינים הן על אברהם שנתברך בכל והן על הנקבה שהיתה שלימה בכל מיני השליומות וז"ש אחרים, בת היתה לו ובכל שמה והינו שהיתה שלימה בכל, ובא ר"מ עצמו שהכריע בדעתו שהיה לו בת והיתה שלימה בכל וז"ש ובכל שמה כי נקבצו ובאו לה כל מיני אופני מיני השליומות, וזה לפי מה שאמרו במד"ר לענין האשה לא ברא אותה מן האזן שלא תהיה ציתנית ויצאה ציתנית דכתיב ושרה שומעת, לא ברא אותה מן הפה שלא תהיה דברנית והיא דברנית דכתיב ותדבר מרים, לא ברא אותה מן הלב והיא קנאית דכתיב

ותקנא רחל באחותה, לא ברא אותה מן היד שלא תהיה משמשנית והיתה רחל משמשנית שג' ותגנוב רחל את התרפים, ואז"ל שבוה רמוה רחל לאביה ואמל"ו הרמו אל יחר בעיני אדוני כי לא אוכל לקום מפניך כל' שגנבתי את התרפים והסיבה היא שגנבתי את התרפים כי דרך נשים לי שהם משמשים וא"כ אל יחר בעיני אדוני המעשה אשר עשיתי אשר בעבור זאת לא אוכל לקום מפניך כי המדה הזאת מוטבעת אצל הנשים להיות משמשניות ואתה תפסת אומנות שאינה שלך כי מששת את כל הכלים אשר באוהל שנאמר וימשש לבן את כל האוהל ועל כן לא אוכל לקום מפניך וכ"ז רמזתו, ולא ברא אותה מן הרגל שלא תהיה יצאנית והיא יצאנית שג' ותצא דינה, הרי שהנשים צדקניות הללו לא נמלטו מלהיות להם מן החסרון שבאשה שמך מנהו אם מעט ואם הרבה, וא"כ כאן גבי ו' ברכך את אברהם בכל, כל מה שאתה יכול לדרוש במלת בכל בכללות הברכה והשלימות דרוש וברכו בכל אפי' בבת, ובבת נמי כלולה בכל למען תהי משכורתו שלימה, שאם לא כן יצא שכרו בהפסדו ודו"ק ע"כ ת"ד ז"ל.

נשיא אלהים אתה בתוכנו במבחר קברינו קבור את מתך יבן עם מ"ש התוס' במס' סנהדרין דמ"ח דהא דאמרינן כל האמור בפרשת מלך מלך מותר בו, הוא דוקא במלך שמלך מאת המקום אבל מלך שמלך מעצמו ע"י בני אדם לא מותר לו, אמור מעתה זהו אמרו נשיא אלהים אתה ע"י המקום נעשית נשיא א"כ במבחר קברינו קבור מדין כל האמור בפרשת מלך מלך מותר בו והמלך לוקח השדות של עבדיו, דו"ק.

במד"ר פרשה זו ויהיו חיי שרה וכו' ר"ע היה יושב ודורש והציבור מתנמנם בקש לעוררן אמר מה ראתה אסתר שתמלוך על קכ"ז מדינות אלא תבא אסתר שהיא בת בתה של שרה שחיתה קכ"ז שנה ותמלוך על קכ"ז מדינות ע"כ, מדרש זה אומר דרשוני וחיו, וכי מה מצא סבה באסתר שלא תועיל לה זכות עצמה וצריך לבקש לה זכות משרה אמנו, ואגב נבין מה שאמרו ז"ל אסתר מן התורה מנין שנאמר ואנכי הסתר אסתיר ע"כ, ד"ל מה קשיא ליה באסתר עד שבקש לה רמז מן התורה, לכך אפשר לומר דהתימה הוא מה שזכתה למלכות בגלות בזמן שבהמ"ק חרב ושאו המלוכה נכונה ביד האומות שכבר ידענו בגבולים דחלק הקב"ה דאמלאה החרבה דבזמן שהמלוכה לאו"ה בגלות אז אומה ישראלית משועבדת תחתיהם ואין להם מלוכה דוגמת משאו"ל בשעה שאתם שמחים אין אנו שמחים וא"כ מה זה נשתנה באסתר שתפסה המלכות בזמן הגלות? וזהו אסתר מן התורה מנין רז"ל מנין לנו שתזכה למלכות בזמן הגלות, לז"א ואנכי הסתר אסתיר פני מהם ורז"ל שאפי' בזמן שאסתיר פני מהם הינו בזמן הגלות שהם שרויים באומות תזכה אסתר למלוכה, הסתר אסתיר דיקא, ובה יש לומר שזה שמקשה במדרש, למה באמת זכתה לכך ומה נשתנתה אסתר ליכנס בגבול או"ה ולזכות למלוכה בזמן שיד האומות תקיפה, מה ראתה אסתר שתמלוך על קכ"ז כל' למה נשתנו עליה סדרי בראשית וכו' ותיירץ: אלא תבא אסתר וכו'. ולהבין הענין צריכים אנו לבאר פי' פסוק מפרשת לך לך שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה וכו' וברכתיה והיתה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו ע"כ, והנה לפי מ"ש ז"ל שנקרא שמה שרה לומר שהיא שרה לכל העולם, צריך ביאור למנ"מ היא שרה לכל העולם ואיזה תועלת יוצא מזה לאומה ישראלית ועוד מ"ש מלכי עמים ממנה יהיו מה רצונו בזה וכה"ג צריך ביאור מ"ש לגבי אברהם שנק' אב המון גוים לאיזה צורך הוא אביהם של כל העמים אכן הענין הוא שמאברהם נמשכת תועלת להיות הגרים הם ניה"ק שבאומות, הוא קולט ומביאם תחת כנפי השכינה ובבחינה זו נקרא אברהם אביהם של כל הגוים בכלל ויש סמך לזה עמ"ש על פסוק זי גר יהיה זרעך וכו', אכן משרה אמנו נמשכה השררה והמלכות לישראל מכל האומות, באופן שמצד שרה זוכים יש' לשררה אפי' בין האומות כגון חנוניא משו"ע אצל גבוכדנצר וכה"ג בכל דור ודור יש הקרובים למלכו', וכעין פי' הראשונים דמפני שהיו עשוי ויעקב בבטן אחת הועיל לרבי לשלוט בימי אנטונינוס וזהו שני גוים בבטן גו' אלו אנטו' ורבי ושוב אין תמה למה זכתה אסתר למלוכה בזמן שהמלכות לאו"ה כי אמר הקב"ה תבא בה בתה של שרה אשר ממנה נמשכה שררה לישראל בין או"ה ותמלוך וכדי לרמוז זה לכך נתן לה קכ"ז מדינות כמנין חיי

שרה. עפ"י ית' מ"ש בלעם בפ' בלק כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל ע"ב, עפ"י פירש"י שכתב הן עם לבדד וכו' כשהם שמחים אין שוב אומה שמיחה עמהם, וכשהאומות שמחים הם שמחים ואוכלים עם כל אחד ואחד מהם ואינו עולה להם מן המניין ע"כ, ור"ל הנה אני רואה מגיע להם שנים מגבעות אשורנו הינו מצד שרה אמם ובמה שסיים פתח שמצד שרה הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב שכשארה הם שמחים הם שמחים עמהם וכו"ל וכל זה מגיע להם מצד שרה ורבה וכו"ל, ב' ענין הגרים מצד אברהם וזהו מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל ע"ד כה תאמר לבית יעקב אלו הגרים ותגד לבני"ש אלו ישר' גם בכאן חלק אותם לשנים לרמוז שגרים מתדבקים בהם מצד ראש צורים כנ"ל, ה' זר"ב ח"א ס"ז.

ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל פי' האדר"א ור"ל והנה יש אדם שלא בא בימים עדיין ואמנם נראה זקן גמור בשביל רבוי הצרות שבאו עליו נעשה זקן ולא משום שחי שנים רבות ויש אדם שכל ימיו היו בטובה ומשום שחי שנים רבות נעשה זקן כטבע העולם ובא בימים לכן נעשה זקן, וז"א ואברהם זקן בא בימים ור"ל מה שנעשה זקן אל תחשוב שמרבוי הצרות נעשה זקן אלא נעשה זקן בשביל שבא בימים והוא בדרך טבע העולם יען כי ה' ברך את אברהם בכל ומהיכן יהיה לו צרות וא"כ בודאי הוא שהוקנה באה לו בדרך טבע בשביל שבא בימים ולא שקפצה עליו זקנה מחמת רבוי הצרות.

ובא"א פי' הנו' שהנה הקב"ה הבטיח את אברהם אע"ה ואברכך ואגדלה שמך וה' מהרמ"א ור"ל פירש שהבטיחו הוא ית' שיברכהו הוא ית' בעצמו ולא שיתברך ע"י שליח ולכן אמל"ו ואברכך דיקא שאני אברך אותך ולא ע"י שליח יע"ש, והנה אפשר לרמוז דבר זה בשם אברהם שהקב"ה הוסיף לו הא' וקראו אברהם ונעשה מספר שמו רמ"ח כמנין ה' ברך בדקדוק ר"ל שהוא ית' המברך אותו כאשר הבטיחו ואברכך ובי"ו קשור הדברים ואברכך אני בעצמי ולכן ואגדלה שמך שאקרא אותך אברהם שאז יהיה לך מספר רמ"ח לרמוז על הבטחה זו, ובי"ו רמז הפסוק וה' ברך את אברהם שמספר אברהם עולה גמ' ה' ברך ודו"ק.

איתא במדרש רבה סדר זה אברהם היה מברך את הכל שני' ונברכו בך וכו' ומי מברך את אברהם הקב"ה שני' וה' ברך את אברהם בכל ע"כ ויל"ד מה השאלה ומי מברך את אברהם, ומי איכא ספיקא שלא יברך ה' את אברהם עד שהוצרך להביא מקרא שיה' ברך את אברהם, ופירש ה' בן אברהם בהק' מ"ש ז"ל שרבה אמנו היתה עקרה ע"י שברכו אותה לבן ובתואל ואמרו אחותינו את היי לאלפי רבבה וכדי שלא יאמרו ברכתנו עשתה פירות, א"כ נמצא כי המתברך מאדם מפי מי שאינו ראוי מסתלקת ממנו הברכה אפי' מה שהיה בו כמו רבקה שלא היתה ראויה להיות עקרה, והשתא לפי שאברהם אע"ה היה מברך לכל אף לבני"א שאינם מהוגנים ובודאי מי שמקבל ברכה מאדם חוזר המתברך ומברך להמברך א"כ ה"נ אברהם היה מברך לכל אף למי שאינו ראוי ובודאי מי שמקבל הברכה מאברהם היה חוזר ומברכו וממילא מסתלקת ממנו הברכות מאברהם, א"כ ז"א אברהם היה מברך את הכל שני' ונברכו בך וכו' וממילא היו חוזרים ומברכים אותו אף אנשים שאינם הגונים וע"ז מסתלקות ממנו הברכות וא"כ מי מברך לאברהם? ועל זה אמר הקב"ה דכשה' מברכו אין פחד וז"א וה' ברך את אברהם בכל ונכון.

עפ"י יובן בוגת הכתובים ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטנך וכו' על האדמה אשר הוא גותן לך ברוך תהיה מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה, והינו לומר עפ"י הנו' כי כיון שהקב"ה אהבך וברכך א"כ אף אם תהיה ברוך מכל העמים לא יהיה בך עקר וכו' דליכא חשש עקר אם תתברך ותתרבה יאמרו העמים שברכתנו עשתה פירות כיון שאתה מבורך מה' ליכא האי חששא וז"ש ברוך תהיה מכל העמים ואפי"ה לא יהיה בך עקר ועקרה כיון שאתה מבורך מה', או נאמר בהק' שעד כאן לא יאמרו העמים ברכתנו עשתה פירות אלא אם הוא יחיד אבל אם הם רבים המרכים לא שייך שיאמרו ברכתנו עשתה פירות ולכל אחד מהם נאמר שמי יאמר ברכתך עשתה פירות ולא מאיש אחר המברך כיון שיש רבים, וזהו כוגת הכתובים ברוך תהיה מכל העמים שהם רבים וא"כ לא יהיה בך עקר וכו' כיון שהם רבים לא אתו למימר

ברכתנו עשתה פירות שלכל אחד נאמר לא ברכתך עשתה פירות אלא מאחר על כן לא יהיה כך עקר וכו'.

ואברהם זקן בא בימים וה' בירך את אברהם בכל דרשו במדרש הה"ד עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא אמר הקב"ה לאברהם תפסת אמונתי בא ולבוש לבושי ואברהם זקן ע"כ ולפי"ז את"ש מ"ש וה' בירך את אברהם בכל והוא במ"ש רז"ל ע"פ וצפונך תמלא בטנם וע"פ אשר צפנת ליראיך שכל מה ששואל אדם מהקב"ה יענהו ביום קוראנו שומע תפלת כל פה, אלא דמצד צפון למעלה יש ב"ד המעיינים בדינו אם ראוי למלאות שאלתו ועושים עיכוב בית דין של מעלה, ואמרו נמי שמי שרודף צדקה וחסד ימצא בנקל בלתי עיכוב ב"ד חיים צדקה וכבוד דלעושה צדקה אין מעיינים בדינו א"כ ז"ש ואברהם זקן בא בימים ואיך זכה לזה אם לא ע"י הצדקה ואית ליה ריבוחא וה' בירך את אברהם בכל כמו שדרשו וה' לקח הוא וב"ד דגם הב"ד של מעלה הסכימו לברך אותו בכל ולא היה מי שיעכב בידו.

באו"א עמ"ש בב"מ פ"ד ד' ס' ע"ב והוא עבדא סבא דאול צבעיה לראשיה ולדקניה אתא לקמיה דרבא א"ל זבנן א"ל ויהיו עניים בני ביתך אתא לקמיה דר"פ ב"ש זבניה יומא חד א"ל אשקיין מיא אזל חוריה לראשיה ולדקניה אמר ליה חזי דאנא קשיש מאבך קרי אנפשיה צדיק מצרה נחלץ ויבא אחר תחתיו ופירש"י דעבד כנעני הוה ולאחר החורבן ליכא עבד עברי והנה בעבד כנעני זה שקנה אברהם היה לפי אומרים ז"ל עוג היה שהיה סביב התיבה במבול, ואברהם כל יומא ויומא הוה מקיים יהי ביתך פתוח לרוחה ויהיו עניים בני ביתך וא"כ איך קנה כ"כ זקן מופלג דקשיש מאביו לפי פרש"י והוא מקח טעות, ואיך לפי חכמתו ופקחותו עשה זאת דלמאי חזי ליה, לכך בא הכתוב לו' דעצם בכחו כבחור ויאמר אברהם אל עבדו עבד כנעני שהיה זקן ביתו שלא היה זקן בבית אברהם כמותו והוא היה זקן יותר שבבית, ועפ"ז המושל בכל אשר לו ושלל ענייניו ועסקיו נעשים על ידו ונאמר עליו וירק את חניכיו שקול כשי"ח עבדים כאמרם ז"ל ועצם גבורתו נודעה עיין בספר „שמו אברהם" ערך אליעזר וכיון שהיה מושל בכל אשר לו מקחו באה, שהוא יותר מקונה עבד בחור כארזים, וזה לך האות שספר הכתוב ששלחו לארם נהרים עיר נחור להביא את זיווגו של יצחק בנו וביום שיצא בא, הנמצא כזה איש עובד כגבורתו, מעשה תקפו וגבורתו כנשר נעוריו, ודו"ק, אברהם אנכי, אי נמי באו"א עמ"ש בתענית בר"א בן פדת דדחיקא ליה שעתה, ואמר עד אימתי נשב בהאי דוחקא ושאל שני דחיי נפיש, או דחיינא אמ"ל דחייית טפי אמר ליה אי הכי לא בעינא ע"כ, נמצא שלעת וקנתו של אדם לא חשיב ליה העושה כיון שהוא לזמן מועט ומן שמיא הסכימו לסברתו ולא נתנו לו, וזה מה שאמר באברהם ואברהם זקן לא חשוב שעתה העשיר בהיותו זקן אלא בא בימים בהיותו בא בימים שהתחיל בימים מנערותו מזמן מצרים וקודם סדום כאשר יעידון קראי, ולא נשא אותם הארץ וזהו שמספר והולך ענין אליעזר וה' ברך את אדוני מזה זמן רב ולא בזמן ואברהם זקן וה' ברך את אברהם בכל כבר לא בזמן הזקנה, אלא שהוסיף יותר שהי"ל ברכת ה' היא תעשיר, וזה נמי מ"ש גבי יצחק כי גדל האיש ויגדל וילך הלך וגדל בהיותו הולך וגדל עד כי גדל מאד והיגו כפשוטו גדלות בשנים ויהי מאז ויהי לו צאן ובקר ועבודה רבה וכו' דהינו עשירות קרנים שמעשרות בעליהן ולא ויהי כי זקן יצחק, וק"ל.

ואברהם זקן בא בימים וכו', יש לדקדק שהיה לו לומר בא בשנים, ויובן עם מ"ש התוס' ז"ל במס' מגילה על פסוק זה, לא בימים של אברהם ממש הכתוב מדבר, הינו חיי העוה"ז, אלא על ימים של עוה"ב ע"כ. והדקדוק מבואר שמי הכריחם לפרש בימים של עוה"ב? אמנם יתבאר בהק' מ"ש הרב דברי שלום ז"ל כי למה חיי העוה"ב נקראו ימים דכתיב למען יאריכון ימיהם לעולם שכולו ארוך ולמה לא נקראו שנים מפני שעות"ב כולו אור שאינו שוקע לעולם וא"כ איך יבא לכלל שנים משא"כ חיי העוה"ז הוא אור שוקע ויכול לבא לכלל שנים וע"ז נתקשו התוס' על פסוק בא בימים דבחי העוה"ז הול"ל שנים וכנ"ל ולזה תירצו לא בימים של אברהם ממש אלא ימים של עוה"ב שהם נקראו ימים ולא שנים וק"ל ברא מזכה אבא לעוה"ב ועו"א בא בימים של עוה"ב ע"י וה' ברך וכו' שנתן לו בן המזכה אותו לעוה"ב מלבד זכות עצמו.

ובז"ל כי בי ירבו ימך שזוכה לעה"ב ע"י התור' וגם ויוסיפו לך שנות חיים גם בעוה"ז, וזה ג"כ פי' הפסוק יראת ה' תוסיף ימים ימי העה"ב ושנות רשעים גם בעה"ז תקצורנה וק"ל מפ' קרוב לב' הגז'.

באו"א פי' ה' דרכי איש בהק' מ"ש הרב ברכת אברהם ז"ל על פסוק ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חיך על פי מ"ש הראשו' ז"ל עפס"ו יראת ה' תוסיף ימים כי הצדיקים שבכל יום מוסיפין מצוע"ט שזוכים בהם לעוה"ב הימים האלה נזכרים ונעשים שנות חיים וזש"ה כי בי ירבו ימך וכו' כל' לא לבד השנים יחשבו לשנות חיים כי אם גם הימים יוסיפו לו עליהם שהם שנות חיים לז"א כמה ימי וכו' כל' שלא לבד יש לדעת שנותיך כ"א גם הימים שעובד בהם את ה', לז"א ימי שני מגורי וכו' כל' שהיתי נע ונד ולא עבדתי את ה' כראוי ק"ל שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי שהם י"ד שנים שלמדתי תורה בבית שם ועבר וכו' יע"ש. ואפשר לרמוז עוד שהנה י"ד שנה שהיה בבית שם ועבר וי"ז שנה שהיה במצרים ושהיה מיושב הרי ל"א שנים וז"ש ולא כלומר לא' שנה השיגו את ימי שני חיי כל' באלו הלא' השיגו למדרגת אבותיו, ומינה אברהם אע"ה שהיה שקט ושאנן השיג למנות הימים שיהיו ראויים למנות ימיו וז"א ואברהם זקן בא בימים ראה עד היכן סיגל מצומע"ט עד שכל ימיו היו נחשבים ועוד כיון שה' ברך את אברהם בכל והיה שקט ושאנן כל ימיו א"כ לא היה לו טרדא וזה היה עסקו מצות ומע"ט וק"ל.

ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני וכו' ויאמר העבד אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי אל הארץ הזאת ההשב אשיב את בנך אל הארץ אשר יצאת משם ויאמר אברהם ה' אלוהי השמים אשר לקחני וכו' רק את בני אל תשב שמה, וכתב הרב שמע' יעקב ז"ל בסדר זה וז"ל וראוי לשים לב שמה היה הוסחו שלהם, ועוד ומהו הכפל ההשיב אשיב, ועוד מאמר אשר יצאת משם הוא מיותר לרואי השמש, ועוד אריכות דבריו של אברהם אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי וכו' לכאורה הוא ללא צורך, אמנם יראה בהקדים ביאור דברי הממזר לבני קרח מזמור שיר יסודתו בהררי קדש אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב נכבדות מדובר בך עיר האלהים סלה אזכיר רהב ובכל ליודעי הנה פלשת וצור עם כוש זה יולד שם ולציון יאמר איש ואיש יולד בה והוא יכוננה עליון ה' יספור בכתוב עמים זה יולד שם סלה, והנה דברי המזמור הזה קשים להולמם ולהבינם ומה טעם אומרו זה יולד שם ב' פעמים ויתר דבריו אין להם הבנה, אמנם הענין יובן למה שבא בתשו' הרב מוהריט"ץ ז"ל סי' כ"ה שנשאל הרב הגז' על בחור א' שבא מארץ אשכנז לצפת תוב"ב ועתה צר לו המקום כי לא מצא שם אשה אם מותר לצאת לחו"ל ולדור שם כדי לינשא לאשה? הגם שאמרו בגמרא שלשאת אשה מותר לצאת מא"י לחו"ל, הרי התוס' הקשו מההיא עובדא דסוף מס' כתובות בההוא גברא דנפלה ליה יבמה בי חוזאה אתא לקמיה דר"ה אמל"ו מהו לצאת מא"י לחו"ל אמל"ו אחיו נשא גויה ומת ברוך המקום שהרגו והוא ירד אחריו שמשמע שאפי' לישא אשה אסור לצאת, ותירצו התוס' דהך ברייתא דמתיר היינו בדעתו לחזור לא"י אבל להשתקע שם אסור, ולפי"ז אסור להבחור ההוא לצאת לחו"ל, וסו"ד העלה הרב שם שמותר לבחור ההוא לצאת ואפי' להשתקע שם בחו"ל, ומ"ש התוס' שצריך לחזור, היינו דוקא במי שהיתה דירתו בא"י הוא ואביו אבותיו והילכך זה אסור לצאת ע"מ להשתקע ולהניח דירתו ודירת אבותיו, אבל מי שבא מארץ מרחקים להיות שם בא"י כיון שארץ מולדתו ועיקר דירת אבותיו הוא בחו"ל מותר לצאת ולישא אשה אפי' על מנת להשתקע והוכיח הרב שם הבדל זה מלשון הרמב"ם יע"ש בדברי הרב שמע' יעקב הגז' בארץ ואיך שיהיה לפי"ד ה' מוהריט"ץ ז"ל שדעת הרמב"ם ז"ל לחלק בין שהיתה עיר מולדתו בא"י הוא ואבותיו ויצא לחו"ל שם אמרו דהוי כעוה"ז, אבל מי שעיקר עיר מולדתו בחו"ל בזה לא אמרו דהוי חו"ל כעוה"ז, ובכן נבא אל כונת המשורר והוא המספר בשבח של א"י במ"ש שיר יסודתו בהררי קדש וכו' נכבדות מדובר בך עיר האלהים סלה כל' שכל הדר בה יש לו אלוה וכמ"ש הכתוב לתת לך את ארץ כנען להיות לך לאלהים, לאפוקי בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה, וחזר ואמר כי יתכן גמי דאזכיר רהב ובכל ליודעי כל' שיאמר גם בהם שהם יודעי אותי ויש להם אלוה, וכ"ש הנה פלשת וצור עם כוש שהם בתחומה של א"י אלא שלא נתקדשו בימי עזרא,

שגם הם אזכירה ליודעי שכולם יודעי אותי להיות להם לאלהים ואף שהם בחו"ל כולם יקראו יודעי אותי, הגם שהם בחו"ל. וזה בזמן כי יולד שם שעיר מולדתו היתה מתחילה, ומעולם לא הי הבא"י ומה שנאמר לתת לך א תארץ כנען להיות לך לאלהים, דמשמע שמקודם אין לו אלוה הינו בנולד הוא ואבותיו בא"י ויצא לחו"ל דהוי כעו"ז, ועל זה הוא שנאמר לתת לך את ארץ כנען להיות לך לאלהים, וזה שאמר ולציון יאמר איש ואיש יולד בה כל' כי מה שנא' להיות לך לאלהים בציון ולא בחו"ל והדר שם בחו"ל כעו"ז הוא כשאישי ואיש יולד בה שהוא ועבותיו נולדו שם, אז הוא יכוננה עליון ע"כ הארץ להיות שם לאלהים ולא בצאתו ממנה לחו"ל, ואפי' אם תהיה עיר של א"י שרובה גוים עכ"ז חייב היוצא ממנה וז"א יסופר בכתוב עמים כל' לשון חשיבות כמו ויהי מתיו מספר יחשיב אותה אפי' כשהיא כתובה בשם עמים משום שהוי רובה גוים, עכ"ז חייב בישיבתו בה ושלא לצאת ממנה, וזה החיוב במי שנולד שם וכנ"ל. וז"ש זה יולד שם סלה וכאמור א"כ היוצא מהעמור היוצא מא"י לחו"ל לישא אשה אם אין דעתו להשתקע שם אלא שדעתו לישא אשה ולחזור מותר אף לדעת התוס'. עוד אפי' אם דעתו להשתקע שם בחו"ל עכ"ז מותר והינו מי שנולד בחו"ל הוא ואבותיו ועלה לא"י ולא אתדר ליה כי לא מצא שם אשה הרי זה מותר לצאת לחו"ל ואפי' להשתקע שם כמ"ש משם מוהריט"ן ז"ל וכנ"ל. ועפ"ז נבואה לויכוח אליעזר עם רבו, כי הגה אליעזר הבין בדעת רבו כי הסבה שלא היה שולח את יצחק עצמו לקדש אשה אף שמצוה בו יותר מבשולחו, משום דתפס השיטה כדקס"ד לבעלי התוס' שאפי' לישא אשה אסור לצאת מא"י לחו"ל מהא שהוא יורד אחריו וימות, על כן השיבו אליעזר לאברהם בשתיים והוא שהניחא, אם תאבה האשה לבא אצלי, שאפשר לקיים שתייה, אכן אם לא תאבה האשה וכו' ההשב אשיב את בנך כל' בתנאי שלא ירד להשתקע שם אלא ישוב עוד לא"י והינו שאשיבנו עוד לא"י, וזהו הכפל ההשיב אשיב הינו שאשיבנו מקודם אל מקום האשה ויקדש ואשיבנו עוד אל א"י וזה כדי שלא אסרו לצאת לחו"ל אפי' לישא אשה אלא ע"כ להשתקע שם אך ע"מ לחזור מותר ועוד ומה גם כי אפילו להשתקע אומר אני שמותר יען הוא אל הארץ אשר יצאת משם, שעיקר מולדתך ועיר אבותיך היא בחו' למתחילה, וקילא דירת א"י היא לכם לצאת לישא אשה אפי' ע"מ להשתקע לפי דברי מוהריט"ן ז"ל וכנ"ל. אכן אברהם אע"ה השיבו על אחרון ראשון וז"ש כי מה שאמרת שדירת א"י היא קילא אצלנו כיון שעיקר מולדתנו היא בחו"ל מתחילה משו"ה מותר לנו לצאת מא"י לחו"ל כדי לישא אשה ואפי' להשתקע שם בחו"ל, לזה אומר דך כי שאני אנחנו אפי' שעיקר מולדתנו היא בחו"ל אסור לנו לצאת מא"י לחו"ל, וזה שהשיב לו אברהם אע"ה ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי וכו' כי הגה דבר ה' אליו היה בצאתו מחו"ל לא"י לאמר בזה הלשון לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך, והוא כפל לשון במלות שונות כי אחר שאמר לך לך מארצך למה הוצרך עוד לומר ממולדתך ומבית אביך אלא עכ"ל דכונתו ית' לשלול לו שלא יאמר שמאחר כי עיר מולדתו בחו"ל מן הדין יהא קילא ליה דירת א"י לצאת משם כי לא נאמרו כל השיעורין הללו להחמיר שלא לצאת לחוץ לארץ אלא למי שמולדתו ואבות אבותיו היו בא"י, על כן אמל"ו הקב"ה לאברהם כי שניא, חדא כי אתה אינך בשיעורין הללו כשאר בני אדם אבל אתה התרחק עוד ממולדתך ומבית אביך וכקטן שנולד דמי ושתהיה בארץ אשר ארצך ושאררה שכינתי אליך להיות לך לאלהים שם ולא בארץ אחרת וכלפי זה אמר לאליעזר ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי שהוא ית' שלל לי הכל אשר השבתני לאמר אל הארץ אשר יצאת משם כי נאסרנו לצאת ואפי' לדבר מצוה, ואל אשר השיבו לאמר ההשב אשיב ע"מ לחזור מותר לכולי עלמא לזה גילא דעתו אברהם כי טעם האיסור אינו מפני לצאת לחו"ל אלא מפני שהוא עולה ונפסל ביוצא ואף דלכ"ע ע"מ לחזור שרי רק את בני לא תשב שנפסל ביוצא אבל בן בני יעקב חוזר כמ"ש ז"ל עכ"ד הרב שמ"י ז"ל. והנה בענין אליעזר עבד אברהם או"ל בפ' גיד הנשה ד' צ"ה אמר רב כל נחש שאינו, כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן שאול אינו נחש ע"כ. הגה כמה מהחז"ל על האדם שילך בתמימות לבו כמו שכתוב תמים תהיה עם ה' וכתוב הולך בתום ילך בטח ופי' ה' בן אבר' בסדר זה וז"ל כי בא הרמז באומרו ילך בטח לומר כי בשכר שהולך בתומו

ובתמימות לבו והיה שכרו כי ילך בטח לא יאונה אליו רעה ואין שטן ופגע רע, וז"ה מ"ש הכתוב בתהילים שמור תם וראה ישר כי אחרית לאי"ש, כי לכאורה אין לו מובן ואפשר כי בא הרמז למ"ש בנדרים דל"ב א"ר אושעיא כל המתמים עצמו שעה עומדת לו שנ' התהלך לפני והיה תמים וכתוב והיית לאב המון גוים ע"כ. עו"ן מ"ש התנא אנטונינוס אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לק"פ אלא הו' כעבדים וכו' ע"מ שלא לק"פ. והנה האיש השומע כי המתמים עצמו עולה לגדולה הוא מתמים עצמו כדי לצפות לזה והיה שכרו כדי לעלות לגדולה ובודאי הגמור לאיש אשר אלה לו, הגם כי יתמים עצמו אינו עולה לגדולה כ"א עד שיעשה הדברים לשם פעולם דוקא וסוף הכבוד לבא כי המתמים עצמו לשם גדולה להנאת עצמו קא מכוין וכיון שרואה את עצמו שאינו עולה לגדולה חוזר לאחוריו ונמצא שאין תוכו כבדו, וז"א שמור תם כל' מידת התמימות שמור אבל לא בערמה ובמרמה כדי להעלות לגדולה כ"א וראה ישר כל' בישרות לבב שלא לשום פניה מן הפניות וסוף הכבוד לבא כי אחרית התמימות שהיא הגדולה היא דוקא לאיש שלום שהולך לעולם בתום ואינו עושה מלחמה בעצמו דהינו בראותו את עצמו שאינו עולה לגדולה חוזר מתמימותו וז"ש כי אחרית לאי"ש דמה שסוף הכבוד לבא דהינו שעולה לגדולה באחרית הוא דוקא לאי ששלום שאינו חוזר בו מתמימותו, א"נ י"ל שידוע שהקב"ה נקרא איש כדכתיב ה' איש מלחמה ושמור שלום שנאמר ה' שלום א"כ ז"א כי אחרית לאי"ש הינו לומר כי זה שאמרנו שאחרית התמימות שעולה לגדולה דוקא כשעושה הדברים לשמו ית' שהוא איש שלום ודו"ק. א"נ אפ"ל שהכונה שהנה כתיב הולך בתום ילך בטח הינו שהוא בוטח בה' תמיד וכתוב אל תדאג ליום מחר כי לא תדע מה ילד יום, עוד או"ל שוב יום אחד לפני מיתתך שאלו תלמידיו את ר' אליעזר וכי אדם יודע איזה יום ימות אמר להם ישוב היום שמא ימות למחר, עוד או"ל בכל יום יצרו של אדם מתגבר עליו להחטיאו ואלולי הקב"ה עוזרו לא היה יכול לו שנ' צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ה' לא יעזבנו בידו וכו' כללן של דברים כי היות האדם הנה מוכן תמיד למלחמת היצר. עוד אמרו בפ"ק דברכות לעולם ירגיו אדם וכו' אי אזיל מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה שנ' ודומו סלה ע"כ, המורם מזה כי ע"י זכירת יום המיתה הוא ניצול ממלחמת היצה"ר היא המלחמה הגדולה וכבר אמרנו כי מעלת התמימות גדולה, ולא לחשוב מה יהיה יום מחר כ"א להלך בתמימות ובכלל דבר התמימות היה עולה על הדעת לומר שלא יעלה על לבו שמא ימות למחר והנה אם כן ישוב היצה"ר להלחם בו, לזה בא הרמז במקרא שכתוב שמור תם כל' מעלת התמימות גדולה וצריך במידה הזאת, ושמא תאמר שבכלל מידת התמימות שלא ידאג ביום מחר, א"כ לא יחשוב על המיתה, לז"א וראה ישר כל' אותיות תם בדרך ישר הם מת לפי סדר אלפא ביתא וכשאתה קורא אותיות תם בדרך ישר הם מת וז"ש שמור תם כל' נכון הדבר לאחז במידת התמימות אך בזאת הוא דוקא שתזכור יום המיתה שהוא תם ביושר וא"ת ולמה זה משום דע"י זה בזכרו האחרית לאיש שלום הוא עושה שלום עם היצה"ר ואל ירא ואל יחת ודו"ק. כי עפ"י הדברים האלה יש לתמוה על אליעזר איך עזב מקרא כי לא נחש ביעקב וכמו שהקשו כן התוס' וז"ל וא"ת ואליעזר היאך נחש, וי"ל שלא נתן לה הצמידים עד שהגידה לו בת מי היא, ואפילו שכתוב ויקח האיש נזם זהב והדר כתיב בת מי את, אין מוקדם ומאוחר בתורה וכן מוכח מדברי דכתיב ואשאל (ותה בת מי את וכו' עכ"ל. רצונם בזה לו' שאליעזר לא סמך על נחוש עד אשר ידע בת מי היא ודו"ק ע"כ ה' בן אברהם ז"ל דרוש ב' מסדר זה וע"ש. ויקח האיש נזם זהב בקע משקלו וב' צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם, פי' הרב מאו"ש ז"ל וז"ל בהק' מ"ש הספרים כי כאשר בא אע"ה מהעקידה והתחיל להשתדל בזיווגו של יצחק אע"ה הבין ס"מ שיצאו אורות גדולים ממנו עמד אחורי הדלת של אברהם לשמוע איזהו המקום שרוצה לזווג משם בכדי שידע לקטרג וכאשר שמע שצוה לאליעזר לילך לבית בתואל ולבן, אז שמח שמחה גדולה כי ראה שיצא משם עשוי הרשע וחדל לקטרג. אדרבא עלה בלבו לסייע, אמנם אליעזר נאמן ביתו של אברהם אע"ה אור כגבר חלציו להכניע כוחות הדינים מרכבתו של עשו הרשע ולהגביר הרחמים מידתו של יעקב אע"ה. והנה שורש הדינים הם ק"ך צירופי אלהים דקדושה אשר משם יונקים החיצונים כידוע היו קשים הם ה' צירופים הראשונים

נגד ה' אותיות הפשוטות של אלהים והנה חמש פעמים אלהים גימט' שק"ל וכדי למתקם צריך למעט שנים מהם א' בז"א ואחד בהשפעתו למלכות א"כ ישארו חת"ך שהוא ממונה על הפרנסה וז"ס מחצית השקל רו"ל חציו כלומר להפריד מספר שק"ל דהינו להסיר השנים מהם, גם הפ' אלהים נגד ה' אותיות מנצפ"ך וב' אותיות הראש' הן היותר קשות ובהחסיר השנים נמתקים הדינים. ויושם לפניו לאכול ויאמר לא אוכל עד אם דברתי דברי, ויאמר דבר ויאמר עבד אברהם אנכי וכו' קשה שמה לו להזכיר שהוא עבד אברהם ועוד מה כונתו שלא יאכל עד שידבר? ופירשו המפ' ז"ל במאי דקי"ל בדין העושה שליח לקדש לו אשה ומת השליח נאסר השולח על כל נשים שבעולם והנהידוע משו"ל שלבן ובתואל נתנו במאכל סם המות ורצונם להמיתו ולקחת כל ממונו מידו ובא המלאך והפך הקערה לצד בתואל ואכל סם המות ומת באותו לילה, לכן בתחילה כתיב ויען לבן ובתואל ואח"כ ויאמר אחיה ואמה, ובתואל היכן היה? אלא שמת באותו לילה, ולכן כששמו לפניו לאכול ידע אליעזר שבמאכל ההוא היה סם המות ורצונם להמיתו וממילא יהיה יצחק נאסר על כל הנשים שבעולם, לכן אמ"ל לא אוכל עד אם דברתי דברי ויאמר עבד אברהם אנכי ורו"ל שידוע שהעבד אינו בתורת שליחות וא"כ אף אם ימות בדרך לא יאסר יצחק על כל הנשים שבעולם כי אינו יודע בטיב גיטין וקדושין כיון שהוא עבד וא"כ לשוא כיוונו לבן ובתואל ודו"ק. ובזה פ' ה' ארוחת תמיד ז"ל כו' מסרה והנערה טו"מ מאד בתולה ואיש לא ידעה והמלך לא ידעה והוא במשו"ל שלמה מת בתואל באותו יום מפני שהוא היה מלך בארם נהרים וכל בתולה שנשאת בועל אותה לילה ראשונה, נתקבצו כולם ואמרו אם עושה כן לבתו הנה מה טוב, ואם לאו הורגים אותו, לכן מת הוא כדי שתנצל בתו רבקה. וז"א ואיש לא ידעה ול"מ איש דעלמא אלא גם המלך שהוא יודע כל התוללות לא ידעה מחמת שמת כנו'.

באו"א כונת הכתוב הנז' בהק' מ"ש במד' ע"פ נצבים עליו שקודם שאכלו אצל אברהם היו משתררים עליו אך אחר שאכלו אצלו כתיב והוא עומד עליהם שהיה משתרר ומושל עליהם והיות ואליעזר מביתו של אברהם וראה זה בכיאת המלאכים מזה נתחכם לדבר מענין השידוכין קודם שיאכל אצלם ואז מתגבר הוא עליהם ויגמור הענין במה שנתן לרבקה את הצמידים דהו"ל כמו שהם אכלו אצל אליעזר, ולכן כששמו לפניו לאכול אמר לא אוכל וכו' שיש הפרש גדול להיות דברי נשמעים קודם אכילה שאז אני שולט עליכם משא"כ לאחר אכילה שלא אדבר בחזקה כיון שאני מבוויש וזה למדתי מבית אברהם וז"ש ויאמר עבד אברהם אנכי שממנו למדתי זה, ודו"ק.

אני טרם אכלה לדבר אל לבי וכו' ואומר אליה השקיני נא, שיל"ד דלמה שינה בסיפור כי לא כן היה המעשה כי אמל"ה הגמאיני נא מעט מים מכדך, ונ"ל בהק' עובדא דר"י הגלילי דאשכח לברוריא אמ"ל באיזה דרך נלך לעיר לוד אמל"ו גלילי שוטה, לא כך אמרו אל תרבה שיחה עם האשה היל"ל באיזה דרך ללוד ע"כ, אף כאן אם היה מספר להם אליעזר מעשה שהיה שאמ"ל הגמאיני נא וכו' היו מלעיגין עליו לבן ובתואל ואומרים לו האתה זה עבדו של אברהם נאמן ביתו וכי לא למדת ממנו דרך ארץ ולמה הארכת בדברים עמה לו"א ואומר אליה השקיני נא ודו"ק עכ"ד ה' זכור"ר ז"ל.

ויביאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאבהב יל"ד אמאי הוצרך לו' שהביאה לאהל? גם מ"ש ויקח את רבקה הוא יתר שבאומרו ותהי לו לאשה סגי, גם ויאבהב קשה דכ"ע אוהבים את נשותיהם ומאי רבותיה דיצחק בזה? אך הענין יובן עם מ"ש בש"ס אסור לאדם שיקדש אשה עד שיראנה שמא יראה בה דבר מגונה אח"כ וישנאנה והתורה אמרה ואהבת לרעך כמוך, וגם אמרו בש"ס ע"פ כי יקח איש אשה אין לקיחה אלא בכסף, גם אמרו דרב מנגיד למאן דמקדש בביאה, ורבקה היתה כשרה במעשיה כשרה אמו שראה השכינה באוהל כנו שהיה בזמן אמו, וז"ש ויביאה יצחק האהלה שרה אמו עד שיראה אותה, וראה שהיתה כלילת יופי כשרה אמו וכשרה, ואח"כ ויקח את רבקה שקידשה בכסף והדר ותהי לו לאשה שהכניסה לחופה כדין בנות יש' ולא קדשה בביאה ויאבהב ר"ל שקיים בה עי"ז פסוק ואהבת לרעך כמוך ע"י שראה אותה קודם שקדשה עכ"ל הרב ויקרא יצחק ז"ל.

ויען לבן ובתואל ויאמרו מה יצא הדבר, איתא במד' מהיכן יצא ר' יהושע בר נחמיה בשם ר' חנינא אמר מהר המוריה יצא ורבנן אמרו מכאן יצא מותהי אשה לבן אדונך כאשר דבר ה' ע"כ, וכתב הרב שתי ידות ז"ל ויל"ד דמאי קאמר מהיכן יצא מהר המוריה יצא וקרא קאמר מה יצא הדבר ואיך אמר מהר המוריה יצא, תו רבנן דאמרו מותהי אשה וכו' כאשר דבר ה', למה להו מקרא זה שיצא מפי ה' כדכתיב כאשר דבר ה' הא מקרא עצמו דכתיב מה יצא הדבר, תו יל"ד דאם עקר השאלה באמרו! מהיכן יצא למה תפס תחילת המקרא ויען לבן ובתואל? אמנם כדי להבין כל זה נקדים עוד דקדוק אחר דבמאי פליגי ר' חנינא ורבנן ומאי גפוקותא מהיכן יצא הדבר אם הוא מאת ה' תיתי מהיכא תיתי, אמנם נראה דת"ק ורבנן פליגי בדין קדושין, כי הנה אמרו ז"ל במשנה האיש מקדש בו ובשלוcho, והקשו בגמרא השתא בשלוcho מקדש, בו מבעיא? ותרצו מצוה בו יותר מבשלוcho? א"כ מי שרוצה לקדש אשה מצוה שהוא בעצמו ילך ויקדש ולא ע"י שליח, ואברהם אע"ה שינה בדבר ששלח שליח לקדש ולא רצה שילך יצחק עצמו לקדש א"כ ח"ו עושה נגד הדין, גם לבן ובתואל עשו שלא כדרך ארץ ששלחו רבקה המקודשת שתלך אחר המקדש ודרך ארץ הוא שבעל האבידה מחזר על אבידתו כמ"ש רז"ל והם שנו מעשיהם ממה שאמרה התורה כי יקח איש אשה דרכו של איש לחזר אחר האשה, א"כ מ"ש ז"ל במד' מהיכן יצא אין הכוונה לומר שמהיכן יצא שישא יצחק את רבקה כמובן מפשט הענין כי זה בודאי מה יצא, אלא הכוונה היא שמהיכן יצאה גזרה חדשה זו להיות נגד הטבע ונגד התורה שרבקה תלך אחר המקדש ולא שיבא יצחק עצמו לקדשה? ולבן ובתואל ענו ואמרו ה, שמה יצא זאת, זהו שענו לבן ובתואל. ועל זה בא ר' יהושע ואמר שמהר המוריה יצא רז"ל כי בזכות יצחק שפשט צוארו ע"ג המזבח בהר המוריה ונתקדש שם במקום הקודש ונעשה עולה תמימה והעולה נפסלת ביוצא כמ"ש ז"ל גבי קרבן עולה, א"כ לא היה אפשר לו ליצחק שיצא לחו"ל בעצמו ויקדש והוא ילך אחריה כי היתה זכותו כל כך גדולה שהיא תבוא אחריו, א"כ לפי"ז לפי דברי ר' יהושע שזה היה מכח זכות יצחק עצמו, ועל זה באו רבנן ואמרו שלא זכה יצחק לזה בזכות עצמו, אלא בזכות אברהם אביו שחשש על בנו שלא להפרד ממנו וילך לישא אשה כמו שלא חשש על בנו יחידו להוליכו לשחיטה וכל זה בעבור מצות ה', א"כ מזה תראה כמה זכותו של אברהם גדולה והיא שעמדה לו ליצחק, שישתנה הסדר שתבא רבקה אחריו, וז"ש רבנן מכאן יצא מותהי אשה לבן אדונך כאשר דבר ה' ורז"ל כי בשביל היות יצחק בן האדון הגדול היה בשביל זה היא תצא ותלך אחריו ובשביל אביו זכה בזה, או יובן בדרך אחרת מותהי אשה לבן אדונך כאשר דבר ה' היינו כי לבן ובתואל דקדקו בלשון הגזרה שגזר ה' כמ"ש רז"ל בת פלוני לפ' ואין הבת-קול אומרת בן פלוני לפ' לז"א שתהי אשה לבן אדונך ורז"ל שהיא תלך ברגליה אצלו כאשר דבר ה' בגזרת בת פלוני לפלוני שתהיה אשה לבן פלוני אדונך א"כ כך נגזר בגזרה שרבקה תלך ותהא אשה לבן אדונך כך הבינו לבן ובתואל הגזרה, ומ"ש הכתוב כי יקח איש אשה דמשמ' שבעל האבידה מחזר על אבידתו, יש לומר שאח"כ נתנה התורה ונתחדשה ההלכה. רז"ל שאע"פ שהגזרה אומרת בת פלוני לפלוני עכ"ז דרכו של איש לחזר אחר אשה ולא בהפך עכ"ז ז"ל בתוספת ביאור.

או יובן מ"ש מהר המוריה יצא, בדרך פשוט במ"ש ז"ל שיצחק לא היה יכול לצאת לחו"ל משום שנעקד ע"ג המזבח ונעשה עולה תמימה, והנה מצאנו ביעקב שהוא הלך אצל זוגו א"כ כן היא הדרך וכנו"ל, א"כ ללבן ובתואל מתחילה היה קשה, שלמה להם לשלוח רבקה אצל יצחק ולא הוא בא אצלה כמו שאר אדם שהאיש מחזר על אבידתו, אמנם אח"כ חזרו מדבריהם ואמרו שזה גבי יצחק אי אפשר שיצחק שהוא מקודש מהר המוריה אינו יכול לצאת לחו"ל, לז"א מהיכן יצא ר"ל מהיכן יצא הדבר הזה שלא יצא יצחק אצל רבקה? מהר המוריה יבא ששם נתקדש ונעשה עולה תמימה מה' מים החיים.

פרשת תולדות

וישכנו מחוילה ע"ש אשר ע"פ מצרים בואכה אשורה ע"פ כל אחיו נפל, וסמך ליה ואלה תולדות יצחק בן אבר' אברהם הוליד את יצחק, ויל"ד מה ענין נפילה זו ויובן בהק' מ"ש ז"ל בימי אלכסנדר מוקדון באו בני ישמעאל לערער על ישראל על הירושה בטענה שגם הם בני אברהם דכתיב ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם וכתיב ואלה תולדות יצחק בן אברהם אמ"ל גביהא בן פסיסא אני חולך ודן לפניהם אמ"ל אדוני המלך אין אדם עושה מה שהוא רוצה לבניו בחייו אמ"ל הין אמ"ל והכתיב ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק וכתיב ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות וכו' ונסתלקו משם בבושת פנים ע"כ, עו"ן מ"ש הרא"ם ז"ל בפ' חיי שרה על פסוק וכל טוב אדוניו בידו שהקשה הוא ז"ל וז"ל אבל יש לתמוה איך עשה זה אברהם והלא קיים כל התורה כולה ואפ' ערובי תבשילין וא"כ איך העביר נחלה מישמעאל ובני קטורה ונתנה ליצחק והא אמרו ז"ל לא תהוי בעבורי אחסנתא אפי' מברא בישא לברא טבא ושמא י"ל דשאני הכא דכתיב כי ביצחק יקרא לך זרע עכ"ל, ופי' הרב משיח ה' כונת דברי הרא"ם כי רז"ל שאע"פ שישמעאל נמי היה בנו של אברהם מ"מ אינו עיקר תולדותיו לפי שנולד בגיותו של אברהם קודם שנימול לא כן יצחק כי הולידו אביו כאשר נקרא שמו אברהם שנתוספה לו הא יתירה משמו של הקב"ה אחר שנימול וכמ"ש במדרש שלכונה זו נתאחרה לידתו של יצחק כדי שיצא מטפה קדושה וא"כ מעתה זהו כונת הסמיכות ע"פ כל אחיו נפל ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק והיט' לעתיד כשיקומו בני ישמעאל ובני קטורה לערער על דבר הירושה לפני אלכסנדר מוקדון וינצחם גביהא בן פסיסא ויפלו פניו של ישמעאל ולפי שמעתה יקשה ע"ז דאעיקרא איך עשה זה אברהם לתת הכל ליצחק בנו והא אוהרה שמענו לא תיהוי כעבורי אחסנתא לזה סמך ליה ואלה תולדות יצחק ו' אברהם, שם רמז אל תרוץ הרא"ם ז"ל, דשאני הכא דגלי קרא כי ביצחק יקרא לך זרע אלא שעוד הוקשה לו קצת שהרי ישמעאל נמי נקרא בשם בן אברהם כיצחק וכמ"ש למעלה ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם לכך בא הכפל אברהם הוליד את יצחק כלומר אמת שישמעאל נמי בן אברהם קרא מ"מ אינו מעיקר תולדותיו כיצחק, שמעלה יתרה היתה ביצחק כי אברהם בהא הוליד את יצחק אחר שנמול ונתקדש בתוספת הא ולא כן ישמעאל ולכן ליכא הכא חשש אעבורי אחסנתא כיון דאינו נחשב מכלל עיקר זרעו כמ"ש וק"ל, זה"ד הרב משיח ה' הנז' בקיצור נמרץ.

באו"א כונת הסמיכות תרמוז אל מה דאמרינן בשבת פ"ט וז"ל דרש רבא מאי דכתיב לכו נא ונוכחה וכו' לעתיד לבא יטמר להם הקב"ה לישראל לכו נא אצל אבותיכם ויוכיחו אתכם, ויאמרו לפניו רבש"ע אצל מי נלך וכו' אומר הקב"ה לאברהם בניך חטאו אומר לפניו רבש"ע ימחו על קדושת שמך, וכן ליעקב, אומר ליצחק בניך חטאו אומר לפניו רבש"ע בני ולא בניך וכו' ועוד במה חטאו וכו' אם אתה סובל כולם מוטב ואם לאו הא קריבית נפשי קמך מיד פתחו ואמרו כי אתה אבינו וכו' יעיש"ב, נמצא שאלולי יצחק שעמד בפרץ לפני הקב"ה לבקש רחמים על ישראל אזי חיים בלעונו וח"ו היתה הגזרה מתוחה עלינו, עו"נ מ"ש בעה"ט סוף ס' חיי שרה וז"ל ע"פ כל אחיו נפל וסמך ליה אלה תולדות יצחק לומר כשיפול באחרית הימים או יצמח קרן ו' דוד שהוא מתולדות יצחק ע"כ, ולפי דרכינו זהו כונת הסמיכות ע"פ כל אחיו נפל הינו שיפלו באחרית הימים ביד ישמעאל כמ"ש ה' בעה"ט וע"ז מקשה הכתוב בעצמו שלמה יפלו פניו של ישמעאל נגד ישראל? והרי ישראל נמי חטאו עד שמה"ד נותנת שימחו על קדושת שמו וא"כ למה יפלו פניו של ישמ' ביד ישראל כי במה ימצאו ישראל על מה לסמוך עד שיוכו להפיל צריהם ארצה במה סמך ליה ואלה תולדות יצחק וז"ל כי ע"י יצחק קרן ליש' שיצאו זכאים בדינם ולכן לא יפלו ביד צריהם אלא אדרבא ישמעאל יפול בידם, כמ"ש ה' הנז'.

ואלה תולדות יצחק ו' אברהם וכו' והדקדוק מבואר אמנם פ"י אותו ז"ל בהקדים מה שהבאנו לעיל ס' חיי שרה שקודם שנעקד יצחק היה עקר, על היותו מסטרא דנוקבא שהיה נקרא בן לשרה, ולשרה בן שמסטרה היה, אכן לאחר העקידה באה לו נשמה מסטרא

דכורא שאז מוליד וז"א ואלה תולדות יצחק ותדע כיצד הוליד כיון שהוא עקר לז"א בן אברהם ר"ל שאחר העקידה באה לו נשמה מסטרא דדכורא ודו"ק.

ובאו"א ואלה וכו' בהקדים מה שאמרו רז"ל ע"פ יעקב אשר פדה את אברהם שבזכות יעקב ניצול אברהם מאור כשדים וז"א ואלה תולדות יצחק שהוא יעקב דוקא שהוא עיקר, ועי"ז ניצול אברהם מן השריפה ולז"א אברהם הוליד את יצחק שאלו לא בא יעקב היה נשרף אברהם ולא היה מוליד את יצחק עכ"ל הרב פני דוד, ז"ל, ודוק.

ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו, והדקדוק מבואר שלמה התפלל יצחק על אשתו והלא הוא ג"כ היה עקר כדמוכח ביבמות דס"ד א"כ היה לו להתפלל על עצמו, זא תשנית אמרו ויעתר לו ותהר רבקה אשתו למה ליה לומר ותהר רבקה אשתו ודאי כיון שנתקבלה תפלתו ודאי עושה פירות, אמנם פ"י אותו ה' שנות חיים ז"ל בהק' מ"ש ז"ל כל המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה ובוז מתבארת כונת הכתוב שודאי ידע יצחק בעצמו שהוא עקר אך נכנס בדעתו להתפלל על אשתו תחילה בזמן שהוא ג"כ צריך בודאי הוא נענה תחילה ולזה אמר ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו ר"ל על סיבת כי עקרה אשתו ובוז ויעתר לו ה' שנתרפא הוא תחילה ואח"כ ותהר רבקה אשתו כאומרים ז"ל הוא נענה תחילה ודו"ק.

ויתרוצצו הבנים בקרבה וכו' ותלך לדרוש את ה' וכו' ולכאורה את ה' שפת יתר הול"ל לדרוש ה' אכן פירשו אותו בהקדם משרז"ל במס' שבת מאן דדחיל רבנן הויין ליה בנין רבנן ועוד גק' מ"ש בש"ס נחמיה העמסוני היה דורש כל אתין שבחורה כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש, עד שבא רע"ק ודרש את ה' לרבות ת"ח, ובוז נצטערה רבקה על שראתה כשהיתה עוברת על בתי עבודה זרה עשו מפרכס לצאת א' ואמרה למה זה אנכי, מאחר שדקי"ל מאן דדחיל רבנן הויין ליה בנין רבנן, א"כ היה לה להביא ב' בנים צדיקים אלא בודאי דרשת את ה' אלהיך לא זאת כמו שדרשה ר"ע, לכן הלכה לבית מדרשו של שם לדרוש את ה' אם יש לה דרשה אחרת כדי להפיג צערה או ויאמר ה' לה ב' גוים זו אנטונינוס ורבי שע"י יזכה ויהיה טוב ודו"ק.

ובאו"א פ"י רז"ל כונת הכתוב ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר א"כ למה זה אנכי בהק' מ"ש רז"ל במדרש גבי אדה"ר על פסוק זה שהיה הקב"ה רוצה להעמיד מאדה"ר י"ב שבטים אלא כיון שראה ששנים נולדו לו וקין הרג הבל אמר ומה שנים כך אם י"ב יעמדו ודאי יהרגו זא"ז ורז"ל אמרו ויתרוצצו הבנים זה רץ להרוג את זה וזה רץ להרוג את זה, עוד אמרו סבורה היתה רבקה שממנה יעמדו י"ב שבטים לכן אמרה א"כ כיון שרוצים להרוג זא"ז א"כ למה זה אנכי, זה דייקא בגימט' י"ב, למה יעמדו ממני י"ב, דהא מהאי טעמא לא עמדו י"ב מאדה"ר לכן ויאמר ה' לה ב' גוים דוקא ותו לא וק"ל.

ויאמר ה' לה ב' גוים בבטנך וב' לאומים ממעיך יפרדו ורב יעבוד צעיר פ"י אותו ה' כסף נבחר אשכנזי ז"ל בהק' מה שנחלקו אנטונינוס ורבי אם היצה"ר משעת לידה או משעת העיבור אנטונינוס ס"ל משעת לידה ורבי ס"ל משעת העיבור ואמ"ל אנטונינוס לרבי א"כ לפי סברתך יבעט באמו ויצא, וסוף דבר אסיקו התם בפ' חלק שהודה ר' לאנטונינוס וז"א ב' לאומים ממעיך יפרדו זה אומר ככה וזה אומר ככה אכן סוף דבר ורב יעבוד צעיר ר"ל ורב דאיהוא רבי, יודה לאנטונינוס דאיהו צעיר משעת לידה עד שיבא היצה"ר ודו"ק.

ויזד יעקב נזיד אמ"ל מה טיבו של זה אמ"ל שמת אותו זקן זה אברהם, אמר עשו באותו זקן פנעה מדת הדין א"כ אין מתן שכר ולא תחית המתים והוא תמוה, אמנם פ"י אותו ה' פני אריה ז"ל בהק' מה שהקשו בש"ס כתיב פוקד עון אבות על בנים וכתיב לא יומתו אבות על בנים ותירצו כאן כשאוחזין מעשי אבותיהם, אכן בחזקוני פירש בב"ד של מעלה פוקדים עון אבות על בנים, ב"ד של מטה לא יומתו וכו' עכ"ל ועוד נקדים טעם של תחיית המתים שהוא משום שלקח מלאך המות ריבית שאחד שחטא אדה"ר בא מ"ה להמיתו ואמ"ל הקב"ה הניחו הפעם, והבטיחו לשכר המתנה זו, שגם בניו ימותו וכן קי"ל, דריבית קצוצה יוצאה בדינין, צריך תחית המתים

להשיב הנשמות שלקח בריבית וע"ן שאברהם היה רוצה לחיות ק"ף שנה כמו יצחק בנו רק שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה, לפיכך מת קודם זמנו ה' שנים ולזה א"ש דה"ק באותו זמן פגעה מ"ה ר"ל שמת ה' שנים קודם בנו ולמה כן וע"כ שמפני איזה עון של אבותיו נאסף הצדיק בלא עתו הא כתיב לא יומתו אבות ואוקמוה בשאין אוחזין, וכאן נמי הכי עסקינן א"כ מוכרחים לתירוץ דחזקוני שיש חילוק בין ב"ד שמ"ט לב"ד של מעלה א"כ אף כשאין אוחזים בב"ד של מעלה בדין הוא לסבול עון אבותם ולפקוד אותם על עון אדה"ר.

ואלה תולדות יצחק ו' אברהם וכו' ויש להעיר שהאם אין אנו יודעים שיצחק ו' אברהם היה? כיון שאמר יצחק ו' אברהם פשיטא שאברהם הוליד את יצחק ועוד מאי את לרבות? אמנם בהיות שטבע האב מוטבע בבן לכן כיון שאברהם הוליד אחד צדיק וא' רשע גם ואלה תולדות יצחק בן אברהם יעקב ועשו האמורים בפרשה אחד צדיק ואחד רשע, ובא לו זה מסיבת שאברהם הוליד את יצחק, צריך ואת לרבות ישמעאל רשע, גם יצחק כך הוליד אחד צדיק וא' רשע, מהנז'.

ואחרי כן יצא אחיו יש לדקדק מאי ואחרי כן הו"ל ואחר יצא אחיו מהו ואחרי כן? טרם נבא לביאורו נקדים מה שמבואר אצלי בחבור אחר על פסוק ועבדום וענו אותם וכו' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול דהול"ל ואחר יצאו מאי ואחרי כן, אלא רמז שאחר שיצאו ממצרים ברכוש גדול גם אחרי זמן רב כן יצאו ברכוש גדול והוא בימי אלכסנדר מוקדון כשבאו בני מצרים לדון עם ישראל עד שעזבו שדותיהם וכרמיהם וירשום בני ישראל כמ"ש ו"ל בש"ס סנהדרין ע"ש, עוד דע מ"ש המקובלים שיעקב ועשו חזרו באנטונינוס ורבי: יעקב רבי, ואנטונינוס עשו, עי' בס' מגיד משרים כל הענין באורך, וזהו שרמזה התורה כאן ואחרי כן יצא אחיו כלומר ואחרי, מופלג ז"א אחר זמן רב כן כשם שיצאו עתה בעולם יצא עשו עם אחיו פעם שנית בעולם ולהראות על קיום הדבר שכך יהיה, אמר יצא כאילו הם בחיים פעם שנית ונתן טעם לביאה שניה ואמר וידו אוחות וכו' משועבד לעשיו הפך מה שאמר הקב"ה ורב יעבוד צעיר שעשו יעבוד וכדי שיתקיים זה יחזירם הקב"ה כדי שאנטו' שהוא עשיו יעבוד לרבי שהוא יעקב כמו שכתב המגיד מהנז'.

ויתרוצצו הבנים בקרבה וכו' עפ"י מ"ש רז"ל למה היו האבות עקרים מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתן ש"צ ועוד אמרו ז"ל שצדקת אין לה תכלי לידה לזה אמר ויתרוצצו הבנים בקרבה דהיינו תכלי יולדה אז אמרה א"כ למה זה אנכי כ"כ זמן בלא בנים כיון שאין הקב"ה מתאוה לתפילתי, ממהר"ץ חלום והביא אותו הרב יד משה.

אפ"ל לע"ד הני קראי ויריבו רועי גדר עם רועי יצחק לנו המים ויקרא שם הבאר עשק כי התעשקו עמו ויחפרו באר אחרת ויריבו גם עליה ויקרא שמה שטנה ויעתק משם ויחפר באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחובות וכו' ויובן בהק' מ"ש בדרוש אחר מ"ש ז"ל בפ' חוקת דנ"ט אמר שמואל צינור המעביר מים לחצר חברו ובא בעל הגג לסותמו בעל החצר מעכב עליו, ואומר לו כי היכי דעת קנית לך חצר דידי למשדא ביה מייא לדידי נמי קניתי מייא דאגרך, והכי נמי דון מינה באיש הישראלי ע"י מצותיו עושה צינור שפע להשפיע משמי שמים, ואם הרשיע ח"ו כל מצותיו אשר עשה ואותו צינור השפע הוא הולך לבורות נשברים הסט"א, ובפרט אם עושה מצות בעודו רשע כל מצותיו אשר הוא עושה ואותו צינור היורד הוא הולך לסט"א בדינא ודיינא, ואין ביד האדם לסותמו כי תטעון הסט"א קניתי מייא דאגרך והחזקתי כי היכי דאת קנית לך חצר דידי למשדא ביה מיא דאגרך, שא"כ אינך רשאי לחזור בתשובה ותשוב לקחת אותו השפע כי אני כבר החזקתי במייא דאגרך, אמנם טענה זו אין בה ממש כי כבר כתב הר"ן משם הרא"ה ופסקו מורם ז"ל בס' קנ"ג שאם רצה בעל הגג לסתור את גגו ולעשותו מחדש אז אינו יכול בעל החצר לומר לו קניתי מייא דאגרך דלא קנה ליה אלא כ"ז שהגג קים, הכי נמי באדם כיון דע"י התשו' שעושה האדם נעשה בריה חדשה כנודע, אזי כל השפע חוזר לאיתנו למקום הקדש כבתחילה ואינה יכולה לטעון עוד הסט"א כי כבר החזקתי וקניתי מייא דאגרך דלהכי נקרא בשם תשו' כל' שישבו כל מצותיו וכל השפע אל הקדושה.

ובזה יובנו הכתובים הנז' ויריבו רועי גרר הם מקטרגים מסט"א ונקראו רועי גרר יען שגררו את האדם מהקודש אליהם אל הסט"א כי בתחילה היה האדם צדיק ועתה הוא שנגרר אחר עצת יצרו הרע, ואלו המקטרגים יש להם מריבה עם רועי יצחק שהם מליצי יושר של האדם לאמר לנו המים הינו שטוענים רועי גרר הם המקטרגים הנז' לאמור לנו המים הינו כל התורה והמצות שעשה זה הרשע הנגרר אחר תאות יצרו מעודו עד היום הזה הוא לנו ורוצים לעשוק כל התורה והמצות שעשה זה האדם אף בהיותו צדיק יהיה שלהם ודינא הם טוענים כי כיון שהרשיע ונגרר אחר תאות יצרו כן שורת הדין נותנת שכל התורה והמצות שעשה אף בהיותו צדיק תעשוק אותם הסט"א, וז"ש הכתוב ויקרא שם הבאר עשק הינו שעשקו אותו באר הסט"א כי התעשקו עם האדם להורידו אלהם ודינא הוא שיקחו כל השפע הבא מכח תורה ומצות שלו שיקחו אותו הסט"א, וזה הוא במצות שעשה בתחילה בעודו צדיק ואח"כ נעשה רשע דינא הוי שיעשקו אותו הסט"א לחלקם וכנז', ומכ"ש אם בעודו רשע עשה מצוות אחרות מלבד הראשונות דפשיטא שיכולה הסט"א לטעון שקניתי מייא דאגרך והחזקתי כי היכי דאת קניית חצר דידי למשרי ביה מייא דאגרך הוא השפע שהשפעת מן השמים ע"י מצותיך שדית יתיה לחצר דידי גם אני קניתי מייא דאגרך וז"ש ויחפור באר אחרת הינו אם עשה מצוות אחרות בעודו רשע או ודאי יכול לטעון כי הם שלו וז"ש ויריבו גם עליה ויקרא שמה שטנה אותיות השטן כי הם שלו כיון שעשה המצוות בעודו רשע, אמנם אם חזר קודם בתשובה ואח"כ עשה המצוות או ודאי כל השפע הבא מחמת מצותיו הם שלו כי כיון שע"י התשובה נעשה בריה חדשה או כל השפע הוא חוזר לאיתנו למקום הקודש ואינה יכולה הסט"א לטעון שקניתי מייא דאגרך כי היכי דאת קני חצר דידי כי כיון שחזר האדם בתשובה ונעשה בריה חדשה, הו"ל כסותר את גגו ועשה אותו מחדש שאז אינו יכול לטעון עוד בעל החצר לומר שקניתי מייא דאגרך כי כן פסקו הפוסקים וכנז' וז"ש ויעתק משם היינו אם האדם העתיק עצמו מהסט"א אל הקדושה ע"י תשובתו ועשה מצות אחרי כן וז"ש ויחפור באר אחרת אחר שנעתק מהסט"א ע"י תשובתו אזי דינא הוא שאינה יכולה עוד הסט"א לריב עמו וכנז' וז"ש ולא רבו עליה כי דינא הוא שאינם יכולים לריב עם האדם אחר התשובה וכנז' וכל המצות שיעשה האדם אחר תשובתו הוא בונה בשמים מעליותיו וחוזר אל האדם עצמו העושה וז"ש כי עתה הינו אחר התשובה כי אין עתה אלא תשובה הרחיק ה' לנו היינו שיבא השפע לנו ופרינו בארץ היא בארץ העליזונה ולא ילך השפע עוד לסט"א ודו"ק.

ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר לנו המים ויקרא שם הבאר עשק כי התעשקו עמו ויחפרו באר אחרת ויריבו גם עליה ויקרא שמה שטנה ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחובות ויאמר כי עתה וכו' פי' החיד"א ז"ל דס"ה בחומת אנך בהק' מ"ש בגמ' עבירה מכבה מצוה ואינה מכבה תורה וק' ע"ז ממ"ש רבינו האר"י ז"ל משם וזה"ק שכל תורה שלומד האדם בעודו רשע תולכת לסט"א, והת"י שיש הפרש בין כשעובר עבירות והוא בדעתו להיות צדיק רק שיצרו אנסיה לעבור בשוגג או במזיד בענין זה אמרו עבי אינה מכבה תו' אבל כשעובר ופורך עול ודעתו להיות רשע או סט"א לוקחת כל התו' והמצות שלו וז"ש דהע"ה יבושו זדים כי שקר עותוני באומרים שעבירה מכבה תורה וכיון שעבר עבי' אסור ללמוד כמש"כ מה לך לספר דוקי אבל טועים הם ושקר עותוני באמרם דעבי' מכבה תו' שזה לא נאמר אלא ברשע הפורק עול מ"ש מעליו אבל אני אשיח בפקודיך כי אני נושא בעולו ית' עלי ואשיח מסיבת שהם פקודיך והוא פי' לשמה וז"ש ויריבו רועי גרר הם המקטרגים מסט"א שגוררים את האדם לגיהנם עם רועי יצחק שהם מליצי יושר לצדיק ונקראים רועי יצחק ע"ש הצדיק שנקרא יצחק לו ע"ש ותשחק לוי סאחרון, והמליצים היו אומרים שעבירה אינה מכבה תו' ורועי גרר היו אומרים לנו המים שהיא התורה והינו כל התורה שלמד היא לסט"א וזכו בדין ויקרא שם הבאר שהיא באר מים חיים התו' עשק שעשקה ונתן טעם למה עשקה כי התעשקו עמו ורו"ל דעבירה אינה מכבה תו' ה"ד כשלא פרק מלכות שמים אבל הם שנתחברו עמו ופרק עול מלכ' שמים מעליו לכן זכו בדין, ויחפרו באר אחרת שהתחיל הרשע להרהר בתשובה אבל לא נפרד מהסט"א ולא שב כהוגן ויריבו גם עליה שעדין מלוכלך בעבי' ויקרא שמה שטנה אותיות השטן כי הוא חלקו, אכן כשיועתק משם

מן הסט"א משם גימטריא שף דשף מדוכתיה ועשה תשו' גמורה ולמד או ולא רבו על באמ"ח היא התו' ויקרא שמה דחובות ואמר רחובות לשון ששב מאהבה וזדונות נעשו זכויות וזהו רחובות ויאמר כי עתה היא התשו' עי"ז הרחיב ה' לנו שגם עבירות נעשו זכויות ופרינו כל הפריה מתורה ומצות הם בארץ החיים, הכל בג"ע שאין היד שולטת ואוכל מפרותיהם בעוה"ז והקרן קימת לו לעוה"ב. א"נ כי בכח התשו' נהפך הדין לרחמים כי אלהים במילוי יוד' גמ' ברחמים וז"ש כי עתה הרחיב ה' לנו גמ' אלהים שהוא דין וה' מידת רחמים הרחיב לנו גמ' אלהים שיהיה במלוי יו"ד שהוא בגמט' ברחמים, א"ד ז"ל מתוקים מדבש.

באו"א ויריבו רועי גרר וכו' פי' הרב כל"י ז"ל ידוע שבבית א' היה ריב בין מלכי ישראל שנק' רועים וז"א ויריבו רועי גרר הם הגוררים לשחת לאמר לנו המים הוא השפע הינו שכל אחד היה אומר אני אמלך ויקרא שמה עשק ע"ש גלות בבל ע' שנה גמ' עשק שכן מילת עשק עם ג' אותיות שלה גמטריא תעג' כמנין גלות בבל, א"נ ר"ת ע"ז ש"ד קדשה הינו, זנות שע"י אלו העונות נחרב הבית הראשון ויחפרו באר אחרת זו בית שני ויריבו גם עליה ולא אמר ויריבו הרועים אלא הכל היה כניהם שנאת חנם יקרא שמה שטנה אותיות השטן שהיה מרקד ביניהם והיו שונאים וא"ז כמ"ש אקמצא ובר קמצא נחרבה ירושלים, ויהפרו באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחובות רמו לבית ג' שייב"א קרא שמו רחובות כי הרחיב ה' לנו הינו שעתידיה ירושלים וביהמ"ק על חד מאה אזי ופרינו בארץ הידועה היא ארץ ישראל, עכ"ד ז"ל.

ויגדל האיש וילך הלך וגדול עד כי גדל מאוד, יובן בהק' מ"ש הרה"ק בשער התיקון פ"ה וזת"ד שקודם התיקון היס' העשר ספירות היו זו תח"ז ואז נמצא שכולם נקראים בשם פרצו' אחד ואחר התיקון נתפשטו כל הפרצו' מחמת שנתוסף לכל אחד מהם שלימות היס' ונתארך כל אחד אורך כל האצילו' ונתלבשו אלו תוך אלו שוים בקומתם, ואפי' פרט היס' שכל פרצו' נתארך ככל האצו' יע"ש, א"כ נמצא היס' דו"א בתהי' שהיה שיעורם מט' דאריך עד האצו' בהיותם זתח"ז, ואח"כ גדלו ונעשו כל אחד אורכו מט' דאריך עד סוף האצו' מכח שלכל אחד נתוספה השלמות היס' אמנם יכולים אנו לומר כי הן אמת שנתוסף ללכ אחת מהיס' שלמות היס', אבל היו עומדים היס' דכל אחד זתח"ז והיה קאי עלמא בחד סמכא אבל האמת היא שלא כן היה אלא שלכל ספי' נתוסף לה עוד ג"כ ברוחב תתח"ן בגי' דת"י והיו בסוד ג' קוין, א"כ נמצא כי מלבד שגדל באורך גם גדל ברוחב והיו ב' גדולים, באורך וברוחב, עד מצאנו גדלות אחרת יותר והיא בהק' מ"ש הרב ב"ש פרקי הצלם וזת"ד שהו"א אחר התיקון היה לו ג' פרצו' תב"ד הגי' נת' שוים בקומתם והיו ג' תב"ד דחב"ד זה תוך זה ותחתיהם ג' חגי' דחג'תות"ז ותחתיהם ג' נה"י דחב"ד חגי' נת' זה ת"ז זה היה בכל ספי' וספי' דו"א א"כ נמצא דגדל הז"א ג' גדולים, ובזה יובן קרא הנז' והוא מובן.

עוד באו"א בהק' מ"ש הרב בש"ה דרוש ד' דעמיד' וזת"ד, כי בק"ש דחול מקבל הז"א מוחין מחצו' נה"י דאו"א ונעשים לו בחי' או"פ ובכח' אבות אנו חוזרין שנית לזווג ולחבר את או"א בבחינת אמצעית של או"פ שלהם ואז מהזווג הזה נמשך אור גדול למטה בז"א ונעשים בו מוחין אחרים בחי' או"מ על המוחין דאו"פ הראשו' שנעשו לו מזיווג בחי' האצו' דאו"א וזו לכוונה בבכרת אבות דחול, אמנם יש עוד בחי' אחרת שלישית והיא כי לפעמים מזדווגים או"א גם בבחי' פנימיות שלהם ואז נעשים לז"א מוחין בבחי' או"מ ע"כ אור המקיף הנז' וזו בבחי' הג' היא דוקא נעשית ביום השבת ע"כ ת"ד, א"כ נמצא כי ז"א גדול ג' גדולים מג' בחי' חיצו' ואמצעיות ופני' דנה"י דאו"א א' בק"ש מחיצו' נה"י דאו"א ב' בברכת אבות דחול והיא מאמצעיות נה"י דאו"א, ג' ביום השבת כי אז מקבל גם מפני' דאו"א, ובזה יובן כונת הכתוב ויגדל האיש זה גדלות הא' דק"ש וילך הלך וגדל גדלות הב' דברכת אבות דחול עד כי גדל זו בחי' פנימיות דיום שבת וכנו'.

ויצו אבימלך לכל עמו לאמר הנוגע באיש הזה ובאשתו מות יומת, וכתוב ויאמר אבימלך אל יצחק לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד וילך משם יצחק וכו' ואח"כ כתיב ואבימלך הלך אליו מגרר וכו' ויאמר אליהם יצחק מדוע באתם אלי ואתם שנאתם אותי

ותשלחוני מאתכם, ויאמר ראה ראינו כי היה ה' עמך, אם תעשה עמנו רעה כאשר לא נגענוך וכאשר עשינו עמך רק טוב ונשלחך בשלום, וכתב הרב ראש"ל בס"ה פני האיש אשר בס"ה עולת איש להרב בכור אלישר ז"ל וז"ל ולכאורה יל"ד אחר שגזר כל הנוגע באי שוכו' שלא יזיקו אותו איך שלח אותו אח"כ ואמל"ו לך מעמנו אין לך נזק גדול מזה, ועוד קשה שאמר יצחק לאבימלך הלא אתם שנאתם אותי ותשלחוני מאתכם, קושייתו עצומה שמאחר שהכרזת כל הנוגע וכו' איך אתם בעצמכם הייתם שונאים לשלח אותי, ואיך נתפייס כשאמל"ו אם תעשה עמנו רעה כאשר לא נגענוך הלא כל קושייתו היא בשביל ששלחוהו, אמנם פי' הוא ז"ל בהקדם מחלוקת שני המאורות הגדו' ה' מוהרשד"ם ז"ל בח"מ סי' ק' וה' מוהרמ"א ז"ל סי' שניהם נשאלו שאלה אחת בראובן שמכר סחורה לשמעון ונתנה בספינה וקבל ראובן עליו אחריות הספינה בשטר והספינה לא אירע לה שום רוח סערה זולת שאנשי הספינה קמו והרגו כל אנשי הספינה ושללו זולת אחד שנמלט מהספינה והוא סיפר לנו הענין, ועתה תובע שמעון מראובן דמי הסחורה כיון שנתחייב באחריות וראובן טוען אני קבלתי אחריות אם יבוא על הספינה איזו סיבה שתהיה מחוץ לה אני חייב אבל מבני הספינה עצמה לא קבלתי ואיני חייב, והר' מוהרשד"ם ז"ל העלה שחייב ראובן באחריות כזו וה' מוהרמ"ט ז"ל דעתו לפטור את ראובן יעש"ב, ונראה שבזה פליגי יצחק אע"ה ואבימלך, שאבימלך סבר שדוקא בנגיעה נאסרו שלא יגעו בו ויזיקו אותו בנגיעה אבל לומר לו שילך אף אם יהיה נזק לא קבלו עליהם וכסברת מהרמ"א ז"ל שס"ל שיכול לטעון שלזה קבלתי ולזה לא קבלתי אבל יצחק אע"ה ס"ל שכיון שקבלו על עצמם שלא יזיקוהו גם השילוח הוא בכלל הנזק כמו הנגיעה ולז"א יצחק אע"ה הלא אתם שנאתם אותי ותשלחוני מאתם ר"ל שמאחר שהכרזת כל הנוגע וכו' איך אתם בעצמכם הייתם שונאים לשלח אותי ? ולזה השיב לו אבימלך ח"ו כי עיקר הצווי היה שלא יגעו בך ח"א כאשר לא נגענוך והשלוח ששלחנו אותך היה בשלום ולא היה בשנאה. ילקוט סי' היום וז"ל ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצא בני ? ויאמר כי הקרה ה"א לפני. ר' יוחנן ורש"ל ח"א לקרבנך המציא לך שנ" וירא והנה איל, למאכלך לכ"ש, וח"א אם לזיווגך המציא לך, למאכלך עאכ"א, הנה המאמר הזה הוא פלא חדא במאי פליגי ותו מאי לקרבנך וכו' קרבנך הול"ל, ופי' ה' קרבן שבת ז"ל בס"י ב' בהק' מה שהקשה האר"י ז"ל מאחר שזיווג של האדם הוא מ' יום קודם יצירה למה נתבשר אברהם בזיווג יצחק בהר המוריה ? ותירץ עפ"י הוזה"ק לפי שיצחק היתה נשמתו מצד מדה"ד הקשה סטרא דנוקבא ולא היה לו מקודם זיווג ראוי לזיווג נוקבא. אבל בעקידה שפרחה אותה נשמה ובאה לו נשמה אחרת מצד החסד מסטרא דדכורא ואז היה ראוי לזיווג נוקבא. — עוד כתב מאמר חקור דין פ"ה וז"ל כי האיל שנברא בששת ימי בראשית לא היתה פעולתו שלמה אלא גולם גוף בלא נשמה ובפרוץ נשמת יצחק באה נשמתו לתוך האיל ואז נשלמה פעולת האיל, וכשנשחט האיל הרי הוא ממש כמו שנשחט יצחק וע"ש באורך. והכי איתא בזה"ק פ' בראשית וזת"ד שיש הרבה נשמות בעולם שנבראות מצד מדת החסד ואותן שנבראות מצד מדה"ד עליהם נאמר קשים מזונותיו ש"א כקרי' י"ס ואותן שמצד החסד מזונותיהם מצוים בכל עת. וכעובדא דר' פדת דדחיקא ליה שעתה טבא כי היתה נשמתו מצד הדין שמונותיו קשים, ובזה נבין שאלת יצחק ותשובת יעקב אליו כי אחר שיצחק היה מדה"ד שמונותיהם קשים לכך שאל מה זה מהרת למצוא בני מהרת דוקא ר"ל איך אירע הדבר שמהרת למצוא מזונותי אחר שמונותי קשים הם, על זה השיב אם לקרבנך המציא לך וכו' לקרבנך דיקא בלבד שפירושו לתוך קרבנך ר"ל אם עשה לך הקב"ה נס שהמציאך תוך שבאה נשמתך תוך האיל, איך לא יזמין מזונותיך כי אחרי שפרחה נשמתך מצד מדה"ד ודאי מאז אין מזונותיך קשים, והנה מאן דאמר השני לא בא לחלוק אלא לחזק דברי המ"ד הראשון שלפי דברי המ"ד הראשון קשה שהן אמת בעת העקידה פרחו נשמת יצחק ובאה לאיל ובאה לו נשמה אחרת אבל עכ"ז קשה שאין זה הוכחה שבאה לו נשמה מצד החסד דדילמא גם נשמה שניה שבאה לו היתה ג"כ מצד מדה"ד ומה שפרחה ולא עמד בראשונה זה היה משום פחד שנפל על יצחק בהגיע הסכין על צוארו וכמ"ש במד' שם, לכך בא המ"ד הב' לפרש דברי המ"ד הראשון ואמר אם לזיווגך המציא לך וכו' ר"ל תדע לך שהדין הוא

שיהיו מזונותיך במהירות ושאין אתה מצד מדה"ד שמוזנותיהם קשים וראיה מזיווגך שהמציא לך באותה שעה בעקידה וקשה שלמה לא מקודם? אלא שמקודם היתה נשמתך מצד הדין ואם שגם נשמה אחרת שאתך ג"כ היא מצד הדין איך המציא לך עתה לזיווג, אלא ודאי שאתה מצד החסד ולכך אין לך לתמוה למה זה מהרת למצוא כיון שהוא מצד החסד מצא מזונותיו במהירות, ודו"ק. **אשר בזה** פ"ה ה' הנז' כונת מאמרם ז"ל במס' ביצה פ' ב' וז"ל תניא אמרו עליו על שמאי הזקן שכל ימיו היה אוכל לכבוד שבת כיצד מצא בהמה נאה אמר זו לשבת מצא אחרת נאה הימנה אמר זו לשבת היה אוכל הראשו' ומניח את השניה, אבל הלל מדה אחרת היתה בו שכל מעשיו היו לשם שמים שנ' ברוך ה' יום יום עכ"ל.

עוד מצורף לזה מאמר ב' בגמ' דשבת פ' כל כתבי וז"ל א"ר חייא בר אבא פעם אחת נתארחתי אצל בעה"ב בלודקיא והביאו לפני שלחן של זהב משוי ביד בני אדם וי"ב שלשלאות של כסף היו קבועות בו וכו' וכשמניחים אותו היו אומרים השמים שמ' לה' והארץ נתן לבנ"א אמל"ו בני במה זכית לכך אמל"ו קצב הייתי וכל בהמה שהיתה נאה אמרתי זו תהא לשבת, אמרתי לו ברוך המקום שזיכך לכך ע"כ, וקשה במאמר הראשון וכי ח"ו שמאי לא היו מעשיו לש"ש, ובמאמר הב' קשה המובן, למה דוקא אמרו פסוקים אלו בהנחת השולחן ובסלוקו? ועוד קשה אחרי שזה האיש היה עושה כשמאי א"כ כדאי היה שהתחייב בעצמו על שעבר ע"ד ב"ה כמ"ש פ"ק דברכות, א"כ איך יזכה לכל הכבוד הזה? וגם זו למה ר' חייא שבח מעשיו? עד שמכח זה ממה ששיבתו ר' חייא כתב הב"ח אור"ח סי' רמ"ב ור"ן מכאן שהלכה כב"ש, וכתב ג"כ בשם א"ז וקשה למה תהיה כאן ההלכה כב"ש? אמנם לפי מ"ש שמי שהוא נשמתו מצד הדין מזונותיו קשים א"ש, ובהק' עוד מ"ש בזה"ח ששמאי היה מצד הדין מידת גבריאל שר של אש, והלל מצד החסד מידת מיכאל שר של מים, ומטעם זה בטלו דברי שמאי נגד הלל כי מים מכבים האש ולכן נראה שלכוונה זו כשמצא שמאי בהמה נאה היה אומר זו לשבת כי אחרי שהיה מצד מדה"ד שמוזנותיהם קשים לא היה יכול לבטות שיזמין לו הקב"ה בהמה נאה מזו לשבת, אבל הלל שהיה מצד החסד שמוזנותיהם מצוים וחסד אצלם כל היום, היה בטוח שיזמין לו הקב"ה גם לשבת, לכך כל יום ויום שנודמן לו אכל, וכבר נודע שמידת מים המכבה האש נקראת שמים כמ"ש ז"ל למה נקראת שמים על שם אש ומים ומים מכבים האש, (גם נודע שמידת החסד נקראת שמים ומדת הגבורה נק' ארץ), וזהו שמסיים שם בגמ' ז"ל אבל הלל מידה אחרת היתה לו, מידה אחרת דיקא ר"ל שהיתה מדתו שונה ממדת שמאי כי מדת שמאי היתה אש מדה"ד וההכרח היה לו לנהוג כך כטבעו ושרשו אבל בהלל היתה מידה אחרת שהיתה מדת החסד הנקראת שמים מדת מים המכבה האש, וראיה לזה שהיה ממידת החסד שלא היתה כונתו לשם הנקר' שמים הכלול מאש מים, לכך היה בטוח בחסד ה' שנ' ברוך ה' יום יום כי מדת חסד אל כל היום היא, ובזה תבין מ"ש הא"ז וז"ל אע"ג שמדה אחרת היתה בכלל אפ"ה מודה הלל שמדת שמאי עדיפא ע"כ וקשה א"כ מי מעכב על ידו שלא לעשות כשמאי ועם מ"ש לק"מ כי כך היה מדת שרשו וא"א לאדם לשנות טבעו ושרשו אשר טבע בו הקב"ה כמ"ש בר' פדת.

ובזה מיושב ג"כ מה שהקשינו למה זכה הקצב הנז"ל לכל הכבוד הנז' אחר שעבר ע"ד ב"ה ועשה כשמאי, כי גם תאיש הזה היה טבעו ומזלו מצד מדה"ד ואומנותו תוכיח שהיה קצב שהוא מצד מזל מאדים כמ"ש ז"ל מאן דנולד במזל מאדים או טבח או מוהל ומאדים הוא מצד מדה"ד מדת יצחק יצא ממנו עשו אדמוני שופך דמים וכו' ודאי גם לזה היו מזונותיו קשים כשאר בני"א אשר מזלם משם, ולכך נהג עצמו במידת שרשו כמו שמאי ולא היה בטוח שיזמין לו הקב"ה בכל יום בהמה נאה, ולכך כל בהמה נאה שמצא אמר זו לשבת ובמדה שמדד, לו הקב"ה שזכה לשלחן של זהב כי מדת יצחק הוא בצפון כנודע מרז"ל שלחן בצפון ולכך היה ג"כ של זהב כי מצפון זהב יאתה, ומה שהיו בו שלשלאות כסף שהוא מצד החסד כי אין דין בעולם שלא יהיה בו ג"כ חסד ולכך בראות ר' חייא כל אלה אמר לו ברוך ה' שזיכך לכך, מלת לכך דיקא ר"ל שמדד לך כמדדתך ממש כי פועל אדם ישלם לו זת"ד ה' הנז' יעש"ב שכתב טעם נכון למה בזה הלכה כשמאי יע"ש.

במד' פרשה זו קח לך שני גדיי עזים טובים ר' חלבו אמר טובים לך וטובים לבניך טובים לך שע"י תקבל את הברכות וטובים לבניך שע"י יתכפ' עונותיהם של ישראל עכ"ל. ויל"ד שמה תלוי זב"ז? קבלת הברכות בכפרת עונותיהם של ישראל? אמנם נראה שיוכן עפ"י מ"ד במס' קדושין דכ"ג וז"ל: הני כהני שלוחי דידן נינהו או שלוחי דרחמנא וכו' וכתבו התוס' שם ונפקא מינא שאם הכהן מקריב שלא מדעת בעלים אם אמרת שלוחי דרחמנא נינהו הרי הקרבן כשר, ואם שלוחי דידן, אינו כשר כיון שהקריב שלא מדעת בעלים עכ"ל, והרב יד יוסף ז"ל פי' דנ"מ עוד דאי כהני שלוחי דרחמנא צריך להיות הכהן צדיק וחסיד אבל אי אמרינן שלוחי דידן אינו צריך להיות צדיק וחסיד, ובזה יבואר מ"ד בב"ר פ"ז עלי קללתך בני, אמר ר"י עלי ליכנס ולומר לאביך יעקב צדיק ועשו רשע וכתב הרב פלח הרמון וז"ל כלל ה' שיצחק בעקידה היה פסול להקרבה משום שחשוב כגזל שלא מדעת בעלים שרה אמו ע"כ, והינו דוקא אי אמרינן דכהני שלוחי דידן צריך דעת בעלים כמ"ש התוס' אבל אי שלוחי דרחמנא הוי יצחק קרבן מעליא שאין צריך דעת בעלים, והיא שרה אמנו, וידוע שע"י העקידה מתכפר לעדת בני"ש ביום הכפורים כמו שאנחנו אומרים ועקידת יצחק היום לזרעו תזכור, וזה הא תינח אם הכהנים שלוחי דרחמנא שעקידת יצחק קרבן מעליא שפיר אנו אומרים ועקידת יצחק וכו' אבל אי אמרינן דכהני שלוחי דידן א"כ צריך דעת בעלים ועקידת יצחק היא פסולה ח"ו וכנו' א"כ אין מתכפר לעדת בני"ש ע"י העקידה. עו"ן מ"ש ז"ל בב"ר פ' זו גבי הבכורה כי הבכורה והברכה הם ענין אחד והכל הוא ענין הכהונה א"כ בקבלת הברכות יעקב ולא עשו יש להקשות על יעקב מה ראה שמסר נפשו על הברכות? אלא כי גם הברכות הם ענין כהונה ואמר יהא רשע זה עומד ומקריב כמ"ש ז"ל בענין הבכורה כידוע וזה דוקא אי אמרינן הני כהני שלוחי דרחמנא שצריך להיות צדיק וחסיד כמ"ש הרב יד יוסף ז"ל, א"כ זה תלוי בזה אם יעקב יקבל הברכות ולא עשו מזה משמע דהני כהני שלוחי דרחמנא כי למה יעקב יקבל הברכות שהם ג"כ ענין כהונה ולא עשו אלא משום שעשו רשע ואינו ראוי לשמש בכהונה וזה אי אמרינן הני כהני שלוחי דרחמנא וגם בזה יוצא לנו שעקידת יצחק היא כדין אפי' שהיתה שלא מדעת שרה כי גם הכהן אם הקריב שלא מדעת בעלים שפיר ומהני יען כי הני כהני שלוחי דרחמנא וא"כ א"צ דעת בעלים וא"כ דין הוא דעקידת יצחק תהיה כלי כפרה לישראל ושפיר אנו אומרים ועקידת יצחק היום לזרעו תזכור, אבל אי אמרינן הני כהני שלוחי דידן ואין צריך להיות הכהן צדיק וחסיד וכנו' א"כ אין צריך שיעקב יקבל הברכות כי גם עשו הגם שהוא רשע מותר להקריב כיון דכהני שלוחי דידן, וא"כ גם עקידת יצחק היא ח"ו פסולה ואין ראוי שיתכפרו בה ישראל כיון שהעקידה היתה שלא מדעת בעלים, וא"כ רבקה אמנו שהיתה נותנת עצה ליעקב לקבל הוא הברכות ולא עשו, הוא משום דס"ל דהני כהני שלוחי דרחמנא ואין ראוי לעשו הרשע שיקריב כי הכהן צריך להיות צדיק וחסיד, א"כ מעתה א"ש כוונת המד' מ"ש רבקה עלי קללתך בני אמר ר"י עלי ליכנס ולומר לאביך יעקב צדיק ועשו רשע ורו"ל שדוקא יעקב ראוי לקבל הברכות ולא עשו יען כי עשו אינו ראוי לעבוד עבודה כי הני כהני שלוחי דרחמנא ואין ראוי לעשו שיעבוד ולכן יעקב הוא צדיק וראוי לעבוד ולקבל הברכות ועשו רשע ואין ראוי לו לקבל הברכות.

ובזה יובן כונת המדרש הנז' טובים לך שע"י תקבל את הברכות הינו משום שהיא סוברת דכהני שלוחי דרחמנא ובקבלת הברכות יעקב ולא עשו משמע דהני כהני שלוחי דרחמנא כי גם הברכות הם ענין כהונה וכנו' א"כ מה שהקריב אברהם ליצחק ע"ג המזבח אעפ"י שהיה שלא מדעת שרה הוי קרבן מעליא משום דאין צריך דעת בעלים וא"כ טובים לבניך שע"י יתכפרו עונותיהם של יש' משום שמגטילת הברכות מוכח דכהני שלוחי דרחמנא וא"כ א"צ דעת בעלים ושפיר אנו מתכפרים בעקידת יצחק וז"ש ועקידת יצחק וכו' וא"כ טובים לבניך שע"י מתכפרים עונות ישראל וז"ל הרב ערונת הבושם בס"ז ודו"ק.

ועתה בני שמע בקולי לאשר אני מצוה אותך, שקשה מאי ועתה הוספת הוי אלא יובן בהקדים מה שכתב מזה"ח וזל"ה בפ"י שיעקב גלגול אדה"ר ורבקה גלגול חוה ועשו הוא הנחש וא"כ יובן עם זה שלכך רבקה אזהבת את יעקב בהיות שהיה בעלה בתחילה וא"כ זה שאמרה

ליעקב ועתה בני כיון שיעקב היה בעלה מקדם ומאז בהיותו אדה"ר ועתה הוא בחינת בנה ואז שמע בקולה ואכל מעץ הדעת לזה אמ"ל ועתה בני כלומר כשם ששמעת אותי בהיותך בעלי מבקשת אני ממך שגם עתה שאתה בני שתשמע בקולי לכל אשר אני מצוה אותך לפי שרצתה לתקן על העבר שיקבל עשר ברכות מאביו בהסכמת השכינה כארז"ל שהקב"ה אמר גם ברוך יהיה וכו' נגד עשר קללות שנתקלל על ששמע בקולה, מג"ץ למוהר"א הכהן ז"ל.

ועם זה יובן פסוק ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר א"כ למה זה אנכי וכו' שכיון שעשיו הוא הנחש הטיל בה זוהמה כשבא עליה ואותה זוהמה היתה מקשקשת בקרבה עד שנתהוה קין משם כארז"ל וכן בראותה עכשיו מתרוצץ בקרבה אמרה א"כ עכשיו כמו אז למה זה אנכי למה זו היציאה שבאתי עתה לעולם פעם אחרת. אין זה כ"א לתקן מה שעשתה לשעבר ותלך לדרוש את ה', שאז קין בהיות שמוזהמת הנחש נגע בכבוד המקום כשאמר לו איה הבל אחיך ואמר שלא היה הקב"ה יודע בנסתר ח"ו כמו שדו"ל והוא משום שהיה מזוהמת הנחש ככה היה, ובהיותו משורש הנחש יצא כמרמה לקונו כמ"ש רז"ל במדרש. ועם זה יובן מאמר המדרש ותהיין מורת רוח ליצחק ולרבקה וכו' רבקה לא היתה מקפדת על טנופת ע"ז וכו' שרצה לרמוז עם זה שרבקה היא חוה שבא עליה נחש שהיה ע"ז ולא הקפידה שהטיל בה טנוף הזוהמה מהנז'.

כל זה הוא לפי הקדמת הרח"ו זצ"ל שרבקה חוה ויעקב אדם, אך כפי מה שכתב האר"י ז"ל שיצחק היה אדה"ר מצד בחי' הרוח יבא נכון פסוק ויהי יצחק בן מ' שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי וכו' לו לאשה כלומר לקחה אעפ"י שהיתה אחות רשע וכו' בעבור שהיתה לו לאשה כשהיו בבחינת אדם וחוה, ומה שלא לקחה עד היות בן ארבעים שנה הוא כיון שאז פיתתה אותו והאכילתו מן העץ כאיש שאין לו בינה ומתפתה, וכן עתה לקחה בן מ' שנה שבן מ' שנה לבינה שאם ח"ו תחזור באיזה פתוי להבין ולעמוד על משמרת שלא לשמוע לה דמאן דדחיל מחייה וכו' שאז היה כבן ד' שנה בראו הקב"ה לאדם ולכן בהיותו אז שלא היה כבן מ' שבן מ' לבינה זהו הטעם שלא הבין וטעה בשקול דעתו מדברי הקב"ה שאמר הצווי בא אלי לא תאכל מן העץ, משמע אתה בעצמך לא תקח לאכול, אבל אם אחד יתן לך תוכל לאכול וזה שאמר להקב"ה האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי ואוכל ואני קימתי את דבריך שלא לקחתי מעצמי לכן עכשיו לקחה בן מ' לבינה, להשכיל ולהבין שלא יכשל עוד בדבר, מהנז'.

ויאמר יעקב אל אביו אנכי עשו בכורך עשיתי כאשר דברת אלי וכו' ויל"ד איך הוציא דבר שקר מפיו? והנה רז"ל אמרו אנכי יעקב ועשו הוא בכורך, ולא גהה מזור גם יל"ד במילת אלי ולא אמר כאשר דברת לי, ואפ"ל כי בא הרמז בהק' מ"ש בילקוט על פסוק ויתן לך האלהים מטל השמים, זו מקרא, ומשמני הארץ זו משנה ורוב דגן זו תלמוד, ותירוש זו אגדה, ואין ספק כי אבינו יעקב ידע מה הן הברכות שהיה עתיד לברכו. וע"כ תמה ואמר רשע זה יקבל תורה משנה גמרא וכו' אם לא שברכות הללו הן שייכות לי דוקא, ואל זה רמז יעקב היאומן כי יסופר שיקבל תור' עשו בכורך וז"ש ויאמר יעקב אל אביו אנכי שהיא התור' עשו בכורך? בתמיהא עשיתי כאשר דברת אלי כל' כל מה שדברת תורה מקרא משנה וכו' שייכים לי דוקא ולא לו, ומה מתוקה מילת אנכי ולא אמר אני וכו' במ"ש עשו, אני בנך בכרך עשו, ודו"ק, עפ"י הדברים יומתק מאמר ז"ל בא אחיך במרמה בחכמת תורתו שכיון שהוא חכם נאה לו לקבל תור' שהן הברכות ודו"ק, ה' בן אברהם ז"ל בס"ז.

ויתן לך האלהים וכו' ורוב דגן ותירוש יעבדוך עמים וכו' יל"ד מה קשר לשתי ברכו' אלו רוב דגן וכו' עם יעבדוך עמים, ועוד יש להבין כשבא עשו ואמר הברכה אחת היא לך אמל"ו יצחק הן גביר שמתיו לך וכו' ולך איפוא מה אעשה בני אז"ל לך, פיתך אפויה וכי היד ה' תקצר משום שברכו ליעקב אי אפשר שיברך ג"כ לעשו, ברוב דגן ותירוש עד שלא מצא לברך את עשו כ"א בפת אפויה ורז"ל נשמרו מקושיה זאת ואמרו שכונת מה שכתוב הן גביר וכו' שכל מה שקנה עבד וכו' עפ"ז קשה דמאי נ"מ באמרו ודגן ותירוש שמכתינו, אמנם פ"י הרב גבעות עולם במ"ש בברכות כתיב ואספת דגנך מה ת"ל לפי שנאמר והגית בו וכו' יכול דברים ככתבן

אלא נהוג בהם מנהג דרך ארץ דר"ש, ר' שמעון אומר אפשר אדם חורש וכו' תורה מה תהא עליה אלא בזמן שישראל עושים רצונו של מקום מלאכתם נעשית ע"י אחרים שנא' ועמדו זרים וכו' ובזמן שאין עושים רצונו של מקום מלאכתם נעשית ע"י עצמם ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידם ע"כ, באופן שכשיש לישראל רוב דגן ותירוש אם יש להם עבדים ושפחות שיעשו מלאכתם אז אותו הדגן הוא ברכה ואם לא לקללה יחשב להם שצריכים לטרוח כל השנה לצורך גופם לעשות מלאכתם ואין עושים מלאכת שמים כל עיקר ונמצא שמפסידים עוה"ב בשביל העושר ואדרבא טוב היה שלא יהיה לו כ"כ עושר כדי שיוכל לעסוק בתורה משו"ה כשאמר יצחק ליעקב ורוב דגן ותירוש תיכף ומיד אמר יעבדוך עמים שהם עובדי אדמות כאו"ל כדי שיהיה הדגן והתירוש ברכה צריך שיעבדוך עמים ויעשו מלאכתך ואתה תהיה עסוק במלאכת שמים ואם לאו הדגן והתירוש הוא קללה, לכן כשאמר לו עשו הברכה אחת היא לך וכו' ברכני גם אני רו"ל כמו שנתת לו רוב דגן ותירוש כן תן לי וכי היד ה' תקצר ח"ו? לזה השיב לו יצחק וכי רוב דגן ותירוש הוא ברכה בשלמא אם יהיו לו עבדים לשרתו ולאסוף את הדגן הוא ברכה, ואם לאו הוא קללה, וא"כ בשלמא ליעקב שנתתי לו את כל אחיו לעבדים ברכתי אותו ברוב דגן וכו' כיון שמלאכתו נעשית ע"י אחרים אבל לך אינו נאה רוב דגן וכו' יען הוא קללה אלא לך נאה פת אפויה שאינו צריך שום עמל, וז"ש הן גביר וכו' ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים לכן ודגן ותירוש סמכתי שהוא דבר נאה לו אבל לך שאין לך אומה שתהיה עבד, לך פיתך אפויה בלי עמל זאת נאה לך את"ד ז"ל.

ויתן לך האלהים מטל הש' ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש וכו' והדקדוק מבואר שהול"ל יתן שהוא תחילת ברכה, ורש"י ז"ל פי' יתן ויחזור ויתן, אמנם לכאור' אכתי קשה שלפי פשוט איזה קשר יש לדברים אלה, אמנם יובן בהק' מ"ש רו"ל והביאם רש"י ז"ל ע"פ ובגוים לא יתחשב היינו אוכלין עם כל אחד וא' ואין עולה להם מן החשבון וש"ה ובגוים לא יתחשב ע"כ. עו"מ מ"ש ז"ל שיעקב ועשו חלקו העולמות יעקב לקח עוה"ב והוא הרמז כאן ראה ריח בני וכו' שהוא ריח ג"ע נראה שמוסיף על ענין ראשון דהינו ראה ריח בני כריח שדה וכו' ועוד יתן לך מטל השמים ומה כשיהיו ישראל שמחים אין שום אומה שמחה עמהם שנ' ה' בדד יתנו אבל כשהאומות בטוב הן של עוה"ב שלקח יעקב לחלקו ומלבד זה ויתן לך האלהים מטל השמים וכו' שהוא ענין עוה"ז ולא ינוכה לו משכר עוה"ב כ"א הפירות כאן והקרן קימת לו לעוה"ב, עכ"ד הרב מלל לאברהם אנקונה. ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש ולכאורה יל"ד בשינוי ברכה זו אשר ברך יצחק ליעקב ועשו כמ"ש אח"ז ג"כ לעשו הגה משמני הארץ יהיה מושביך ומטל השמים מעל כי ליעקב הזכיר שם ה' באומרו ויתן לך האלהים משא"כ לעשו לא הזכיר שם ה', גם בברכת יעקב אמר ורוב דגן ותירוש ולגבי עשו לא אמר כן ושינוי זה ודאי לא על חנם, אמנם יובן כי כל שפע הבא מיד הקב"ה בעצמו בודאי הוא יותר טוב מהבא ע"י שליח ובוה יובן דכונת ברכות של יצחק ליעקב שיהיה ברוך מידו של הקב"ה בעצמו לא על ידי מלאך ולא ע"י שליח ובוה יהיו ברכותיו בריבוי ובשפע רב ולזה אמר לו ויתן לך האלהים דוקא דהיינו בעצמו ית"ש ובוה תהיה מבורך ברוב דגן ותירוש, משא"כ לעשו לא רצה לברכו כברכת יעקב על ידו ית"ש אלא אמר לו שיהיה מבורך מטל השמים ומשמני הארץ על ידי שליח ולכן לא אמר ורוב דגן ותירוש כמ"ש ליעקב. ויחרד יצחק חרד' גדול' עמא"ו ויאמר מי אפוא הוא הצד ציד וכו' איתא במד' וז"ל כשנכנס נכנסה עמו גיהנם ויאמר מי אפוא מי עתיד לאפות לו בגיהנם אני או בני יעקב יצאה ב"ק ואמרה הוא הצד ציד, כתב ה' זכה"ה ז"ל וז"ל ולכאור' הוא תמה שמאחר שראה שבבוא עשו נכנסה עמו גיהנם ודאי כי לא לזולתו יהיה כ"א לו לבדו ואין לזרים איתו וכיצד אמר יצחק או אני או בני יעקב? וראיתי במפ' ז"ל דבר נאה ומתוק במ"ש ז"ל אע"ה בירר לבניו שעבוד מלכיות כדי להצילם מדין גיהנם שני' אם לא כי צורם מכרם וכו' וכאן בירך יצחק את יעקב יעבדוך עמים וכו' נמצא שלא די שפקע ממנו שע"מ אלא אדרבא הם ישעבדו בהם וע"ז כיון שראה יצחק שנכנס עמו גיהנם חרד' גדול' ויאמר מי עתיד וכו' או אני על כי שניתי מדעת אכא כי הוא בחר בשע"מ ואני עשיתי הפך, או בני יעקב שמאחר שסלקתי ממנו שעבוד מלכיות

משו"ה נכנס גיהנם בשביל יעקב, ע"ז יצאה ב"ק ואמרה הוא הצד וכו' דאיתא במדרש כי אלו הברכות יעבדוך וכו' לא נתקיימו אלא ביוסף, א"כ גורת א"א ע"ה במקומה עומדת וע"כ אמרה הוא הצד ציד ודו"ק.

ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו ויצוהו ויאמל"ו לא תקח אשה מבנות כנען ואל שדי יברך אותך ויפרך וירבך והיית לקהל עמים פ"י ה' מוהר"ח פ"ז ל על כהן שנשא גרושה שמשמתין אותו ומלקין אותו וכתב עוד בשם תשו' הרמב"ם שעושים כמה עונשים וכפיות הינו שעושים אותו עוד שלא לשאת ולתת עמו, וכתב עוד שם הרב בית שמואל סעיף קטן יג' דהה"ג שאף לישראל הנשוא נשים בעבירה עבדין כן, ובזה יראה לפרש בוגת הכתוב בקהלת סי' ט' וכת' ראה חיים עם האשה אשר אהבת וכו' ואז"ל ראה חיים היינו אומנות ועפ"י מה שפירשנו דהינו שהכ' מזהירו שיקח אשה ההוגנת לו ועי"ז יוכל לעשות אומנות שבזה יוכל לישא וליתן עם הבריות ויהיה לו אומנות, לא כן אם יקח אשה האסורה לו יענישו אותו ב"ד ומכלל העונשים מכריזין עליו שלא לישא וליתן עמו, א"כ אף אם יהיה לו אומנות אינו מועיל לו, א"כ ז"ש הכתוב ראה חיים וכו' ודרשו ז"ל היינו אומנות לומר שיקח אשה ההוגנת לו, ובזה אם יהיה לו אומנות יוכל להתפרנס ממנה שלא יכריזו עליו שלא לישא וליתן עמו, עו"ן מ"ש בתרגום יונתן ואל שדי יברך אותך וכו' הינו בנכסין סגיאין ובודאי כי על ידי משא ומתן יהיו לו נכסין סגיאין וא"כ ז"ש ויאמר לא תקח אשה מבנות כנען וכו' הינו כי יעקב אע"ה בלא"ה הרי היה כהן ואם ישא אשה מבנות כנען האסורה, הרי היא אסורה לו, ועוד כי מבנות כנען הרי היא ארורה לו וכמ"ש הוא ארור ובני ברוך, והשתא ז"ש אם לא תקח אשה מבנות כנען תזכה במקום שמתא ואל שדי יברך אותך ברכה ולא קללה ולפי זה תזכה בנכסין סגיאין שיהיו נושאים ונותנים עמך והיית לקהל עמים שלא תהיה מופרש ומובדל, ודו"ק.

קום לך פדינה ארם וקח לך משם אשה וכו' ואל שדי יברך אותך, פ"י ה' מוהר"ח פ"ז ל הנו' עמ"ש בתיקו' תיקון ו' דכ"א ע"א שכשמת אחד אדם עם בת זוגו בקידושין וז' ברכות יש לו ברכה וקדושה ויחוד, ואם לא ח"ו קללה טומאה ופירוד, וא"כ ז"ש וקח ר"ת קידושין חופה וכמו שכן עשה יעקב לפי האמת דכתיב מלא שבוע זאת וכו', גם אמרו שם בתקונים מ"ש דע"י האשה יזכה לבני חיי ומזוני יע"ש, וז"ש ואל שדי יברך אותך בנכסין סגיאין הינו פרנסה בריח ויפרך וירבך הינו בני, פר' ורביה, ויתן לך את ברכת אברהם הינו חיי, כמו שדרשו שברכת אברהם היא ואברהם זקן זה ב"א, שיאריך ימים ושנות חיים, עכ"ד ז"ל עי"ש.

כמד' ילקוט שאל הגמון את רבן גמליאל אמ"ל מי תופס המלכות אחרינו הביא נייר חלק עם קולמוס וכתב עליו ואח"כ יצא אחיו וידו אוחת בעקב עשו, אמרו ראו דברים ישנים מפי זקן חדש, להודיעך כמה צער היה אותו צדיק מצטער, מכאן אתה למד שאין בני עשו נופלין עד שיבא שריד מיעקב ויקצץ רגלי בני עשו מהר שעיר שנאמר וירד מיעקב והאביד שריד מעיר עכ"ל, והמד' הזה אומר דרשוני והקדוק במדר' הזה מבואר ונלע"ד לבאר מה דאיתא בש"ך ואח"כ יצא אחיו וכו' סופי תיבות בגמ' זהו מלך המשיח ואיתא בילקוט ראובני אלולי ואו שנלקחה מעשו ונתוסף ליעקב כי הוא לקח והנה הבינה לקחה ואו מעשו ונתנה אותה ליעקב וכראות יעקב את עצמו בואו נצח יעקב את עשו כי נתגלגלה אות ואו שלו והעלתהו עד כתר עליון גם שם כ"ז שיעקב חסר אות ואו ועשו בואו אין כל בריה יכולה לו וכו' והבינה לקחה ואו מעשו ונתנה אותה ליעקב ויהיה יעקב מלא ועשו חסר ואו ואכלו עש, וכ"ז בזמן הגאולה שעתידי ס"מ לעשות נחמה עם תפארת ישראל וכו', לפי הקד' זו נראה לי מ"ש וידו אוחת בעקב עשו הפירוש הוא בואו של עשו שהוא הסוף להיות יעקב מלא בואו ועשו חסר ואו ואכלו עש.

לפי"ז נראה לי כונת רז"ל אמלאה זו חרבה זו לדרכנו אמלאה זו שיעקב יהיה מלא בואו חרבה זו שיהיה עשו חסר ונשאר עש עי"ש, והנה נבא אל הביאור בהק' דברי רז"ל הקול קול יעקב והידים ידי עשו וכו' ודרשו רז"ל כ"ז שהקול קול יעקב מצפצף בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אין הידים ידי עשו ואם לאו אז הידים ידי עשו ושולטים בישר' ומצרים להם והנה לפום ריהטא קשה בדברי רז"ל באומ' כ"ז שישראל מצפצפים בבתי כנסיות בתורה אין הידים ידי עשו והלא

בכתוב כתיב בהדיא והידים ידי עשו שמשמעותו הוא שלזה ניתן הקול קול יעקב ולזה ניתן הידים ידי עשו. אבל הפירוש הוא כל זמן שישר' עוסקים בקול קול יעקב בתו' ובתפ' או קרינן הידים למעלה שניתן להם גם הידים והממשלה של עשו ורב יעבוד צעיר אבל אם הוא בהפך ת"ו או קרינן והידים הוא למטה והידים ידי עשו שנוהג עם ישר' כעשו ושולט עליהם, ושמעתי שהעולם אומרים לפי"ז והיה כאשר ירים משה ידו ר"ל שהיו ישר' עוסקים בקול קול יעקב או קרינן והידים למעלה וגבר ישראל וכאשר יניח משה את ידו שרפו ידיהם מד"ת או קרינן והידים למטה וגבר עמלק שהוא עשו, ולפי"ז נ"ל כונת רז"ל בבכורות וילחם עם ישר' ברפידים אחרים אומרים אין רפידים אלא רפיון ידים שהרפו ישר' את ידיהם מד"ת. וקשה באומרו לשון רפוי ידים שרפו ידיהם וכו' והלא ד"ת הם בפה אבל לדרכנו א"ש שלא בא עמלק ללהום בישר' עבור שרפו ידיהם מד"ת רז"ל שלא עסקו בקול קול יעקב ואז רפו ידיהם מקול קול יעקב שקרינן והידים למטה והידים ידי עשו ולכך בא עמלק לכך אחרים מחלקים בשתי תבות רפידים רפי ידים. ולפי"ז נר' לי כונת רז"ל זכור את אשר עשה עמלק זכור בפה ואל תשכח בלב, לדרכנו הפ' הוא זכור ללמוד תורה בפה לקיים קול קול יעקב או קרינן והידים למע' ולך ניתן השליטה עליו אז אל תשכח בלב לכלותו כי מצווים ישר' להכרית זרעו של עמלק כידוע, וזה שנאמר גבי עשו כי ציד בפיו רז"ל שעשו חשב לצוד את ישר' מחמת פיהם כ"ז שלא עוסקים בתורה, וז"ש הכתוב וזאת ליהודה ויאמר שמע ה' קול יהודה שעוסקים בקול קול יעקב או ידיו רב לו שקרינן והידים למע' ועזר מצריו תהיה כי הוא שולט על צריו, וזה כונת הפסוק רוממות אל בגרונם וחרב וכו' והינו בקול קול יעקב או וחרב פיפיות ניתן בידם לשלוט על עשו. ולפי"ז נראה לי באור המסורת הרמותי שלשה והם הרמותי קולי הרמותי ידי הרמותי בחור מעם. חוץ מרדכנו נר' לי שקאי על יעקב אבינו שאמר כשבאתי לאבי יצחק לקבל את הברכות הרמותי קולי ואמרתי אנכי בכורך עשו שעתידים בני לקבל אנכי ולעסוק בתורה בעבור תברכני נפשך לז"א יצחק גשה נא ואמושך האתה זה בני עשו אם לא אז הרמותי ידי להראות שידי שעירות כידי עשו או הרמותי בחור מעם שלקחתי את הברכות ונעשתי בחור מכל עם להיות גביר לאחר בברכות עוה"ז ועוה"ב, אבל לדרכנו יהיה ביאור המסרה כך, הרמותי קולי רז"ל שאם ישר' מרימים קול בתורה ותפ' או הרמותי ידי דקרינן והידים למע' לקול קול יעקב והידים שגם השליטה ניתנת להם או הרמותי בחור מעם שירים קרן ישר' הנבחרים משאר אומות שבעו' ולהתגבר על האויב.

ובזה נבא לביאור המד' כי ההגמון שאל את רבן גמליאל מי תופס המלכות אחרינו רז"ל בתפיסה בעלמא כדעתם שלא תעקר לגמרי מלכות רק בתפיסה בעלמא, והנה ר"ג חכם ונבון והיה מתירא להשיב לו בפה מלא מה עשה הביא נייר חלק וכתב עליו ואח"כ יצא אחריו וידו אוחת בעקב עשו רז"ל בסוף של עשו בזא של רז"ל שמלכותם תלויה בזה אם ישר' יהיו עוסקים בתורה או קרינן והידים בו' למעלה ויקחו מלכותם מהם שתהיה לישר' אחיזה באות ואז וזכו אחישנה ואם לאו או קרינן והידים למטה ואין יכולים ישר' ליקח המלכות מהם עד בעתה בזמן הגאולה שיעקב בזא יהיה מלא ולכך נטל נייר חלק לרמוז לו שהכל תלוי במעשיהם של ישראל שאם תהיה אחדות ביניהם ואח"כ יצא אחיו וכו' הוא סמוך ממה שאמרו זכו אחישנה ואם חלק לבם שיש פירוד ומחלוקת ביניהם או הפירוש הוא ואח"כ יצא אחיו וכו' הוא מופלג שישר' יהיו מוכרחים להמתין עד בעתה שאז יהיה ידו אוחת בעקב עשו בסוף ממשלתו, ועל זה ברורה נפילת עשו תחת יד יעקב. כן נראה לענ"ד ואם יאמר מורד במלכות אתה יש לו מקום להשיב סדר קריאתנו מהימין וא"כ וידו אוחת בעקב עשו כתוב שפירושו לעולם יעקב אוחו בעקב עשו וכפוף לו וזהו שסיים בעל המאמר להודיעך כמה צער נצטער לבקש ערמה להשיב לו באופן שלא יתפשחו למורד ויהרגהו.

בריתי היתה אתו החיים והשלום ואתנם לו מורא וייראני ומפני שמי ניתת הוא יובן בס"ד ע"ד מאי דאיתא במד' רבה פ' צו כי מעשה היה ברבי מאיר שהיה יושב ודורש בלילי שבת בבית המד' והיתה שם אשה אחת יושבת ושומעת דרש מפי ר"מ זיע"א וכו' אח"כ אמ"ל תלכי ותאמרי לבעלך אתה אמרת פעם אחת ואני עשיתי ז' פעמים אמל"ו תלמידיו רבי כך מבינים את התורה

לא הול"ל לחד מינו למלחש לך אמ"ל לא דיו למאיר להיות שוה לקונו דתני רבי ישמעאל גדול השלום ששמו הגדול הנכתב בקדושה אמר הקב"ה ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו זהו תוכן המעשה אשר כתוב במד' הנז' ונמצא לפי"ז שר' מאיר ז"ל היה חכם וחייבים הכל בכבוד תורתו אפי"ה זולזל בכבודו ח"ו בשביל שלקח ק"ו מן השם הק' הנכתב בקדושה שאמר הקב"ה ימחה על המים בשביל שלום בין איש לאשתו כ"ש הוא שצריך לזולזל בכבודו בשביל שלום איש ואשתו, ובני"ו בריתי היתה אתו רמז לת"ת שהתורה היא שוכנת אצלו החיים והשלום כמ"ש כי מוצאי מצא חיים וכתוב כי חיים הם למוצאיהם וגם היא שלום לו ולכל העולם כי ע"י התורה שיש בעולם אין אדם יכול להזיק ולגזול את חברו וכמ"ש הפסוק דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום וזהו בריתי היא התורה היתה אתו היא אצל הת"ה והיא החיים והשלום ואתנם לו מורא וייראני שנתתי את בני האדם לו מורא ור"ל שחייבים הכל לירא מן הת"ה וכמ"ש את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ה ואפי' שנתתי לו מורא שהכל יראים ממנו עכ"ז הוא לא נחה דעתו עליו אלא וייראני שנכנע לפני לעשות מצותי כל הימים ומפני שמי נחת הוא השם הנכתב בקדושה שאמרה תורה ימחה על המים בשביל השלום לכן נחת הוא שגם הוא נכנע והשפיל עצמו להרבות שלום בעולם, הרב אדר"א בבלי, עי"ש המעשה באורך, כתב הרב בנה"ש, דפוס ירוש' ד' יח' ע"ב וז"ל וכמ"ש כי אי אפשר לבירורים להתקן ביום אחד מבואר וכו' משמ' מדבריו אלה כי אינם נתקנים ביום א' אלא שצריך ב' ימים להתקן, וכן משמע מדברי רבינו ז"ל בשער מ"ד פ"ב אשר מהם חוצב מקור דברי הרש"ש ז"ל אלו שבתחילת הדרוש כתב וז"ל: בתחי' אודיעך בקיצור כי כל בחי' מ"ן שנבררו מ"ן ה' מלכים ועולים עד הנז' אינם ראויים להצטייר ולעשות מהם בחי' וולד עד פעם ב' ור"ל עד שיעלו בירורים שניים בזווג שני או נתקנים הראשונים וכמ"ש אח"כ בסוף הדרוש וז"ל שכל מ"ן צריכים להתקן ב"פ וכו' כלל העולה שאין שום בחי' מ"ן עולה בפ"א ואח"כ בזווג ב' שלאחריו הם נתקנים הרי מבואר כי כל בירור צריך ב' ימים דוקא להתתקן, וקשה כי במשל שכתב הרש"ש ז"ל אחר הדברים האלה משמע שאינם נתקנים עד יום ג' שכתב וז"ל והמוחין דמ"ן דיום א' יורדים בליל ג' לביע' לברר ועולים עם הבירורים בד' חלקי תפי' שחרית הנז' והרי גשלים תיקונם משמ' מזה שאין נתקנים עד יום ג', וכ"כ עוד בהק' זו דברכת המעביר בעמ' ב' מיין דוכרין זה שהוא במ"ן הכוללים ביום שעבר וכמ"ש הוא וז"ל בהקדמת ברכת הנותן לשכוי כתב וז"ל הנה אותם הבירורים אי אפשר להם להתקן באותו זווג רק נתקנים קצת ע"י אותו זווג ואח"כ חוזרים הם אותם הבירורים עם המ"ן לרדת לברר ולהעלות עוד ניצו' אחרים למ"ן לפרצו' העליון ההוא להתקן ושהים ומתעכבים שם עד בא זווג הב' ואז נגמר תיקונם של הניצו' הראשונות ע"י זווג הב' ע"כ, הרי גם מלשון זה משמע שאינם נגמרים להתקן עד יום ג' שהרי מה שחוזרים לרדת ולברר הוא בליל ג' וכתב שבזווג השני שלאח"ז הם נתקנים ועוד קשה לכאור' כי למה קורא הרב לזווג של יום ג' זווג ב' שמשמ' מדבריו כי לזווג שלאחר יום א' אינו חושב אותו עם ב' הזוגים הקודמים ואמאי לא יחשוב אותו עם שני הזוגים ועוד קשה שמהיכן יצא להרש"ש שצריך ג' ימים, אכן כדי להבין כל זה נבין קודם דברי רבינו שבפ"ב מ"ש מיין דוכרין הנז' והוא שקודם שביאר ההקד' הנז' שכל מ"ן צריכים ב' זוגים וכנז' כתב וז"ל והנה הזווג הראשון שהיה בעת בריאת העולם היה כד סליק ברעותיה ופ"י דברים אלו בב' פנים והם ענין אחד וכו' ע"ש, וקשה שלמה הצטרך עתה להשמיענו זה שהרי כל עצמו לא בא כ"א להודיענו עתה שאין שום בחי' מ"ן נתקנים בפ"א כ"א בב' זוגים שביארם אח"ז, א"כ למאי אצטרך עתה להקדמה זו? ואף אם נאמר שבה להשמיענו שבכל זווג צריך להיות קודם אליו הזווג דסליק ברעותיה כמו בששת ימי בראשית כי בכל יום נעשה כמו ביום א' של בריאת העולם כידוע עכ"ז קשה שמה בא ללמדנו עתה את ההקדמה, ועוד שא"כ הול"ל בתחי' כי כל בחי' מ"ן נתקנים עד זווג ג' והם זוג ראשון דסליק ברעותיה וב' זוגים שביארם אח"כ, אמנם אפשר להבין בהק' מ"ש רבינו ז"ל בפ"ו מדרושי הנקודות וז"ל ותחי' צריך לבאר הקדמה בב"פ ואב"א וכו' כאשר נאצלו מ"ן עדין לא היה אדה"ר נברא בעולם יצאו מ"ן אחור באחור מפתח התיצונים וכו' וכאשר נברא אדה"ר ועשה מצומע"ט החזירים פב"פ ואז לא היה פחד מהקלי' וכו' וטעם הדבר

כי אדם התחתון ע"י מעשיו גורם זווג עליון ויורדין טפין עילאין למטה שהם בחי' המוחין דז"א ור"ל כי ע"י מעשיו נגרם לעורר מ"ן הם הבירורים וגורם לזווג עליון שהוא פב"פ, הרי מבואר בדברי רבינו שזווג דסליק ברעותיה הוא הנקרא זווג אב"א, עוד כתב כי בפ"ב משער מד' דזווג דסלקין ברעותיה הוא בלי העלאת מ"ן שכן כתב וקודם שהובררו מ"ן היה הזווג שלא ע"י מ"ן, א"כ מעתה עפ"י האמור דברי רבינו ז"ל ודברי הרש"ש ז"ל באו מ"ן וגם עפ"י המשל שכתב הרש"ש ז"ל שכל בירור מ"ן צריך לו ג' ימים והוא כי רבינו בתחילה הקדים לפרש זווג דסלקין ברעותיה שהוא זווג דא"ח יען שהוא צריך לכל יום שיבא אחריו כי הבירורים השיכים ליום ראשון אינם עולים עד יום הב' כי יום א' הוא זווג דא"ח שהוא בלי בירור השייך לאותו יום וכמ"ש רבינו ז"ל וקודם שהובררו מ"ן היה זווג שלא ע"י מ"ן וכנ"ל והוא זווג דאב"א שהוא ביום ראשון וכמ"ש הרש"ש ז"ל לכן בתחילה פירש לנו פ"י זווג דסלקין ברעותיה שהוא זווג דאב"א השייך ליום א' ואח"כ כתב שכל בחי' מ"ן הם נתקנים בב' זווגים שהם ב' ימים דוקא יען כי הבירורים אינם עולים כ"א מיום הב' ואילו שהוא זווג של פנים שיש בו העלאת מ"ן, וגם הרש"ש ז"ל כתב כן כי א"א לבירורים להתתקן ביום אחד וכאמור, אמנם קצת קשה לי בדברי הרב עלי נהר ז"ל שכתב בסעיף יו' וז"ל ובבוקר חוזרים לעלות עם הבירורים דבחי' הא"ח דזמן ההוא וקשה הלא לפי מ"ש רבינו ז"ל דזווג דסליק ברעותיה ושהוא זווג דא"ח הוא בלי העלאת מ"ן ור"ל בלא העלאת בירורים שהם המ"ן, ואולי י"ל דס"ל להרב ז"ל שגם הזווג מ"ן מתתא לעילא ומ"ש רבינו פה שזווג דס"ב הוא בלא העלאת מ"ן הוא בערך זווג של יום ב' שהוא זווג דפב"פ קרי ליה בלי העלאת מ"ן וא"ש אתל"מ.

א"נ אפשר והוא הנכון לע"ד דגם הזווג דס"ב יש מ"ן וכדאמרן ומ"ש רבינו פה דזווג דס"ב הוא בלי העלאת מ"ן ר"ל העלאת מ"ן ע"י מעשה תחתונים אמנם הם עולים מ"ן ברצונו הפשוט ועולים בכל יום עם הבירורים שנבררו ע"י מעשה התחתונים של תמול שלשום שנתקנו לשום תקון דהינו להשתנות שם בנוק' אמנם המ"ן העולים ע"י מעשה התחתונים הם צריכים כבר (ע"י מעשה התחתונים) נמצא כי המ"ן העולים ע"י זווג דס"ב הם עולים ביום ואינם צריכים תיקון לב' זווגים ותיקונם הוא כדי ליסד מהם נשמות ושפע לביע' ומ"ש רבינו והרש"ש ז"ל שכל בחי' מ"ן הנבררים מו' מלכים אינם ראויים להצטייר ולעשות מהם בחי' וולד עד זווג ב' הוא מדבר על בחי' מ"ן העולים ע"י מעשה התחתונים וכנ"ל וכמ"ש הרש"ש ז"ל בד' יג' ע"ב הנו' השפע הנמשך לאביע' בכל יום באשרי ובתפלה לדוד וכו' אינו מהבירורים שעלו באותו יום אלא מבירורים של יום הקודם.

אכתוב בספר זה מה שפירש הרב מעיין מים בכונת הברכות של יעקב ויתן לך שרמו לו כל המאורעות שיארעו ליש' ראשונה ויתן לך האלהים ו' יתן לך ר"ל אחר ששה דורות שהם אי"ו עמרם משה אז בזמן מרע"ה יתן לך האלהים מטל השמים שיתן להם המן שהוא מטל השמים אח"כ לסוף ת"מ שנים מכניסתם לארץ עד בנין בית א' ישבו בארץ וז"ש ומשמני הארץ משמני גמ' ת"מ יהיו באי"ש ברוב דגן, אח"כ ותיירוש נוט' תי' רש זה זמן בנין בית א' שישב תי' שנים וז"ש תי' רש שירשו אי"ש שנקראת נחלה כמ"ש"ה כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה, ובזמן זה היו כל האומות עובדים לישראל וז"ש יעבדוך עמים ר"ת עמון מואב יון מצרים, אח"כ וישתחוו נוט' ויש תחוו רמו לבית ב' שישב תך שנים וז"ש ויש ג"כ בית שני שישב כמנין תחוו גימטריא תך וכוה הזמן לך לאומים ר"ל שהיה זמן שהם ששלטו יש' לבדם ויש זמן ששלטו היונים וז"ש לך וגם לאומים, אח"כ גלו, הוה גביר וכו' וישתחוו לך בני אמך רמז למה שהיו בגלות בבל שאמרו בירוש' שבני ארץ ישראל מן הנקבות ובני בבל מן הזכרים והיו בני אי"ש משועבדים תחת בני בבל שכל נשיא מאי"ש דלא נקוט רשותא מריש גלותא אינו יכול לדון וז"ש וישתחוו לך בני אמך רמז לבני אי"ש שהם מן הנקבות וישתחוו לבני בבל שהם זכרים, ואח"כ יודע לך אוררך ארוך ומברכך ברוך, שכל מי ששעבד את ישראל עתיד הקב"ה להתנקם ממנו כידוע, זת"ד' הנו' ז"ל.

פרשת ויצא

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה ר"ת גי' ש"ע והוא רמז למשרו"ל שבנסיעת יעקב בדרך לבית לבן בכה והוריד שע' דמעות מעיניו ע"כ. והק' המפרשים שמה ראה לרמוז אלו השע' דמעות. ועוד באו בכיוון שע' לא פחות ולא יותר, ואולם, פירשו ז"ל כי יע"א היה בוכה על עצמו בדרך על שביטל תפי' בציבור כי לא היה לו ציבור בדרך כ"א ביתיד דוקא, וידוע דכל המתפלל עם הצי' כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שכן תמצא ביט' ברכות של העמידה גי' תפילות בכל יום הם גי' ברכות כמנין מזבח. וכשתמנה ו"פ גי' ברכות לששה ימי החול תמצא שעולים שמ"ב ותצרך עמהם יו"ד כנגד המתפלל עם הציבור בעשרה יהיו מנין שני"ב כמנין קרבן. וז"ש כאלו בנה מזבח שהוא כנגד ז"ן ברכות בכל יום שהם גמטריא מזבח ונקרב עליו קרבן גי' שני"ב בצירוף וי' ימי החול, וגם כשתוסי' על שני"ב כ"ח ברכות דעמידות שהם שתרי"ת ערבית מוסף מנחה שיש בכל אחת מהם גי' ברכות יהיו גי' ש"ע וזה"ש שבתפי' מנחה של שבת מתגלין ש"ע נהורין קדישין כדאיתא בזה"ק, ומשו"ה בא הרמז בר"ת הפ' ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה עולים ר"ת גימטריא ש"ע לרמוז למ"ש רז"ל שיעקב בכה ש"ע דמעות על עצמו שביטל תפילתו בציבור בנוסעו לבית לבן כאמור, ודו"ק.

ויצא יעקב מבאר שבע וכו' ארז"ל שנטמן יעקב בבית מדרשו של שם ועבר יד' שנים, ויל"ד מה ר"ל שנטמן אכן איתא במדרש רז"ל שאליו רדף אחר יעקב במצוות אביו עשו להורגו ויעקב נתחנן אליו ואמר לו שיקח את כל אשר לו ועני חשוב כמת ואז הניחו ערום ממש להראות לאביו וכן עשה ונשאר ערום כצאתו מרחם אמו והיה שם נהר ונכנס יעקב בנהר להתחבא שם שהיה ערום ובעודו בנהר בא פרש א' רוכב על סוס ופשט את בגדיו וירד בנהר לקרר עצמו ושבות הנהר שטפה וחנקה אותו ואז יעקב אע"ה עלה ולבש בגדי חמודיו של הפרש ורכב על הסוס וירא יעקב פן קרובי הנטבע יכירוהו ויכירו בגדיו וסוסו ויעלילו עליו לכן הלך ונסתר בבית מדרשו של שם ועבר, ודו"ק.

ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע הש' והנה מל' אלהים עולים ויורדים בזכו, ויל"ד שלמה הוצרך לחלום הזה ומה היתה כוונת החלום? ואף לפי דברי רז"ל שאמרו והנה סולם זה סיני ור"ל כי מלת סולם חסרה כמו שכתובה בתורה תעלה גימט' סיני והינו שהראהו מתן תור' עדיין צריכים אנו לידע כי למה הראהו מת' עתה? ואגב נבין מ"ש ז"ל עולים ויורדים בו פליגי בה ר' חייא ור' ינאי ח"א עו' ויורדים בסולם וח"א עולים ויורדים ביעקב מה היתה כוונת מלאכי השרת לעלות ולירד בסולם או ביעקב, ויובן במ"ש הרב מוהרא"ך במדרש תלפיות ענף יעקב משם הרב י"כ וז"ל יעקב היה בכור בנשמה ברוחניות ועשו היה בכור בגשמיות ע"כ, אמרו במדרש ושני לאומים ממע' יפרדו שני גיאי גוים זה יעקב ועשו וכו' נמצא שיעקב ועשו היו שני ראשי אומות מיעקב יצאו יהודים ומעשו יצאו ארמים כמ"ש שם במד' ונמצא כל אחד ראש לאומתו, והנה כיון שעתידיה לצאת מיעקב אומה מקבלת התורה מן השמים והיא תורה רוחנית לכן היה יעקב בכור הנשמה ברוחניות שהאבות סימן לבנים, וארמים שהם מעשו עובדים לגשמיות עץ ואבן לכן עשו בכור בגשמיות, ובה מתישב מאמר רז"ל בילקוט פרשת תולדות וז"ל כי ס"מ רצה להרוג ליעקב במעי אמו ובא מיכאל והצילו והינו כי צריך לדעת כי למה ס"מ רצה להרוג ליעקב? ונראה שכיון שראה ס"מ ליעקב שהוא בכור לנשמה ברוחניות וכונו' הבין בזה שהאבות סימן לבנים ועתידין זרעו לקבל תורה מן השמים שהיא בחינת נשמה והיא רוחנית ובהיותם מקבלים תור' מן השמים שהיא רוחנית מוכרח שיעשו חירות ממה"מ וא"כ מה יועיל הוא בעולם כיון שאין לו על ישראל שליטה לכן ביקש להורגו במעי אמו ומיכאל בהיות שהוא שר ישראל והוא מתעלה היותו שר על אומה מקבלת דת מהי"ת הצילו כי מעלתו תלויה בישר' היותה אומה נבחרת ויחידה מכל ע' אומות שבעולם שבועטים בתור' רוחנית מלבד ישראל שקבלה, עכ"ד, נמצינו למדים מזה שבהיותו במעי אמו יעקב, בקש ס"מ להרוג באשר הוא עתיד לקבל את התורה שבה

נעשה חירות ממ"ה ובא מיכאל והצילו היותו שר ישראל, והשתא זה נראה כוונת הכתובים ויחלום וכו' שהם כמערכה אל הדרוש אל מ"ש אח"כ והנה אנכי עמך דהינו ויחלום והנה סולם מוצב ארצה זה סיני שהראהו הקב"ה מתן תורה שבזה נצולים עם בני"ש ממ"ה ומש"ה והנה מלאכי אלהים שהם ס"מ ומיכאל עומדים ומדיינים זע"ז עולים ויורדים בו חד אמר בסולם וח"א ביעקב אלו ואלו דברי אלהים חיים שאין הפרש ביניהם דכלהו כי הדדי גיבהו שס"מ היה רוצה להמית את יעקב כדי לבטל ישראל מת"ת ולז"א לשון יורדים ולגבי מיכאל שהיה הפך ממנו שהציל את יעקב וגרם שתנתן תורה ליש' אמר עולים ולזה אמל"ו הקב"ה והנה אנכי עמך דהינו כשהית בבטן אמך היתי עמך להצילך מיד ס"מ שרו של עולם שרצה להורגך ועתה גם כן אהיה עמך לשמרך מעשו כיון שעתידין בניך לקבל תורה מן השמים.

ובזה נראה ג"כ כוונת הכתוב רז"ל שאמרו על פסוקים שנאמרו אח"ז: מה נורא המקום הזה א"ז כ"א בית אלהים וכו' וז"ל מלמד שהראהו הקב"ה בהמ"ק בנוי וחרב ובנוי וכו' וז"ש ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה זה בנוי והוא בית ראשון כמד"א מורא ממקדשך ואין זה הרי חרב כמד"א ע"ז היה דוה לבנו ועל אלה חשכו עינינו, כי אם בית אלהים בנוי ומשוכלל לע"ל כמד"א כי חזק בריחי שעריך ע"כ, ויל"ד שלמה ראה יעקב דבר זה כשנעור משנתו כמשה ויקץ יעקב משנתו וכו' ויירא ויאמר מה נורא המק' הזה וכו' שאם כדבריהם כן הוא שראה יעקב בהמ"ק בנוי וחרב ובנוי היה להם לרז"ל לדרוש דבר זה בחלום עצמו לא כשנעור משנתו, אמנם יש לפר' עפ"י הקדמה הנז' רק אוסיף עוד נופך משלי על דברי הרב מהר"א הכהן הנז' והוא כי יש לדעת כיון שס"מ היה רוצה להורגו בשביל קבלת התורה כי בזה הם נעשים חרות ממ"ה ואין לו עוד שליטה בהם א"כ במה נצח מיכאל לס"מ? ואפ"ל שמיכאל ראה וידע שעתידין ישראל לעשות העגל וכו' יחזור עוד המות לבא עליהם ובטענה זאת הציל את יעקב מיד ס"מ באומרו שנהי שעתידין לקבל תורה מימין ה' ונעשים בני חורין ממ"ה אבל בימים מועטים ישובו לכסלם ויעשו להם עגל מסכה ואין מידך מציל וכו' ראה יעקב בחלומו.

ולכן כיון שראה יעקב בחלומו שמלאכי אלהים שהם ס"מ ומיכאל עולים ויורדים בו ביעקב או בסולם דהינו סיני כאידך מ"ד והינו שס"מ היה רוצה להרוג את יעקב כדי שלא יקבל זרעו התורה מן השמים ויעשו בני חורין ממ"ה ולבסוף הצילו מיכאל ובאיוז טענה הצילו? בודאי מוכרח לומר כי בטענה זו הצילו והיא שאמר לו לעולם אף שעתידים לקבל תורה אינם נצולים ממך כיון שהם עתידים לעשות העגל כ"ז ראה יעקב אע"ה בחלומו, לזה כשנעור יעקב משנתו אמר מסתמא כיון שעתידים בני לחטוא בעגל א"כ מוכרח שבהמ"ק עתיד להיות בנוי וחרב ובנוי והוא על דרך מ"ש ז"ל על אלה אני בוכיה על שאמרו ישר' אלה אלהיך ישר' שחרבן הבית הראשון ושני היה על עשית העגל, וז"ש מה נורא המקום הזה בנוי הוא ראשון ושני אין זה הרי חרב כמד"א ע"ז היה דוה לבנו ועל אלה חשכו עינינו הינו על מה שאמרו אלה אלהיך ישראל כ"א בית אלהים הוא בית ג' בנוי ומשוכלל על ידו יתברך לע"ל והוא על דרך שאמרו ז"ל שבית ראשון ושני מחמת שנבנו ע"י בשו"ד לכך שלטה בהם יד בשר ודם אבל הבית האחרון שיבנה במב"א יהיה ע"י הקב"ה ולכן לא תשלוט בו יד בשו"ד ולזה אמר כ"א בית אלהים בנוי ומשוכלל לעת"ל ור"ל שכיון שהוא עשוי על ידו יתברך תכון לעד, עכ"ד ל' סה"ח ז"ל.

עוד אפ"ל לע"ד בכונת החלום עתה שראה יעקב אע"ה ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמי' והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו והם כמערכה אל הדרוש למה שיאמר אח"כ והנה אנכי עמך וכו' והוא בהק' מ"ש הרב ערוגת הבושם בפ' תולדות והבאתי דבריו לעיל בפ' תולדות באורך כי מה ראה יעקב ליתן נפשו על הבכורה והברכות ליקח את שתייהם, אלא משום דיעקב ז"ל סובר כהני שלוחי דרחמנא ושתייהם הבכורה והברכות הם מטעם כהונה א"כ אין מהראוי שרשע זה עשו יעמוד לשרת לכן נתן נפשו יעקב אע"ה ליקח הבכורה והברכות כי עשו אינו מהראוי להיות כהן עומד ומשרת, וכ"ז הינו דוקא אי אמרינן הני כהני שלוחי דרחמנא שצריך להיות הכהן צדיק וחסיד כיון שהם שלוחי דרחמנא אבל אי אמרינן הני כהני שלוחי דידן אף אם יהיה הכהן רשע לא איכפת לן וכמ"ש הרב הנז' באורך משם הרב יד יוסף ז"ל יע"ש.

וא"כ יעקב אע"ה שלקח הבכורה והברכות הוא משום דכ"ל הני כהני שלוחי דרחמנא וא"כ עשו אינו מהראוי להיות כהן אבל עשו שהיה רודף אחר יעקב להורגו על שלקח הבכורה והברכות הוא משום דכ"ל כאידך צד שבגמרא כי הני כהני שלוחי דידן וא"כ אף אם הוא רשע יכול להיות כהן ולכן היה אחר יעקב להורגו והנה ידוע כי כשיצא יעקב מבאר שבע כדי לילך לחרן הוא היה בורח מעשו כדי שלא להורגו וכמש"ה ויברח יעקב שדה ארם, ואפ"ל כי סיבת פחדו של יעקב מעשו עתה הוא משום שנתפחד ודילמא ההלכה היא כאידך גיסא שבגמרא דהני כהני שלוחי דידן נינהו וא"כ יתכן לומר כי האמת היא עם עשו יכול להיות כהן כיון דכהני שלוחי דידן א"כ אף אם הוא רשע יכול להיות כהן כיון דכהני שלוחי דידן א"כ אף אם הוא רשע יכול לשמש בכהונה זהו מה שנכנס יעקב אבינו לבית הספק והיה מתפחד מעשו לכן בא הקב"ה עתה להוציא ספק זה מלבו ולהורות כי תתן אמת ליעקב והאמת אתו במה שלקח הבכורה והברכה כי הני כהני שלוחי דרחמנא ורשע זה עשו אינו ראוי להקריב ע"ג המזבח לכן ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וכו' ודרשו ז"ל והביאם הרב סי' ה"ח ז"ל וז"ל והנה סולם זה הכבש מוצב ארצה זה מזבח אדמה תעשה, וראשו מגיע השמימה אלו הקרבנות שריחן עולה לשמים והנה מלאכי אלהים אלו הכהנים שעולים ויורדים בכבש זה וכו' נמצא שהראהו הקב"ה ליעקב את הכהנים המשרתים בקרבנות וקראם מלאכי אלהים ר"ל שהם שלוחי ה' א"כ נמצא שתתן אמת ליעקב כי הני כהני שלוחי דרחמנא וצריך הכהן להיות צדיק וחסיד, ועשו אינו ראוי לזה ויפה עשה במה שלקח הכהונה ממנו ולזה אמל"ו אח"כ והנה אנכי עמך ושמרתיך כי כיון שה' עמו הלכה כמותו כי הני כהני שלוחי דרחמנא ויפה עשית במה שלקחת הכהונה מעשו וא"כ ושמרתיך ממנו שלא יגיע לך שום נזק ממנו ודו"ק, לי הדל.

וילן שם כי בא השמש במד' שמע קול מלאכי השרת שאומרים אתי שמשא אתי שמשא וכו' ואותן ב' שעות שהשקיע לו הקב"ה חמה בצאתו מבית אביו התזירן בחזרתו לבית אביו שנ' ויזרח לו השמש, ופי' היפ"ת שמ"ש המלאכים אתי שמשא ב"פ משום שהיה להם שמחה ויל"ד ששמחה מה זו עושה? ונראה משום שאיתא בחגיגה מעון שבו כיתות מה"ש אומרים בלילה וביום חשים מפני כבודן של ישראל, א"כ לפי מ"ד שבאותו לילה נתוסף ב' שעות שהיה הלילה ארוך י"ד שעות א"ש, לזה שמחו שהיה להם יותר ב' שעות לומר שירה, אבל עדין קשה הא הקב"ה מוכרח להחזיר כדי שיהיה מידת יום ולילה שוים כמבואר במד"ר שיום ולילה לנשים זמ"ז א"כ יהיה לעומתו לילה שלאחריו קצר פחות ב' שעות, לז"א שזה אינן אותן ב' שעות ששקעה בעבורו זרחה בעבורו פירוש בשלמא אם היה הקב"ה מחזירן בסוף היום שפיר מקשה שהרי יהיה הלילה שלאחריו קצר ואין כאן שמחה, אבל כאן שאותן ב' שעות עצמן דוקא חזרו וזרחו בתחילת היום וממילא היתה תזריחה בעמוד השחר שהוא מעה"ש עד הנץ החמה שהוא כדי שעור ה' מיל שהם ב' שעות הלא בל"ז אין אומרים שירה משהאיר עה"ש א"כ שפיר היה להם ריגון ויתרון ומוזה נלמד ששקעה ב' שעות קודם כשיעור אשר נתוסף אחרי כן מעה"ש עד הנץ החמה שהוא ב' שעות, ה' ארץ חמדה.

ויקח מאבני המקום במס' חולין כתיב ויקח מאבני המקום וכתיב ויקח את האבן אמר ר' יצחק מלמד שנתקבצו כל אותן אבנים למקום אחד וכל אחת ואחת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו תנא וכולן נבלעות באבן אחת ע"כ לשון הגמרא, והתוס' כתבו לפי הפשט יש לפרש שלקח אבן אחת מאבני המקום, ויש לישב קושיות התוס' עפ"י פירוש הרשב"מ ז"ל שלכך יצק עליה שמן כדי לחנכה להקריב עליה כשיחזור כדין כל כלי שרת שצריך חינוך כדכתיב ויקדשם, והנה לפי פירש"י שמצבה היא מאבן אחת ומזבח מאבנים הרבה ובשבו מחרן כתיב ויבן שם מזבח שהיה מאבנים הרבה אבל קשה למה לא משח את אלו האבנים? לכן דרש ר' יצחק שנעשו מכל אבני המקום רק אבן אחת ולא היה אז רק אבן אחת ובשבו בעת שבנה המזבח הביא עמו עוד אבנים אחרות ובודאי משח אותן אח"כ כדין, עוד י"ל כונה אחרת במאמר וכולן נבלעו באבן אחת שהוא פי' על מאמר רבי יצחק שהאבן עזרא פירש שלכך משח אותו כדי שיכירו בשבחו מפדן לבנות ממנו מזבח וקשה ממ"ן אם אחר שהלך משם חזרו האבנים להיות כמו שהיו א"כ לא היה נס רק

על אבן אחת קטנה ואם ישארו כד הלא אין צריך סימן שלא נשאר רק אבן אחת לזה אמרו שכולן נבלעו באחת ר"ל שע"י הגס שנעשה אבן אחת לא נתוסף בגדול האבן כלל ורק היו בלועות בה ע"ד ותבלענה השבלים הדקות וכו' ולא נודע וכו' ואח"כ בקומו חזרו שאר האבנים להיות כמו שהיו לכן עשה סימן והיכר על האבן ששכב עליה כדי שיכירה בין האבנים האחרות שהיו שם, מהר' ארץ חמדה.

הנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך והשיבותיך אל האדמה הזאת כי לא אעזובך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך וכו', יל"ד כי הנך רואה כמה וכמה הכפיל דבורו בהבטחה זו ולא הספיק לו במה שאמר ושמרתיך בכל אשר תלך שכיון ששומרו בכל דרכו ממילא שיבא אל מקומו בשלום ועוד מה מסיים כי לא אעזובך כיון דשומרו בודאי שאינו עוזב, וגם אומרו והשיבותיך ולמה חזר ואמר כי לא אעזובך, אלא יובן בהק' מה שהקשה הרא"ם ז"ל בפ' וישלח על מ"ש ויירא יעקב מאד וכו' ואמרו ז"ל שלא יגרום החטא והקשה הרא"ם ז"ל שלמה נתיירא בשביל שלא יגרום החטא והא' כל דבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אפי' על תנאי אינו חוזר ואפי' חטא אחר ההבטחה אינו חוזר והאריך מאוד בקושיא זו ונדחק ביישובה עי"ש, ונ"ל דרך דרש בהקדים פלוגתא דפוסקים ז"ל הר' מוהרשד"ם ומוהר"ם אלשיך ז"ל על אודות יוסף שקבל עליו אחריות לספינה שילך בתוכה הר' פ' או משבירת הספינה או משוללים ופגעים שיבואו על הספינה, וגרם העון שבהיותם בלב ים כמו בעלי הספינה עצמה ובוגדים בגדו והרגו את כל היהודים הנמצאים שם בספינה ושללו את נכסיהם ועתה טוען הטוען שהר' יוסף קבל עליו האחריות שחייב לשלם כל הנכסים שנשללו שכך קיבל אחריות שלם והר"י יוסף טוען שהוא לא קבל אלא אחריות שוללים שיבואו מבחוץ אבל לא מבפנים שכך כתוב בשטר או שוללים שיבואו על הספינה משמ' דוקא מבחוץ לא מבפנים כמו אלו שבגדו בהם בעלי הספינה כי אחריות כזו לא קבל עליו והשיב מוהרשד"ם ז"ל שחייב הר"י גם באחרי' כזו שמ"ש בשטר שוללים שיבואו על הספינה לאו לאפוקי אם יהיו תוך הספינה אלא כל אחרי' השוללים סתם קביל עליה ואורחא דמלתא נקט שיבואו על הספינה, ועוד יש טעם נכון לחייב הר"י ממ"ש בשטר ונתברר ביניהם שאם ח"ו תארע תקלה בדרך וכו' שמה בא להוסיף, אם לא שנאמר מזה שלא לו' דוקא שוללים מבחוץ לכך חזר לומר ונתברר ביניהם שנתחייב בכל אופן עכ"ל, ומוהר"ם אלשיך ז"ל פליג עליה והעלה דהר"י פטור ועטיר בטענתו זאת משום דהוי מלתא דלא שכיחא כה"נ שיקומו בעלי הספי' עצמה שהם השומרים להיות נהפכים לשוללים וכל כה"נ הוי אונסא דלא שכיח ולא קביל עליה עש"ב, עוד נקדים מה שידוע בזה"ק שע"י חטאיו של האדם המלאכים העומדים עליו לשומרו הם נהפכים ונעשים עליו קטיגור והם בעצמם נפרעין ממנו, וגם בכל עו' ופעושה בורא קטיגור אחד והם בעצמם נפר' ממנו, גם ידוע שהגם שלגבי האדם שהוא גשמי קרוב להפסד דהינו שיחטא היינו דוקא אדם שאינו צדיק, אבל הצדיק רחוק שיחטא ובפרט אם כבר זכה לנר"ן וכידוע האריז"ל ובפרט בחיר שבאבות וא"כ יכולים אנו לומר דבהא פליגי הני אמוראי דרבי יעקב בר אידי דס"ל שנתירא יעקב שלא יגרום החטא אזיל כשיטת מוהרמ"א ז"ל הנז' דס"ל דכל כי האי גוונא שהשומרים יהיו נהפכים לשוללים הוי אונסא דלא שכיח ולא קביל עליה וה"נ שיחטא הצדיק כיעקב שיהא גורם החטא שיהיו המלאכים השומרים אותו יהיו נהפכים לשוללים ולהזיקו אחרי' כזו לא קביל עליו הקב"ה והוי כאונסא דלא שכיח דלא קביל עליה משו"ה נתיירא יעקב לבל יגרום החטא ויהיו שומרים שוללים אחרי' כזו לא קביל עליו הקב"ה ורבי יוסי שאמר שכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה אפי' על תנאי ואפי' חטא אינו חוזר בו ס"ל כס' מוהרשד"ם ז"ל דכל שקיבל עליו אחרי' ל"ש אחרי' שוללים דעלמא ל"ש אחרי' דנפשיה שנהפכו השומרים לשוללים קביל עליה ולא הוי אונס דלא שכיח דהן בקדושו לא יאמין ובכלל האחריות שקבל הקב"ה והבטיחו לצדיק אפי' אם יחטא ויהיו שומרי שוללים אפי' הכי קביל עליה, עפ"ז הנה מקום אתי לבאר אלה קראי הנו' ונק' עוד מ"ש בתשו' מוהר"י אדרב"י ז"ל דכל שכתוב בשטר וקבל עליו הר"י אחריות דספינה מעת הפלגתה מנמל פלוגי עד הגיעה לנמל פ' לכ"ע חייב בכל האחריות שיהיה עליה עד הגיעה בשלום לאותו נמל שקיבל עליו ואיו לו פטור בשום אופן שבעו' כלל עכ"ל. עוד כתב הרב ז"ל וז"ל שאם

יש בשטר מלה יתירה שמורה על זה על השוללים שבפנים אפי' מוהר"מ אלשיך ז"ל מודה שחייב הר"י בכל האתרי' אפי' על השוללים מבפנים.

עוד נק' מ"ש מוהרנ"ח ז"ל כשהגיע יעקב לתחום ארי"ש כלתה ההבטחה שהבטיחו ה' והשיבותיך אל האדמה הזאת, אמנם רש"י ז"ל לא ס"ל הכי אלא דס"ל שמ"ש ושבתי בשלום אל בית אבי היינו מה שהבטיחו והשיבותיך אל האדמה הרי שס"ל לרש"י ז"ל שאפי' הגיע לארי"ש לא כלתה ההבטחה אלא שצריך שיחזור לבית אביו בשלום; מעתה עפ"י האמור, אתו קראי כמין חומר והינו מה שאמר והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך וכדי שלא תאמר דשמא הלכתא כמוהרמ"י ז"ל דס"ל דאתרי' סתם שקבל עליו הר"י הינו לשוללים שמבחוץ אבל אתרי' שהשומרים יהיו לשוללים לא קביל עליה שזה מלתא דלא שכיחא, וא"כ לגבי דידך ג"כ אם יגרום החטא אם השומרים יהיו לשוללים לא קבלתי עליו לזה אני אומר לך והשיבותיך אל האדמה הזאת דהשתא הוי דומה ממש למה שפסק מהר"י אדרב"י ז"ל דאם כתוב בשטר שקיבל עליו אחריות הספי' מעת נוסעה מנמל פ' לנמל פ' לכ"ע חייב בכל האתרי' שיהיה עליה עד הגיעה בשלום לאותו נמל שקבל עליו ואין לו שום פטור אפי' לסברת מוהרמ"א ז"ל, וא"כ לכ"ע אפי' אחריות השומרים עצמם שיהיו נהפכים לשוללים קבלתי עלי, ועלי להחזירך אל האדמה הזאת בשלום, וזכ"ת אכתי אפשר לומר שאולם הלכתא כמוהרנ"ח ז"ל דס"ל שמשגגת לתחום א"י כלתה השמירה וההבטחה ואין לך עלי אתרי' ואפי' לס' מוהר"י אדרב"י ז"ל שבהא לנמל פלוני אמר והא הגיעה לנמל פלוני לזה אני אומר לך גם כן כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך דאפי' אחר שתשוב אל האדמה לא אעזבך, ונדון דידן עדיף מדון מוהר"י אדרב"י ז"ל ודומה ממש למ"ש מוהרמ"א ז"ל שאם יש לישנא יתרה בשטר שמורה חיוב על זה אזלינן בתריה, וא"כ אף שאמרתי לך והשיבותיך אל האד' הזאת לאו למימרא שכיון שהגעת לתחום א"י כלתה האחריות וכסב' מוהרנ"ח ז"ל אלא אפי' הגעת לתחום א"י לא כלתה השמירה והאתרי' קימת וכסב' רש"י ז"ל דהאי לישנא יתירה שאמרתי לך כי לא אעזבך ליפוי אתא וכס' מוהרמ"א ז"ל ורש"י ז"ל, הרב יושב אהלים בפ' וישלח ועיין לו עוד שפירש עפ"י פסוקי פ' וישלח ויירא יעקב מאד וכו' שדרשם כמו חומר ודפח"ת.

והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים וכו' הרב בעש"ט ז"ל הביא דבריו בספר מ"ץ על התהל' פסוק ע"ב ע"ג מזמ' צ' שפירש בדרך רמז שסולם גמ' ממון מוצב ארצה כי הממון הבל הבלים שאין בו ממש אבל וראשו מגיע השמימה לשכל צח ולב טוב יוכל לעלות במעלות העליונות רמות וגשגבות ע"י הממון בצדקה וג"ח ששקולה ככל התורה ובפרט להחזיק ביד לומדי התורה מי יוכל למלל גודל ערכו או עסק במצות התלויות בממון והגסיון בזה שהנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו בממון יש להם עליה וירידה הכל ע"י ממון שאם נדיבי לב עולים במעלה עליונה בעולם הנצחי ולהפך ח"ו וכו' ועל כן אי אפשר לכילי להיות עיבוד אלהים באמת בשביל רוע לבו שבעד פרוטה יתיר האסור ולא ישמור בינו לבין עצמו איסור והתר כשלא יש תועלת וע"ש שהאריך בגנות הקמצן וכמה זה נאה שנתגלה ליעקב אע"ה, וכן כתב בס' מסילת ישרים שמותר להתלוות בדרך עם ע"ה שאינו כילי ולא עם קמצן אפי' שהוא ת"ח וכדי שיהיה בדעתו זה בדרך אשר ילך בה שעד היכן הגיעה גנות הקמצנות גילו לו מן השמים בדרך ההוא מלתא כדנא וכשנתעורר יעקב משנתו והוא על נדיבותו יקום משנתו וידר יעקב נדר לאמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ושקיים בעצמו דברי החלום לפי רמז זה וכבר מפור' שגשתבא בצדקה כדרשת רז"ל בפסוק קטונתי מכל החסידים, הר' אברהם אנכי, או יאמר והנה סולם זה סיני היינו רמז לתורה והוא רמז על העוסק בתורה ולכן ארז"ל שהסולם היה בו מדרגות רמז לתורה שיש בה מדרגות והם פרד"ס ואז"ל אם לא בריתי וכו' וז"ש והנה סולם מוצב ארצה וכו' וראשו וכו' ור"ל כי התור' היא עמוד העולם שמתקיים בה שמים וארץ וז"ש בזוה"ק כל מה שמחדש האדם ברזי תורה אתעביד רקיע וכו' שנ' כי כאשר השמים החדשים אשר אני עושה עשיתי לא כתיב אלא אשר אני עושה וכו' ובפשטי התור' הוא מעמיד ארץ חדשה וזש"ה כי כאשר השמים החדשים הינו מי שמחדש ברזי תורה והארץ החדשה הוא מי שמחדש בפשטי התור', וזש"ה כאן והנה סולם שהוא העוסק בפשטי התור' מוצב ארצה שהוא

מציב ומעמיד ארץ חדשה, וראשו מגיע השמימה הינו ראשו שהיא מדרגה ראשונה שבתור' שהיא הקבלה מגיע השמימה שע"י הקבלה נעשו שמים חדשים וכנו', והנה מלאכי אלהים עו' ויורדים בו הינו ע"ד מ"ש ז"ל נאבות כל המקיים את התור' מעוני סופו לקיימה מעושר וכל המבטל את התור' מעושר סופו לבטלה מעוני וזה הרמוז בתי' סולם סופו לקיימה מעושר או סו' לקיימה מעוני' ז"ש והנה מל"א הם הת"ח הדומים למלאכים הם עולים ויורדים בסולם שהוא התור' ור"ל אם הוא מקימה מעוני שהוא סלם גימטריא עני והינו שהוא עוסק בתורה מסיבת שחושב בלבו שהוא עני מהתורה אזי הוא עולה למעלה בסולם שהיא התורה והנו סופו לקיימה מעושר וכל המבטל את התורה מעושר שחושב בלבו שהוא עשיר בתורה ומה לו לעסוק בה עוד? אז הוא יורד בסולם וזהו סופו לבטלה מעוני וז"ש הנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. הרב ויחי ויתן ז"ל.

ותרץ ותגד לאביה, אמר יוחנן לעולם אין האשה רגילה אלא לבית אמה, איתביה? והא כתיב ותרץ ותגד לאביה אמל"ו שמתה אמה ולא היה לה להגיד כ"א לאביה, ויל"ד

מהו הצורך להשמיענו זאת בתור' שמתה אמה, אבל יומתק הדבר עפ"י מ"ש בפ' תולדות מ"ש יצחק ליעקב קום לך פדנה ארם וקח לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך וכו' וישלח יצחק את יעקב פדנה ארם אל לבן בן בתואל הארמי אחי רבקה אם יעקב ועשו וקשה מה בא ללמדנו וגם רש"י ז"ל עמד בזה ולא תירץ כלום אבל יובן בדרך דרש כי הנה יצחק אל"ו קום לך וכו' רור"ל קום ומהר וקח לך משם אשה מבנות לבן בעוד שאין לו כ"א בנות קודם שיהיו לו בנים ויהיו רשעים ורוב בנים דומים לאחי האם ויהיו ליעקב ח"ו בנים רשעים וזהו מה שסיים אחי אמך ורור"ל חזי מה עלתה כי עבור היה לבן רשע והוא אחי אמך יצא ממנה עשו על כן מהר ולך קודם שיוליד לבן בנים זכרים וקח לך משם אשה ואז אח"כ אף אם יוליד בנים זכרים אחר שתחתן ליכא למיחש לזה וז"ש הכתוב אח"כ וישלח יצחק את יעקב וכו' אחי רבקה אם יעקב ועשו ורור"ל וישלח וכו' הינו שמיחר לשלח אותו עכשיו קודם שיהיו לו בנים ללבן ויהיו רשעים ויהיה מקצת מבני יעקב ח"ו רשעים כי רוב הבנים דומים וכו' והא ראייה רבקה אם יעקב ועשו ורשע כי היה דומה לאחי אמו, והנה לפי זה קשה על אבינו יעקב היאך הרחיב הזמן אעבדך ז' שנים וכו' דילמא בין הכי והכי יוליד בנים לבן ויהיו רשעים וכפרט שזה היתה לו צוואת אביו למהר הדבר, השמיעתנו התור' שלא היה חושש לזה היות שאם הבנות הללו כבר מתה ואפי' אם יוליד בנים מאשה אחרת א"כ אין לחוש כי בגוי עיקר החשש מאחים מצד האם ובזה ג"כ אין תמיהה על יעקב אע"ה מה שנטמן י"ד שנים במד' שם ועבר ולא חשש שמא בין הכי והכי יוליד לבן בנים, אבל יתכן לומר ששמע ממגידים שאשתו של לבן אם הבנות כבר מתה א"כ אין כאן חשש, ה' אגרא דכלה. והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' אלוהי אברהם אביך ואלהי יצחק וכו' הנה ראיתי שמקשה בזוהר קושיא עצומה דאמאי לאברהם שהוא זקנו קראו אביו וליצחק שהוא אביו ממש לא קראו אביו ונהי דב"ב הרי הם כבנים מ"מ יצחק שהוא אביו ממש היה ראוי לקוראו אביו, ושמעתי דבר נכון לזה והוא שאם נשים שם הוי"ה העולה כ"ו עם יעקב שהו קפ"ב עולים גמ' ר"ח כמנין יצחק וא"כ ז"א והנה ה' נצב עליו על יעקב ואז נעשה מנין יצחק ומ"ש אני ה' אלהי אברהם וכו' ואלהי יצחק קאי ליעקב עם שם ה' העולה יצחק, ודו"ק ה' אמר יוסף.

וידר יעקב גדר לאמר אם יהיה אלהים עמדי וכו' ונתן לי לחם וכו' שמעתי משם הקדמונים ואני הוספתי בו ג"כ כי בק"ש יש י"א הויות ובהסיר האחרונה שהש"ץ כוללה ישארו יוד וו' מהם גמ' קפ"ב ועולים יעקב שהוא גמ' קפ"ב וג' הנשארים אם ישראל ח"ו אינם עושים רש"מ יש בהם אחיזה לחיצו' ח"ו ולא בהויות עצמם ח"ו אלא באויות הקדמות והמאוחרות להם והם וחרה אף ה' בכס, אשר ה' נותן, אשר נשבע ה' לאבותיכם וג' אויות הקדמות להם הם אויות פרע ומהם יונק פרעה והמאוחרות הם אויות לבן ולבן יונק מהם, החילה פני ה' שיוציא בולעם מפיהם וז"ש אם יהיה אלהים עמדי דיקא ולא עם פרעה ולבן ונתן לי לחם דוקא שהוא גמ' ג' הויות,

ונלע"ד כי כבר אע"ה התחיל להוציא בולעם מפיהם כמ"ה ואברהם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב וקשה החשוב הול"ל ברישא בזהב ובכסף ובמקנה אך מקנה הוא מקנה אחיות

ניה"ק שלקחם פרעה שהיה יונק מהם, וזש"ה וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים ואת ביתו וקשה הול"ל וינגע ה' את פרעה ואת ביתו נגעים גדולים אך לפי שהוא העקרי בענין זה כנ"ל, בפסוק הנ"ל ואברם כבד מאד, כבד גמטריא כ"ו שם ה' גם מאד גמטריא שם מ"ה גם מקנה סו"ת ור"ת מ"ה שהם ג"כ ג' הויות, גם תיבת במקנה היא ר"ת בבואו מצרימה קדושה נעלה היא, והנה בתחילה קודם צאת הקדושה מהם היו מו"קים אך בצאתם יהיו כלא היו כנודע, ויתכן אל זה ירמוז במה שסיים ובגד ללבוש כי בגד הוא לשון ובגד בוגדים שתחילה היו בוגדים אבל עתה אני אלבשנה שאציל אותם ניה"ק וזש"ה הלבשני בגדי ישע (גם תבת ללבוש היא אותיות שכלול שהוא השרץ שהוא הקליפה הקשה ובצאתו ממנה יהיה הלך וחסור עד שיכלה מאליו שבצאת הקדושה מהם יהיו כלא היו).

א"נ מ"ש ובגד ללבוש הוא עפ"י מ"ש האר"י ז"ל שכל אדם יש לו בגד מהקל"י וצריך לתקנו וז"ס מש"ה ותנח בגדו אצלה, גם ז"ס משז"ל בגמ' שאסתר מסרה שידה לאחשורוש והיתה טובלת ושוכבת בחיקו של מרדכי ע"כ, ויאע"ה נתאוו לתקן זה הבגד וראוי ללבוש וז"ש ובגד ללבוש הינו שיותקן אותו הבגד ונתן לו ה' גם את זה והוא מ"ש בגמ' יעקב"א לא מת הינו שכבר נודע שסגולת המיתה הוא שיפרד הרע וירקב בעפר וכיון שיעקב"א ע"ה בעודו בחיים תקנו מדוע יצטרך למיתה, ואפשר ז"ה מה שאמרו ז"ל והנה טוב מאד זה מ"ה כי ע"י המיתה הוא מפריד הרע בנ"ה ה' מקו"ב. באו"א וידר יעקב נדר לאמד וכו' ונתן לי לחם וכו' ויל"ד שבקשה לחם לאכול וכו' אינו שייך כלל לשמירת הדרך, ונראה דאיתא בפ"ק דע"ז ד' ג' א"ר חנינא הכל בידי שמים חוץ מצינים ופחים שני צינים פחים בדרך עיקש וכו' ופרש"י שחששות ומכאובות הבאים לאדם כולם ע"י גורת ה' חוץ מצינים ופחים חולי הבא לאדם ע"י צינה וחום כתבו החוס' והא דאמרינן בפ' המקבל ד' קו' והסיר ה' ממך כל חולי זה צינה אלמא בידי שמים היא י"ל דה"ק שיתן לך הקב"ה מלבושים שתוכל להנצל מהצינה כהא דאמרינן במדרש אנטונינוס הוה קא אויל באורחא אמ"ל לרבי צלי עלי אמל"ו יה"ר שתנצל מן צינה אמ"ל דא היא צלותא בתמיהה יתיר חד כסותא וצינה אולה אמ"ל יה"ר שתנצל מן שרבא אמ"ל דא היא ודאי צלותא דכתי' ואין נסתר מחמתו, עוד איתא בהמקבל ד' קו' ע"ב ח"ר יג' דברים נאמרו בפת שחרית וחד מיניהו שמצלת מן ההמה ומהצינה וע"ז היה מתפלל יעקב ושמרני בדרך הזה אשר וכו' אך שלא תאמר מכל החששות ומכאובות יכול ה' לשמור אבל צינים ופחים אינו יכול לשמור ח"ו לז"א ונתן לי לחם לאכול וכו' ובזה תוכל להצליני אף מצינים פחים א"כ שייך שפיר לבקשת ושמרני בדרך הזה, וק"ל. ומה שסיים ואמר והיה ה' לי לאלהים משום שאיתא בגמ' ג"ד מעבירים את האדם על דעתו ודעת קונו וחדא מיניהו דקדוקי עניות למנ"מ למבעי רחמי עליהו לכך התפלל יעקב אע"ה שיתן לו לחם וכו' ובזה לא יהיה לו דקדוקי עניות ואז והיה ה' לי לאלהים משא"כ ח"ו בדקדוקי עניות מעבירים האדם על דעתו ודעת קונו, וק"ל ה' כת' אור ד' ט"ו.

ויקרא למקום ההוא בית אל ואולם לזו שם העיר לראשונה אפש"ל שתיבת ההוא בית אל יובן במ"ש בתח"י וילן שם כי בא השמש ואיתא בזה"ק פ' תרומה דזק"ן ע"א א"ר חייא למהוא טייעא מה שמך א"ל חנן א"ל קב"ה יחנך וישמע לקולך בשעתא דתצטריך ליה א"ר יוסי הא נטי שמשא והכא בתר טורא דא אית כפר חד על שמך דאיכרי כפר חנן נתיב תמו בגין יקרא דשמך ע"כ וזה בעצמו ענין יעקב אע"ה וילן שם כי בא השמש והקב"ה קרא ליעקב אל מדכתיב ויקרא לו אל אלהי ישר' ודרשו רז"ל שהקב"ה קראו ליעקב אל ולכבודו של יעקב אע"ה דהיה נקרא לזו לראשונה עשה הקב"ה שינוי ה' שם ליקרא דיעקב שיקרא המקום על שמו במקום שילין מר, וק"ל אב"א.

ויקץ יעקב משנתו איתא במ' ויקץ יעקב ממשנתו ע"כ, והט' דק"ל תי' משנתו יתירה וכיון דכתיב ויקץ ודאי שהוא משנתו משו"ה דרשו א"ת משנתו אלא ממשנתו נ"ל כשהוא הקיץ משנתו היתה משנתו שגורה בפיו וארז"ל השכים ונמצא פסוק בפיו זו היא נבואה קטנה וע"כ ומכיון שכשנעור משנתו נמצאת משנתו בפיו ידע נאמנה שהחלום אמת ולז"א אכן יש ה' במקום הזה הרב ירך יעקב ז"ל. באו"א פירש מהרי"א אלגאזי ז"ל בסי' שמ"י וז"ל שמה היא המשנה אשר

איתא בפרקי ר"א והובא בילקוט וז"ל ע"פ ויקח את האבן והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים וענו העליונים ואמרו ברוך אתה ה' האל הקדוש, ע"כ. וי"ל מה שייך כאן האל הקדוש, אמנם יובן בהק' מ"ש מר"ן ז"ל או"ח סי' תי"ב בשם שיבולי הלקט וז"ל כתוב בשו"ל מצאתי אגדה וז"ל כשניצול אברהם מאור כשדים פתחו מלח"ש ואמרו מגן אברהם, כשניצול יצחק אמרו מחיה המתים אחר העקידה כשבא יעקב ופגע בשערי רחמים וקדש שמו של הקב"ה אמרו האל הקדוש כשלימד גבריאל ליוסף ע' לשון אמרו חונן הדעת כשעשה מעשה בלחה ונקנסה מיתה ושב בתשובה וחיה דכתיב יחי ראובן ואל ימות אמרו הרוצה בתשובה כשעשה יהודה מעשה תמר ואמ' הוציאוה ותשרף ואמ' צדקה ממני ונסלח לו אותו עון חנון המרבה לסלוח, כשאמר הקב"ה לישראל במצרים וגאלתי אתכם אמרו גואל ישראל כשריפא רפאל לאברהם אמרו רופא חולים כשזרע יצחק ומצא ק' שערים אמרו מברך השנים כשבא יעקב למצרים ונתקבצו השבטים עם יוסף אמרו מקבץ נדחי עמו ישראל כשאמר הקב"ה ואלה המשפטים אמרו מלך אותב צדקה ומשפט. כשטבעו המצרים בים אמרו שובר אויבים ומכניע זדים כשאמר הקב"ה ליעקב ויוסף ישית ידו על עיניך ובטח על דברו ואח"כ התקיים אמרו משען ומבטח לצדיקים כשבנה שלמה ביהמ"ק אמרו בונה ירושלים כשעברו ישראל בים ואמרו שירה אמרו מצמיח קרן ישועה כשנאנחו ישראל ויועקו וישמע ה' את נאקתם אמרו שומע תפי' כשירדה שכינה במשכן אמרו מחזיר שכינתו לציון כשהכניס שלמה את הארון לפני ולפנים וגענה נתן הודאה ושבח אמרו הטוב שמך ולך גאה להודות, כשנכנסו ישראל לארץ ונתקיים ונתתי שלום בארץ אמרו המברך את עמו ישראל בשלום ע"כ. ובוה יבואו דברי פר"א הנז' ע"ן מה שענו העליונים ואמרו האל הקדוש כמו שאמרו כהגדה הנז' כשבא יעקב ופגע בשערי רחמים וקדש שמו של הקב"ה אמרו האל הקדוש, וזמ"ש בפר"א כשאמר יהיה בית אלהים דהינו שקדש שמו יתברך אז ענו ואמרו בא"י האל הקדוש כמ"ש באגדה, עכ"ד הר' ברכת אליהו ז"ל.

שים כה נגד אחי ואחיד וכו' לשון שים כה אינו מובן שהול"ל דבר כה פי' הר' ער"ן ז"ל בדרך רמז נודע כי האבות דברו למטה ורומזים למע' וכל דבריהם כגחלי אש ובדברים אלו שדיבר בס' הקרנים ודן במאמר ב' כי יש של"א קל"י הנקראים בתי"ב ונגדם יש בקדושה שם קדוש כהשים המבטל בתוס' יוד' בזה כהשיים הוא גי' שכינה. אכן מקור זה השם הוא כהשיים וז"ס ותכסוהו בשמיכה כי סיסרא גי' של"א עש"ב עו"כ שם שהיו ב' פריצים בחורבן הבית מסוד הקליפה בתי"ב הא' לבן ושם הב' נבות בסוד נחלתנו נהפכה לזרים בתינו לנכרים ע"ש, עו"כ דשל"א קל"י ההם בסוד איוב שהיה מזדכך וביטלם. ובמאמר יג' ביאר שם כי איוב הוא סוד יעקב בכמה צדדים ע"ש כי הדברים עמוקים. וממוצא דבר יש לנו לומר כי לבן שמו יובית עליו כי היה דבוק בקליפת בתי"ב והוא היה ראש הס"טא בזמנו ויאע"ה שהוא בסוד איוב הוא היה המבטל קל"י זו ולכן הוציא מאתו כל הניצוצות שהיה לו ולכן עבדו תחי' בשתי בנותיו והוציאן מתחת רשותו כמאמרן העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו הלא נכריות נחשכנו לו בבית אותיות בתי"ב ואח"כ עבד בצאנו והוציא כל הניצוצות מן הצאן כנודע, ולכן י"ל שעבד כ' שנה כדי לבטל קל"י התיא ע"י שם כשהיים שהוא גי' שעה כי הוסיף מספר עשרים על שנה גי' שע"ה, אכן לפי שיש עוד תוס' יוד' בשם זה והיה מהצורך לעובדו עוד אלא מה שהחליף משכורתו יוד' מונים אזי השלים היו"ד ההוא, והנה אח"כ כשרדף לבן אחר יעקב חשש יאע"ה פן נשאר בלבן עוד כח מה ומצד זה רדפו לבן ערך טענותיו נגדו, דיבר למטה ורמז למעלה והזכיר עליו שיים ב"ה אותיות כהשיים לבטל הנשאר בו ואמר זה לי כ' שנה וכ' שנה עולה שע"ה בביתך אותיות בתי"ב כי הכ"ף הוא כינוי לנוכח וד"ל בשביל הס"טא שלך ביטלתים בכ' שנה כי עבדתך יד' שנה בבנותיך ויצאו מרשותך ושש שנים בצאנך והוצאתי הניה"ק מהצאן וכ"ז פעלתי בכ' שנה העולה שע"ה וא"ת עדין לא עשיתי פעולה עם יו"ד הנוספת ונשאר לך עדין איזה כח לנה ותחלף את משכורתי יוד' מונים ונשלם החשבון ולכן אין לך עלי כח של כלום וכאשר דבר אליו הדברים האלה נהפך לאיש אחר ונכנע לו והשי"ת יכפר, עכ"ד ז"ל דמ"ב עי"ש.

ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי, ויל"ד מאי לשון יש ה' שאמר אכן פה ה' הול"ל גם מה מקום לתמיהא זו שלא ידע שיש ה' במקום הזה וכי כל הדברים צריך לידע, גם מה ענין היראה באומרו מה נורא המקום הזה ומפני מה הוא מתירא? ונ"ל לבאר בהק' מא' דאיתא בשערי אורה ד' מו' ע"א וז"ל ועתה צריך לדעת כי בסנהדרי גדולה הנקרא' אלהים יש שי מחנות של מידה"ד וכולם מוכנים ומוזמנים המפרידים מן החוטאים כשדנים אותם בב"ד ש"מ ואלו השי' מחנות של מדה"ד משוטטים בעולם וכל מחנה ומחנה מהם גומר הדין בכל הדברים שהוא ממונה עליהם בין לטוב ובין לרע ואלו המדות כולם שואבות ומושכות כל מיני העושר והטובה שמונעים עפ"י הדין מן השמים וכל אוצרותיהם מלאים כל טוב וכל מיני עושר ונכסים וכבוד ונותנים לצדיקים ונקראים כולם יש, על שם שנאמר להנחיל אוהבי יש, ודע כי למעלה מכל אלו המחנות ולמעלה מב"ד הגדול יושבת מדת הרחמים גמורה שאין בה תערובת דין בעולם אלא כולה רחמים וחסד וחמלה וחנינה מבלי צד דין בעולם והמדה הזאת העליונה שהיא רחמים גמורים נקראת אל והוא העשירי של המחנות הנקראים יש, ואם חשבו השי' מחנות להשחית את בני העולם עפ"י, זדין שדנו בב"ד ש"מ אם יש בעולם צדיק שיוכל לכוון אל המידה הזאת הנקראת אל אז היא יוצאת מהכילה כשרואים אותה שי מחנות אז כולם מתפזרים ובורחים מפני כבודה ואינם פועלים דבר מכל מיני משחית וכו' ואברהם אע"ה קבל עליו יסורין וצער כל ימיו ועי"ז זכה שיהיה לו ירושת אל שנאמר ברוך אברהם לאל עליון, ואומר ויטע אשל בב"ש ויקרא בשם ה' אל עולם וכל בעלי דינים בורחים מפניו, חסד לאברהם ע"כ עי"ש עכ"ל.

ואיתא במד' והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים מסתכלים בדיוקנו של מטה בעו לסכונת והנה ה' נצב עליו ע"כ, וז"ש הכתוב אכן יש אלהים דיקא כי ה' האלהים רז"ל שאני דאיתי השי' מחנות של אלהים של ב"ד של מעלה ורצו לסכוני אותי, רק ואנכי לא ידעתי רז"ל שאני ידעתי המידה של רחמים הנקרא אל כי תיבת לא הוא בהפך אל ומפני כך הם ברחו מפני ולכן נקרא המקום בית אל מפני זה הטעם נקרא בית אל שיכול לכוון מידת אל וזש"ה ב' וישלח ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלוהי ישראל מטעם זה ידע לכוון במידה זו וניצול מן המלאכים ולפי"ז נראה הטיבו אשר דיברו רז"ל ואיתא בילקוט חדש הא דעתיה להנחיל אוהבי יש סבר רשב"י דקאי על אברהם ובה אליהו ופירש דקאי על יעקב לדרכנו א"ש ולפי"ז נראה שזה הוא שאמר יעקב אבינו לעשו קח נא את ברכתי כי חנני אלהים וכי יש לי כל רז"ל שהמידה והמחנה יש גרמה לי שיש לי כל העושר שמנעו עפ"י הדין הרשעים ונתנו לי עפ"י הדין של אלהים, הרב לב אריה, או נ"ל בסגנון אחר כתבו חכמי האמת שם הויה עולה בגמ' קפ"ו דהיינו יוד פעמים יוד מאה ה' פ' ה' כ"ה ואז פעמים ואז' הוא ל"ו ה' פע' ה' כ"ה ס"ה קפ"ו, כמספר מקום לז"א אכן יש ה' במקום הזה כתיבת מקום הוא מנין הויה ואנכי לא ידעתי, או נ"ל עפ"י מ"ש רבינו בחיי כבר ידעת כי מספר יעקב עם ד' אותיות עולה מקום, לז"א ואנכי דייקא שבשמי הוא ג"כ מנין קפ"ו לא ידעתי סוד זה לכך אמר מה נורא המקום הזה אין זה כ"א בית אלהים ולכן ויפגע במקום והוא דייקא, מהנז'.

ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כ"א בית אלהים וכו' דיל"ד למה אמר כלשון שלילה ופ' הרב דרכי שלום ז"ל משם האר"י בהק' מ"ש בגמרא דאין השכינה שורה בחו"ל וטעם דשרתה שכינה במצרים הוא משום סכנה ופקוח גפש וא"כ ז"ש כשראה שיש השראת שכינה במקום הזה אמר מה נורא המקום הזה דהיינו מקום מסוכן ומשו"ה יש השראת שכינה אף שהוא מקום חו"ל וז"א מה נורא המקום הזה שהוא מקום מסוכן וכי תימא אין זה האמת א"כ הוא ודאי בית אלהים כיון שיש השראת שכינה ודו"ק.

וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלהים עמדי וכו' ושכתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלהים, ויש לדק' בדברי יעקב אע"ה איך אמר כך וכי עד השתא לא היה לו ח"ו אלהים? ונ"ל דאיתא ברז"ל כל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה, וכתבו המפרשים הטעם שא"י היא תחת ממשלת הקב"ה בעצמו אבל חו"ל הוא תחת ממשלת השרים וזוון עפ"י אמצעי אבל א"י ניוונה על ידי הקב"ה בעצמו, והמקובלים כתבו שחז"ל הוא מסוגל לסט"א משא"כ בא"י

דסביב רשעים יתהלכו, ופי' האר"י ז"ל שסט"א מסבבת את א"י ואין לה רשות לבא שמה כנ"ל, ומזה למדנו שגם ס"מ הוא שטן והוא שרו של עשיו גם הוא מסבב עם מחניו את א"י ואין לו כח לבא שמה כנ"ל ועל זה נצטער יעקב אבינו ע"ה שהולך הוא מא"י לחו"ל תחת ממשלת שר של עשיו וחרון אף שנמשך ממדת אלהים עד שנגלה הקב"ה אליו והנה ה' נצב עליו וכו' ר"ל שאני שם הויה עמד בכל אשר תלך אפי' לחו"ל ולזה תמה יעקב באומרו אכן יש ה' דייקא במקום הזה ואנכי לא ידעתי כי סבור הייתי שאני הולך לחו"ל אשר הנהגתו ממדת אלהים ולא ידעתי ששם הויה הוא עמי לז"א ושבתי בשלום אל בית אבי לא"י והיה ה' דייקא הוא שם הויה לי לאלהים במקום שהיה לי לאלהים בחו"ל ועכשיו יהיה לי ה' בא"י שהיא תחת ממשלת הקב"ה. ולפ"ז נוכל לומר כי זה היה כוונת המדרש והיה ה' לי לאלהים מע"ז דקשה איך יעקב אבינו מובחר שבאבות יעלה על דעתו לעבוד ח"ו לע"ז אבל לדרכינו יתכן שתפלתו היתה שיביאו הקב"ה לשלום לביתו לא"י ששם יש לו אלוה ואז יהיה ניצול מע"ז משא"כ בחו"ל דומה שאין לו אלוה ולפ"ז זאת היתה כוונת יעקב שאמר ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם רו"ל עד עכשיו היה אלהי הנכר בתוכם בחו"ל אבל עכשיו תטהרו מע"ז ונקומה ונעלה בית אל רו"ל שעכשיו שבאנו לא"י בית אל ואעשה שם מזבח לאל העונה אותי.

וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם, ענין הגבהת הרגלים יראה לפרש ברמו הרמו שהנה דרגין תתאין דעשיה ויצירה הם בתוך הקליפה ובשבת קדש כשמתעלין העולמות אזי מתעלים הני רגלין מתוך הקלי' כנודע, ע"כ נשכח מישראל העצבנות והדאגה הבאים מצד הקלי' של ששת ימי החול המשוקעים בארציות, והנה יש בו' ימי החול קמ"ד שעות והקלי' המפתות לארציות ולחמריות בו' ימי חול נקראים בני קדם וז"ש וישא יעקב רגליו הינו איש הישראלי בעת שמנשא את רגליו דהינו דרגין תתאין יצי' ועשיה וזהו בקבלת שבת, אזי וילך בני קדם, הינו שמסתלקת והולכת מבני יעקב הארציות והחמריות וכל מיני דאגה הבאה מבני קדם הינו הקלי' הנ"ל, ה' יציל עמו ישראל מכד"ר, ה' אגרא דכלא.

באו"א וישא יעקב וכו' והוא בהק' מה שרמזו על פסוק חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך הינו אפי' אם ירצה לילך אל מקומות שאין בהם דברי תורה כגון תיאטראות וכיוצא עכ"ז רגליו מוליכין אותו לבית המדרש וז"ש חשבתי דרכי הינו שאני מחשב ללכת אל מקומות הגוים תיאטראות ועכ"ז רגלי הן מעצמן הולכות אל בה"מ וז"ש ואשיבה רגלי וכו' וא"כ ה"נ יעקב אע"ה תמיד היה יושב במדרש שם ועבר ואפי' אם ירצה לילך למקום אחר רגליו היו מוליכות אותו לביהמ"ד ועכשיו שהוא רוצה לילך לחו"ל וישא יעקב וכו' כאדם הנושא רגליו בעל כרחו כדי לילך ארצה בני קדם ודו"ק.

מסרה ישקו העדרים ולא ישקו אותם כוס תנחומין ישקו כל חיתו שדי, אפשר במשול' כל המלמד בן חבירו תורה אפי' הקב"ה גוזר גזירה הוא מבטלה שנאמר אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה, ואמרו רז"ל אין העולם מתקיים אלא בהבל תנינוקות של בית דבן ודורשי רשומות אמרו תשב"ר גרם ר"ת תנוקות של בית רבן גזרות רעות מבטלים וז"ש ישקו העדרים שילמדו תורה לתנוקות ועי"ז יתבטלו הגזרות הרעות או מצד המלמדים שמבטלים גזרות או מצד לימוד התנינוקות עצמם וז"ש ולא ישקו אותם כוס תנחומים שיבטלו הגזרות הרעות, ולא עוד אלא שמתקנים העולם בהבל שאין בו חטא וירבה השפע לכל וז"ש ישקו כל חיתו שדי כי רב השפע והטובה בעולם או אפשר ישקו כל חיתו שדי רמז לגויים הנמשלים לחיות כידוע כי ירבה השפע לישר' והיו כמו צנור להריק ברכה ומהתמצית ילך לא"ה וז"ש ישקו כל חיתו שדי, א"נ הכי פירושו ע"י לימוד העדרים וישקום מי באר מים תחיים התו' עי"ז יתבטלו הגזרות ולא ישקום כוס תנחומין כמבואר, אך על ראש רשעים תחול הגזירה ישקו כל חיתו שדי הגויים כוס תנחומין שתבאנה להם גזרות רעות.

א"נ על דרך זה במשול' בוז' דגאולה העתידה היא בזכות התורה והיא בזכות מרע"ה וכמשול' על פסוק יתנו בגוים עתה אקבצם וז"ש ישקו העדרים לימוד תורה ועי"ז יבא

גואל ולא ישקו כוס תנחומין ואז ישקו כוס התרעלה לא"ה וז"ש ישקו כל חיתו שדי ו"קל, פני דוד אזולאי.

ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם נראה לומר דרך רמז במ"ש הרב פורת יוסף וה"ד בחומ"א כי האהבה והרעות והשלום תלויים בענוה וכמ"ש שמשרבו זחוחי הלב רבו מחלוקות בישר' ושם יעקב מורה על הענוה ויהיה נחשב שהכל דשים בו בעקב ועיקר הענוה הוא כמשים עצמו כמי שאיננו כי אם אפס ואין, וזהו פי' הפ' והתכמה מאין תמצא שהכל חשוב בעיני האדם מצד עצמו ותמיד לנגד עיניו מ"ש התנא באת מטיפה סרוחה וזה הרמז ויאמר להם אמירה רכה מענה רך ודיבורו בנחת ולא בעזות וזה משרשי הענוה להיות נחשב כעקב דדשין עליו וז"ש יעקב אחי אם תרצו להיות אחי באהבה ואחזה הדבר תלוי שתתנו דעתכם מאין אתם מאין באת ולהיות נחשבין כאין, אזי לא יהיה הקפדה וקטטה ומריבה אלא הכל שלום באהבה ואחזה שלום ורעות, וק"ל.

ויאמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו, פי' הרב קרבן מנתה והוא שהקשה וכי הליועץ לרועים נתנחה, אלא חשב יעקב בדעתו שמא אלו שגו בראיה שאתמול בא השמש קודם זמנו ולזה אמר להן הן עוד היום גדול לא כאתמול עכ"ד ויתכן להוסיף על דבריו שלפי משרז"ל ויזרח לו השמש שמש ששקעה לו בעבור זרחה לו בעבורו נמצא שהשלמת אותו היום היה ארוך ביותר ומה שהיה ראוי להטעות הוא שפעם אחת אתרמי כך לא אסיקו אדעתיהו שלמחרתו יהיה כך בשביל שפעם אחת איתרמי כך אלא שהיה לו פרעון ביום אחר להשלים התוספת וזה לא עלה בדעתם ושיערו שהוא כמו בכל יום לפי שעות זמניות ולזה אמר להם שהיום הוא אינו כשאר הימים אלא הוא היום גדול יתר על שאר הימים כדי להשלים מה ששקעה השמש ובכן השקו הצאן ולכו רעו השמש במרומים יתר על שאר ימים וק"ל מהנ"ז.

ויאמר לו לבן אך עצמי ובשרי אתה וישב עמו תודש ימים, פי' מוהרש"א בח"א בנדה פ' המפלת במאמר שג' שותפים באדם אב ואם והקב"ה שמהאב הם העצמות ומהאם הוא הבשר, ע"ש ויעקב היה קרוב ללבן מצד אביו ומצד אמו קרובו מב' צדדים לכך אמר לו אך עצמי ובשרי אתה שאתה עצמי מצד האב ובשרי מצד האם זת"ד ועפי"ז אמרתי לפרש מאמר המדרש נשא אשה מקרובותיו עליו הכתוב אומר עצם מעצמי ובשר מבשרי ע"כ שהדקדוק מבואר שהיה לו לומר נשא אשה קרובתו שאשה אחת הוא לוקח ולמה נקט לשון רבים מקרובותיו אלא ללמדנו שאם זכה להיות מקרב את קרוביו תרתי שיש לו קורבה עם האשה מצד האב ומצד האם דבלא"ה היו קרובים מקודם שהתחתנו עוד פעם אחר פעם עליו הכ' אומר עצם מעצמי ובשר מבשרי שהקורבה לעצם ולבשר מצד האיש ומצד האשה. וק"ל מהרב אב"א. וישק יעקב לרחל ויבך פרש"י ז"ל שצפה ברוח הק' שאינה נכנסת עמו לקבורה ע"כ, שקשה והלא כמו זר נחשב בשביל שלא נקברה עמו לכך הוא בוכה ואם בשביל שרצה יעקב שיקבר במערת המכפלה עם זוגתו והלא נקברה לאה עמו, ונ"ל לבאר שהנה דברי רז"ל ידועים שלכך נקברה רחל בדרך, מטעם קול ברמה נשמע קול רחל מבכה על בניה כשגלו ישר' ויתפללו על קברה והיא תציל אותנו בתפלתה מהגלות כמשה ושבו בנים לגבולם, ולפי"ז נ"ל שראה יעקב ברה"ק שהיא מוכרחה למות בדרך ואינה נכנסת עמו לקבורה מטעם גלות בניו שתעזור לבניה שיבאו בגלות המר הזה, ולכך בכה שראה גלות בניו, לב אריה א"ש.

או נ"ל לומר בע"א דאיתא בציוני פ' תולדות שלכך לא נקברה רחל עם יעקב במערת המכפ' מפני שלא יבוש מפני האבות לשכב עם שתי אחיות במע' המכפ' מטעם איסור שתי אחיות. א"כ כשראה יעקב שהיא אינה נכנסת עמו לקבורה היה בוכה על זה, ובשלמא בלא זה סבור היה שיש לו תרוץ על לקחת שתי אחיות כמו שהביאו המפ' תרוצים הרבה מטעם שקודם מת"ת היתה ושאר תרוצים, א"כ למה היה לו להתביש מהאבות לשכב עם שתי אחיות במע' המכפ' והלא בהתר לקח אותם אבל עכשיו שאני רואה שהיא אינה נכנסת לקבורה עמי מטעם שלא אבוש מפני האבות א"כ מזה מוכח שלקחת שתי אחיות היא אסורה ועבירה היא בידי ולכך בכה על העברה הזו, מהנ"ז.

הבה את אשתי ואבואה אליה והדקדוק מבואר, כי הרי אפי' קל שבקלים אינו אומר כן, אך יובן בהק' מ"ש האר"י ז"ל שאבות העולם תקנו מה שחטא אדה"ר בע"ז ג"ע ש"ד אברהם תיקן חטא אדם בע"ז במה שמסר עצמו לאור כשדים ותיקן אור כשדים ותיקן אות ה' ולכן נוספה בשמו ונקרא אברהם ויצחק תיקן ש"ד במה שמסר עצמו לשחיטה בעקידה ויעקב תיקן ג"ע במה שלא ראה קרי בפ"ד שנה והיתה מטתו שלימה גם כבר ידוע שתיקון השוכבים להחזקת פד' ימים כנגד השמות שפגם במספרם ויעקב"א בתיקון הכולל לאדה"ר עריות וקל' שנה שראה קרי עשה התיקון בפד' שנים יום לשנה לתקן תיקון כולל בפד' שנים כנגד מספר שמות הק' שפגם אדה"ר ובוה שהוא פירש שלא נשא אשה ושמר עצמו שלא ראה קרי במספר שמות הק' שפגם ככל תקון שובבים בפד' ימים, וז"ש הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה ר"ת גמ' פד' כל' כבר תקנתי חטא ג"ע בפד' שנים שלא נשאתי ולא ראיתי קרי וכבר השלמתי פד' שנים ולזה הבה את אשתי כי מעתה נשלם תקוני ואבואה אליה דוקא ואין לי פחד שיתערב בנו סט"א שעתה הכל מתוקן מטתי שלימה ואבואה אליה דוקא ועין שורש דברי האר"י ז"ל בסוף שער מאמרי רו"ל ויאורו עיניך ה' ראש דוד ז"ל.

ויהי בבוקר והנה היא לאה, או"ל במדרש, ובליילה לא הות לאה? בתמיה אלא שמסרה לה רחל אמ"ל יעקב רמאיתה בת רמאי ולא הוינא קרינא לך כל הלילה רחל ואת ענית לי אמ"ל וכי את סבור דלית לך תלמידי ולא כן עבדת לאבוכך דהוה צוח לך עשו ואת ענית ליה ע"כ, ופי' המפ' ז"ל עפ"י מ"ש מורא" ז"ל בסי' קמז' על ש"מ שאמר שיתנו לכת אחיו אלף זוז במתנה ואמ"ל לש"מ אם הם במתנה או בירושה, והשיב לא לא ומת, ונפל הספק אי האי לא לא אמתנא קאי כל' שאינם במתנה ונ"מ ששאר נכסיו תירש בת אחיו השנית או"ד אירושה קאי כל' אינם בירושה ונ"מ כי שאר הנכסים ירשו הב' בנות שוה בשוה מלבד האלף זוז שיתנו לה כאשר ציוה, והשיב ה' ז"ל שתשובת הש"מ היא חזרת על הדבר הראשון שהזכירו לו בשאלתם וכגון זה ששאלו לו הם במתנה או בירושה והשיב לא לא ודאי שר"ל אינם במתנה כ"א בירושה וכן אלו שאלו לו להפך בירושה או במתנה והשיב לא לא ודאי שעל דבר הראשון השיב שאינם בירושה כ"א במתנה והביא ראיה לזה מפ"ק דנויר יע"ש, והנה יל"ד על יעקב אע"ה דקרי לה רמאיתה בת רמאי בשלמא בת רמאי ניחא אלא רמאיתא למא ואי משום דקרי לה רחל וענייא דילמא לבן החליף את שמותיהן שהרי מזה נשמר יעקב ואמר רחל בתך הקטנה שאלו אמר רחל לבד חשש שמא יחליף את שמותיהן ויקרא לגדולה רחל ולקטנה לאה וכמ"ש רש"י ז"ל ודילמא באמת עשה כן לבן וא"כ אמאי קרי לה רמאיתא, וצ"ל שבאמת היה קורא לה כל הלילה רחל הקטנה וע"ז היתה תלונתו דבשלמא אם היה קורא רחל סתמא נאמר שלבן החליף את שמותיהן אבל עכשיו שקרא רחל הקטנה והיא ענייא א"כ שפיר קרי לה בשם רמאיתה ועל תלונה זו באה תשובתה שפיר שאין תלונה עלי כיון שהכי היא התשו' היא על הדיבור הראשון וה"נ היתה תשובתי על רחל ולא על הקטנה, וא"ת מנ"ל הא וכי סבור דלית לך תלמידי כשהיה קורא לך אביך האתה זה בני עשו ואמרת אני וכי חשידי דמשקרי צדיקי? אלא מאי אית לך למימר אני חשבתי על מילת בני שהוא דיבור ראשון ששאל אביך היתה זה בני ולא אתה עשו. ה"נ בתשובתי היתה ארחל ולא שקרתי בזה שאבי החליף את שמותינו ומה אעשה וכ"ת שקרתי מפני שאמרת ג"כ קטנה חשבתי דוקא על רחל.

ויאהב גם את רחל מלאה, יל"ד דהא מעיקרא היא שנאה ועוד גם היא יתירה, אפ"ל בהקדים דהנה מדרך האדם שאם יבא לו תקלה ע"י אהובו הוא שונאו והנה רחל גרמה לו לקחת לאה ברמאות לבן שאם לא גילתה הסימנין ללאה לא היה יכול לבן לרמות ובכאן הגיד לנו הכתוב שכחו של יעקב שלא עשה בדרך הבני אדם לשנא את רחל, אלא בראות יושר לבנה הנקי כי אין אשה מתקנאת אלא בדרך חברתה ואפי' מסרה לאחותה את בעל נעוריה בשמחה ובטוב לבב או ניתוסף לו אהבה על אהבתה וזהו ויאהב גם את רחל ר"ל אהבה אחרת מלאה מסיבת לאה, וק"ל. ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין וכי' וקשה וכי' הבנים נתונים בחיק יעקב גם י"ל מ"ש יעקב התחת אלהים אנכי וכי' ושמעתי כי יעקב אע"ה לא יצאו ממנו כל ימיו כ"א י"ב

טפות וטיפת זבולון נחלקה לשנים חציה יצא ממנה זבולון וחציה אח"כ נתעברה בה בדינה ובכל עת שהוא רוצה להזדווג עם אחת מאת ה' אם רצה שתתעבר או תצא ממנו טיפה ואם לאו לא יצא ממנו והוא פלא וכנז' יען דרך כל באי עולם בכל פעם שמזדוגין הם מזריעין אך ההריון ביד ה' לכן בראות רחל שבכל עת שמזדווג עמה אינו מזריע חשבה שהוא ברצונו עושה כן והוא כשאר בני אדם אלא שאינו חפץ בה שתתעבר מחמת איזה טעם כמוס אצלו לכן אמ"ל הבה לי בנים בודאי עם לאה הנורעת וילדה ומדוע לי לא נתת זרע וזהו שהקדים הכתוב ואמר ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ירצה ראתה בעין שכלה כי מה שלא ילדה אינו מצד שהיא עקרה אלא ליעקב דוקא כי מצדו הוא ותרא שלא ילדה ומוכרח שהזריע בה וז"ש ותקנא רחל באחותה ולכן לא אמר מאחותה ותאמר הבה לי וכו' כנז' ומ"ש אני מאחותי, ויתכן כפי דרך זה עצמו במ"ש הש"ס ז"ל ע"פ ויקח לו למך ב' נשים כי הדורות ה"א היו נושאים ב' נשים א' לבנים וא' להנות מיופיה ורש"י ז"ל הביאו וחשבה כי כן עשה יעקב וז"ש הבה לי בנים דוקא ירצה אם רוצה לעשות כן עשה אותי לבנים ולא להנות מיופיה ואם אין מתה אנכי ותפסיד רצונך לגמרי ובזו"ט טעם חרון אף יעקב כי לפי שחשדתו בדבר זה כעס עליה ואז הוכרח יעקב לגלות לה ענינו כי אינו כשאר כל אדם וההריון של זרעי תלוי ביד ה' וז"ש התחת אלהים אנכי אשר מנע ממך דייקא ולא מלאה פרי בטן שהיא הטי' כנז' ולכן לא אמר הבנים כמ"ש היא ויל"ב הרמז בסתם כי ר"ת ואם איך הם ואם אתה מתאוה את יופיי נפול מתה אנכי גם בתשובתו תיבת התחת היאך תחשדני חשד תעתועים ובזו"ט מ"ש התחת ולא אמר האלהים אני וכעין משה האלהים אני להמית ולהחיות, ה' מקור ברוך ז"ל.

פרשת וישלח

וישלח יעקב מלאכים וכו' כה תאמרן לאדני לעשו וכו' ופירש"י ז"ל מלאכים ממש. יל"ד שמה הלשון אומרת כה תאמרן וכו' הול"ל אמרו לאדוני לעשו וכדי לישב זה נקדים מה דאיתא במפרשים ז"ל שישאל גדולים יותר מן המלאכים כי המלאכים אין להם רשות להזכיר השם כ"א אחר ג' תיבות ק' ק' ק' ה' צבאות וישראל אחר ב' תיבות שמע ישראל ה' וכו' ודע כי בפ' שמע ישראל יש בו וכו' אותיות וזהו כונת יעקב כי נתיירא שמא יסרבו בשליחותו לומר שהמלאכים הם יותר גדולים לזה רמז להם כה תאמרן שאני קורא ה' אחר ב' תיבות ומזה מוכח דגדולים צדיקים יותר מן המלאכים ודו"ק, אי נמי שלח לו כה ועשו עמו ת' איש הרי כה"ת שם שהרג בו מרע"ה את המצרי ודו"ק.

סמיכות הפרשה כי לעיל כתיב ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מל"א ויאמר כאש"ר מחנ"א זה ויקרא שם המקום ההוא מחנים וישלח יעקב וכו' אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום ופרש"י ז"ל וז"ל ויפגעו בו מל"א מלאכים של אר"ש באו לקראתו ללוותו לארץ, ויקרא שם המקום ההוא מחנים הינו שתי מחנות של חו"ל ושל אר"ש שבאו לקראתו, ע"כ הכא, ואולם בראש פ' ויצא על פסוק והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו פרש"י ז"ל שם וז"ל עולים תחילה ואח"כ יורדים מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים לחו"ל ועלו לרקיע וירדו מלאכי חו"ל ללוותו ע"כ, וכתב הרב תרומת הדשן ז"ל וז"ל והשתא תקשה לפירושו דמ"ש התם כשיצא מאר"ש לחו"ל בפסוק ויקרא שם המקום ההוא מחנים הינו שני מחנות וכו' מבואר שגם מלאכי חו"ל המתינו עד שבאו גם מלאכי אר"ש והיו שני המחנות יחד וכן הקשה הרב בשפתי חכמים, ותירצו ז"ל אלא א"כ נאמר שבשכיל כך המתינו מלאכי חו"ל כאן לפי שאמ"ל יעקב לשלחם לעשו לחו"ל לארץ שעיר שדה אדום.

נמצא שמה שהמתינו שני המחנות יחד הוא משום שהיה צריך לשלחם לחו"ל לעשו אחיו א"כ זהו כוונת הסמיכות ויפגעו בו מל"א שהם מלאכי אר"ש שבאו ללוותו לאר"ש ויקרא שם המקום ההוא מחנים שני מחנות של חו"ל ושל אר"ש כדפרש"י ז"ל, והשתא

תקשה למה כאן המתינו מלאכי חו"ל למלאכי אר"ש ובביאתו לפדן ארם עולים תחילה של אר"ש ויורדים אח"כ מלאכי חו"ל ולא המתינו מלאכי אר"ש עד שבאו מלאכי חו"ל ומתרץ הכתוב מה שתרצו הרבנים הנז' משום שהיה צריך יעקב לשלחם לחו"ל לכן המתינו מלאכי חו"ל וז"ש וישלח יעקב מל' ארצה שעיר שדה אדום דייקא שהיא חו"ל לכך המתינו עכ"ד הרב הרי בשמים בס"ז.

סמיכות ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה ויקרא שם המקום ההוא מחנים וישלח יעקב מלאכים לפניו, פ' ה' בינה לעתים דרוש ד' ד' י"א ע"ב, שלמעלה יש מלאכים מליצי יושר על האדם אך יש יותר מליצים המועילים יותר אל האדם והם הנבראים מתורתו ומצותיו שהולכים עם האדם כי הם קנינו ומעש' ידי, וכך היו עם יעקב מאז מקדם וכשיצא לדרך לכבודו של יעקב שלח הקב"ה ממרום מלאכי עליון לשמירת הדרך מלבד המלאכים שהיו לו ממנו, וזה שיעור הכתוב ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים שהוא שלח מלאכיו ופגעו בו דייקא שלא היו עמו מקדם והם מלאכי אלהים ממש מלבד מלאכיו, אז ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה שהם הבאים מחדש שהם מלאכי אלהים ולא מלאכים שלו ונעשו שתי כתות מלאכים אשר שלח ה' ואשר הם ממנו מתורתו ומצותיו לכן ויקרא שם המקום ההוא מחנים שיש שתי מחנות מהקב"ה וממני, ורז"ל פ' בדרך אחרת דהוא מא"י לחו"ל, ולדרכנו פירוש הכתוב ממרום וממנו, אלא דלשלוש לעשו לא רצה להשתמש במלאכים ששלח הקב"ה דלאו אורח ארעא אלא וישלח יעקב מלאכים לפניו ממה שהם לפניו תמיד שנבראו מתורתו ומצותיו מהם שלח אל עשו אחיו זת"ד דפת"ח, ומה מתוק בזה מה שרמזו המפ' מ"ש רש"י ז"ל מלאכים ממש ורמזו בזה ממש נוטריקון ממעשי מצות שעשה, אברהם אנכי, עוד בזה ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה ויקרא שם המקום ההוא מחנים, פ' הרב שם שמואל ת"ת ד"א ע"ב שכל אדם יש לו לשמירה י"א אלף מלאכים שנ' יפול מצדך אלף ורבבה, והבוטח בה' הרי הוא כמוהו רכב אלהים רבותים אלפי שנאן וזהו אשרי אדם בוטח בך כ"ב אלף כמו שיש להקב"ה, ויעקב שאמר אם יהיה אלהים עמדי שבטח בה' ויאמר יעקב כאשר ראם ר"ת ראה אלהים משמרתו או ויקרא שם המקום ההוא מחנים שני מחנות י"א וי"א ומה וישלח יעקב מלאכים להראות לעשו איני מתיירא ממך שהרי תראה שאני בוטח בה' ואיך זכיתי לשני מחנות אם לא שבטחתי בה' זת"ד, גם מהנז', גם רמז מזהר"ש מאוסטרפולי בכונת דברי רש"י הנז' ממש הם ג' מלאכים מיכאל מלכיאל שננדיאל גמטריא עזרת, וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו וכו' ופ' רש"י מלאכים ממש, ויל"ד מהו ממש ופ' המפ' שיכנס בזה מורך בלבבו של עשו ששילט יעקב אפי' בעליונים, והק' הרב מטעם המלך חד' ס' תקמ"ד שהרי אמרו בזה"ק סדר במדבר שאיך היה יכול יעקב גשמי בהאבקו עם המלאך לגצח אותו שהוא רוחני ואמרו דכשבאים המלאכים למטה מתגשמים כגונא דהאי עלמא וא"כ מה הועיל יעקב דשלח מלאכים הרי יסבור עשו שהם בנ"א כיון דמתגשמים ולא יפחד מהם וצ"ל באמת שצוה אותם יעקב שבבואם לפני עשו לא יתגשמו כלל וזהו וישלח יעקב מלאכים לפניו שכדרך כבר נתגשמו אך בבואם לפניו יהיו מלאכים רוחנים וזה כיון דרש"י לומר מלאכים ממש כלו' כמו שהם במרום רוחנים בלתי גשמיים כלל זת"ד, ובס' דבש לפי מע' מס אות ל"ה הביא מ"ש בס' קרנים למוהרמ"ש ז"ל דממש ר"ת שמות המלאכים ששלח להם: מיכאל מלכיאל שננדיאל יע"ש ובס' שם שמואל ק"ק ד"א ע"ב רמז דר"ת ממש מאותם מלאכים ששלח דהינו כאשר ראם דסוף הפרשה שלפניה, (עוד ר"ת מלאכים מהם שלח) אברהם אנכי, וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום, והדקדוק מבואר למה הוצרך הכתוב לכל הסימנים האלה, ורז"ל במדר' אמרו שהטעם שקרא את ארצו ארץ שעיר מלשון איש שעיר לזכור תמיד ואל ישכח כי אחיו יעקב שם עורות גדיי העזים על ידיו ועל חלקת צואריו כדי שלא ירגיש בו אביו ויברכהו וכדי שלא ישכח קרא ארצו ארץ שעיר כדי שיטול נקמתו ממנו, ושדה אדום הכתוב בפ' אמר ע"כ קרא שמו אדום שמכר לו את

הבכורה בנוזיד עדשים אדומים, אמנם אל המלאכים אשר שלח למה הוצרך להזכיר את זאת, אלא אמ"ל אם תראו כי שלום בפניו אל תאמינו לו אלא לכו אח"כ לאנשי העיר שהוא דר בה וחקרו מהם אם עוד השנאה בלבו עלי, כי מי שיש בלבו שנאה על איש אחר לא יוכל להטמין ולהסתיר שנאתו ימים רבים אלא מדבר בפני אהוביו שהוא חפץ להתנקם משונאו א"כ בודאי אנשי העיר יגידו לכם, ואם לא ידעתם נכון מאנשי העיר לכו אל שדהו ושם תראו את נעריו אולי תוכלו לדעת את אשר עם לבבו, כי הנה קרא ארצו שעיר ושדהו אדום כדי שלא ישכח לכן אמ"ל יעקב את הסימנים האלה, אמנם בשוב המלאכים אליו אמ"ל כי לא הוצרכו לכל זאת כי גם שלום לך לא דבר בפיו אלא הנהו הולך לקראתך ות' איש עמו, לכן ויירא יעקב מאד ויצר לו.

עם לבן גרתי פ' רש"י אותיות תרי"ג שתרי"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים. ושואלים הלכו איך יש ס"ד שלמד ממעשיו שכיון ששמר תרי"ג מצות מה צורך לומר ולא למדתי וכו', אך יובן עפ"י מ"ש ה' זכות הרבים פ' בראשית משם ה' החסיד מהר"א הכהן בכונ' הכתוב לך מנגד לאיש כסיל ובל ידעת שפתי דעת עי"ש והרי הוא כמבואר.

עם לבן גרתי ואחר עד עתה ויהי לי שור וחמור וכו' הנה כל הדברים האלה אשר דבר יעקב עם מלאכיו ללא צורך, כי הנה אמרו עם לבן גרתי כבר ידע זאת עשו מיום זאת יעקב מאת פני אביו ככ' בסוף פרשת תולדות, וגם למה אמר ואחר עד עתה, זאת ועוד מהו זה ששלח להגיד לו ויהי לי שור ואשלחה וכו' ולכאורה אדרבא איפכא מסתברא שכב"ז מעורר הקנאה והשנאה יותר ולקושיא זאת כבר רש"י ז"ל תירץ, אבא ברך אותי וכו' ואמנם פ' ה' אשכול ענבים ז"ל כי הנה מדרך העולם אם שני אחים רחוקים זה מזה והאחד נתעשר והנהו שלי ושקט אזי שולח ומודיע לאחיו את הצלחתו כדי שישמח לב אחיו בהצלחתו, לא כן אם נהיה הדבר ההוא בהפך ואיננו חפץ לקבל טובה מאת אחיו רק סובל עול העוני ואינו מקבל מתנת ב"ו אזי דרך העולם כי איננו שולח להגיד לאחיו את צערו מפני החשד שלא יאמר שהוא מבקש עזרתו.

והנה כתוב בישעיה ס"א שוש אשיש בה' תגל נפשי באלהי, וכבר ידוע ששם הוי"ה ב"ה הוא מד"ר ואלהים הוא מדה"ד והנה אמו"ל חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה ואם תבוא לאדם איזה רעה ב"מ צריך לברך לה' כאשר מברכהו בבא אליו הטובה כמאמר דהע"ה כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא אך מ"מ יש הכדל ביניהם כי א"א לטבע האדם להיות שש ושמח בבוא אליו הרעה כשם שהוא שש ושמח בבוא אליו הטובה ואפי' אם יהיה צ"ג תם וישר וירא אלהים עכ"ז לא יוכל להיות שש ושמח רק שהוא יושב יחיל ודומם לתשועת ה', עוד יש הפרש אחר בין שניהם אם תבא אליו הטובה הוא קורא לרעיו ואהוביו לשוש אתו משוש, מחלק נדבות לאביונים וכיוצא, אמנם בבוא אליו הרעה אפי' כי הוא מקבל היסורין בשמחה אינו קורא לרעיו ואהוביו לשוש אתו, וזש"ה שוש אנכי וגם אשיש לאחרים בה' שהוא מדת הרחמים דהינו ברבות הטובה, אבל תגל נפשי לבדי ואין לאחרים חלק בה באלהי שהוא מדה"ד דהינו בבוא הרעה, ובא"א נלע"ד לפרש שוש אשיש בה' וכו' עפ"י מה שכתבתי ז"ל כי הפעולה הטבעית היא משם אלהים ב"ה והנסיית היא משם אלהים א"כ שוש אשיש כי גם אחרים ישמחו כיון שהיא מהנס והכל יודעים בה, אבל הפעולה הטבעית היא לבדי ואין איש זר אתי לכן תגל נפשי באלהי וכן יעקב אע"ה רצה להראות לו אהבה לעשו ואחיו ולעשות שלום עמו ולגלות לו שהוא אוהב נאמן לו, והטעם שהקיץ את הארי הנרדם עתה כי יכול יעקב לשבת בבית אביו שאמר אנא ידענא דעשו חייש ליה ליקרא דאבא והואיל ואבא קים לא מסתפינא מינה, ולכן רצה לעשות עמו שלום בעוד שאביו קים אך חשש יעקב פן יאמר לו עשו למה לא שלחת להגיד לי כי העשירך ה' וכי גם ההצלחה פרשה כנפיה עליך, לכן צוה לעבדיו להגיד לעשו התנצלות ע"ז ראשונה עם לבן גרתי שהייתי אצל לבן כגר כל ימי היתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה, לכן ואחר עד עתה ולא שלחתי להגיד לך כי חיי היו עמו חיי

צער, כי החליף את משכורתי עשרת מונים ובודאי שהוא שונא אותי מעקרו כי כן אמר יש לאל ידי לעשות עמכם רע והאזהב לא יהפך שונא כרגע כי כן אמר ולבנותי מה אעשה או לבניהן וכו' ועתה שה' הצליח בידי ויהי לי שור וחמור שלחתי להגיד לאדני למצא חן בעיניך, ולא באתי עתה לבקש עזרתך ונדבתך כי הנה ברכני ה' בעושר רב רק כדי למצא חן בעיניך. ובאור"א פ"ה ה' ז"ל כונ' הנז' שאמרו וישלח יעקב מלאכים מלאכים ממש לרמוז שכל עצמו וטענותיו על הבכורה הם משום שנולד ראשון דק"ל דאזלי בתר מעשה אמנם יעקב ס"ל דאזלינן בתר מחשבה דהינו כשנוצרו יעקב נוצר מטפה ראשונה וא"כ הוא הבכור וכדי להביא לו ראיה לזה שלח לו מלאכים ממש לרמוז לו דהיאך יוכל אדם שנברא ביום הששי להשתמש במלאכים שנבראו ביום השני אלא משום דהעיקר בתר מחשבה והצדיקים והאדם סוף מעשה במחשבה תחלה לכן שלח לו מלאכים לרמוז לו שהוא עיקר אמנם אידך תנא סבירא ליה שהאמת היא עם יעקב דאזלי בתר מחשבה וצדיקים גדולים ממאה"ש אמנם כעת יעקב אין רצונו שיעלה חמתו של עשו לעלו אלא כדי לשכך רגזו ולרמוז לו שהוא גדול דאזלי בתר מעשה שלח לו מלאכים ב"ו לרמוז לו שהמלאכים גדולים מהצדיקים שנבראו בשני וכן עשו שנברא ראשון הוא גדול ולכן כדי לשכך רגזו שלח לו מלאכים ב"ו.

אמנם לפי דברינו מאי האי דקאמר ויצו אותם לאמר כה תאמרון לאדני וכו' דמאי מלת לאמר שמלת לאמר היא הוראה כדי לאמר לאחרים וכבר כתיב כה תאמרון א"כ מלת לאמר יתירה היא אלא בא לרמוז לו דאזלי בתר מחשבה והצדיקים עיקר הם וגדולים יותר ממלה"ש"ר, שהנה מצאנו אפי' הוא ית' אינו משתמש בהם אלא בדרך אגב כמו שמצאנו בסנחריב שאמ"ל הקב"ה לגבריאלי שהוא ממונה על בשול הפירות אגב ארתיך על בעל דבכך כשיוצא אתה לבשל הפירות הכה את מחנה סנחריב ולא שלחו ה' ביחוד להכות את מחנה סנחריב ולכן שלח לו מלאכים ממש ויצו אותם לאמר לרמוז לו שהם לא באו בשליחות זו אלא כדי לומר לו ולא הלכו בשליחות אחרת ואגב באו לומר לו אלא ירדו מן השמים ביחוד לשרת את יעקב וזה מורה שהמחשבה עיקר והצדיקים אף שהם סוף מעשה במחשבה תחלה גם יעקב אפי' שהוא סוף מעשה ונולד אחרון במחשבה תחלה והוא נוצר ראשון ולכן לו משפט הבכורה ולכן שלח לו מלאכים ממש.

ובאור"א פ"ה ה' הנז' ז"ל ששלח לו מלאכים ממש בהקדים מה שפי' איהו גופיה ז"ל כונ' הכ' ויצא יעקב מבאר שבע ואמז"ל מבארה של ברכות, ויחלום והנה סלם וכו' ואמז"ל והנה סלם זה סיני מוצב ארצה ויתיצבו בתחתית ההר, שמה ענין זה לזה? אמנם פ"ה ה' ז"ל בהק' מ"ש רז"ל עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה הימנו נקרא רשע ומשמע התם דה"מ דנקרא רשע אם בעל החררה רוצה בשניהם או אם היה מהפך בה אחד ובא אחר ונטלה הימנו נקרא רשע, אבל אם בעל החררה אינו רוצה במי שהיה מהפך בה אלא במי שבא ונטלה הימנו אינו נקרא רשע, דאמרי' התם רבין חסידא אול לקדושי ליה אתתא לבריה קידשה לגפשיה והקשו התם והתניא מה שעשה עשוי אלא שנהג בו מנהג רמאות ומשני לא יהבוה ניהליה, ואיפליגו רבנן דהא דלדעת רש"י ז"ל אפי' במידי דהפקר או מתנה שאינו מוצא במקום אחר איכא בה משום ועשית הישר והטוב והנוטלה נקרא רשע, וחיליה מההיא דתנן עני המנקף בראש הזית מה שתחתיו נזל מפני דרכי שלום אף דהוי הפקר, אמנם התוס' ז"ל ס"ל שבמתנה והפקר דלאו כל שעתא מוצא כמות לית בה משום ועשית הישר והטוב ואין בה דין עני המהפך וכו' כיון שאינו מוצא במקום אחר וההיא דעני המנקף בראש הזית שאני משום שטרח בהן העני ועלה לראש הזית והפילם לארץ וסמכא דעתיה עליה, ויען שעשו היה מהפך בחררה דהינו הלך לצוד ציד להביא לקחת הברכות מאביו ויעקב בא ונטלם הימנו ח"ו ונקרא רשע אמנם לפי דברי התוס' שבמתנה והפקר ליכא משום ועשית הישר והטוב אין על יעקב אע"ה עון אשר חטא בנטילת הברכות משום שהוא דומה לדבר מתנה והפקר דלאו כל שעתא מתרחיש ליה, עוין מ"ש ז"ל שכשעלה

מרע"ה לקבל התורה טענו מלהש"ר מה אנוש כי תזכרנו והיו רוצים לזכות בתורה וכיצד נטלה מהם מרע"ה והא קי"ל דעני המהפך וכו' שנקרא רשע, אלא ודאי דהא קי"ל דבמתנה והפקר לית בה משום ועשית הישר והטוב ואחר דכתיב בתורה נתתי שהיא לשון מתנה לית בה לתא דעני המהפך וכו' ולכן כשיצא יעקב מבארה של ברכות והיה מסופק שמא עשה שלא כדין ואז ויחלום והנה סלם זה סיני והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו דהינו שטענתם עליו מה אנוש וכו' וכיצד הקב"ה נתנה לישראל אלא ודאי משום שבמתנה והפקר ליכא משום ועשית הישר והטוב ואין בה דין המהפך וכו' אף כאן הראו לו מן השמים מתן תורה לרמוז לו שסמוך לבו לא יירא שלא עבר אאסורא דעני המהפך בחררה שנקרא רשע אלא גם ברוך יהיה.

וזה נלע"ד לפרש שאמר לאמו והבאתי עלי קללה ולא ברכה ותאמר לו אמו עלי קללתך בני ות"א דאתמר בנבואה עלי דלא לית עליך לזמן דהינו עפ"י מ"ש שיעקב פתחן היה ולא רצה ללכת להביא לאכיו מטעמים ולקחת הברכות משום דין עני המהפך בחררה שנקרא רשע שהיא קללה דוקא ואית בה אסורא דלא תסיג לכן אמר לה והבאתי עלי קללה דאקרא רשע ותאמר לו אמו עלי קללתך בני ואתמר בנבו' עלי שעתידין בני לקבל את התורה מיד המלאכים והיאך יוכלו לקחת את התורה מהם והלא אית בה דין עני וכו' אלא ודאי דבמתנה והפקר לית בה אסורא דעני וכו' אף כאן כיון שברכות אלו הם מתנה לית בהו אסורא דעני וכו'. מעתה זהו שנתחכם יעקב ושלח לו מלאכים ממש לרמוז לו שהמלאכים משועבדים הם לשומרי התורה והיאך נשתעבדו בהם אלא ודאי משום שהם לקחו התורה אפילו שהיו המלאכים מערערים לקחתה אפי"ה זכו בה ישראל ואין בה אסור דעני המהפך בחררה וכו' משום דבמתנה והפקר לית בה אסורא אף אנכי בענין הברכות לא עשיתי מאומה דבר רע משום שהיו מתנה ובמתנה ליה בה דין עני וכו'.

ובזה נלע"ד לפרש כונ' מאמז"ל אמ"ל הקב"ה לישראל שמא תאמרו לרעתכם נתתי את התורה לא נתתיה אלא לטובתכם שהרי מלהש"ר נתאוו לה ולא נתתיה אלא לכם ע"כ. והדק' מבו' דמאי רעה ח"ו יש במתן תורה עד שאמ"ל שמא תאמרו לרעתכם וכו' ועוד מאי הא דקאמר להו הרי מלהש"ר נתאוו לה וכו', אמנם עפ"י מ"ש א"ש ובהק' עוד מה שחקרו הקדמונים דעל מה עשה ה' ככה לתת את התורה לישראל בתורת מתנה ועל זה צוה להם מה אני בחנם אף אתם בחנם וזוהי נפק ריעותא לישראל שיהיו עניים בני תורה וחכמת המסכן בזויה ותחנונים ידבר רש תמיד ואלו היה נותנה להם בתורת מכר היו מלמדיה נוטלים שכר הראוי והיו עשירים ואז העשיר יענה עזות ודבריו נשמעים תמיד א"כ למה ליה לתת בתורת מתנה ותי' ז"ל משום שהיו מלהש"ר טוענים דינא דב"מ ובמתנה לית בה דינא דב"מ, ואנא ענייא נ"ל לתרץ במ"ש משום שהיו מלהש"ר מהפכים בה ורוצים לקחתה דנקרא רשע לכן נתנה להם במתנה דבמתנה והפקר לית בה האי אסורא.

ובזה נלע"ד לפ' כונת קרא דכ' כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו והכונה כי לקח טוב אלו היתי נותנה לכם בתורת מכר ולקיחה היה טוב וז"ש כי לקח טוב היה אמנם תשאלו למה נתתי בתורת מתנה ולא בתורת מכר אף דנפיק ריעותא דיהיו עניים ותחנונים ידבר רש משום לכם כדי שאוכל לתנה לכם ולא למלהש"ר ואלו היה בתורת מכר היה בה אסור דעני המהפך בחררה ולכן נתתיה בתורת מתנה משו"ה תורתי אל תעזובו. מעתה זהו כונת המדרש שמא תאמרו לרעתכם נתתי לכם את התורה בתורת מתנה ולא בתורת מכר ואף את"ל שהיה טוב לו היתה בתורת מכר כדי שמלמדיה יקחו שכרם ועשיר יענה עזות עכ"ז לטובתכם נתתיה בתורת מתנה שהרי מלהש"ר נתאוו לה והיו כדין עני המהפך בחררה ואלו היה בתורת מכר היה בה לתא דאסורא לכן נתתיה בתורת מתנה משום דבמתנה והפקר אין בה אסור ועוד לא נתתיה אלא לכם בא לרמוז כמ"ש ז"ל בגמ' שאם בעל החררה רוצה באחד ואינו רוצה בשני אין בה אסורא ולכן לא נתתיה אלא לכם. אמנם דקדק ה' הנז' ז"ל כי למה לו לכתוב ארצה שעיר אדום הול"ל וישלח יעקב

מלאכים אל עשו אחיו בכל מקום אשר יהיה למה ליה לדייק ארצה שעיר וכו' ועוד היה די לומר ארצה שעיר כמ"ש וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה ולא אמר שדה אדום ולמה פה אמר הכתוב שדה אדום אמנם פ' ה' הנז' שבא הכתוב לתת טעם דלמה לו ליעקב להחזיק באזני כלב ולהקיצו משנתו לשלוח לו מלאכים היה מן הצורך שיעזבונו נרדם עפ"י מה שפי' הראשונים שלמה בחר לשכון בארץ שעיר ולמה נקרא שמה שעיר ע"ש עורות גדיי העזים שנטל על ידיו ועל חלקת צואריו עד שהיו ידיו שעירות ונטל הברכות מאביו לכן כדי שלא לשכות עלבוננו וכדי שלא להסיר השטנה מלבו קראה שעיר כדי שיוכור מעשה אחיו וינקם ממנו גם קרא שמו שדה אדום ע"ש העדשים האדומים שנתן יעקב לעשו ולקח הבכורה תמורתן וכדי שלא לשכות קרא שמו שדה אדום, וזה כונת הכתוב וישלח יעקב מלאכים וכו' וכ"ת למה לו לשלוח הוה ליה שיעזבונו אולי שכח כל מה שהיה ברוב הימים לזה בא לתרץ ארצה שעיר שדה אדום שהשטנה עודנה בלבו ולא תשכח והראיה שקרא שם המקום והוא ארצה וכו' כדי שלא ישכח ויטול את נקמתו מאת אחיו לכן שלח המלאכים אולי יתרצה ממנו. וישלח יעקב מלאכים לפניו וכו' כבר עמדו המפ' על שהטריח בשליחות זו מלאכי מרום ועוד יל"ד לפרש מהו זה ששלח לו עם לבן גרתי, אך יובן בהקדים מה שז"ל על מה שאמרו בקש יעקב לישב בשלוח קפץ עליו וכו' הינו כי דמה יעקב בלבו שכבר השלים חוק השעבוד משא"מ הקב"ה לאברהם כי גר יהיה זרעך וכו' והטעם אע"ג שהגזירה היתה ת"ש כבר ראינו בפרקי ר' אליעזר בגלות מצרים מה שלא היו בגלות כ"א רד"ו שנה שהוא חצי זמן מפני שהקב"ה השלים הזמן ע"ד עמו אנכי בצרה, עו"ן כי יעקב היו עמו י"ח כתות מלאכים כמ"ש במד' שהם י"ח רבוא שזה שיעור מחנה שסבלו עמו כל זמן היותו בבית לבן, גם השכינה היתה עמו וגירות של עצמו הרי עשרים כתות שסבל עמו גרות עשרים שנה בבית לבן צא וחשוב עשרים פעמים עשרים הרי ת"ש והרי נשלם זמן השעבוד, עו"ן כי הנה קודם שסבל יעקב הגרות היתה הברירה גם ביד עשו שיקבל הגזירה של הגרות ויהיה לו חלק בארץ, אך עתה שהרשע הזה ברח לארץ שעיר ולא רצה להשתתף בגזירה אז נתן לו הר שעיר ירושה וז"ש וישלח יעקב מלאכים לפניו ר"ל המלאכים שעמדו בפניו וסבלו אתו גרות כל זמן היותו בבית לבן וסבר שכבר השלים זמן השעבוד ובקש עתה ליכנס לארץ לישב בשלוח, וע"ז שלח מלאכים להחזיק אמונת אומן אשר אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום ואין לו חלק בארץ כי לא סבל גרות עמו וז"ש הכתוב ארצה שעיר וכו' כלו' שארץ שעיר שדה אדום הוא שייך לו וז"ש לו עם לבן גרתי וכו' ומה שאמר לו ויהי לי שור וחמור ר"ל הוא הרכוש גדול שיצא עמו מבית לבן.

או"א מה שאמר שעיר שדה אדום וכו' גם מה ששלח מלאכים לפניו הינו שבא להודיעו לעשו עפמ"ש בזוהר חדש דע"י שלא ישבו ישראל במצרים ת"ש הוכרחו להיות עוד בשעבוד מלכויות ד' גלויות ואדום הוא אחד מהם וכדי שלא יחשוב אותו רשע כי ח"ו אבדה תקוותנו בגלות זה האחרון שהוא גלות אדום אז שלח לו מלאכים לומר לו כי חלקו ארצה שעיר שדה אדום ומה מוכח כי יש לנו תקוה והוא כי כבר ידוע כי ביהמ"ק נתכנה בג' שמות הר ושדה ובית כנגד שלשה מקדשים והנה הר ושדה שראו אברהם ויצחק מורה על החורבן ובית השלישי הנקרא בית שיעמוד בזכות יעקב וכבר יעקב ראה אותו במראה הסולם, עו"ן כי כנגד הר ושדה שנק' בהמ"ק כנגדם בקל"י יש הר שעיר ושדה אדום כידוע ששדה אדום היה לעומת קדושת א"י ובהמ"ק לעומת זה עזאזל המדברה א"כ אין לו רק שני ענינים הר ושדה והם הר שעיר ושדה אדום ואין בחינת בית לקל"י וכל זה מורה על החרבן כמ"ש הכתוב על עשו המה יבנו ואני אהרוס אבל ישראל יהיה להם בית ג' לעת"ל ואז יהיו ישראל לפני ממצית מה"ש, וז"ש וישלח יעקב מלאכים לפניו וכו' ארצה שעיר וכו' והוא כי בא להודיעו כי יבא העת שיהיו המלאכים לפניו מבחוץ והוא מבפנים יאמר ליעקב מה פעל אל כי אז יהיו ישראל לפני ממצית מה"ש והוא מלאכים לפניו כי הוא מבפנים והם בחוץ וזה ע"י בית שלישי אבל משא"כ אל עשו אחיו אין לו רק שני ענינים ארצה שעיר ושדה אדום ובחי' בית אין לו והיה בית עשו לקש, ה' ארץ חמדה בס"ה ע"ש, אל אחיו ארצה שעיר שדה אדום פ"י ה' אור החיים וצ"ל בדרך רמז לג' זמנים שישתנו

בהם שני עשו הא' יהיו יעקב ועשו במידת האהבה היו שניהם שוים שלא יהיה אחד מושל על חברו, וזה היה עד עת החורבן והגם שהיה אדום תחת יד ישראל אבל זה היה זמן מועט, והב' זמן שנחרב הבית עד עת קץ שעשו במעלה גדולה ואין מעלת ישראל ניכרת לפניו, והוא שרמז הכתוב ארצה שעיר בפתח האלף להראות מדרגה עליונה, והג' בימים המקוים אנו שתהיה אדום ירשה וז"ל אדום אדום הינו שתחרש כשדה עכ"ל ז"ל.

ובא"ר וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו וכו' ויל"ד דלמה כתיב לפניו הול"ל וישלח יעקב מלאכים אל עשו אחיו אמנם פי' אותו הרב שתי ידות בהקדים מאי דאיתא במדרש וז"ל יגל יעקב ישמח ישראל יגל ישמח יעקב או יגל ישמח ישראל מבעי ליה אלא אימתי ישמח ישראל למטה בעוה"ז כשיגל יעקב למעלה דיוקנין של יעקב חקוקין בכסא הכבוד למעלה כשהקב"ה גוזר גזירות טובות לבא על ישראל למטה או תיכף ומיד גילה אחר גילה בפנים העליון של יעקב ותמיד אותם הפנים שמחים עד שתתקיים הגזירה וז"ש יעקב סימן לבניו הן לרעה הן לטובה וכן הוא להפך ח"ו א"כ כשהוא סימן לבניו כ"ש שהוא סימן לעצמו וז"ש הכתוב וישלח יעקב מלאכים לפניו לראות דייקנו למעלה אם הוא שמח או לא אז ממנו ידע שינצח את עשו או לא, ולזה אמר לפניו ודו"ק.

וירא יעקב מאד ויצר לו פירש"י ז"ל וירא שמא יהרג ויצר לו שמא יתרוג הוא את אחרים, ויל"ד דמה נתקשה יעקב באמרו ויצר לו שמא יתרוג הוא את אחרים מה בכך אם יתרוג הוא את עשו הלא שמחה יהיה לו בהריגת אויבו הבא להרגך השכם להרגו אמנם כבר ידוע דכתן שהרג את הנפש פסול לעבודה וכבר ידוע שמתחילה היתה העבודה בבכורות וא"כ אם יתרוג הוא את עשו נמצא פסול לעבודה מה יועיל בבכורתו שלקחה מעשו וע"ז אמר וירא שמא יתרג ויצר לו שמא יתרוג הוא את אחרים דנמצא פסול מעבודה, וק"ל.

ובא"ר וירא יעקב מאד שמא יתרג ויצר לו שמא יתרוג הוא את אחרים שפירש"י מרז"ל בהקדים מה שאמרה רבקה למה אשכל גם שניכם יום א' ר"ל דאם ימות אחד מהם בודאי ימות הב' ג"כ באותו יום וז"ש וירא יעקב מאד שמא יתרג ויצר לו שמא יתרוג הוא את אחרים שנמצא שגם הוא מת ג"כ באותו יום וא"כ ממ"נ היה שריו בסכנת מות ח"ו ומטעם זה שלח לו מלאכים וכפירש"י ז"ל מלאכים ממש ולמה לא שלח לו מלאכי ב"ו אלא כבר ידוע שהמלאכים הם חציים מאש וחציים ממים כאמור עושה שלום במרומיו שרצונו לעשות שלום בינו ובין אחיו שלא יהיה סכנת נפשות ביניהם שאם ימות הא' ימות הב' וז"ש ויצו אותם לאמר דנראה כשפת יתר מהו לאמור אלא הוא הדבר ויצו אותם לאמר לאחרים למה נבראו כך אלא בודאי גדול השלום וז"ש לאמר מהותם ודו"ק.

והיה המחנה הנשאר לפליטה ויל"ד שמי יאמר שהיה המחנה לפליטה אפשר שיהרוג עשו הכל האמנם לפי מה שהקדמנו שאמרה רבקה למה אשכל גם שניכם יום אחד א"כ כשימות הא' ודאי ימות גם הב' גם נקדים מה שדרשו רז"ל דבין המחנות היה יום א' ויעקב היה עובר לפניהם כידוע וא"כ אם יבוא עשו אל המחנה האחד והכהו שיעקב הוא ראשון בו א"כ מוכרח שימות עשו באותו יום כאשר נתנבית רבקה מאחר שכן והיה המחנה הנשאר לפליטה שהם רחוקים יום א' בודאי נפליטים מעשו מאחר שכבר מת, ודו"ק ובא"ר והיה המחנה הנשאר לפליטה ופי' רש"י ז"ל על כרחו כי אלחם עמו ויל"ד דאם יעקב אע"ה היה בוטח בגבורתו א"כ למה לו להניחו לעשו שיכה את המחנה האחד ואם לא היה סומך על גבורתו א"כ מנ"ל שהמחנה הנשאר לפליטה, אמנם יובן בהק' מ"ש בזוהר ובש"ס על ד' מלכים שהיו בעולם דוד אסא יהושפט חזקיה, דוד אמר ארדוף אויבי ואשיגם, אסא אמר אני אין לי כח להלחם בם אלא אני ארדוף אותם והקב"ה יפילם, יהושפט אמר אני לא אלחם ולא ארדוף רק אומר שיהיה חזקיה אמר גם שיהיה לא אומר והנה יעקב אמ"ל הקב"ה שוב אל ארץ אבותיך ואיטיבה עמך והוא לא ידע הצלה זו מה טיבה אפשר כשילחם עם עשו אז יצילו או יהיה על דרך ה' ילחם לכם וכו' ולהיותו גופל בספק זה הוצרך לחצות מחנהו לב' מחנות ואמר שלא אלחם במחנה הראשון, נראה שאם המחנה הראשון לא יפול ביד עשו א"כ אז נדע שכונת הבטחת האלהים היתה

שאני אחריש ואולם אם אולי ח"ו שעשו יבא אל המחנה והכהו אז אדע כי ההבטחה היא אם אלחם וא"כ במחנה שניה אני אלחם ובודאי שהיא לפליטה כיון שהאל הבטיחני ובוה יבא על נכון אם יבא עשו אל המחנה האחד והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה ע"כ כי אלחם עמו. ודו"ק.

ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלהים ותרצני קח נא ברכתי אשר הובאת לך וכו' פי' אותו ה' פני דוד ז"ל וז"ל אפ' בהק' מה שראיתי במכתב להרב מהר"א נחום ז"ל שחקר דק"ל אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו וא"כ מה יצדק אנוש להקדיש ולתת צדקה והכל נכסי גבוה כי לה' הארץ ומלואה ותירץ במ"ש ר' לוי כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה א"כ אחר שמברך או מודה להקב"ה קנה אותו הדבר והרי הוא שלו ויכול להקדישו בזה שמעתי שפי' כונת הפסוק לבי לחוקקי ישראל המתנדבים בעם ברכו ה' גם ידוע מה שחקרו המפר' שאיך אנחנו נהנים מעוה"ז כיון שיעקב ועשו חלקו העולמות והתי' הוא כי ע"י הברכה קנו ישראל וא"כ אין לעשו דין ודברים כי קנינו בברכה וז"ש ולקחת מנחתי מידי ולא תימא דעוה"ז שלך לזא" כע"כ ראיתי פניך כראות פני אלהים הלא תראה שאדם מקריב דבר או עושה צדקה לחיות בנועם ה' וכיצד עושה כך הרי קי"ל אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו אלא מוכרח שהטעם שקנהו ע"י ברכה ונעשה שלו ומאחר שכן אל תתן את פיך לומר שאני מעלתי בעוה"ז שהיא שלך ע"י שחלקנו העולמות הלא תדע כי לה' הארץ ומלואה ואני ברכתי וזכיתי וזהו שרמו לו קח נא את ברכתי לרמוז לו ענין הברכה כי קנה הכל ע"י הברכה ואין לעשו כלום ודו"ק.

מאמר רז"ל במדר' ויהי לי שור זה יוסף וחמור זה יששכר דכתיב יששכר חמור וכו' ובן בנו של יוסף עומד לכלות לעמלק וכו' ובניו של יששכר יודעים מה הקב"ה עושה בעולם שנאמר ומבני יששכר יודעי וכו' וצאן אלו ישראל, שנ' ואתן צאני וכו', ועבד זה דוד שנ' אני עבדך בן אמתך, שפחה זו אביגיל, שנ' הנה אמתך לשפחה, עכ"ל, והוא תמוה ויובן במ"ש ה' עמודי' ז' עמוד ב' פחד יצחק אות י"ב משם גלי רזי"א המרכבה צריכה להיות מד' רגלים אברהם יצחק יעקב דוד ואח"כ נתחלף יוסף ברוד. ויעקב ודוד היו ראויים לצאת מיצחק ונתן הקב"ה עשו תחתיו כי השטן קטרג על בריאת יצחק, ובזמן העקידה שניצול, לפי שיצחק ראש לכל הדינים וכולם נכנעים תחתיו ולא רצה המלאך וחילוחיו להשתעבד עד שנתן לו עשו שיצא מיצחק. עוד כתב שבא יוסף לפי שלא נולד דוד. עיקר לידת יוסף היה כי בהתחדש אור בקל' תיכף מתחדש כנגדו אור בקדושה להחליש כוחה, והנה כשנולד שר גדול חרבא דאשמדאי המקטרג נולד עמו ג' שרים מלמדי זכות על יהודה ושם מלכיאל עטוריאלי נטוריאלי ובשעה שנולד אותו המשחית נולד שר גדול משורש קדושה ונקרא חרבא דמלכא ויש לו ב' שמות משיחיאלי כוכביאלי וכנגד חרבא דאשמדאי הוא עשו דכתיב ביה על חרבך תחיה ובקדושה הוא יוסף למטה, זת"ד, וא"כ זה שרמו לו יעקב אע"ה ויהי לי שור זה יוסף כל' אם אתה כנגד חרבא דאשמדאי כבר יש לי יוסף שכנגדו חרבא דמלכא הנולד להחלישך, וחמור זה יששכר שהוא עוסק בתורה המחלשת כח ס"מ ולילית שהם גמ' תורה כמ"ש במקומו וא"כ ע"י יששכר שם נפל שדוד שר עשו לכן אמר לו ויהי לי שור וחמור רמו לו מאן דנפיק מני עצמותיך יחליש, וצאן אלו ישר' שיש להם מלאכי רום מלמדי זכות, ועבד זה דוד שהוא רגל ד' של המרכבה והוא בקדושה כנגד עשו כמ"ש הרב שם, שפחה זו אביגיל הנביאה שידעה סודות הנו' ואמרה לדוד הע"ה ועתה אדוני חי ה' וחי נפשך אשר מנעך ה' מבוא בדמים מנעך הוא ר"ת שמות המלאכים הנו' שהם המלמדים זכות על יהודה וחרבא דמלכא והם הנו' מלכיאלי עטוריאלי נטוריאלי אלו הם המלמדי זכות, וחרבא דמלכא הוא מלאך אחד ויש לו ב' שמות משיחיאלי כוכביאלי והם ר"ת מנעך, ורצתה לומר לו שאם היה הורג לנבל היה הוא מצד עשו הבא במקומו ונולד מיצחק שהוא כנגד חרבא דאשמדאי הנו' אך בהיות דוד בקדושה הוא אדמוני עם יפה עינים כמו שפירש הרב הנו', והמלאכים שהם ר"ת מנעך וכנו' הם היו בעוזריו לעכבו שלא יטה לקליפה ולזה רמזה מ"ז יע"ש.

הצילני נא מיד אחי מיד וכו' כי ירא אנכי אותו פן יבא וכו'. יל"ד חדא כי יתירה תיבת כי, הול"ל ירא אנכי וכו', עוד אמרו פן יבא הנה הביאה לא היתה מסופקת כי בודאי יבא כמ"ש המלאכים וגם הנה הוא הולך לקראתך עוד אמרו יבוא מלא ואו' והנראה עפ"י מ"ש המקו' כי עשו היה לו להקרא עשוי ויעקב עקב, יעקב לקח ממנו היוד וידו אוחות בעקב ולעת"ל יקח ממנו גם האות ואו' ויהיה פק"ח עיניך וישאר עשו ע"ש יאכלם והנה כל כוחו עתה הוא מכח הואו שבו, וז"ש יעקב כי ירא אנכי אותו ר"ל מאות ואו' שבו פן יבוא מלא ואו' הינו שיבא עדין בכת ואו' שבו עד אשר במהרה יוקח ממנו ויהי לקללה אכ"ר.

ויהי לי שור וחמור דרשו ז"ל שור זה יוסף שנ' בכור שורו וכו' חמור זה יששכר דכתיב יששכר חמור גרם ובניו של יששכר יודעים מה שהקב"ה עושה בעולמו שנ' ומבני יששכר יודעי בינה לעיתים לדעת מה יעשה ישראל וכו' וכל הרואה המאמר הזה לבבו יתמה מה זה ועמ"ז הגיד יעקב לעשו כל הדברים הללו שהם עתידין לצאת ממנו, הנה עיין להרב ספור החיים בס"ז שפירש להאי מאמר כולו בדרך נאות עין עליו אמנם אנן בדין נעתיק מדבריו האי בבא שאמרו ז"ל וחמור זה יששכר וכו' וכתב הוא ז"ל כדי להבין זה נקדים להבין תחילה מדרש שו"ט וז"ל עשה עמי אות לטובה ויראו שונאי ויבושו כי אתה ה' עזרתני וניחמתני ביעקב נאמר פסוק זה עשה עמי אות לטובה בעשו ואלופיו כי אתה ה' עזרתני וניחמתני בלאה ע"כ. ויל"ד דאמאי נקט תחילה רחל ואח"כ לאה, ותו"ק דמאי קאמר עשה עמי אות כי היה לו להתפלל שיצילהו מיד ומאי לשון אות הנקט, ונראה שיובן במ"ש בפסיקתא מחלוקת שהיא לש"ש כגון רחל דא בעינא לאתחברא בבעלה ודא בעינא לאתחברא בבעלה ונטיל לון יעקב וקשיר לון לתרויהו בגין דקא הוה אתחשבת לאה בליבה אם נוטל יעקב אחותי נוטל לי עשו חייבא והכי קא חשיבת רחל כגוונא דא ומצטערין בגין דא הקב"ה יהיב ליעקב תרויהו ושויב לון מההוא חייבא, ואתחברו בצדיקא ע"כ, עוד איתא בילקוט ראובני פ' ויצא ז"ל יש מרבותינו ז"ל אומרים כי רחל נשאת לו בהיתר בשכר עבודתו שבע שנים שקבל בה אביה קדושין ע"כ. ונראה שהוא המכוון שהוא עשו בא על יעקב באומרו שכבר חטא שלקח שתי אחיות ולכן יוכל עליו, לז"א יעקב אע"ה עשה עמי אות לטובה שידעו שאין בי עון אשר חטא והם עשו ואלופיו שקמים עלי שהרי אין בי עון אשר חטא שהרי תחילה נשאתי את רחל הינו שקדשתי את רחל תחילה בשכר ז' שנים שעבדתי בשבילה ואח"כ נתנו לי את לאה בטעות והיא מן השמים משום דדא בעיה לאתחברא בבעלה ודא בעיה וכו' כמ"ש בפסיקתא וא"כ אין בי עון אשר חטא בזה, וז"ש יעקב עשה עמי אות לטובה והצילני מיד עשו ואלופיו שהיו באים עלי מטעם שנשאתי ב' אחיות והאמת שאין בי עון בזה שהרי אתה ה' עזרתני ברחל תחילה ואח"כ ניחמתני בלאה שעבדתי ברחל תחילה ואח"כ ניחמתני בלאה ומידך היתה זאת ובשלמא אם היתי בא אל רחל תחילה ואח"כ אל לאה או ודאי היתה הטעות בידי אבל כיון שהיה דבר בטעות תחילה בלאה נמצא שאתה רצית בדבר הזה שיתחברו בתיהם בי א"כ צריך שתעשה לי אות לטובה הינו סימן על הדבר הזה כי מידך היתה זאת כדי שלא יתגרה בי אותו רשע ואלופיו, והנה נוכל לומר שהקב"ה עשה עם יעקב אע"ה אות לטו' שידעו כולם שלא חטא בלקיחת ב' אחיות שהרי אין פתחון פה אלא שרחל ודאי אשתו היתה בעבודה אשר עבד בה ז' שנים, והאות שעשה הקב"ה להודיע לכל העולם שגם לאה בהיתר היתה מה שלקחה יעקב והוא בהק' מ"ש בזה"ק על פסוק הדודאים נתנו ריח הינו הדודאים שהביא ראובן נתנו ריח הינו ריח של תורה דבגין דחמא קב"ה שעתידי לצאת יששכר ממנו באותו הלילה, והוא היה ת"ח והוה ריח של תורה שנתנו הדודאים וזה נראה כונת הכתוב יששכר ח"ג רובץ בין המשפטים ור"ל מה שסייע הקב"ה באותו לילה וכא יששכר בעולם הינו משום שהיה בין המשפטים הינו שהיה ת"ח כמ"ש בזה"ק, והשתא נראה שזה היה כונת יעקב אע"ה כמה ששלח לעשו לאמר ויהי לי שור וחמור ודרשו ז"ל חמור יששכר דהינו שעשו היה נלחם עמו בשביל לקיחת ב' אחיות וכל כונתו לא היתה אלא על הבכורה בחושבו כי כיון שהוא נקי מחטא ר"ל שגם יעקב נקי מחטא ושנינו שוים א"כ ישיב לי נמי הבכורה כאשר בתחילה זהו כוונת עשו בהלחם עם יעקב ולזה הוכיח לו יעקב שאין בידו שום חטא על לקיחת ב' אחיות

שמאת ה' היתה זאת לו ליקח את שתיהן שהרי אם היה אסור לא היה האיסור חל אלא על לאה שהרי רחל בהיתר נשאת והרי הקב"ה נתן לי מלאה בן ת"ח הוא יששכר וסייע לי באותו הלילה כדי שיבא יששכר לעולם ואם איתא שהיתה בעילת לאה באיסור לא היה הקב"ה נטפל עמי דלא עבד קב"ה נס לשקרי ובשלמא בשאר הבנים שילדה לאה אין משם ראיה דאפשר שהיה בדרך טבע ומנהגו של עולם אבל בהולדת יששכר היתה סיבה מאת ה' שגעה חמורו של יעקב כמ"ש בזה"ק, ומ"ש ובניו של יששכר יודעים מה הקב"ה עושה בעולמו אתא לומר דמשו"ה כתיב יששכר חמור גרם שהיה בדרך נס משום דבניו של יששכר יודעים מה שהקב"ה עושה בעולמו כדכתיב ומבני יששכר יודעי ביגה לעיתים ומשו"ה נטפל הקב"ה עמי שיבא יששכר לעולם הנה כי כן נתן הקב"ה ליעקב אע"ה יששכר מלאה כדי שידעו כל העולם מקצתו שלא חטא באיסור ב' אחיות, א"כ ו"ש אבינו יעקב לעשו ויהי לי שור וחמור זה יששכר לומר כי ממה שנתן לי הקב"ה יששכר מלאה וסייע לי כדי שיבא יששכר מכאן מוכח שאין עלי איסור בלקיחת ב' אחיות וא"כ בדין הוא שתשאר בידי הבכורה ואין לך לשנוא אותי וכנ"ל ואף גם זאת עשה הקב"ה ליעקב אות וסימן שלא חטא בלקיחת ב' אחיות מה שאמר במדרש אבכיר וז"ל אמר רבי בשעה שהיו מתאבקים וכו' ויגע בכף ירכו א"ל הקב"ה למיכאל יפה עשית שעשית לכהן שלי בעל מום א"ל רבש"ע והלא אני כהן א"ל אתה כהני ברקיע והוא כהני בארץ, מיד קרא מיכאל לרפאל וא"ל חבירי בבקשה ממך עמד עמי בצרה שאתה ממונה על הרפואות ירד ורפאו ע"כ, הרי מכאן עדות יש שלא חטא יעקב בלקיחת ב' אחיות שהרי הוצרך לרפאותו שאם איתא שחטא בדין עשה מיכאל שעשה אותו בעל מום מאותו מקום בירך לרמזו על לקיחת שתי אחיות ויפסל מן הכהונה אבל מה שחזר ורפאו מכאן עדות יש שלא חטא יעקב בלקיחת ב' אחיות וכנ"ל. ובהו אפ"ל זהו כונת הכתוב הצילני נא מיד אחי מיד עשו ויל"ד למה גכפל הלשון תרי זמני מיד אחי מיד עשו דבחדא מניהו הוה סגי, אבל במ"ש יבא על נכון והכי קאמר הצילני נא מיד אחי שהוא מיכאל כי אנשים אחים אנחנו שהוא כהן למעלה ואני כהן למטה ובהו ודאי שאני ניצול מיד עשו שלא נשאר לו אצלי שום טענה דכיון שהצלני מיד מיכאל והינו שרפאני נראה ודאי שלא חטאתי באיסור ב' אחיות, וזה ג"כ כונת רז"ל במדרש שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל התגששת עם עליונים ויכולת להם ועם תחתונים ויכולת להם עם העליונים זה המלאך ועם התחתונים עשו ואלופיו וה"ק משום שיכלת עם מלאך מזה נמשך שיכלת ג"כ עם עשו ואלופיו, ובהו נראה שהוא כונת רבנ"י שאמר ויברך אותו שם מה ברכה ברכת כהנים דקשה דלמה ברכו בברכה זאת יותר משאר הברכות אבל לפי מה שכתבנו א"ש שמיכאל בתחילה רצה לפסלו מן הכהונה לפי שהיה סובר שחטא באיסור ב' אחיות ולכן הטיל בו מום לפסלו מלהיות כהן וביון שראה שלא הסכים הקב"ה על ידו חזר ממעשיו ואדרבה ברכו ברכת כהנים להורות ולהגיד שלו נאה ויאה להיות כהן גדול, וזה נראה שהוא ג"כ כונת יעקב שאמר לעשו כע"כ ראיתי פניך כראות פני אלהים ותרצני ור"ל כמו שראיתי פני אלהים זה מיכאל הכה"ג והרצני והודה לי שלא חטאתי באיסור ב' אחיות כמו כן יהיה וראיתי פניך עכ"ד הרב סיפור החיים ז"ל.

ויהי לי שור זה יוסף שנאמר בכור שורו הדר וכן בנו של יוסף עומד לכלות את עמלק שנאמר ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב וכדי לבאר זאת נראה דכונת המאמר הכי הוא דעשו היה בא להלחם ביעקב באמרו שיכול יוכל לו מחמת שחטא בחטא שתי אחיות וכמ"ש רבינו בחיי ז"ל שבקש המלאך להתגבר עליו מצד אינה עון ולא מצא רק עון שתי אחיות שנשא בחרן וזה הוא ויגע בכף ירכו כי היה העונש במקום החטא ע"כ, אם כן קרוב לשמע שג"כ עשו היה בא על יעקב כמו השר שלו על לקיחת ב' אחיות ולכן אבינו יעקב הפיל סברתו ארצה בכמה ראיות שאין לו חטא על זה שלקח ב' אחיות ואינו ראוי לשום עונש ולכן אין לו לירא מעשו שבא עליו בטענה זו ואותה אבאר על ראשון ראשון זה יצא ראשונה שור זה יוסף שנאמר בכור שורו הדר לו וכן בנו של יוסף עומד לכלות את עמלק, ונבין תחלה מ"ש רז"ל אמר ליהושע זקנך יוסף על ידו ירדו אבותינו למצרים עתה צא הלחם בעמלק במה שאירע להם בעלותם ממצרים וכו' ויל"ד היאך תלוי זה ועוד שיוסף לא היה הדבר מעצמו שהוא לא רצה שימכרוהו

אלא על כרחו שלא בטובתו א"כ אין לענוש לזרעו, ונראה שיובן במ"ש (בפר"א) שעמלק נטר בלבבו של אביו בגין דנטל יעקב בכורתו, ונקדים עוד מה דאיבעיא לן בגמרא אי שהני שלוחי דרחמנא צריך שיהיה הכהן צדיק אבל אי כהני שלוחי דידן בכהן מאן דהוא סגי, וכתב בעל פלח הרמון ז"ל שבזה היו חולקים יעקב ועשו שיעקב היה סובר דכהני שלוחי דרחמנא וצריך הכהן שיהיה צדיק ולכן נתן עינו בבכורה משום דקודם מתן תורה היתה העבודה בבכורות, ועשו היה סובר דכהני שלוחי דידן נינהו, ובזה נמי היו חולקים יוסף עם השבטים שהשבטים היו סוברים דכהני שלוחי דרחמנא הם ואינו מן הראוי שיהיה יוסף ויהיו עליו בגדי כהונה דהינו כתונת הפסים כיון שהיה מוציא דבה ומוציא דבה הוא כסיל ויוסף היה סובר דכהני שלוחי דידן נינהו לכן אפילו הכי הוא ראוי להיות כהן ונראה שזו היא כונת המאמר, אמר ליה משה ליהושע וקנך על ידו ירדו אבותינו למצרים משום שהיה סובר דכהני שלוחי דידן נינהו לכן קמו עליו השבטים ומכרתו וקם דינא דהלכתא כותיה דשבטים דכהני שלוחי דרחמנא ואם כן בדין עשה יעקב אבינו שנטל הבכורה מעשו ולכן בדין הוא שאתה תצא להלחם בעמלק שהוא בא ונטר דבבו דקם דינא על ידי וקנך דכהני שלוחי דרחמנא ובזה נבוא לביאור המאמר הזה, עשו היה בא לחלוק על יעקב על הבכורה בחשבו דכהני שלוחי דידן וראוי הוא להיות כהן א"ל יעקב שהוא טועה בזה והא לך ראיה ברורה שהרי ויהי לי שור זה יוסף ובן בנו של יוסף עומד לכלות את עמלק שהיה סובר עמלק כמותך וקם עליו עד להשמידו אותו אם כן ראה גם ראה כי כמו כן אעשה עמך כליה שהדין אמת שכהני שלוחי דרחמנא נינהו ולי משפט הבכורה וה' אלהים יעזר לי, ע"כ זת"ד הרב ספור חיים.

צאן אלו יש' שנ' ואתנה צאני צאן מרעיתי גם בזה בא יעקב אע"ה לסלק טענת עשו מעליו באיסור ב' אחיות והוא בהק' מ"ש הרב פלח הרימון ז"ל על מ"ש ז"ל שאמר משה לפני הקב"ה רבש"ע לי צוית ולא להם לא אמרת אנכי ה' אלהיכם וכו' וכתב הרב ז"ל דאין זו טענה כלל דהא מ"ש אנכי ה"א בלשון יחיד הינו משום שהיו כולם בלב אחד וכאיש אחד וכמ"ש ז"ל על פסוק ויחן שם ישראל נגד ההר ותירץ שאפשר שמרע"ה ס"ל כאידך מ"ד שאמר שמ"ש הכתוב ויחן שם יש' בלשון יחיד לא קאי על כללות ישראל אלא על ישראל סבא הוא יעקב אע"ה שהביאהו הקב"ה במתן תורה יען שלא חטא בלקיחת ב' אחיות ולהכי קאמר הכתוב ויחן שם ישראל בלשון יחיד כי לעולם יש' יקראו בלשון רבים ותשובת משה במקומה עומדת, ונקדים עוד מ"ש בתנחומא וז"ל ואתנה צאני צאן מרעיתי, לומר לך מה הצאן מתפרד והרועה מכניס אף ישראל במדבר מתמרדים בכל שעה הינו שנפרדים מעבודת ה' שנ' כמה ימרוהו במדבר ואעפ"י כן לא נסתלקה מהם השכינה אלא נהגם כצאן שנ' ויסע כצאן עמו, ובזה נראה שהיתה כונת יעקב אע"ה במ"ש לעשו צאן אלו ישראל שכל כוונת אותו רשע היה להטיל מום בקדשים להאשים את יעקב באיסור שתי אחיות לזה בא כמשיב ואמל"ו שטעות גמורה היא בידו שהרי יש לו צאן אלו יש' דכתיב ואתנה צאני וכו' ולמה נמשלו לצאן לומר כשם שהצאן מתפרדין והרועה מכנסן, כך היו ישראל במדבר, וקשה כי למה מכנסן הקב"ה כיון ששמעו בסיני אנכי ה"א ולא יהיה לך והם עשו להם עגל מסיכה, אם לא שנאמר שיש להם תשובה לומר שהמצוה לא היתה להם אלא למשה שכך אמר אנכי ה"א בלשון יחיד ולא ליש' בכלל שהם רבים נינהו, ומ"ש הכתוב ויחן שם ישראל לשון יחיד הוא קאי על יש' סבא והוא יעקב שהביאו הקב"ה במתן תורה להראות לכל באי עולם שלא חטא בלקיחת ב' אחיות ולכך אין עליו עונש בזה, ולו משפט הבכורה. **קטונתי** מכל החסדים וכו' במד' אמר ר' אבא בר סרנא איני כדאי ר' לוי אמר כדאי אני אבל קטונתי נראה דפליגי במה דאיתא במס' שבת אחד שלא היה לו שכר מנקת ליתן ח"א כמה גדול אדם זה וח"א כמה גרוע אדם זה וכו' וכו' הנז'.

קטונתי מכל החסדים וכו' פירש החיד"א בספר פני דוד ד' י"ז ע"ב וז"ל ואפשר במ"ש המקור והביאו הרדב"ז בתשו' ח"ב שיעקב אע"ה הותר בשתי אחיות שטעם איסורי העריות שאין משתמשין בשרביטו ש"מ ויעקב אע"ה נקרא אל עכ"ד ז"ל, וכפ"ז היה מקום להתנאות לכן אמר קטונתי מכל החסדים והכל חסד והייתי שפל בעני קטונתי וכי תאמר מאי

רבותא? לז"א ועתה הייתי לשני מחנות שנשאתי ב' אחיות ועכ"ז היה ענין וכמ"ש לעשו כמה פעמים עבדך, ואפשר דהינו דקאמר ליה עשו בראותו הנשים והילדים שהיו רחל ולאה ב' אחיות והוליד מכל אחת מי אלה לך כלומר מי אלה שתי אחיות לך שאתה ענין תמיד שוית נפשך עבדא והשתחווית ז"פ מוכח שסברת שאסור להתנאות שאין משתמשין בשרביטו ש"מ וא"כ מי אלה לך שנשאת אחיות ונשתמשת בשרביטו ש"מ ויאמר הילדים שהם הגונים יוכיחו שלא חטאתי שע"פ הדבור נשאתים וגרם לברכה וזה מורה שהווג הגון כמ"ש רז"ל ואני מכיר שזה שקראני אל ומתיר לי ב' אחיות היה דרך חנינה וז"ש אשר הנן אלהים כלו' שקראני אל והתיר לי ב' אחיות היה בחנינה ומאי דשרי שרי דוקא לא ללמוד לענין אחר ואם כן אני אומר את עבדך ולא גבה לבי.

הצילני נא מיד אחי וכו' כי ירא וכו' פן יבא והכני אם על בנים, ויל"ד שהול"ל ממנו ומאי אותו דקאמר, ועוד שהל"ל פן יבא והכני אמהות על בנים אמנם גראה במאי דאיתה במס' תולין ד' ע"ח שאותו ואת בנו נוהג בין בזכרים בין בנקבות דברי ר' חגיגא וחכ"א נוהג בנקבות ואינו נוהג בזכרים ופרש"י ז"ל בנקבות האם ובנה ואינו נוהג בזכרים שאין חוששין לזרע האם ואם שחט האב מותר לשחוט בנו עמו ע"כ, ואמר' בגמ' מ"ט דרבנן דתניא יכול יהא אותו ואת בנו נוהג בין בזכרים בין בנקבות ודין הוא חייב כאן וחייב באם על בנים מה כשחייב באם על בנים בנקבות ולא בזכרים אף כשחייב כאן בנקבות ולא בזכרים לא אם אמרת באם על בנים שכן לא עשה בה מזומן כשאינו מזומן תאמר באותו ואת בנו שעושה בו מזומן כשאינו מזומן, ת"ל אותו אחד ולא שנים, אחר שחילק הכתוב זכיתי לדין חייב כאן וחייב באם ע"ב מה כשחייב באם על הבנים בנקבות ולא בזכרים אף כשחייב כאן בנקבות ולא בזכרים וכ"ת אותו משמע זכר הרי הוא אומר בנו מי שבנו כרוך אחריו יצא זכר שאין בנו כרוך אחריו עכ"ל הגמ', וכתבו התוס' מי שבנו כרוך אחריו וא"ת א"כ ל"ל קרא בשילוח הקן? נלמד בק"ו מאותו וא"ב, וי"ל דאי לאו דחזינו בשלוח הקן שאם דוקא לא הוה דרשינן באותו וא"ב שבנו כרוך אחריו עכ"ל, ויוצא לנו מזה שבענין אותו וא"ב לדעת רבנן שכן ההלכה אינו נוהג אלא בנקבות ולא בזכרים והינו דאם שחט האב או הבן מותר לשחוט אחריו האב או הבן, וכ"ת אותו משמע זכר הרי הוא אומר בנו מי שכרוך אחריו יצא זכר שאין בנו כרוך אחריו, וזה נלמד משלוח הקן שאם דוקא לא היה מבאר הכתוב בשלוח הקן לא הוה אמרינן באותו וא"ב מי שבנו כרוך אחריו יצא זכר וכו' וכמ"ש התוס'.

ומעתה יבא קרא כמין חומר, שיעקב אע"ה היה מתירא שלא יהרוג אותו עשו עם בניו ובא בטענה דאיתו וא"ב אינו נוהג בזכרים וז"ש כי ירא אנכי ממילת אותו הכתובה בתורה דכתיב אותו וא"ב דמשמע ממנה אחד ולא שנים והינו ע"כ דנוהג דוקא בנקבות ולא בזכרים דבזכרים מותר לשחוט וא"ב ביום אחד דא"כ בהאי טענה והכני וכ"ת אימא איפכא נוהג בזכרים ולא בנקבות ובזכרים אסור לז"א דהא ליתא והראיה מאם ע"ב דשילוח הקן וז"ש אם על בנים שמשם מוכח להדיא דוקא נקבות ולא זכרים דמה מצינו כשחייב באם ע"ב נקבות ולא זכרים אף באותו וא"ב נקבות ולא זכרים משו"ה אנכי מבקש ממך הצילני נא וצריך אני תפילה, עכ"ד הרב יושב אהלים ז"ל בס"ז.

והרב מנ"ע אופן מ"ח פי' כו' מ"ש הצילני נא מיד אחי וכו' בהק' מ"ש בוי"ח וז"ל אתבדרו ישראל לד' רוחות לקבל ד' גלויות אות אחת מהו"ה בגלותא עמהון, אות י' בבבל, אות ה' במדי, אות ו' ביון, ה' אחרונה באדום וכולם רמזים במלת נא, וע"ז התחיל משה להתפלל מאתר שזכיתי בחיי להשיג ד' אתון קדישין גדלך זה יוד' ידך ה', כמעשיך ואו', וכגבורותיך ה' אחרונה, א"כ באתי להתחנן אל ה' דיקא אעברה נא שרוצה אני לבטל הד' גלויות הנרמזים במלת נא הינו נבוכדנצר אחשוורוש הרי בבל ומדי גם נרמזו במלת נא שר צבא של נבוכדנצר והוא נבוכדנצר, ואח"כ בגלות יון ג"כ נרמז במלת נא ניקנור אנטיוכוס שהם שרי יון, גם בגלות אדום נרמז במלת נא נירון קיסר אספסיגוס קיסר הרי שכל הד' גלויות נרמזים במלת נא, וע"ז כל אבות העולם רמזים ענין זה אברהם אמר הפרד נא מעלי יוקה נא מעט מים, לכן גם

יעקב אמר הצילני נא מד' גלויות הנרמזים במלת נא, אכן מיד אחי מיד עשו ירא אנכי אותו יותר מהכל פן יבא וכו' א"ד ז"ל.

במדרש ילקוט יעבור נא אדוני לפ"ע אמל"ו טול עולמך תחי' מהו אתנהלה לאיטי אמל"ו יש לפני לעשות מלאכת המשכן והמקדש לרגל הילדים אמל"ו עד עכשיו יש לי להעמיד חנניא מיש' ועזריה דכתיב בהו ילדים אשר אין בהם כל מום ע"כ, ולכאן אין לו שחר וחיבור כלל, יובן עפ"י מאי דאיתא במד' שאמר עשו ליעקב אין אתה מתיירא מן הדוכסין ואפרכין שלי ר"ל מן המלכיות, ע"ן מאי דאיתא במד' לך לך, שהראה הקב"ה לאברהם גיהנם ומלכיות ותורה וקרבנות אמל"ו בזמן שבניך עוסקין בשני אלו ניצולין משני אלו, והשתא יובן המד' יעבור נא אדוני לפ"ע אמל"ו טול מלכותך תחי' והינו שעשו יטול המלוכה תחי' ואמל"ו עשו אין אתה מתירא מן הדוכסין ואפרכין שלי, שאתה אומר אלי שאטול המלוכה תחי' לזה השיבו יעקב עדיין יש לפני לעשות מלאכת המשכן וכו' ובזמן שישאל עוסקין בקרבנות אין המלכיות שולטים בהם ולכך אין אני מתיירא, אך ע"ז קשה דילמא הקרבנות הם נגד גיהנם וא"כ אכתי קשה אמאי אין אתה מתיירא מהמלכות לכך השיב יש לי להעמיד חנניא מישאל ועזריה דכתיב בהו ילדים וכו' וכו' והינו שאין אני מתיירא מגיהנם. והענין יובן עפ"י מאי דאיתא בסנהדרין בפ' חלק אין אור של גיהנם שולט בישראל מק"ו לתנניה משו"ע שלא שלטה האש בלבושיהן כ"ש בגופן של ישראל ובגמרא יליף הא דלא שלט אש בלבושיהם מדכתיב ילדים אשר אין בהם כל מום וז"ש יש לי להעמיד חמו"ע דכתיב בהו ילדים אשר אין בהם דהינו אפי' לברשיהן לא נשרפו וא"כ ק"ו בגופן של ישראל עצמן שלא להתיירא מהגיהנם וע"כ הקרבנות נגד המלכיות, ודו"ק. הרב ברית שלום משם ס' נחלת יהודה ז"ל. **כי במקלי** עברתי את הירדן וכו' הצילני נא וכו' צל"ד מה שיכות יש כי במקלי עברתי עם ועתה הייתי לב' מחנות כדי שיצילהו, ויובן עפ"י מ"ש ז"ל ע"פ ה' ברצונך העמדת להררי עוז הסתרת פניך היתי נבהל דהכונה לומר דאמר דוד רבש"ע אני היתי רועה ועשיתי מלך ועתה שהסתרת פניך ממני הייתי נבהל דמעיקרא מה סברת ולבסוף מאי סברת, וגם יעקב אע"ה ז"א כי במקלי עברתי את הירדן הנה ואתה ברחמך הרבים הטבת חסדך עמי א"כ הצילני נא דאי לאו"ה למה הטבת חסדך והייתי לשני מחנות וא"כ בהכרח הוא שתצילני נא מיד אחי, וק"ל. ח' בת עין.

באו"א קטונתי מכל החסדים וכו' כי במקלי וכו' והוא שהנה נודע שאברהם הוא חסד יצחק גבור, והיראה פחד יצחק וידוע דמידת היראה לא תכון בשלימות כ"א בהיות האדם בארץ יש' תדיר ולא יצא לחו"ל ויעקב אע"ה טרם שיצא לחו"ל היה כלול משתי המדות חו"ג אברהם ויצחק מידת החסד והיראה והוא עצמו מידת אמת דכ' תתן אמת ליעקב, ואחר שיצא לחו"ל נחסר לו מידת היראה ונשאר לו מידת חסד ואמת וז"א קטונתי מכל החסדים ומכל האמת ר"ל שנקטן בעיניו ולא נשאר בו משלש המידות הנו' כ"א החסד והאמת ונ"ט למה כי במקלי עברתי ר"ל סו"ת אברהם יצחק ישראל הם מקל ר"ל כי בתחלה במקלי עברתי וכו' ר"ל שהיה בי ג' מידות הנו' ועתה הייתי לשני מחנות דוקא חסד ואמת ותול"מ וא"כ בבטן ובמטו הצילני נא וכו' כי ירא אנכי אותו וכו', ה' בת עין הנו' ז"ל.

באו"א פ' הרב התנא כפה"ר ז"ל דמאי נתינת טעם כי במקלי שע"ז נתמעטו זכויותי אכן נקדים מ"ד אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז וכו' וזה דוקא כשנהנה דרך מנהגו ש"ע אבל בדרך גס מנכין לו מהקרן כמ"ש שאם עושין לו גס מנכין לו מזכויותיו ודרו"ל כי במקלי וכו' שקרע הירדן במקלו א"כ נס כזה אינו מהפירות אלא מהקרן וז"א קטנתי וכו' ופירש"י נתמעטו זכויותי ר"ל שע"י נס כזה ניכר לי מזכויותי שהרי כי במקלי וכו' שנקרע הירדן במקלי וגם כזה מנכין לי מזכויותי לז"א קטנתי וכו'.

איתא במד' הובא בס' בגדי כהונה וז"ל מנחה היא שלוחה תפילת מנחה עכ"ל והוא תמוה מאוד, פי' הרב יקהל שלמה ז"ל שידוע דכל עיקר ש"ח של עשו היה בשביל הברכות

שנטלם מאביו ויעקב התנצל דלא אהנו מעשיו כדפ' רש"י ז"ל והרשב"א ז"ל כ' דטעם ג' תפילות בג' זמנים שמ"ע הם כנגד ג' זמנים המתחלפים בשחרית חמה בזריחתה, בצהרים היא בעמידתה שאז תוקף השמש, ערבית בשקיעתה לזה צריך להודות לה' בראותו כי צבא השמים מתחלפים לזמנים אך הקב"ה באין חלוף ושינוי כלל והוא ברא הכל, ואיתא במד' שעשו הוא הגדול מונה לחמה שהוא המאור הגדול ויעקב הקטן ממנו ללבנה מונה שהוא המאור הקטן, וא"כ נראה שזה רמז לו ששלח תפילתו תפ"י מנחה שהיא בצהרים שאז החמה בתוקף גבורתה כמו כן הוא ממשלת עשו שמונה לחמה שהוא בתוקפו ולא נתקמו כלל הברכות וא"כ מה פשעי ומה חטאתי כי דלקת אחרי, ע"כ.

בא"א פי' הר' הנז' ז"ל וז"ל ע"פ מ"ש בכתבי הר' אבנו ז"ל עמ"ש רש"י ז"ל והיה המחנה הנשאר לפליטה על כן אלחם בו התקין עצמו לג' דרכים לפיוס לתפילה ולמלחמה והק' למה לא פירש"י מיד התקין עצמו וכו' אלא משום דקשה לכא' על פירש"י דמשו"ה חלק עצמו לב' מחנות משום דהתקין עצמו למלחמה ואם יבא וכו' א"כ תק"ל אמאי לא חילקם לג' מחנות ואם יבאעשו ויכה מחנה האחת ויהיה ב' המחנות הנשארים לפליטה לזה פירש"י ז"ל דהתקין עצמו גם לתפילה וק"ל דתפילה עושה מחצה משו"ה חילקם לב' מחנות שאם יבא עשו וכו' ויהיה המחנה הב' לפליטה ע"י התפ"י שעושה מחצה עכ"ל, ודפח"ה. ובאמת מצינו דעות מחולקות ברז"ל דלפעמים אמרו דתפ"י עושה מחצה ופעמים אמרו שתפ"י עושה כלה ונראה דשניהם יכונו יחדיו עפ"י מ"ד בברכות אמר"ה לער' יזהר אדם בתפילת מנחה שהרי אליהו ז"ל לא נענה אלא בתפילת מנחה ובאמת מצינו באלהו ז"ל שתפילתו עשתה כולה לפי"ז י"ל שתפילת מנחה עושה כולה משא"כ ערבית ושחרית אם מתפלל בזמנים הללו התפילה עושה מחצה והנה יאע"ה היה מוכן לתפילה שינצל מן עשו הכל אך פן יאמר עשו שהתפילה עושה מחצה ופועל ידיו יעשה את החייל הזה להלחם בחצי השני לזה שלח לו תפ"מ לרמוז שתפ"מ עושה כולה וא"כ ינצל מן הכל מיד עשו ע"י תפ"י המנחה, וק"ל. ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו עזים מאתים ותישים כ' רחלים מאתים ואלים כ' גמלים מניקות ובניהם ל' פרות מ' ופרים עשרה אתונות עשרים ועירי עשרה ויתן ביד עבדיו עדר עדר לבדו, והנה כשתדקדק בענין הדורות ששלח יעקב לעשו תמצא כמה דקדוקים והם, אחת כי אם תרצה למנות כל מגין הראשים ששלח יעקב לעשו הם גמט' תק"ף ראשים הינו אם תחשוב הגמלים למגין ס' ויש לדעת כי למה מגין זה דוקא לא פחות ולא יותר, ואת שנית חילקם לה' עדרים ואמאי לה' דוקא ודברי רש"י ז"ל ידועים ועכ"ז אכתי קשה למה ה' דוקא, ג' כי למה פסוק ראשון מסיים בממין סתומים משא"כ בפסוק השני, ד"כ למה הולך עדר של עזים בראשונה ואח"כ הכבשים, ה' מ"ט בגמלים לא הזכיר הזכרים כ"א אמר ובניהם ודרשו רז"ל בניהם בנאיהם והם הזכרים, וא"י כי למה הפרים הניחם בפסוק השני עם הבהמות טמאות ז' כי למה הפרות והפרים היו למגין חמשים.

ונראה לדעתי שכדי לתרץ כל אלו הדקדוקים, נקדים מ"ש ז"ל כי ענין הדורן ששלח יעקב לעשו הוא כדי ליתן חלק לסט"א שלא תקטרג וכמו השעיר שנותנים לעזאזל להכי היו תק"ף ראשים והם גמט' שעיר וגם יהיו ה' פעמים עזאזל עם ה' כוללים גמט' תק"ף ולכן היו תק"ף ראשים כמגין שעיר וה' עדרים כמגין ה' פעמים עזאזל כי עזאזל הוא גימט' קט"ו ועם הכולל קט"ו ה' פעמים קט"ו הוא גמט' תק"ף עם חמשת כוללים, וזש"ה ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו כי כמו הבהן הגדול שהיה טורף בקלפי ההיה עולה בידו השמאלית הגדול לשעיר עזאזל כן עשה יעקב אע"ה שהטיל גורל ועלה בידו יד כהה שהיא שמאל שעיר עזאזל משו"ה שלח תק"ף ראשים שהם גימט' ה"פ עזאזל, ובעה הותרו ב' דקדוקים הראשונים, ולדקדוק הג' שאמרנו כי למה בפסוק הראשון כולו מסיים במם סתומה משא"כ בפסוק השני הוא כבר מבואר בילקוט ראובני כי כל המזכרים בפסוק ראשון היו ראויים להקרבה משא"כ בפסוק השני היו בהמות טמאות שאינן ראויות להקרבה כי גם הפרים הנאמרים בפסוק שני היו בעלי מומין שאינם ראויים להקרבה לכך הציגם בין הטמאים משום שהיו בעלי מומין ואינם ראויים לקרבן

ובזה הותר דקדוק הראשון שאמרנו כי למה הניח הפרים בפסוק השני עם הבהמות הטמאות ובמ"ש א"ש יען כי הפרים היו בעלי מומין וכנוז, וביאור מה שאמרנו כי המנויים בפסוק ראשון היו ראויים להקרבה משו"ה היו מסיימים במם סתומה הוא משום כי ידוע שהקרבנות הם לכפות מדת הדין אשר בצפון ומטעם זה צוה הקב"ה לשחוט את הקרבנות בצפון כדי לכפות מדה"ד שבצפון וידוע שהעולם פרוץ ומגולה בצד צפון על שם מצפון תפתח הרעה ולזה רומז הב' שהיא פתוחה מצד צפון ולעתה"ל יסתם הב' ויהיה מ' סתומה כי רוח הטומאה יעביר מן הארץ וזה מ' סתומה של למרבה המשרה שבקש הקב"ה לעשות לחזקיה משית, וע"י קרבנות נפרדים החיצונים ונעשה מסך וכסיו צפון, לכן פסוק ראשון שהוא מונה בהמות ראויות לקרבן וע"י הקרבנות שנסתם הצפון ותהיה הב' מ' סתומה להכי כל מלות שבפסוק ראשון מסיימים במם סתומה לרמז זה, אבל בפסוק שני שהוא מדבר בבהמות שאינן ראויות לקרבן לכן אינו מסיים במם סתומה ובזה יתורץ הדקדוק הג' וכנוז, ולדק' הד' שאמרנו כי למה הקדים עדר העיזים לעדר הרחלים הוא בסוד קל' קודמת לפרי כי כן כתיב בתח' והארץ היתה תוהו ובוהו והוא סוג הקליפה ואח"כ ויהי אור כי החושך קודם לאור בכל מקום כידוע משו"ה הקדים העיזים שהם כחושך לרחלים שהם לבנים והם בחינת אור, ולדקדוק הה' כי למה בגמלים לא הזכיר בפירוש אלא אמר ובניהם ל' ודרשו בנאיהם הוא כמ"ש ו"ל וכתבם רש"י ו"ל כי הוא מטעם שהגמל צנוע בתשמיש כמ"ש ו"ל לכן העלים הזכרים בפסוק ואמר ובניהם וכו' וכנוז והדק' הו' שאמרנו כי למה הפרים והפרות היו למנין חמשים ור"ל כי כיון שאמרנו שהפרים הפרות הנמנים בפסוק שני עם הבהמות טמאים היו בעלי מומין ואינם ראויים לקרבן א"כ למה הוסיף במספרם למספר נ' יותר ממספר הבהמות הנמנים בפסוק ב' כי הגמלים היו ל' דוקא והתמורים ג"כ היו במספר ל' (ולזה יל"פ בהקדים כי הם להכניס ה' גבורות, כ"א כלול מידו' והם ג'). כדי להבין זה נק' מ"ש האר"י ו"ל בפסוק עולת תמיד יש לכיון שם הראשון של שם מ"ב שהוא אב"ג ית"ץ שהוא גימט' עולת ובזה יסיר התולע הטמא כוחו של עשו המחריב את העולם ועומד מול תולעת יעקב התולע שהוא בקדושה זהו סוד שור ת"ם העומד בכל בוקר להכניע התולע הטמא, עכ"ד. וידוע כי כל דבר שבקדושה נכלל בעשר שור, נכלל בעשר למנין חמשים כי הוא מגבורות שחמשים שערי בינה ועומד לצד שמאל שבמערבה, ולזה שלח יעקב לעשו ו' ראשים ממין זה שכ"א נכלל בעשר גמ' שור גמ' תולע להכניע כחו של תולע הטמא שהוא כוחו של עשו ולעומת מילוי הו' של שור ושל תולע והוא שם אב"ג נכתב כאן פרות במילוי ואו'.

ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו וכו' ענין הדורון ששלח יעקב לעשו נאמר בקצרה הסכום, כבר כתבו רז"ל כדי שיתן חלק לסט"א שלא יקטרג וכמו השעיר שנותנים לעזאזל ולפי המספר היו תק"ף ראשים גימטריא שעיר הינו אם תחשוב הגמלים ששים שהינו הזכרים שלושים הנקבות שלושים יעלו תק"ף וכבר מבואר בילקוט ראובני כי בפסוק הראשון היו כולם בהמות טהורות ראויים להקרבה ולזה כל הפסוק מסיים בממין סתומים משא"כ בפסוק השני הפרים היו בעלי מומין שאינם ראויים להקרבה לכן הציגם בין הטמאים והנה הטעם שמסיימים בממין סתומים ידוע שהעולם פרוץ ומגולה מצד צפון ע"ש מצפון תפתח הרעה ולזה רומז הב' שהיא פתוחה מצד צפון ולעתים יסתם הב' ויהיה מ' סתומה כי רוח הטומאה יעבור מן הארץ וזה מם סתומה של מרבה המשרה שבקש הקב"ה לעשות לחזקיהו משיח וכו' ומטעם זה צוה הקב"ה לשחוט את הקרבנות בצפון שע"י הקרבנות נפרדים החיצונים ונעשה מסך וכיסוי לצד צפון ע"י בס' ארץ חמדה באורך וכתב עוד שם טעם שהקדים עדר העיזים לעדר הרחלים הקל' קודמת לפרי והארץ היתה תוהו ובוהו ואח"כ ויהי אור כי החושך קודם לאור בכל מקום כידוע.

וישא את עניו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים אשר חנן אלהים את עבדך, המפ' ו"ל רמזו באומרם, מי אלה לך אותיות לאה ר"ל כיצד לקחת את לאה ועברת על איסור שתי אחיות והשיב לו יעקב הילדים אשר חנן וכו' ר"ל בהיתר לקחתה

והראיה מכך הילדים אשר חנן וגו' שיש לי ממנה ואם היה באיסורא לא היה הקב"ה מזכני לילדים והם סימן לנשואין שהיו בהיתר עכ"ל ז"ל.

באו"א פי' ה' תנו"ח ז"ל במ"ש ז"ל ע"פ וירא יש' את בני יוסף ויאמר מי אלה הינו ועל ירבעם ואחאב שהם מאפרים ויהוא ובניו ממנשה. וגם ישר' עתידין לו' אלה אלהיך יש' וז"ש מי אלה הינו שרצה לקטרג עליו כזה באומרו מי אלה לך הינו שזרעו עתיד לעבוד ע"ז לזה השיב הילדים וכו' רז"ל דעתה ילדים אשר אין בהם כל מום, דאדם נידון באשר הוא שם ולא לעתיד וכמו שמצאנו גבי ישמעאל עין בס' ראש דוד ס' וישב ודב"ל מע' ב' אות ה' ע"כ.

ואמרת לעבדך ליעקב מנחה היא שלוחה לאדני לעשו והנה גם הוא אחרינו פי' ה' תנו' חיים ז"ל עמ"ש בב"ר פ"ז ע"פ מלכי תרשיש ואיים. מנחה ישיבו דהול"ל יביאו אלא ללמד שכל הדורונות ששלח יעקב לעשו עתיד להחזירם ליש'. וכתב מוהרש"פ ז"ל דהינו כל היולדות שתלדנה מאותו זמן עד ימות המשיח ואין להרב פ"ד ז"ל. ונראה שזה ורמזו יעקב לשלוחיו באו' ואמרת ליעקב כי הדורונות הללו עתידין להחזירן ליעקב מנחה היא שלוחה כעת לאדני לעשו הינו לעת עתה לאדוני לעשו אמנם והנה הוא אחרינו הינו עשו עתיד להחזיר הכל עכ"ד.

ויצו אותם לאמר וכו' פי' ה' ויקרא יעקב במ"ש ה' הנשיא ז"ל ע"פ ויאמר יעקב כאשר ראם מח' אלהים זה כי תיבת ראם ר"ת מיכאל רפאל אוריאל הם ג' מלאכים שבמרכבה שבאו אצלו להקביל פניו כבואו לארץ. עכ"ד ז"ל. וז"ש הכא ויצו אותם לאמר ר"ת לפני אוריאל מיכאל רפאל רז"ל לרמוז שאינו חושש ממנו.

באו"א פי' שמ"י ז"ל במ"ש ז"ל לאמר זה ג"ע והינו דחש יעקב שמא בא עליו עשו על איסור ב' אחיות וז"ש ויצו אותם לאמר כלומר על עסקי לאמר זה ג"ע כה תאמרן וכו' עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי וכ"ת שיש עלי איסור שתי אחיות להכי אפקיה נמי בלשון גרות ע"ד שדרשו רז"ל יעקב היה מגייר גיורים דכ' וישב יעקב בארץ מגורי אביו מגיורי אביו ועד"ו רמזו כאן לענין איסור ב' אחיות כי גיירם וכיון שגיירם מד"ת לית בהו קורבה דהגר נושא אפי' אחותו והיינו כאלו אינם אחים וז"ש תירוצ' על ב' אחיות כה תאמרן לעשו עם לבן גרתי היינו שגירתי אותם ואין עלי איסור ב' אחיות. ועוד ראיה ויהי לי שור וחמור וכו' על צדיקים שיצאו ממני שזה מבחן שהגונות לו השתי אחיות דאלת"ה איך יצאו ממנו צדיקים דקי"ל כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו הויין ליה בנים שאינם מהוגנים, וק"ל.

יעבר נא אדוני וכו' פ' המפ' ז"ל במה דקי"ל הנטפל עם הגוי בדרך אם הגוי בטוף טופלו לימינו ואם במקל טופלו לשמאלו ואיכא תנא שאמר איפכא, ואם הגוי יש לו סיף ומקל אזי אין תקנה אלא להקדימו לגוי ללכת לפניו וכאן אמל"ו עשו נסעה ונלכה ואלכה לנגדך שהוא סמוך לו אתו עמו לז"א לו יעקב שזה אי אפשר אלא יעבר נא אדוני לפני עבדו דייקא.

או"א ובהק' דיל"ד למה אמר נא ללא צורך, אך יובן במ"ש בעה"ט ז"ל עד אשר אבא רמז לד' גלויות כי כן אבא גמ' ד' וגם סו"ת אבא אל אדוני שעירה עולה אליה רמז לו שאחר ד' גלויות יגלה אליהו ז"ל ואז ועלו מושיעים מה"צ לשפוט את הר' עשו, וזה שרמזו יעקב לעשו יעבר נא אדוני וכו' ר"ל עכשיו אתה אדוני ואני עבדו אבל אחר שיבא אליהו ז"ל שאתה תהיה לי עבד ואני אדון וז"ש לו עד אשר אבא אל אדוני שעירה רז"ל עד אותו יום אתה אדוני אבל אח"כ להיפך וזה רמזו בתיבת נא שהוא עתה ולא אח"כ כ"א עד אשר וכו', מפ'. **אמז"ל** בחולין צ"א שהמלאך הנאבק עם יעקב ר"ש בר נחמני אמר כגוי נראה לו ר"ש ב"א אמר כת"ח נדמה לו, ובמאי פליגי ונלע"ד לפרש בהק' מ"ש ז"ל במדר' דכל מעשה האבות הוא סימן לבנים, ובה פ' ה' יד יוסף ז"ל כונ' הכ' ישעיה מ' דבר שלח ה' ביעקב ונפל בישראל ובהאבקו שרו של עשו עם יעקב ויאמל' שלחני כי עלה השחר רמזו לזכרם אשר יהיו בין אומת עשו ובין אומת יעקב, והנה ישראל בגלותם היה גלות הגוף והנפש, גלות הגוף מה שסבלו אבותינו וסובלים עד היום הזה בגזרות הריגות שמדות ויסורי הגוף לכי לבי על חלליהם כמה נפל מהם על שדה הקטל, גלות הנפש בהגזרות ושגזרות עליהם להעבירם על דת, וכל מגמתם לעשות אותנו כמוהם עבריינים וללכת בחקותיהם ועי"ז תפוג תורה, אך

ישראל זרע קדו' חוטר מגזע צדיקים כמה וכמה סבלו מיתות משונות ולא עברו על הדת כאשר העתקתי אני הדל מעשה של אותו הגב שלא רצה להמיר דתו. והנה שרו של עשו נאבק עמו ונדמה לו כגוי וכונתו לרמוח לו כי עתידים בניו לשעבד בני יעקב ולהעבירם על דתם. והו בתח' הגלות וכל מגמתם להשתוות להם בכל דבר ובא רשב"א ואמר כת"ח נדמה לו לרמוח לסוף הימים האלה שאין מורות ושמדות אלא מראים עצמם שהם מבקשים אהבתנו להורות לנו הנמוסים כת"ח המלמד את הדור לעבודת ה'. אמנם נאבק עמו עד עלות השחר עד סוף זמן הגלות ועכ"ז לא יכול לו כי בני יעקב גוי קדוש מזרע האיתנים ולא ימירו כבודם בתבנית שור, ואחר ההשקפה נראה כי כל מה שמתארך הגלות עלינו כמ"ש ע"פ חזשים לבקרים ממה שאתה מחדש עלינו גזירות רעות וכו' נוסף התחזקות בעבודת האל ומעשים טובים כי הנה בדורנו זה אין אדם מבנ"י חלילה כופר או עו"ז ולכן לא יכול שרו של עשו על יעקב ויאמר שלחני כי עלה השחר ובא זמן גאולתכם ומלכותי השפלה ויאמר לא אשלחך עד שתברכני בי ישראל יהיה שמו וכן בניו עתידים להיות נאבקים עם האומות ומתגברים עליהם ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו וכו'.

ובא"ל נלע"ד לפ' כונ' רשב"א שאמר כת"ח נדמה לו לרמוח על ימים כימינו אלה שהיו הם המחנכים ילדי ישראל כת"ח בימים הקדמונים שהיו החכמים מלמדים את בני תורה ומצות, במקומם עתה הם בני עשו המורים ומחנכים את ילדי בני"י ואין צורך להזכיר מה שראינו בעינינו מה שעבר עלינו בשנה שעב' ומה שגטמע מילדי בני"י, ועוד כת"ח נדמה לו בא לרמוח על המסיתים ומדיחים אלו הם האפיקורסים שפותחים חנויותיהם וכותבים על השלט שלהם כי הם מוכרי ספרי תנ"ך וביום השבת לוכדים ברשתם איזה בחורים ומכניסים אותם לחנות ועומד המסית ודורש להם דרשות של דופי להעבירם על דת ובתחלה היה מקום מגורו קרוב לרחוב היהודים ועתה כראותו כי שמה אין עוד רבים מבנ"י בא קרוב לשכונתנו ועל כל אחד ואחד מבנ"י לפקוח עיניו כי אל יקרב אל פתח ביתם זו מינות וישמור את צעדי בניו שלא ילכו שמה, והוא יתב' יאיר עיניו ויטע בלבנו אהבתנו. וזש"ה וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירך יעקב דהינו שרו ש"ע רמו כי אמנם אתה צדיק יושב אהלים אבל בבניך תהיה לי השליטה כי ע"י חנוך ותרבות הבנים יהיה לי שליטה ותקע כף ירך יעקב דהינו בעוה"ר איזה מבחורי בני"י תעו במדבר וילכו אחריהם אבל ויזרח לו השמש שמש של תורה שבנ"י מתאחדים ומושיכים ומונעים את בניהם מבוא פתח ביתם ואין עוד שליטה לעשו כי זרחה עלינו שמש של תורה שמש של צדקה ומרפא בכנפיה כ"ר.

שלחני כי עלה השחר אמז"ל במס' חולין אמ"ל מלאך אני ומיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה עד עתה, וק' שאיך לא הגיע זמני לומר שירה עד עתה ולמה, ועוד א"כ היה לו להכין את עצמו ולהשאר בשמים ויאמר שירה ולמה באותו לילה שהגיע זמנו לומר שירה ירד לארץ ונאבק עם יעקב ויעקב מחזיק בו ואינו מניחו לעלות לשמים, האמנם כבר ידוע כי גם המלאכים עיקר שירתם היא בעת הגיעם לעשות רצון קונם ע"י שליחותם לעוה"ז ויעשוהו בתכלית הטוב אז יש להם רשות להורות ולהלל לשמו יתב' כמשה"כ ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו ולשמוע בקול דברו, מעתה קשה על היצה"ר אשר גם הוא מלאך והוא שטן והוא מלאך המות מתי יגיע זמנו לומר שירה, כי עיקר שליחותו תמיד לפתות את בני האדם ולהשטין עליהם, והלא בעת קריעת ים סוף ובני ישראל עברו בביבשה בקשו מלהש"ר לומר שירה ואמ"ל הקב"ה מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה, מב"ש וקל ותומר ליצה"ר הוא שטן הוא מה"מ מתי יגיע זמנו לומר שירה, ותי' המפז"ל כי חלילה לומר שברא הקב"ה את השטן להרע לבני האדם רק רצונו יתב' כי האדם יתגבר עליו ויעשה רצון ית"ע, ובזמן אשר יודמן לפני היצה"ר צדיק גמור אשר יוכל להתאבק עמו בכל מיני פתויים ועכ"ז האדם מתגבר עליו והוא באמונתו יחיה ולא ישמע לדבריו אז הו זמנו לומר לפניו שירה, כי עיקר בריאתו היא שיפתה את האדם והאדם יתגבר עליו, והשטן הזה שהוא שרו של עשו מיום שנברא העולם לא בא לידו איש צדיק

שיאבק עמו ויפתחו כיעקב ויעקב התגבר עליו, כי יוד דורות מאדם עד נח וכן מנח עד אברהם היו כלם רשעים וגם אברהם יצא ממנו ישמעאל ויצחק יצא ממנו עשו והיצה"ר מצא בהם מקום ותפיסה קצת כאמו"ל יש לי טענה על אבותיכם, אברהם יצא ממנו וכו', ואמו"ל בשבת קמ"ו: שעד ג' דורות לא פסקה זממה מאבותינו שהרי אברהם הוליד את ישמעאל ויצחק הוליד את עשו, אך יעקב היתה מטתו שלמה שהוליד י"ב שבטי ית שלא היה במ פסול ולכן נקרא בחיר שבאבות, ומשו"ה כאשר ראה שרו של עשו הוא שטן הוא יצה"ר כי מצא את האיש אשר הוא מבקש שהוא צדיק גמור ולא היה בעולם איש כמוהו למן היום הוסדו עד עתה שיכול הוא לפתותו, והצדיק יתגבר עליו שאז יגיע זמנו לעשות את מלאכתו שנברא בעבורה, ולכן בשו"ב מבית לבן ועמו י"ב שבטים שהעבירם את מעבר יבוק ושנכנסו לארץ הק' וחסו תחת צל המקום הזה יבוק שיוצא מפ' יעננו ביום קראנו וידוע כי השם הזה הוא משמות הקדושה או ירד השטן להאבק עמו כאשר ראה כי לא יכול לו אז הכיר וידע כי כבר השלים חובתו לכן אמר שלחני כי עלה השחר ולא הגיע זמני לומר שירה עד עתה שמצאתי איש ישר ונאבקתי עמו ולא יכולתי עליו והשיב לו יעקב לא אשלחך עד כי אתה תברכני ותאמר אמן בע"כ.

לא אשלחך כ"א ברכתני וק' הול"ל כ"א תברכני שהוא עתיד ולא ברכתני שהוא עבר אך פ' ה' צרור המור ז"ל שיעקב לא היה מבקש משרו ש"ע לברכהו כי מכירו וידעו כי הוא שונאו וגם אם יברכנו בפיו ובקרבנו יקללנו ולא יבדכנו ויעקב מעולם לא רצה ליהנות מברכותיו של אותו רשע, אלא בקש ממנו שיודה לו על הברכות של אביו, ולכן תמצא שלא ברכו אלא ששנה את שמו ואמ"ל לא יעקב יאמר עוד שמך שהוא מלשון מרמה ויעקבה דהינו שהשגת את הברכות במרמה כ"א ישראל מל' שררה והודה לו כי שרית עם אלהים ונתגברת עלי ומעתה אני משועבד לך ככתוב צדיק מושל ביראת אלהים.

מנחה היא שלוחה לאדני לעשו ר"ת ג' שס"ה לרמוז שעתיד חושים להרגו שכן תיבת חושים עם ואו עם הכו' ג' שס"ה אשר בזה פ' כונת המסרה שלוחה ג' והם מנחה היא שלוחה נפתלי אילה שלוחה והנה יד שלוחה ר"ל היא שלוחה רמוז לו שעתידי חושים להרגו ואימתי כשנפתלי אילה שלוחה דהינו כששלוחתו לנפתלי להביא שטר וכו' אז באותו העת והנה יד שלוחה ר"ל יד של חושים שלוחה להרוג את עשו. שמעתי משם שדה הארץ.

ויאמר עשו יש לי רב אחי יהי לך אשר לך ויאמר יעקב וכו' כע"כ ראיתי פניך כראות פני אלהים ותרצני והדקדוק מבואר אמנם יובן עם מה דאיתא בגמרא מחלוקת רב ושמואל בענין מתנה אם זזא לפי הנותן או לפי המקבל רב ס"ל המתנה צריכה להיות כפי כח המקבל ושמואל ס"ל כפי כח הנותן ואסיקו שהלכה כשמואל דהא קי"ל בענין הקרבנות אדם מקריב כפי כחו אפי' סולת ושמן כידוע ואם כפי כח המקבל זה לא אפשר ובוה מובן דעשו עינו הטעתו דס"ל כפי המקבל וז"ש אחי יש לי רב ר"ל אני סברתי כרב כפי כח המקבל וא"כ זאת המנחה אינה לפי כבודי והשיב לו יעקב ולקחת מנחתי וכו' שהדין הוא כשמואל וראיה לזאת הקרבנות ולז"א כע"כ ראיתי פניך במנחה הזאת כפי כחי כראות פני אלהים שמקריבים לפני ה' אפי' מעט סולת ושמן ומתקבל לפני ה' ברצון א"כ אין לך עלי שום תרעומת ויפצר בו ויקח שקיבל דבריו, ודו"ק.

פרשת וישב

וישב יעקב במדרש ביקש יעקב לישב בשלוח קפץ עליו רוגזו של יוסף אמר הקב"ה לא דיים לצדיקים מה שמתקן להם לעה"ב, אלא שמבקשים לישב בשלוח אף בעה"ז לכך קפץ עליו רגזו של יוסף, וקשה למה לא יטב בעיני הקב"ה על שביקש לישב בשלוח אף בעה"ז הלא אמרו בגמ' ההוריות מי סאני להקב"ה דירת' צדיקים תרי עלמין? ועוד קשה למה נענש דוקא במכירת יוסף, והנראה דאיתא בתד"א שיוסף נמכר בשביל עון שתי אחיות שלקח יעקב ואיתא תירוץ על שתי אחיות שלקח יעקב שהאבות החמירו על עצמם שלא לעבור על התורה בתחלה אבל אחר שנשא יעקב כיון שהיו בתחילה בהתר, שוב אינו מחויב לגרש אותם מכח שעתידה תורה לאוסרם דכיון שהיה בהיתר, יען את רחל קדש בשכר העבודה כמש"ה אעבדך ז' שנים ברחל וכו' ואת לאה קדש בביאה והיה שוגג כי סבור שהיא רחל, ולכך אינו חייב לגרש אותה, ודבר זה יבואר בפלוגתא דהני תנאי בגמרא דמסכת קדושין ד' מ"ח המקדש אשה בשכר שאעשה עמך, חד אמר מקודשת משום ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף וח"א אינה מקודשת ששכירות משתלמת מתחילה ועד סוף והוי מלוה והמקדש במלוה אינה מקודשת משום שמלוה להוצאה ניתנה א"כ למ"ד שסבר ששכירות משתלמת מתחילה וע"ס ממילא קדושין דרחל לא הוו קדושין וא"כ קשה איך היה יעקב עובר לכתחילה על ב' אחיות? שהיה מתחילה מקדש את לאה בביאה ומיד נאסרה עליו רחל ואיך נשא יעקב את רחל לעבור לכתחילה על אסור ב' אחיות? אלא צ"ל שסבר כמ"ד דשכירות אינה אלא לבסוף וממילא הוו קדושי רחל קדושין גמורים, ולא נשאה בשוגג ואינו מחויב לגרש אותה, וכתב הרב מהרמ"א ז"ל דבהאי פלוגתא אם שכירות דוקא משתלמת לבסוף או מתחילה וע"ס תליא בזה איך שכר מצות בהאי עלמא, איכא או ליכא, כי למאן דאמר משתלמת מתחילה וע"ס איכא שכר מצות בהאי עלמא, ולמ"ד שכירות אינה אלא לבסוף שכר מצות בהאי עלמא ליכא, א"כ אינו ראוי לצדיקים לישב בשלוח בעה"ז כיון ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ושכר מצות בהאי עלמא ליכא, ובה יובן מאמר הקב"ה, לא דיים לצדיקים מה שמתקן להם לעה"ב ומבקשים ג"כ עה"ז? וע"כ היה שדעת יעקב היתה דשכר מצות בהאי עלמא איכא משום דשכירות מתחילה וע"ס, וא"כ המקדש בשכר עבודה אינה מקודשת והוי מלוה וא"כ קדושי רחל אינם קדושין וחטא באיסור שתי אחיות כנו"ל. לכן קפץ עליו רוגזו של יוסף שנמכר בעבור חטא ב' אחיות, ה' שתי ידות.

וישב יעקב וכו' דרשו רז"ל בקש יעקב לישב בשלוח קפץ עליו רוגזו של יוסף וכו' די"ל שמה תלוי זה בזה? אבל הענין יובן בהקדים כי על האבות נגזר גירות, ופירוש גירות יתבאר ב"ב פנים אם אחד בארץ לא לו, יקרא גר, כמאמר הכתוב כי גר וכו' בארץ לא להם והבאור אף אם יהיה בארץ אבותיו אבל יהיה נע ומטולטל, והנה באמת ארץ ישראל כבר הקנה אותה הקב"ה לאברהם כמ"ש קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה שקנה אותה בחזקה כמאמר רז"ל, וא"כ הגירות היא בהכרח שיהיו האבות בלא שלוח דהא אי"ש שלהם היא, אך יעקב שסבר לישב בשלוח הוא מטעם שסובר שהאבות לא יצאו מכלל בני נח והוא בהקדים מ"ש הרב פרשת דרכים דמה שאמרינן שקנה אברהם אי"ש בחזקה הוא דוקא אם יצאו האבות מכלל בני נח ודינם כישראל שקונה בחזקה משא"כ אם יהיו עדיין בכלל בני ידוע שב"ג אינו קונה בחזקה, וא"כ שיעור הכתוב כך הוא, וישב יעקב ביקש לישב בשלוח אע"פ שהיא בארץ מגורי אביו שנגזר שם גירות והיאך יעקב בקש לישב בשלוח? אלא ודאי התירוץ של יעקב הוא שהיא ארץ כנען עדיין ולא קנה אברהם את הארץ ועדיין אינה שלהם כי לא יצאו האבות מכלל ב"ג, לזה קפץ עליו רוגזו של יוסף, והוא בהקדים את הידוע כי כל הרוגז והקנאה של השכטים עם יוסף הוא בעבור הבכורה שהעביר יעקב מבני לאה ונתנה ליוסף וטעם יעקב היה מפני שקדושי רחל היו קודמין

לקדושי לאה וכבר כתבו המפ' שזה דוקא אם יצאו מכלל ב"נ שאז בקדושין תליא מלתא משא"כ לב"נ בבבבילה תליא מלתא ואדרבה קדושי לאה היו קדושין. וא"כ ע"י שסבר יעקב שהם עדיין בכלל ב"נ ומה הטעם ביקש לישב בשלוח מזה היה מקום רוגז לשבטים על טענת הבכורה כי זה תלוי בזה והינו דקאמר קפץ עליו רוגזו של יוסף, ודו"ק.

בא"א קפץ עליו רוגזו ש"י, והוא בהק' מאי דאמרו במדרש ע"פ ויבא יוסף את דבתם רעה שהוציא עליהם דבה בג' דברים שחשודים על אבר מן החי ותולים עיניהם בבנות הארץ ומזלזלים בבני השפחות וכו' והרא"ם הליץ בזה שהיו אוכלים בשר מפרכסת שלישאל בשחיטה תליא מלתא ומותר ולב"נ אסור וא"כ הנגוד היה ביניהם שיוסף סבר שיש להם דין ב"נ לז"א שאכלו אמ"ה, וא"כ לפי"ז מבואר ג"כ דע"י שסבר יעקב שהם עדיין בכלל ב"נ קפץ עליו רוגזו ש"י שהוציא דבה על אחיו, ובזה יש לפרש מש"ה אלה תולדות יעקב יוסף וכו' היה רועה את אחיו וכו' יל"ד דהיה לו לומר עם אחיו ולפי מה שאמרנו ובהקדים עוד מ"ש ז"ל דסתם רועי בהמה דקה הם בחזקת גולנים שרועים בשדות אחרים, רק השבטים שהיו סוברים שיש להם דין ישראל וא"כ ארי"ש היא שלהם שכבר קנאה אברהם בחזקה כנ"ל היו רועים בצאן אך יוסף לשיטתו דדין ב"נ יש להם ואסור לרעות משום גזל, משו"ה הרועה את אחיו דוקא שהיה משמש, לא רועה צאן ולכן לא כתוב עם אחיו בצאן.

ובזה יבואר הכתוב אלה תולדות יעקב יוסף בן י"ד שנה היה רועה את אחיו וכו' והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף וכו' וישראל אהב את יוסף וכו' כי בן זקונים הוא לו וכו', והוא כי כיון שאלה תולדות יעקב יוסף יעקב העביר הבכורה מאחיו ונתנה ליוסף שהוא עיקר התולדות שלו, משום שקדושין רחל היו קדושין שקודמין לקדושי לאה, ועז"א אח"כ כי בן זקונים הוא לו וכבר עמדו המפרשים הלא בנימין היה הבן האחרון לעת זקנתו, אך פשוט עפ"י מ"ד שיוסף הוא הבן הזקן והבכור מכל אחיו דקדושין רחל היו קודמים, וע"ז הוא היה עיקר התולדה והוא הבן הזקן והבכור, וכבר אמרנו שזה דוקא אם הם בכלל ישראל שאז בקדושין תליא מלתא, אך לדעת יוסף שזה בכלל ב"נ לא היתה מגיעה אליו הבכורה רק לבני לאה לז"א שכן י"ז שנה והוא קטן מכל אחיו ומה הטעם עצמו שס"ל שהוא מכלל ב"נ ולא קנה אברהם את הארץ משו"ה היה רועה את אחיו דוקא ולא הצאן כדאמרין דהינו היה משמש את אחיו והם היו רועים בצאן כנז"ל וז"ש הוא נער שלסברתו הוא נער ואין לו זכות בבכורה ובזה יובן מ"ש והוא נער והקשו במדרש וכי נער היה? שפי"ז א"ש שלפי סברתו איך מגיעה לו הבכורה ולהיות בן זקונים? אלא הוא הבן הצעיר מאחיו, ומ"ש את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו והינו מה שקראם עתה נשי אביו, יובן בהקדים עוד כי מה שהיו מזלזלים בבני השפחות לקרותם עבדים יובן כי לסברתם שדין ישראל יש להם שישאל שקדש כותית אין קדושי קדושים ואין אישות לגויה מה שא"כ לב"נ יש אישות בביאה וזה היה ג"כ הענין ביעקב כי לפי סברת השבטים שדין ישראל יש להם וא"כ אין קדושין תופסין בשפחות וגם היו סוברים שישאל הבא על שפחתו לא יצאה לחירות משו"ה היו מזלזלין בבני השפחות לקרותם עבדים ולדידהו עדין הן שפחות ולא יצאה לחירות משו"ה היו קוראים לבניהם עבדים, איך לדעת יוסף שהיה סובר שהם בגדר ב"נ וא"כ הלא ביאה קונה בב"נ לדידהו הם נשי אביו ממש ובניהם אינם קרויים עבדים וזה מ"ש והוא נער וכו' נשי אביו לדידהו יקראו נשים ולא שפחות ומשו"ה ויבא יוסף את דיבתם וכו' שכל זה היה מתוך שסבר שהם בכלל ב"נ כנ"ל וכ"ז הביא רעה אל אביהם שלפי דבריו לא יפה עשה אביו שנתן לו הבכורה ועז"א רעה אל אביהם, עוד יש לפרש שהביא את דבתם שכל מה שהשבטים נוהגים כדין ישראל הוא, רעה אל אביהם דלפי"ז אם יש להם דין ישראל איך גשא יעקב שתי אחיות? משו"ה לפי סברתם הרעה היא תורת על אביהם, ולפי מ"ש המפ' לתרץ על יעקב משום שגר שנתגיר כקטן שנולד דמי מוכרח לפרש בהיפך, דאדרבא לדעת יוסף היא הדיבה רעה אל אביו כי תירוצו זה לא שייך רק אם יש להם

דין ישראל ואז יכולים לקבל גרים, ומה שמזלזלין בבני השפחות וכו' היו סוברים שהבא על שפחתו לא יצאה לחירות וילד שפחה כמות יוסף היה סבור שדין ב"נ יש להם.

ובזה יש לפרש ע"ז מה שאמרינן בהפטרות כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו על מכרם בכסף צדיק, כי מה שמכרו השבטים את יוסף מבואר בפרשה שעברה זכורה היא לעולם, ובאמת אם היו מכלל ב"נ אינו כ"כ עון אשר חטא וקרא וג'ב איש על ישראל נאמר, ונס שב"נ נהרג בלא התראה והוא חייב מיתה בעיניהם שהקלו עליו למכרו לעבד כמ"ש במד' שאמרו כנען שחטא לא לעבד נמכר, אך לשיטתם שהיה להם דין ישראל אין שייך כל התרוצים דישאל צריך עדים והתראה, והגונב חייב מיתה, וז"א על שלשה פשעי ישר' ר"ל על שלש עבירות על אכילת אמ"ה תולים עיניהם בבנות הארץ ומזלזלים בבני השפחות וכו' יש להם תירוץ עליהם כי הם יש להם דין ישר', אבל על הרביעית לא אשיבנה והיינו מה שמכרו בכסף צדיק ממ"נ לא אשיבנה שאם יש להם דין ישראל קיימת עבירת המכירה ואם יש להם דין ב"נ קימים שלשה פשעי ישראל, ודו"ק, ה' ארץ חמדה.

וישב יעקב פירש"י ז"ל ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף ולכאורה קשה הדבר מאד כי מה פשעו ומה חטאתו ומי הוא זה האדם אשר לא יבקש לישב בשלוה, ועוד כפי העונש שהענישו הקב"ה נראה בעיני הבריות כאילו חטא יעקב עון גדול שקפץ עליו רוגז גדול כזה ואנחנו לא נדע אפי' וסוף חטא על שבקש לישב בשלוה, ונראה לע"ד בהקדים מ"ש בזה"ק פ' ויצא ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלהים אמר יעקב השתא לא אצטריכנא לדינא כד איתוב לבית אבא בשלם אתכלילנא בדינא ואתקדש ביה נמצא דיעקב אע"ה קבל על עצמו בשוכו בשלום אל בית אביו שיתנהג עמו הקב"ה במדת הדין ועכשיו שבא אל ארץ מגורי אביו ביקש לישב בשלוה, לפיכך קפץ עליו רוגזו של יוסף כי לא זו הדרך לחזור אדם מדיבורו ובפרט יעקב אע"ה בחיר שבאבות ע"כ לקה בכפלים שהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה, ודו"ק.

וישב יעקב איתה במדרש בשעה שהצדיקים יושבים בשלוה ומבקשים לישב בשלוה בעה"ז השטן בא ומקטרג ואומר לא דיין מה שמתקן להם לעה"ב אלא שהם מבקשים לישב בשלוה בעה"ז תדע לך שהוא כן אבינו יעקב ע"י שבקש לישב בשלוה בעה"ז נודע לו שטנו של יוסף ע"כ, ויש לדקדק אמרו תדע לך שהוא כן ומביא ראיה מאבינו יעקב דלכאורה נראה כיהודה ועוד לקרא ועוד מה הכפל יושבים בשלוה ומבקשים לישב בשלוה? אמנם נראה בהק' מה שכתב מהר"י קולון בשורש קי"א על אודות אחד מן האחים שנתפטר עם שאר אחיו לפטור חלקו מירושת אביו בעבור סך מה, בהיותו סבור שלא היו הנכסים מרובים ועל זה סמך ופטר את חלקו לאחיו בשביל דבר מועט ושוב נודע לו שהיו הנכסים מרובים ושהיה מגיע לחלקו יותר, נראה שאין באותה פשרה ממש שהרי הלכה רווחת בישראל לכל קנין וכל מחילה בטעות חוזרים כדמוכח בפ' חזקת הבתים גבי רב ענן שקל בדקא בארעה וכו' ובתוך תשובתו הביא ראיה מתשובה שמצא לגאון א' שגשאל ממנו על יתום א' שמחל לשמעון ממון אביו כאשר לא נודע מה שהיה ביד שמעון משלו ח"ל התשובה ויתום זה כך דינו כיון שלא הכיר בשעת מחילה מה שהיה ביד שמעון ממון אביו אין לך מחילה בטעות גדולה מזו ויכול לחזור ולבטל המחילה והכא נמי לא שנא שהרי ידוע הוא שנעלם ממנו סך נכסי אביו עכ"ל יע"ש, והנה הוא הדין בגדון דידן דראוי לחלוק ולומר שיעקב ועשו חלקו העולמות יעקב נטל העה"ב ועשו הוא הבכור נטל העה"ז והשתא שמכר עשו הבכורה ליעקב א"כ עי"ז יש ליעקב ג"כ חלק בעה"ז אך מה שמכר עשו חלק בכורתו ליעקב על דבר מועט נזיד עדשים היה מקח טעות שסבר כשלא היו הנכסים מרובים כי תמיד הלך מדחי אל דחי למצא אוכל לנפשו כי ציד בפיו ושוב נודע לו שהיו נכסים מרובים ויש תקוה לאחריתו שגלגל הוא שחזור בעולם נמצא דבר פשוט הוא דהוי קנין בטעות וחוזר בו ואין ליעקב עוד חלק בזה העולם וזו היא הקדמה מחודשת, והשתא הכי קאמר בשעה שהצדיקים יושבים בשלוה ושלוה זו לא באה

מאליה אלא שמבקשים לישב בשלות בעה"ז על טענתם שזכותם רבה ומגיע להם ב' עולמות. השטן בא ומקטרג לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב וכו' והשתא לא הונח לנו שהכל טעמא מאי לא ניתן להם את כל הארצות האלה לזה בא כמתרץ תדע לך שהוא כן, ירצה צא ולמד מאבינו יעקב ע"י שביקש לישב בשלות בעה"ז מטעם שמכר לעשו בכורתו ונשארו בידיו ב' עולמות תכף ומיד יסרוהו בשבט מוסר ונודווג לו שטנו של יוסף והטעם הוא דמכר זה היה בטעות, שעשו סבר שלא היו הנכסים מרובים ואנלאי מילתא שמגיע חלקו כפלי כפלים ואיך יהיה מקחו של יעקב מקח אם טעות הוא הנראה לעינים וק"ל, פרח לבנון.

ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם. איתא במדרש אמ"ל הקב"ה אתה מביא דבה רעה על אחיך חייך שאני מגרה בך אשת פוטיפרע ופ' הגאון הרב יערות דבש ח"א דצ"ח ע"א זב' במה שהקדים לבאר מאמרם ז"ל דבשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים שלא שינו שמם ולשונם ושלא נתערבו בבנות הארץ ושלא דברו דלטורין שעון מכירת יוסף גרם גלות מצרים והסיבה למכירה היתה על דבה רעה של יוסף שנושאים עיניהם בבנות הארץ וקוראין לבני בלהה וזלפה עבדים ואוכלים אמ"ה ובוזה יש להבין דתולים עיניהם בבנות הארץ לפי הסברה שהשבטים לקחו מבנות כנען ואין אשמה וכן קורין לבני השפחות עבדים דסברי ולדה כמוה אך שיאכלו אמ"ה דאסור לב"נ ואזהרתן זוהי מיתתן, אבל נראה שהשבטים בקשו לנסות ליוסף אם הוא איש רכיל אצל אביהם וכשבאו לאכול בשר שחוט אמרו ליוסף זה הבשר אמ"ה כדי להבחין אם יוסף יאמין וילשין לאביהם ויוסף גם זה חשב לרעה היותם מוציאים דבר איסור כזה מפיהם וברית כרותה לשפתים וזהו ויבא יוסף את דבתם רעה כי כמבטא שפתם דברו רע ופעלו בזה און והקב"ה שלם לו ליוסף כפי מידתו שעשה התפעלות משום ברית כרותה לשפתים וגלגל עליו כשהפצירה בו אדונתו נלכד בארשת שפתיו בכדי לדחותה אמר לה כעת אין הזמן לזה כי בני הבית יראו וירגישו המתניני עד שלא יהא אדם בבית או אמלא חפצך ובאמת היה רוצה לדחותה בדברים ויהי היום שאין איש מאנשי הבית ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי כי כך היה מה שהבטחתני ולכך העזה פניה לומר בא אלי ושכב אצלי כי הלא כה היה דברך שביום שאין איש בבית אתה תבא לשכב עמי, ואפשר כי זה הוא שאמרו חז"ל בא יוסף לעשות צרכיו בכנס דברית כרותה לשפתים על שאמר שאוכלים אמ"ה אף אני מגרה בך את הדוב אשת פוטיפרע שבשביל מה שאמרת לה ברית כרותה לשפתים ותלכד ותבא לבית הסוהר בשביל אמרי פיך דברית כרותה לשפתים ולהיות דבשביל חטא השבטים ויוסף ירדו למצרים לכן נגאלו בשביל ד' אלו שבטלו ד' סיבות שהיו גרמא בנזקין להוריד ישראל מצרימה על הא' שתלו עיניהם בבנות הארץ תקנו ישראל שלא נתערבו בבנות הארץ, על הב' דקורין לבני שפחות עבדים והיה להם לקוראן בשם דן ונפתלי וכו' ולא עבדים תקנו שלא שינו שמם במצרים כדאמרינן דן על דן נפק, ועל הג' שהיו אוכלים בשר שחוט וכדי לנסות ליוסף אמרו שהיא אמ"ה תקנו במצרים שלא שינו לשונם שעל ששינו בלשונם ודבתם רעה לומר שם בשר כשר לקרותה אמ"ה היה שינוי בלשונם לכך תקנו במצרים שלא שינו לשונם ועל חטא יוסף שהלשין בעד אחיהם תקנו ישראל שלא היה בהם דלטורין וכיון שתקנו כל הסיבות שגרמה הגלות באה להם הגאולה. ע"כ נועם אמר קדוש. והביא מאמר זה שנכנס לעשות צרכיו ובא דיוקנו של אביו ואמר יוסף עתידים אחיך שיעמדו על האפוד רצונך שימחק שמך מתוכם ודקדק בו והקושי מבואר למה לא אמר לו שמורד בה' ומשחית נפשו כ"א הא דאפוד כי מה ענין אפוד לענין גדול כזה? אלא הענין הוא שיש הפרש בין תרפים וחזוים בככבים לענין אורים ותומים כי מה שיש לאוה"ע מתרפים וגלגל הכוכבים גזרתם אינה כ"כ פסוקה וחלוטה ואינו דבר ברור אמנם באו"ת מאירים כי דבריהם ומשלימים דבריהם מהשפעת רוח"ק ונבואה ודברם מוחלט ואין בו ספק רב הכל באר היטב ובוזה נפלינו אנחנו מכל העמים אשר ע"פ האדמה ויוסף כשנטה

דעתו לעשות צרכיו כי ראה הוא והיא באיצטגנינות והשבה שהיא היא, ולא כן הוא רק זרעה של אסנת בת פוטיפרע וע"ז בא יעקב להוציא טעותו שאל יבטח בזה כי יש בהם מהטעות והדמות כמו פתרון חלום כי זה יורה על זרעה לא שיקח בעולת בעל ויחטא לאלהים ואם אתה הושב שיש אמונה בכוכבים מבלי טעות ודמיונות א"כ לעתיד יעמדו אחיך על האפוד ואתה לא תהיה בתוכן כי לדעתך מה צריך לך אפוד כיון שיש לך איצטגנינות ולא נופל זה מזה לפי סברתך הכוזבת וימחה שמך וזכרך מתוכן וכששמע יוסף כי אין אמונה בגזרות הכוכבים פירש ממנה ונתקימה גזרת הכוכבים באסנת ע"כ.

ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו ועשה לו כתונת פסים. ולכאורה דברים אלו קשים להולמם דאטו בשביל שהיה מביא רעה על אחיו משום זה וישראל אהב את יוסף וכו' ועוד קשה למה נקרא כאן בשם ישראל, ופי' הרב עץ חיים אנגיל ז"ל בהקדים מ"ש הרא"ם והשבטים היו מחזיקין עצמם בדין ישראל משו"ה היו אוכלים מפרנסת אבל יוסף היה סבור שדין ב"נ להם וגבי ב"נ במיתה תליא מלתא לכן אמר חשודים בניך על אבר מ"ה עוד הקדים משם ס' שערי שמים שמה שלקח יע"א ע"ה ב' אחיות משום שהיה סובר שקודם מתן תורה דינם כב"נ וב"נ אינם מוזהרין אלא על עריות שב"ד של ישראל ממיתין עליהם אבל לא על חיבי כריתות, עוד נקדים מאי דאיתא בתרגום ירושלמי על פסוק ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך ואנא הא יהיב לך חלק חד יתיר על אחיך לבושה דאדם קדמא נסיב יתיה אברהם ויהביה ליצחק ויצחק יהב יתיה לעשיו ואנא נסבית יתיה מן עשו אחי וכו', עוד נקדים מ"ש הרב קול יהודה שטעם שנתן יעקב אבינו ע"ה אותו המלבוש ליוסף הצדיק שאותו בגד אינו שייך אלא למי שיש לו הבכורה דוקא והבכורה ניתנה ליוסף כדכתיב וחלל יצועי אביו וכו' שמאחבתו ליוסף נתן לו הבכורה לכך הוצרך ליתן לו המלבוש שהוא הכתונת הפסים וז"ש ועשה לו כתונת פסים. והשתא נבוא לכוונת הפסוק וכך פירושו ויבא יוסף את דבתם והינו חשודים עאמ"ה ודן אותם בדין ב"נ א"כ עכשיו אין על יעקב אבינו שום חטא ועון בלקיחת שתי אחיות ולז"א וישראל אהב את יוסף מכל וכו' כי לפי סברת יוסף שדין ב"נ יש להם ראוי שיקרא יעקב בשם ישראל והינו ישר אל לכך אהב את יוסף מכל בניו וכו' מאן יאמר דקודם מ"ת דין ב"נ יש להם כסברת יוסף לז"א כי בן זקונים הוא לו בר חכים וא"כ יוסף הוא חכם גדול וראוי לסמוך על סברתו, לפיכך כיון שפסק יוסף דקודם מ"ת דינם כב"נ א"כ חטא ראובן במעשה בלחה שבא על פילגש אביו וראויה להסתלק הבכורה מראובן ולכך ועשה לו כתונת פסים דהינו המלבוש שהיה ראוי לראובן נתנו ליוסף שעכשיו הוא בכור. וישראל אהב את יוסף. וכדי להבין נקדים לפרש מאמרם ז"ל ועשה לו כתונת פסים פס ים רמזו שיקרע הים בשבילו. ויל"ד שמה ראה על ככה אבינו יעקב לרמזו בעת ובעונה הזאת שיקרע הים בשבילו. והנה הענין יובן עם מאמרם ז"ל: ג' הקב"ה שונאן המדבר אחת בפה ואחת בלב, והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד והמעיד יחידי כי הא דטוביא חטא אתא זיגוד ואסהיד יחידי אתא רב פפא ונגדיה לזיגוד וכו' אמ"ל טוביה חטא וזיגוד מינגיד אמ"ל דכתיב לא יקום עד אחד באיש ואת לחוד קא מסהיד שם רע בעלמא קא מפקת עליה וכו' מהו לומר לו לרביה אמ"ל אי מהימן לרביה כתרי מותר וכו' גם אמרו רז"ל לא נקרע הים לישראל אלא משום שגדרו עצמם מן הערוה גם אמרו ז"ל בזכות יוסף שגדר עצמו מן הערוה גדרו ישראל את עצמם מן הערוה במצרים.

ובזה גבא אל הביאור שכאן כיון שהעיד יוסף על אחיו יחידי שהיו תולין עיניהם בבנות הארץ, אדרבה היה ראוי ליעקב לשנוא אותו אבל יעקב עשה להיפך אלא אע"ג דויבא יוסף את דבתם רעה יחידי עכ"ז וישראל אהב את יוסף מכל בניו ולמה כן? משום כי בן זקונים הוא לו ואמרו רז"ל שכל הלכות שמסרו לו שם ועבר מסרן ליוסף א"כ הו"ל יעקב רביה ומותר לומר לרביה כי מהימן ליה רביה וכיון שהאמין עשה לו כתונת פסים פס ים שהינו שיקרע הים בשבילו ולא בשביל בניו האחרים דהא האמין ליוסף במה שאמר שהיו תולין

עיניהם בבנה"א א"כ הים אינו ראוי ליקרע בשבילם כיון שלא גדרו עצמם מן העררה אבל ליוסף שהאמין בו שיגדור עצמו מן העררה עשה לו כתונת פסים היה אפשר לומר שלא האמין בו אביו אבל משעשה לו כתפ"ס מוכח שהאמין בו דוקא לכך וישנאו אותו וכו'. ה' בני יצחק.

הישאג אריה ביער וטרף אין לו יובן בס"ד דרמו על ביהמ"ק הנקרא יער דכ' בית יער הלבנון ואריה רמו לישראל אשר מאריות גברו וידוע שיש רפ"ח ניצוצות שצריך לבררם וכיתבררו הכל אזי יתקן העולם ותהיה גאולה שלימה ויבנה בית שלישי במ' בימינו אכ"ר. ובא הנביא לומר אתם בית ישראל אשר צועקים בגלות על חרבן הבית ותבקשו בנין בית שלישי איך אפשר להיות זה בלתי שיתבררו תחילה הרפ"ח ניצוצין ולז"א הישאג אריה שהם ישראל ביער כלו' בשביל היער הוא כהמ"ק הנקרא בית יער הלבנון וטרף הם רפ"ח ניצו' ע"ה טרף אין לו? בתמיהה והא ודאי שצריך תחילה שיבררו הרפ"ח ניצוצות שהם עם הכולל גמ' רפ"ט בסוד פרוטה רפ"ט ו"ה ואח"כ תבקשו מהקב"ה בנין בית שלישי שיבנה במ' אכ"ר, אדרת אליהו להרי"ח ז"ל.

איתא בב"ר ס"ז וז"ל וישראל אהב את יוסף וכו' וישנאו אותו רש"ל בשם ראב"ע לכו וראו מפעלות אלהים וכתוב בתריה הפך ים ליבשה למה וישנאו אותו כדי

שיקרע הים לפניהם ע"כ והנה קודם שנפרש מאמר זה נקדים לפרש אלה קראי האמורים בס"ז וכת' ויבא יוסף את דיבתם רעה אל אביהם ויש' אהב את יוסף מכ"ב כי בן זקונים הוא לו ועשה לו וכו' ויראו אחיו וכו' וישנאו אותו וכו' ויחלם יוסף חלום ויספר לאחיו ויוסיפו עוד שנה אותו ויאמר שמעו נא תתל' הנה אשר חלמתי וכו' וימל"ו אחיו המלוך תמלוך עלינו ויוסיפו עוד שנה אותו ע"ח ועל דבריו ופרש"י על דבה רעה שהיה מביא עליהם, ויחלום עוד ויספר לאחיו ויאמר הנה השמש והירח וי"א כוכבים משתחוים לי ויגער בו אביו ויאמר: מה החלום הזה אשר חלמת? הבא נבא וכו' ע"כ, והנה באמת רבו הדקדוקים באלה קראי וקצתם אני אגיד: חדא במאי דקאמר ויבא יוסף את דיבתם רעה אל אביהם דול"ל ויספר יוסף לאביו את דיבתם רעה ועוד במאי דקאמר ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם וישנאו אותו שמה עשה ומה לו לעשות, ועוד איך הותר לשבטי יה לשנוא את אחיהם ולעבור על לאו מפורש בתורה לא תשנא את אחיך בלבבך, ועוד שהניחו את העיקר ותפסו את הטפל וכך הול"ל ויראו אחיו כי הביא דבתם רעה וישנאו אותו משום שהוציא שם רע עליהם, ועוד מה זו תמיהא אם תראו לו מן השמים שימלוך עליהם בהדי כבשי דרחמנא ל"ל, וביותר קשה ע"ד רש"י ז"ל שכתב ע"ד שהיה מביא דבה רעה עליהם והלא כבר נאמר שזו היא עיקר שנאתם ומה נתחדש להם עכשיו שנאה ביותר והוסיפו שנאה על שנאתו? אמנם נראה לישב הכל בקנה אחד והוא בהק' מה שחקר הרב תנא בספרו הבהיר פ"ד ז"ל אם מעת שנימול אברהם אע"ה ונכנס בברית אם יצא מכלל בנ"ח למרי אפילו להקל ודינו כישראל גמור או נגיד שלא יצא כי אם להתמיר דוקא ולא להקל עד מ"ת, וכתב שזו מחלוקת קדומה בין הרמב"ן ז"ל והרא"ם ז"ל שלהרמב"ן דינו כישראל גמור ובגוים לא יתחשב ויצא אפי' להקל ולהרא"ם לא יצא כ"א להתמיר דוקא ולא להקל עיש"ב, וסיים וכתב שבפלוגתא זו אולו השבטים ויוסף כי יוסף ס"ל דשפיר יש בידם עון מפרכסת כי המפרכסת לא שריא אלא לישראל דבשחיטה תליא וכיון ששחט בה רוב שנים יצאה מידי אסור אבר מן החי אבל לבנ"ח דבמיתה תליא מלתא כל עוד שהיא מפרכסת לא יצאה מידי אסור אבמ"ה והרי דין בנ"ח יש להם, והשבטים ס"ל שדין ישראל גמור יש להם וכיון ששחט בה רוב שנים שרי אפילו שעדין מפרכסת וכן באמרו תולין עיניהם בבנות הארץ ס"ל ליוסף דדין בנ"ח יש להם וקי"ל בבנ"ח נידון בע"א ודיין א' ואפי' קרוב, עוד ידוע מה שתירצו בעד יעקב שנשא ב' אחיות משום שעפ"י הדבור נשאם וכתב הרב תנא דידן והמודיע טעם זה לעולם הוא צדקת השבטים וחסידותם שבטי יה עדות ליש' שלא נשאן באיסור וכאומרים ז"ל כל הנושא אשה שאינה הגונה לו הויין ליה בנים שאינם מהוגנים, עוד ידוע תירוץ מהרש"י ז"ל משום שגירן ונשאן דהו"ל כקטן שנולד דמי ונושא אפילו אחותה ובודאי שתירוץ זה לא יצדק אלא אם נאמר דדין ישראל יש להם אבל אם

נאמר שדין בנ"ח יש להם מה שייך לגיירן? עוד כתב הר בהגו' שלשיטה זו שדין ישראל יש להם א"כ אין חטא במה שבא ראובן על בלהה דמתניתין היא נושא אדם אנוסת אביו וה"ה פילגש אביו אבל אם תורת בנ"ח יש להם, יש אסור על ראובן בזה שהיתה אשת אב שכבר קנאה יעקב בביאה, ונקדים עוד במ"ש בס' תנא ד"א שבשביל שנשא יעקב את רחל באסור נמכר יוסף שהוא בא מאסור ב' אחיות, וכתב מוהרי"ט דה"ד לבנ"ח הביאה תליא מלתא מש"ה לאה קדמה וקנאה יעקב בביאה ונהיתה רחל באסור ב' אחיות שלקחה אח"כ, אבל אי אמרינן שדין ישראל גמור יש להם א"כ קדושי רחל קדמו ללאה שכבר נתקדשה בשכר העבודה שישאל בקדושין תליא מילתא, עוד אמרינן בב"ב במעשה שהורדוס מלכא שאמר מאן דריש מקרב אחיך רבנן.

ועל פי כל אלו ההקדמות קום קרא להני קראי שהבאנו, ובאו כמין חומר, והינו ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם דהיינו שהדבה שהביא נוגעת בכבוד אביהם ממש שכיון דמסחיד בהו שאינם הגונים, א"כ חלף הלך תירוץ שעפ"י הדיבור נשאם שאם הוא עפ"י הדיבור איך יצאו ממנו ח"ו בנים שאינם הגונים וגם לשיטתיה שיש עליהם עון במה שאוכלין במפרכסת א"כ ש"מ דס"ל שדין בנ"ח יש להם שישאל שרי במפרכסת ומכיון שתפס שדין בנ"ח יש להם עוד אין לצדד בעד יעקב במה שנשא ב' אחיות שגירן ונשאן וא"כ ממה נפשך הדבר נוגע באביו ואעפ"י כן ויש' אהב את יוסף מכ"ב משום כי בן זקונים הוא לו בר חכים הוא ליה ויודע שפיר לתרץ בעד אביו תרוץ אחר ממה שתירץ הרמב"ן ו"ל כי האבות קיימו המצות בארץ כי הם משפט אלהי הארץ והוא נשאר בחו"ל ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם ואדרבה מן הראוי לשנאו שג' הקב"ה שנאון וחד מניהו המעיד בחברו יחידי אלא ודאי משאבה אותו שם' שהכריע הלכה כמותו שלא יצאו מכלל בנ"ח ובדין בנ"ח קיי"ל בע"א ואפי' קרוב וא"כ מזה נתאמתה הדבה עליהם במה שהיו אוכלין מפרכסת שלא כדין שבנ"ח אסורה להם המפרכסת, מש"ה וישנאו אותו ויחלום יוסף חלום ויגד לאחיו ויאמרו לו המלוך תמלוך עלינו ואיך יתכן זה והא כפי סברתך שאתה תופס שדין בנ"ח יש לנו א"כ לפי זה רחל היא שנשאת באיסור שכבר קנה יעקב ללאה בביאה קודם רחל וא"כ הוא שבא מאיסור ב' אחיות ואיך אפשר שתהיה מלך והא מקרב אחיך בעינן וליכא והוה שאמר ויסיפו עוד שנא אותו על חלומותיו ועל דבריו שהביא את הדבה עליהם דהוה תרתי דסרתן וממ"נ ח"ו שקר משתעי שאם החלום אמת שהוא ראוי למלוכה א"כ בהכרח לפי"ז שדין ישראל גמור יש להם וכבר קדמו קדושי רחל, ולאה היא שנשאת באיסור וא"כ איך לפי"ז מביא עליהם דבה רעה שהיו אוכלין מפרכסת הא בישראל קי"ל דשרי ואם הדבר אמת לא אפשר שיגידו לו בחלום שהוא יהיה מלך ומה שלא גער בו אביו מאותה שעה משום דאזיל ומודה לסברת יוסף שלא יצאו מכלל בנ"ח ומ"מ יש לו תירוץ בעד ב' אחיות כתירוץ הרמב"ן ו"ל שהמצות הן משפט אלהי הארץ, אכן מכיון שהגיד לו חלום הב' שראה שיא' כוכבים משתחווים לו אותה שעה תכף גער בו אביו ואמל"ו מה החלום הזה וכו' שהוא הפך סברתך ממש שהרי כיון שהראו לך ע"י כוכבים ש"מ שמן השמים הכריעו שראובן לא חטא במעשה בלהה משום שיצאו מכלל בנ"ח לגמרי משו"ה אין חטא על ראובן במעשה בלהה שבדין ישראל קי"ל נושא אדם אנוסת אביו וה"ה פילגש אביו בלי כתובה וקדושין וא"כ ממילא שלא כדין הבאת עליהם דבה רעה במה שהיו אוכלין מפרכסת דלפי"ז שרי וגם לפי"ז לא היה לך להעיד בהם יחידי וקרוב משו"ה ויקנאו בו אחיו שעל השנות החלום נתברר להם שפיר שהדין עמהם שיצאו מכלל בנ"ח ושלא כדין הביא עליהם הדבה וחייב מיתה משום שסיפר עליהם לה"ר וכמ"ש ו"ל בגמ' דראוי לסקלו באבנים ובזה יומתק אח"כ אומרו ויראו אותו מרחוק ויאמרו הנה בעל החלו' הלזה בא ועתה לכו ונהרגהו שלכאורה קשה שאיך הניחו עון החמור שהוציא דבה עליהם שלא כדין ותפסו לו זה שאפי' חטא קל אין בזה שהראו לו מן השמים שיהיה מלך אמנם לפי האמור א"ש, שמוכח מה שהראו לו בחלום מן השמים מזה נתברר להם כי לא כדין הביא עליהם הדבה והעיד בהם יחידי.

ומעתה נבא לתבין המדרש הנ"ל למה וישנאו אותו כדי שיקרע הים לפניו ע"כ זכר כל המפ' ז"ל חקרו בזה המאמר שאיך תלוי קי"ס בשנאת השבטים עם יוסף? אמנם עפ"י האמור א"ש, ונקדים עוד כי השבטים דנו את יוסף ע"ש סופו כי עתיד לצאת ממנו ירובעם והינן בה דדוקא בן סורר ומורה שמלוה ישן יש עליו משום שבא מיפ"ת דנין אותו ע"ש סופו ותרצו לזה שגם יוסף לפי סברתו שדין בנ"ח יש להם א"כ גם יוסף מלוה ישן יש עליו משום שבא מאסור ב' אחיות א"נ משום דבבנ"ח דנין אותו ע"ש סופו, עו"ן מ"ש הרמב"ם בפ' יו"ד מה' מלכים וז"ל בן נח ששגג באחת ממצותיו פטור מכלום וכן בנ"ח שאנסוהו לעבור על אחת ממצותיו מותר לו לעבור אפילו אנסוהו לעבור ע"ז לפי שאינו מצוה על ק"ה ע"כ אבל בדין ישראל קי"ל דבג' עבירות החמורות יתרג ואל יעבור. עו"ן מ"ש במד' שבשעת קריעת ים סוף עמד שרו של ים וטען מה אלו עו"ז אף אלו עו"ז והשיב לו הקב"ה שוטה שבעולם כלום דין שוגג כמזיד? אונס כרצון? והלא לא עבדו אלא מתוך שעבוד והיו אנוסים עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה שמה זו התשובה? והלא קי"ל דבג' עונות החמורות יתרג ואל יעבור וא"כ אינם ראויים לגס זה אלא דצ"ל שדין בנ"ח יש להם ובנ"ח שהכריחוהו לעבור מותר אפי' לע"ז, מעתה א"ש המדרש דהכי קשיא לבעל המדרש שלמה וישנאו אותו ודנהו ע"ש סופו ותפסו השטה כמ"ד יצאו מכלל בנ"ח דנהו ע"ש סופו? לזה השיב כדי שיקרע הים בפניהם כלום שאם היו תופסין השיטה כמ"ד שיצאו מכלל בנ"ח ודינם כישראל היה מקום לס"מ לקטרג בשעת קי"ס לומר מה אלו אף אלו מה אלו עו"ז אף אלו עו"ז דהשתא ליכא התנצלות לומר שהיו אנוסים דהא בישראל קי"ל שאפי' באונס יתרג ואל יעבור אבל השתא שתפסו השיטה כמ"ד לא יצאו מכלל בנ"ח א"כ שפיר יש להשיב על טענת ס"מ שאמר מה אלו וכו' שהיו אנוסים ושוגגין שבדין בנ"ח קי"ל בין בשוגג בין באונס פטור ומותר. עכ"ד הרב יושב אהלים ס"ז ועו"ז שבהקדמה זו פירש כמה מאמרי רז"ל, ע"ש.

וישראל אהב את יוסף מכ"ב כי בן זקונים הוא לו כתב החיד"א בפ"ד וז"ל שמעתי מי שפירש במ"ש בפ"ק דתענית חכמה מפוארה בכלי מכוער כי החכמה דומה ליין המתקיים בכלי חרס וכאשר ימצא גבר חכם בעז והוא יפה אף נעים והו' חידוש ורשמו ניכר, שיהא נזכר, ותנה רז"ל דרשו זקונים שהיה זיו איקונין שלו דומה לו ושכל התורה שקבל משם ועבר מסר לו והני תרי חכם ונהיר לא משכחת על הרוב דהחכמים אינם יפים וכך היא המדה חכמה מפו' בכלי מכוער, וז"ש ויש' אהב את יוסף מכ"ב ונ"ט כי בן זקונים הוא לו זיו איקונין שלו דומה לו ושופריה דיעקב אע"ה מעין שופריה דאדה"ר, ועוד שמסר לו כל קבלתו בשנים ועלתה לו וז"ש הוא לו דומה לו שיעקב אע"ה מעין שופריה דאדה"ר ואב בחכמה וע"כ חיבה נודעת לו, יע"ש.

והוא ז"ל פי' וז"ל עוד לרמוז כי בן זקונים הוא בגימטריא רחל בלאה עם הכולל והענין הוא כי בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל כי רחל היתה מעוברת מדינה ולאה מיוסף וע"י תפילת לאה נתחלפו עבוריה ועפ"י הגם יוסף הלך ברחל ודינה בלאה, ומה הפלא היתה ליעקב אע"ה שמחה שלימה שזה מופת כי הן אחיות מקודשות קדש הן לו למנה ושיכי אהדי ונזכר חשיבי וראשם מגיע השמים לפי רוב הענוה יראת ה' ונמצא שכה רחל ולאה גם שתיהן ביוסף שהיה נוצר ועובר בבטן לאה ורחל ילדתה, וז"ש ויש' אהב את יוסף מכ"ב כי בן זקונים הוא שבו שורש רחל ולאה כחדא שריין בחדא מחתא ואשתני למעלייתא ורבו כתרנא מכל שבטי יש' יע"ש. ואפשר עוד לומר כי הנה יעקב אע"ה היה גלגול אדה"ר ובא לתקן מה שחטא אדה"ר בג' ע' כמ"ש האר"י ז"ל והיו שאמרו שופריה דיעקב מעין שופריה דאדה"ר בזה"ר הק' ודייק הרב אס"מ דמאי דקאמר מעין הינו שהוא גלגול כמפורש בתקונים ובס' קרבן שבת משם האר"י ז"ל שיוסף הצדיק היה בו ניצוץ מאדה"ר ע"ש, וז"ש ויש' אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו שהיה זיו איקונין שלו דומה לו שכשם שהוא גלגול אדה"ר כן יוסף היה בו ניצוץ אדה"ר ומתיחס לו ועל כן אהבו מכל בניו ור"ת בן זקונים הוא לו וס"ת זקונים הוא לו אדם ב' פעמים עם שני כוללים רמזו כי לו אדם כמוהו ניצוץ אדה"ר.

אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה וכו' וישראל אהב את יוסף וכו' לפרש המשך הכתובים שבא הכתוב להורות כי כולו זרע אמת וכולם צדיקים, וז"ל אלה תולדות פסל את הראשונים זרע עשיו ואלה מוסיף גם לעשיו, והחל ביוסף הצדיק ובו שני גרישין כמגביה קול ואומר אל לעון תחשבו שהוציא דבה כי הוא בן יו' שנה היה ורך בשנים ומנהיג את אחיו ברוב חכמה וכשרון וז"ל היה רועה את אחיו בצאן, ושמא תאמר בגאווה היה מנהיגם להשתרר עליהם, הלא והוא נער מתנהג כמשרת לכל כת בפני עצמה וז"ל את בני בלהה ואת בני זלפה, ושמא תאמר למה הביא הדבה רעה? לז"ל אל אביהם אב לבנים ולא לזרים, ולא לבישם רק ישתדל שדרכיהם תהיה ישרה, ואם תאמר למה קבל יעקב הדבה לז"ל וישראל אהב וכו' וטעם רביעי שעל ישראל כמגביה קול ואומר ישראל שאם תבא להאשים אל תאשים כי וישראל קראתיו שמורה על יושר לבב! ומה שאהב אותו לא על הדבה ח"ו אהב אותו רק כי בן זקונים כמשמעות שנית טעם זקנים עמו שקנה חכמה, ועוד השיב על אחיו שעתה תכבד יותר אשמתם והיאך אומר למעלה אלה פוסל? לז"ל ויראו אחיו בטעם רביעי כמרים קול כי ראו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו וחששו פן דבתם רעה והוא לבדו בעינו צדיק כי הוא עשה ע"י הדבה ושמא תאמר ולמה לא דנו אביהם לכף זכות שע"י בן זקונים עשה הדבר ולא על פי דיבה לז"ל מכל אחיו שאם על היותו בן זקונים הלא יותר? וזקונים בנימין ואותו היה ראוי לעשות לו כתונת פסים אלא בודאי על הרוב קבלת הדבה והם היו צדיקים, והתנצלות השבטים כוונתו במדרש באומרם כתונת פסים אל תקרי פסים אלא פס ים וז"ל לכו חזו מפעלות אלהים למה וישנאו אותו כדי שיקרע הים לפניהם, והענין ע"ד מאמרם ז"ל על פסוק הים ראה וינוס מה ראה? ארונו של יוסף ראה בזכות וינוס ויצא החוצה נס הים מפניו וזה כונת המדרש למה וישנאו אותו הלא הצילים והרחיקם מן החטא כי אפי' בהמתם ש"צ וכו' צדיקים עצמם לכ"ש ויוסף צדיק גמור היה שהים נס מפניו כאמור אך מה? היתה למען יתגלגל הדבר אל מכר יוסף באופן שיקרהו עם אדונתו שינוס ויצא כדי שע"י הים ינוס מפניו, מוהר"ם אלשיך ז"ל. יוסף בן טו"ב שנה היה רועה את אחיו בצאן והוא נער וכו' ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו ופירש"י בר חכים הוא ליה נראה לפרש עם מה שהבאתי מהמפרשים שנענשו ער ואונן בפחות מבן כ' שנה ע' לשהיו חריפים בעלי חכמה כיצ"ש ובוהו תתיישב החקירה שהיתה ביוסף שאמרו שנענש על ויבא דיבתם ולפי השנים שהיו לו לא היה מן הראוי שיענש מב"ד של מעלה כיון שהיה פחות מבן כ' שנה אלא החכמה והחריפות שהי"ל היה נחשב למעלה מכ' וקבל עונשו א"כ היינו שהגידו הכתובים יוסף בן טו"ב שנה והוא פחות מעשרים ואמאי מספר הכתוב ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם ונענש ע"ז? לזה מתרץ כי בן זקונים הוא לו בר חכים הוא ליה וער ואונן לא חשיב חריפותם וחכמתם נגד יוסף ולכך נענש ועיין מה שכתב הרב בנין אריאל, וק"ל מהרב אב"א, ועשה לו כתונת פסים כתב הרב מוהר"א מגרמיזא זצ"ל ברמזו כי מגין פסים נחסרו מ"ת שנה של הגלות עכ"ד, ופי' בהק' משו"ל בפ"ק דשבת, לעולם אל יעשה אדם בין הבנים בשביל ב' סלעים מלת שהוסיף יעקב ליוסף נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים והעבדות נתכפרה במה שנמכר יוסף לעבד ועי"ז ישכו כ"א רד"ו שנה והשתא אתי שפיר שהיתה סבה לגלות שם נרמז בכתונת יוסף במ"ש ז"ל פסים ר"ת פוטיפר סוחרים ישמעאלים מדינים ושם נרמז שזה גרם להצלת ישראל שחסרו ק"צ מהמנין, שבעבדות יוסף נתכפר ועבדום ויצאו בחצי הזמן, ודו"ק, ועשה לו כתונת פסים אמז"ל במסכת שבת ד' יו"ד לעולם אל יעשה אדם שנוי בין הבנים שהרי בשביל משקל ב' סלעים שהוסיף יעקב ליוסף נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים, ובוהו פי' ה' נתינה לגר סמיכות הכתוב ארמי אובד אבי וירד מצרימה, כי לבן רמה את יעקב בתתו לו לאה תמורת רחל שגרם לצאת ראובן ראשית אונו של יעקב ולא יוסף, ואלו היה נותן לו את רחל היה ליוסף משפט הבכורה והיה יכול לשנותו בין האחים בעבור בכורתו ומה גרם וירד מצרימה, והרב הק' מהרח"ו זצו"קל נתן טעם על מה ששנה יעקב את יוסף בין אחיו הוא כי קנאת סופרים תרבה חכמה ולמדו כל חכמתו וכדי שגם הם יתחכמו שנה אותו ואז יאמרו בלבם שהחכמה שגרמה לו זאת גם אנחנו נדבק באבינו וילמדנו.

והנה אנחנו מאלמים אלומים וכו' הדק' מבואר אומרו קמה וגם נצבה, שנית המלוך תמלוך. בהא התימה ולא שמשול תמשול, והענין הוא עפ"י מה שאמרו ז"ל כי הנה העושר הבא לאדם מצד מזלו אולי ע"י חטא יצא ממנו רעה לאדם כמש"ה עושר שמור לבעליו לרעתו וכתוב פן אשבע וכחשתי ואמרת מי ה', אבל העושר הבא לאדם מצד מעשיו הטובים עליו נאמר לא יאונה לצדיק כל און, וכתוב ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה שלא יצא ממנה דבר רע, כיון שזכה לעושר מצד מעשיו ולא מצד המזל, ויוסף כאשר הראו לו בחלומו שעתיד להיות מלך איננו מצד המזל אלא מצד כי ה' אתו בהתגברו על יצרו תמיד כמ"ש רש"י ז"ל עפ"י וירא אדוניו כי ה' אתו שהיה שם שמים בפיו תמיד וכוונת דבריו שראה אדוניו כי תמיד מורא ה' לנגד עיניו ואין כונת דבריו שהיה מזכיר לבטלה, ולכן הראו לו כי עתיד לזכות מצד מעשיו ולא מצד המזל, וז"ש יוסף לאחיו והנה קמה אלומתי שאהיה מלך עליכם וגם נצבה שתשאר ולא יצא ממנה שום דבר רע. אמנם קבלה ביד אחיו היתה כי המלכות היא משבט יהודה, וז"ש לו המלוך עתה גם תמלוך לעתיד, בשלמא אם משול עתה גם תמשול בעתיד התרשנו כי אולי תהיה מושל אבל המלוכה שתמלוך עלינו זהו דבר שלא נאמין ולכן הוסיפו עוד לשנוא אותו על חלומותיו. ובאור"א פ"י הגר"א ז"ל כי ההבדל בין מלך למושל הוא שמלך יש לו שרים ויועצים וכל העם מסכימים להמליכו עליהם ע"י שום תשים עליך מלך או יהיה מלך בן מלך, אך מושל אפשר שיהיה שלא ברצון העם כ"א בכחו וגבורתו הוא מושל עליהם בחזקה ככתוב מושל בגבורתו עולם להבדיל כי ב"ו המושל הוא בגבורתו מושל, אשר בזה יבואר כונת הכתוב בישורון דהינו ה' יתע' הוא היה במדרגת מלך בישורון ולא בדרגת מושל, והטעם בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל כלם בהסכמה באו וקבלו עליהם מלכותו ואמרו נעשה ונשמע, וזה כונ' הכ' כי לה' המלוכה על בניי כי כלם הסכימו במלכותו אבל בגוים הוא מושל כי בע"כ הוא מושל עליהם אבל לע"ל ועלו מושיעים בהר ציון ואז והיתה לה' המלוכה אף על הגוים כי גם על הצפנים יהיה בגדר מלך והטעם ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד וכלם ידעו אותי מקטנם ועד גדולם ולכן יקרא אז בגדר מלך גם על הגוים. מעתה זהו כונ' הכ' המלוך תמלוך עלינו בהא התימה וזה אי אפשר כי המלך צריך שיהיה ברצון העם ואנחנו אין אנו מרוצים להמליכך עלינו ואנחנו שונאים אותך בשלמא על אחרים יוכל להיות כי ימליכוך עליהם אבל עלינו אנחנו השונאים אותך תמלוך, אם משול אלו ראית בתלומך כי תהיה מושל בנו אז אמרנו אולי יבא יום ותהיה מושל בנו בע"כ אבל מלוכה א"א להיות, וכיון שאי אפשר למלוך כן א"א שתהיה מושל. ובאור"א פ"י ה' עת רצון ז"ל כי ההבדל שיש בין מלך למושל הוא כי המלוכה היא על אקלימים גדולים ומדינות רבות, אבל מושל הוא על עיר אחת כי כן דרך המלכים למנות מושלים בכל עיר ועיר וכן עושים משגיחים על כל דבר ודבר, והוא משתי סיבות הראשונה כי אין מכבוד המלך להשגיח הוא בעצמו ע"כ דבר, קטון וגדול, ועוד כי מן הנמנע אם הוא בעיר בירתו ישגיח על עיר אחרת אשר היא רחוקה מהלך כמה ימים, וזהו במלך ב"ו אבל הקב"ה בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה וצופה ומשגיח אף על בריה קטנה וזהו כונת הכתוב ברכו ה' מעשיו דהינו ברואיו שהם מעשי ידיו, והטעם כי בכל מקומות ממשלתו, והנה יוסף ראה בחלומו אלומתו קמה כגדר מושל וגם נצבה שנוקפה בעמידה שלימה שהוא בגדר מלך, לז"א אמרו לו אחיו המלוך תמלוך גם משול תמשול כי מלוכה וממשלה יאותו רק לה' לבדו אבל ב"ו א"א להיות אלא אחד משניהם ואתה יען שבקשת את שניהם בודאי חלומותיך שוא ידברו, בחלום הראשון כתיב והנה תסובנה אלומותיכם וכו' כאן כתוב שההשתחוויה היתה לאלומות ובשני כתיב וי"א כוכבים משתחוים לו ליוסף בעצמו, אך מן השמים הראו את יוסף בחלומות איך יפול דבר, כי ברדת אחי יוסף בראשונה לשבור בר כתוב ויבואו אחי יוסף וישתחוו לו וכו' ויוסף הוא משביר דהינו ההשתחוויה אינה אלא כדי לשבור בר, יען כי הוא המשביר השתחוו לו כאלו ההשתחוויה לאלומות השבלים, אמנם בשניה כאשר הכירוהו השתחוה לו בעבור שהוא יוסף והוא המושל. מד' רבה וז"ל והנה מאלמים אלומים בתוך השדה והנה קמה אלומתי וכו' ר' לוי ור' אחא ר"ל

אמר עתידין אתם לעשות אלילים אלמים לפני עגלי ירובעם ולומר אלה אלהיך ישר' אמר אחא עתידים אתם להעליל עלי דברים לפני אבא ולומר חיה רעה אכלתהו ומאן קאים לי משתיקותא דאימא קמה עכ"ל. הרב הנז' דקדק שראוי לידע מנ"ל לר' לוי שכך אמר יוסף להם אי משום דכתיב מאלמים אלומים אלומים כתיב אלמים לא כתיב, ועוד מה כונת יוסף באומרו עתידים אתם לעשות אלילים אלמים וכו' וגם כונת של ר' אחא צריך ביאור, ופ' בהק' דאיתא במדרש ויאמר האיש נסעו מזה נסעו ממדותיו של הקב"ה ע"כ, וכתב בס' דרוש שמואל בשם ר' העשיל שכונת רבותינו ז"ל במה דאיתא שם במדרש שמה שהיו רוצים השבטים להרוג את יוסף משום שעתידי ירבעם לצאת ממנו וז"ל אמר לוי זה עתיד להשיאנו לבעלים א"כ עתה לכו ונהרגנו וכו' וזהו כונת המדרש נסעו מזה נסעו ממדותיו של הקב"ה שהרי הקב"ה דן את ישמעאל באשר הוא שם ואחיק רוצים לדון אותך ע"ש העתיד עכ"ל, והשתא יבואר כונת רז"ל דר' לוי לשטתיה אזיל שדנו אותו על שבסופו וכו' ומה שאמר ר' אחא ומן קאים לי משתיקותא דאימא והכתוב הנז' יתפ' בב' אופנים אופן האחד פירוש משתיקותא דאימא הינו התורה שלא כתבה עליו עון וכו' ופ' הב' משתיקותא דאימא הינו רחל שהיתה צנועה ומסרה הסמנים ללאה וכו'. והנה אנחנו מאלמים אלומים וכו' הינו לומר שבשני הענינים מבריחין ישראל כח הסט"א שהוא היצה"ר והב' כוחות הנז' הם ק"ש ותורה במשנ"ל לעולם ירגיו אדם וכו' וכן אמרו בסוטה לגבי גלית השכם והערב הינו התיצב בזמנים אלו לבטל ק"ש של שחרית וערבית מ' יום לבטל מהם תורה שנתנה למ' יום כי הוא יודע שני כוחות אלו הם המות דיליה, וא"כ ז"א והנה אנחנו מאלמים אלומים וכו' מאסרין אסרין והינו שאנחנו חובשין הסט"א במה מאסרין אותם בתוך השדה רז"ל באותיות נעלמות במלת שדה ורז"ל שתעיין באותיות שדה מלאות שין דלת הא הרי הנעלם יוד נון ל"ת א פירש משכיל לאיתן שהם בנמ' אנכי שמע שהם בגמט' תצא ואנכי שמע גמ' תצא (ות"ה לע"ד כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלהיך בידך ורז"ל כי תצא הינו ע"י שמע ואנכי שהם ארבע מלכויות הנרמזות במלת כי אש קדחה באפי, באפי נוטריקון בבל אדום פרס יון בידך ודו"ק) ואנכי שמע רז"ל בתורה שמתחלת אנכי ובשמע מבטלין כח שדה עשו של ס"א שהם ארבע מלכויות הנרמזות במלת כי אש קדחה באפי, באפי נוטריקון בבל אדום פרס יון ובגמט' תצא ורז"ל ששמע ואנכי שהם גמט' תצא מבטלין כח ד' גלויות שהם ג"כ גימטריא תצא ובמאי מבטלין אותם באש נוטריקון אנכי שמע שהם ג"כ גמט' תצא וס"י כ' תצא ומצאה קוצים שהם סט"א כי האש, שהם אנכי שמע מבערים קוצים, וז"ש הכתוב והיה בית יעקב אש שהם אנכי שמע ובית יוסף להבה שהוא בגמט' מ"ב כנגד פרשה ראשונה דק"ש ובית עשו לקש ודלקו בהם הינו בכוחות אלו שהם הק"ש ואנכי ומ"ב אתון דפ' א' דק"ש שורפים בית עשו שהם ק"ש ת' איש, שהם גונדא דיליה וא"כ ז"ש והנה אנחנו כולנו יחד מאלמים אלומים בתוך השדה וכנ"ל והנה קמה אלומתי לקבל אנכי שיש בו תר"ך אותיות שהוא דרגא דיוסף שנקרא צפנת פענח צפנת בגימטריא כת"ר וז"ש הכתוב על פיך ישק כל עמי אותיות שאתר ישק כתר הינו אחד היוד כ' אחר ש' ת' אחר הק' ר', ומ"ש וגם נצבה כנגד פ' א' דק"ש שיש בה מ"ב תיבות וע"ה גם וסימן ודברת במ ובית יוסף להבה שהוא בגמ' מ"ב וכן בברכת מגן אברהם יש בה מ"ב תיבות אבל צריכה השתחויה תחילה וסוף עז"א והנה תסובינה אלומותיכם ותשתחוינה דיקא ה' מגלה עמוקות.

והנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה והנה קמה אלומתי וכו' ויאמרו לו אחיו המלוך פי' הר' מאיר שולטן ז"ל מפי השמועה שקימה היא מלכות שנ' ונאום הגבר הוקם על ונציב הוא מושל ודרך העולם שבתחילה יהיה נציב ואח"כ יעלה למלכות ויוסף ראה שיהיה מלך וז"א קמה אלומתי ואח"כ וגם ניצבה שיהא נציב וזה הפך טבע העולם, ומשור"ה אמל"ו אחיו המלוך תמלוך בתחילה ואח"כ אם משול תמשול בתמיהא ובדאי שזה החלום הוא שקר, ובאמת הסיבה לזה שהוא חלם כן משום שידוע שבתחילה יגלה משיח בן יוסף וימלוך על ישראל ואח"כ יהרג ויתגלה משיח נ' יוסף ויהיה משנה למלך משיח נ' דוד ומשור"ה ראה את החלום הפוך ע"כ.

ובא"א פי' הר"מ הנז' שרמזו לו שהאמת היא שעתיד למלוך עליהם יהושע שהוא מזרעו אבל עיקר כחו וממשלתו ע"י השבטים שהם הם הלוחמים בל"א מלכים ומושלים בהם וז"א המלוך ר"ל שהאמת היא שתמלוך אבל לא עלינו וז"א תמלוך עלינו בכתמיהא והביאו ראיה לדבריהם במ"ש אם משול תמשול בנו ר"ל מעיקרא דדינא אם יצא לך שם בגוים שאתה ראש הכובשים ומשלת בגוים רבים הוא דוקא מסיבתנו שנמשלנו כחיות השדה, גור אריה יהודה יהי דן נחש נפתלי אילה שלוחה וז"א אם משול תמשול בנו ר"ל בסיבתנו וא"כ אין מלכותך וממשלתך עלינו, זת"ד, ויאמר אליהם שמעו נא וכו' ויוסיפו עוד שנא אותו על חלומותיו וע"ד, שמעתי במשול"ל מי שחושדין בו אי אפשר שלא יהיה בו קצת מן החשד ואי אית ליה אויבים לית לן בה דאויבים הוא דאפקו ליה לקלא, והכא יוסף הצדיק הביא דבת אחיו ושנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום ולא יכלו דיקא אם ידברו אתו מקימין החשד ולכן מוכרחים להראות שהוא שונא ובכן אין לחשד בהם כלל, דאיהו שונא ואויבים הוא דאפקו לקלא וכל הענין שקר, ויוסף הצדיק נתחכם לספר להם חלומי שבוה מראה שהוא אוהב ומחזיקם לאוהבים כי אין מספרים החלום כי אם לאוהב ובוה מתקימת הדבה כיון שהוא אוהב וז"ש ויוסיפו עוד שנא אותו על חלומותיו וע"ד שהביא דיבתם וקימם במה שספר להם החלום, הגז'

ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום, וי"ל מה פשעו ומה חטאתו של יוסף אם אביו אהב אותו כדי שאחיו השבטים ישנאו אותו? ועוד יש לדקדק כשחלם חלום וסיפר אותו לאחיו ויוסיפו עוד שנא אותו וכמו זר נחשב על אנשים צדיקים שבטי יה למה ישנאו אותו כיון שמן השמים הראו לו החלום הזה ומה בידו, ואת"ל ששנאתם היתה על היותו מביא דבה רעה אל אביהם הכתוב אינו מוכיח כן ונראה לע"ד בהק' מ"ש במדרש פ' שמות וז"ל ואלה שמות בניי הה"ד, חושך שבטו שונא בנו ואוהבו שחרו מוסר מצינו שאברהם לא הוכיח את ישמעאל לפיכך יצא לתרבות רעה וכן דוד לאדוניו ולא עצבו אביו יצא לתרבות רעה, אבל יעקב שהוכיח את בניו יצאו כולם צדיקים הה"ד חושך, שבטו וכו' נמצא שמה שאין אביו מוכיחו ואדרבא מראה לו פנים יפות סופו שיצא לתרבות רעה וכאן היו רואים השבטים שיעקב אהב את יוסף אהבה עזה ולא עצבו אביו אמרו בדעתם ודאי שסופו יוצא לתרבות רעה ומקדיח תבשילו ח"ו על זה מה עשו הסתירו פניו ממנו ולא יכלו דברו לשלום רז"ל להראות לו פנים שמחות לא פנים זעומות כדי שיקבל מוסר ולא יצא לתרבות רעה ח"ו וכוונתם היתה לטובתו, ומה שהיה ראוי שיעשה אביו עשו הם כי לא נכון בעיניהם לומר לאביהם לא טוב הדבר אשר אתה עושה להסביר לו פנים אלא הוכיח אותו ע"כ עשו זאת שהראו לו שנאה בפנים וכוונתם לטובה, וכשראו שספר להם החלום, ויוסיפו עוד שנא אותו דאיתא בגמרא: לאדם טוב מראין לו חלום רע ולאדם רע מראין לו חלום טוב מימיו של דוד לא חלם חלום טוב ומימיו של אחיתופל לא חלם חלום רע וכששמעו אחי יוסף החלום של האלומים ונראים הדברים שהוא חלום טוב אזי גמרו בדעתם שח"ו יצא לתרבות רעה, וראיה מן החלום הטוב שאם היה צדיק היה להפך וע"ז ויוסיפו עוד שנא אותו על חלומותיו ועל דבריו, ודו"ק זכות הרבים.

המלך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו, יש להבין הכפל של מלכות וממשלה ומאי שנא שבמלכות נקט עלינו ובממשלה בנו, ונראה לע"ד לפ' עמ"ש הרב ראש דוד ס' האזינו ד' קנד' ע"ג בכה"כ נשבע ה' לדוד אמת לא ישוב ממנה מפרי בטנך אשית לכסא לך עמ"ש ראויה היתה ב"ש לדוד וכל האומר דוד חטא אינו אלא טועה, ובמה יודע איפה שנעשו פני שונאי דוד כשולי קדרה ממה שראו שבנה של בת-שבע יכנס למלוכה תחת דוד אביו והרי אמרו בזה"ק ובתנח"ו שהשומר בריתו זוכה למלוכה וזה לך האות דלא חטא בב"ש שמפרי בטנך אשית לכסא לך שאילו היה שם חטא, בפגם הברית לא יצא ממנה מלכות ב"ד, זת"ד והכי איתא בריש התקונים דמאן דנטיר ברית זכי למלכות וא"כ יוסף שזכה להיות אדון ומושל בכל אר"מ כי כמוך כפרעה אם היה נטמא באשת פוטיפרע לא היה זוכה לזה ואדרבא שכבש את יצרו זכה למלוכה וכדאמרו חז"ל והמפ' ומצינו שדרשו בפסוק

ומושל ברוחו ובפסוק אמרו המושלים אלה המושלים ביצרם וכן בפסוק המושל בכל אשר לו שהשליטו ביצרו א"כ זה רצו אחי יוסף לרמוז ליוסף דמלוך תמלוך עלינו באיזה זכות תזכה לזה להיות מולך במצרים אינו אלא בתנאי אם משול תמשול ביצרך ותהיה כובש יצרך באשת פוטיפרע ע"ז הוא שהמלוך תמלוך עלינו ומי הביאך עד הלום לבא לידי נסיון הוא בנו עמנו הייתם זוכים לזה שמכרנו אותך למצרים ועל ידינו בא לך זה שכבשת ומשלת על יצרך וע"ז זכית למלכות ונמצא שהכל היתה הסיבה מאתנו מהמכירה וגם שנראה דמות דיוקנו של אבינו ומאשר לאבינו הוא את כל הכבוד הזה. וק"ל מהנז' כי שמעתי אומרים נלכה דותינה אז"ל בילקוט הולכים לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם. ודקדק הרב שמ"י ז"ל בס"ן וז"ל ויל"ד מה נכלי דתות דקאמר בלשון רבים דלכאורה אינו אלא אחת דתו להמית. ופי' הוא ז"ל וז"ל אמנם יראה עם מה שנפרש ענין חלום הב' וז"ל והנה השמש והירח ויא' כוכבים משתחווים לי דאיכא למידק מדוע כשסיפר לאחיו זה החלום הב' לא כתיב ביה לא קנאה ולא שנאה כמו החלום הא' דקאמר והנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה קמה אלומתי וכו' והנה תסובנה אלומותכם ותשתחוונה לאלומתי מה כתיב שמה ויאמרו לו אחיו המלוך תמלוך עלינו וכו' ויוסיפו עוד שנא אותו על חלומותיו וכו' ואלו הכא בחלום הב' הנז' ויספר לאחיו והנה השמש וכו' לא כתיב וישנאו וכו' אלא עד אחד שסיפר אל אביו כתיב ויקנאו בו אחיו. ועוד מה זו תמיהא הבא נבא אני וכו' ומהו הכפל. ויראה ע"ד ההיא דכתב הרשב"א ז"ל והביאו מר"ן בזה"מ סי' מט' על ב' יוסף בן שמעון שיצא שטר חוב על א' מהם וכתוב בשטר אני יוסף בן שמעון נר"ו לויית מפי מנה ואביו של אחד מהם כבר מת בשעת ההלואה ואביו של הב' הוא חי. כתב עלה הרשב"א ז"ל כיון שכתוב בא הר' יוסף בן שמעון נר"ו זהו סימן שמי שאביו חי הוא שלוהה כי מלת נר"ו מפרשים אותה על שמעון שכתובה לפני נר"ו. אמנם מר"ן ז"ל כתב וז"ל כתב ולי נראה דלא הוי סימן דהא אפשר דנר"ו לא קאי אלא ליוסף ולא לאביו ע"כ. א"כ נמצא שאם יש לפנינו התכת דברים ואין אנו יודעים לקשר אותם אם לפניהם או אלפני פניו בזה מחלוקת בי לדעת הרשב"א קשר הדברים דוקא אלפניהם כמו הכא במילת נר"ו שדינן לה אמילת שמעון שכתוב לפניו ולדעת מרן ז"ל שדינן אלפני פניו כמו הכא במילת נר"ו שדינן לה על מילת יוסף שהיא לפני פניו למילת נר"ו א"כ דון מינה ואוקי באתרין הכא בדברי יוסף שאמר וז"ל והנה השמש והירח ויא' כוכבים משתחווים לי יש לדון ולהסתפק בדבריו דמשתחווים לי לא קאי אלא לפניו עם י"א כוכבים ולא על השמש והירח אלא שהיו עומדים שם השמש והירח ולפניהם היו הכוכבים חולקין לי כבוד ומשתחווים לי וכדעת הרשב"א ז"ל דנר"ו לא קאי אלא לפניו. או יש לפרש בדבריו שמאי דקאמר משתחווים לי לא קאי אשמש וירח ולא אי"א כוכבים אלא שהשמש והירח בפני צבא הכוכבים היו משתחווים וכדעת מרן הב"י ז"ל דנר"ו קאי אלפני פניו. ונפקא מינא לאשר חכמים הגידו בפ' הרואה כל חלום שנשנה ב"פ הוא מתקיים שני. ועל השנות החלום אל פרעה כי נכון הדבר מעם ה' לעשותו וכו'. והנה אם נאמר דמשתחווים לי דקאמר אלפניו קאי והינו אי"א כוכבים. נמצא החלום על אחיו וא"כ נשנה ב' פעמים שהוא ימלוך עליהם א' בחלום האלומות וב' כאן ב"א כוכבים וכודאי יתקיים ונכון הדבר מעם האלהים וממהר לעשותו שיוסף ימלוך על אחיו. ובזה הפ' ליכא לאקשויה עליו והלא אמך כבר מתה וכשם שזה בטל השאר בטל כמ"ש ז"ל. דהא כפי פירוש זה משתחווים לי לאו עליהו קאי ור"ל דלאו אשמש וירח אומר משתחווים לי אלא רז"ל בפניהם הינו שהי"א כוכבים משתחווים לי בפני השמש והירח ואף אם אמו כבר מתה יאמר לפניו דהא הצדיקים לעולם הוי בפניהם ע"ד מ"ש ז"ל ע"פ ויוציאך בפניו שדרשו ז"ל דקאי על אברהם ויכול להתקיים וא"כ נמצא כפי פירוש זה שהחלום ודאי יתקיים הן מצד שנשנה ב"פ וכנז' והן מצד דליכא לאקשויה עליו והלא אמך מתה וכשם שזה בטל וכו'. אך אם נאמר דמשתחווים לי לא קאי אלא אלפני פניו אשמש וירח בלבד וכנז' וכדעת מרן ז"ל. נמצא כפי פי' זה כי חלום אחיו הינו שהוא ימלוך עליהם לא נשנה שהרי לא נשנה בהשתחוויה שהרי חלום הב' לא קאי עליהם אלא על שמש וירח וכנז' וגם

לא חלום אביו נשנה, וכ"ש דאיכא למפרך עליו והלא אמך כבר מתה וכי היכי דאמו אי אפשר גם דאביו ליתא, א"כ חלומי לא יתקים כלל הן מצד שלא נשנה לא על אחיו ולא על אביו והן מצד שיש להקשות עליו והלא אמך כבר מתה וכו' וכו'. והנה כשסיפר יוסף לאחיו: והנה השמש והירח וי"א כוכבים משתחוים לי, תפסו השיטה כדעת מרן ז"ל הב"י ז"ל דנר"ו קאי אלפני פניו וה"נ הכוונה משתחוים לי קאי אשמש והירח ולא אליהם ונ"מ דלא נשנה לא שלהם ולא של אביהם ולא יתקיים, ולפיכך כשספר להם לא כתיב לא שנאה נוספת ולא קנאה וע"כ ויספר אל אביו ואל אחיו כלו' סיפר לאביו באופן שיהא נשמע ומשתחוים לי אל אחיו, אמנם עשה אביו עצמו כאילו לא ידע ולא הבין תנא אהיכא קאי ואמר כמסתפק בב' הסברות ואמר מה החלום הזה אש"ח כלו' מה פירושו הבא נבא אני ואמך להשתחוות וכו' בין ביאה לביאה כלו' דנסתפק כי לא כולם באים להשתחוות אלא הכוכבים משתחוים והשמש והירח אינן בכלל השתחויה אלא ביאנו ובנינו והיגו דקאמר להשתחוות ולא קאמר משתחוים אלא הכונה שמא הכי קאמרת דאני ואמך בכלל הביאה של אחיך הבאים להשתחוות לך, או שמא ה"ק דאחיך הם באים בכלל ביאתנו ובאים להשתחוות לך דנסתפק אי מקרא נדרש לפניו וכדעת הרשב"א ונ"מ כי חלום אחיו נשנה ב"פ, או שמא נדרש דוקא לפני פניו אשמש והירח ונמצא כי הוא לא יצלח כי לא נשנה לא חלום אביו ולא חלום אחיו, אכן, השבטים כשראו שיטת אביהם שיש לדון גם כשיטת הרשב"א שלפניו קאי ועיקר ההשתחויה אי"א כוכבים או ויקנאו בו אחיו דהשתא נכנס ספק בלבם שמא היה חלום שנשנה שיתקיים הנגיד הכתוב ואביו שמר את הדבר כלו' דאף לא נשנה חלומי מ"מ איכא למתלי דמפני כבודו של יעקב שהיה אביו לא נשנה ב"פ וז"א ואביו שמר את הדבר על היותו אביו שמר את הדבר.

ועפ"ז יובן מש"ה וישלחוהו מעמק חברון ודרשו ז"ל מעצה עמוקה שהיתה בין ה' ית' ובין אברהם שאמל"ו כי גר יהיה זרעך בארץ ל"ל ועבדום וענו אותם ת' שנה, והענין עפ"י מ"ש ה' מוהר"ח אלפנדרי ז"ל פירש על מ"ש הרא"ם ז"ל ע"פ כי גר יהיה זרעך וכו' שמשנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ת"ש ופ"י ה' מוהר"ח הנ"ל שמאמר ת' שנה דבק עם מאמר כי גר יהיה זרעך לא עם ועבדום וענו ת"ש דלפניו שהרי לא היה השעבוד והענוי במצרים אלא רד"ו שנה הוצא מהם ע' שנה כל זמן שהיה יוסף קיים א"כ לא היו בשעבוד אפי' רד"ו כ"א פחות הרבה והיכן הגזירה ועבדום וענו אותם ת"ש אלא ודאי שמאמר ת"ש דבק עם שלפני פניו עם כי גר יהיה זרעך וכו' ולפי דברי הרא"ם ז"ל באנו למחלוקת הרשב"א והב"י שלדברי הרשב"א ז"ל מאמר ת"ש קאי אלפניו דקאמר ועבדום וענו אותם ת"ש וצריכים היו להיות בעבדות ת"ש ולדברי הב"י מאמר ת"ש אלפני פניו דכתיב כי גר יהיה וכו' וא"כ שפיר מנינן מיצחק וכדברי הרא"ם ז"ל.

וא"כ זש"ה וישלחוהו מעמק חברון והינו בא הכתוב ליתן טעם ליעקב אע"ה שאיך שלחו ולא חשש פן ואולי אחיו יהרגו אותו והוא דדילמא אחיו יתפסו השיטה לומר מ"ש והנה השמש והירח וי"א כוכבים משתחוים לי דמילת משתחוים לי נדרש אלפניו אי"א כוכבים וא"כ הו"ל חלום שנשנה עליהם עם חלום האלומות ויסכימו להורגו, א"כ הכתוב עצמו הוא מקשה היאך וישלחוהו ולא חשש לאחיו פן יזיקוהו וכנ"ל וע"ז תירץ מעמק חברון הינו כי היתה דעתו מאותה עצה עמוקה דכי יהיה וכו' והינו כי השבטים ראו שכל האבות היו בחזקת גרים להשלים לבניהם הגלות כשירדו למצרים וע"כ א"א לומר כן אלא אם נאמר דמאמר ת"ש נדרש אלפני פניו וכי גר יהיה זרעך ומיצחק מנינן ודכוותא ה"נ ודאי שיש לדון דמאמר משתחוים לי אלפני פניו קאי אשמש וירח וא"כ כי היכי דאמו אי אפשר, כך אביו ואחיו אי אפשר ודבריו לא שרירין ולא קימין וזהו שהיתה דעתו של יעקב ששלחו ליוסף ולא חס עליו וכנ"ל.

ועפ"ז ירמוז ג"כ מאמר רז"ל נסעו מזה נסעו ממדותיו של הקב"ה והינו מענין הגרות שגרם הי"ת לזרעו של אברהם משמע שכך היא המדה באמרו ית' להיות הדבר נדרש אלפני

פניו, וא"כ הוא הדין נמי בחלום יוסף מלת משתחווים לא קאי אלפני פניו אשמש וירח, והם נסעו מזה ממדותיו של המקום, אלא אדרבה כי שמעתי אומרים נלכה דותינה כל' נסע ונלך ממדתו ית' שמתנהג בנו בענין הגרות ונהפוך למידה אחרת עמו ונדרש הכתוב אלפני דוקא ולא אלפני פניו, ומעתה זהו שז"ל במאמרנו הנז"ל מבקשים לך דתות כלומר שהיו מסתפקים בב' דתות אם דברי יוסף במאמר משתחווים לי לפניו קאי אי"א כוכבים וכדעת הרשב"א או לפני פניו ומשתחווים קאי אשמש וירח וכדעת מרן ז"ל וילך יוסף וימצאם בדותן בדעת א' שכבר הסכימו לדון את דבריו לחיובא ואלפניו קאי הנו י"א כוכבים משתחווים לי והז"ל חלום שנשנה ב"פ ועכ"פ יתקיים, וז"א הנה בעל החלומות הלזה בא כל' דב' החלומות של האלומים ושל י"א כוכבים נשנו עליהם ועל כן נסכים להורגו ואנחנו נמלטנו, ודו"ק עכ"ד הרב ז"ל הנו, ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות וכו' ונראה מה יהיו חלומותיו רה"ק אמרה כן נראה מי יקום, סמ"ך ליה וישמע ראובן ויצילהו מידם וכו' השליכו אותו אל הבור הנה במדבר ויד אל תשלחו בו, פי' הרב מצודות בחידושו לתענית ד"ט ע"ב ואילך עמ"ש שם ריו"ח שמע אילפא לא שמע אמר ר"י ש"מ לדי ידקיימא לי שעתא ולכן נראה מה יהיו חלומותיו שאמרה רה"ק וישמע ראובן לבד ולא אחיו והכריע מזה דלדידי קיימא להצילו דאי כפשטיה וישמע ראובן לא שייך בו ויאמרו איש אל אחיו כשמספרים בקרוב פנים אל פנים, אלא ויען ראובן היל"ל אם לא דקאי על רה"ק שאמרה ונראה מה יהיו חלומותיו וישמע ראובן הוא לבדו ומזה לקח חזק בידו להצילו לגמרי הוא שהורה לאחיו הוכחה גמורה שהש"י אינו חפץ שתהרגו אותו ואעשה לכם הבחנה השליכו אותו אל הבור הנה במדבר דייק לומר אל הבור הזה מכלל דאיכא אחריתי והוא דאיתא בגמרא נפל לבור של דובים ואריות אין מעידין על אשתו שתנשא שאולי שבעים באותה שעה ולא טרפו אותו נפל לבור נחשים ועקרבים מעידין על אשתו להשיאה דמשום אי יציאה המיתו אותו, ולכן בא ראובן להוכיח להם כי אין רצונו ית' שיהרגו אותו ואמר ההבחנה השליכו אותו אל הבור הנה אשר במדבר שהבור ריק אין בו מים ונחשים ועקרבים יש בו ומעידין על אשתו שמת ולא כסברת אחיו דהיו רוצין להשליך אותו אל הבור של דובים ואריות כדכתב להדיא מוה"רם אלשיך ז"ל בפירושו כי"ע"ש בפרט דיש הוכחה אחריתי דמים אין בו ואי היה מים היה תלינן דיקדים יוסף המים וישתה ולא יזיק לו לנשיכות של נחשים ועקרבים יש בו ובדאי שימות ועכ"ז יעמד חי גמור דאינו חפץ ה' שתמיתו אותו וכ"ז עשה ראובן כמ"ש ברה"ק ונראה מה יהיו חלומותיו דברירא ליה מדהוא שמע ולא אחיו הוא דמוטל עליו להצילו דכך הסכימו מן השמים וכו' להשיבו אל אביו דאחר הוכחה זו שעשה אין ספק שימשכוהו מן הבור להורגו אחר שראו אותות ומופתים שהקב"ה יצילהו בידם, ובזה סרה מהם קושית מהרש"א ז"ל מאי הצלה היא להשליכו לבור של נחשים ועקרבים שבלי ספק ימות שם יע"ש דהא לפי דברינו שבטוח היה ראובן שבחמלת ה' לא תאונה אליו רעה ואדרבה היא הנותנת להוכיח להם שלא יהרגו אותו כלל אחר שהעלוהו מן הבור, עכ"ד ודו"ק, משם אברהם אנכי ז"ל.

חיה רעה אכלתהו טרוף טורף יוסף, יש להעיר אמאי קרא אותה רעה הלא בודאי החיה נשלחה מן השמים להעניש וכמ"ש על פסוק למשפטיך עמדו היום, וכתוב אם ינשיך הנחש בלי לחש ומה גם דכתוב בס' הישר שציוה יעקב אע"ה להביא לו חיה שימצאו להורגה וכו' ובהמה מה חטאה, ותו למה כתיב כפל טרוף טורף, ואפ"ל במעשה שכתוב בוזה"ק ד' פו' שנחש היה הולך לדרכו ואמל"ו ר' אליעזר כבר חזר בתשו' ולא היה רוצה לשמוע עד שאל"ו תלך ותמית גוי פ' שמח הנחש והלך להמית גוי, ומבואר שם דכיון שניתן להזיק אינו חוזר עד בא חליפתו, הנה כי כן אפשר דיעקב אע"ה חשב שמא חטא יוסף איזה חטא ולפי ערך גדולת נשמתו ניתן רשות לחיה, אך ודאי גם יוסף שב בתשובה ויצאה בת קול לחיה שתתזוור החיה כמו שהיה בעובדא דר"א הנו' והחיה לא רצתה לשמוע אחר שניתן לה רשות וז"ש חיה רעה שהיא רעה שלא שמעה בחזרה והו' טרוף בתחילה כשחטא נגזר עליו ואפילו ששב בתשובה נטרף מהחיה רעה שלא שמעה בחזרה ודו"ק החיד"א ז"ל בפ"ד בס"ז ע"ש.

ויראו אותו מרחוק פירוש ויראו את יוסף לעתיד רחוק מעבודת האל מצד עגלי ירבעם ובטנם יקרב אליהם ויתנכלו. הרב הגדול מה"ר וידאל צרפתי בפירוש הרב הנז' בחו"א. חיה רעה אכלתהו טרוף טורף יוסף אפשר שנצנצה בו רוח הקו' בפיו והכונה שכיונה רוח הקו' כך חיה רעה היא אשת פוטיפר שהסט"א נכנסה בה והינו שהשתדלה מאוד בכל עוז להכשיל יוסף כי בזה היתה תלויה גאולת ישראל ותקון אדה"ר ואם ח"ו יוסף היה חוטא נחרב העולם, זאת היתה להסט"א להסיתו. וה' לא עזבו ונצול והיה תקון לאדה"ר וישובו ישראל מהגלות אך זאת החיה מחשבה רעה והקב"ה מצרפה למעשה ונחשב כאלו חיה רעה אכלתהו אבל האמת טרוף טורף יוסף הי"ל טרדה וטרופ אחר טרוף אף שהיה אח"כ בבית הסוהר אחר כל הטרופ נשאר יוסף הצדיק כמעיקרא מהנז'.

וישב ראובן אל הבור וכו' וישב אל אחיו ויאמר הילד איננו ואני אנה אני בא פירש"י ז"ל אנה אברה מצערו של אבא ע"כ. וקשה שתיבת אני מיותרת שהיה לו לומר ואנה אני בא ופי' ה' לב אריה בהק' מ"ש המקו' וגם במד' ילקוט אמר רבי יהודה לא נמסרו עשרה הרוגי מלכות אלא על מכירת יוסף, אמר ר' אבין וכו' ועדין אותו חטא תלוי עכ"ל, וכתב משם הרב מוה"ר א' גלנטי ז"ל שנשמות השבטים נתגלגלו בגוף התנאים עשרה הרוגי מלכות, וכתב בספר הכונות להאר"י ז"ל שר' עקיבא בא במקום השכינה וז"ש אשריך ר' עקיבא שיצאה נשמתך באחד. בשביל אחד היא השכינה כי השבטים שתפו השכינה עמהם, עוד כתב בגלי רו"א שיעקב אע"ה נתגלגל בר' עקיבא כי יעקב אותיות עקיבא ע"ה, וזהו מיד' אביר יעקב אותיות ר' עקיבא, וכן כתב האר"י ז"ל, ולכאורה קשה כי למה נתגלגל יעקב אע"ה בר' עקיבא לסבול הצער כי מה פשעו ומה חטאתו נגד יוסף בנו? ונראה לפי מ"ש במדרש כשהיה יעקב זוכר את הדברים היו מעיו מתחתכים ואומר שאחיו היו שונאים אותו ואני אמרתי לו לך נא ראה את שלום אחיך וכו' ואמר לו הנני, שהיה יוסף יודע שאחיו היו שונאים אותו עכ"ו הלך במצות אביו, א"כ לפ"ז נראה שגם יעקב חייב בזה ח"ו כיון שידוע שאחיו היו שונאים אותו ועכ"ו שלח אותו אליהם, לכך הוכרח להתגלגל בר' עקיבא כדי לסבול גם הוא עם השבטים, וקצת ראייה לדברי מ"ש בס' ש"ך שיעקב אע"ה חטא בזה ח"ו וכמ"ש השבטים אנא שא נא לפשע עבדי אלהי אביך ואמרו אביך כלו' שגם אביך יש לו ג"כ עון במ"ש ז"ל לעולם אל ישנה אדם לבן בין הבנים ובסבתו היתה זאת ח"ו, והנה כבר ידוע שראובן לא היה בשעת מכירת יוסף כדפרש"י ז"ל וישב ראובן וכו' שהגיע יומו לשמש את אביו לו"א ראובן הנה ידעתי שמחמת חטא זה של מכירת יוסף מוכרחים אנו להתגלגל בעשרה הרוגי מלכות וגם אבינו יעקב מוכרח להתגלגל עמהם בר' עקיבא במקום השכינה, לו"א הילד איננו ואני רו"ל שהילד איננו שנמכר ואני ג"כ לא הייתי במכירה א"כ לא נשארו רק תשעה ובעבור זה צרפו את השכינה עמהם וא"כ אנה אברה מצערו של אבא רו"ל שאבא מוכרח לסבול צער להתגלגל בר' עקיבא, ובשלמא אם הייתי אני באותה מכירה א"כ הייתי אני עשירי ולא היו צריכים לצרף השכינה ולא מוכרח אבינו לבא בגלגול על צד השכינה אבל עתה הילד איננו ואני א"כ אנה אברה מצערו של אבא שמוכרח להתגלגל וכנז"ל, עכ"ד.

איתא במדרש וז"ל אמר הקב"ה לישר' אתם מכרתם אחיכם לעבד, לעבד נמכר יוסף חייכם בכל שנה אתם קוראים עבדים היינו לפרעה, לתרץ זה צריכים להקדים מה שאיתא במגלה עמוקות וזה לשונו כל טוב ארץ מצרים לכם הוא כי צריכים להיות שמה בגלות לתקן נפש אדם הראשון שחטא, ואיתא בפלוגתא אם ימותו אבות על בנים ובנים על אבות או לאו, ובזה תבין המדרש הנז"ל אמר הקב"ה לישראל אתם מכרתם אחיכם לעבד וקשה למה? ואין לומר מכח שעתיד לצאת ממנו ירבעם ויעבוד עבודה זרה כנז' במדר' דתיפוק ליה דלא ימותו אבות על בנים אלא מוכרחים לומר שאתם סוברים שעונשים אבות על עון בנים ובנים בעון אבות א"כ מכח זה חייכם בכל שנה

אתם מוכרחים לקרא עבדים היינו לפרעה ר"ל, מוכרחים אתם לירד למצרים לתקן חטא של אדה"ר שחטא בעץ הדעת שהוא האב שלכם שבלי זה ר"ל בלי מכירת יוסף לא הייתם ראויים להיות במצרים שהיה לכם תירוצן שאתם סוברים שלא ימותו אבות בעון בני משא"כ עכשיו מכח מכירתו סותר לתירוצן זה, ובוזה תבין מה שאיתא במגלה עמוקות וז"ל השר הגדול של מצרים הנקרא אמון שהוא שהיה לוקח ביד ימין שעיר עזים של מכירת יוסף וביד שמאל איל של יצחק והיה תמיד מקטרג על מכירת יוסף ועל עקידת יצחק שהעלו איל במקומו וכבר נתנו לו יצחק זכו' לכאורה קשה למה קטרג על שתיהן אלו בבת אחת? אבל לי נראה דב"ל לא היה יכול לקטרג עליו משא"כ מכח שנים אלו ביחד קשה ממ"ב לכך לקח ביד ימין שעיר עזים של מכירת יוסף ור"ל למה מכרו אותו אין לומר מכח שעמיד לצאת ממנו ירבעם ויעבוד ע"ז, דתיפוק ליה שלא ימותו אבות על בנים ובנים לא ימותו על אבות א"כ אין לכם תירוצן על מכירתו אלא מוכרחים אתם לומר שאם סוברים שימותו אבות על בנים ובנים על אבות א"כ קשה על עקידת יצחק שהעלו איל תחתיו למה לא נשחט יצחק שלו היה מן הדין לתקן חטא האב שהוא אדה"ר כנו' בעשרה מאמרות ואם אתם סוברים איפכא, שאין עונשים בנים בעון אבות? ומכח זה נשחט האיל, קשה על מכירת יוסף למה מכרתם אותו עבור ירבעם, וק"ל אדר"א.

ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות וכו' ועתה לכו ונהרגוהו וכו' ונראה מה יהיו חלומותיו פי' רש"י אמר ר"י רוח הקודש אמרה כך הם אומרים בנהרגוהו, והכתוב מסיים מה יהיו חלומותיו נראה דברי מי יקום וכו' ויש לדקדק מנ"ל דרשה זו שרוה"ק אמרה כך ושאינו לשון השבטים? שמעתי מהמקובל הגדול בדור הזה מהר"ר יהודה ליב מלוקנא ע"ד מאמר הזוהר שדורש פסוק מי אלה לך על השטן ביום הכפור ששואל למה התינוקות מתענים והלא לא חטאו ומסיים שם וז"ל ויאמר ה' אלהים רוח קודשא אמר ועל דא זקיף טעמא בארע סתים וכו' פי' שעל מלת ה' אלהים יש זקף גדול שצורתו ויו וב' יודין גימטריא כו' כמספר שם הוי"ה ומזה יצא לו לקדוש עליון האר"י ז"ל שפירש על מאמר רז"ל זה שמי שקרא לי אדה"ר, וקשה הלא בפסוק לא נאמר אלא ויקרא האדם שמות לכל הבהמה ולעוף השמים ולכל חית השדה ופי' הוא ז"ל שמ"ש אחר זה ולאדם לא מצא עור כנגדו מלת ולאדם קאי אדלעיל שפי' שקרא שמות לכל חית השדה ולאדם ג"כ ומזה יצא לרז"ל מ"ש ואתה מה שמך לי נאה לקרא אדם והנה על מלת ולאדם יש זקף גדול מורה שגם אליו יתברך קרא שם עכ"ד, והנה כאן ג"כ פירש על מלת ונראה יש זקף גדול מורה שרוה"ק אמרה כן, וע"כ וישמע ראובן ויציליהו מידם ר"ל שמע שרוה"ק אמרה להצילו ע"כ שם נפשו בכפו להצילו כיון שרוה"ק בעזרו ונכון לבו בטוח שיוציא מחשבתו הטובה לפועל, ועיין בזה"ק במאמר הנ"ל שאומר שם על מי אלה לך שמא קדישא לך ר"ל מי אלה אותיות אלהים עכ"ד, וק"ל.

ויראו אותו מרחוק ובטרם יקרב אליהם ויתנכלו אותו להמיתו ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות הלזה בא ועתה לכו ונהרגוהו וכו' וישמע ראובן ויציליהו מידם ויאמר לא נכנו נפש ויאמר אלהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו בו למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו, ויש לדקדק בזה ראשונה באמרו ויתנכלו אותו להמיתו ודרשו רז"ל שהתחילו לשסות בו את הכלבים וק' שמה זו עלתה על דעתך לשסות בו את הכלבים ועוד מה היתה כוונתם באומרם הנה בעל החלומות וכו' ומאי שנראה שהוא שייך למאמר הנה בעל החלומות וכו' ועוד תיבת לכו ללא צורך, ועוד מה ויציליהו מידם תיבת מידם למה לי? ועוד שאם ראובן חשש שלא לשפוך דם, איך הסכים להשליכו לבור שבלי ספק ע"י נחשים ימות ומ"ל ע"י כלבים מ"ל ע"י נחשים, ועוד שמאחר שאמר אל הבור הזה ממילא ידענו שהוא במדבר ועוד במאי פליגי שכל א' בירר לו מין מיתה, ועוד במ"ש ראובן לא נכנו נפש ודי אומרו לא נהרגנו, ועוד שתי אמירות הללו למה? שכיון שאמר לא נכנו נפש ל"ל לומר עוד אל תשפכו דם, ועוד מה

שנה שבמאמר שני אמר אליהם ודי שיאמר אל תשפכו דם כמו שבמאמר ראשון לא אמר אליהם.

ולפי דרכנו יבוא אל נכון ונקדים עוד מ"ש הר"ב תרה"ד בסי' ש"ז על ש"צ שהוציא עליו שמעון שם רע ומכח זה סלקוהו מש"צ ומנו אחר תחתיו ושוב הוברר שדברי שמעון הם שקר וכזב והקהל לא רצה להחזיר את ראובן מחמת שכבר מנו ש"צ אחר תחתיו ואבד פרנסתו ועתה צועק חמס על שמעון שגרם לו הפסד ע"י השם הרע שהוציא עליו, והשיב הרב ז"ל כי אף שלא טוב עשה שמעון במה שהוציא עליו שם רע וזה גרם לו ההפסד, מ"מ אינו מתחייב בדין עבור הפסד ממון, דהכא הוי גרמא ופטור משום שלא הויק כלום לממון של ראובן וגם הוא לא בטלו צ"ל ע"י גרמתו נסתלק ע"י אחרים וגם והיזק לא נעשה מיד כששמעו דהא מסתמא נתיצצו וכו' וכיון דלא הוי גרמי אלא גרמא פטור וכו' ודו"ק עוד נקדים מאי דאיתא במסכת סנהדרין ד' עו' שסה בו את הכלב שסה בו את הנחש פטור וכתבו התוס' והרא"ש בפרק לא יחפור ד' כב' דטעמא דפטרינן ליה משום דהוי גרמא ולא גרמי דהא לאו ברי היזקא דשמא לא ישוך הכלב והנחש ובפ' כיצד הרגל ד' כד' איבעיא להו משסה כלבו של חבירו בחבירו מאי משסה ודאי פטור בעל הכלב מאי מצי שא"ל אנא מאי עבידנא או"ד א"ל כיון שידעת שכלבך שמשסה ליה ומשתסי לא איבעי לך לשהויי גבך ופסקו הפוסקים שבעל הכלב חייב משום שאמר רבא התם אם תמצא לומר המשסה כלבו של חברו בחברו חייב וכבר ידוע שכל את"ל פשיטותא.

והנה הרב חן טוב והר"ב הכלים כתבו שמה הטעם ששנאו השבטים את יוסף היינו לפי שחשבו שידיתם אביהם מנחלתו מחמת השם הרע שהוציא יוסף עליהם כמו שעשה א"א ע"ה לבני הפילגשים וראיה לזה בראותם שאותו אהב אביהם מכל אחיו, אמור מעתה לפ"י הו"ל כהניא דתר"ד שע"י השם רע מפסידים ממון, איברא שאין זה רק גרמא בנזקין שפטור בדיני אדם עוד נקדים מ"ש מוהר"ח"א בעץ חיים שמ"ש לכו ונהרגוהו שם רמז למ"ש בפ' הנשרפים הכוהו יו"ד בני אדם ומת כולם פטורין. ר"י אומר האחרון חייב שקרב מיתתו, להכי אמרו לכו ונהרגוהו ביחד, שכולם פטורין כרבנן, וראובן א"ל לא נכנו נפש כינוי להם כר"י שעכ"פ האחרון חייב ולכן לא נכנו נפש כינוי להם שלא יגרע שיתחייב נפש א' ממנו עכ"ד והנה התם מפרש טעמא דר"י ורבנן ששניהם דרשו מקרא אחד רבנן ס"ל ואיש כי יכה כל נפש אדם עד דאיכא כל נפש ור"י סבר כל דהו נפש, ודו"ק, והנה בב"ק אמרו דצורבא מרבנן צריך שיהיה בו קצת גסות רוח אחת משמנה בשמינית ורב נחמן פליג וס"ל לא מינה ולא מקצתה מי זוטא מ"ד תועבת ה' כל גבה לב, ויראה דפלוגתיהו תליא בההיא פלוגתא דר"י ורבנן בפרק הנשרפין אי כל נפש הוייא כל נפש ממש או משמעות כל הוי מקצת שפירושו כל דהו ה"נ כל גבה לב לדעת המצריך מעט גסות הרוח בצורבא מרבנן ס"ל שמה שאסר קרא לגסות הרוח היינו ביש לו כל הגסות הרוח בשלימותה דהכי משמע שתועבת ה' לא הוי אלא א"כ הוא כל גבה לב שיש בו הגבהות לב הא פורתא ומקצתה לית לן בה אמנם ר"ן ס"ל שמשמעות כל היינו אפילו מקצת דהכי משמעותיה תועבת ה' כל דהו גבה לב, ואפי' מקצת איסורא, ודו"ק, ואחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת, נבוא לביאור הפסוקים כי השבטים עלתה על דעתם שע"י ש"ר שהוציא עליהם יוסף גרם להם שהדיחם אביהם מנחלתם וכהניא דש"צ שכתב התה"ד והנה הגם הלום דהו"ל גרמא ופטור כמ"ש תרומת הדשן מ"מ הרי בגמרא אמרו דגרמא בנזקין פטור אבל אסור, ואולם אחי יוסף רצו לדון אותו עפ"י מידותיו אשר דן להם והתיר לעצמו גרמא בנזקין ואפי' לכתחילה שדבר עליהם לה"ר וגם הם רצו לעשות כן ולגרום לו נזק ואפי' לכתחילה ולכן בטרם יקרב אליהם ויתנכלו אותו להמיתו שהתחילו לשסות בו את הכלבים דהא לא הויא אלא גרמא וכי דאיהו עבד לגרמא ואפי' לכתחילה נראה שמשמע ליה דגרמא פטור ומותר, הם ג"כ התחילו לשסות בו את הכלבים לכתחילה ולעשות לו גרמא ואפי' לכתחילה וכאשר עשה כן יעשה לו ועל פי מידותיו אמנם שמעון ולוי לא ניהא להו בהכי וכמו שיצא בדברי

ראובן ולכן בחרו להם דרך ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות הלזה בא שהוא בעל גאווה וגבה לב וכמו שהדבר מוכיח מצד חלומותיו שאמר לנו שהשמש והירח וי"א כוכבים ישתחוו לו ושאלומותיהם ישתחוו לאלומותיו כל זה מורה באצבע שהוא גאה וגאון וי"ש הנה בעל החלומות הלזה גבה לב שכן רומזת תיבת הלזה שהוא גבה עינים וכמו שפירשו המפרשים במ"ש הפלשתי הלז ולכן ראוי להמיתו וכ"ת שהא יוסף צורבא מרבנן הוא לכן התיר לעצמו קצת גסות הרוח דס"ל כמ"ד שצ"מ צריך שיהיה בו קצת גה"ר וס"ל שמשמעות כל גבה היינו עד דאיכא כל הגבהות לב הא קצת שרי, א"כ הוא ועתה ג"כ אנו נתפוס דין השיטה שכל נפש אדם עד דאיכא כל נפש הא אם הכוהו עשרה בני אדם פטורין ולכן עתה עפ"י מידותיו לכו כלנו ונהרגו דבהכי הרי אנו פטורים דכל נפש משמעותו עד דאיכא כל נפש וכאשר תפס הוא השיטה במשמעות כל גבה לב וישמע ראובן ב' השיטות ויצילו מידם כי ב' לא נתחוו כי הנה הגם הלום שלענין גה"ר נתפוס בשיטה להקל במקצת גה"ר לא בשביל זה להקל בענין נפשות אלא בענין נפשות ראוי להחמיר שכל נפש אדם כל שהיא נפש ואפי' מקצת נפש ולכן אמירה ראשונה היתה לשמעון ולוי ואמרו לא נכנו ואפי' כולנו כיון שהוא נפש ובענין נפשות יש להחמיר ולומר שכל שהיא נפש משמע ולשאר השבטים כולם אותם שעלתה על דעתם לשסות בו את הכלבים יען שהוא גרמא בגזקין ולדעת יוסף רמא בגזיקין פטור ומותר, אמר להם ראובן אל תשפכו דם והינו טעמא שהכלבים הם משלנו כמ"ש במד' שהיה להם כלבים בערמה אצלם והרי הלכה רווחת אף שהמשסה פטור מ"מ בעל הכלב מיהא חייב וא"כ הו"ל כלל כאלו אנתנו שפכנו דם, לכן זאת העצה היעוצה אם תרצו לעשות לו גרמא ותהיו פטורים השליכו אותו אל הבור הזה שיש בו נחשים ועקרבים שהם של הפקר וי"ש אשר במדבר שהוא הפקר נססה בו את הנחש הוי גרמא ופטור, א"נ אשר במדבר אשר אדם לא יעבור שם וימות ברעב דהא קי"ל כפתו ומת גרמא הוי ופטור ויד אל תשלחו בו או להרגו ע"י כולנו או בכלבים שהם משלנו שזה אינו פטור ועיקר כוונת ראובן היתה להצילו מידם דוקא כי מהנחשים לא היה מתפחד עליו כי לא ישוך הנחש בלא לחש ואפילו מהכלבים לא היה חושש עליו כי צדיק הוא ואין חיה שולטת בו רק חשש שבראות אחיו שלא שלטו בו הכלבים יבואו להורגו בידים ויסמכו על שיטת שמעון ולוי ובא ראובן בעצתו למען הציל אותו מידם דייקא, ודו"ק.

וימאן ואמר אל אשת אדוניו וכו' טעם לשלשלת שבתיבת וימאן פי' החיד"א ז"ל בהק' מ"ש ה' קרבן שבת ז"ל שיוסף היה בחי' אדה"ר ע"כ, וא"כ הן קדם נתלבש הסט"א בחוה והאכילה לאדה"ר מעץ הדעת וגרמה מיתה לדורות כאילו כולם קשורים בשלשלת המות ועוד תורה הס"א ונתלבשה באשת פוטיפר להחטיא את יוסף לעומת שבא לתקן ג"ע של אדה"ר כדי להחריב את העולם מכל וכל ולכן וימאן בטעם שלשלת שרמו לה יוסף שעדין לא שכחנו שלשלת המיתה שהוקבעה לדורות ועוד תוסיף תת כוחה עתה לקלקל? עי"ש.

ותתפשהו בבגדו לאמר וכו' שמעתי פירושו ומטו בו משם ה' שענ"ה ז"ל וצריך להעתיק מדבריו ועי"ש והוא כי ידוע שלבוש הרוחני הינו לבוש של הנשמה אינו בגמר כ"א ע"י קיום תרי"ג מצות וחדא מינהו היא מצות התשובה וא"כ מי שהוא צדיק גמור כיוסף שלא חטא מעולם אינו מקיים מצוה זו של התשובה ולהכי ותתפשהו וכו' כלומר בלבוש הרוחני שלו שאם לא יחטא ואח"כ יעשה תשובה אינו נגמר הלבוש שלו ומשו"ה פתתה אותו שיחטא ואח"כ יקיים מצות התשובה כדי להשליך בבושו הרוחני וע"ז אמר לו ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת הינו שאני יכול לקיים זה בחטא קל כדי לקיים מצוה זו, ודו"ק.

פרשת מקץ

להבין סמיכות הפסוקים את יוסף וישכתהו ויהי מקץ שנתים ימים, פירש הרב שדה הארץ ז"ל שיובן במה שכתבו חכמי האמת ז"ל כי אותיות ה"ו ושבשם הוי"ה ב"ה הם רמז לקב"ה, וע"י ששכתו ישראל קב"ה והשכינה נפלו בצער הגלות. עוד נקדים מה שכתבו המפרשים ז"ל בטעם אורך הגלות כל כך כי בעוה"ר לא נשאר מאלף הששי כי אם מעט שנים, ותרצו שעתיד הקב"ה לעשות אורך כל יום כשיעור שנה כמו שמצינו במרגלים יום לשנה, ובזה פירש מהרש"פ ז"ל כונח הפסוק למה לנצח תשכחנו תעזבנו לאורך ימים תשיבנו ה' אליך וכו' ורוצה לומר למה לנצח תשכחנו שלא נשאר לנו זמן לראות בטובה, ואם תאמה שתאריך לנו הימים וזה אומרו תעזבנו לאורך ימים, על זה כנסת ישראל אמרה: רבש"ע השיבנו ה' אליך וגטובה חדש ימינו כקדם שהיום הוא כ"ד שעות ואין אנחנו צריכים לישב בגלות כל כך כדי שאח"כ תאריך לנו הימים, ובזה יבואר וישכתהו ר"ל ע"י ששכתו ישראל ה"ו שהוא קב"ה על ידי כך ויהי רוצה לומר נפלו בגלות וצערקו ו' ה', וארך כל זה הזמן, ואם תאמר עד מתי ה' והלא לא נשאר זמן לראות בטובה, ע"ז מקץ וכו' רוצה לומר בסוף בזמן הגאולה יהיו ב' ימים ארוכים שנתיים כנוכר, ע"ש.

אִיתָא במדרש אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף ולא פנה אל רחבים זה יוסף וע"י
שומר כי אם זכרתי אתך, והזכרתי אל פרעה נתוספו לו שתי שנים ע"כ, והוא
תמות שמביא ראיה לסתור, ופירש הרב יוש"א ז"ל שיוכן בהקדים מה שכתב הרמב"ם ז"ל
שבני נח לא נצטוו ועל קדוש ה' אפילו בג' עבירות חמורות ועבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות
דמים ויעבור ואל יתרג, עוד נקדים את הידוע שמחלוקת היא אם אבות יצאו מכלל בני נח
או לא, ונפקא מינה דלמאן דאמר לא יצאו אינם נענשים בעברם ועל איזה מצוה מחמת אונס,
ולמאן דאמר יצאו נענשים, עו"ן מה שכתבו ז"ל שאשת אדוניו של יוסף היתה אומרת לו
שאם לא ישמע לה שתהרגה, הבה יבואר אשרי הגבר זה יוסף שמכר נפשו להריגה בסיבת
אשת אדוניו משום שסובר שיצאו מכלל בני נח ומצווה על קדוש ה' ואם תאמר מי זה אמר
שכיוון להלכה עד שתאמר עליו אשרי דילמא הלכה כמאן דאמר לא יצאו, ואם כן אדרבה
היה לו לעבור ואם נהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו, כמו שכתב הרמב"ם שם, על זה
מביא ראיה שהאמת אתו וראיה גדולה היא שע"י שאמר כי אם זכרתי אתך שהוא חטא קל,
אפילו הכי נענש בידי שמים כדין ישראל גמור שמע מינה שיצאו מכלל בני נח, עי"ש.

ויהי מקץ שנתיים ימים הה"ד קץ שם לחושך וכו' ושמעתי פירושו ומטו בה משם הרב זר"ב ח"ג כי ידוע שהכל תלוי בתשובה ואין ישראל נגאלים כי אם עד שיעשו תשובה והתשובה צריכה ג' דברים והם: צום קול ממון. אמנם כבר כתבו דו"ל כי אין בן דוד בא עד שתכלה פרוטה מהכיס ואם כן מהיכן יתנו צדקה, כי ממון האמור שם הוא צדקה ומוכרחים אנו לומר כי באותו זמן תועיל התשובה והם סימן קץ והם קול צום, כי ממון אין להם לתת צדקה ואם כן ז"א ויהי מקץ הינו לומר כי ישראל יאמרו וי כי התשובה צריכה לג' דברים והם ר"ת מק"ץ ממון קול צום ואם כן בעת הגאולה אין להם ממון ואם כן איך יעשו תשובה ויגאלו? לז"א הה"ד קץ שם לחושך היינו לומר כי לעתיד בעת הגאולה מותר להם אחת מהג' והיא הממון ואם כן היינו דכתיב קץ שם לחושך בעת הגאולה יועיל להם בב' והם ר"ת ק"ץ קול צום. ודו"ק.

ויהי מקץ שנתים ימים, יש לדקדק כי היה לו לומר מסוף, כי לשון קץ סוף הוא, אמנם נראה כי בא לרמוז על קץ הגאולה והוא בהקדים לתרץ קושיא אחת שהיא בפי כל, והיא: כי הלא אנחנו בגלות זמן רב ואם יבוא המשיח אין לנו לסוף שש אלפי שנה רק זמן קצר אבל התירוץ הוא שלעתיד לבוא יהיה יום אחד כמו שנה של עכשיו, היינו שיתארך הגלגל ויהיה יום אחד כמו שנה, וזה כונת הכתוב הרחיב בי מקום אהלך היינו שיתפשט המקום של ארץ ישראל והמקדש וכמו כן יתארך הגלגל ויהיה יום אחד כמו שנה, וזה כונת

הכתוב כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה ורוצה לומר יום אחד יהיה כמו שנה, וכן הוא אומר כימי צאתך מארץ מצרים היינו שנתן הקב"ה לדור המדבר והם יוצאי מצרים בעון המרגלים יום לשנה, כן הראני נפלאות לעתיד לבוא שיהיה יום אחד שנה, וזה רמז הכתוב גם כן עד מלאות לו שנה תמימה ימים תהיה גאולתו ורוצה לומר בעת הגאולה שנה תמימה תהיה יום בעת הגאולה, וזה רמז הכתוב ג"כ שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו העה ורוצה לומר רעה שראינו שנות שמחנו כימות לעתיד לבוא כי יום יהיה שנה, ואם כן זה רמז הכתוב כאן ג"כ ויהי מקץ, רוצה לומר בקץ הימין אזי יהיה שנתים ימים ור"ל יום יהיה שנה, ודו"ק. ה' מג"ע.

אביע אומר רמז ושרמזתי בפסוק ויהי מקץ וכל החלום ופתרונו ויש בו תוסחות מוסר, ואען ואומר כי הבן אדם נכון לקרותו פרעה כי כן רקיון הראשון שנקרא פרעה על שם שנפרע מהמתים כמבואר בספר הישר פרשת לך לך, ותנן החנות פתוחה והחנוני מקיף והרוצה ללוות יבא וילתה והגבאין מחזירין תדיר ונפרעין מן האדם וכו', אם כן פורע תדיר בעוה"ז ולעוה"ב נפרעין מגופו ונפשו בכמה מיני עונשין, לכך נאה לקרותו פרעה, והנה שנות האדם התנא חלקו, כל עשר חלק אחד, כדתנן עשר למשנה עשרים לרדוף שלשים לכח וכו', ויש בעוה"ז שני מינים, האחד לרעות בגנים ויצא יצחק לשוה בשדה שחוק וקלות ראש, בתיאטראות וקרקסים וכל מיני תענוג, והשני מאכל ומשקה לצבות בטן ושתיים נעשו שלש, שלשה מינים נזורים שמצדם ומביניהם יצאו נצבים פגם הברית, ברית הלשון וברית המעור.

וזה רמז נפש כי תמעול מעל ר"ת מאכלות ועריות לשון, והכונה נפש חלק אלוה ממעל חצובה מתחת כסא הכבוד אלהים חצבה לטובה והיא תמעול מעל במאכלות ועריות לשון עלובתא היא נשמתא כמו שכתוב בזה"ק, והנה השנתיים כשינוק שאינו הולך ומדבר ואוכל הן נגרע מהחשבון, כי גם על שני הקטנים יש מציאות דין כשרוצים להעלותו במעלה העליונה כמ"ש רבנו האר"י זצ"ל, וזהו הרמז ויהי מקץ שנתים ימים ימי היניקה אז ופרעה חולם נכון מאד כחולם והנה עומד על היאור העוה"ז הרומז לנחל שוטף וכל מי שהוא בעוה"ז הוא בסכנה אם שיטבע בנהר או יעבור הנהר בשלום ויגיע למחוז חפצו, ולמה הוא מסוכן? לז"א והנה מן היאור עולות שבע פרות רמז לו חלקי חיי האדם שבעים שנה נחלקים לעשרות והעוה"ז מלא תענוגים וז"ש והנה מן היאור, עוה"ז, עולות שבע רמז לו חלקי חיי, פרות רמז לתענוגים כמ"ש בעמוס סימן מ"ז ד' שמעו דבר ה' פרות הבשן על שם התענוג, כמו שפרשו המפרשים ותענוגי העוה"ז בעונות הם ממשיים ונראים בחוש העין, כמו שפירש הרב בלי יקר שזו היתה טענת הנחש וגם תאוה הוא לעינים שכל עניני העוה"ז הנאתם נראית בחוש וממשות, שלא כן עניני העוה"ב אינם נראים ונרגשים והם נסתרים מנגד עינינו ובוזה סביר מצאה ידו המקטרג המסית וז"ש ז' פרות יפות מראה מהתענוגים עין לא תשבע לראות ובריאות ובשר שע"ז שמנים ובריאים מגדלים בשר, ומוזה נבראים משחיתים ושרש הדינים הם פר וגם מלאכי חבלה דומין לפרות כמעשה הרב רבינו יהודה החסיד בבחור שהיה מגלה זקנו בתער שמת, ותיכף לקח נפשו שד בדמות פרה והכניסו ברפת, וכן במעשה השורים בזמן רב האר"י זצ"ל וכן במעשה העגלות בספר חסידים וכתוב ותמוגגנו ביד עוננו וז"ש והנה מן היאור עולות ז' פרות מלאכי חבלה אשר בראיתם הנשמה מצטערת ומצטמקת ותעמודנה אצל הפרות על שפת היאור שהם נבראים מכח התענוגים הרמזים בפרות ראשונות, ותאכלנה הפרות הרעות רמז שהמלאכי חבלה ישפוטו הם ועושים בו נקמה באכזריות מר ממות כי אכלה חרב סביביו נסערה מאד, ויקץ פרעה מתרדמת העוה"ז והתחיל להתעורר בענין וישן ויחלום אז הלמו עקבי עשתונותיו נבוכים הם בארץ מבוכה שניה, והנה ז' שבליים רמז בזה חלקי עשירות שניו שעוה"ז מלא שבליים מלאות מאכלים ומשקים יינות מינים ממינים ומתן שכרם ומים צרופים שונים וכוליהו למיניהם עולות בקנה אחד שהלב אוהבם ויהיה שולחנו שולחנם בסדר הגון יפה אף נעים ומוזה נברא.

והנה ז' שבליים גימטריא זהו השטן ואפשר שז"ש בפרק אין עומדים מלי כריסיה וגיבישי פירוש ע"י מילוי הכרס מיני רעות ששולטת בהן סט"א צומחים אחריהם מאכלות אסורים שמהם נבראים משחיתים, ותבלענה השבלים וכו' רמז שמלאכי חבלה מכים וקורעין כריסו ליד הכל בקריעה מחלה ונועה ואומרים לו טול מה שבחרת וזורים פרש על פניכם פרש חגיכם, חגיכם ולא חגי, חדשיכם ומועדיכם שלכם לא מועדי, היו עלי לטורת, ועוד רעה חולה ויקץ פרעה והנה חלום, שבהקץ הוא כאלו חולם שהוכה בסגורין ולא יראה בעיניו, וזהו ויקץ והנה חלום ויהי בבוקר כשהתחיל לזרוח עליו אור עפעפי השחר, אור נגה אליו ותפעם רוחו בשברה רוחו בקינת נפש כי תמעל מעל ויקרא פרעה לכל חרטומי מצרים וכל חכמיה רמז שנטה דעתו שהחכמים אשר הם מפורסמים מעכו"ם אשר חברו ספרים בכל חכמה ומוסר ואלקות והשארות הנפש וכיוצא הם יורוהו הנהגת העוה"ב, ואין פותר אותם לפרעה ופותרים היו אותם אבל לא לפרעה, שמי שידע אשר ישא את שמו פרעה שצריך לפרוע על כל רגע מימי חייו לא ירצה להתבונן בהם בספרים הללו כי אם היות יש בהם איזה גרגיר הראוי לשאת סם המית נתון בתוכן בידיעות רעות והיה הטוב ההוא יוצא מפי ורים, ולזה לא רצה בחכמתם שהם דומים לתענוגי העוה"ב תאוה לעינים וכן הספרים הנזכרים יש להם לשון חרב חדה וחלק משמן חכם לצוד נפשות, ולזה אין פותר אותם לפרעה.

וידבר שר המשקים הוא היצר הטוב על שם ששכר העוה"ב יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית ואף כי יש סוד בדבר מ"מ הפשט כתב הרשב"א והביאו בעין יעקב הנמשל ליון, שיין משמח וכו' ע"ש, ולכן נכון לקרוא ליצה"ט שר המשקים כי הוא הגורם ליון הנזכר, גם יצה"ר נקרא שר האופים כמו שכתוב בהושע סימן ו' כמו תנור בוער מאופה ישיבת מעיר מלוש בצק עד תומצתו ופירשו המפרשים שהיצה"ר מבעיר התנור כאופה שמכניס בלבו מחשבות ואישות הזימה וכיוצא ואינו שובת רק שיעור שיחמיץ ועשה מוימות לבו כאופה שיהיה מבעיר האש בתנור ולא ישובת רק שיעור שתחמיץ העיסה וכתיב עוד שם כל הלילה ישן אופיהם וכו' ע"ש, ולכן נכון לקרותו ליצה"ר שר האופים, היצה"ר שיש לו כוחותיו וגונדא דחימה ויהי עליהם לשר וגם גהינם הוא תנור אשר אור לו כציון ותנור בירושלים ויצה"ר הוא האופה שמכניס בני אדם לתנור גהינם כאופה שמכניס הפת, וידבר שר המשקים הוא היצה"ט אל פרעה, הוא האדם, את חטאי אני מזכיר היום, שני חסרונות שהיו לי א' שהיתי בבטן וביציאה לעולם בא היצה"ר ודוחה ליצה"ט לגמרי כמו שכתבו התוספות בפסקי נדרים ודייק ומצא בה וגם אחר י"ד שנה כשבא היצה"ט בא ילד מסכן בזוי ודבריו אינם נשמעין וזהו את חטאי תרתי, שני חסרונות אני מזכיר וזה כי אדם אחר ששמע ליצה"ר כל י"ד שנה ולא סר מדבריו כמלוא גימה וכאשר באתי ובמרירות אמרתי לו שלא ישמע ליצה"ר זה האדם פרעה קצף על עבדיו שהשני יצרים הם כעבד כמ"ש הכתוב מפנק מנוער עבדו שמצא עצמו גבוך מאד וקצף על שניהם שאינו רוצה לעשות שום דבר לא טוב ולא רע, ויתן אותי היצה"ט במשמר לי תחילה שאני באתי לשנות המנהג, אותי ואת שר האופים היצה"ר שלא רצה לשמוע לשום אחד ממנו עד אשר יתבונן הדין עם מי, ונחלמה חלום היצה"ט והיצה"ר היו נבוכים מה לעשות לאיש איש כפתרון חלומם חלמו שאני יהעתי שאם ישמע לי ילך לגן עדן ויצה"ר אם ישמע לו ילך לגהינם, ושם אתנו נער, שנער חצנו מהבלי העוה"ב, עברי, שהוא יהודי ונקרא עברי שתמיד בין עיניו כי הוא עובר לעוה"ב וימיו כצל עובר, עבד לשר הטבחים, שהוא בגלות, ונספר לו לפרעה יצה"ט ויצה"ר את חלומותינו, את מבוכתינו, וכאשר פתר כן היה אותי, יצה"ט, השיב על כני, שהיתי כיצירה בבטן ואת היצה"ר אני מזכיר בשם יצה"ר שרוצה לעשותו טוב, תלה, כמו שאמרו ז"ל יצר שמאל דוחה וימין מקרבת ותנן וכל מעשיך יהיו לשם שמים, אינו אומר התנא וכל מצותיך אלא מעשיך דייקא אכילה ושתייה ושינה וכיוצא יהיו לשם שמים לצורכי עבודתו ומשא ומתן לפרנס בני ביתו ולקיים לא תגנוב לא תעשוק לא תגנוב ולא תשקרו לא תעשו עול במדה דין שלך צדק וכו' נעשה היצה"ר טוב כאשר מעשיך הגופניים

והגשמיים ובעכירות תומר עכור העוה"ז יסבו בלבבתן לשם שמים, כמ"ש בשע"א סימן רל"א. וז"ש ואותו חלה תלוי ועומד עד שברוב הימים יהיה טוב.

וישלח פרעה ויקרא את יוסף כי ירא שמים ולמדן בכל יום מוסיף להתבונן בתורה ועבודה כנכון לקרותו יוסף ויריצוהו מן הכור כי נמצא מקום עמוק לקיים ממעמקים קראתך ה' ושם עובד ה' במקום שפל, ולמה זה? משום ויגלח שכבר גילח כל המידות רעות וכל תאוות גופניות, ויחלף שמלותיו, העביר הבגדים הצואים והתלבש מחלצות, חלוקה דרבנן ויאמר פרעה אל יוסף חלום חלמתי, אני נבון מאד, ופותר אין אותה, להעמידני על האמת, ואני שמעתי ועליך לאמר תשמע חלום וכו' ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי, אין דברי מהשכל רק אלהים יענה את שלום פרעה, ומה שאני אומר הוא מהתורה שהיא מפי הגבורה, והוא יענה שלום פרעה, ישם לך שלום במבוכות הללו ואל תירא ואל תחת, וסיפר לו את חלומותיו ונבוכותיו על אודות התענוגים והמאכלות כמו שהזכרנו לעיל, ויאמר יוסף חלום פרעה אחד הוא, אם אתה סובר שהם שני חלקים נפרדים תענוגים ומאכלות הכל לא היה מבוכה אחת דמאן העביד דא נפיל בדא ומהתענוגים יבא למאכלות אסורים וממאכלות אסורים יבא לתענוגים, את אשר האלהים עושה, מדת הדין הקשה ברשעים, הגיד לפרעה, שבע פרות הטובות ז' שנים הנה כלומר אתה סברת שהטובות של העוה"ז הן טובות והרעות שאח"כ בגיהנם הן רעות, לא כי הטובות הן חסרות ואין ראוי לקרותם טובות והרעות הן קשות בתכלית יותר ממה ששיערת, ועל כן כל פרות שבפרשה מלא חוץ מזה שכתוב פרת חסרה ז', וכן הטובות חסרות ז'. וז"ש שבע פרות הטובות אלו שבעה עידינן ש לשבעים שנה לעשרות בתענוגים הן פרות חסרות הטובות חסרות וגם הכל כאין ז' פרות הטובות ז' חלקים שנים וז' השבלים הטובות ז' חלקי שנים חלום אחד הוא הכל חלום אחד אינם טובות כאשר יתלום החולם והקיץ וריקה נפשו, אך ז' פרות ההעות מלא וז' השבלים הדקות ז' שנים יהיו שבע שני הרעב יש בהן הויה תדירית וז"ש יהיו שבע שני הרעב הויה קיימת, הנה ז' שנים באות לשון כי בא השמש חיי האדם שוקעות שבע גדול בכל ארץ מצרים כלומר מה שנראה שבע גדול הוא רצוף כמה צרות בעולם התלאות וזהו בכל ארץ מצרים לשון צרה ומצרים והטובות אינן טובות כלל כי מהטובות והתענוגים יבא כל נגע וכל מכאוב וכן מאכילה גסה ואין שמחת עוה"ז הגופנית שמחה כלל, וקמו שני הרעב קימה יש להם בשטף מים חבים בתגבורת ונשכח וכו' וכלה הרעב את הארץ כליון ודרוך וכו' מפני הרעב כי כבד הוא מאד ענן גדול כל הצער וצרות שמה, ועל השנות וכו' שנתעוררת מעט מעט בחלומות ומבוכות אלו כי נכון הדבר מעם האלהים הבא לטהר מסייעין אותו ולא ימנע טוב להולכים בתמים וממהר האלהים לעשותו פוקח עורים להשכיל להטיב ועתה תשובה כמו שאמור'ל על כמה פסוקים של ועתה אין ועתה אלא תשובה, ירא פרעה הסר העורון ומכת הסנורים ותראה ותתבונן בכל איש זהו סור מרע ועשה טוב, איש ר"ת אהבה יראה שמחה, שנצרכים מאד בעבודת השם יתברך, נבון וחכם היצר הטוב וישיתתו השליט אותו על ארץ מצרים עולם של צרות, יעשה פרעה העיקר הוא המעשה, ויפקד פקידים כמ"ש באבות דרבי נתן אם יש לך אותבים המוכיחים תאהבם ותשנא את שאינם מוכיחין וז"ש ויפקד פקידים כמ"ש וקנה לך חבר שיזכירתי ויזהירתי לעבודת ה', וחמש את הארץ מצרים תמיד מזוין בכלי זין שהאורב יושב עמך הוא יצה"ר, ויקבצו את כל אוכל תורה ומעשים טובים כמשו"ל כל אכילה ושתיה שבקהלת תורה, וכתבו המפרשים שהמצות הם מטעמים וזהו שאמר ויקבצו את כל אוכל כל מה שאתה מסגל מצות ומעשים טובים, ויצברו בר שיהיו המעשים ברים ונקיים, אוכל בערים בעוה"ב כמ"ש מונבו המלך אני גנזתי אוצרות במקום שאין היד שולטת וזהו ושמרו והיה האוכל לפקדון שמור לארץ החיים, ולא תכרת הארץ ברעב ששם לעוה"ב אי אפשר לעשות מעשים טובים כמ"ש כי אין מעשה וחשבון בשאול אשר אתה הולך, וז"ש ויקבצו את כל אוכל השנים הטובות האלה כי ימי העוה"ז הם טובים למעשה ויפה שעה אחת בעוה"ז בתשובה ומע"ט מכל חיי העוה"ב והיה האוכל לפקדון ולא תכרת הארץ ברעב, ויאמר פרעה

אל עבדיו הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו כי דבריו דברי אלהים חיים מהתורה שניתנה מפי הגבורה, ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע וכו' אין גבון וחכם כמוך כי דברך הם דברי תורה, ודו"ק. לב דוד ז"ל.

ויאמר פרעה אל יוסף חלום חלמתי ופותר אין אותו ואני שמעתי עליך לאמר וכו', יש לדקדק שתיבת לאמר היא יתרה, ופירש הרב שד"ה ז"ל שיובן בהקדים מ"ש ז"ל שנבוכדנצר שכת החלום ודניאל אמר לו החלום ופירושו, ויתכן שיוסף הצדיק היתה בו החכמה הזאת שמי שיבא אצלו שיפתור לו החלום, היה יוסף אומר לו: תשמע שאומר לך קודם מה שחלמת לפני שתאמר לי אתה, ובזה תדע שאני פותרו על גבון, וז"א ואני שמעתי עליך לאמר, רוצה לומר שאתה אומר לחולם, תשמע ממני החלום שחלמת ואח"כ אפתור אותו, ויוסף מרוב הענוה אמר לו לאמר בלעדי, ר"ל שאין בי זאת החכמה, יע"ש.

ועתה ירא פרעה איש גבון וחכם וכו' וקשה וכי הליועץ נתנוהו? פירש החיד"א ז"ל בראש דוד שחשש יוסף שמא ישאלהו פרעה שאם האמת כדברך שיבואו בתחילה ז' שני שבע ואח"כ ז' שני רעב למה להם להראות לי בחלום עכשיו ז' שני הרעב היה צריך שאחר שיכלו שבע שני השבע יראו לי בחלום שבע שני הרעב, אבל האמת אין זו שאלה שאם לא יראו לו עכשיו לא יהיה בידו לתקן משום הכי הראו לו עכשיו כדי שבשעת שני השבע יקבוץ אוכל לו' שני הרעב, ואם כן זה הדבר שאמר ועתה ירא פרעה וכו' הוא מכלל פתרון החלום ואינם דברים מיותרים, וז"א ועתה ר"ל אם תאמר למה הראוך זה ועתה, הוא בשביל שירא פרעה איש גבון וחכם וכו' ויעשה רפואה קודם למכה היינו קודם שתבא יען שאח"כ לא יהיה בידו לתקן עי"ש.

לא ראיתי כהנה בכל ארץ מצרים לרע פירוש הרב כתנות אור עמ"ש בפרק הרואה מנין שאין מראין לאדם אלא מהרהורי לבו שנאמר רעיונך על משכבך סליקו א"כ אמר ליוסף תדע ולא חזי איניש בחלמיה לא דיקלא דדתבא ולא פילא דעייל בקופה דמחטא וז"ש פרעה ליוסף אל תאמר שראיתי בחלומי מה שהרהרתי בלבי אלא לא ראיתי כהנה בכל ארץ מצרים לרוע א"כ מסתמא לא הרהרתי בזה ובודאי בא חלומי מן השמים להודיעני דבר מה שיהיה לעתיד, עכ"ד וק"ל.

ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתור אותו, ויש לדקדק כי לכאורה נראה שתיבת ואני מיותרת כי הוה ליה לומר ושמעתי עליך וכו', אמנם יובן בס"ד שהנה פרעה אותה שעה היה מסוכן בעצמו ממראה החלום שהיתה רוחו מפעמת בתוכו והיה רוצה לשמוע פתרון החלום מפי יוסף מהר רגע אחד קודם כדי שאז תנוח דעתו ורוחו וכמ"ש רז"ל ששר המשקים לא הגיד לפרעה ועל יוסף עד שראה נפשו יוצאה וכמ"ש הכתוב ותפעם רוחו, א"כ בא וראה כמה גדל צער פרעה וכמה הוא רצה לשמוע פתרון החלום מפי יוסף מהר חיש, ואמנם פרעה שיער בדעתו שודאי יוסף לא יוכל לפרש החלום מהר ותחילה יתנהג בדברי הענוה שיאמר שהוא אינו יודע לפרש החלומות, כדרך העולם שהיודעים באמת אומרים על עצמם שאינם יודעים ואחרי ההפצרות יגידו נועם אמריהם וא"כ חשש פרעה שישב לו יוסף מי אנכי שאדע לפרש חלום למלך מה שלא ידעו לפרש כל חרטומי מצרים וחכמיה ומי שאמר עלי ושיבא אותי שאני יודע לפרש חלומות טעה בדמיונו ולא כאשר חשב עלי, ואם כן בינתים יהיה עיכוב זמן מה להשיב על דבריו ולהפציר בו ופרעה רוצה שישמע תיכף החלום ולפרש מיד לכן משום הכי בתחילת דבריו הקדים ואמר לו ואני שמעתי עליך וכו' תיבת ואני דייקא, רוצה לומר שלא תתנהג עתה במידת הענוה שאין מראין לאדם אלא מהרהורי לבו שנאמר רעיונך על משכבך סליקו, א"כ אמר ליוסף לומר על עצמך שאינך יודע לפתור חלומות כי אני שמעתי וכו' ודרך העולם שלא ישבתו שום אדם למלך אלא בדבר שהוא ברור אצלם שיש אמת באותו אדם, אבל אם בספק ובדרך השערה חשבו כן אי אפשר להזכיר עליו אותו שבת לפני המלך שיחושו פן יבדקנו המלך ולא ימצא בו כאשר אמרו ויהיה חרפה וכלימה להם לפני המלך ואם כך אם האדם ישבח את

חבירו בדבר אחד לפני המלך, אם לא יהיה הדבר ברור אצלו לא יספר לפני המלך ורק אפשר לשבחו לפני שאר העם, וז"ש ואני שמעתי עליך וכו' היינו אני המלך ששמעתי וא"כ בודאי מה ששמעתי הוא ברור ובודאי שאתה מפרש תלומות, א"כ לא יעת' זמן עתה להתנהג בדרכי הענות ולומר על עצמך שאינך יודע אלא הטת אנך מהר ושמע את החלום לפתור אותו. חרב אדרת אליהו ז"ל.

ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתור אותו, ויש לדקדק מאי לאמר? ופירש החיד"א בנח"ק וז"ל: ואפשר ששר המשקים סיפר לו כל הענין שיוסף אמר להם ספרו נא לי, וז"ש ואני שמעתי עליך לאמר, רוצה לומר שאתה מבקש שיאמרו לך חלום כדי שתפתרו כמו שהיה בעבדי שר המשקים וכו' והיינו דקאמר לאמר תשמע חלום וכו' והיינו שאתה אומר שרצונך לשמוע חלום כדי לפתור וזה מורה שאתה בקי מאד ושאתה מחזיר אחר החלום, ולא כסתם פותר שהולכים אצלו ומספרים לו החלום ואח"כ פותר, ולפי פשוטו אפשר לומר שאמר לו תשמע חלום, היינו שתבין בעומק החלום כדי לפתורו ולא כהחרטומים אשר לא ידעו ולא יבינו עכ"ד.

ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וישיתתו וכו' הראשונים שאלו כי יוסף עבר חוק המלכות כי הוא נדרש לפתור החלום וכאשר ישלים הפתרון ילך ומה לו לשית עצות? ועתה ירא פרעה וכו' הליועץ נתנהו? על זה שמעתי משם מהר"ש פרים על פסוק ויקץ פרעה וישן ויחלום שנית והכונה שבתוך חלומי חלם שנתעורר מחלום וישן ויחלום שנית וכו' היה בתוך החלום ולדרכנו הכונה ויקץ פרעה עתה באמת והנה חלום, מה שהקיץ בתחילה הכל היה חלום ויוסף בפתרונו לא פתר ענין זה שחלם שהקיץ והתעורר והכל היה חלום לכן עתה בא לפתור פרט זה ואמר ועתה ירא פרעה כלומר מה שחלמת שנתעוררת, הפתרון להקיץ נרדמים שנתעורר ותקיץ משנתך לראות איש נבון וחכם וכו', ורבנו מהר"א מגרמיזא רמז: פרעה איש נבון וחכם סופי תיבות מנשה שעתידי לצאת ממנו נבון וחכם. החיד"א ז"ל בנח"ק.

הנמצא כזה פירש רש"י הנלך ונבקשהו, פירש הרב מכבל זיע"א בספר אדרת אליהו בתחילת הסדר עם מעשה בלוי בר סיסי שרוממוהו וזחה דעתו ושכח תלמודו ויוסף שמבית האסורים יצא למלך ושהמלך בקשו מסתמא ודאי שתהיה זחה דעתו וישכח חכמתו לכך העיד עליו הנמצא כזה הנלך ונבקשהו וע"י הבקשה תגות דעתו הנמצא כמוהו אחר כמה הרפתקאות נחה דעתו עליו ועלה למרומי ארץ ועכ"ז רוח אלהים בו ואין נבון וחכם כמוהו. זח"ד דפת"ח.

ובמאי דכתב רש"י על פסוק הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו כתב זה לשונו, אם נלך ונבקשנו וכו' יובן בהקדים מה שאמרו ז"ל על אחשוורוש ששאל הסנהדרין על דין ושתי אם חייבת מיתה או לאו אמרו לו זיל לגבי עמון ומואב אנן מיום שגלינו מארצנו נסתלקה ממנו החכמה אבל מואב לא גלו שנאמר כי שאנן מואב מנעוריו במבואר כל זה בדברי רז"ל, והנה הכא יוסף הוא גלה מארצו ושמו אותו בבור וכמה הרפתקי עברו עליו ועם כל זה טעמו בו וחכמתו עמו, על זה אמר המקרא הנמצא כזה וכו' ופירש"י אם נלך ונבקשנו וכו' וזה, שאומר כי בשאר חכמים אף אם היו שקטים על שמריהם ורו"ל שלא מבעיא אם גלו שתלך חכמתם מהם ואינם יכולים לגלות כי תלך חכמתם מהם אם נביא אותם לסאן אלא אף אם נלך אנן ונבקש מהם ויהיו שקטים על שמריהם ולא יגלו עם כל זה אין להם חכמה כזה ודו"ק.

הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו וכו' מה שאמר לו כן אשר רוח אלהים וכו' וכן מה שאמר אתרי הודיע אלהים וכו' יובן לע"ד בהקדים מ"ש ה' יע"ד ז"ל ח"א ד' צ"ח ע"א וז"ל כי יש הפרש בין התרפים וחוזים בכוכבים לענין אורים ותומים כי מה שחוזים אומות העולם מתרפים וגלגלי הכוכבים אינה פסוקה וחלוטה גורתם ואינו דבר ברור, אמנם באורים ותומים מאירים ומשלימים דבריהם מהשפעת רוח הקודש ונבואה ודבריהם מוחלטים ואין בהם ספק רק הכל באה"ט ובוה נפלינו אנחנו מכל העמים עכ"ד, וא"כ בזה יש לומר שהטעם

שנכנסו דברי יוסף באזני פרעה משא"כ דברי החרטומים הוא משום שיוסף דיבר אליו דבר ברור ושלם. וזהו הטעם משום שדיבר אליו ברוח נבואה ורוח הקודש, וז"ל איש אשר רוח אלהים וכו' אחרי הודיע אלהים וכו' וז"ש במדרש על פסוק ואין פותר אותם לפרעה הדא הוא דכתיב בקש לך חכמה ואין ודעת לנבון נקל, בקש לך וכו' אלו חכמי פרעה ודעת לנבון נקל זה יוסף, וזעפ"י מא' דאמרינן הוא מובן, וק"ל ודוק.

ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וישיתוהו על ארץ מצרים, רבים שאלו הליועץ למלך נתנהו והלא לא קראו אלא לפתור חלום לבד, ורבו הפירושים בזה בספרים ובכלל ראיתי דרך צחות שכתב בספר שיחת חולין פ"ט במעשה שאירע להרב נודע ביהודה ז"ל בב' גבירים רשומים שכנים במבוי אחד שבאו לילה אחד ממנגני המלך והיו מנגנים תחת דירתם והלכו להם ובבוקר התאחד היה אומר בשביל כבודי באו והתאחד היה אומר לא בשבילך באו אלא בשבילי ובאו לפני הרב לדין תורה והמנהג כי נותנים שכר בטלה בשוה קודם להדיין דינרים מהזכאי ודינרים מהחייב ונתנו לו מ' אדומים ושמע טענותיהם ואמר להם תשמעו פסק דיני לא בשביל זה באו המנגנים ולא בשביל זה באו אלא מה שבאו הם בשבילי כדי שאני אטול מ' אדומים, כך פרעה חשב בדעתו שזה החלום הוא בעבורו כי הוא מלך מצרים שריחם ה' עליו במה יעשה המלך כשהרעב חזק ויצעק העם אל פרעה ללחם אך המצרים היו אומרים שהאל יתברך הוא מרחם על הבריות ובעבורם בא החלום כדי שיהיה להם מזון ויחיו ולא ימותו אזרחי העיר רבתי עם, משום שהיה במצרים ולא במקום אחר, וע"ז בא יוסף ואמר לו לא כמו שעלה על דעתכם הוא לא בשביל המלך ולא בשביל העם אלא החלום בא בתוכי מצרים בשביל לגדל ולרומם איזה אדם וכן ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וישיתוהו על ארץ מצרים וכדי שיעלה לגדולה איש נבון וחכם הוא שסיבב הקב"ה החלום ולגלותו בא מצרים, וכששמע פרעה זה אמר לו אחרי הודיע אלהים אותך אכ"ז שמלבד פתרון החלום לדעת גם כן בגלל מי בא החלום א"כ אין נבון וחכם כמותך אתה תהיה על ביתי וכו' ולך נאה הגדולה והשררה ובשבילך הוא החלום ויפה כונת, כמו שהיה ענין הגאון הרב נודע ביהודה שאמר לא בשביל זה ולא בשביל זה באו המנגנים כי אם בשביל החכם.

הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו, הרב אסתי"מ דו"ך ע"א פירש שבפתרון החלום שפתר על השובע והרעב הוא שנתן לו תואר זה, והיינו בסוד הפסוק שש אנכי על אמרתך ר"ת בגימט' שבע בגימט' הו"ה אלהים, רוצה לומר הו"ה במלוי יודין גימט' ע"ב ואלהים במילוי יודין גימט' ש' הרי שבע וזה נקרא בחינת פנים שנמתקת אלהים בהו"ה ואז שבע בעולם משא"כ בשני שמות אלו אם יהיו נזקקים בסוד אחוריים, אז אחוריים דהו"ה כזה יוד יה' יהו יהו"ה גימט' ע"ב ואחו' דאלהים א אל אלה אלהים גימ' ר' הרי רעב, ובבחינת פנים בשם אלהים אם תסיר אלהים פשוט עולה מספרו פו' ותשאיר המילוי לבד הוא בגימט' רוח, בסוד ורוח אלהים מרחפת על פני המים וכן בהו"ה אם תסיר הפשוט ויהיה המילוי לבד גימט' מ"ו ותצרף עם רוח ויהיה ר"ס שהוא יוד פעמים הו"ה ומתגברים הרחמים והיינו מה שפתר יוסף שבע שני השבע, רמז שני שמות אלו על יפות מראה שהוא בחינת פנים, ועל רעות המראה אמר וקמו שבע שני רעב וסיים ואמר אחריהן לרמוז על אחוריים של שני שמות אלו שבסיבתם בא הרעב, והיינו שאמר פרעה הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו רז"ל כי בהסרת הפשוט מהפנים ממילוי אלהים ישאר רוח, עכ"ד וש"י. ועיין בספר ארץ החיים ב' יג' שהו"ד לקמן סדר ויחי על פסוק מאשר שמנה לחמו ולזה כיון דוד המלך ע"ה במזמור אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה דהיינו לעולם יהיה בבחינת פנים וזה אומרו יאר פניו אתנו סלה ועי"ז ארץ נתנה יכולה יברכנו אלהים שיהיה שבע גדול בעולם וזהו יברכנו אלהים כך גם כתוב בתורה ונתתי גשמכם בעתם ונתנה הארץ יכולה ואכלתם לחמכם לשובע שהיא ברכה המשולשת בתורה.

וישם רביד הזהב על צוארו ונתן אותו על ארץ מצרים, הנה טובת הרשעים רעה היא אצל ישראל כי הנה רביד חסר יו"ד והוא סוד מלא ר"ת ראה ביתך דוד ורוצה לומר שפרעה

עשה ליוסף מלך ולמרכבת המשנה כדי ליתן שליטה ליוסף וליקח המלכות עי"ז אח"כ מדוד בימי ירבעם שהוא מזרע יוסף ועי"ז יחטאו ישראל ויבואו כל הצרות והגלויות, כן כיון פרעה שזה שידע עפ"י הכשוף שלו ידע עתידות או שרו שלמעלה שנקרא ג"כ פרעה, וז"ש ג"כ הזהב וזהב בגימט' דוד ור"ל הגדולה של דוד הרמוזה במלת זהב לקחה ונתנה ליוסף ועי"כ יבואו צרות רבות על ישראל, וכנ"ל או שע"י הזהב מזה בא שעשה ירבעם עגלי זהב, וז"ש על צוארו כי צואר אנדרטי לשנים ור"ל לענ"ד כי אחורי הגרון דקדושה שם יונקת הקליפה ושם יניקת מצרים כמ"ש הרב ז"ל בשער הכונות בענין פסח ופרעה אותיות העורף והו מצרים מצר ים כמ"ש הרב ז"ל שם באורך ונמצא כי מגרון ולמטה שם יניקת הקליפה לאפוקי מגרון ולמעלה אין שם יניקה לקליפה וזה שכתב הרב מג"ע כי צואר אנדרטי לשנים ור"ל כי מהצואר ולמטה אחורי העורף שם יניקת הקליפה ואם כן משם ולמטה יהיה לתרין ראשין לקדושה ולקליפה זה נ"ל פירוש דברי הרב מג"ע הנזכר, והו וישם אותו על כל ארץ מצרים.

וירא יעקב כי יש שבר במצרים, ר"ל דרשו שבר וגם סבר עי"ש, ואפשר כי ראה שבר הגלות במצרים וראה המכות דצ"ך עד"ש באח"ב גימט' שבר ע"ה, וראה שכל המכות בהיות שר של מצרים קיים שלא נמנעו שבתחילה נאבד השר של אומה ושר מצרים נאבד בים וראה סבר של הגאולה בעוד השר קים, ור"ל דרשו והנה מצרים בוסע אחריהם שהוא שר מצרים וכן יש לפרש שבר המכות במצרים רומז לשר שהוא קים וגם סבר הגאולה במצרים וכ"ז בזכותו וזכות אבותיו כי מנין חיי אברהם יצחק ויעקב תק"ב שנים גימט' שבר והגאולה בעבור האבות אשר ועבדו ה' תק"ב שנים ולזה היא הגאולה מסטרא דינבלא אשר גימט' שבר עם הכולל, אף הוא ראה גלות אדום ישמעאל גימט' שבר והגאולה על אימא אשר רמו אליה והוא בגימט' שבר עם הכולל הרב הנזכר.

ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו, יש לדקדק, אמירה זו לעבדיו למה? ואי ליטול מהם רשות על גדולת יוסף מה צורך לומר ליוסף אין נבון וחכם כמוך? ועוד קשה במ"ש אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי וקשה, שהיה לו לעשות המדרגות בהפך שמקודם יגדלו על העם ואח"כ על ביתו, אבל יובן במאי דאיתא ברז"ל שכתוב בגמט' מצרים שאין עבד מולך ולא לובש בגדי שרים וא"כ קשה איך פרעה ביטל אותו הנימוס? וצ"ל שיוסף שאני כיון שידע לפתור חלום כזה הרי זה ממש נביא ואור אלהים קדישין ביה ומלאך הוא ולא אדם והגזירה היא ועל מין האנושי, וזה שאמר הכתוב ויאמר פרעה אל עבדיו רוצה לומר אם תהיו מפקקים בגדולתו מחמת הנימוס, הנמצא כזה איש? ר"ל אם יש שהוא איש שידע העתיד כזה הלא זה בודאי כמין מלאך הוא ולא חלה הגזירה על זה כלל, וכיון שביטל טענותיהם השיב פניו ליוסף לומר לו הן אמת שלפי שורת הדין יש לו לאדם לברוח מהשררה, כשאל שנתבא אל הכלים כדאיתא בסוף מנחות, לכן נתן לו פרעה טענה מספקת שעל כרחו יתדבק בגדולה והוא במאי דאיתא בפרק קמא דע"ז אמר רב הונא מ"ד כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה, ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד חכם שהגיע להוראה ואינו מורה, ועד כמה ר"ל עד כמה יהיו שניו עד שיוורה עד מ' שנין איני והא רבה אורי ור"ל אורי והיה פחות ממ' שנים ותירץ בשוין ר"ל שהיה שוה בחכמה אף למה שהיה גדול ממנו בשנים, וכתב הר"ן ז"ל וש"מ שאין תלמיד חכם רשאי להורות כל זמן שיש בעיר גדול ממנו אם לא שהגיע למ' שנה אבל אם אין בעיר גדול ממנו מורה כרבה דאורי אעפ"י שלא הגיע למ' ע"כ, ובוה יובן אין נבון וחכם כמוך וכרבה דאורי בתוך מ'. ומה שאמר תחילה אתה תהיה ועל ביתי ואח"כ אמר על פיך ישק וכו' הוא בהקדים מאי דאיתא בטור או"ח סימן כ"ג אפילו יחיד יכול לעכב ולומר איני רוצה בפירוש שיהיה חזן אם לא שכבר הסכים עליו מתחילה ועי"ש, וא"כ כל בני העיר יכולים למחות בגדולת יוסף ואפילו יחיד יכול לעכב, לכך נתייעץ לומר אתה תהיה וכו' רוצה לומר שאני מגדלך אפילו על אנשי ביתי ומכאן ישאו קל"חומר ומסקנה

אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי וכו', ראיתי כתוב משם הרב עבודת הגרשוני ז"ל שדקדק שמה פירוש ישק, כי היה לו לומר יתפרנס וכו', ופירש בדרך רמז, וז"ל: ידוע כי פה גימט' מילה וידוע שיוסף נחשד ח"ו מאשת פוטיפר ואילו היה זה אמת שח"ו יוסף פגם בבריתו לא היה זוכה שתהיה רוח אלהים בקרבו, אלא ודאי שקר דיברו עליו וא"כ ז"א ועל פיך ר"ל בעבור ששמרת אות ברית מילה גימט' פה לזה זכית לכמה ענינים בפעם אחת ראוי שתהיה נקרא בשם קדוש כי כן ישק גימט' קדוש, גם זכית שישרה שם קדוש עליך, גם זכית ישק נוטריקון קדושת שמו ית' ועכ"ד, גם גלע"ד כי ידוע כי הפוגם בבריתו הוא מפריד ח"ו חיבור יסוד הנקרא כל מהמלכות הנקראת יו"ד ולהפך השומר בריתו הוא מתבר יסוד ומלכות וא"כ זה אומרו ועל פיך היינו משום שלא פגם בריתו חיבר יסוד הנקרא כל עם היו"ד והיו ישק היינו חיבור והיווג דנשיקין והיינו ישק יתחבר כל שהוא יסוד עם יו"ד שהיא המלכות יוד ועירא שידוע מדברי הוזה"ק שהמלכות נקראת כן.

בא"א פ' הנזכר בראש דוד משם הראשונים ז"ל במה שכתבו ז"ל עפ"י ויצו ה' אלהים על האדם לאמר וכו' לאמר זה גלוי עריות, וזה כונת פרעה ואני שמעתי עליך לאמר ענין גלוי עריות ורמז לו ענין אשת פוטיפר וגם אמרו תשמע חלום לפתור אותו, יוסף בחכמתו הבין דבריו והשיבו עפ"י מדותיו לאמר בלעדי כלומר תלו בי בוקי סריקי ושקר ענו, ועל שבעתה אלהים יענה את שלום פרעה.

רד"ו שמה ושברו לנו משם ונחיה ולא נמות, ופירש ה' שדה הארץ ז"ל שרמז להם שלא ישבו במצרים כי אם רד"ו שנים והטעם שלא השלימו זמן ת"ש הוא משום שראה הקב"ה שיכנסו במ"ט שערי טומאה ואם לא ישלח להם משה ויוציאם בדרך היו בטמעים בחמשים שערי טומאה ויאבדו ח"ו, וז"א רד"ו רוצה לומר שישבו במצרים כמנין רד"ו ואח"כ שמה, אותיות משה שיבא משה רבנו ע"ה ויגאלם, והטעם שיצאו בדרך משום ונחיה ולא נמות ח"ו בחמשים שערי טומאה, ע"ש.

ויזכור יוסף את החלומות אשר חלם להם ויאמר אליהם מרגלים אתם וכו', ויש לדקדק שלמה העליל עליהם בזה? אך יובן בהקדים מ"ש בזה"ק שבשעת בריאת האדם נמלך הקב"ה עם המלאכים ומ"ט שר הפנים היה מסכים בבריאת האדם, ועז"א ועז"א היו מקטרגים על בריאת האדם ויוסף היה מסכים בבריאה כמו מט"ט כי הוא נקרא נער, ובן זקונים כמו מט"ט שדרשו עליו המקרא הזה נער הייתי גם זקנתי על בחינת מ"ט שבבחינת מקבל תפילות ישראל נקרא נער ובבחינת היותו שר הפנים נקרא זקן גם יוסף נקרא כן נער ובן זקונים, והשבתים היתה סברתם כמו עז"א ועז"א שלא הסכימו על הבריאה ולכן כמו שמ"ט מושל בכל העולם כן יוסף הוא השליט הוא המשביר ויוסף שהביא את דיבתם היא דוקא הדיבה שהוציאו על בריאת האדם ועז"ו וישראל אהב את יוסף וכו' כי בן זקונים הוא לו רוצה לומר על דרך מ"ש בגמרא על מט"ט נער הייתי גם זקנתי מאן אמרו אלימא דוד ומי קשיש כולי האי, אלא מט"ט שר העולם אמרו שהוא זקן עתה וגם נקרא נער ככתוב לעיל וגם יוסף נקרא גם כן נער וזקן כנזכר.

והנה בענין זה כבר הזכר ברז"ל שחסד וצדק אמרו יברא ואמת ושלוה אמרו אל יברא והאחים שהיו מצד כת אמת ושלוה שאמרו אל יברא ועז"ו ולא יכלו דברו לשלוה, רוצה לומר ששנאו אותו מפני מידת שלום, והנה הטעם של כת האומרים טוב לו שלא נברא משנברא שהיא גם כן מחלוקת שמאי והלל ונמנו ונמרו טוב לו שלא נברא וכתב מהרש"א ז"ל נמנו רז"ל שבאו למנין המצות וראו הלאוין מרובים על העשין והאדם קרוב להפסד מן השכר ועז"ו אמרו טוב לו שלא נברא, והנה כתב ה' בנין אריאל יושב אדם ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה, אם כן קרוב יותר לשכר וטוב לו שנברא, ובהו יש לפרש מה שאמר יוסף אל שר המשקים כי גנוב גונבתי מארץ העברים וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אותי בבור, כי יוסף היה סבור שישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה אם כן קרוב יותר לשכר וטוב לו שנברא, ואחר שראה יוסף שהשבתים גברו עליו ומכרו

אותו על כרחו חזר בו מסברתו שטוב לו שלא נברא וישב ולא עבר עבירה אין נותנים לו שכר, ועל כן מצאו מקום להתגבר עליו כי האמת היא כדבריהם, וז"ל כי גנוב גונבתי מארץ העברים ומוכח שישב ולא עבר עבירה אין נותנים לו שכר וממילא גם פה לא עשיתי מאומה שום מצוה ומה הטעם כי שמו אותי בכור והגם שאיני עובר עבירה הלא מוכח ממה שגנוב גונבתי שאיני מקבל על זה שכר כעושה מצוה, והנה בחלום אשר חלם יוסף והנה אנחנו מאלמים איתא במדרש שפרשו שאנחנו עושים מצות ומעשים והוא יוסף יגדל ממעשיהם ויובן עם הנ"ל כי ליוסף לפי דבריו נותנים שכר גם על מה שלא עבר עבירה וכמו שהיה בסוף שנתגדל על מה שלא עבר עבירה, והנה כיון שראה יוסף את אחיו שבאו והשתחו לו ראה דבריו צודקים וטוב לו לאדם שנברא ודן את אחיו שהם מכת עז"א ועז"ל שלא הסכימו בבריאה, וידוע בזה"ק ששני אנשים מרגלים עז"א ועז"ל וכו' והל ידי שלא הסכימו בבריאה מרגלים תמיד במעשה בני"א ומקטרגים למעלה, וז"ל ויזכור יוסף את החלומות שמשם מוכח שישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה וטוב לו שנברא, לז"א ויאמר אליהם מרגלים אתם רוצה לומר מכת המרגלים שהם עז"א ועז"ל המרגלים לראות את ערות הארץ, והשיבו לו: לא אדוני, שמן החלום אין ראיה שישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה, שיש לפרש שהחלום כפשוטו שמאלמים אלומים, היינו ע"י התבואה והרעב הוא נתגדל, וז"ש החלום מורה ועבדיך באו לשבור אוכל, ומה שאמרת מרגלים אנחנו על מה שאנו אומרים שטוב לאדם שלא נברא שאנחנו מכת עז"א ועז"ל, לא כן הוא רק אנחנו מצד האמת שהוא גם כן לא הסכים בבריאת האדם שכולו שקרים, וע"ז אמרו כנים אנחנו פירש"י אמתיים היינו ממידת אמת, אבל לא היו עבדיך מרגלים בעת בריאת האדם, וע"ז אמרו לשון עבר, לא היו, ואם תאמר ולמה אנחנו ממידת אמת ושלוש שלא הסכימו בבריאת האדם משום שכולנו בני איש אחד אנחנו שיעקב הוא מידת אמת, וע"ז אמרו לו בני איש אחד היינו שאמת מקריבין מיליה ושקר מרחיקן מיליה, וגם מ"ש אחד כיוונו למידת שלום, מפרשים.

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֶרְגְּלִים אַתֶּם, וְהֵם אָמְרוּ לֹא הִיוּ עֲבָדֶיךָ מֶרְגְּלִים, פִּירֵשׁ רַבֵּנוּ בַּעֲה"ט ז"ל ח"ל מרגלים אתם ולא אני שיהושע שיצא ממני לא היה בעצת מרגלים, וע"ז השיבו לא היו עבדיך מרגלים, פירש יהודה השיבו כי הוא ראש המדברים, גם ממני יצא כלב שלא היה בעצת מרגלים שכן "לא היו" בגימט' כלב, עכ"ל.

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֶרְגְּלִים אַתֶּם לִרְאוֹת אֶת עֲרוֹת הָאָרֶץ בָּאתֶם וְכו', לא היו עבדיך מרגלים ויאמר אליהם לא כי ערות הארץ באתם לראות ויאמרו י"ב עבדיך אחים אנחנו וכו' והאחד איננו ויאמר אליהם יוסף הוא אשר דברתי אליכם לאמר מרגלים אתם, ויש לדקדק מהו הכפל מרגלים אתם, לראות את ערות הארץ באתם? כי לכאורה נראה היינו הך, ועוד במה אמת הדבר עתה במה שאמר להם הוא אשר דברתי אליכם מרגלים אתם ומה נתחדש לו ועתה במה שאמרו לו האחד איננו ויאמר אליהם וכו', אמנם פירש ה' זר"ב ס"ו ז"ל בהקדים מ"ש בזה"ק כי במעשה דינה כשבא עליה שכס ה' חמור ובא שמעון דהוה שור אתא על חמור וקטרג בית בגין דלא יתחברון כחדא וכו' יוסף דאיהו שור ומצרים דאינון חמורים התערבו שור וחמור כחדא: עו"ן מה שאמרו במדרש, שאמר להם מרגלים אתם היינו שאני רואה בגביע שלי ששנים מכם נכנסו לכרך גדול גדול של שכס והחריבו אותו, עוד אמרו במדרש לראות ערות הארץ באתם שמצאם בשוק של זונות, והתנצלו על זה ואמרו אבידה אכדנו וכו' היינו על יוסף שמכרו אותו למצרים עי"ש, ובהו יובנו הפסוקים שאמר להם מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם, היינו שממה נפשך יש טענה אחת נגדכם או מרגלים אתם מה שרואה אני שהרגתם אנשי עיר שכס ושמא גם להרוג בני העיר הזאת באתם, או יש טענה עליכם לראות ערות הארץ באתם כי מה טיבכם בשוק של זונות, ואם תאמרו שאכידה אבדתם היינו על יוסף שנמכר למצרים בזאת ההתנצלות יגדל התימה עליכם עתה ואתם נתפסים בממה נפשך והיינו שבלי זה יש לכם טענה על מעשה שכס מפני ששכס רצה להגביר קליפה של שור

וחמור יחדיו משום הכי נתקנאתם אתם ושמעון שהוא שור שנתגבר על שכם בן חמור והוצאתם השור מבין החמורים כמו שכתב ה"זוה"ק, אבל אם כן בשוק של זנות מה עסקיכם? מה תאמרו אבידה אבדתם דהיינו שמכרתם את יוסף, אם כן הרי אדרבה אתם חברתם יחד שור וחמור יחדיו ע"י שמכרתם אליהם יוסף, הוא אשר דברתי מרגלים אתם ורוצה לומר כי מתחילה בא עליהם לומר מרגלים אתם על דבר שכם שהרגו והם אמרו כנים אנחנו וכו' והאחד איננו והיינו לפי שמכרוהו בין החמורים, לז"א שא"כ האחד איננו בהכרח משום שמכרתם אותו וחברתם שור וחמור יחדיו אם כן זה הדבר אשר דברתי מרגלים אתם שעכשיו יש עליכם למפרע אשמת הריגת אנשי שכם וחמור כי למפרע נודע הדבר שלא לשם מצוה הריגת שכם וחמור נתכונתם, ובהו יובן ויכוח השבטים עם ראובן במ"ש זה הסדר ויאסוף אותם אל המשמר ג' ימים וכו' ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו וכו' ויען ראובן אותם לאמר הלא אמרתי אליכם לאמר אל תחטאו בילד ולא שמעתם וגם דמו הנה נדרש.

עו"ן מאי דאמרו בזה"ק בסדר זה ויאסוף אותם אל משמר ג' ימים הני תלת יומין אמאי? אלא הני תלת יומין דשכם דכתיב ויהי ביום הג' בהיותם כואבים, תחילה מאי כתיב ויאמר אליהם יוסף ביום הג' זאת עשו וחיו לאחזקה דלא עביד איהו כמה דעבדו אינון בשכם שגרמו לאנשי שכם לקבלא עליהו האי זאת אות הברית ולבתר דעבדו קיימא דא קטלו לון ולא אשתירי מינהון חד, ואיהו מה כתיב זאת עשו וחיו, ע"כ. והענין הוא שכבר אמרנו שיוסף בא עליהם בטענה בממה נפשך או בשביל מעשה שכם והם עתה מרגלים או בשביל שמכרו אותו למצרים ולא חששו על שור זה יוסף שיתערב עם החמורים, ואח"כ הכריע באומרו הוא אשר דברתי אליכם מרגלים אתם כלומר שלא כדין הרגתם את אנשי שכם, אם כן לפי דעתו נשאר עליהם עון שכם ועל כן לפי אותה ההכרעה נתן אותם במשמר ג' ימים כנגד ג' ימים של שכם, אבל שמעון ולוי הכריעו להפך מפני שידעו שהדבר הגיע להם על מה שעשו ביוסף, לזה אמרו אבל אשמים אנחנו על אחינו וכו' שודאי כנים אנחנו שם במעשה שכם כי לשם שמים נתכוננו מטעם הנזכר אבל עשינו שלא כדין ביוסף ובאה לנו זאת מבח צרת אחינו, אבל ראובן אמר להם וגם דמו וכו' רוצה לומר דאיתא ליה ולזה שמעתה שנתחברו שור וחמור בתעורר עלינו חטא שכם וז"ש וגם דייקא, ולז"א הכתוב וישמע יוסף ויקח מאתם את שמעון שהוא חייב ממה נפשך ושהיה במעשה שכם וגם במעשה יוסף אבל שאר השבטים שמא יש להכריע שלא חטאו ביוסף מצד המכירה כי יש להם התנצלות על זה וכמו שהמליצו בעדם במדרשים כמה תירוצים, ויע"ש בדברי קדשו ובעל דברים הוא הרב זר"ב שני בס"ז.

עפ"י מה שכתב ה' קרבן שבת ז"ל משם ה' ש"ך על התורה שטעם שהביא הקב"ה רעב על מצרים הוא כדי שכל העולם יבואו דוקא למצרים כדי להביא כל כסף וזהב שבעולם כדי שיקוים אח"כ בישראל, ואח"כ יצאו ברכוש גדול, ע"כ. עפ"י דאמרתי אני עני לפרש בזה רמז הכתוב מ"ש וכל הארץ באו מצרימה לשבור אל יוסף וכו' והדקדוק מבואר כי הנה ליה לומר לשבור מן יוסף ולזה הוזכר לסרס המקרא כאלו כתוב אל יוסף לשבור ועי"ש, אמנם עפ"י דרכנו אתי שפיר ובהקדים עוד את הידוע כי כל בית ישראל מתבנים בשם יוסף ואם כן ז"א וכל הארץ באו מצרימה לשבור והכל הוא לצורך ישראל ולטובתו שמתכנים בשם יוסף כדי שיהיה בסף וזהב לרוב במצרים ויקחתו ישראל אח"כ כדי לקיים בהם ואח"כ יצאו ברכוש גדול, ודו"ק.

ויאמר אליהם מרגלים אתם וכו', יש לדקדק וכי יוסף הצדיק יאמר דבר שקר? ונראה שיוסף הצדיק היה במדרגה גדולה שהיה משפיע לעולמות עליונים ועי"ז באה השפעה לעולם התחתון, וזה שראה בחלומי והנה אנחנו מאלמים אלומים והנה קמה אלומתי רמז לשפע פרנסה, וז"ש ויאמר אליהם מרגלים אתם, כלומר אתם אינכם במדרגה גדולה רק במדרגה קטנה מרגלים דהיינו מעולם התחתון בבחינת מרגלים שאינם יכולים להשפיע ח"ו

בעולמות העליונים רק מעולם התחתון שהוא בבחינת הרגלים. ומה שאמר לראות את ערות הארץ באתם, פירש שיש בני אדם שבאים לעולם כדי להוכיח את בני אדם על מעשיהם הרעים ח"ו וזהו לראות את ערות הארץ באתם, ויאמרו ועבדיך באו לשבור אוכל, כלומר שאנחנו גם כן במדרגה גדולה שאנו משיברים תאות הגשמיות, לא היו עבדיך מרגלים, רוצה לומר אין אנו מעולם התחתון אלא בני איש אחד נחנו במדרגה גדולה כמוך ובאחדות עליונה וק"ל. ה' נועם אלימלך בס"ז.

ויאמר אליהם מאין באתם ויאמרו מארץ כנען לשבר אוכל וכו' ויאמר אליהם מרגלים אתם ויאמרו אליו לא אדני ועבדיך באו לשבר אוכל, יש לדקדק שמאין נראה מהתשובה שהשיבו לו מארץ כנען וכו' שהם מרגלים עד שאמר להם מרגלים אתם אחר דבריהם הנזכרים? פי' ה' זר"ב וז"ל שידוע הוא שדרך המרגלים שקודם שיבואו למקום שצריך לרגל אותו מסכימים ביניהם שאם ישאלו אותם ועל מה באתם ויאמרו על דבר פלוני באנו ולא ישנו את דבריהם, והנה כששאל אותם יוסף מאין באתם היה להם להשיב מארץ כנען ותו לא, ועד שישאל אותם ומה באתם לעשות אז ישיבו לשבר אוכל, וכאן עדין לא שאל אותם למה באו ואם כן למה השיבו לשבר אוכל ונדרשו ללא שאלם אלא ודאי מסתבר שעשו קנוניא ביניהם קודם שבאו שכל מי שישאלם למה באו ישיבוהו לשבר אוכל ומרוב מחשבותם בתשובה זו השיבו אותה גם במקום שלא שייך ולכך שפט עליהם שהם מרגלים, והם השיבו לא אדוני שאין אנחנו מרגלים כאשר שפטת ומה שאמרנו לך לשבר אוכל מבלי ששאלת למה באנו, משום כך האמת היא שעבדיך באו לשבר אוכל ואמרנו לך זה בדרך הודעה, לא בדרך תשובה, עי"ש.

וייראו האנשים כי הובאו בית יוסף וכו', נראה לומר ועל דרך המוסר כי דרך האנשים הכשרים שיראים וחרדים מחרדת יום פקודתם תמיד ומעלים על זכרונם יום המיתה ועונש על החטאים בעוה"ב ועי"ז הם תמיד בתשובה ומתודים על עונם ומבקשים על גפשמם מאת השי"ת, וזהו וייראו האנשים, רוצה לומר אנשים כשרים מתיראים תמיד בחושבם כי הובאו בית יוסף, פירוש שמא הגיע היום והזמן לבוא אל עולם העליון הנקרא יוסף, ויאמרו על דבר הכסף וכו', פירש על דבר כל התאוות הגשמיות אשר נכסוף נכספנו בעוה"ז להשיב הכל אל החומר למלאות הכרס במאכלים יתרים, אנחנו מובאים להתגולל פי' נהיה מוכרחים לבוא בגלגול ח"ו, ומה שאמרו ולהתנפל עלינו רז"ל משום שאפשר שיש בני אדם שאינם מתיראים מהגלגול שיתגלגלו באומרים שגם העוה"ז הוא טוב לפנייהם, לז"א להתנפל עלינו, רוצה לומר אבל מי יודע אם יהיה בגלגול לטובה אולי יהיה הגלגול בנפילה דהיינו שיהיה שפל ובזוי בגלגול דהיינו כי שמא יבוא בגלגול בעל חי איזה בהמה או חיה או אפילו אם יבוא בגלגול אדם יהיה בעניות ודוחק ובשפלות גדולה, ומה שכתוב ולקחת אותנו לעבדים וכו' רוצה לומר שהצדיקים מתיראים עוד שמא יבואו עוד בגלגול אחר גלגול עד שיזדכך החומר והגוף לעבודת הבורא ית"ש, וזהו ולקחת אותנו לעבדים ואת חמורינו רז"ל שיקח גם הגוף והחומר להיות עבד נאמן להבורא ב"ה שזה הוא ההכרח וסופו של אדם, ומה שכתוב ויגשו אל האיש אשר על בית יוסף רוצה לומר אחר שמעלים על לבם וזכרונם את כל הנזכר לעיל אזי הם מתחילים להתודות על עונותיהם ומתפללים אל הבורא ית"ש, וז"ש ויגשו רז"ל הגישה לתפלה, אל האיש זה הקב"ה שנקרא איש אשר על בית יוסף שהוא למעלה מכל העולמות, וידברו אליו פתח הבית רוצה לומר בעוד שהם בזה העולם שהוא פתח אל הבית בית מנוחתם לעולמים, ויאמרו בי אדני ירד ירדנו וכו' רז"ל שמתודים אל רבש"ע, באמת שירדנו מתחילה לעוה"ז למען הכוונה שנשבור האוכל דהיינו התאוות הגשמיות והתענוגים ומאכלים יתרים, כאמרם ז"ל שמשביעים אותו תהיה צדיק ואל תהיה רשע וקבלנו עלינו את השבועה, אלא ויהי כי באנו אל המלון, רז"ל העוה"ז שאינו אלא בית מלון ללון, ונפתח את אמתחותינו רז"ל הכרס והבטן, והנה כסף איש בפי אמתחתו רז"ל היה כל תאוותנו בשביל החומר, ונשב אותו בידינו רז"ל ועתה נשוב בתשובה בכל כוחנו, וכסף

אחר תורדנו לשבור אוכל ר"ל כי עתה נתחזק שיהיה לנו תאוות אחרות הפך מתאוות הראשונות ויהיו עתה תאוות קדושות. לא ידענו מי שם כספינו באמתחותינו, פי' שמודים כי אותה התאוה שהיתה לנו היתה בלא ידיעה כלל אלא מחמת היצה"ר והוא גרם לנו כל זאת ואחרי שובנו ניהמנו אנא הצילנו וכפר לנו על כל עונותינו, אזי ויאמר שלום לכם אל תיראו כספכם בא אלי ר"ל שאני מקבל תשובתכם כיון שאתם מתאווים לחזור בתשובה שלימה ואני מקבל תשובתכם, יהי רצון שיקבלנו בתשובה שלימה אכ"ר. הרב נועם אלימלך בס"ז.

מדרש ילקוט, למה אירא בימי רע עון עקבי יסובבני, הפסוק הזה מדבר על יעקב אבינו ע"ה, והיינו כשבא הרעב בימי יעקב התחיל יעקב להצטער שמא היסורין הללו באו מפני שאחותי בעקב עשו שנאמר ואח"כ יצא אחיו וידו אוחות בעקב עשו ע"כ. וכדי להבין נקדים מה שאמר ה' ש"ך פרשת יתרו למה הביא הקב"ה רעב למצרים היינו שהביא רעב על כל העולם בימי יעקב ובמצרים לא היה רעב היינו שהיה להם מה לאכול, ותירץ כדי שכל העולם יבואו דוקא למצרים כדי להביא כל הכסף והזהב שבעולם לקנות להם לחם ממצרים, כדי שיקוים ואח"כ יצאו ברכוש גדול, ומהיכן יקחו הרכוש גדול אם לא באופן זה על ידי שיבואו כל העולם בכלי כסף וזהב למצרים ויהיו עשירים המצרים ויבואו ישראל ויקחו הרכוש גדול, עוד נקדים מה שכתב ה' זר"ב ז"ל סדר שמות שלכך נתגלגל הדבר שיוסף ירד למצרים והוא ימשול בהם והמצרים יהיו עבדים ליוסף ואם כן מה שקנה עבד קנה רבו ובוה יכולים ישראל בסוף השעבוד ליקח שכר עבודה שלהם, ובוה יובן הקרא שאמר דוד ע"ה נותן לחם לרעבים ה' מתיר אסורים, והענין שאם לא היה מכניס הקב"ה כל כסף וזהב למצרים ע"י הרעב לא היה אפשר לצאת ממצרים כי איך תתקיים הכטחת הקב"ה שאמר לאברהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, ואם כן ז"ש נותן לחם היינו שהקב"ה נתן לחם למצרים כדי שיתנו להם לרעבים היינו לכל העולם שהם רעבים, ואם תאמר ומאיזה טעם עשה כל זה? לז"א ה' מתיר אסורים ר"ל שרצה הקב"ה להתיר אסורים משעבוד מצרים ובלאו הכי לא היה אפשר להוציא כל כסף וזהב שבעולם כדי שתתקיימה בהם הבטחות אברהם, לכך נותן לחם למצרים כדי לתת לרעבים, והנה זו היתה כונת יעקב היינו כי באמת ידע יעקב גם זה הענין שהקב"ה שלח הרעב על כל העולם רק במצרים היה שובע, כדי שישראל יצאו ברכוש גדול אחרי שיושעבדו במצרים והוא שכר עבודה, וכמו שאמרו רז"ל בפ' חלק בטענת גביהה בן פסיסא שאמר להם גביהה תנו לנו שכר עבודת ת' שנה והובא בור"ב באריכות שכל ענין הרכוש היה שכר העבודה, ואם כן לפי טעם זה בהכרח היה שיביא הקב"ה רעב על כל העולם, אך יש סברא אחרת שלא בשביל ישראל בא הרעב על כל העולם כי יש סברא לומר שישראל אינם ראויים לצאת ברכוש גדול ושיקחו שכר העבודה, כי לאומות העולם משפט המלוכה ושימשלו בישראל ולהם ראוי שיתפסו ראשונה המלוכה בעוה"ז ושישלטו אומות העולם בתחילה בישראל, וכמו שאמרו במדרש ששאלו מי תופס המלוכה אחרינו כתבו להם ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחות בעקב עשו ר"ל שזה היה סימן שעשו ימשול בישראל בתחילה כי עדיין לא הגיע זמן ממשלת ישראל, אלא שאדרבה האומות ימשלו בישראל, ואם כן אין להם לישראל לתבוע ממצרים שכר עבודה דהיינו דכוש גדול, ומאי דנפקא מינה (בין שתי הסברות) הוא והיינו שאם נאמר כי טעם הרעב שבא על כל העולם, ובמצרים היה בר ולחם, כדי שירד כל העולם בכספו וזהבו למצרים ויניחום שם כדי שאח"כ יצאו ישראל ברכוש גדול (אם כן לפי"ז כל הרעב שבא לעולם הוא בסיבת ישראל כדי שיקחו הרכוש), אם כן לפי"ז יעקב אבינו ע"ה אין לו לירא מימי הרעב כי בסיבת בניו היה הרעב בעולם כדי שיצאו ברכוש גדול, לא כן אי אמרנו שלא בשביל ישראל בא הרעב כי ישראל אינם ראויים לצאת או ברכוש גדול וישראל אינם ראויים או ליקח שכר עבודה שלהם כי לאומות משפט המלוכה ושימשלו בישראל ראשונה בעוה"ז כמו שכתוב וידו אוחות וכו', אם כן אין להם לישראל לתבוע שכר עבודתם, ואם כן הרעב שהיה בימי יעקב אבינו ע"ה לא בא בשביל ישראל כי ישראל עתה בעוה"ז אין להם שום שררה עד לעתיד, שנאמר וידו אוחות

בעקב עשו, אם כן לפי"ז יש לו ליעקב אבינו ע"ה שיירא וידאג מפני הרעב שבא בימיו כי לא בסיבת הרכוש הוא בא, ואם כן מעתה זהו כונת המדרש שאמר יעקב אבינו ע"ה למה אירא בימי רע רז"ל תדע למה אני אירא בימי רע היינו בימי הרעב שבא בימי, יען כי ישנה סברה לומר שעון עקבי יסובגי שאחזתי בעקב עשו וזה סימן שעשו יטול המלכות בתחילה ואין לישראל שום שליטה וממשלה בעוה"ז ואם כן אין לישראל שום שכר בעוה"ז אם אומות העולם ישעבדו בהם, וז"ש יעקב אבינו ע"ה שבשלמא בלי זה, אם לא אחזתי בעקבו של עשו בשעת הלידה וזה סימן, שבני יתפסו המלכות אח"כ אין לי לדאוג ולירא מימי רע שהם ימותו ברעב שבא בימי על העולם, שהייתי אומר שהרעב הוא בא לטובת ישראל כדי שהמצרים יעבידו ויענו אותם וכמו שיקוים ועבדום וענו אותם כן יתקיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ולכך הביא הרעב על כל העולם כדי שכל כסף וזהב יביאו לשם ויקחו ישראל שכר העבודה, אבל עתה אחר שאחזתי בעקבו של עשו שזה סימן שאני נתתי לו רשות למשול בי, אם כן לזה אני אירא בימי רע היינו מימות הרעב שבאו בימי שהלכו לריק, ע"כ ת"ד ה' בקרבן שבת בקיצור נמרץ, אע"פ שיש קצת שינוי מפירושו עכ"ז שכן נראה הפירוש יותר מרווח, ודו"ק.

פרשת ויגש

סמיכות הפרשה: ואתם עלו לשלום אל אביכם ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נא וכו' כי כמוד כפרעה וכו' אדוני שאל את עבדיו לאמר היש לכם אב או אח ופרש"י ז"ל מתחילה בעלילה באת עלינו וכו' ויהי כי עלינו אל עבדך אבי ונגד לו את דברי אדוני וכו' ונאמר לא נוכל לרדת אם יש אחינו הקטן אתנו וירדנו כי לא נוכל לראות פני האיש וכו' כי עבדך ערב את הנער מעם אבי לאמר אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לאבי כל הימים. הנה בפסוקים אלו עמדו כל המפרשים שמה הוא הויכוח שנתוכחו יהודה ויוסף שני המלכים? ועוד נראה כי כל אלו הדברים הם יתור נפיש במה שחזר יהודה לכפול הדברים אשר עברו ביניהם, ולמאי הוצרך לשנות? והלא הוא היה עמהם ומה צורך לאותם הדברים, אדוני שאל? ולכאורה נראה שהם פטפוטי דברים ח"ו, וכל אחד לדרכו פנה, והר' ברוך יצחק פירש, ונראה לישב הענין והוא במה שנאמר, כי סגנון הפסוקים הוא כי כל הדברים האלה שדבר יהודה היו צריכים אליו כדי להוכיח מתוכם על ענין הערבות שערב הוא את בנימין מאת אביו ושיש בכלל הערבות הזו גם האחריות שתהיה עליו כלפי אדוני הארץ הוא יוסף, וע"כ מוכרח הוא להתווכח עמו לפי שיצא ערב להצילו גם מנוק ואחריות אדוני הארץ, ומפני שיש סברא לומר שיכול יוסף לטעון שאדוני הארץ אינם בכלל האחריות שכך משמע פשוטם שלדברי יעקב אע"ה שאמר: לא ירד בני עמכם כי אחיו מת וקרהו אסון בדרך וכו' לומר צנים פחים ועל אלו הדברים וכיוצא היתה הערבות של יהודה אבל אין אחריות של המושל בכלל, וכמ"ש הגמרא בפרק ערבי פסחים דף ק"י אשמדאי מלכא דשידי ממונה הוא אכולהו זוגי ומלכא לא איקרי מזיק, ואיכא דאמרי אדרבה מלכא רשותיה בידיה ומאי דבעי עביד, ע"כ, א"כ לשון ראשון מלכא לא איקרי מזיק, וא"כ אינו בכלל הערבות וזו היתה טענת יוסף שאמר להם האיש אשר נמצא הגביע וכו' ואתם עלו לשלום אל אביכם כלומר לשלום ואין עליכם שום חטא מצד ערבות של אביכם שזו שלי אינה בכלל הערבות ואין אתם אחראים באחריות הזאת של אדוני הארץ ולכך ויגש אליו יהודה להוכיח שהוא המושל ג"כ בכלל קבלת האחריות, וכדי לברר שיחותי צריך אני להקדים מחלוקת הפוסקים שנחלקו ז"ל בענין קבלת אחריות הלא הם שני שרי צבאות ישראל מהרשד"ם ומהר"ם אלשיך ז"ל שהרב מהרשד"ם בחלק חושן משפט סימן ק' כתב על אודות הר' יוסף שקבל עליו אחריות הספינה פלונית משבירת הספינה ומשוללים וגנבים שיבואו על הספינה והן בעון שבהיותם בלב ים קמו בעלי הספינה עצמה ובוגדים בגדו והרגו את כל היהודים הנמצאים שם בספינה

אנשים ונשים וטף ושללו כל נכסיהם ועתה טען הטוען שחייב יוסף המקבל עליו אחריות לשלם בעד כל הנכסים הגשליים, שכך קבל עליו אחריות נגד שוללים והר' יוסף משיב שהוא קבל עליו אחריות על שוללים שיבואו על הספינה מבחוץ שכך כתוב בשטר או שוללים שיבואו על הספינה, משמע דוקא מבחוץ אבל לא מבפנים כמו אלו שבגדו בהם בעלי הספינה, כי אחריות כזו לא קבל עליו, זהו תוכן השאלה, ותשובתו שחייב הר' יוסף גם באחריות כזו שמה שכתוב בשטר שוללים שיבואו על הספינה לאו לאפוקי אם יהיו מתוך הספינה אלא כל אחריות על השוללים סתם קבל עליו ואורחא דמילתא נקט שיבואו על הספינה וכ"ש שיש עוד טענה וטעם נכון לחייב את הרב יוסף ממה שחזר וכתב בשטר ונתברר ביניהם שאם ח"ו תארע תקלה בדרך וכו', ומה בא להוסיף אם לא שנשמע מזה שלא נאמר דוקא שוללים מבחוץ לכך חזר לומר ונתברר ביניהם שנתחייב בכל אופן וכו' וע"ש. אבל הרב מוהר"ם אלשיך כתב על שאלה זו עצמה ופטר את הר' יוסף בטענה זו משום דהוי מילתא דלא שכיחא כה"ג שיקומו בעלי הספינה עצמה שהם השומרים להיות נהפכים לשוללים ולסטים וכל כה"ג אונסא דלא שכיח הוא וכל שהוא דלא שכיח לא קבל עליו וכו' ע"כ. נמצא שדבר זה באחריות הבאה מהשומרים שנהפכו לשוללים ולסטים הוי פלוגתא דרבוותא ונאמר שבמחלוקת זו ממש הוי פליגי יהודה ויוסף, שיוסף סבר כסברת מוהר"ם אלשיך וז"ל דכל כה"ג שאדוני הארץ תפסו לבנימין אין זה בכלל קבלת אחריות שקבל יהודה כיון שהוא השומר ליושבי הארץ מן הגנבים, אם עתה נהפך ונעשה הוא גנב ולסטים, לפי דעתם שהוא מעליל עליהם משו"ה פטורין מערבות אביהם, וז"ש להם ואתם עלו לשלום אל אביכם שפטורין אתם מאביכם, ועוד דמלכא לא מיקרי מזיק וכנו"ל שהאמת היא שכדין הענישו משום שהוא נטורי קרתא וצריך לעשות דין בגנב זה בנימין שהוא שומר לכל בני העיר, ועל כן ויגש אליו יהודה לבטל דבריו ולחלוק עליו בכל דיניה, ולז"א ידבר נא עבדך דבר וכו' ואל יחר אפך בעבדך על מה שאני מדבר אליך קשות ועתה אשיב על דבריך ואהיה סותר אותם חדא חדא, זה יצא ראשונה על מה שאתה מחשיב עצמך מנטורי קרתא, ומשו"ה פסקת הדין דכל כה"ג הוי אונסא דלא שכיח שנהפך השומר ללסטים וכמו שפטר מוהר"ם אלשיך להר"י מן האחריות מהטעם הזה ומשו"ה אמרת שאנו פטורים מאבינו על קבלת האחריות ואמרת עלו לשלום אל אביכם, אחר המחילה מכבודך כי כמוך כפרעה ושנים שוים לרעה דלאו אתון נטורי קרתא אלא חרובי קרתא ואחריות שלכם גדולה מאחריות שוללים ומגנבים דעלמא וכמו שדרשו רז"ל מה פרעה וכו' בכמה פנים וכולם שוים לרעה שאדרכה כיון שאתם המושלים וחרובי קרתא יותר אתם מזיקין וכמ"ש על אשמדאי דאיכא דאמרי אדרבה מלכא רשותא בידיה ומאי דבעי עביד והינו גמי כי כמוך כפרעה שגם אתה מושל כפרעה ורשות בידך וא"כ אני מחוייב לאבי בכל אחריות שתבא ממך ולא כמו שאתה אומר, ועוד דהכא בג"ד הדברים מוכיחים שאני מתחילה קבלתי אחריות הנזק שיבוא לו ממך ומצדך ואפילו אי יהיבנא לך כל שיטתך כגו זה ובאופן כזה כלם הודו אפילו מוהר"ם אלשיך כיון שמכח הדברים בינך וביננו מתחילה על בקשת בנימין וכו' וכל דבריך הגדנו לאבינו ומתחילה לא רצה לשלחו עד שקבלנו עלינו אחריות, הדבר מוכיח שעל אחריות שיהיה מצדך היתה ג"כ קבלתנו, וז"א אדוני שאל את עבדיו לאמר: היש לכם אב או אח ופירש"י מתחילה בעלילה באת עלינו וכו' שלמה יהיה לך צורך לשאול עליו ואמרת הורידוהו אלי ואשימה עיני עדי א"כ מתחילה בעלילה וכו' שכבר גלית דעתך שרצונך להעליל, שאם לא כן מאי איכפת לך בכל אלו השאלות ששאלת ולבסוף אמרת הורידוהו אלי ואשימה עיני עליו ויהי כי עלינו אל עבדך אבי ונגד לו את דברי אדוני ואמרנו לו אם יש אחינו הקטון אתנו וירדנו כי לא נוכל לראות פני האיש ואחינו הקטון איננו אתנו לפי שכך התנה האיש עמנו, מכל הדברים האלה מוכח שעל דבר זה אנו מצטערים שלא להורידו אליך א"כ מוכרח אתה להודות שגם על אחריות שמצדך היתה הערבות ועל הכל כי עבדך ערב את הנער מעם

אבי לאמר אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וכל ערבות כה"ג לית דין ולית דיין לפטרני שהרי כתב מוהרשד"מ ז"ל בתשובה שכל שכתוב בשטר וקבל עליו הר"י אחריות הספינה מעת נסעה מנמל פלוני עד הגיעה לנמל פלוני לכ"ע חייב בכל האחריות שתהיה עליה עד הגיעה בשלום לאותו נמל שקבל עליו ואין לו פיטור בשום אופן ע"כ, והנה ג"כ הערבות שלי הכי הוה שאמרתי לו אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך הוי ממש כערב הספינה עד הגיעה למקום פלוני ואין לי שום צד זכות ומקום פיטור מערבות הוה, ועוד וחטאתי לאבי כל הימים וקבלתי היתה בהרם כמו שפירשו רז"ל ואפילו אם בדיני ממונות תמצא לי איזו זכות להתפטר מתשלומי ממון, או מהטעם שהדבר הוי פלוגתא דרבנותא ואוכל לפטור עצמי בטענת קי"ל כפוסק הפוסטרי עכ"ז הכא כל הני טעמי לא מעלין ולא מורידין דהו"ל ספק חרם וכל ספק חרם להחמיר וע"כ אני גותן נפשי עליו להצילו מידך. **אופן אחר** בהקדים מאי דתנן שלהי טבול יום התורם את החבית ואמר על מנת שתעלה בשלום, שלום מן השבר ומן השפיכה, אבל לא מטומאה ר"ש אומר אף מן

הטומאה, ופסק הרמב"ם בפ"ג מהלכות תרומות כת"ק, ובהכי יומתק מה שאמר להם יוסף ואתם עלו לשלום אל אביכם כלומר אף על פי שבנימין יהיה לי עבד הוי נמי בכלל שלום שהתניתם עליו כיו שעדין הוא בחיים הוי בכלל שלום, ואביו היה מתנה עמכם משום יקרהו אסון, והרי אין אסון, והיינו שאמר הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם שאעפ"י שהוא יהיה לי עבד הרי הוא בשלום שהוא בחיים, ויגש אליו יהודה וכו' ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה ודרשו מה הוא להוט אחר הזכרים אף אתה כן וא"כ אף שנצול מאחריות השבר והשפיכה דהיינו אחריות דמיתה ומיקרי שלום מצד זה, מ"מ עדיין לא נצול מאחריות הטומאה לדעת ר"ש דבעי נמי שלום מן הטומאה וכיון שאתה חשוד עליו לטמא א"כ אין זה שלום מצד הטומאה ואיך אתה אומר עלו לשלום? ועוד מטעם אחר דלא מיקרי שלום כי עבדך ערב את הנער וכי אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וא"כ כל עוד שלא הביאותיו לאבי לא מיקרי שלום.

ויגש אליו יהודה וכו' פירש ה' בינת יששכר ז"ל עפ"י מה שכתבו המקובלים ז"ל שלמה האונון כולה קשה והאליה רכה? והטעם שאמרו בש"ס הוא ידוע וכתב הוא ז"ל כי האדם צריך לקחת ראייה מהאונון שהיא מעורבת קשה ורך, כך האדם הגם שטבעו קשה וכעסן עכ"ז צריך לכוף את טבעו ויסיר כעסו מלבו, ובפרט אם הוא דבר ומנהיג לעם כמו דיין ונשיא ומלך צריך להתנהג עם העם בדרך הממוצע קשה ורך ויערב מדת הרחמים עם מדת הדין ומעצמו יקח ראייה מאונון שהיא מעורבת קשה ורך, וכן מצינו ביוסף הצדיק כשבאו אחיו אצלו למצרים התנהג עמהם במדת הדין ובמדת הרחמים כי בתחילה דבר אליהם קשות ואמר להם מרגלים אתם, ואמר להם שלחו מכם אחד ויקח את אחיכם ואתם האסרו ואלו דברים קשים, שוב אח"כ כשאסר אותם בבית האסורים היה שולח להם מאכלים טובים לבית האסורים, וגם אח"כ אמר להם אם כנים אתם אחיכם אחד יאסר וכו' וחזר בו מדבריו הראשונים, גם כשהיו חוזרים ויצו יוסף וימלאו את כליהם בר ולתת להם צדה לדרך וכשאסר את שמעון היה שולח לו מאכלים טובים כמו שאמרו ז"ל וכ"ז מצד הרחמים, והנה עכשיו כשחזר יוסף ודבר עמהם קשות בענין הגביע ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נא עבדך שאני רוצה לדבר עמך שתתנהג עמנו במדת הדין ובמדת הרחמים יחד ולא במדת הדין לבד, והינו דקאמר דבר ראשי תבות דין בתערובת רחמים, ותקח ראייה מהאונון שהיא קשה ורכה וז"ש באוני אדוני ואל יחר אפך בעבדך ותגביר מדת הדין על מדת הרחמים ובפרט כי כמוך כפרעה רוצה לומר שאתה ג"כ בסוג מלך ומלך צריך להתנהג יותר במדת הרחמים ולהאריך אפו עם עמו, ע"כ.

תנחומא ז"ל אמר לו יהודה אם אני אוציא חרבי מנרתיקה אמלא כל מצרים הרוגים, אמר לו יוסף אם תוציא חרב מנרתיקה אני כורכה על צוארך, אמר לו אם אפתח פי אבלע אותך, אמר לו יוסף אם תפתח פיך אני סותמה באבן, אמר לו יהודה ליוסף מה נאמר

לאבא, אמר לו אמור לאביך הלך החבל אחר הדלי, אמר לו יהודה דין שקר אתה דן אותנו, אמר לו יוסף אין לך דין שקר כמכירת יוסף, אמר לו יהודה נורא דשכם דלוק בלבי, אמר לו יוסף נורא דתמר כלתך אנא מטפי, אמר לו יהודה רתח אנא ולית מהימן לי, אמר לו יוסף רתחא דידך אני מתבר, אמר לו יהודה אני אצא ואצבע כל שווקי מצרים בדם, אמר לו יוסף צבעים הייתם מימיכם שצבעתם כתונת אחיכם בדם ואמרתם לאביכם טורף טורף יוסף, ע"כ. והנה המאמר הלזה מכריז ואומר דרשוני משום שלפי הפשט אין לו הבנה, ומה שנראה הוא עמ"ש הראשונים ששמעון ולוי במה שהרגו את אנשי שכם לשם שמים נתכונו משום שרצה שכם לחבר שור וחמור ביחד ולהגביר הקליפה משום הכי נתקנאו שמעון ולוי שהוא שור ונתקנא על שכם שהוא חמור והוציא השור מבין החמורים, ורז"ל אמרו שהשבטים חשדו ביוסף שרצה ליקח את בנימין למשכב זכר ובוזה היה מתחבר השור עם החמור פעם אחרת כפי מה שהיו חושבים שהיה מצרי, לז"א אם אריק את חרבי אני אמלא כל מצרים הרוגים לרמוז לו כמו שעשו לאנשי שכם שרצו לחבר שור עם חמור כן נעשה לך משום שאתה רוצה לעשות הענין עצמו שעשה שכם, לזה תירץ לו יוסף אם תוציא חרבך אני כורכה על צוארך לרמוז לו מעשה יוסף כלומר בשלמא אם אתם לא הייתם מוכרים אחיכם למצרים הוה ניחא זה שאמרתם והייתי אומר שלשם שמים כיונתם למעשה שכם והשתא נמי בבנימין משום שאין אתם רוצים שיתחברו שור וחמור ביחד אבל כיון שאתם מכרתם את אחיכם הרי אתם עשיתם זה העון בעצמו וחברתם שור וחמור שהוא יוסף עם חמור שהם המצרים א"כ איגלי מלתא דלא איכפת לכם אם יתחברו שור וחמור ביחד. ולתרץ מאי קאמר אני כורכה על צוארך ולא קאמר אני אהרוג אותך, יובן עמ"ש רז"ל מטרף בני עלית שיהודה נתעלה במכירת יוסף משום שהצילו מהמות אבל מ"מ נענש במקצת משום שהיה לו להצילו הצלה גמורה שלא להמיתו וגם שלא ימכרוהו ומשום הכי אתי שפיר שלא אמר לו יוסף אם תריק חרבך אהרוג אותך אלא כורכה על צוארך משום שיהודה אין לו כל כך עונש במכירתו שהוא לשם שמים נתכון. אמר לו יהודה אם אפתח את פי אני בולעך רמוז לו שבמכירת יוסף יש להם תשובה שהוא חייב משום שהוציא דיבה על אחיו שהיו תולים עיניהם בבנות הארץ ומשום הכי נענש שמכרו אותו ומן השמים היה שענשו אותו כמ"ש יעקב חיה רעה אכלתהו שהיא אשת פוטיפר בשביל החטא שחטא לאחיו בבנות הארץ וכל זה רמזו בפתיחת פיו שהוא על הדיבה שהוציא מפיו, לזה אמר לו יוסף אם תפתח את פך אני סותמה באבן והוא מ"ש רז"ל שיוסף נכנס לעשות צרכו באשת פוטיפר והביא הקב"ה אבן השתיה ואמ"ל אם תגע בה אני מחזיר העולם לתוהו ובוהו, וזהו מה שרמזו כשאמר אני סותמה באבן כלומר אם האמת היא שאני חטאתי במה שאמרתי שהיו תולים עיניהם בבנות הארץ לא היה לו להקב"ה להביא אבן השתיה להצילני מאשת פוטיפר אדרבה היה לו להניחני לחטוא ולהפרע ממני שהוא מדה כנגד מדה וממה שהצילני הקב"ה באבן השתיה א"כ ודאי שאני זכאי ולא חטאתי, וזהו אני סותמה באבן כלומר בטענת אבן השתיה אני סותר טענתך. אמר לו יהודה ליוסף מה נאמר לאבא, רוצה לומר דבשלמא עד עכשיו הייתי אומר שחטא במה שהוציא דיבה ומשום הכי נענש והראיה שחיה רעה אכלתהו זו אשת פוטיפר שהיא מדה כנגד מדה, אבל עכשיו מה נאמר לו? אמר לו יוסף אמור לו הלך החבל וכו' והיינו מ"ש רז"ל ראוי היה ליעקב לירד בשלשלאות של ברזל בשביל החוב של כי גר יהיה זרעך וכו' ובשביל כבודו הביא הקב"ה שיוסף ירד מצרימה ע"י אחיו כדי שילך יעקב מעצמו בכבוד גדול, וז"ש הלך החבל אחר הדלי כלומר הקב"ה הביא הדלי שהוא יוסף למצרים שילך החבל שהוא יעקב מעצמו, שיעקב חבל נחלתו ולא יצטרך לילך בשלשלאות של ברזל בשביל החוב של כי גר יהיה זרעך. אמר לו יהודה דין שקר אתה דן אותנו והוא עמ"ש ה' זר"ב בפרשת וישב שמה שבקש יעקב לישב בשלוה עכשיו ולא מקודם שהרי כשנמכר יוסף היה יעקב בן ק"ה שנה והבין יעקב שכבר פרע חלקו מן החוב של כי גר משום שהחוב היה ת"ל שנה הוציא השנים שהיו חייבים יצחק וישמעאל שהוא רט"ו שנה נשאר עוד רט"ו, הוציא

החצי שהיה חוב על עשו נשאר ק"ח שנה על יעקב וכיון שהיה בן ק"ח שנה בגירות הרי פרע כל החוב שעליו ומשום הכי בקש יעקב לישב בשלוה שהיה סובר שלא נשאר עליו עוד חוב של כי גר יהיה זרעך, וז"ש יהודה ליוסף דין שקר אתה דן אותנו משום שאתה אמרת הלך החבל וכו' כלומר שיעקב היה חייב החוב של כי גר וכו' והיה ראוי לירד למצרים בשלשלאות וכו' משום הכי הביא הקב"ה שירד יוסף למצרים כדי שירד בכבוד גדול אצלו אנו סוברים שיעקב אבינו כבר פרע החוב ואינו חייב שום דבר וזה מה שאמר לו דין שקר וכו', אמר לו יוסף אין דין שקר במכירת אחיכם והוא עמ"ש רז"ל וישב יעקב ביקש יעקב וכו' משום שהיה חייב גרות ועבדות בשביל חוב אברהם והוא לא קבל ורצה לישב בשלוה גלגל הקב"ה רוגזו של יוסף או כדי שיכפר עליהם ורצה לומר כאלו היו כולם עבדים או כדי שילכו כולם למצרים אחרי יוסף. א"כ בשלמא אם אתם מודים נחא, שיש לכם תירוץ על מכירת יוסף שמה' יצא הדבר כדי שילך יעקב למצרים בכבוד גדול אבל אם אתם סוברים כמו שסובר יעקב א"כ למה מכרתם את יוסף וא"כ אתם חייבים מיתה כמו שאמר הכתוב וגונב איש ומכרו וכו' מות יומת אמר לו יהודה נורא דשכם דליק בי כלומר אני יש לי תירוץ אחר במכירת יוסף שאין אנו חייבים מיתה והוא בהקדים מ"ש ה' זר"ב בפרשת ויחי על פסוק שמעון ולוי אחים וכו' בסודם אל תבוא נפשי שיעקב חבר להם חטא שכם עם חטא מכירת יוסף לטעון עליהם בממה נפשך והוא שבשלמא אם חטאתם עם שכם והרגתם אותו שלא כדין והיה גזל בידכם א"כ יש לכם טענה במכירת יוסף ואין אתם חייבים מיתה משום שנמצא בידו כתיב שהוא ברשותו ושכם אינו ברשותו והיא גזולה בידו אבל אם תאמרו שלא חטאתם בשכם ובדין הרגתם אותם נמצא שבדין לקחתם כל מה שיש להם ושכם היא שלכם כפי הדין וא"כ אין לכם תשובה במכירת יוסף משום שהיא ברשותכם שהיא שכם שלכם מן הדין א"כ אין לכם תשובה במכירת יוסף, נמצא שאם חטאו בשכם לא חטאו במכירת יוסף, וז"ש יהודה נורא דשכם דליק בי כלומר מה שאמרת שיש עלינו חטא במכירת יוסף אני אומר לך שלא חטאנו משום שיש לנו חטא אחר שהוא נורא דשכם שהרגנו את שכם שלא כדין וא"כ נמצא ששכם גזל בידנו והכתוב אומר ונמצא בידו שהוא ברשותו דוקא וכיון שהמכירה היא בשכם שאינה ברשותנו אין אנו חייבים כלום. אמר לו יוסף נורא דתמר כלתך אנא מטפי כלומר אמ"ל יוסף זו אינה ראייה שהרי אנו רואים שהקב"ה העניש אותך בתמר כלתך משמע שחטאתם במכירת יוסף, והוא עמ"ש ז"ל ראויה היתה תמר להיות אשתו של יהודה מששת ימי בראשית, ולמה נענש? משום שהוא השהה את יוסף לקחת אשה עד בן ל' שנה לכך גם הוא נענש שלקח את בת שוע והיתה תמר כלתו, א"כ זה שאמר לו יוסף אם האמת היא כמו שאתה אומר שחטאתם בשכם ובזה אין עליכם עונש במכירת יוסף א"כ אמאי היתה תמר כלתך ולא אשתך? אלא ודאי שהאמת היא שבשכם לא חטאתם ובמכירת יוסף חטאתם משענש הקב"ה אותך בתמר כלתך. אמר לו יהודה רתה אנא ולית מהימן לי רוצה לומר אמ"ל יהודה א"כ כפי דבריך מה שעשינו בשכם שהרגנו את כולם לא חטאנו והוא הטעם כמו שאמרתי בתחילה משום שחיבר שור עם חמור ומשום הכי הרגנו אותו להוציא השור מן החמור ויפה עשינו, ובמה שמכרנו את יוסף חטאנו שחברנו שור וחמור ע"ז אמר לו רתח אני כלומר אתה לאחומי צערי קא מצער וזה מה שרצה לומר לו ברמו רתח אנא כי אדרבה באלו הנחמות אתה נותן לי רתחא במה שלקחת את בנימין ואתה רוצה לחבר שור וחמור? אמר לו רתחא דידך אנא מתבר כלומר אמור הרתחה דידך ואנא מתבר ואתן לך תשובה, אז פרש יהודה הרתחה במה שאמר לו הרמו. אמר לו נצא ונצבע כל שוקי מצרים בדם כלומר מאחר שאתה אומר שיפה עשיתי בשכם כדי שלא לחבר שור וחמור א"כ נמי אצבע כל מצרים בדם כמו שעשיתי בשכם כדי שלא יתחבר עכשיו גם כן שור וחמור בבנימין, אמר לו יוסף צבעים הייתם מימיכם כונת יוסף והינו בשלמא כשהרגתם את שכם הקב"ה לא חשבה לכם לחטא משום שעדיין לא מכרתם את אחיכם והייתם יכולים לומר שמה שהרגתם את שכם היה לשם שמים כדי שלא יתחבר שור וחמור אבל עכשיו שמכרתם את

אחיכם נתברר שאתם אינכם מקפידים ע"ז ואדרבה אתם בעצמכם חברתם שור וחמור וא"כ אם תהרגו את מצרים אין לכם טענה שלשם שמים כיונתם, ז"ש צבעים הייתם מימיכם מקודם שטבלתם כתונת יוסף בדם אבל מעשה שכם היה קודם המכירה ואפשר שאז הייתם מקפידים שלא לחבר שור עם חמור.

בי אדוני איתא במדרש אמר יהודה כתיב בתורה ואם אין לו זממך בגנבתו וזה יש לו לשלם ע"כ. והוא תמוה, כי הגביע אין לו ערך כי נחש ינחש בו יוסף ומהיכן יבא כל הון יקר לשלם, ועוד שהיה לו להביא מתחלת הפסוק שלם ישלם ולמה הביא סוף הפסוק ונמכר בגנבתו? ויש לפרש בהקדים מה שאמרו ז"ל בקדושין דף י"ח וז"ל ת"ר היה גונב אלף זוז והוא שוה ת"ק זוז נמכר ב' פעמים, גנב ת"ק והוא שוה אלף אינו נמכר, ר' אליעזר אמר אם היה כנגד ממכרו נמכר ואם לאו אינו נמכר, אמר רבא בזה זכינו אותו ר"א לרבנן דמאי טעמא דת"ק והוא שוה אלף שאינו נמכר משום דכתיב ונמכר כולו ולא חציו, א"כ גם גנב אלף והוא שוה ת"ק ונמכר בגנבתו ולא בחצי גנבתו, וא"כ זו טענת יהודה לדבריו שהגביע אין לו ערך ושוה הרבה הרי התורה אמרה ונמכר בגנבתו ולא בחצי גנבתו א"כ אין על בנימין תורת מכר לך לעבד כיון שלדיך שוה יותר הוי לקיחתו לעבד לחצי גנבתו והתורה אמרה בגנבתו כולה ואי מהדר לך גביע כגביע דעלמא א"כ הרי יש לו לשלם, ודו"ק.

מסרה בי אדוני ז' פעמים: בי אדוני ירוד ירדנו, ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני, בי אדוני תנו לה את הילד החי, בי אדוני אני והאשה, בי אדוני אני האשה הניצבת עמך בזה, בי אדוני אל נא תשת עלינו חטאת, בי אדוני היש ה' אתנו. פירש ה' שד"ה ז"ל במה שאמרו ז"ל מה נאמר לאדוני היינו במעשה תמר, מה נדבר במעשה בלהה, מה נצטדק בגביע, עוד אמרו ז"ל ירוד ירדנו כי ירידה היתה לנו לבא אצלך כי אנו היינו מפרנסים אחרים אלא שהאלהים מצא את עון עבדיך, וידוע שבני בלהה היו אהובים ליוסף כמו שכתוב והוא נער את בני בלהה. בזאת יובן שבתחילה אמרו כולם דרך כלל בי אדוני ירוד ירדנו כנזכר לעיל כי ירידה היתה לנו שבתחילה היינו מפרנסים אחרים והנה עתה האלהים מצא את עון עבדיך וכולנו בני איש אחד נחנו זהו בדרך כלל, אמנם בדרך פרט כל אחד לבדו, תחילה ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני רוצה לומר אם בעון מכירת יוסף, בי אדוני העון, וז"ש ויגש אליו יהודה, אליו דייקא, כי בסיבתי נמכר שאם הייתי אומר השיבוהו לאביו ואמו שהיא בלהה שהיתה לו כאם כמו שאמרו ז"ל היו שומעים ומשיבים אותו, וז"ש בי אדוני העון שהייתי יכול להשיבו ולומר תנו לה את הילד החי היא אמו שהיא בלהה אבל יעצתי להרע למוכרו, וגם בי אדוני אני והאשה רוצה לומר יש בי עון של תמר כמ"ש מה נאמר במעשה תמר וגם ראובן הודה ואמר בי אדוני אני והאשה הניצבת עמך דהיינו מעשה בלהה ואמר ניצבת עמך כי גדלתו כאמו, אבל שאר השבטים ענו ואמרו בי אדוני אל נא תשת עלינו חטאת, כי אנו אין לנו עון אשר חטא, ואם תאמר על כי נצטרפנו בעון מכירת יוסף וגם לא גלינו און אבינו הזקן בראותנו אותו כמה ימים באבלו, לא יחשב לנו זה לעון אשר חטא כי מתחילה לא מרצוננו נמכר, על כרחנו, ובי אדוני היש ה' אתנו שנצטרפה השכינה עמנו בחרם לכן לא הגדנו דבר לאבינו ואינך יכול להאשימנו על זה כי היה אלהים בינינו.

ויגש אליו יהודה וכו' יתפרש עפ"י מ"ש הרב בספר ש"ש בפירוש הפסוק של נעים זמירות: אנא ה' כי אני עבדך אני עבדך בן אמתך ושורש הענין בקיצור מופלג, דרך משל למלך שיצא לטייל בשווקים וברחובות וכו', וז"א אנא ה' כי אני עבדך כלומר אני מבקש ומתחנן מאד מלפניך במה שאני רוצה לכנותי אליך לעבד לך לעבוד עבודתך כי אין זה כבודך ומה אעשה שהרי בן אמתך אני כבן הנולד מאמתו של מלך, שבעל כרחו הוא עבד מלך אעפ"י שאינו ראוי וכן אני האמת היא שאני עבדך וקבל האמת ממי שאמרו ואיך שאני בבחינתי הבזויה מ"מ אני רוצה לעבוד אותך לעשות עבודתך במה שתטיל עלי.

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני וכו' פירש הרב אנג'יל ז"ל בהקדים מ"ש במדרש וז"ל כי כמוך כפרעה מה פרעה מלך ואתה שני לו, אף אני אבא מלך ואני שני לו ע"כ. וקשה מאי נ"מ להודיע דבר זה ליוסף שהוא שני למלך? אכן כבר נודע שהשבטים לא היו מדברים עם יוסף אלא ע"י מליך, אבל עכשיו בא יהודה לדבר עמו פה אל פה כמו שכתוב ויגש אליו יהודה, אבל יהודה בהנא פחד הוה יתיב שמא כשילך לדבר עם יוסף יחרה אפו באומרו מי נתן לזה רשות לדבר עמי איש הדיוט כמוהו, שהרי אין שום אדם יכול לדבר עם המלך בלי רשות אלא א"כ נקרא בשם, לכן אמר ויגש אליו יהודה לדבר עם יוסף פה אל פה ויאמר בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באוני אדוני אבל אני מבקש ממך שאל יחרה אפך בעבדך לאמר מי נתן להדיוט הלזה רשות לדבר עמי, שהרי תדע כי איני הדיוט כמו שאתה חושב כי כמוך כפרעה מה פרעה מלך ואתה שני לו, אף יעקב אבי מלך ואני שני לו וא"כ נאה לי לדבר עמך בלי רשות כיון שאני חשוב כמוך לכן אל יחר אפך בשביל שאני מדבר עמך, ע"כ.

באו"א פירש ה' הנזכר בהקדים מה שפירש ה' מהר"ש הלוי ז"ל כונת הפסוק עבדים משלו בנו פורק אין מידם רוצה לומר כי הנביא היה מתאונן ואומר שהגיעו עלינו כל כך רעות כי המושלים בנו הם עבדים אשר אין לאל ידם לעשות עמנו טובה, שאם היו המושלים בנו אדונים הם בעצמם היה אפשר להם להניח לנו כי מי יאמר להם מה תעשו, אבל בעוה"ר כיון שעבדים משלו בנו והם אינם יכולים לעשות דבר קטון או גדול בלתי רשות אדוניהם, וזוהי הסיבה שפורק אין מידם, ע"כ. וכן הכא יהודה צריך לשאול ליוסף חסד חינום לפטור את בנימין ונשמר יהודה שלא יאמר לו כי הוא אינו יכול להציל את בנימין מפני שהוא מצווה מפי המלך לעשות לעושה רעה כרעתו ולא יכול לשנות חוקי המלך ומוכרח הוא להוליך את בנימין לפני המלך אם יפטרנו הוא פטור, לכן הקדים יהודה בטענתו כי כמוך כפרעה כמו פרעה שהוא שליט כן אתה והדבר תלוי בך א"כ מי יאמר לך מה תעשה, ע"כ. **בי אדוני** ידבר נא עבדך דבר באוני אדוני רמז לו שחטא במה שהוציא דיבה על אחיו בב' דברים, וז"ש נא רמז לו במה שהיו אוכלים אבר מן החי, עבדך רמז לו במה שהיו מזלזלים בבני השפחות לקרותם עבדים, גם דבר כנגד מה שאמר תולים עיניהם בבנות הארץ וזהו דבר כי מצא בה ערות דבר, הרב מג"ע.

ויגש אליו יהודה וכו' שמעתי בשם הרב ר' נתן מקראק"א ז"ל סמיכות הפרשיות האיש אשר נמצא הגביע בידו יהיה לי עבד ויגש אליו יהודה והוא שיוסף הבין שמשיח ביו"ס יהיה עיקר ומשיח ב"ד יהיה טפל לו וז"א האיש אשר נמצא הגביע בידו ר"ל דוד שעליו נאמר כוס ישועות אשא הוא יהיה לי עבד, אבל יהודה כוון אל האמת שמשיח ב"ד הוא העיקר וז"ש ויגש אליו יהודה וכו' ר"ל בי ישאר עיקר האדנות, עוד פ' ה' ה' הנו' ויגש אליו יהודה ויאמר סופי תיבות השור, בי אדוני ידבר נא סו"ת ארי, לרמזו על מאמרם ז"ל שאמרו השבטים שור וארי מדיינים זה עם זה אנו מה איכפת לנו.

באו"א פ' ה' שדה הארץ ז"ל שרמו לו משו"ל שיקחהו עבד במקום בנימין ולא תאמר אפוכי מטרתא למה לי שמה יש לי יתרון בחליפין הללו? ע"ז אמל"ו דע לך שיש הפרש גדול ביני לבין בנימין וז"א כי כמוך כפרעה בתמיהא? או שרמו לו שמה שאומר הוא מנחש בגביע, זה שקר מפורסם והוא עושה כן כדי להגדיל עונם שגנבו דבר שהוא יקר הערך וז"א כי כמוך וכו' כל' מה פרעה אינו יודע בין ימינו לשמאלו בכישוף אף אתה כן והראיה שאדוני שאל את עבדיו לאמר וכו' ואם איתא שיש בך חכמה זו מה לך לשאול זו אם יש לנו אב או אח היה לך לנחש בגביע ולידע מבלי שתשאל ולכך אני מדבר באונך שלא תתבזה בפני עבדך יע"ש.

ויגש אליו יהודה וכו' אמרו במד' תנחומא שנגש אליו בדברי תוכחות ואנחנו לא נדע מה הם דברי התוכחות אמנם פ' ה' מג"ע כי הכונה מ"ש בי אדוני ר"ל בי תוכל לדעת איך דיבורו של אדם פועל בזה העולם כי כל דיבור ודיבור נברא ממנו מלאך שהרי יהודה

אמר לאביו וחטאתי לאבי כל הימים ובוזה גרם שהיו עצמותיו מגולגלים בארון כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר, עד שבקש משה עליו וזאת ליהודה. ובוזה תדע כי כמה הדיבור פועל וא"כ איך אתה הוצאת דיבה על אחיך באלה שלש מלים אוכלים אבר מן החי וקוראים לאחיהם עבדים ותולים עיניהם בבנות הארץ ובאלה שלש מלים רמז בג' דברים אליו ידבר נא עבדך דבר וז"ש נא רמז לאבר מן החי כי נא כלשון אל תאכלו ממנו נא עבדך רמז לו במ"ש מזלזלים בבני השפחות לקרותם עבדים ובמלת אבר רמז לו במ"ש תולים עיניהם זכו' כי דבר לשון כי מצא בה ערות דבר אלו דברי ה' ז"ל הנז' בתוס' ביאור.

עוד יש לפרש בפסוק הזה שלכאורה הול"ל ויגש יהודה ויאמר אליו וגם כ"ז מיותר שהול"ל סתם ויאמר אליו יהודה בי אדוני, ונראה שמשמיענו כי דרך הצדיקים כשרואים את עצמם באיזה צער אוי יודעים שח"ו נפסק היחוד למעלה ואזי מקודם מיוחדים בכונתם יהודא שלים ואח"כ עושים פעולתם בעסקי הטבע וז"ש כאן ויגש אליו יהודה הינו יהודה ניגש וקירב אתוון אליו כי אותיות אי"ו הם רמז לתלת רגלי המרכבה אברהם יצחק ויעקב והלמד רמז למלכות שהיא רגל ד' שבמרכבה והמלכות נקנית בל' מעלות הנה קרב ד' אתוון אליו כנגד ד' רגלי המרכבה ויאמר בי אדוני בי רמז רגל הרביעית אדני דינא דמלכותא דינא וע"י נשלמה המרכבה ה' אגרא דכלה.

ויגש אליו יהודה וכו' ידבר נא עבדך דבר באוני אדוני ואל יחר אפך בעבדך כי כמנך כפרעה פי' בהק' משז"ל בסנהדרין ד' טל' וז"ל אמ"ל קיסר לר' תנחום תא ליהוי כולן לעמא חד אמל"ו לחיי מיהו אנן דמהלינן לא מצינן למיהוי כוותיכו ואתון מהליתו והוו כוותן, אמל"ו מימר שפיר קא אמרת מיהו כל דמוכי למלכא לשדויה לביבר שדויה לביבר ולא אכלוה ע"כ, ולפי"ז נתיירא יהודה שלא יתחייב בממה נפשך בין אם ינצח זכין אם לא ינצח לזה ביקש לדבר עמו ביחידות ולא בפני רבים ושוב אם ינצח את יוסף אין ליוסף בושא ועי"ז לא יתחייב יהודה, וז"א ויגש אליו יהודה וכו' ידבר נא עבדך דבר באוני אדוני רז"ל ביחוד והטעם כי כמנך כפרעה חשוב אתה בעיני כמלך וכמ"ש רש"י ז"ל שאם אנצח אותך תהיה לך בושא ואתחייב משו"ה רוצה אני לדבר ביני ובינך דוקא, ע"כ.

באו"א פי' ה' ברכ"א ז"ל במ"ש המפ' ז"ל שחסרו משנותיו של יוסף יו"ד שנים לפי שאמרו לו יו"ד פעמים עבדך אבי והקשו המפרשים הלא אין בפרשה כ"א חמש פעמים? ותירצו הם אמרו ה"פ למליץ וה"פ אמר המליץ ליוסף הרי כאן יו"ד, וז"א ידבר נא עבדך דבר באוני אדוני רז"ל שלא ע"י תורגמן אלא אדבר ביני ובינך ותרויח בזה שמלת עבדך תהיה דבר אחד ולא ב"פ כמו שעשית מקודם ע"י תורגמן וז"ש ידבר נא עבדך רז"ל תיבת עבדך דבר רז"ל דבר אחד ולא ב"פ ע"י שבאזני אדני ולא ע"י תורגמן ואל יחר אפך משום שאדבר עמך שאין זה כבודו של מלך והטעם משום שמלת עבדך לא תהיה שתי פעמים.

ויאמר יוסף העוד אבי חי וכו' לפי פשוטו אינו מובן כי אטו עד השתא לא ידע אם אביו חי? כי הלא כל ספורם היה מאביהם ומאמר יהודה עד הנה היה הכל מאביו, אך זה מה שאמ"ל יוסף: אני יוסף כמאז ומקדם שלא נטמאתי בטומאת ערות הארץ וז"ש העוד אבי חי רז"ל עוד נקרא מידת יסוד כנודע מהאר"י ז"ל בסוד פסוק אהללה ה' בחיי אומרה לאלהי בעודי וכן חושבניה דדין כחושבניה דדין כי עוד גימט' יסוד וז"ש העוד אבי הכונה על בחינת יסוד שלי שהוליד אבי עדיין הוא בחינת חי שלא נפגם והינו כי אמר להם הלא אתם פקיחי עינין הביטו נא וראו אם עוד של אבי הינו שהוליד אבי חי הינו בחינת יסוד שלי של השיעור קומה שהוליד אבי אם הוא עדיין חי דהינו במדרגת חי שלא נפגם? והבן, ומ"ש ולא יכלו וכו' כי נבהלו מפניו ולא אמר נבהלו ממנו רק מפניו הינו שהביטו אל אור פניו בעיני השכל וראו אור הנערב איך הוא עדין ביופיו ונבהלו בתמהון לב איך עמד כנגד כח רעות הארץ והוא בצדקתו, ה' אגרא דכלה.

ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו וקשה דהא למעלה מן הענין שאל שאלה זו פעמים שלש העוד אבי

חי השלום לאביכם הזקן אשר אמרתם העודנו חי? אלא נוכל לומר שכיון שהשבטים הוציאו מפיהם דבר שוא ושקר באמרם על יוסף ואחיו מת והוא הרגיש בעצמו שדיברו שוא ודבר שקר לכן בהתודע אותו אליהם חזר ושאל העוד אבי חי אולי מה שאמרו מקודם אינו אמת שכבר אצלו הוחזקו כת שקרנים לכן חזר ושאל מחדש.

עוד נוכל לומר בהא דאמרו רז"ל על פ' כי בן זקונים הוא לו שהוא זיו איקונין שלו דומה לאביו ואפשר זהו כונת הכתוב ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף ואם לא תאמינו הא לכם ראיה ברורה העוד אבי חי ומוזה תוכלו לדעת אם האמת אתי שאני אני הוא כי זיו איקונין שלו דומה לשלי ואם הוא חי אתם יכולים לזכור דמות פרצופו וכיון שראו כך ולא יכלו אחיו לענות אותו כי גבהלו מפניו דייקא שראו שדבריו טובים ונכוחים, וק"ל.

איתא במדרש פרק צ"ג ולא יכלו אחיו לענות אותו, אבא כהן ברדלא אמר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה בלעם חכם של גוים לא יכול לעמוד בתוכחת אתונו הה"ד ההסכן הסכנתי וכו' ויאמר לא, יוסף קטון של השבטים היה ולא יכלו לעמוד בתוכחתו הה"ד ולא יכלו אחיו לענות אותו וכו' כשיבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא שנאמר אוכיחך ואערכה לעיניך עאכ"ו, ע"כ. ולהבין כפל הלשון אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, פי' החיד"א ז"ל בס"ז בס"ד ד' סט' ע"ב במה שפי' ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, שאמרו ז"ל שבתחילה מלמדין לחוטא משפטים ודינים ושואלין אותו דין העבירות ועונשם ואח"כ מוזכרין אותו שעבר עליהם ומענישין אותו כגון בתחילה מלמדין אותו בא על הגויה השתחוה לע"ז וקשורה בו ככלב, בא על הנדה נטמא וטימא את הארץ ומביאין גזרות קשות ורעות, נשא ונתן בידה עבר על לא תעשה ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב חילל שבת חייב סקילה דיבר בבהכ"נ זלזל בשכינה וכמי דלית ליה חולקא באלהא דישראל נתנה מהעוה"ז בלי ברכה הוא כירבעם גזל להקב"ה ומועל בקדשי שמים, נתכבד בקלון חברו אין לו חלק לעה"ב, ליצנות שקר חנופה לה"ר פגם בארבע אותיות ההוי"ה ב"ה ואינו מקבל פני שכינה, כעס כאלו מקריב קרבן לע"ז ועבד ע"ה, אכל תולעים על כל אחת ה' מלקיות, גילח הזקן בתער ה' מלקיות על כל פעם, שתה סתם ינם עבר על לא תסור ואינו זוכה לג"ע כמ"ש בזה"ק ומתגלגל בחמור כמו שקבלו הגאונים כמ"ש הרב קב הישר, ביוה ת"ח זלזל בתורה וכו' ואין רפואה למכתו, לא ענה אמן סותמים לו שערי ג"ע, נתגאה כפר בעיקר, קטף מלוח עלי שיח מאכילין אותו גחלי רתמים וכיוצא מלמדין אותו כל דין ואח"כ נותן חשבון על מעשיו, וז"ש ליתן דין שהוא יודע הדין ואומר מי שעשה כך דינו כך וכך כמו שלמדוהו ואח"כ עושים חשבון כמה פעמים עבר הלאו, ואפשר שז"ש אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה מיום הדין הינו כשמלמדין לו הדין כנז"ל מיום התוכחה הינו תוכחה מגולה שעברנו על כמה צווים והדינין שבפינו פסקנו הדין לכל חטא וכמה פעמים עברנו עליהם על דרך ליתן דין וחשבון עכ"ל, ע"ש.

ולא יכלו אחיו לענות אותו וכו' במד"ר שלא האמינו לו עד שפרע עצמו והראה להם המילה ע"כ. והקשו המפרשים ע"ה מעיקרא מפני מה אחי יוסף לא היו מאמינים שהוא יוסף מאחר שהענין ניכר שהוא יוסף שנכרים דברי אמת, עוד יל"ד כי במה האמינו בראות המילה מאחר כי מולים היו כל המצרים, ונראה שיובן הענין במ"ש הילקוט חדש ערך מילה כי ע"י המילה רשום באדם שם שדי והינו כשזוקף האדם ידיו למעלה הוא בדמות שי"ן וכשפושט יד שמאלית ויד ימין נחה למטה הוא בדמות דלית והמילה היא יו"ד הרי שדי, אבל באומות חסר יו"ד ונעשה שדי, ע"כ, גם ידוע שהקב"ה נקרא שדי משום שלו הכוח והגבורה לשדד המערכות וז"ש הקב"ה לאברהם אני אל שדי פרה ורבה כלומר אני משדד לך המערכה ואתן לך בן, רז"ל כי אף שהמערכה מחייבת שלא יהיה לך בן אני משדד המערכה, עו"ן מ"ש מוהרמ"א ז"ל בפ' מקץ ע"פ ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו כי הקשה הוא ז"ל וזה לשונו אנשים חכמים כאחי יוסף הלא מן התימה הוא שלא הכירוהו, גם יפלא איך בראותם שזוקקו לבוא להשתחוות לו וכו' איך לא נתנו לבם כי הוא יוסף וכו'.

על כן בא הכתוב זה שאמר ויוסף הוא השליט וכו' ויבואו אחי יוסף וישתחוו לו אפיים ארצה וכו' הוא בא לתת טעם לדבר על מה שלא הכירוהו שהוא יוסף, כי המה אמרו בלבם הנה לעבד מכרנו אותו למצרים מקום אשר עבד איש לא ירים ראש לעלות לגדולה כמשפט שרי מצרים כנודע ברו"ל ומצד מערכות השמים במצרים אין עבד מולך, והשבטים כמו זר נחשב בעיניהם שישדד הוא יתברך מערכות השמים בשביל יחיד? וא"כ ז"ש הכתוב ויוסף הוא השליט על הארץ הוא המשביר וכו' ומזה לא נכנסו השבטים בסברא שיהיה הוא יוסף יען שידועים שמכרו אותו לעבד ואין עבד מולך ומש"ה ויבואו אחי יוסף וישתחוו לו אפים ארצה ולא עלה על לבם שיהיה הוא יוסף כי אין השם יתברך משדד המערכה ליחיד וכנ"ל ומזה הטעם הם לא הכירוהו.

ובזה נבא לביאור המדר"ר הנז"ל שלא האמינו אחי יוסף שהוא יוסף עד שהראה להם המילה והוא כי מקודם לא האמינו שיהא הוא יוסף משום האמור משם הרמ"א ז"ל שלא יתכן שהעבד ירים ראש במצרים שהמזל נותן כן שלא ירים ראש א"כ השבטים אף שהיו רואים דברים נכרים באמת שהוא יוסף, אבל מצד אחר לא היה עולה על לבם שיהיה הוא יוסף מאחר שמזל מצרים נותן שעבד איש לא ירים ראש במצרים, וז"ש המדרש הנ"ל שלא האמינו לו משום מלכותו ושלטונו, ורחוק הדבר שיהיה עבד מולך וכנ"ל עד שפרע עצמו והראה להם המילה, ונראה שיוסף הצדיק חידש להם חידוש גדול הנז' משם בעל ילקוט חדש שכל איש ואיש מישראל הנימול ע"י המילה יגמור בעצמו שם שדי א"כ נמצא שכל יחיד ויחיד מורה בו שם שדי שמורה שהוא יתברך משדד המערכות אף ליחיד בהראות להם המילה כלומר האמת אתכם שבטבע מצרים היא נותנת שעבד לא ירים את ידו אבל החדוש שהקב"ה משדד המערכה אפי' בשביל יחיד שהרי לכל יחיד ויחיד שם שדי עמו ע"י המילה א"כ בהכרח שהקב"ה עוזרו, וכן מצינו באברהם שהיה יחיד ושדד המערכה בשבילו א"כ כיון שהמילה היא רומזת על שם שדי שהוא רמז שהוא ית' משדד המערכות א"כ מעתה עליכם להאמין שאני יוסף אחיכם, מדברי הרב הרי בשמים ז"ל.

כה אמר בנך יוסף שמני אלהים וכו' רדה אלי אל תעמוד וכלכלתי אותך שם כי עוד ה' שנים רעב פן תורש וכו' והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים וכו' קחו לכם עגלות וכו' פירש ה' תנופה חיים ז"ל במ"ש הרמב"ם פ"ד מה' נחלות שנאמן אדם לומר זה אינו בני ולא יורשי, ובתשו' הרדב"ז בס' דברי דוד סי' ח' על ראובן שנשבעה בן ז' שנים ונתגדל עד שהיה בן ל"ה ושמע שאביו במצרים ובא אל אביו וכתב הרב שאינו נאמן הבן לומר שהוא בנו לענין הירושה וצריך שיביא עדים וראיה ועי"ש, וז"ש כה אמר בנך יוסף ואם תאמר שלא יאמין כי ולא יבא, אמרו לו וכלכלתי אותך שם, ואין אני צריך ממך ירושה, ועוד אני אביא לכם עדים וראיה והנה עיניכם רואות שהינו המילה ופריעה ואין לך סימן גדול מזה, ועוד והגדתם לאבי את כל כבודי שאדרבא אני נותן לכם מורשה קהילת יעקב ועולם הפוך הוא כי אדרבא הבן יתן לאב וחזר הדין כי אני נאמן ועוד קחו לכם עגלות כמ"ש ז"ל שנתן להם סי' שהיו עסוקים בעגלה ערופה ואין לך סי' גדול מזה, עכ"ד ז"ל.

מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו כ"א בנך יוסף שמני אלהים לאדון לכל מצרים רדה אלי אל תעמוד וישבת בארץ גושן, פירשו המפרשים עפ"י מ"ש בגמרא רב ור"ח הוה לחו מילתא בהדי הדדי והלך ר"ח אצל רב י"ב שנה כל ערב כפור ולא רצה למחול ופריך בגמ' הדיכי עביד הכי? והרי אמרו שלא יהא המוחל וכו' ותירצה: שר"ח רוצה להיות דיין וא"כ מוכרח שימות רב כדי שישב ר"ח לכן לא רצה למחול לו כדי שילך ר"ח לעיר אחרת וכן הוה, ובי"ן שכיון שאמר יוסף מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו רדה אלי, חשש פן יאמר יעקב כיון שהוא מלך בארץ כנען אם לארץ מצרים אלך מוכרח שימות מפני יוסף לז"א לו אל תחוש לזה אלא וישבת בארץ גושן רחוק ממני, ע"כ. מדרש כי פי המדבר אליכם בלה"ק עכ"ל. לא ידעתי מאין שפטו זה ואם כך הוא הפרוש האמתי הנה העיקר חסר מן הספר, ונראה לי

שהוקשה להם דהול"ל כי פי מדבר אליכם מהו המדבר בהא הידיעה אך הדבר הוא שהנה ד' מדרגות הם בעולם דצח"מ הנה היותר שפל הוא הדומם שאין לו כח צמיחה ותנועה, המעולה ממנו הצומח שיש לו כח צמיחה, המעולה ממנו הבעל חי שיש לו כח תנועה חתיונית אבל אין לו דיבור יתר עליו מין האנוש שהוא מדבר ומודיע לאחר את אשר בלבבו משמע שדוקא מין האנושי הוא המדבר והנה קשה על זה הרי אמרו על פסוק ויקץ שלמה והנה חלום שמע עוף מצפצף והיה מבין מה שהוא אומר א"כ גם להם יש דבור וכן מצינו בריב"ז שאמרו עליו שהיה יודע שיחת עופות שיחת דקלים וכן אמרו על האר"י ז"ל וכמה צדיקים וא"כ גם להם יש דבור, א"כ איזה מעלה יש לאדם אשר הוא נקרא רק מדבר ואם משום שהחיות והעופות הם רק מצפצפים ודבריהם אינם מובנים אלא רק ליחיד סגולה הנה דבר זה הוא ג"כ במין האנושי לשון כל עם ועם ומי שאינו מבין הלשון אינו יודע מה חברו אומר לו אבל התבונן בדבר שהנה העולם נברא בלה"ק א"כ כל דבר ודבר הנמצא בעולם שמו האמיתי הוא בלה"ק ושאר הלשונות הם רק לסימן למשל המאכל הינו הלחם הוא שמו האמיתי, וכשנרצה לדבר בשאר הלשונות נכנהו בשם אחר הינו כבו בלשון ערבי וזה אינו שמו האמיתי רק סימן שתיבה כזו מורה על הלחם אבל זו המלה כבו אינו שמו האמיתי וכן כל הדברים א"כ הרי שאר הלשונות הם דומים לצפצוף העופות אשר צפצופם הם רק סימן לאיזה דבר המבוקש, והמבין צפצופם ידע כונתם אבל אינם מדברים בשמות האמיתיים א"כ אין מעלת המדבר על מין בעל חי רק המדבר בלה"ק הבן הדבר ותודה על האמת, ומעתה ז"ש יוסף לאחיו כי פי המדבר אליכם ר"ל שיש לי פה המדבר והינו כי אני מדבר לכם בלה"ק והוא פה המדבר משא"כ בשאר הלשונות הוא רק פה החי הבן הדבר, ודו"ק ה' אגרא וכלא.

ומשמע מדברי הרב ז"ל הנו' כי אינו נקרא מדבר כ"א עם בני' שמדברים בלה"ק אבל שאר האומות הם מדברים דיבורם כשאר בע"ח ואינו נקרא דבור וזה לע"ד בדרך דרש, משו"ל כי שאני ישראל שנתייחד הדיבור עמהם כמ"ש הרב צמח דוד ז"ל בהפטרות תולדות משם המדרש ס' וישלח, אבא ב"ר אלישע מוסיף עוד שישאל יש להם תרתי על אוה"ע, אהבה ודיבור אהבה דכתיב אהבתי אתכם, דיבור דברו על לב ירושלים וכו' הרי שנתייחד הדיבור דוקא אל יש' כי שאר האומות הם אלמים, וזו היא כונת הכתוב כי כל העמים אלילים אלמים וזה נמי מש"ה פה להם ולא ידברו וכו' כמוהם יהיו עושיהם לא יגו בגרונם ודו"ק.

ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך כתב רש"י ז"ל על שני בתי מקדש שעתידים להיות בחלק בנימין וסופם ליחרב ובנימין בכה על צואריו על משכן שילה שעתידי להיות בחלק יוסף ע"כ. וכתב הרב סיפור החיים ז"ל וז"ל ולכאורה צריך הדבר ביאור שמה ראו על ככה בעת ובעונה הזאת לבכות על חרבן ב' מקדשים? ואפשר לומר על פי מ"ש בפרק אין עומדין ז"ל מר בריה דרבינא עבד הלולה לבריה חזינהו לרבנן דהו קא בדחו טובא אייתי כסא דמוקירא בת ת' וזוי ושבר קמיהו ונתעצבו, וזה נראה ג"כ כאן שכיון שהיו השבטים בעת ההיא בשמחה רבה בהתוודע יוסף אל אחיו ובפרט מ"ש להם והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים וכו' כמ"ש לעיל לכן עשו זאת שזכרו חורבן ב' מקדשים כדי שלא תהיה שמחתם שלימה שבכל עצב יהיה מותר ולכן יוסף ובנימין, שהיתה להם שמחה גדולה יותר משאר שבטים משום כך בכו שניהם שזכרו חורבן ב' מקדשים אבל שאר שבטים לא היתה שמחתם שלימה כיון שהם היו גרמא בנוזיקין.

עוד יל"פ הטעם שבכה יוסף באותה שעה, לזה נבין בתחלה הפסוק הקודם, והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים ואת כל אשר ראיתם ומהרתם והורדתם את אבי הנה, יל"ד שמה לו ליוסף לעשות הקדמה זאת שנראה מזה שמשום שישמע יעקב שיש ליוסף כבוד משום כך יבא יעקב, וקשה הא בלא"ה בא יבא ברנה לראות את בנו ידידו, ותו"ק כפל הלשון של הכתוב שאמר את כל כבודי במצרים מאי את כל אשר ראיתם? ונראה שיובן בהקדים מ"ש בזה"ק בפ' בשלח וז"ל ת"ח אי לא הווי אינון ערב רב דאתחברו בהון בישראל

לא אתעביד ההוא עובדא דעגל וההוא חובא ממש גרים גלותהון דישאל וכו' כיון דאתעביד ההוא חובא גרימו כולא, גרימו מותא גרימו שעבודא וכו' וכל דא בגין אתחברותא בערב רב דאתחברו בהו, עוד נקדים מ"ש מוהר"ם אלשיך ז"ל שמה שצוה יוסף למול את מצרים יען כי מצרים נקראת ערות הארץ ורו"ל כי הארץ יש לה אברים כמו האדם וכמו שהאדם יש לו אבר ערוה כן ארמ"צ תתיחס על שם אבר ערוה כי יש שם קליפה גדולה וכנ"ל לכן כדי שלא יכשלו במצרים בקליפה גדולה ההיא משו"ה צוה יוסף להם שימולו כדי להתיש כח הקליפה ההיא, גם מטעם זה העביר למצרים בערים כדי להתיש כח שלהם הנאחזים כ"כ בקליפה ההיא ועי"כ ממילא יהא בקלות לישראל לפרוש מהם, ובזה נראה שזה כוונת יוסף באמור אל אחיו כדברים הללו והגדתם לאבי אכ"כ במצרים ואת כל אשר ראיתם, והוא כי יוסף היה חושש כי אפשר שיעקב אע"ה לא ירצה לירד למצרים כיון שהיא ערות הארץ ויפלו ישראל ח"ו בקליפה הגדולה ההיא, לזה אמר יוסף להם והגדתם לאבי אכ"כ במצרים הינו שכל כך גדולה וכבוד היה לי שאמרתי וגזרתי עליהם שימולו וכן עשו ולא עכבו על ידי, ומלבד זה את כל אשר ראיתם שהעברתי אותם בערים כדי להתיש כחם שיהא נקל לישראל לפרוש מהם ולכן ומהרתם והורדתם את אבי הנה ולא יפחד מחמת כח הקליפה ערות הארץ כיון שכבר הותש כחם ויכולים לפרוש מהם.

עוד נקדים מ"ש המפרשים ז"ל שהערב-רב הם שמל אותם יוסף והן הם שגרמו כל הרע ההוא לישראל כנזכר משם הוזה"ק א"כ מעתה א"ש הכא מה שאמר הכתוב ויפול על צוארי בנימין ויבך וראוי לבכות באותה שעה והינו כי אחר מש"ה והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים ואת כל אשר ראיתם והינו שנזכרו ומל אותם והוא כדי להתיש כח הקליפה וכח ערות מצרים כדי שיהיה נקל לישראל לפרוש מהם, אבל מצד אחר גרם רעה לישראל ח"ו יען כי הם היו הערב רב ומהם היו הגרמא לכל דבר רע לישראל וכנ"ל משם הוזה"ק לכן אחר מ"ש יוסף שהוא מל אותם על זה בכה יען שהם היו גרמא לכל זה לחורבן שני מקדשים ועל כל רע שאירע לישראל הוא על שעשו את העגל והערב רב היו הגרמא ובשביל זה נחרב הבית פעם ראשונה ושניה.

אי נמי אפש"ל שכפל הלשון שאמר את כל כבודי במצרים ואת כל אשר ראיתם הוא לרמוז מ"ש בזה"ק בפ' לך לך ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו וכי אמאי קרי להו והא קריבין הוו גביה אלא בשעתא דאמר להו אני יוסף אחיכם תוהו דחמו ליה במלכו עילאה אמר יוסף מלכות דא בגין דא רוחנא ליה גשו נא אלי ויגשו דאחוי להו את קימא דמילה אמר דא גרמת לי מלכות דא בגין דנטרית ליה, עו"ן מ"ש המתרגם כן בן זקונים הוא לו בר חכים וכו' נמצא שכל אהבתו של יעקב ליוסף אינו אלא משום שהיה חכם וצדיק, ומשו"ה ויבא יוסף את דיבתם רעה אל אביהם שאמר לאביו תולין עיניהם בבנות הארץ והוא לא כן ידמה ח"ו אלא צדיק וחסיד בכל מעשיו, א"כ אם ח"ו היה יוסף עושה אותו מעשה עם אדונתו בודאי לא היה ליעקב אהבה עם יוסף ולא היה יורד למצרים לראותו אדרבא שאת פני רשע לא טוב ולזה אמר לאחיו והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים והוא מסיבת את כל אשר ראיתם באות ברית שלי שאינו פגום ולא טמאתי ברית וכמ"ש בזה"ק והראה להם המילה, א"כ בזה ודאי והורדתם את אבי הנה מה שאין כן ח"ו אם היתי עושה אותו מעשה אף שהיה יודע אבי שאני כאן לא היה יורד בשבילי כיון שאין אני כחפצו ורצונו משא"כ השתא ששמרתי אות ברית בודאי שירד.

ובזה נראה ג"כ כוונת הכתוב ויבואו אל יעקב אביהם ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים, יל"ד למה הוצרכו לומר כדברים האלו כי היה די שיאמרו הנה יוסף הוא במצרים ותו לא? ונראה שהוא בהקדים מ"ש רז"ל שהרשעים בחייהם קרויים מתים ולז"א לאביהם עוד יוסף חי שהוא צדיק דהינו שהיינו חושבים עליו שנעשה רשע ונטמא באשת פוטיפר כמ"ש רז"ל על פסוק טרוף טורף יוסף זאת אשתו של פוטיפר, ולכן אמל"ו שאין הדבר כן כמו שחשבנו אלא עוד יוסף חי שהוא צדיק כמו בתחילתו

והא ראייה כי הוא מושל בכל ארץ מצרים שזכה להיות מלך והוא ודאי משום ששמר בריתו כמ"ש בזהר, עכ"ד ה' סיפור החיים.

אמותה הפעם וכו' יובן במאי דאיתא בירושלמי שהמת בחו"ל יש לו ב' מיתות מיתה וחיבוט הקבר, לא כן המת בארץ ישראל מיתה אחת דוקא. וז"ש יעקב אע"ה אמותה הפעם עכשיו שראיתך חי ויש ספק בידך לשלוח אותי לארץ ישראל א"כ נמצא אמותה הפעם מיתה אחת דוקא ולא ב' מיתות כמו אם הייתי נקבר בחו"ל וק"ל, הרב יד משה במ"ז.

ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי, ויל"ד דלעיל אמר יעקב אלכה ואראנו בטרם אמות ולא אמר ואראה פניו וכתב שם במנחה בלולה מכאן שהיה בדעתו לחזור לארץ ישראל ע"ש, וא"כ יש לתת טעם אמאי לבסוף כשראה אותו לא חזר מיד, והנראה לתרץ כל זאת והוא בהקדים מעשה נורא באיש אחד צדיק, עשיר וחסידי וישר. והיה האיש ההוא חשוד בנים, והיה לעת זקנתו נולד לו בן זכר והיה איש משכיל ונתגדל בתורה ובחכמה וביראת ה' מאד והיה בהגיעו לפרק הנושא עשה לו אביו שידוכין מעיר אחרת עם בת טובים ועשירים, והיו התנאים ביניהם שהחתונה תהיה דוקא בעיר שהכלה שם, והיה בהגיע עת החתונה נסע זה החתן היקר עם אנשים רבים ממשפחתו עם משרתים רבים כי אביו היה עשיר גדול וגם אמו היקרה היתה עמו והיו כולם נוסעים מחנה גדול לאותה העיר שהכלה שמה, אבל אביו הזקן והצדיק לא היה יכול לנסוע עמהם מחמת חולשת כוחו וזקנתו ויצו עליהם הרב שמיד אחר החתונה למחרת היום תיכף יחזרו עם כלתו אצלו לעירו ולביתו, כי כל אשר יש לו לבנו הוא, ונפשו קשורה בנפשו, ובקש זאת הרבה מהם ובפרט מבנו היקר החתן שלא יתעכב שמה וברכהו וישלחהו והיה בבוא זה החתן עם כל אנשיו סמוך להעיר של הכלה ויצאו לקראתם הרבה אנשים מכובדים מעיר של הכלה עם משפחת הכלה להקביל פני החתן ואנשיו אשר עמו, והוליכו אותם לאכסניא נאה ויפה, ואח"כ והיה ביום שהגיע יום החתונה הוליכו את החתן לבית הכנסת לדרוש שם לפניהם כמנהג המדינה שם שכל חתן שהוא ת"ח דורש לפניהם בבהכ"נ, ובעו"ה קרה שם מקרה רע שלמעלה מראש החתן הדורש היתה קשורה מנורה גדולה וכבדה מאד עם נרות דולקים, ונתתך החבל לשנים ונפלה המנורה פתאום על ראש החתן ופצעה את מוחו ומת ונהפכה השמחה לאבל גדול, והוספד אותו חכם החתן כראוי לו ונקבר שמה בכבוד גדול, ונסעו האם של החתן הנוי וכל אנשיה לעירם במר נפש והיה בבואם סמוך לעירם ויעמדו כולם בבכיה גדולה ומרה ויענו כולם זל"ז ואמרו עוצו עצה מה נעשה עם זה הזקן אביו של החתן הנפטר כי בודאי בבואנו אצלו והיה בראותו כי אין הנער אתנו ומת, והיה בתוכם איש אחד חכם ויאמר אני אלך מתחילה לאביו ואקוה לאל שאני אנחמנו מהרה, ואתם כולכם תתעכבו בכאן עד אשר אני אשלח לכם ידיעה שתבואו כולכם לפניו, ויבוא זה האיש לבית הזקן וישמח הזקן בגדו ויאמל"ו שלום בואך איך הית שמה בחתונה? ואיה החתן והכלה והאנשים שהלכו שמה? ולא ענה אותו שום דבר ויבהל הזקן ויאמל"ו למה אתה שותק אמור לי כי אם לא תאמר לי מיד אני מת, ויען האיש ויאמר צר לי מאוד מאוד לאמר לך מהצרה הגדולה אשר אירע לנו שמה, ויען הזקן ויאמר יהיה איך שיהיה אמור לי, ויען האיש ויאמל"ו הנה אנחנו היינו באים בתוך העיר של הכלה והדרך עוברת שמה על פתח של בתי העכו"ם עובדי ע"ז והנה בנך קפץ פתאום מהעגלה שהיה יושב בה ונכנס שמה ונשתמד ואנחנו עשינו שמה כל השתדלות שבעולם להצילו משם ולא יכלנו להצילו משם בעו"ה, ואני בראותי כל הצרה הזאת חזרתי לעירי אבל שאר האנשים ואשתך היקרה המה כולם נשארו עדיין שמה, והיה כשמע הזקן הצדיק זה הדבר ויפול על פניו ארצה ויועק זעקה גדולה ומרה ויקלל את יומו ויאמר אהה אהה הלואי מי יתן שהיה בנו מת במיתה משונה קודם שנכנס לבתי ע"ז ובודאי הייתי מתנחם במיתתו יותר ממה שהוא עכשיו חי עדיין והוא נכרי, ומיד פתח זה האיש את פיו ויאמר אל הזקן תתנחם תתנחם ח"ו לחשוב על בנך הצדיק והישר נ"ע שיעשה זאת חלילה וחלילה, אמנם כך וכך היה המעשה

באמת ע"י המנורה וכנ"ו והא לך לסימן שאשתך תחיה וכל אנשיך כולם ביחד יבואו אליך תיכף ומיד, ויהי כן וישלח האיש אליהם ויבואו ויתנחם הזקן ויעץ ויאמר ה' נתן ה' לקח יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם. עד כאן שמעתי זה המעשה מאנשי אמת בפולין.

ונקדים עוד מ"ש הגאון הקדוש מהר"ם אלשיך ז"ל זיע"א בשושנת העמקים על פסוק הראיני את מראיך השמיעיני את קולך כי קולך ערב ומראך נאווה, וז"ל הקדוש שם אל תצעק על שברך בלא תשו' ושברון לב תחילה על כל אשר חטאת על הנפש כ"א כה תעשה למה שעדין שרץ עונותיך בידך אל תערב שועתי לפני, אך תחלה הראיני את מראיך והוא כי כל איש ישראל יש לו צלם אלהים על פניו ורק על-ידי העונות משנה פניו ועל כן אם יפגוש דוב או ארי המת ימיתנו ולא יתקים בו ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית וכו' כי משחת מאיש מראהו כי לא בצלם יתהלך על כן צלמו גבוה כי נמשל כבהמות נדמה בעיניו ויהיה לברות לו, מה שאין כן בצדיק כדניאל בגוב האריות וכיוסף בבור נחשים ועקרבים כי לא השחיתו צלמם, אמנם בשוב רשע מרשעתו ישוב מראהו הטוב ויתקן צלם אלהים על פניו כאשר טרם יחטא וזהו מה שאמר הראיני תחלה את מראיך האמיתי לאיש הישראלי ע"י תשובה ואח"כ השמיעיני את קולך ובקשת הצלה ממני כי הלא קולך ערב לפני כאשר מראך נאווה אך לא טרם תקונך עכ"ל הזכה ודברי פי חכם חן וש"י. ועכשיו אשובה נא ואראה למקראי קודש הנ"ל כי יעקב אבינו ע"ה זיע"א לא היה גורע בודאי בצדקתו מהצדיק הזקן הנ"ל ולכן כשהתבשר יעקב שהוא עדין חי ומלך במצרים מקום אב אבות הטומאה היה יעקב ירא לנפשו שמא יוסף ח"ו התקלקל שמה והיה טוב לו מותו בצדקו מחייו במלכותו וכמאמר הזקן הנ"ל ולכן מתחילה אמר רק אלקה ואראנו בטרם אמות וכל כונתו היתה שאראה בפניו אם הוא עדין צדיק או רשע ח"ו ואם הוא רשע אזי אחזור לא"י וכמ"ש לעיל בשם המנחה בלולה, אמנם כשבא יעקב אבינו ע"ה למצרים וראה את פני יוסף שהוא צדיק יסוד עולם וצלם אלהים שריר על פניו, לכן נשאר גם הוא במצרים שם, וזהו שכתוב כאן ויאמר ישראל אל יוסף וכו' אחרי ראיתי את פניך כי עודך חי ורו"ל חי דוקא וכנ"ל באלשיך ז"ל ובזוה"ק כי הרשע נקרא מת אפילו בחייו ה' ישמרנו ויצילנו אכ"י"ד, וכן נמי יש לפרש בפרשת חיי שרה בפסוק ויקם אברהם מעל פני מתו וכו' שלכאורה תיבת פני יתרה, אך ראיתי בס' תפארת יהונתן מהרב הגאון הקדוש יהונתן ז"ל ה"ה זיע"א שכונתו היא כך שבמערות המכפלה אינם נקברים רק המתים בנשיקה אבל המתים ע"י מלאך המות אינם רשאים שם לקבורם והאיך היה אברהם יוכל לידע אם מיתת שרה בנשיקה או ע"י מלאך המות רק דאיתא בגמ' שלש טיפין יש בתרבו של מה"מ ממנו מת האיש ממנו מסריח וממנו פניו מוריקות, נמצא אם מתה שרה ע"י מלאך המות היו פניה מוריקות מחמת הטיפה וכיון שראה אברהם שפניה מאירות וא"כ מוכח שבנשיקה מתה וא"כ מותר לו לקברה במערת המכפלה וזהו שדייק הכתוב מעל פני מתו עכ"ל ודפח"ח וש"י, ובה נראה לי לפרש נמי בפרשת ויחי ויפל יוסף על פני אביו ויבך וכו' שלכאורה תיבת פני יתרה היא וכן נ"ל אמנם כן הוא הדבר עצמו שנזכר למעלה בשרה כי יעקב בקש מיוסף שיקברנו במערת המכפלה אך יוסף ידע ששם לא קוברים רק המתים ע"י נשיקה וכנ"ל וכיון שראה יוסף את פני אביו מאירים וכל שכן לפי מה שארז"ל שיעקב אבינו ע"ה לא מת בודאי היו פניו מאירות כשמש בצהרים וכמו שאחז"ל שופרא דיעקב כעין שופרא דאדם הראשון ואדם הראשון כבר נקבר שמה ולכן ודאי גם שיעקב ראוי להקבר שם.

ויאמר פרעה אל יוסף אביך ואחייך באו אליך מארץ כנען ויש לדקדק מהי כונת פרעה באומרו דבר זה ליוסף שהרי יוסף בא להגיד לו ואמר אבי ואחי אשר בארץ כנען באו אלי והנם בארץ גושן, אלא יובן בהא דאיתא בגמ' שבת שיעקב עתיד היה לירד למצרים בשלשלאות של ברזל אלא זכותו עמדה לו, ואם כן זהו שאמר פרעה, אביך ואחייך אשר בארץ כנען באו אליך, אליך דוקא, שאני רואה באצטגנינות שלי שהיה עתיד לבא אלי בשלשלאות של ברזל אלא זכותו עמדה לו א"כ כיון שזכה ובאו אליך בכבוד במיטב הארץ הושב את אביך ואת אחייך שבת אחים גם יחד, וק"ל.

פרשת ויחי

ויחי יעקב בארמ"צ וכו' מה כתיב למעלה מהענין ויפרו וירבו מאד ונראה לתרץ סמיכות הפרשיות דאיתא ברש"י לעיל פרשת ויגש וז"ל וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב מכאן שאסור לשמש מטתו בשנות רעבון, ועוד כתב רש"י ז"ל שם בפסוק ותן זרע ונחיה ולא נמות לזרע האדמה ואע"פ שכתוב כי עוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר, מכיון שבא יעקב למצרים באה ברכה לרגליו וכלה הרעב ע"כ, וא"כ ז"ש ויפרו וירבו מאד, וקשה שאיך פרו וירבו בשנות רעבון? הא קיימא לן שאסור לשמש מטתו בשנות רעבון, לזה אמר ויחי יעקב בארמ"צ רז"ל להורות לנו כאן שיעקב בא למצרים והוא צדיק ובזכותו כלה הרעב, בזאת שבאה ברכה לרגליו ויכולים לפרות ולרבות, וק"ל.

עוד יש לפרש סמיכות הפסוקים ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד ויחי יעקב להורות לנו דרכם והילוכם בקודש, כמו יעקב אע"ה והשבטים וזרעם שהיו מיוחדים יחודים גדולים בשבתם במצרים בשלוח כל זמן היות יעקב א"י, דהינו ראשונה שהיו ממשיכין השפעה לבני"מ מ' מוחין עלאין שהם ג' בגמטריא מזל וזהו רמזו לנו הפרשיות כי הווי' מראשי תיבות מפרשה שלמעלה עם פרשה זו ויחי דהינו ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד ויחי יעקב בארץ ר"ת גמטריא מזל, כנ"ל. גם זאת שנית שהיו מכוונים לשמות אהיה הו"ה אה"ה גמטריא חיים וז"ה ויפרו וירבו מאד ויחי יעקב גמטריא חיים שהם חיי המלך כידוע, גם היו מכוונים בשם ס"ג וזהו ר"ת גשן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד ר"ת גמטריא ס"ג, גם היו מכוונים השם ב"ן לזה ר"ת ויפרו וירבו מאד גמטריא ב"ן, וכל זה כל זמן שויחי יעקב אבל אחר שנסתלק יעקב אע"ה נסתמו עיניהם ולבם של ישראל, לזה מחובר סיום הפרשה שלמעלה עם פרשת ויחי מבלי הפסק כלל, לרמז על כוונתם הגדולה כנ"ל, ה' מאו"ש ז"ל.

ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שנה וכו' ויקרבו ימי ישראל למות וכו', וי"ל שלמה שינה הכתוב ממ"ש בתחילה יעקב ואח"כ קראו ישראל ושמעתי משם המפרשים דבר נאה ומתקבל בהקדים מ"ש הרב הקדוש האר"י זצ"ל כי השבטים השיגו את יעקב אביהם בבחינת שם יעקב דוקא ולא שם ישראל והו"מ מ"ש בגמ' יעקב אבינו לא מת מה זרעו בחיים שהם ממלאים מקומו אף הוא בחיים, מעתה ז"א ויחי יעקב הוא חי ולא שייך בו מיתה אבל בשם ישראל שייך בו מיתה וע"ז אמר ויקרבו ימי ישראל למות מחמת שלא השיגו השבטים בשם ישראל, ודו"ק זכות הרבים.

ודומה לזה נראה כונת המשנה כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב שנאמר ועמך כולם צדיקים וכו' וי"ל שאין הראיה דומה למה שאמר בתחילה שמביא הוא ועמך כולם צדיקים שלהיותם צדיקים יירשו ארץ ולא כן הרשעים ח"ו, אמנם כבר ידוע כי שם ישראל הוא מורה על הצדיקים וכן אמרו רז"ל כשישראל עושים רצונו של מקום נקראים בשם ישראל וכשאין עושים רצונו של מקום נקראים בשם יעקב שנאמר ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל, וידוע כי אין אדם נוטל שכרו לעוה"ב על המצות שעשה אלא א"כ בתחילה פורע חובו מכל העבירות שעשה עד שתוסר ממנו כל הזוהמא הלכלוך והטינוף מהעבירות, ואח"כ נעשה זך ונקי ומוליכים אותו לעוה"ב לשלם לו שכר המצות אשר פעל ועשה, נמצא כי בטהר עצמו מכל סיג בשם ישראל יכונה, מעתה ז"א כל ישראל כל אחד אחר שעולה למדרגת ישראל יש לו חלק לעוה"ב והשתא הראיה אתי שפיר, וק"ל.

וראיתי להרב בינה לעתים ז"ל על פסוק ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ודקדק הרב ז"ל שבאומרו ולך ה' נראה שדוקא הוא יתברך גומל חסד ולא בן אדם והרי מצינו כי האדם ג"כ עושה חסד עם המתים ואינו מצפה לתגמול והתירוץ הוא פשוט שהן אמת שאינו מצפה לתשלום גמול מן המת אמנם מצפה הוא לתשלום גמול מן הקב"ה ית"ש לא כן הקב"ה עושה חסד של אמת שאינו מצפה לשום תשלום, שאם צדקת מה תתן לו וכו'.

מעשה זה אומרו ולך ה' חסד, דוקא, ואם תאמר הרי בן אדם ג"כ עושה חסד? לזה אמר כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ואין זה נקרא חסד כיון שהוא מצפה לתשלום מה שאין כן הקב"ה.

ועפ"ז שמעתי שזהו כונת הכתוב מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיד יחסיון ר"ל כי הכתוב משבח ואומר מה יקר חסדך אלהים, והכתוב מתמיה ואומר, מאי רבותא הוא להקב"ה? ובני אדם ג"כ עושים חסד של אמת? לזה משיב בצל כנפיד יחסיון ר"ל אמת שאינה מצפה לתשלום גמול מן המת אבל מצפה מאת הקב"ה וזה אומרו בצל כנפיד יחסיון. ובזה שמעתי מהרב יהושע סידון ז"ל כונת מ"ש ברוך מרחם על הארץ ברוך מרחם על הבריות ברוך משלם זכו' ליראייו, והוא כי אנו משבחים להקב"ה ברוך מרחם על הארץ ויש לתמוה שזה תואר שייך ג"כ לומר על הבריות שמרחמים זע"ז וז"א ברוך מרחם שייך ג"כ על הבריות לזה בא המשיב ברוך משלם שכר טוב ליראייו ר"ל מצפים לשכר טוב מאת הקב"ה לא כן הקב"ה, ודו"ק וק"ה מהנז'.

ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו זכו' ויאמר אליהם יוסף אל תיראו זכו' ועתה אל תיראו זכו' וי"ל שהול"ל פן ישטמנו יוסף שתיבת לו ישטמנו משמעה הלואי, ועוד אחר שכבר אמר להם יוסף אל תיראו למה חזר ואמר פעם אחרת ועתה אל תיראו ומאי ועתה?

אמנם ידוע כי בעון מכירת יוסף נגזרה גזרה על עשרה הרוגי מלכות, והשבטים ידעו זה ברוה"ק וידוע שיותר חביב לאדם זרעו יותר מגופו כי ע"כ נאמר: והאלהים נסה את אברהם וכיון שידעו כן, נתרצו יותר השבטים שיפרע מהם יוסף, ולא יניח הדבר לזרעו וז"א לו ישטמנו יוסף ר"ל הלואי ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו תיבת לנו דיקא, ר"ל ולא לזרענו ויוסף הצדיק ע"ה ידע הדבר.

אמנם השבטים שאלו מיוסף לעקור את הדבר מעיקרו ואם אי אפשר לגמרי שיפרע מהם עצמם ולא יהיה הדבר בזרעם ועז"א אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמולך ועתה שא נא לפשע עבדי אלוהי אביך ר"ל על עשרה הרוגי מלכות וכששמע יוסף כן ידע כי הגזרה אינה מתבטלת ומאי דהיה הוה וע"כ ויבך יוסף בדברם אליו כלו' שאין בידו לבטל הגזרה וע"ז אחר שאמר אל תיראו זכו' חזר ואמר ועתה אל תיראו ר"ל על עתה אל תיראו ועל העתיד וינחם אותם וידבר על לבם, ודו"ק מהנז'.

ויקרבנו ימי ישראל למות ויל"ד כי בימים היאך יאמר בהם קרבה? אכן כוונת הכתוב היא בהק' מ"ש האר"י ז"ל וז"ל כבר ידעת שהנשמה של האדם מתחלקת לכמה ניצוצות וכל ניצוץ אחד נתקן ביום אחד וכפי מספר הניצוצות כן מספר ימי חייו והימים שעושה בהם המצות לתקן ניצוץ אחד של הצלם ההוא כנגד היום ההוא והיום שאין עושה בו מצוה נשאר פגום הניצוץ ההוא של הצלם ההוא כנגד היום ההוא, וכן עז"ה ע"כ והקדמה זו היא רבת התועלת כי האירה את עינינו בכמה ענינים, האחת שהבננו שסוד השינה הוא להעלות הניצוץ שכנגד היום ההוא, וזה סוד אמרם כי השינה אחד מששים במיתה, ואין יציאת הניצוץ בתחלט וגם איננו מרכב מהנשמה אלא שנפרד מהכל, ועודנו נסוך ונסבך בנשמה זו, וזה מחסד האל שכל ניצוץ זוכה ביומו ועי"ז הוא רחוק מההפסד הגם שירשע אדם אחריו, גם מחסד אל שהניצוץ אשר יעלה פגום הנה הוא יכול להתקן ע"י תשובה, גם האירה את עינינו בתור תשובה לתרעומת גם בני אדם גם בני איש מה זאת עשה אלהים לנו, מה נשתנו דורותינו מדורות הראשונים אשר שבעו חיים תתק"ל שנה לאדם וכן לבניו ובני בניו ת"ת שנה ות"ש שנה שכל יחיד ממנו המאריך בחיים לא יגיע לק' שנה, ועפ"י הקדמה הנז' רפתה התמיהה.

וכדי להבין נקדים משל אחד למלך שחלק לאומנים אבנים טובות ומרגליות, הבאים מהמחצבה לתקנם בתכלית היופי וההכנה, ולעשות להם משבצות זהב כדרך סגולת המלכים, אמנם גזר המלך החסיד ההוא כי כל איש מהאומנים ההמה יודרו ויעשה וישתדל לעשות בכל ההשתדלות ובכל התיקון והיופי כאשר צוה המלך ויהיו להם האבנים הטובות הנז'.

לחלקם ונחלתם, להשתעשע ולהתנאות בהם, ונתן האבנים במספר הרבה מאוד לכל אחד ואחד, לאחד נתן ש' אלף ולאחד נתן ש"ן אלף הן חסר הן יתר, וקבע להם זמן אשר יספיק למלאכת כל האבנים ויום אחד לכל אבן ואבן ובמלאת הימים ישלח המלך לקחת האבנים הטובות הנו, ויהי כי תמו ימי המלאכה פקד המלך על האומנים העושים במלאכה הנו' לבא אליו ויבואו לפני המלך והמציא כל אחד ואחד פקדונו וראה המלך שלא די שלא עשו בהם מלאכת התיקון והיופי אלא עוד קלקלו אותם ולכלכו אותם ויכעס המלך על הדבר הזה והצית אש בכל העבדים ההמה ואת בניהם הקים תחתם ויראם את אשר פרץ באבותם על זה, אבל לבניהם ציום והזהירם לבל עשות כמעשה אבותיהם, יעץ המלך לבלתי הרבות להם המלאכה והקל מעליהם הדבר ויתן להם כ' או ל' אלף אבן טובה לכל אחד, וזה היה לבחירת ההטבה לעבדיו אולי יוכלו להבין, וגם לצד השתדלות היות ופקודת המלך קרובה, יתנו לב לעשות ולהשתדל במלאכה. הנמשל הוא המה הדברים האמורים במלך העולם ית"ש, אשר חלק אבנים טובות הלא הם ניצוצי הנשמה הנקראים אבנים יקרות וז"ס אמרו משם רועה אבן ישראל היא הנשמה, והינו שבאמצעות הכלים וההכנה אשר הכין בידינו היא התורה והמצות, כדי להאיר אותם ניצוצות של הנשמה ולעשותם בתיקון אשר יאות לעשות, על דרך אומרים ז"ל כי באמצעות השתדלות האדם עשות טוב וריחוק מהרע עפ"י התורה יעשה לנשמתו מעלה עליונה ויאיר אורה מאור תורה, ויכין לה כסא והוא בחינת משבצות אשר אמרנו במשל, והנה לראשונים התחיל ה' להרבות להם המלאכה ונתן להם נשמות גדולות שבכל אחת יש בה חלקים רבים והגביל לכל חלק מלאכתו יום אחד וזה סוד דבר יום ביומו, כי הענף נקרא יום, ונתן להם ימים רבים כנגד חלקים אשר בנפשותיהם נתן מרגלית גדולה שיש בה היכולת להתחלק ש' אלף חלקים לנשמה גדולה ההיא שהם מספר ימיו תתק"ל שנים וכשיעור זה הן חסר הן יתר לדורות ההמה וכשקלקלו אמונתם פרץ ה' בהם פרץ על זה ואז הקים תחתם נח ובניו ומשם והלאה הקל ה' מתת רוב הטורח ההוא כדי שתהיה הפקודה קרובה ויתקלקלו האנשים עוד מאת הפקודה, וכשראה כי לא יוכלו לעמוד עוד היה מחסר והולך להקל והן היום בעונותינו ימי שנותינו הם ע' שנה שהם בקירוב כ"ה אלף יום ועכ"ז רבים מבני עמנו שלא עמדו בעבודה קלה כזו.

גם ברוחניות לפי מה שאנו רואים כי כשיודקן האדם תתמעט הבנתו ואפילו חכם לא יוכל עוד לצאת ולבא בד"ת למרות שאמז"ל זקני תורה דעתם מתישבת הינו לשלול זקני

ע"ה, ודו"ק בדבריהם שאמרו מתישבת הינו שהוא עומד ואינו מוסיף בבינה.

ויקרבנו ימי ישראל למות והנה יל"ד שהול"ל ויקרבו ימי יעקב וכו' כמו שפתח ויהי יעקב בארץ מצרים וכו' ובפרט לפי הידוע שיעקב נקרא כשהוא במדרגה קטנה וישראל

כשהוא במדרגה גדולה א"כ ודאי לכאורה נראה שהול"ל ויקרבו ימי יעקב למות ונראה דאיתא בזה"ק שמתחילה יש באיש הישראלי נפש הקדושה שממשיכין לו אביו ואמו בעת הזיווג לפי כוונתם, זכה יתיר יהבין ליה רוח, זכה יתיר וכו' והנה מי שזוכה לרוח זו שיכול לדבר דיבורים קדושים הן בתורה הן בתפילה מבלי מחשבות פגול נקרא בתרגום לרוח ממללא הינו מי שזוכה לרוח יכול לדבר דברים קדושים מבלי מחשבת פיסול ח"ו ומי שזוכה לנשמה זהו שיכול לכוון מחשבות קדושות וטהורות, הינו מלבד שאינו מחשב מחשבת פיסול, אלא שמחשב מחשבות טהורות ויכול לזכות עוד יותר אל חיה יחיד"ה, והנה מי שזוכה לנשמה הוא יכול להנהיג את הדור ולהיות נקרא רבי משא"כ מי שלא זכה עדין לנשמה והנה אפילו מי שזכה לנשמה, לא בכל עת הוא זוכה בה כי אם הנפש והרוח הם תמיד מתלבשין באדם ושורין בו, קדושה, משא"כ הנשמה היא רק בשעה שמתפלל או עוסק בתורה בדחילו ורחימו או טורה הנשמה על האדם ההוא, משא"כ בשאר היום רק מה שנשאר בו הוא הרחימו של הנשמה.

והנה יעקב אע"ה לפעמים נקרא יעקב ולפעמים נקרא ישראל זהו לפי מדרגתו כי מצד הנשמה שזכה בה יעקב נקרא ישראל ומצד נפש רוח שלו נקרא יעקב ולפי העת והזמן שיהיה אז במדרגה כך נקרא בפסוק או יעקב או ישראל, והנה אז"ל בגמרא יעקב"א לא מת מה זרעו וכו' כי כל ישראל הם בחינת נפש או רוח של יעקב"א רק מדרגת ישראל שהיא

הנשמה זה מת, יען שלא זכו בה ישראל שבאותו הדור, עד שבא מרע"ה כידוע מהמפרשים ולזה טוב שלא כתוב ויקרבו ימי יעקב למות, יען שבתחילה יעקב שהיא הנפש והרוח זכו בה ישראל שבאותו הדור א"כ מבחינה זו נקרא יעקב לא מת רק כתיב ויקרבו ימי ישראל באותה בחינה הנקראת ישראל כנ"ל, לא זכו באותו הדור וכנ"ל זהו שמת, ודו"ק ה' מאו"ש. ולפי"ז אפשר לע"ד לפרש שזה שאמרו ז"ל שכיון שנפטר יעקב נסתמו עיניהם ולבם של ישראל רו"ל שהעין והלב הם מבחינת חו"ב ובחינת חיה ונשמה יען שהעין היא בחינת חכמה ובינה שהיא הנשמה ליבא כמאמר אליהו ז"ל בינה ליבא, ודו"ק והוא מבואר, גם העין היא בחינת חכמה כדכתיב והיה אם מעיני העדה הינו חכמי העדה והוא ברור.

ויאמר יעקב אל יוסף אל שדי נראה אלי בבית אל כמו שקרא לו יעקב כדכתיב בפרשת ויצא ויקרא שם המקום ההוא בית אל ואולם לזו שם העיר לראשונה, גם בפ' וישלח יל"ד דכתיב ויבא יעקב לזוה אשר בארץ כנען הוא בית אל לענין מה מביא הפסוק את שם הראשון לזו ומה מרמז בשם הראשון? ולא קרא לו בשם שקרא יעקב ובפרט שהאל ית' אמל"ו קום עלה בית אל ושב שם פרש"י ז"ל לפי שאחרת בדרך בא לך כל אלה וכו' וכתוב אחריו ויאמר יעקב אל ביתו וכו' ונקומה ונעלה בית אל ואעשה שם מזבח לאל העונה אותי ביום צרתי וכתוב אחריו ויבא יעקב לזוה וכו' הוא בית אל, למה קרא בשמה הראשון לזו הול"ל ויבא יעקב בית אל כמו שאמר לו הש"י קום עלה בית אל כנ"ל, ונראה שהפסוק בא לרמז על דבר דול בזה שקרא אותו לזו, ולזה נבין קודם כוונת הכתוב: שאמרו עיניכם וראו מי ברא אלה והינו הפירוש הוא כך שהנה עיקר העבודה שלא ילך האדם אחר תאות העוה"ז רק ידע נאמנה שעיקר חיותו של תאוות העוה"ז הוא רוחניות והקדושה של הדבר ההוא ובוה ישים דעתו על רוחניותם של הדברים שכל הדברים העליונים וכל דבר שנאה ביותר ויפה ביותר הרוחניות שלו ג"כ יותר גדולה וקדושה למשל כדור הארץ שמצויר בו העולם כולו, כפר ועיר וכרך ועיר המלוכה, ועל כפר קטן מצוין בו רק בקודה קטנה במאוד, ועל עיר נקודה יותר גדולה ועל כרך ציון גדול ביותר ועל עיר הבירה הציון יותר גדול, והנמשל ממילא מובן לכך ארי"ש שהיא יפה ומשובחת מכל העולם כולו ולא יחסר כל בה, בשביל שהרוחניות שבה היא מכוונת לארץ העליונה, וע"כ כל מה שבה הוא יותר משובח ומפואר בכל מיני יופי מכל העולם, על כן באו אזהרות גדולות על ארי"ש שלא לנטות אחר הגשמיות שלה כי תאוה הוא לעינים רק להביט על הרוחניות שהיא קדש, והנה הדברים הגשמיים נקראים "אלה" שהוא דבר שיש בו ממש ויש ו"מי" נקרא עולם המחשבה כידוע והאדם צריך לחבר הגשמיות עם הרוחניות הינו שצריך להביט אל רוחניות הדברים כנ"ל ולחבר הרוחניות עם הגשמיות אל שורש למעלה ונמצא מחבר מי עם אלה דהינו עולם המחשבה הנקרא מי עם אלה הינו עולם המעשה יען שעולם המעשה נקרא אלה יען שהוא דבר ממש ויש וכנ"ל ומי עם אלה הרי שם אלהים הרומז לשכינה עליונה למאוד הנקרא אלהים חיים כידוע. מעתה זהו פירוש הפסוק שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה מי דייקא דהיינו עולם המחשבה הנקרא מי כנ"ל ברא אלה הינו הדברים הגשמיים הנקראים אלה וכנ"ל.

והנה מי שאינו עושה כנ"ל ואין מביט לרוחניות של הדברים רק שמתאוה לגשמיות של הדברים והולך אחר התאוות הרי דבוק בטבע של העולם ואלהים גימטריא הטבע ואזי הוא תחת אלהים וחלים עליו דינים וקטרוגים מלמעלה, ולכך כתוב וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה, פרש"י מי אלה שאינם ראויים לברכה כי ירבעם יוצא מאפרים והוא ממנשה ולדברינו הפ' מי אלה וכו' דהינו מי אלה שאינם מחברים מי לאלה כנ"ל ונרגן מפריד אלוף ממילא אינם ראויים לברכה משא"כ כשמביט על כל הדברים של גשמיות אל שורשם הרוחני ומחבר מי עם אלה וכנ"ל אזי דבוק הוא באלהים חיים שהוא עולם הבינה כידוע מדברי האר"י ז"ל, והנה אמז"ל על רבינו הקדוש קודם מותו זקף יו"ד אצבעות למעלה ואמר לא נהניתי מעוה"ז

אפילו באצבע קטנה שלי וידוע שהוא לא היה כ"א ניצוץ מיעקב אע"ה כי ע"כ קרא על עצמו ויחי יעקב בארמ" י"ז שנה ומה שזקף יו"ד אצבעותיו וכנ"ל הינו שלא הביט אל גשמיות הדברים אלא הביט אל רוחניותם, הינו לברר ניצוץ הקודש על כל דבר ודבר וחיבר מי עם אלה כנ"ל ואזי הוא דבוק באלהים חיים, ומכ"ש יעקב אע"ה עצמו שלא נהנה מהעוה"ז בכלום רק היה דבוק באלהים חיים וכנ"ל והוא היה בחיר שבאבות.

עו"ן שיש באדם עצם אחד קטן הנקרא לוח שלא נהנה מעץ הדעת לפי שאין לו שום הנאה ממאכל כל ששת ימי השבוע רק מסעודת מוצאי שבת כידוע והוא חי לעולם וממנו תהיה תחית המתים לכל הגוף לעת"ל ויהיה כחמירא לעיסה כדאיתא בזה"ק, והנה מי שלא נהנה מהעוה"ז רק כנ"ל כדי לברר ניה"ק נקרא הוא עצמו לוח שהוא במדרגת עצם לוח הנ"ל ומי יכול להתפאר בכך שלא נהנה כל ימיו מהעוה"ז, רק מצינו גבי רבינו הק' כנ"ל ומכ"ש יעקב"א שהוא הבחירי שבאבות ורבו הקדוש לא היה רק ניצוץ ממנו, ולזה כתוב לעיל בפרשת וישלח ויבא יעקב לוח דהינו שבא למדרגת לוח וכנ"ל הגם שהיה בארץ כנען ששם כל תאוות העוה"ז בכל מיני יופי והידור מכל ארצות שבעולם אף על פי כן לא הביט רק אל רוחניות הדבר לברר ניה"ק והיה דבוק באלהים חיים כנ"ל וע"כ אמרו ז"ל יעקב"א לא מת הינו בחיו לא אתדבק בדרגת דמותא כ"א שבא למדרגת לוח.

מעשה נבא לבאר הפסוק ויאמר יעקב אל יוסף אל שדי נראה אלי בלוח בארץ כנען ויברך אותי וכו' ונתתי את הארץ הזאת לזרעך אחריו אחזת עולם, והינו לומר כנ"ל שאל שדי נראה אלי מסיבת שאני במדרגת לוח אע"פ שאני בארץ כנען ושם כל תאוות העוה"ז עכ"ז אני במדרגת לוח ועל זה ויברך אותי ונתתי את הארץ הזאת וכו' דהינו שיהיה ג"כ זרעו כמוהו שלא להביט אל גשמיות הדברים ולא ליהנות מהעוה"ז רק להיותם דבוקים באלהים חיים כנ"ל ולחבר מי לאלה, וזה יהיה לזרעך אחריו דייקא שיהיו במדרגה זו כמוך אחזת עולם, דהינו כשהיו כמדרגה זו כמוך אזי יהיה להם אחזת עולם שאין שום אומה ולשון יכולה לשלוט בהם, כי"ר בב"א, ה' מאו"ש.

ובזה פירש ה' הנז' ג"כ כוונת האי קרא ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי, והינו שהעיקר הוא להיות עמל ויגע בעבודת השי"ת תמיד יומם ולילה בתורה ותפילה לישא עליו עול מלכות שמים אח"כ כשהוא עושה כז באמת ואמונה אזי בא מזה למדרגה הנ"ל להיות כל מעשיו הגשמיים דהינו אכילה ושתייה ושאר ענינים ג"כ לשם שמים וזה עבודה גדולה כדי להוציא ניה"ק כידוע, אבל לא כל אדם זוכה לכך רק אחר יגיעה רבה ואם עברו על האדם עידן ועידנין בעבודת השי"ת באמת אזי נותנים לו מן השמים זאת המתנה להיות גם עסקיו הגשמיים ג"כ עבודה גדולה ועושה יחודים גדולים בזה, וזה הוא עיקר העבודה כידוע, וז"ש ואני נתתי לך וכו' ואמר הרב החסיד משה זצוק"ל שמלת שכם היא ר"ת "שלחן כסא מנורה גם מטה" דהינו שהצדיק יש בידו כח הנהגה ותאוות העוה"ז ע"י שלחן כסא ומנורה גם מטה יהיו לעבודת השם יתברך ויהיה בהם ג"כ קבלת עול מלכות שמים וזה ג"כ מרומז בר"ת שכם שם כבוד מלכות דהינו לברר ניה"ק, וז"ש יעקב"א ליוסף ואני נתתי לך שכם אחד דהינו שיתנו לך מהשמים כח להתנהג גם בשכם הינו שולחן כסא מנורה שיהיו כולם לש"ש וזהו שכם שם כבוד מלכות וקאמר הפסוק אשר לקחתי מיד האמורי וכו' דהינו כיצד בא לידי מידה זו ומפרש הפסוק אשר לקחתי הינו מתחילה היה עמל ויגע באמירה הינו בתורה ותפילה ע"כ זוכה הצדיק להיות אח"כ עולה לגדולה להיות מושל בהתנהגות העוה"ז בשלחן כסא מנורה וזהו אשר לקחתי הגדולה הזו מיד האמורי הינו מסיבת אמרי תורה ותפלה וז"ש ג"כ בחרבי ובקשתי ותרגום אנקלוס בצלותי ובבעותי דהינו ע"י תורה ותפילה שהיה יגיע בהם זכה אח"כ לשכם שלחן כסא מנורה לשכם לשם כבוד מלכות היינו לברר ניה"ק למלכות כידוע לז"ה, ודו"ק.

ויקרבנו ימי ישראל למות ויקרא לבנו יוסף וכו' ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביד חולה, ויל"ד כי באומרו ויקרבנו ימי ישראל למות ואח"כ ויהי אחרי הדברים

האלה ויאמר ליוסף הגה אביך חולה, איפכא, הול"ל אחר שחלה ויקרבו ימי ישראל למות, עו"ק באומרו אל שדי נראה אלי בלתי וכו' ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל וכו' ומה ענין זה לזה ומצאתי במגלה עמוקות אופן רל"ה שאדה"ר עבר על ע"ז ג"ע ש"ד ופגם בשלשה עולמות אביע בריאה יצירה ע"ב מ"ה ס"ג שהוא בגימטריא ק"ף ולכן אברהם יצחק ויעקב תקנו חטא של אדה"ר במ"ש שם ונקברו אתו עמו במערת המכפלה להראות שהם תקנו מה שפגם הוא והיה מהראוי לחיות כל אחד מהם ק"ף שנה מאחר שתקנו ק"ף רק מאברהם נחסרו ה' שנים מפני עשיו הרשע שלא יראה אותו יוצא לתרבות רעה ומפני הרעה נאסף הצדיק ויצחק חי ק"ף שנה ויעקב שהוא תיקון שלישי של אדה"ר וארז"ל שישאל היה ראוי לחיות ק"ף שנה, אבל בעבור שאמר עם אשר תמצא את אלהיך וקללת חכם אפילו על תנאי באה וז"ש מתה עלי רחל בשבילי לכן חסרו משנותי ל"ג שנים כמנין יחיה הרי שגם יעקב היה ראוי לחיות ק"ף שנה לתקן חטא אדה"ר ע"ש ולפי זה נראה זהו שאמר הפסוק כי ארז"ל אל בני אבל שאולה רז"ל שנחסר משנותי כמנין אבל שהוא בגימט' ל"ג שנה והכל בא בשביל בני יוסף כמ"ש לקמן בשבילך אמרתי אמותה הפעם.

ולפ"ז נ"ל ז"ש אבל כבוד זה למצרים שכל זמן שהיה יעקב חי היתה הברכה מצויה ופסק שהוא אבל כבוד למצרים שכל זמן שהיה יעקב חי היתה הברכה מצויה ופסק הרעב ואחר מותו חזר הרעב, וכמ"ש בחידושי אגדות, שלכך רצה פרעה לעכב ארונו של יעקב ליקבר להיות שם שלא יחזור הרעב ולולי השבועה של יוסף שקבל פרעה עליו לא היה מתרצה פרעה להעלותו ע"ש בפ' אלו יצ"מ. א"כ זה היה שנשאו יעקב לא"י ומיתתו היתה אבל כבוד למצרים, והנה מאחר שיעקב"א היה גמר התיקון של אדה"ר לכן יצאו ממנו י"ב שבטים מעין זה כי היו ראויים לצאת מאדה"ר י"ב שבטים זה ספר תולדות אדם כמנין זה רק מפני חטא שלו שחטא לא זכה שיצאו ממנו ויצאו מיעקב שהוא גמר התיקון שלו רק שלא יצאו ממנו י"ב שבטים במילואם, לכן אמר אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי אז בהם נתמלאו י"ב שבטים, והנה מצאנו ילקוט בתהלים סי' קט"ז יקר בעיני ה' המותה לחסידיו, אמר הקב"ה קשה עלי לגזור על הצדיקים שימותו שאילולי שהם גזרו מיתה על עצמם לא הייתי גוזר עליהם, אברהם אמר ואנכי הולך ערירי וכו', משה אמר כי אנכי מת. יצחק אמר לא ידעתי יום מותי, יעקב אמר בעודו בריא כאולם אמר הוא עצמו ושכבתי עם אבותי שבוה גזר מיתה על עצמו.

וז"א ועתה וז"ש ויקרבו ימי ישראל למות רז"ל שקרב ישראל עצמו את ימיו למות באומרו ושכבתי עם אבותי, ובוה גזר מיתה על עצמו וז"ש ויהי אחרי הדברים האלה דיקא רז"ל שדבריו גורמים לו כל אלה באומרו ושכבתי וכו' וז"ש ויהי ימי יעקב קמ"ז שנה, וכשראה יעקב שהוכרח למות בקצרות שנים ולא הגיע לק"פ שנה כאביו יצחק לכן ויקרא לבנו יוסף ויאמר לו בבקשה ממך אל נא תקברני דייקא רז"ל שאתה סבור הואיל ולא הגעתי לחיות כימי אבותי ק"ף שנה, מזה מוכח שאין אתה צריך לקבור אותי במערת המכפלה מטעם שלא תקנתי חטא אדה"ר דאל"כ הייתי ג"כ חי ק"ף שנה לתקן שמות אלו דלעיל שפגם בהם אדה"ר שעולים ק"ף כך אתה סבור, אבל אל תטעה בדבר זה ומשיב' אני אותך וגזור עליך וקברתני בקבורתם במערת המכפלה דוקא להראות בזה שאני גומר התיקון של אדה"ר והאמת אתי מטעם שאני זכיתי שיצאו ממני י"ב שבטים, וז"ש ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים כראובן ושמעון יהיו חשובים לי, להיות נחשבים בין י"ב שבטים, ושמה תאמר למה באמת לא זכיתי לחיות ק"ף שנה להגיע לימי אבותי לז"א ואני בבואי מפדן מתה עלי דיקא רחל רז"ל בשבילי בשביל קללה שקללתי אותה לכן נחסר לי משנותי כמנין יחיה כמ"ש ג"כ בצרור המור בפרשת ויצא עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה ומאותה קללה מתה רחל ולפי שהיתה קללת חכם ארז"ל לא תבא לו' תבא, שחזור ליעקב ולכן נתקצרו ימיו ל"ג שנה כמנין יחיה עכ"ל. א"כ זה הוא לי גרמא בנויקין שלא הגעתי לימי אבותי אבל מצד התיקון של אדה"ר אני הוא הגומר התיקון ולכן צריך אתה לקבור אותי בקבורתם, הרב לב אריה.

מדרוש אל נא תקברני במצרים למה? שסופה ללקות בכנים וכו', ויל"ד דמנ"ל לרז"ל שמשום הכנים הקפיד יעקב"א שלא להקבר במצרים, אכן י"ל כי דקדקו רז"ל שתבת נא היא מיותרת ע"כ דרשו ברמז הר"ת אל נא אצבע אלהים נעשה להם, עוד דרשו שלא יעשו אותו ע"ז ובזה נמי יש להבין מהיכן יצא להם זה, אמנם בזה נמי דרשו מתבת נא והינו כי הרמב"ם מנה בהלכות ע"ז נ"א מצות התלויות במצות אזהרת ע"ז. עוד דרשו שלא יפדו בזכות המצרים ורז"ל אם יקבר שם זכותו תגן עליהם וגם בזה מתיבת נא קא דייק ורז"ל נא כעת אפילו לשעה והינו אפילו אח"כ אם תרצו לשאת אותי ממצרים ביציאתכם ע"ז אני ירא שלא תגן זכותי על מצרים לפי שעה כי במקום שגוף הצדיק קבור לפי שעה ג"כ מגין זכותו והראיה מראב"ש.

אמנם בהא שדרשו ז"ל אל נא תקברני וכו' שסופה ללקות בכנים ויהיו מרחשות בתוך גופי לפיכך אל נא תקברני במצרים כדברי רז"ל ישנה קושיא גדולה שממה נפשך אם יעקב"א ע"ה מאמין בעצמו שהוא צדיק ואין רימה ותולעה שולטת בגופו א"כ איך ירא מהכנים ובפרט כי כל המכות שבאו על המצרים במצרים לא שלטו על ישראל כלל ואיך הוא מתירא? ועוד למה הוא מתיירא ממכת כנים דוקא ולא ממכת צפרדעים וכיוצא בהם ואם ח"ו אינו מאמין בעצמו שהוא צדיק גמור, וישלטו בו רימה ותולעה איך יהיה אפשר שיהיה גופו קיים עד רד"ו שנים? ויהיו הכנים מרחשין בגופו ועל כרחך אתה צ"ל שידוע קדוש ישראל יעקב"א בעצמו שיהיה גופו קים לעד כי היה נקי מכל סיג וחלאת, א"כ למה הוא מתירא מהכנים? אמנם לבל יהיו דברי רז"ל כחלום בלי פתרון אומר: כי הנה יעקב אע"ה בהאבקו עם המלאך הנה לא יכול לו המלאך כי היה שלם מכל הפסדים ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב ושם יכול לו הואיל ונשא ב' אחיות שעתידה תורה לאסור זה, לזה יכול לו הס"מ ליגע בכף ירכו הלא מאת השי"ת, עכ"ז כיון שעתידה תורה לאסור זה, לזה יכול לו הס"מ ליגע בכף ירכו הלא תראה כי לעת"ל לא ירצה יעקב אע"ה לברך על שנשא ב' אחיות כמש"ל, והנה בנגיעת המלאך בכף ירכו ידוע שע"ז נפגם ההוד והנה עיין בכתבי מרן האר"י ז"ל שהמכה של כנים יצאה מהוד דמלכות של קדושה והכתה לסט"א, ועל זה היה מתירא פן בהגיע זמן המכה אשר תצא מההוד דקדושה תגיע המכה גם אליו וכמו שיכול לו המלאך גם בזה והבן כי נכון הוא, והבן ברמז הנז"ל אל נא ר"ת אצבע אלהים נעשה להם נס, אמרו המצרים אצבע אלהים היא כי אצבע גימטריא נצח הוד תרין פלגי גופא, והבן ה' אגרא דכלה.

ויאמר ליוסף הנה אביך חולה וכו' הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וישב על המטה פירשו בזה עמ"ש בגמ' שהמבקר את החולה נוטל אחד מששים מחוליו ובבן גילו זה רמז הנה אביך חולה ותבקר בחוליו בבא אליו יוסף שהוא בן גילו נוטל ממנו א' מס' מחוליו ויתחזק ישראל וישב על המטה, ויתחזק שנטל א' ונשאר על המטה שהוא נ"ט. **ועשית עמדי** חסד ואמת אמרו רז"ל חסד עם דוד, מאמר זה שמעתי מהרב הכולל מר קשישא כמהר"ר יצחק פורמגיני זללה"ה והוא ז"ל היה מפרש דתגן בפ"ב שאינו חולץ, והרב הגדול מהר"ח אבולעפיא כתב דשאני דהוי ביוזי משא"כ היציאה דשרי, ובדרך בסנהדרין שהמלך אינו יוצא אחר המטה וכתב מרן בבית יוסף שזה דעת הרמב"ם וסמך במ"ש דרש יש להכריע שיוצא אחרי המטה ממה שצוה יעקב אע"ה שיוסף הצדיק לא ישא ארונו שהוא מלך ואפ"ה צוהו יעקב אע"ה שיוסף ילך אחרי המטה כמ"ש ונשאתני ממצרים וכן עשה יוסף שהליכה אחר המטה שרי והנה אז"ל כתיב להכרותו וכתוב להברותו, בתחילה להכרותו וסברו שהוא צוה להרוג אבנר וכשראו שהיה הולך אחר המטה ומקונן על אבנר נתפסו וכתוב להברותו ואם לא היה יוצא היו העם פוגעין בו וז"ש ועשית עמדי חסד ונשאתני שתלך אחר המטה שזה אינו ביוזי ועשית חסד עם דוד כי בזה שיוצא אחר אבנר יתפס העם וכתוב להברותו ואם לא היה יוצא היה להכרותו וא"כ יציאתך אחר המטה חסד לדוד עכ"ה, והוא חריף אף שיש להשיב עליו כמה תשובות, ולי הדיוט בראה שדהע"ה נתן לו אדה"ר ע' שנה אך כשחטא נפגמו השנים והוצרכו אברהם אע"ה ויעקב אע"ה ויוסף לתת לו ע' שנה ואם יעקב

היה נקבר במצרים יעשוהו ע"ז והיו נפגעות השנים שלו ושל יוסף שהוא היה סיבה ולא היה בשאר אלא ה' שנים לדוד לז"א ועשית עמדי חסד אל נא תקברני וכו' שלא יעשוני ע"ז וזה חסד עם דוד שהנים שלי ושלך שאנו נותנים לו יהיו מתוקנות וחיה יחיה ובקשתי מאמר זה ולא מצאתיו ואחר זה נדפס ס' אשד הנחלים והביא הרב קושיא משם זית רענן ואבקשהו בזית רענן פי' ילקוט ולא נמצא ואח"כ ראיתי בספר שפתי כהן על התורה שכתב ועשית עמי לא נאמר אלא עם ד"י גימטריא דוד ופירש שיתן לו ל"ז שנים וכו' ע"ש באורך ולפי דרכו יתישב במ"ש בעניותי ודו"ק וק"ל פני דוד אולאי.

ראה פניך לא פללתי והנה הראה אותי אלהים גם א"ז, קשה דמאי אותי דקאמר הכא הול"ל והנה הראה לי אלהים גם א"ז שמילת אותי אין לה פירוש כלל, ומצאתי פירוש בקונטרס אחד, והוא שידוע מאמר חז"ל שבאמת היה יוסף רוצה לשכב עם אשת אדוניו אך שבא דיוקנו של אביו מהחלון ואמל"ו עתידים אחיך לעמוד על אבני האפוד ואתה תעמוד בחוץ וכו' ונעץ יו"ד צפרניו בקרקע ויצא זרע מבין עשרה צפרניו ואיבד עשרה בנים שהיה לו להוליד י"ב בנים, א"כ ז"א ראה פניך לא פללתי כי כמעט ח"ו היית משתקע בטומאה והינו שח"ו היית שוכב עמה אך עשה ה' ית' שהציל אותך מכתה והנה הראה אותי אלהים פירוש שהקב"ה הראה לך צורתי מהחלון וזה פירוש מלת אותי ומתוך כך פרשת עצמך, ועוד מה שגרם לך שלא שכבת עמה גם את זרעך רוצה לומר זרעך היוצא מבין צפורניך גרם שלא שכבת עמה ובזה יבואר ועתה שני בניך הנולדים לך עד בואי אליך מצרימה לי הם, שלכאורה קשה עד בואי אליך מצרימה, הנראה כמיותר, האם אנו לא יודעים שנולדו לו טרם בואו למצרים? ועוד מאי נפקא מינה אם נולדו קודם לכן או לא? ועוד קשה שתיבת לי הם הוא לשון עבר כאילו הם שלו ובאמת רצה יעקב שיהיו שלו כראובן ושמעון, אך לדרכנו יובן הכל וה"ק ועתה רז"ל עתה שלא שכבת עמה שאילו היית שוכב עמה היית משוקע בטומאה ולא הולדת אפילו בן אחד בקדושה והא שילדת שנים אלה הוא מכח בואי אליך ולשון עד רז"ל כמו בשביל והואיל בואי אליך מצרימה באותה הפעם וראית שם צורתי מאותו העת לי הם, כי לי הם שייכים מעת שנולדו יען שאני הצלתי אותם, וק"ל.

כתב מוהר"י אלגזי ז"ל בס"ה שמ"י ד' ע' בס"ז וז"ל לתת קשר הכתובים הנאמרים בפרשה ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים לי הם אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי וכו' ואני בבואי מפרן מתה עלי רחל ואקברה שם פרש"י עפ"י הדיבור קברתיה שם כדי שתהיה עזרה לבניה כשיגלה אותם נבחראדן וכו', ועוד מהו זה שאמר ועתה? אמנם הענין יובן שבא יעקב אע"ה לאמר שאע"ג שעתידיים לצאת מהם רשעים הינו שעתידיים ירבעם ואחאב לצאת מאפרים ויהוא ובניו ממנשה שהם רשעים, עכ"ז לא אדון אותם על שם סופם ואמאס אותם ח"ו אלא איני מסתכל אלא על שעתה ועכשיו צדיקים הם, וז"א ועתה שני בניך וכו' לי הם כלו' על שעתה חביבים הם לי ואיני דן אותם ע"ש סופם וכנו' ונתן טעם בעצם כראובן ושמעון יהיו לי והוא במ"ש ז"ל במדרש פ' ויצא על פסוק וירא ה' כי שונאה לאה הדא הוא דכתיב כי הוא ידע מתי שוא מדבר הכתוב בלאה, כי כשבקש ה' ליתן לה בנים אמרו מה"ש לפני הקב"ה לזאת אתה נותן בנים שע"י יפלו כ"ב אלף מישראל? אמר להם זו היא צדקה וכו' ע"כ ודאי שהיו יכולים לקטרג אם כן על שמעון וראובן יחד שגם ראובן נכשל בעריות ח"ו אלא משום שע"י שמעון נפלו כ"ד אלף מישראל היה קטרוג גדול יותר מראובן, ואעפ"י כן היתה התשובה להם מאת ה' שצדקת היא זאת, כלו' שאינו דן את האדם אלא באשר הוא שם, וז"א ועתה ב' בניך לי הם הינו עתה הם חביבים עלי ואיני דן אותם ע"ש סופם מפני כראובן ושמעון יהיו לי כי כמו ראובן ושמעון היה מקום לקטרג עליהם ע"ש סופם וכנו' ואעפ"י כן לא נדונו על שם סופם אלא באשר הוא שם וכנו' בניך נמי אעפ"י שיש מקום לדונם ע"ש סופם עכ"ז איני מואס בהם, ולכאורה יש להקשות ע"ז שלא ראי זה כראי זה הינו שלא דומה זרע לאה לזרע רחל כי זרע לאה אינו ראוי לדונם ע"ש סופם, אבל זרע רחל ראוי לדונם ע"ש סופם, והענין הוא כי אם נאמר שדין בן נח יש להם היו נשואי לאה בהיתר

לפי שדין ב"נ יש להם וקדושין אין להם ורחל היא שקיימה באיסור ב' אחיות ח"ו, א"כ בני לאה שהיו נשואיה בהתר אין ראוי לדונם ע"ש סופם, אבל בני רחל שבאו מאיסור ערוה דכרת מאחות אשה ראוי לדונם ע"ש סופם, וראיה לזה מבן סורר ומורה משום ששורשו רע דאתי מיפת תואר דנים אותו ע"ש סופו א"כ אלו מנשה ואפרים דאתו מיוסף שעקרו ושורשו דאתי מאסור ב' אחיות ראוי לדונם ע"ש סופם, והמאמת לזה שדין בן נח יש להם ורחל חל בה האיסור של ב' אחיות ח"ו שהרי לא נקברה במערת המכפלה ומתה קודם שיכנסו לארץ כמ"ש הרמב"ן ומהרימ"ט ז"ל, ע"כ אמר יעקב אע"ה שח"ו כי בשתיקה אין בהן איסור ועפ"י הדיבור נשאם ואין מזרע שתיקה ראוי לידון על שם סופן כלל, אלא ואני בבואי מפרן מתה עלי רחל כמ"ש ז"ל על שאחרתי את נדרי ואני שגרמתי מיתתה ועל כן ואקברה שם ולא במערת המכפלה שלא יהיה לי למזכרת עון, ועוד מטעם אחר בדרך הינו בדרך אפרת בפרשת דרכים עפ"י הדיבור קברתיה שם שתהיה לעזרה לבניה לכשיגלה אותם נבזרדן ושתבקש עליהם רחמים כמ"ש רז"ל ולא ח"ו משום שאסורה היתה לי וכמדובר, עכ"ד הרב ז"ל.

ועפ"י מ"ש לעיל דהינו טעמא דבן סורר ומורה נדון ע"ש סופו משום שבא מאשה פסולה שהיא יפ"ת שלקחה אביו במלחמה בלא קידושין ובלי כתובה עפ"י פי' ה' הגו' משם מפרשים כונת מאמר הכתוב וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה ואז"ל שאינם ראויים לברכה ויאמר יוסף בני הם אשר נתן לי אלהים בזה, ואז"ל בזה הראו לו שטר אירוסין וכתובה, ויל"ד שאם יעקב לא רצה לברכם משום שעתידין רשעים לצאת מהם מה יושיענו זה אם אביהם כשלקח אמם לקח אותה בכתובה וקידושין? אמנם עפ"י מה שאמרנו אתי שפיר והינו כי יעקב אמר מי אלה שאינם ראויים לברכה מחמת רשעים העומדים לצאת מהם והינו שרצה לדונם בדין בן סו"מ שנדון ע"ש סופו מחמת ששרשו רע שבא מיפ"ת בלא כתו' ובלא קידושין וע"ז השיבו יוסף בעצם בני הם וכו' בשטר אירוסין וכתובה שאמם בכשרות נשואה לי ולא אמרו אלא בבן סו"מ שנדון ע"ש מחמת חוב ישן דאיכא עליו אבל אני בהתר גמור נשאתי אמם, ודו"ק ע"כ.

א"נ מה שאמר יוסף אשר נתן לי אלהים בזה נתכוון להקשות עליו כלפי מ"ש יעקב שאמל"ו ה' ית' גוי וקהל גוים יהיה ממך הינו שבשרו הקב"ה שעתידי לצאת ממנו עוד גוי הוא על בנימין וקהל גוים על מנשה ואפרים והינו שיהיו גם מנשה ואפרים מכלל השבטים, א"כ זהו שהקשה יוסף ליעקב אע"ה כי למה יסע ממדותיו ית' ולדון אותם ע"ש סופם כיון שהקב"ה בחר בהם להיות הם מכלל השבטים ולא דן אותם ע"ש סופם למה יעקב ידון אותם ע"ש סופם? וז"א בני הם אשר נתן לי אלהים בזה הינו על דרך מה שדרשו למה זה אנכי מספר י"ב שבטים, הינו שבניו מנשה ואפרים הם מכלל י"ב שבטים שבחר בהם ה' ית' ולא דנם ע"ש סופם, ודו"ק מה' הגו'.

ויקח יוסף את שניהם את אפרים בימינו משמאל ישראל וכו' ויברך וכו' וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים וכו' ויתמוך וכו' והדקדוק מבואר שלמה לא הרע ליוסף מיד כשראה ששם אביו יד ימינו על ראש אפרים רק המתין עד אחר הברכה שם כתיב וירא יוסף וכו', אכן נקדים את הידוע שהשכינה תמיד היא שרויה אצל האבות ומכ"ש בשעת מיתתם, והנה ידוע בתפילה כשפוסע ג' פסיעות לאחוריו נותן שלום לשמאלו תחילה נגד ימינו של הקב"ה שהשכינה היא לפני האדם דכתיב שויתי ה' לנגדי תמיד. עוד נקדים מאי דאיתא במדרש ע"פ התהלך לפני והיה תמים שאברהם קודם שנימול היה מהלך אחרי השכינה לא כן אחר המילה זכה להיות לפניו, וז"ש יעקב האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו משמע שהאבות הלכו לפני השכינה ולא הסתכלו בה פנים אל פנים והשתא א"ש כשראה יוסף ששיכל אביו את ידיו ושם ימינו על ראש אפרים והוא הצעיר לא הרע לו בתחילה דסבר שהשכינה לפני האבות פנים אל פנים כאדם הבא לקראת חברו שיד ימינו נגד שמאל חברו וכו' הכי נמי השכינה כן, וא"כ יש יותר כבוד למנשה כשהוא לצד שמאל יעקב שהוא נגד ימינו של הקב"ה, וא"כ לא יפה עשה יוסף שהקימו למנשה נגד ימין ישראל שהוא נגד שמאל הקב"ה לכן כשראה

ששיכל ידיו לברכו בידו השמאלית כדי שהקב"ה ישפיע ממנו עליו ויהיה כמי שעומד בשמאל שהוא נגד ימין הקב"ה מכוון ממש אבל אחר ששמע יוסף ברכת אביו שאמר האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו, שנתוודע לו שאינם מסתכלים בשכינה פנים אל פנים שכן לא יראני האדם וחי גם על האבות נאמר רק המה הולכים לפני השכינה א"כ מכוונים אהדדי ימינו לימין השכינה כאדם ההולך אחר חברו לכן אי אפשר לומר שעשה מטעם הנזכר לכך הרע לו ואמל"ל לא כן אבי וכ"ו, עכ"ל ה' פני אריה.

וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים, וירע בעיניו ויתמוך יד אביו להסיר אותה מעל ראש אפרים וכו' ויאמר יוסף לא כן אבי זהו הבכור שים ימינך על ראשו, והוא דבר תימה מדוע המתין יוסף עד אחר שבירך יעקב את הבנים? ואז אחר הברכה תמך יד אביו להסירה ולא קודם לכן שאחר הברכה מה מועילה אמירתו? וכדי לישוב נראה להקדים מה שכתוב בזוהר שיש חילוק בברכת הבכור, והוא ע"פ מ"ש דוד המלך ע"ה שויתי ה' לנגדי תמיד לפני אדם בערך פני הקב"ה נגדו ממש נמצא כשאדם מקבל השפע מן הקב"ה בעצמו אז הקב"ה נותן השפע שבידו ית' יד ימינו על יד שמאל של אותו המקבל, והשפע ביד שמאל כביכול של הקב"ה יורד על יד ימינו של המקבל נמצא יד שמאל של המקבל היא יותר טובה מיד ימינו, מה שאין כן כשאדם המקבל השפע ההוא על ידי אמצעי הן ע"י מלאך או ע"י כהן המברך אז אותו שליח מהפך פניו ליתן השפע להמקבל נמצא נותן שפע על הבא על יד ימינו של אותו שליח שהוא שפע שמאלי של האדם המקבל, ושפע ימינו של הקב"ה אשר הגיע על יד ימין של אותו המקבל השליח אותו שפע על יד ימין של אותו המקבל, ואז ימינו של המקבל גדולה בשפע העליון משמאלו להיות שורה שפע ימין של הקב"ה על ימין של אותו מקבל ושפע שמאלי מהקב"ה שורה על שמאלו של אותו מקבל, וזוהו הוא מבואר בהיות שיוסף העמיד שני בניו מנשה נגד ימינו של יעקב להיות בכור המזומן לברכה, ואפרים נגד שמאל יעקב ועתה כאשר ראה יוסף שיעקב שיכל את ידיו והניח שמאלו על מנשה שתק יוסף והניחו לברך כי יוסף סבר מה שיעקב שיכל את ידיו הינו טעמו משום שיעקב אבינו קיבל שפע הברכה מהקב"ה בעצמו ולא ע"י שליח והיתה יד שמאל של יעקב יותר טובה בשפע מיד ימינו כי שפע ימינו של הקב"ה הוא מונח על שמאלו ולפיכך נתחכם יעקב ושיכל את ידיו והניח יד שמאלו על ראש מנשה והוא שפע ממש של הקב"ה כך היתה סברת יוסף ואח"כ כאשר שמע יוסף בברכת יעקב במ"ש המלאך הגואל אותי מכל רע הוא יברך את הנערים וכתב הוזה"ק הנערים אלו הם הכרובים שמהם נטל יעקב הברכה כי בתחילה באה הברכה להם משם ירדו למטה וכן כתב הציוני מ"ש המלאך הוא מיכאל השר הגדול, וראה יוסף ששפע ברכה בא לידו ע"י שליחות המלאך, נמצא יד ימין של יעקב יותר טובה מיד שמאל לפיכך ויתמוך יד אביו לאמור לו כי זהו הבכור ואולי משגה הוא, עד שאמר לו ידעתי וכו' ולכן נח כי נוטה לצד האמת ועפ"י נזכר לתרץ המדרש וראית את אחורי ופני לא יראו הה"ד על זאת יחרד לבי ונותר ממקומו ומקשים לדעת הני מילי הלא הלב הוא מובחר שבאברים ולמה מונח בשמאלו של אדם? ומתרגמים שויתי ה' לנגדי תמיד, נמצא שהלב הוא בצד ימין של הקב"ה, אך האמת שהאדם הוא נגד הקב"ה ואז הלב הוא נגד ימין של הקב"ה, והשתא א"ש וראית את אחורי ופני לא יראו, נמצא שהלב משמאלו של הקב"ה על זאת יחרד לבי על שהוא משמאלו של הקב"ה ונותר ממקומו שרוצה ללכת ממקומו לבל יהיה במקום השמאל, ודו"ק עיר דוד.

ויקרא יעקב לבניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, במד' ילקוט ס"ז מסיר שפה לנאמנים זה יצחק ויעקב ששניהם בקשו לגלות את הקץ, יצחק קרא ליעקב ובקש לגלות לו את הקץ וגנוז הקב"ה ממנו שני' ויקרא את עשו בנו הגדול ואפילו יעקב ביקש לגלות את הקץ שנאמר האספו ואגידה לכם וכו', כיון שראה יעקב את השכינה התחיל אומר בבקשה מכם כבדו את הקב"ה כמו שכיבדתי אני ואבותי שנאמר האלהים אשר התהלכו וכו', אמרו יודעים אנו מה בלבבך שמע ישראל וכו' כשם

שאינן בלבבך אלא אחד כן בלבבנו אינו אלא אחד, כיון ששמע יעקב כך מיד השתחוה שנאמר וישתחוה התחיל אומר בלחישא בשכמל"ו, אמרו רבנן היכי נעביד נאמרה, לא אמרה משה, לא נאמרה, אמרה יעקב, התקינו שיהיו אומרים בחשאי עכ"ל.

המדרש הזה צריך ביאור שיש לדקדק ראשונה באמרם יודעים אנחנו מה שבלבבך שמע ישראל וכו' מנא ליה לבעל המדרש הזה אולי הוא בלבו קדושה אחרת ומהיכן רמיזא שבלבבו היא קדושה זו אחד? עוד קשה באמרם בלבבך בפ"ך היל"ל, ע"ק משה מאי בעי הכא גם באמרו בבקשה מכם כבדו להקב"ה, מה היה צריך לבקש אותם הלא ידע שמטתו היתה שלמה? ונל"פ שהנה איתא שידוע שעשרה הרוגי מלכות לא נמסרו למלכות אלא בשביל מכירת יוסף וכדאיתא בילקוט משלי דף קל"א ע"ג א"ר יהודה לא נמסרו הרוגי מלכות למלכות אלא בעון מכירת יוסף וע"ל בפרשת וישב מה שכתבנו על פסוק הנה הילד איננו וכו' ואיתא בספר גלנטי שנשמות השבטים הוכרחו לצאת מגן עדן ולהתלבש בגופות של התנאים עשרה הרוגי מלכות ע"ש ואיתא בספר כוונת האר"י ז"ל אשריך ר' עקיבא שיצאה נשמתך באחד על צד השכינה ע"ש. וביאור דבריו דאיתא בפרקי ר' אליעזר שהשבטים עשו חרם כיניהם שאין אחד מהם מגיד הדבר ליעקב ומה ששתפו למקום עמהם וחרמו והגידו לראובן בזמן שעשו החרם ע"ש, א"כ לפי כוונת דברי האר"י ז"ל שהקב"ה היה עשירי בין השבטים ור' עקיבא היה על צד השכינה וזה אשריך ר' עקיבא שיצאה נשמתך באחד במקום אחד, ומצאנו עוד על שם גלי רוזיא שיעקב אבינו נתגלגל בר' עקיבא וזהו מידי אביר יעקב אותיות ר' עקיבא ע"ש וזהו שכתבתי ע"פ כי תשא את ראש בני ישראל דייקא בעשרת הרוגי מלכות מלשון ישא פרעה את ראשך ונתנו איש תם יושב אהלים כופר לה' שבא בתוכו נשמת יעקב על צד השכינה, ודו"ק.

ולפי דרכנו זה נראה לי לבאר מאמר רז"ל בגמרא ברכות בשעה שהוציאו לר' עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה והיו סורקין את בשרו וכו' והיה מקבל עול מלכות שמים באהבה והיה מאריך באחד עד שיצאה נשמתו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע זו תורה וזו שכרה ממתים ה' וכו' א"ל חלקם בחיים ע"כ, שיש לדקדק בדברי רז"ל זו באמרם שהיה מאריך באחד עד שיצאה נשמתו באחד, תיבת באחד נראה כמיותרת, די היה באמרו היה מאריך באחד עד שיצאה נשמתו, גם תיבה זו מיותרת שהל"ל זו תורה ושכרה? ונראה לי שלפי הקדמה דלעיל שר' עקיבא היה במקום השכינה יהיה הפירוש כך שהיה מקבל עול מלכות שמים באהבה דייקא כי אהבה בגימטריא אחד והיה מאריך באחד שהוא מנין י"ג חצי שם הויה עד שיצאה נשמתו באריכות אחד שהוא שם הויה במילואו לזה יצאה בת"קול אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד ממש כמספר שמו הגדול, לזה אמרו מלאכי השרת רבש"ע זו תורה וזו שכרה רז"ל ב' פעמים "זו" הוא מספר כ"ו מספר שם של הויה, א"כ הואיל שיצאה נשמתו בשמך הגדול יקבל יסורין כאלו א"כ אמרו שה' ממתים ידך דייקא ה' רז"ל הואיל שצדיק גמור במותו היה לו למות מידך הקדושה ולא ע"י רשעים ארורים ביסורין קשים כאלו, לזה השיב להם הקב"ה חלקם בחיים דהנה איתא בפרקי היכלות של עשרה הרוגים לא נעשה מאומה כי באו תרומתן גולמי גופות אחרים כמו לופינוס וחבריו ועשו בהם כרצונם וסבורין הם שדנו את אלו ובאמת נתחלפו באלה והם עלו מיד למעלה כמו שעלה אליהו בסערה עכ"ל, וזה השיב הקב"ה למלאכי השרת טועים אתם בדבר שרבי עקיבא וחבריו מתו באופן כזה כי חלקם בחיים שהם עלו בחיים וחיים למעלה כמו אליהו בסערה רק שהיסורין ומיתות משונות נעשו לגולמי גופות אחרים תמורתן, והם בעצמם חלקם בחיים למעלה כי עמך מקור חיים באורך נראה אור.

ולפי זה נראה לבאר ביאור הפסוקים מה ששמעתי קצת מזה ואוסיף נופך, עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים ירושלים הבנויה כעיר שחוכרה לה יחדיו ששם עלי שבטים שבטי יה וכו' ובהקדים מ"ש בעשרה מאמרות על פסוק והבית הזה יהיה עליון שבהמ"ק שלמטה לא נחרב מהאויבים אלא העלוהו מלאכי השרת למעלה בשלימותו לבהמ"ק שלמעלה

והשדים בנו במקומו בנין אחר להטעות את האומות ולהחריבו, עכ"ל. לז"א עומדות היו רגלינו בשער ירוש' קאי על בנין בהמ"ק שלישי שיבנה במהרה ושיהיה למקדש זה קיום ועמידה לעולם כי באמת המקדש ג"כ לא נחרב למטה אלא שהעלותו המלאכים לבהמ"ק שלמעלה וז"ש ירוש' הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו רז"ל שבהמ"ק שלמטה, הוא מחובר עם בהמ"ק שלמעלה ושמה תאמר, מנין לך זה שנתחלף בהמ"ק ועלה למעלה לז"א כי שם עלו שבטים שבטי יה דייקא רז"ל אנחנו למדים מן שבטי יה שנתחלפו תמורתם אחרים גולמי גופות והשבטים עלו למעלה כך נתחלף בהמ"ק אחר למטה, ובהמ"ק שעמד עלה למעלה והשדים עשו אחר תמורתו, ולפי"ז נראה לומר זה שמצינו במדרש סוף פרשת מקץ שאמר יוסף אל אחיו ואתם עלו לשלום אל אביכם ופירשו שדיבר יוסף ברמו עם האחים שעכשיו אתם עלו לשלום אבל לאח"ז תהיו אתם נידונים בזמן עשדה הרוגי מלכות, אבל לדרכנו שאיתא במדרש ואתם עלו לשלום אל אביכם שבשמים, לדרכנו רמז בזה שאתם בעצמכם תהיו מגולגלים בעולם האמת ותעלו לשלום אל אביכם שבשמים ויתחלפו אחרים להיות נידונים אחרים תמורתכם, וז"ש ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני רז"ל במקומי תהיה אתה נידון ותתחלף תחתי וז"ש כי כמוד כפרעה רז"ל כמוד כפרעה שרים כמו אלו יהיו נידונים תחתינו שמתחלפים תחתינו הצרים שלנו כמו לופינוס וחבריו ולא שפלים ולפי"ז יתכן מ"ש הרב בז"ב על דברי רז"ל במנחות שהשיב הקב"ה למרע"ה שאמר זו תורה וזו שכרה שכן עלה במחשבה רז"ל והורגיהם הם היו מחשבים כך ונדמה להם שהם התנאים נהרגו אבל לפי האמת לא נעשה בהם מאומה, עכ"ל, ונ"ל לבאר כך שהנה הזכרנו לעיל ע"ש הרב גלנטי שהוכרחו נשמותיהם של השבטים עצמם לצאת מגן-עדן ולהתלבש בגופות של התנאים בעון מכירת יוסף והנה הקב"ה דן בכל מקום מדה כנגד מדה וחטאם של השבטים היה במחשבה לבד להרוג אותו כמשה"כ ויתנכלו אותו להמיתו וכמ"ש יוסף אליהם ואתם חשבתם עלי רעה אלוהים חשבה לטובה והנה לעיל פרשת וישב כתבתי משם סמ"ע שכתב האר"י ז"ל שעונשים לצדיק על המחשבה מה שחוטא בהרהור שמורידין אותו לשאול והוא רואה דובים ואריות של אש הטורדים את הרשעים לגיהנם ויש לו לצדיק מורא ופחד ומהרהר בעצמו שגם אותו ידונו כמותם וזו האימה ופחד מכפרים על הרהורי עבירה, ע"ש, והנה ג"כ לגבי עשרה הרוגי מלכות שחטאו השבטים רק במחשבה לבד היו ג"כ מתכפרים עי"ז מה שרצו לעשות לתנאים מיתות משונות וקבלו אימה ופחד בהרהורם שנעשה להם מיתות משונות אבל באמת לא נעשה להם כלום כי נתחלפו גולמי גופות אחרים בתמורתן לפי"ז יהיה הפירוש כך עלה רז"ל מה שעלה בלבם של התנאים פחד ואימה שידונו אותם במיתות משונות במחשבה רז"ל עבור מה שחטאו במחשבה, מה שחשבו להרוג את יוסף וזה המורא שהיה במחשבה שלהם שיהיו נידונים הוא כפרה על מחשבה זו מה שחשבו להרוג את יוסף.

ולפי דרכנו זה, אפשר לפרש המדרש שהתחלנו בו, כיון שראה יעקב אבינו את השכינה התחיל אומר לבניו בבקשה מכם כבדו להקב"ה רז"ל ידעתי גם ידעתי שממחשבת חטא מכירת יוסף מוכרחים אתם להתלבש בגוף התנאים לצאת מג"ע ולהכנס בעשרה הרוגי מלכות לסבול מיתות משונות ע"כ בבקשה מכם כבדו להקב"ה בגזירה זו לעמוד בנסיון לקדש את שמו הגדול כמו שכיבדתי אני ואבותי להקב"ה לקדש את שמו כי אברהם השליך את עצמו לתוך כבשן האש בשביל שמו הגדול ויצחק היה עולה תמימה שפשט את צוארו ע"ג המזבח בשביל שמו הגדול ואני בכל יום סובל צרות רבות ולא נחתי ולא שקטתי בשביל שמו הגדול כך אתם תהיו עומדים בנסיון זה, לזה השיבו השבטים לו ג"כ ברמו ואמרו יודעים אנו מה בלבבך רז"ל שגם אנחנו ידענו גם ידענו שגם אתה תתגלגל בר' עקיבא כמ"ש מ"ל מידי אביר יעקב אותיות ר' עקיבא ותצא נשמתך באחד ויהיה בלבבך לומר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד כמו שאין בלבבך אלא אחד שאתה בודאי מיחד שמו הגדול בגזירה זו כך אין בלבבנו בגלגול זה של התנאים אלא אחד ליחד שמו הגדול, כיון ששמע יעקב כך מיד וישתחו ישראל הפך את עצמו לצד השכינה ונתן שבת והודאה להקב"ה ואמר בשכמ"ל, ומ"ש כשם

שאינן בלבבך שלא בפניך דאיתא בזהר הנה בשמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד יש כ"ה אותיות שהם יחוד שלם אבל יעקב שהיה קודם המשכן לא היה יכול ליחד כתיקונא אלא רק כ"ד אותיות דהינו בשכמל"ו שיש בה רק כ"ד אותיות אבל משה שהקים המשכן יחד בשלימות ואמר שמע ישראל וכו' ע"ש. וז"ש לו כשם שאין בלבבך דייקא אלא אחד לומר שמע ישראל וכו' וליחד ה' רק שאתה אינגרשאי ליחד כתיקונה קודם הקמת המשכן רק בלבבך אבל להוציא מפני אינגרשאי, רק משה לבד רשאי לומר יחד בשכמל"ו כך אמר בלחישתו, בשכמל"ו.

ולכן אמרו רז"ל היכי נעביד כי מצינו שמשה ויעקב בדרגא חדא המה קיימים כי זה אמר שמע ישראל וזה אמר בשכמל"ו א"כ היכי נעביד נאמרה לא אמרה משה לא נאמרה אמרה יעקב התקינו וכו' ולכך צדקו דברי רז"ל כשראה יעקב את יוסף קרא ק"ש בלחש ומזה מוכח למה לא נפל יעקב על צוארי יוסף אלא מפני שקרא ק"ש בלחש וקשה למה קרא בלחש ולא בקול רם אבל לדרכנו יתכן שלא היה רשאי לקרא בקול רם קודם הקמת המשכן ורק מרע"ה כמו שאמרנו, ודו"ק.

ושמעו אל ישראל אביכם אמרו במד' ר' יודן אמר שמעו אל ישראל אביכם כתיב ושמעו לישראל אביכם מבע"ל ור"פ אמר שמעו אל הוא ישראל אביכם צורך הודעה זו כי יעקב אביהם נקרא אל והוא כי הקב"ה הבטיח שהי"ג מידות אם יאמרו ישראל אינן חוזרות ריקם, והנה אמרו במדרש אם יעשו בני בסדר הזה אני מוחל להם ויש בזה ב' פירושים, הפירוש האחד אם יתעטפו ויקראו הי"ג מידות בקריאה בעלמא אני מוחל להם ויש פירוש ב' אם יעשו בסדר הזה הינו מה הוא רחום וכו' אך ממידה הראשונה אל אי אפשר לומר רק כפירוש הראשון וזהו אל הורתנו לומר י"ג מידות והנה יעקב ברצונו להדריך את בניו ללכת בדרכיו ית"ש אמר להם שמן החיוב המוטל עליהם דוקא כפירוש השני מה הוא רחום וכו' ואמר להם הרי גם ממדה הראשונה אין ראיה שהרי ישראל אביכם נקרא אל כמד"א ויקרא לו אל וכו' אבל ישראל אומרים להב"ה מי אל כמוך הוא המדה הראשונה שבמדות אל וכו', ודו"ק מה' הנו' לב אריה.

בן פורת יוסף ה' פורת עלי עין, פי' ה' ברכ"ט ז"ל ע"ד ממאמר רז"ל בתורתו של ר"מ היה כתוב כתנות אור אלא אדם הראשון גרם עור בעין, אבל יעקב החזיר עור לאור כי שופריה דיעקב מעין שופריה דאדה"ר ותיקן הפגם של אדה"ר כי המתין פ"ד שנים ולא ראה קרי וכן יוסף שהיה זיו איקונין שלו דומה לאביו ולא אמר איקונין, אלא לרמוז על אותו אור שחזר עור לאור ע"כ אמר בן פורת עלי עין שתיקן פגם העין שהחזיר העין לאלף וחזרו כותנות אור, וזהו סוד מ"ש ז"ל במדרש ואני נתתי לך שכם אחד מלבושו של אדה"ר, הינו אותן כותנות אור, עכ"ל.